

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DURİTO' YLA SÖYLEŞİLER

Neoliberalizm ve Zapatistaların Öyküleri

Subcomandante Marcos

çeviren:
şule erdal

otonom

dünya ve kültür

DURİTO'YLA SÖYLEŞİLER

Neoliberalizm ve Zapatistaların
Öyküleri

Subcomandante Marcos

Otonom 17
Dünyanın Yerlileri Dizisi 1

Durito'yla Söyleşiler:
Neoliberalizm ve Zapatistaların Öyküleri
Subcomandante Marcos
ISBN 978-975-6056-14-1
1. Basım: Mart 2007, İstanbul

Kitabın özgün adı
Conversations with Durito: Stories of the Zapatistas and Neoliberalism

Derleyen
Acción Zapatista Editorial Collective

Yayıma hazırlayan
Selen Göbelez

Ön Kapak Resmi
Erica Chappuis

Kapak ve İç Tasarım
Ulaş Kantemir

Baskı ve Cilt
Mart Matbaacılık Sanatları Tic. ve San. Ltd. Şti.
Tel: (0212) 321 23 00

Otonom Yayıncılık
Yeniçarşı Cad. Kalkan Han No: 36/6 Galatasaray/Beyoğlu
İstanbul
Tel: 0212 244 87 09
Faks: 0212 292 23 66
e-posta: iletisim@otonomyayincilik.com
www.otonomyayincilik.com

DURİTO'YLA SÖYLEŞİLER

Neoliberalizm ve Zapatistaların Öyküleri

Subcomandante Marcos

İngilizceden çeviren
Şule Erdal

İÇİNDEKİLER

İngilizce Baskıya Önsöz	7
Teşekkürler	9
Türkçe Baskıya Önsöz	11
Tarihsel Arka Plan	21
Boğucu Geceye Dair Öyküler	69
Durito ve Neoliberalizmin Öyküsü	
Durito II: Lacandona'dan Görüldüğü Şekliyle Neoliberalizm	
Arzu Mağarası	
Durito Marcos'u Silahları Yapıyor	
Durito III: Neoliberalizm ile İşçi Hareketinin Öyküsü	
Durito'nun İşçi Bayramı Kartı	
Boğa Güreşi, Detant ve Rock Üzerine	
Durito IV: Neoliberalizm ve Parti Devleti Düzeni	
Durito V: Durito Mexico City'de	
Durito'nun Dönüşü	
Durito VI: Neoliberalizm, İktisadi Karmaşanın Karmaşık Kuramı	
Durito, Katil Tarantula Chibo ve Halkoylaması	
Küçük Fareyle Küçük Kedinin Öyküsü	
Ağaçlar, Saldırganlar ve Odontoloji Üzerine	
Sıcak Ayakla Soğuk Ayağın Öyküsü	
Aşka Dair	
Hayallerin Öyküsü	
Doru Atın Öyküsü	
Durito Avrupa Fethinde	
Sivil Toplum Hanım'a	

Bilmece

Karikatüristlere Dair

Durito IX: Neoliberalizm, Kötü Anlatılmış Bir Masal Olarak Tarih

Durito: Özgürlük Üzerine

Durito'nun Açlık Üzerine Yorumu

Büyük Köpekbalıklarıyla Küçük Balıklar

Yedi Seste Yedi Sunum: Siyaset ve "Bolsalar" (Onlarınkıyla Bizimki)

Uykusuz Yalnızlığa Dair Öyküler 279

Aşk ve Takvim

Sihirli Çikolata Tavşanların Öyküsü

Deniz Kabuğu ile İki İnsan

Sonsuza Kadar Asla

Küçüklerin Saati Bölüm I: Dönüş...

Küçüklerin Saati Bölüm II: Aşağıdakiler

Mum Işığında Uyanıklık Öyküleri 325

Küçüklerin Saati Bölüm III: Hesaba Katılmayan Ötekiler

Küçüklerin Saati Bölüm IV: Öteki...

Küçüklerin Saati Bölüm X: Öğrenci Ötekiler

Havayla Gecenin Öyküsü: Insurgentalar! Mart'ta La Mar

Kayıt Dışı: La Realidad

Durito.com

Öteki Oyuncu

İçine Göçmüş Küçük Arabanın Öyküsü

Yazdığı Zaman Hayal Kuran El

İktidar Sandalyeleri ile İsyan Kelebekleri

Elmalar ve Zapatistalar

Kaynakça 401

İNGİLİZCE BASKIYA ÖNSÖZ

Chiapas'ta siyasi bir güç olarak ortaya çıktığı 1994 yılından bu yana EZLN şeklinde kısaltılan Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu, Meksika'da ve dünyada halk hareketlerine yeni politik eylem biçimlerine ilişkin tekrar tekrar hitap etti. Zapatista ordu komutanı ve sözcüsü Subcomandante Marcos yerli önderliğiyle, şiir, mizah ve öykülerle bezediği geniş bir siyasi söylemi oluşturan yüzlerce bildiri yayımladı.

Don Kışotvari böcek, gezgin şövalye Lacandona'lı Don Durito'nun Subcomandante Marcos'a yoldaşlık ettiği ve öğütler verdiği burada toplanan kırk dört öyküde, Zapatista mücadelesinin değişen siyasi zeminlerini, bir örgüt ve kuruluş olarak tarihlerini öğreniyoruz. Durito öykülerinde ve bildirilerde görülen siyasi tahlil ile strateji sadece Zapatista yanlılarının değil, neoliberalizme ve kapitalist küreselleşmeye karşı girişilen daha geniş uluslararası hareketlerin de ilgisini çekmiştir.

Bu kitabı oluşturma fikri 1996 Nisan'ında Chiapas'ta yapılan Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Birinci Kıtasal Buluşma'da ortaya çıkan daha eski bir tasarıdan gelişmiştir. Uluslararası dayanışma tartışmalarından esinlenen bu tasarıyla on üç Durito öyküsü bir kitapta birleştirilip Zapatista isyanıyla ilgili daha fazla bilgi edinmek isteyenlerin hizmetine sunulmak üzere aceleyle basılmıştı. 1998 yılında Durito öykülerinin sayısı arttıkça Acción Zapatista editörleri bu eser üzerinde çalışmaya başladılar. Ne yazık ki, iki dilli (İngilizce-

İspanyolca) bir kitap çıkarma niyeti çok sayıda öykü olması, bu sayının gittikçe artması ve mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde yayımlanması gereği yüzünden suya düştü. Bu derleme 2002'den sonraki bildiri ve öyküleri içermez, ancak Durito öyküleri *Rebeldía* dergisinde düzenli olarak yayımlanmaktadır.

Öteki Durito derlemelerinin çoğu bu öyküleri ilk yer aldıkları bildirilerden çıkarsa da, *Durito'yla Söyleşiler* her öyküyü asıl Zapatista bildirisiyle birlikte verir, bunların salt öykü olarak değil Zapatista mücadelesindeki önemli anlara ışık tutan belgeler olarak sunulmasını sağlar. Bu fikri daha da ileriye taşımak için bildirilere tarihsel açıklamalar, kısa girişler, dipnotlar ve kaynaklar da eklendi. Gerek görülen yerlerde dipnotlara çeviriyle ilgili yorumlar da katılmıştır, ancak dipnotlar genellikle eleştirel, siyasi, tarihi ve kültürel bilgiler içerir.

TEŞEKKÜRLER

Bu kitap Zapatista hareketi, Zapatistalara karşı yürütölen düşük yoğunluklu savaş ve Meksika'da neoliberalizme karşı mücadeleyle ilgili bilgi sağlamaya kendini vakfemiş bir kolektif olan Austin, Texas'tan Acción Zapatista'nın (AZ) projesidir. Acción Zapatista aynı zamanda kapitalist küreselleşmeye karşı mücadelenin de içinde yer almaktadır. AZ Editör Kolektifi ortaya çıktığından beri Zapatista mücadelesini incelemek ve belgelemek gibi ortak bir tarihi paylaşan bir editör grubundan oluşur: Manuel Callahan, Harry Cleaver, Rebecca Gamez, Virginia Grise, Marco O. Iñiguez Alba ve Tamara Villarreal Ford.

Çeviri, siyasal analiz, kültürel eleştiri ve tarihsel yorum konusunda son derece değerli katkılarını sunan arkadaşlara, meslektaşlara ve yoldaşlara teşekkürü bir borç biliriz: Vik Bahl, Antonio Cabral, Elaine Cohen, Ignacio Corona, Gustavo Esteva, Adria Frizi, H. Esperanza Garza, Catarina Giménez, Jorge González, Douglas Kellner, Frank Levine, Pancho McFarland, Anita Pantin, Alessandro Pascolini, Roberto Pérez Valensuela, Marissa Ramírez, Bret Ratcliffe, John Ross, Stanton Sky, ve Hugo Trujillo.

İnternette arşivlenen muazzam miktardaki bilgiye erişim imkânı olmamış olsaydı çeviriyi ve dipnot araştırmaları yapmak mümkün olmayacaktı. *La Jornada* ve Latin Amerika websiteleri LANIC dizini arşivlerini yaygın bir şekilde kullandık. Yararlandığımız diğer değerli kaynaklar ise Zapatista mü-

cadelesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış kaynaklardı. Bu kapsamlı arşivlerden ikisi Harry Cleaver tarafından başlatılan ve daha sonra Acción Zapatista ve diğer gönüllülerin desteğiyle devam eden bir proje olan Chiapas95 ile İspanyolca Zapatista bildirilerinin geniş bir arşivini barındıran, Justin Paulson'ın başlattığı EZLN.org'dur. Web'deki diğer önemli kaynaklar FZLN, İrlanda Meksika Grubu, CIEPAC ve SIPAZ'ın sağladığı sitelerdir.

Acción Zapatista Kolektifi olarak bu bildirilerin İnternet dolaşımı için ilk İngilizce çevirilerini sağlayanlara teşekkürlerimizi sunmak isteriz: Peter Haney, İrlandesa, Monique Le Matre, Leslie Lopez, Cecilia Rodríguez, Esther Rodríguez, Susana Saravia, Bonnie Schrack, Eduardo Vera ve Robin Yeamans yirmi iki öyküyü çevirmişlerdi. Daha sonraki bildirilerin büyük çoğunluğunu, bir kısmı özel olarak bu kitap için olmak üzere ilk kez İrlandesa tarafından çevrildi ve geri kalan çeviriler ise Kolektif üyeleri tarafından yapıldı.

Brendan Guilfoyle, Vik Bahl ve Manuel Callahan'ın hazırladığı ilk Durito kitabı John Dolley'nin çizimlerinin yanı sıra İnternette alınan illüstrasyonları içerir. Bu kitapta, söz konusu çizimlerin yanı sıra *La Jornada*'dan fotoğraf ve illüstrasyonlarla Alonso Alvarez de Araya, Erica Chappuis, John Dolley, Domitila Domínguez, Anita Pantin, Leah Robinson, Subcomandante Marcos, Zapatista çocukları ve internete çalışmalarını koyan diğer adı bilinmeyen sanatçıların özgün eserleri yer almakta.

Ve son olarak Autonomedia'dan Jim Flemming'e bu kitap için gösterdiği gayret ve metnin hazırlanması sırasında gösterdiği sonsuz sabır için teşekkürü bir borç biliriz.

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kitapta yayımlanan ve Durito'nun elmalarla Zapatistalar arasındaki ilişkiden söz ettiği son söyleşinin çıktığı Kasım 2002'den beri geçen dört yıl içinde köprünün altından nice sular aktı. Zapatistaların yeni toplumsal ve politik dokuyu yeniden örgütlemeleri ve sağlamlaştırmaları ayaklanmalarına yeni biçimler vermelerini sağladı. Meksika'da ve tüm dünyada siyasal sınıfların ve hakim kurumların derinleşerek devam eden çöküşü Zapatista mücadelesi için eşi görülmemiş tehlikeler ve fırsatlar yarattı.

1 Ocak 2004'te Zapatistalar 10./20. yıldönümü –isyanın 10. ve ortaya çıkışlarının 20. yıldönümü- kutlamalarını kendilerini yeniden tanımlamak üzere değerlendirmişlerdi. *Comandante Abraham* “Yirmi yıl böylece geçip gitti. Ama daha yeni başlıyoruz,” demişti. Bu başlangıçtaki yeni aşama Zapatistaların altı ay sonra Ağustos 2004'te sundukları bir raporda görülüyordu. Dünyaya yeni yarattıkları *Juntas de Buen Gobierno*'nun (JBG)¹ -Zapatista otonom belediyeleri arasında faaliyetlerin eşgüdümünü sağlamak üzere kurulan bölgesel yönetimlerin- doğası ve işlevlerini anlattılar. Bu yönetimlerin yapısı onların her zamanki tarzını doğruluyordu: Her ne yapıyorlarsa onu söylüyor ve her ne söylüyorlarsa onu yapıyorlardı. Rapor ayrıca önlerine

¹ İyi Yönetim Konseyleri otonom belediye ve toplulukların komünal yönetim grupları olarak bir yıl önce oluşturulmuştu.

koydukları görevleri yerine getirmedeki muazzam ilerlemenin yanı sıra önlerine çıkan bir o kadar muazzam engelleri de göz önüne seriyordu. Chiapas dağlık bölgesinin JBG'si "Yerli köyler, kendi kültür ve geleneklerini dikkate alarak özgün düşünce ve anlayışlarına, kendi ilgilerine göre kendi kendilerini örgütlemeli ve yönetmeliler," diye belirtiyordu (*La Jornada*, 10 Ağustos 2004). Zapatistalara göre Zapatismo, hakim rejimin Yerli otonomisini tanıyan yeni yasaları onaylamayı reddetmesine rağmen toplulukların kendi kararlarını almasını gerektirir. "Bizimki kurtarılmış bir bölge ya da ütopyacı bir komün olmadığı gibi deneysel bir saçmalık laboratuvarı ya da yetim kalmış sol için bir cennet de değil. Burası direniş içindeki bir isyankâr bölge." (*La Jornada*, 2 Ekim 2004).

2005 yaz ve sonbaharında Zapatistalar profesyonel politikacıların idaresindeki formel seçim sisteminin sahte demokrasisinin yerine geçebilecek yeni ve gerçekten demokratik bir politikanın nasıl yaratılabileceğine dair tüm Meksika çapında tartışmalar başlatmak üzere yeni bir çabaya giriştiler. Lacandon'dan Altıncı Deklarasyon'da yerel mücadelelerini Meksika çapında diğerleriyle birleştirerek devam edeceklerini belirttiler. Böylesi bir tartışma örgütlemek için yeni bir kampanya formüle etmeyi önerdiler ve 2005 Sonbahar'ında bu yönde bir dizi toplantı düzenlediler. Kampanya 1 Ocak 2006'da başladı.

2006 yılı boyunca *Delegado Zero* (*Subcomandante Marcos*) Altıncı Deklarasyon'da duyurulan *La Otra Campaña*'yı (Öteki Kampanya) örgütlemek için tüm Meksika'yı dolaştı. Bu, 2 Temmuz'da yapılacak seçimler için başkan adaylarının düzenlediklerinden çok farklı bir kampanyaydı. Adaylar oy toplamak için vaatlerde bulunarak dinlenilmek istiyordu, *La Otra* ise insanların birbirini dinlemeleri ve memnuniyetsizliklerini tercüme etmenin yollarını bulup ulusal bir mücadele programına dönüştürmeleri için toplantılar düzenliyordu.

La Otra Mayıs ayında, -La Otra'ya ev sahipliği yapıp toplantılarına katılan ve *Delegado Zero*'nun ziyaretinden hemen sonra hınç dolu ve sert bir polis baskısıyla karşı karşıya kalan- San Salvador Atenco halkına destek sunmak için yolculuğuna ara verdi. Atenco, Mexico City'ye komşu bir belediyedir. İlk başta çiçek satıcılarına ve sonra da daha genel olarak Atenco'daki aktivistlere karşı şiddetli saldırı kısmen, Atenco'lu aktivistlerin 2002 yılında Mexico City havaalanının kendi topraklarına

doğru genişlemesine (ki bu genişleme sonucu beş bin hektar tarım arazisi Atenco'luların ellerinden alınacak ve yaşam biçimleri altüst olacaktı) karşı gösterdikleri başarılı direnişin intikamını almaya yönelikti. Sert dayaklar, kitlesel gözaltılar ve cezaevine götürülen tutuklulara yönelik tecavüz eylemleri Zapatistaların her şeyi durdurup Kırmızı Alarma geçmelerine ve *La Otra*'nın kaynaklarının Atenco halkını desteklemek üzere kullanılmasını sağlamalarına neden oldu.

La Otra Campaña Ekim ayında hem Atenco'daki şiddetli çatışmanın hem de başkanlık seçimlerinde resmi sağın zaferinin ardındaki hilekârlığın yol açtığı yoğun kargaşanın dümen suyunda, kaldığı yerden devam etti. Solcu aday Obrador kitlesel seferberlik, yürüyüşler, protesto mitingleri ve Mexico City merkezindeki protesto kampıyla seçim sonuçlarına meydan okuyordu.

O yıl boyunca Durito'nun Zapatistalar için bir tohum olduğunu söylediği bir elma Chiapa'sa komşu bir eyalet olan, Yerlilerin nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturduğu ve eyaletin beş belediyesinden dördünde kendi tarzlarıyla kendi kendilerini yönettikleri Oaxaca'da meyve vermeye başlamıştı.

14 Haziran 2006'da Oaxaca valisi çok aptalca ve acemi-ce bir şekilde yerel öğretmenler sendikasının yıllık maaş artışı taleplerini dile getirmek için düzenlediği bir oturma eylemini bastırma emri verdi. Bu baskı hızla eyaletteki genel hoşnutsuzlukla eklemlenen bir hareketin patlamasına yol açtı.

Sadece zorba bir valiye karşı bir halk patlaması gibi görünen ve daha sonra bir ayaklanma, bir isyan olarak algılanan şey kendini açık bir şekilde muazzam bir toplumsal ve tarihsel derinliği ve ufku olan yeni yeni tarz bir toplumsal ve politik bir hareket olarak ortaya koydu.

Baskıya karşı mücadele sürecinde önceki yılların mücadelelerinden çıkarılan derslerin ve güçlerin birikiminin bir ürünü olan Oaxaca Halkları Halk Meclisi (*Asamblea Popular de los Pueblos de Oaxaca*, ya da APPO) örgütlendi. APPO, Oaxaca halkının siyasi bir inisiyatifiydi ve kısa sürede Oaxaca siyasi yaşamında temel aktörlerden biri haline geldi. APPO, liderlerin ya da resmi yapıların olmadığı, geleneksel yerli meclisi tarzında örgütleniyordu. Tabandan, Oaxaca toplumunun en derinliklerinden doğan hareket çok genel düzeyde bir memnuniyetsizliği dile getiriyor ve aslında Vali Ulises Ruiz'de değiştirmek iste-

diği her şeyin bir suretini, tam bir cisimleşmesini buluyordu. Güçlü bir dönüşüm itkisiyle, yeni bir toplumun yaratılmasına yöneliyor ve seçkin bir siyasi iklimin tam ortasında, dünyaya taze ve neşeli bir radikal değişim rüzgârı getiriyordu.

Hareket, insanların kapsayıcı bir yaklaşımla toplumun gerçek çoğulculuğunu kabul ederek, çeşitli dürtü, sebep ve ideallerle ortak bir reddiye etrafında birleşmesiyle yaratıcı bir şekilde tek bir HAYIR ve birçok EVET anlayışını hayata geçiriyordu.

Üç farklı demokratik mücadele, APPO tarafından devam ettirilen tek bir mücadelede birleşmişti. Temel mesele radikal demokrasi mücadelesinin hizmetinde, politik reformdur, tüm yönetimin Yerli toplulukların öz-yönetim geleneğine dayandığı katılımcı bir demokrasiyi oluşturmaktır (halk inisiyatifleri, referandumlar, halkoylamaları, seçilmiş liderlerin geri çağrılabilmesi, katılımcı bütçe, vs.). Bu, bir yandan sosyolojik ve politik imgeleme hitap ederken, bir yandan da tarihsel olarak hem yasal hem de pratik anlamda otonom öz-yönetim deneyimine dayanır. Ulusal hükümetin Ulises Ruiz'i azletmemesi sonucunda Oaxaca halkı bu fikirleri eyleme dökmek için harekete geçti; halen eyalet çapında topluluk, mahalle, belediye ve bölgesel düzeylerde işleyen birçok APPO bulunmaktadır.

Oaxaca'da hilelerle kurulmuş olan iktidarlar artık işlememektedir. Temmuz'dan Kasım'a kadar (600.000 nüfuslu) Oaxaca şehrinde hiçbir resmi polis gücü yoktu, trafik için bile ve tüm devlet daireleri her birinin önünde süresiz oturma eylemi düzenleyen APPO tarafından kapatılmıştı. Ulises Ruiz "yönetiminin" yerinden edilen memurları otellerde ve evlerde toplanmak zorunda kaldılar. Yerel polis gücü (halka karşı gerilla saldırıları düzenlemek için) yalnızca geceleri karargâhlarından gizli gizli çıkabildi. APPO muazzam bir otonom yönetim kapasitesi sergiledi. Bir insan hakları örgütüne göre bu altı ay içinde son on yılın tüm altı aylık dilimlerine kıyasla çok daha az şiddet içeren eylem ve suç gerçekleşmişti.

APPO çok akıllı bir şekilde iktidarı almaktan uzak durdu ve kendini Oaxaca yerli topluluklarının politik geleneklerine olabildiğince yakın tuttu. APPO, iktidarı kötüye kullananların boş koltuklarına tırmanmaktansa halk ile daha önce kolektif çabaların eşgüdümünü sağlayanlar arasında Oaxaca'lıların toplumsal ağlarını güçlendirmek ve onur ve otonomilerini pe-

kiştirmek üzere yeni bir ilişki türü oluşturmaya çalışır. Başarı-sızlığa uğramış olan iktidarı ele geçirme modelinin yerine AP-PO'nun iyi yönetim kararlarını ilanları, (gerçek bir toplulukta ortaya çıkan sağlıklı bir sağduyu dozunu aşmadan) sıra dışı bir cesaret ve şaşırtıcı bir yaratıcılıkla toplumu tabandan yeni-den inşa etmeye ve –kapitalizmin ötesinde- yeni bir toplumsal ilişkiler kümesi yaratmaya girişen özgür kadın ve erkeklerin çağrısıdır. Zapatistaların da önerdiği gibi, dünyayı değiştirmek yerine Oaxaca'lılar bugün sili olarak yeni bir dünya kurmaya çalışıyorlar.

Yanıt olarak 27 Ekim 2006'da valiye bağlı paramiliterler ve belediye polisi APPO'nun Oaxaca merkezi boyunca kurdu-ğu barikatlara saldırdı.² Bu saldırılardan birinde Amerikalı Indymedia gönüllüsü ve derin bir duygudaşlık içinde Oaxaca halkıyla dayanışmak için orada bulunan gazeteci Brad Will'i vurup öldürdüler. Tüm şehirde şiddetli çatışmalar yaşandı. O gece Başkan Fox, 2000 yılında Mexico City'de UNAM Öğren-ci grevini kırmak için oluşturulmuş paramiliter bir güç olan (bkz. Bu kitapta "Küçüklerin Saati, Bölüm X: Öğrenci Öteki-ler") Federal Önleyici Polisi (Policía Federal Preventiva, ya da PFP) göndermek için cinayeti bir bahane olarak kullandı.

APPO açıkça çatışmadan kaçınarak şiddet içermeyen bir şekilde direnme kararı aldı. Zırhlı araçları ve tüm İktidar teçhi-zatlarıyla PFP'nin karşısında Oaxaca halkı müthiş bir direnme sergiledi. Birçok durumda silahsız yurttaşlar bedenlerini yola yatırarak zırhlı araçların ilerlemesini engelledi. Kadın grupla-rı polise çiçek uzattılar. Genel olarak yetişkinler gençlerin öf-kelerini şiddetle ifade etmelerini engellemeye çalıştılar –gerçi birkaç taş ve hatta Molotof kokteyli atma örneği yaşanmıştı. Polis Oaxaca şehir merkezine ulaştığında APPO geri çekilip, şiddet kullanmayarak çatışma ve provokasyondan uzak durma kararına dair yayın yapan radyo istasyonlarını korumak için üniversite kampüsünde yeniden gruplaştı. Üniversitenin dışın-

² Geceleri polisin gerilla saldırılarına karşı oturma eylemlerini korumak için kurulan barikatlar APPO'nun simgesi haline geldi. Şehirde her gece saat 11'de 1500'den fazla barikat kuruluyor ve her sabah şehrin trafik akı-şını sağlamak için çoğu kaldırılıyordu. Barikatlar örgütlenmenin tohumu ve hareket üzerine sürekli olarak düşünüp tartışmak için vazgeçilmez fır-satlardı.

da polis barikatlarda ya da evlerinde APPO üyelerini seçerek tutuklamaya başladı. Günün sonunda üç kişi ölmüş, birçok kişi yaralanmış ve çok daha fazlası da kayıptı. Polisin gözaltına aldıkları askeri kışlalarda tecrit edilmişti. İnsan hakları örgütleri, hükümetin kendi Ulusal İnsan Hakları Komisyonu da dahil, gözaltına alınanları ziyaret ve hatta teşhis bile edememişti çünkü polis sürekli olarak gizlice yerlerini değiştiriyordu. Takip eden günlerde civar köylerden harekete destek vermek için gelenlerin kamyonlardan alınıp, dövüldüğü ve tutuklandığına dair haberler vardı. Ulises Ruiz'in haydutları ve kiralık katilleri cezasız bir şekilde işlerine devam ederken, işgal edilen şehirde polislerin her türlü tacizi günlük rutin haline gelmişti.

Halkın Federal Polis'in üniversiteye saldırısına karşı direndiği 2 Kasım 2006 mücadelesi Meksika'nın yakın tarihinde sivillerle polis arasındaki en büyük ve en şiddetli çarpışma ve belki de halkın su götürmez zaferiyle sonuçlanan yegâne çatışmaydı.³ Polis geri püskürtülmüştü; işgal devam ediyordu. Çarpışma yeterince eşitsizdi: Polis, hem çocuklar da dahil halkın beş ya da altı katıydı hem de zırhlı araçlar ve helikopterlerin yanı sıra kalkan ve diğer silahlara sahipken, halkın sadece sopa, taş, birkaç sapan ve biraz da davetsiz Molotof kokteyli vardı.

25 Kasım 2006'da APPO, PFP'nin provokatörler ve benzer araçlar kullanarak hazırladığı tuzağa düştü. Barışçıl bir APPO yürüyüşünün sonunda çok sert bir baskı yaşandı. Ocak sonunda Oaxaca'yı ziyaret eden iki uluslararası komisyon dehşet verici duruma ulusal ve uluslararası çapta görünürlük kazandı: en az 17 ölü, birçok kayıp ve yaralı ve hapiste 500'ün üzerinde kişi, hem erkek hem de kadınlara yönelik cinsel taciz de dahil her türden ciddi insan hakları ihlalleri. Aralık ortasına gelindiğinde PFP büyük oranda eyaletten çekilmişti. O tarihten itibaren yerel polis her zamanki teçhizatlarıyla stratejik noktalarda kendilerini konuşlandırarak şehirde devriye geziyordu.

Gelgelelim tıpkı bir nehirdeki su gibi, hareket akmaya devam eder. Şiddetli baskılar kimi kanalları tıkamıştır ama akışı

³ Her ne kadar 1994'teki çok daha büyük olan Zapatista isyanı topluluklar içindeki sivillerin iradesini ifade etse de, sonuçta bir ordu olarak örgütlenen, silahlanan, eğitilen ve işleyen bir organ olan Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu tarafından yürütülmüştü.

engelleyemez. Zapt edilemez akıntıya karşı güçler hâlâ birikmekte ve yeni kanallar aramakta. Mesele selin korkunç yıkıcılığını önleyebilmek için bu kanalları zamanında bulmakta. Bu belki de ülkenin içinde bulunduğu mevcut durumun da ta kendisi.

Felipe Calderón açık bir toplumsal ve politik çatışmanın ortasında Meksika'nın Başkanı olarak göreve başladı. Onun yönetiminde, çevre tahribatının artarak çoğalması, tüm alanlarda şiddet ve toplumsal çürümenin yanı sıra toplumsal kutuplaşma ve ekonomik zorluklarla beraber ülkenin meşruiyet krizinin de derinleşeceği kaçınılmaz gözüküyor. Artık zapt edilemez görünen ve çoğu zaman doğrudan eyleme dönüşen halktaki büyüyen memnuniyetsizlik karşısında daha sıklıkla baskı ya da açık militarizasyona başvuracak.

Yıllar önce 24 Eylül 1913'te şiddetli Meksika toplumsal devriminin ortasında liderlerinden Venustiano Carranza şöyle demişti: "Meksika halkı, bir kez silahlı mücadele sona erdi mi muhteşem ve çetin olan toplumsal mücadeleye, sınıf mücadelesine başlamak gerektiğini biliyor." 1917 Anayasal Kongresinin himayesinde başlayan mücadele muhteşem değildi ama birçok çetin uğraşı olmadı değil.

Siyasal sınıflar 2006'da da benzer bir şey organize etmeye kararlı görünüyorlar. Bunu yüzyılın bir çeyreği boyunca kör neoliberal politikalar, piyasa köktenciliği ve fanatizmin küreselleşmesi ile titizlikle hazırladılar. Nefret ve kutuplaşmaya dayalı siyasal kampanyalarla süreci tetiklediler, öyle ki 3 Temmuz 2006 tarihinde ülke seçimlerden açık ve net bir şekilde sınıflara ve bölgelere bölünmüş bir şekilde çıktı.

Oaxaca'da çeşitli olası aşırılıkların provasını yaptılar. Tüm bir siyasi yapı hiçbir itibarı kalmamış bir valiyi destekler ve insanlara saldırma ve iktidardakileri koruma konusunda meşru şiddet tekeline kullandığını göz kamaştırıcı bir şekilde gösterir. Ancak rüzgâra karşı tükürmek pek de sağlıklı değildir. Şiddet eken aynısını biçer. Geldiğimiz nokta bu.

23 Kasım 2006'da *Subcomandante* Marcos Bagdad, Tamaulipas'ta şunları söyler:

"Felipe Calderón'un göreve başlaması Meksika Devrimi'nden beri kuşaklar boyunca, ta ki şimdi olduğu gibi bi-

rileri gelip *¡Ya basta!* Artık yeter! diyene dek, insanları aldatan yerleşik bir politik sistemin sonunun başlangıcıdır” (*La Jornada*, 24 Kasım 2006).

Marcos, Calderón’un “ilk gününden itibaren düşmeye başlayacağını” ve “büyük bir ayaklanmanın ya da iç savaşın arifesinde” olduğumuzu ekler. Bu ayaklanmaya kimin öncülük edeceği sorulduğunda ise şöyle yanıt verir:

“İnsanlar, her biri kendi yerlerinde karşılıklı destek ağı içindeki insanlar. Eğer bunu bu şekilde başaramazsak, kendiliğinden ayaklanmalar, her yerde patlamalar, bir iç savaş olacaktır...”

Marcos, “hiçbir liderin ya da patronun olmadığı” Oaxaca örneğinden bahseder: “Örgütlenen halkın kendisidir.” Tüm ülkede de böyle olacak; Oaxaca her yerde olacakların bir göstergesi. “Eğer sivil ve barışçıl bir yolu yoksa -ki bu bizim *Öteki Kampanya*’da önerdiğimiz şeydir- o zaman her bir kişi kendi adına olacak... Yukarıdakiler bizim umurumuzda değil. Bizim için önemli olan aşağıdan neyin geleceği. Biz ayağa kalktığımızda tüm siyasi sınıfı süpürüp atacağız, kendisine parlamenter sol diyenler de dahil,” diye uyarır.

Bunlar önümüzde duran zorlukların açık bir tanımlaması. *Öteki Kampanya* ve Zapatistalar, APPO gibi kendilerini iki dışlı bir saldırıya maruz kalmış buluyorlar: Bir yanda kurumsal sol onları izole etmeye, marjinalleştirmeye ve gözden düşürmeye çalışırken, öte yanda da kurulu güçler ve paramiliterler ya da sürekli olarak kendilerini tehdit eden PRI yanlısı gruplar. Bu koşullar altında tüm ülke çapında “direniş ceplerinin” eklemelenmesini Zapatistaların yaratmaya çalışa geldikleri “karşılıklı destek ağına” dönüştürmek hiç de kolay olmayacaktır. Şu ana kadar farklı amaçlar için harekete geçirmeye çalıştıklarında bunu başarmadaki eksiklikler ortadaydı. Bu durum, kamuoyunun büyük oranda seçimlerle meşgul olduğu siyasal atmosfere bağlanabilir; ancak öte yandan Zapatistaların tüm memnuniyetsiz kesimleri büyük bir sivil, demokratik ve barışçıl bir ayaklanmada “ulusal mücadele programını” hayata geçirebilecek geniş bir koalisyon altında birleştirebilme gücüne dair şüpheler de devam etmekte. Ne var ki alternatif varolandan daha kötü olamaz. Bir yandan zor yoluyla ve piyasa

ve uyuşturucu tacirlerinin yayılan ve derinleşen egemenliğine dayalı bir yönetimin hüküm süreceği yeni bir Kıyamet ortaya çıkarken, tüm ülkede insanların farklı örgütlenme düzeylerinde ordusu ve polisi, yerel mafyası, her tür paramiliter grubu ve zalimleriyle kurulu güçlerle çatışacağı giderek şiddetlenen çeşitli iç savaş biçimleri patlamaya devam edecektir.

Bunun bir istisna olmanın çok ötesinde dünyanın birçok yerinde yaşanan mevcut duruma çok benzediği görülmekte –40’tan fazla ülkeden gelenlerin 1 Ocak 2007 civarında Oventic’teki Zapatista toplantısında etraflıca tartıştığı gibi. Tartışmalar kesinlikle bir umut kaynağıydı. Bugün Zapatismo’nun yalnızca Zapatistaların elinde olmadığını gösterdi. Dünyanın bu düzenine uymamak ve hoşnutsuzluk yeterli değildir. Eleştirel farkındalık da yeterli değil. İnsanlar eylemlerinin bir değişim yaratabileceğini düşündüklerinde, yani umutları olduğunda harekete geçerler. Artık her geçen gün daha fazla sayıda insanın sahip olduğu şey bu. Ve umut da, Vaclav Havel’in bir zamanlar dediği gibi, bir şeylerin gerçekleşeceğine inanç değil her ne olursa olsun gerçekleşecek şeyin bir anlamı olacağına inançtır.

**Gustavo Esteva,
Oaxaca,
15 Ocak 2007**

Çev: Selen Göbelez

TARİHSEL ARKA PLAN

“Adınız nedir?” diye sordum.

“Nebukadnezar,” dedi ve devam etti, “ama arkadaşlarım bana Durito derler. Siz de bana Durito diyebilirsiniz, Yüzbaşı.”

Ona nezaketi için teşekkür ettim ve ne üzerine çalıştığını sordum.

“Neoliberalizm ve onun Latin Amerika’ya hakim olma stratejisi üzerine çalışıyorum,” dedi.

“Bunun bir böceğe ne faydası var ki?” diye sordum.

O da kızarak cevap verdi, “Ne faydası mı var?! Mücadelenizin ne kadar süreceğini ve kazanıp kazanamayacağınızı bilmem gerek. Ayrıca, bir böceğin içinde yaşadığı dünyanın durumunu araştırarak kadar ilgili olması gerekir, sizce de öyle değil mi Yüzbaşı?”

Güneydoğu Meksika’nın Chiapas eyaletinden bir gezgin şövalye böcek olan Lacandon Ormanı’ndan Don Durito ilk olarak 1994 baharında, Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (Ejército Zapatista de Liberación Nacional) EZLN’nin sözcüsü Subcomandante Marcos’un yazılarıyla dünya sahnesine çıktı. EZLN’nin kendisi ise o yılın 1 Ocak’ında, bir yerli ayaklanmasının silahlı kanadı olarak birçok kasabayı ele geçirip Meksika hükümetine savaş açtığında dikkatleri üstüne çekmişti (**Birinci Lacandon Ormanı Bildirisi**).

Durito’nun Çalkantılı Bir Yılda Ortaya Çıkışı

Zapatista isyanı patlak verdiğinde, Meksika hükümeti isyana 15.000 asker, işkence, yargısız infaz ve baskıyla vahşice

karşılık verdi. Ancak Zapatistaların iletilerini taşıyan EZLN bildirileri dünyaya ulaştıkça, devlet vahşetini bildiren gözlem raporları arttıkça, Meksika'dan ve dünyadan yüz binlerce insan Zapatistalar için birleşti ve hükümetin barbarca güç kullanmak yerine isyancıların haklı taleplerini göz önünde bulundurarak müzakereye oturmasını istedi. Bunun sonucunda, hükümet ateşkes ilan etmeye, birliklerini geri çekip müzakerecilerle oturmaya mecbur bırakıldı. İlk müzakere 21 Şubat 1994'te ülkedeki eski sömürge başkenti ve günümüzde turistlerin ilgi odağı olan San Cristóbal de las Casas'taki Katolik katedralinde yapıldı. San Cristóbal'ın piskoposluk bölgesinden Piskopos Samuel Ruiz García kar maskesi takmış Zapatistalarla hükümet bürokratları arasında yapılan müzakereyi yönetti. Bu müzakere bağımsız yerli ve yabancı basın muhabirlerinin günbegün takip ettiği bir medya olayı haline geldi. Sonunda hükümet isyancıların taleplerini karşılayan bir öneri sunduktan sonra, Zapatistalar hükümet önerisini tartışmak için kendi topluluklarına döndüler. İşte Marcos tam bu sırada Durito'yu dünyaya tanıtır.

Marcos, isyan başladıktan kısa bir süre sonra kendisine mektup yazan küçük Mariana'ya cevabında tütün torbasını çalan bir böcek ile tanışmasını anlatır. Ordu işgaline ve kendisi gibi küçük canlıları ezen o kadar çok postala sinirlenen böcek, Marcos'a Zapatista isyanının, aynı zamanda kendi mücadelesinin de ne kadar süreceğini bulmak için "Neoliberalizm ve onun Latin Amerika'ya hakim olma stratejisi" üzerine çalıştığını söyler. Solcu yöntemleri taklit eden böcek "Hesaba katılması gereken pek çok şey var: nesnel koşullar, öznel koşulların olgunluğu, güçlerin karşılıklı ilişkisi, emperyalizmin krizi, sosyalizmin krizi vesaire vesaire," diyerek bu mücadelenin ne kadar süreceğinin tam olarak bilinemeyeceğini açıklar. Kendisini Nebukadnezar olarak tanıtsa da Marcos'un ona daha samimi bir şekilde, "savaş adı" olan Durito diye hitap etmesine izin verir. Her ne kadar buluşmalarına dostane bir hava egeyen olmuş, Durito da Marcos'u sohbet etmeye davet etmiş olsa da tekrar görüşmeleri bir yıl alır (**Durito ve Neoliberalizmin Öyküsü**).

İsyanın bu ilk yılı hayli çalkantılıydı. Ateşkes yıl boyunca korunmuş olsa da, Meksika siyasi hayatı Zapatista ayaklanmasından önemli derecede etkilendi. İsyan Meksika'daki yaygın

yoksulluk ve çaresizliği dünyaya gösterdi. Meksika halkının Zapatistaların Adalet, Eşitlik ve Demokrasi taleplerine verdiği desteğin geniş seferberliği ülkedeki siyasi düzenden çoğu kişinin eşit derecede hoşnutsuz olduğunu ortaya çıkardı.

Meksika hemen hemen 50 yıl boyunca tek bir parti tarafından yönetilmişti, o da Kurumsal Devrim Partisi PRI (Partido Revolucionario Institucional) idi. PRI, hem kadife eldiveni (muhalifleri satın alarak) hem de demir yumruğu (çok pahalı, hatta satın alınması mümkün olmayanları yere yıkarak) çok dikkatli bir şekilde kullandı ve ülkeyi fiili bir diktatörlükle yönetti. 1994 yılı Zapatista isyanı patlak vermeseydi de Meksika'da gerilimli bir yıl olurdu, çünkü o yıl Carlos Salinas de Gortari'nin başkanlık görevinin altıncı, yani son yılıydı, yeni seçimler de Ağustos'ta yapılacaktı. Salinas 1988'deki son ulusal seçimde hile yaparak başa gelmişti. Halkın bu hileye kızgınlığı ve hükümetin müteakip baskısı muhalefet partilerinin daha da büyümesine yol açtı. Özellikle "Sol"da Demokratik Devrim Partisi PRD (Partido de la Revolución Democrática) ile "Sağ"da Ulusal Hareket Partisi PAN'ın (Partido de Acción Nacional). Her taraftan gelen saldırılarla, bunlarla nasıl başa çıkılacağı konusunda ortaya çıkan parti içi çatışmalar PRI'yi böldü. Şok etkisi yaratan bir dizi suikast partinin önde gelen birkaç adamını ortadan kaldırdı. Bunların içinde Salinas'ın titizlikle seçilmiş başkanlık adayı Luis Donaldo Colosio da vardı. Sonradan Ernesto Zedillo Ponce de León adaylığa getirildi.

Bu oldubitti arasında Zapatista toplulukları ile onların içinden çıkan EZLN taleplerinin peşine düşme fırsatı ele geçirdiler. San Cristóbal müzakerelerinde hükümetin sunduğu önerileri haftalarca tartıştıktan sonra reddedip seferberliğe devam ettiler. PRD önderleri Chiapas'a gelip Zapatistaları parti siyasetinin içine katmaya davet ettiğinde onları da reddettiler. Zapatistalar, halkın hayallerine tercüman olan, hem hükümeti hem de usta siyasetçileri savunmasız bırakan yenilikçi, şiddetten uzak siyasi adımlardan ilkinin atarak İkinci Lacandon Ormanı Bildirisi'ni yayımladılar. Bu bildiri, Meksika sivil toplumuna gönderme yaparak halk hareketlerinin değişmesini, ulusal seçimlerde önce Chiapas'ta bir Ulusal Demokrasi Kongresi'nde (CND-Convención Nacional Democrática) bir araya gelmelerini istiyordu. CND ciddi bir siyasi değişim isteyen herkesin ülkede demokrasi ve adaleti kurmak için izlenecek yöntemleri

tartışmak için bir araya gelebilecekleri bir alan olarak düşünüldü. Bu eşi görülmemiş ulusal buluşma Guadalupe Tepeyac'ta ıssız bir Zapatista topluluğunda, ormanda oyulan geniş bir toplantı alanında yapıldı. Buraya Emiliano Zapata, Pancho Villa ve Venustiano Carranza'nın Meksika Devrimi sırasında yeni hükümet kurma konusunu tartıştıkları yerin anısına "Aguascalientes" adını verdiler. 5-9 Ağustos 1994 tarihleri arasında halk gruplarının temsilcilerinden oluşan 6.000'den fazla kişi, bağımsız aydınlar ve hatta yabancı destekçiler bu emsalsiz ve kışkırtıcı demokrasi "buluşma"sına katıldılar. Buluşma, resmi seçim siyaseti gözlüklerini çıkaran hatırı sayılır çoklukta muhabir tarafından gözlemlendi, yazıldı. Ne muhabirler ne de çoğu katılımcı tarafından hemen fark edilse de bu Zapatista "buluşması" yeniydi. Üstelik yeniliği sadece böylesi demokrasi yanlısı hareketlerin ilk ulusal toplantısı olmasında değil, görüş birliğine varıp kararname çıkarmaktan ziyade, tartışma yapmak ve deneyimleri paylaşmak üzere tasarlanan bir yer olmasındadır da.

Zapatistalar bu buluşmada, onları savunmak için harekete geçen sivil toplumla aracısız tanıştılar. Kendilerini, taleplerini anlattılar, pek azında otomatik silah, pek çoğunda oyulmuş tahta sopa olan askerlerini gösterdiler, temsil edilen çeşitli grupların kendi durumlarına uygun buldukları biçim her ne ise kendi isyanlarının o şekilde genelleşmesini istediler. Buluşmanın siyasi başarısı binlerce hükümet askerinin varlığından dehşete düşen Zapatista topluluklarını desteklediği gibi, Zapatista yandaşı eylemcilere esin kaynağı oldu ve daha geniş buluşmalar için de bir emsal görevi gördü.

1994 Ağustos'unda, seçimlere hile karışmasını engellemeye çalışan binlerce gözlemciye rağmen, PRI bir kez daha hem başkanlığı korudu hem de Chiapas'taki eyalet seçimleri de dahil düzinelerce yerel seçimi çaldı. Bu sonuca geniş çaplı protestolarla cevap verildi, ancak Chiapas'taki protestolar öteki yerdekileri geride bıraktı. *El Tiempo* gazetesinin editörü Amado Avendaño, PRD'den vali adayı olmuştu, destekçileri PRI denetimindeki eyalet hükümetine paralel olan bir Devrimci Geçiş Hükümeti ortaya çıkardılar. Böyle bir otonom yönetim kurulması Chiapas'taki demokrasi hareketini daha da artırdı, daha sonra kurulacak olan otonom Zapatista belediyelerinin de öncüsü oldu.

Salinas'ın halefi Ernesto Zedillo yalnızca Zapatista isyanı ve gittikçe daha da kontrol edilmesi güç hale gelen demokrasi

yanlısı hareketi değil, kötüleşen iktisadi durumu da miras aldı. 1994 boyunca kaygılı yabancı yatırımcıların pezonun uluslararası değerini sabit tutma baskısı altında Salinas hükümeti döviz rezervlerini gizlice azaltıyordu. İktisadi danışmanlarının pezo devalüasyonunun kaçınılmaz olduğunu tekrar tekrar bildirilmesi üzerine Salinas iktisadi istikrar yanılışmasını korumaya çalışarak çöküşü reddetti ve onunla birlikte Amerikan müşterileri tarafından yeni Dünya Ticaret Örgütü'nün ilk başkanı olma fırsatını da elinden kaçırdı.¹

Bu yüzden, yeni Zedillo yönetiminin ilk eylemlerinden biri pezo devalüasyonu oldu. Ancak, Zedillo ekibinin para değerindeki ayarlamayı hafif bir aşağı çekmede bırakma çabaları, kızgın yabancı yatırımcılarla Zapatistalar tarafından önemli ölçüde zayıflatıldı. Devalüasyon haberleri çıkar çıkmaz, Zapatistalar ordu çemberini kırdıklarını ve civardaki 30'un üstünde toplulukta harekete geçtiklerini bildirdiler. Yatırımcılar paniğe kapılıp pezonun değerini düşürmeye başladılar, nitekim değeri dibe vurdu. Küçük bir değer ayarlaması yerine, paranın değeri önüne geçilmez bir şekilde düştü. Kısa dönemli Meksika sermaye piyasasına yatırılan "sıcak para"nın ülkeyi terk etmesi "Pezo Krizi"ne yol açtı. Bu krizin yankıları ("Tekila Etkisi") dünya çapında yükselen başka sermaye piyasalarını da sarstı.

Durito Savaş Gümbürtülerinin Ortasında Yeniden Ortaya Çıkar

Uluslararası sermayeyle Meksika hükümetinin bu krize ve Zapatistaların siyasi gücüne tepkisi sert oldu. 13 Ocak 1995'te Chase Manhattan Bank danışmanlarından (Johns Hopkins İleri Uluslararası İlişkiler Fakültesi Latin Amerika Araştırmaları eski başkanı) Riordan Roett, Chase'in yükselen piyasalara yatırım yapan görevlilerine gönderdiği genelgede "[Meksika] hükümetin[in] ülke toprakları ve güvenlik ilkesini etkili bir şekilde koruduğunu göstermesi için Zapatistaları ortadan kaldırması gerekeceğini" yazdı.² Birkaç hafta içinde Zedillo tek

¹ Salinas görevinden olmakla kalmadı, bir de ailesinin rüşvet yediği ortaya çıktıktan sonra Meksika'dan kaçmaya mecbur kalarak sürgüne yollanmış oldu.

² Alexander Cockburn ile Ken Silverstein, "Major U.S. Bank Urges Zapatista Wipe-out: 'A Litmus Test for Mexico's Stability.'" *Counterpunch* 2:3 (Şubat 1995) 1, 3.

tarafı olarak yeni müzakerelere girme tartışmalarını sonlandırdı, bir yıllık ateşkesi iptal ederek Zapatistalara karşı yeni bir askeri saldırı başlattı.

Hükümet basın toplantıları ve Zapatistaların kentsel gerilla saldırıları planladığına dair kanıtlar bulunduğunu ve Subcomandante Marcos'un "gerçek" kimliğinin Tampico'dan eski bir üniversite profesörü Rafael Sebastián Guillén Vicente olduğunun ortaya çıkarıldığını iddia ettiği bir medya kampanyası düzenledi. Zedillo ona ve Zapatista lideri olduğu öne sürülen daha başkalarına karşı tutuklama emirleri çıkarttı. Bu emirleri uygulamak ve Zapatista hareketini bastırmak için de Chiapas dağlarına 60.000 asker gönderdi. Barbar ordu saldırıları evleri yakıp sahip oldukları her şeyi yıkınca Zapatista ordusu ve binlerce yerli ormana kaçıp orada mülteci olarak büyük zorluklara katlandılar. Bununla birlikte şehirdeki destekçileri ve demokrasi yanlısı daha geniş hareketler yüz binlerce protestocuyu harekete geçirerek hem Mexico City'de hem de dünyanın dört bir yanındaki başlıca şehirlerde caddelere döktü, protestocular askeri saldırının hemen sonlandırılmasını ve askerlerin geri çekilmesini talep ettiler. Kendilerini de olumsuz bir şekilde etkileyen aynı neoliberal politikalara karşı ortak bir mücadele gerektiğini düşünen Zapatista destekçileri 40'ın üstünde ülkede Meksika büyükelçiliklerinde, konsolosluklarında, kimi durumlarda da Chase Manhattan Bank şubelerinde gösteriler yaptılar.

Zapatistaların askeri saldırıdan "stratejik geri çekilmesi" sırasında Marcos bir kez daha Durito'ya rastlar. Ormanı adımlayan 60.000 çift postal tehdidini öğrenmenin şokunu atlattıktan sonra Durito Meksika yönetimi ve neoliberal siyasetini tahlil eder. Ona göre neoliberalizm kapitalist düzenin krizine getirilen doğaçlama bir cevaptır. Meksika hükümetinin tutarsızlığı, yani bir gün müzakereye oturup ertesi gün asker göndermesi böyle bir doğaçlamanın belirtisidir. "Aslında 'neoliberalizm' krizle başa çıkmak ya da krizi açıklamak için ortaya konan bir kuram değil. O, kuram ve iktisadi öğreti haline getirilen krizin ta kendisi! Yani, 'neoliberalizmin' en ufak bir tutarlılığı bile yok, ne planı ne de tarihi bir bakış açısı var. Nihayetinde, düpedüz bir kuramsal saçmalık," diye belirtir Durito (**Durito II**).

Dahası, Zedillo hükümeti, Zapatistalara destek verdiği ve daha demokratik bir yönetim talebinde bulundukları gerekçeyle Meksika sivil toplumuna karşı iktisadi bakımdan yıkıcı bir saldırıda bulundu. Clinton yönetimi tarafından Meksika sermaye piyasasını desteklemek için hazırlanan 50 milyar dolarlık paketi, Meksika hükümetini ve yabancı yatırımcıları arkasına alan Zedillo yönetimi, faiz oranlarını yükselterek aman vermeyen bir kemer sıkma siyaseti uygulamakla işsizliğin artmasına ve ücretlerin düşmesine sebep oldu, bu arada hükümet ülke varlıklarının yabancı yatırımcılara satışını da hızlandırdı. Destekleme borçlarının teminatı ise Meksika petrol rezervleriydi.

Askeri harekâtlar sürdükçe, Marcos ile Durito geri çekilmenin 12. gününde, Meksika hava kuvvetleri tarafından bombalanma korkusuyla mağaralarda saklanma olasılığını tartışmaya başladılar. Bu bağlamda, Marcos Durito'ya özel bir mağaranın öyküsünü anlatır. (**Arzu Mağarası**) Bu öykü, dağlarda tek başına yaşayan çirkin bir adamın yaşadıklarını ve kederlerini anlatır. Bu adam bir gün nehirde yıkanan, çamaşır yıkayan genç bir kadın görüp ona delicesine aşık olur. Azgın bir fırtınadan saklanmak için bir mağaraya girer çirkin adam, sonra orada garip şeyler bulur, bir daha da geri dönmez. Durito'nun o mağarayı bulmak için keşfe çıkma umudu sağanak yağış yüzünden suya düşer.

1995 Nisan'ına gelindiğinde, iki ay süren protestolar hükümeti tekrar ateşkes ilan etmeye ve iki grubun arabuluculuk yapacağı yeni müzakere turlarını başlatmaya mecbur bıraktı. Arabuluculuk yapan gruplardan ilki Ulusal Arabuluculuk Komisyonu CONAI (Comisión Nacional de Intermediación) 1994'ün sonlarında Piskopos Ruiz'in kurduğu, bağımsız ve saygıdeğer bireylerden oluşan bir komisyondur. Ötekiyse Uyum ve Uzlaştırma Komisyonu COCOPA (Comisión de Concordia y Pacificación) Meksika Millet Meclisi'nde (Temsilciler Meclisi) temsil edilen çeşitli siyasi partilerin temsilcilerinden oluşur. Bu iki grup EZLN ile hükümet arasında yapılan müzakerelerin Chiapas'ta San Cristóbal'ın kuzeyindeki dağlık alanında bulunan bir Tzotzil topluluğu olan (Zapatistaların "San Andrés Sacamch'en de los Pobres" diye yeniden adlandırdıkları) San Andrés Larrainzar'da yapılmasına karar verdi. Bir yıl önceki ateşkesin aksine Meksika Ordusu işgal ettiği Zapatista bölgelerinden çekil-

mek yerine oldukları yerde sabit kaldılar. Bölgedeki askeri varlıklarını sürdürdüler; yeni üsler, barikatlar, kontrol noktaları oluşturdular, insanları sindirme eylemlerini artırdılar, hükümet destekli, orduya bağlı olmayan paramiliterler terör eylemleri gerçekleştirmeye başladılar. Bu durum yeni müzakere turlarında epey gergin bir zemin yarattı. Durito, müzakere hazırlıkları sırasında kendini “gezgin şövalye Lacandona’lı Don Durito” ilan eder, Marcos’u da silahtarı yapar, Marcos buna epeyce şaşırır. **(Durito Marcos’u Silahtarı Yapıyor)**

Bu dönemde Durito ile Marcos kaygısızca geçirdikleri başka bir unutulmaz anda Chiapas’ta çokça bulunan epey uzun, tropik bir ağaç türü olan ipekpamuğu ağacındayken boğa güreşçilerini taklit ederler. Marcos bandanasını çıkarıp hilal şeklindeki aya karşı sallayarak onu güreşe davet ettikten sonra, Durito ona ünlü İspanyol şair Federico García Lorca’dan öğrendiğini iddia ettiği birkaç hareketi gösterir. **(Durito Marcos’u Silahtarı Yapıyor)** Ne yazık ki, tam Durito güreşecek gerçek bir boğa bulduğunu sandığı anda, aslında onun eşekarısı sürüsü olduğunu fark edip kaçır, Marcos’u da arıların iğnelerinin hedefi olmaya terk eder. **(Boğa Güreşi, Detant ve Rock Üzerine)**

20 Nisan’da, EZLN ile hükümet arasındaki görüşmelerin arifesinde, Zapatista taban topluluklarından binlerce insan ve yandaş grupları San Andrés’te bir araya gelip önderlerini korumak için güvenlik kordonu oluşturacak bir insan zinciri kurdular. Bu büyük halk desteğinden çekinen hükümet insanların ayrılmasını istedi. Ancak EZLN onların çoğuna topluluklarına geri dönmelerini söyledikten sonra görüşmelere devam edilebildi. Müzakereler 23 Nisan’da sona erdiğinde, Chiapas’taki anlaşmazlığı çözme yolunda hiçbir önemli adım atılamamıştı. 12 Mayıs 1995’te ikinci tur müzakerelerin başlamasına karar verildi.

Bu sırada, Durito kahraman bineği Pegasus’un (bir kaplumbağa) üstünde Mexico City’ye seyahat eder. Orada 1941’den bu yana Meksika İşçiler Konfederasyonu’nun genel sekreteri olan Fidel Velázquez’i düelloya davet edecektir. **(Durito III)** Hükümetin kemer sıkma programına karşı tabandaki öfkeden korkan Velázquez 75 yıldır ilk kez geleneksel İşçi Bayramı Yürüyüşü’nü iptal etti. Onun bu gayretlerine rağmen, yüz binler-

ce sendikalı işçi ile (Durito da dahil) destekçilerinin muhteşem bir protesto havasında Mexico City caddelerine dökülmesiyle, geleneksel yürüyüş gerçekleşmiş oldu.

Protestocuların hiddetinin hedefi ilk önce Zedillo yönetimin uyguladığı kemer sıkma programı olsa da, caddelere dökülmüş insanlar Zapatistaların taleplerine destek verdiklerini, onlarla dayanışma içinde olduklarını da ifade ettiler, bu da hükümeti daha da huzursuz etti. Bundan kısa bir süre sonra, Marcos Durito'dan kartpostal alır. Durito kartta katıldığı gösteriden bahsetmektedir. Protesto eden yüz binlerce işçinin gücünden ve azminden etkilenen Durito "eksik olan tek şey devrimdi," diye yazar kartta. (**İşçi Bayramı Kartı**) Sendika bürokratlarının işçilerin arkasında olmamasını kınayan Durito gerçekten bağımsız bir işçi hareketi yaratmak isteyenleri arayıp bulacağını bildirir.

Müzakerelerin ikinci turu 12-16 Mayıs arasında yapıldı ve pek sonuç vermedi. Her ne kadar hükümet askerlerini belli alanlardan çekeceğini vaat etse de, askeri işgal ile günlük tacizlerin ardı arkası kesilmedi. Zapatista toplulukları ABD'deki kötü şöhretli "Amerika Kıtası Okulu" tarafından verilen "düşük yoğunluklu savaş" stratejisi kapsamında ordunun ve ordudan bağımsız askeri birliklerin, yani paramiliterlerin sürekli saldırılarıyla çevrelenip korkutuluyordu. Zapatistaların direnme isteği ve becerisini kırma çabalarının içinde yalnızca toprak işgalleri, hakaretler, sorgulamalar, hava saldırıları değil, hırsızlık, mülke zarar verme, yanlış haber yayma, zorla tahliye ettirme, hapse atma, tecavüz, işkence, insanların ortadan kaybolması ve cinayet de vardı. Hükümetin ikiyüzlülüğü, sahtekârlığı ve sorunları ülke çapında ciddiyetle tartışmak istemeyişi, bir de düşük yoğunluklu savaş açması, bir kez daha Zapatistaları Meksika devletine karşı üstünlük sağlayacakları yaratıcı bir inisiyatif bulmaya itti.

Zapatistalar yeni inisiyatifleriyle Barış ve Demokrasi için Ulusal Halkoylaması (Consulta Nacional por la Paz y la Democracia) çağrısında bulunarak mücadelelerini Meksika halkına taşıdılar. Sivil toplumdan hükümetin ya da tanınmış siyasi partilerin arabuluculuğu olmadan Zapatista isyanının talepleri konusunda görüş bildirmesini istediler. Bir yıl önceki Ulusal Demokrasi Kongresi gibi Consulta da benzeri görülmemiş bir doğrudan demokrasi örneği oldu. Marcos bu konudaki görüş-

lerini şöyle dile getirir: “Ne dünya ne de ülke tarihinde, böyle barış yanlısı bir sivil toplum gizli ve silahlı bir grupla diyaloga oturmuştur.” (**Dördüncü Lacandon Ormanı Bildirisi**)

Zapatistalarla onlara destek verenler 1995 yazında bu Consulta'nın düzenlenmesiyle meşgul oldular. Demokrasi yanlısı bir sivil toplum örgütü olan Yurttaşlar İttifakı'na (Alianza Cívica) katılımı artırmak için tüm Meksika'ya binlerce oy sandığı kulübesi yerleştirildi. Zapatista destekçilerinin büyük gayretiyle bu inisiyatif haberi yalnızca tüm Meksika'da değil, bütün dünyada da duyuldu, böylece yabancıların da görüşlerini yazıyla ya da internet aracılığıyla bildirme fırsatı oldu.

Şimdiki siyasi düzenden uzaklaşmak için neden bu kadar gayret sarf edildiği sorusuna siyasi açıklamayı Marcos yapar. Haziranın başında yayımlanan bildiride Don Durito'nun Meksika Otonom Üniversitesi UNAM'dan (Universidad Nacional Autónoma de México) bir profesöre yazdığı mektup yayımlanır. (**Durito IV**) Durito'nun Tabasco'dan Mexico City'ye yapılan 41 günlük protesto yürüyüşü sırasında yazdığı bu mektup Zapatistaların Meksika siyasi düzenine getirdiği eleştiriyi anlatır. Durito bu uzun mektubunda Zapatista siyasetini geleceksel Leninist Sol'un siyasetinden ayıran üç noktayı açıklar. Birincisi, tek bir formül, örgüt, yöntem ya da önder gereken değişimleri başarıyla gerçekleştirmeye yetmez; gereken şey pek çok yaklaşımı bünyesinde toplayan, öncü partilerin karşısında duran kolektif bir süreçtir. İkincisi, devrimin amacı iktidarı ele geçirmek ya da yeni bir düzen kurmak değildir; devrimin amacı daha ziyade yeni dünyalar kurmak için gereken koşulları yaratmaktır. Üçüncüsü, devrimin yaratması gereken koşullar demokrasi, özgürlük ve adalettir. Durito bu üç öncülle, parti-devleti düzenine karşı mücadele eden kuvvetlerin parçalanmasını, PRI'nin muhalefeti bölüp saf dışı bırakarak iktidarda kalmasına olanak tanıdığı için eleştirir. Mektubun sonunda bu parçalanmanın üstesinden gelmek için ulusal diyaloga gidilmesi çağrısında bulunur.

Tabasco'dan Mexico City'ye yapılan protesto yürüyüşüyle başkente varan Durito caddeleri gezer, yalnız bir Humphrey Bogart karakteri gibi, üstünde yağmurluk, başında fötr şapkasıyla etrafı dolaşırken şehir sakinlerinin yalnızlığı ve siyasi hayatının çoğunu oluşturan işe yaramaz, aptal “aynalar oyunu” yüzünden keyfi kaçar. (**Durito V**) Durito bir ara türlü sihirlerle

bir dükkân vitrinindeki müzik kutusunun içinde duran bale-rine hayat verir, o dans ederken Durito da piyano çalar. Durito Chiapas'a gitmek üzere ayrıldıktan sonra balerin de oradaki esaretinden kaçır.

Mexico City'den döndükten sonra, Consulta hazırlıkları sırasında Durito; Marcos, Camilo ve Marcos'un "Diğer Benli-ği"nin özeleştirisi seansına katılır. Marcos bu manzarayı betim-lemek için aile kavgasını anlatan bir İtalyan filmine gönderme yapar. Bütün bunlar geleneksel bir Sol ritüeli tiye alır. Con-sulta'da bu Sol ritüellerin aksine Zapatistalar sivil toplumdaki erkek ve kadınların fikirlerini alarak özeleştirinin ötesine ge-çerler. (**Durito'nun Dönüşü**)

Bir süre sonra Durito Marcos'a, bir zamanlar Sherlock Holmes'a öğrettiği yöntemi kullanarak Meksika'da neoliberalizm vebasını yayan gerçek gücü bulduğunu bildirir. Zedillo yönetiminin birbiriyle çelişen politikaları ile kuramsal ve po-litik açıklıkmiş gibi görünen şeyin ardında Aptal Doğaçlama adlı bir gölge karakterin gizlendiğini açıklar. Bu budalalıkla, Zedillo ile ABD üniversitelerinde eğitim görmüş teknokratları ülkeyi düzensiz, karmaşık piyasa güçlerine bırakırken ne yap-tıklarını, ne olacağını biliyormuş gibi davrandılar. Durito'ya göre neoliberalizm düzensiz piyasanın iktisadi keşmekeşinden ibaret değildir, neoliberalizm ayrıca "karmaşık kuram" ile "feci yönetim"dir de. Marcos neoliberalizmin kendini ölümsüzleş-tirme olasılıklarından korkarken Durito neoliberalizm içinde-ki savaşların, suikastların ve birbiriyle çelişen eylemlerin onun kuyusunu kazacağını söyleyerek Marcos'un yüreğine su serper. Durito sözlerine "Neoliberalizm iktisadi karmaşanın karmaşık kuramı, toplumsal budalalığın budalaca coşkusu, facianın feci siyasetidir," diyerek son verir. (**Durito VI**)

Ağustos ayı içinde, EZLN Mexico City'ye "Durito Ya-pım"dan çıkan bir video kaydı gönderir, bu kayıta Marcos Durito'yla birlikte Zapatistaların gelecek Consulta'yla ilgili düşüncelerini anlatmaktadır. Durito Marcos'un çevirisi yo-luyla halkoylamasının bir yıl önceki Ulusal Demokrasi Anlaş-ması'yla başlayan sivil toplumla diyalogta bir adım olduğunu açıklar. Durito, Consulta'nın tek bir hareket olarak değil, bir süreç, gelişen buluşma ve diyalog sürecindeki bir adım olarak algılanması konusunda ısrar eder. Bu görüşünü Zapatistaların önceden CND'yi de böyle algıladıklarını, ama pek çok kişi ta-

rafından bir kurum olarak görüldüğü için CND'nin öldüğünü söyleyerek savunur. Ayrıca, Durito bu Consulta'ya, sivil toplumla bu derin diyalog momentine, kendine devrimci diyenlerin yanı sıra, Meksika'da demokrasiye geçilmesini isteyen herkesin katılımını beklediklerini de ekler. **(Durito, Katil Tarrantula Chibo ve Halkoylaması)**

27 Ağustos 1995'te Consulta başladığında Durito, Chiapas'taki mücadeleyle dayanışma içinde çalışan Avrupa Buluşması üyelerine bir mektup gönderir. Durito bu mektupta, pek çok başarısız denemenin ardından baş belası bir kediyle nasıl başa çıkacağını bulan küçük bir farenin öyküsünü anlatır. Hitap ettiklerinin uluslararası dayanışmasından duyduğu sevinçli milliyetin “tesadüfi bir kazadan” ibaret olduğunu söyleyerek ifade eder ve ayrıca onlara tahminen Ocak ayında Avrupa'yı işgal edeceğini bildirir. **(Küçük Fareyle Küçük Kedinin Öyküsü)**

Bir milyonun üstünde Meksikalı ve 80.000'in üstünde yabancıların katılımıyla gerçekleşen halkoylaması ezici çoğunlukla Zapatistaların demokrasi, özgürlük, adalet ve kadınlara eşit haklar taleplerinin lehine sonuçlandı. Oylamaya katılanların pek çoğu Zapatist talepleri desteklemenin yanı sıra, Zapatistaların askeriden ziyade siyasi bir güce dönüşmesi gerektiğini dile getirdiler. Zapatistalar silahlarını bırakmasalar da bu emri kabul ederek silahsız siyasi mücadele için daha fazla silahlı eylemde bulunmayı reddettiler.

Barış görüşmeleri San Andrés'te 12 Ekim 1995'te yeniden başladı. Bu defa Zapatistalar, hükümetin diyalogları Chiapas'la sınırlandırma çabalarını Meksika'nın dört bir yanından yüzden fazla bağımsız aydın, eylemci ve çeşitli siyasi, toplumsal, yerli kuruluşun temsilcilerini EZLN “danışmanı” olarak çağırarak boşa çıkardı. Görüşmeler topluluk (komünite) ve otonomi, yerlilere adalet, yerli kadınların hakları ve kültürü, kitle iletişim araçlarına ulaşım gibi alt başlıklara göre çalışma gruplarına ayrıldı. İlk aşama on bir günlük çalışmanın ardından 22 Ekim'de sona erdi.

Ertesi gün, hükümet önceden de EZLN'den “Comandante Germán” olarak hedef gösterdiği Fernando Yáñez Muñoz'un tutuklanmasını emrederek bir krize sebep oldu.³ Müzakereler

³ Zapatistalar 2001 baharında Mexico City'ye yürüdüklerinde, Muñoz yeni Fox hükümeti ile baş müzakereci olarak atanacaktır.

sırasında EZLN önderlerinin tutuklanmasını yasaklayan Diyalog ve Uzlaşma Yasası'nın bu şekilde ihlal edilmesinin geçen Şubat'taki gibi yeni bir askeri saldırıyı peşinden getireceğinden korkan Zapatistalar "Kırmızı Alarm" ilan etti. Barış anlaşmasına varma yolundaki çabalarının boşa çıkarılmasına kızan COCOPA Meclisi üyeleri, hükümeti Muñoz'u serbest bırakmaya zorladı. Karşılığında EZLN "Kırmızı Alarm"ı askıya aldı, görüşmelere yeniden başlama kararı aldı. Yerli Halkları ve Kültürü konulu ikinci tur görüşmeler 13-18 Kasım arasında gerçekleşti.

Durito ikinci tur görüşmelerinde Marcos'a kültür eleştirmeni Carlos Monsiváis'in *Kaos Ayınları* adlı kitabını verir. Kitap Marcos'u yazara aydınların Meksika siyasi hayatındaki yeriyle ilgili uzun bir mektup yazmaya teşvik eder. Kitap ve Marcos ile Durito arasındaki tartışma, Salinas'ın neoliberal programının karmaşasını yayan ve savunan aydınları eleştirmek için bir fırsat olur. Bu süreçte, Marcos neoliberallerin ahlaki dayanağı olan "etkililik" kavramını ve iktidardaki partinin (PRI veya PAN'ın örneğin) değişmesinin demokrasiye katkı sağlayacağı düşüncesini eleştirir. Ayna mecazını kullanarak Solu ve "kötü adamları" "iyi adamlarla" değiştirmekten ibaret olan güçsüzleştirici yanılışmasını da eleştirir. "Şeklin ters dönmüş hali yeni bir şekil değildir, ters dönmüş şekildir," der. Zapatistalar daha ahlaklı olmaya (sonuçta zaten silahlanmışlardı ve üstelik silahlarını da kullanmışlardı.) ya da (tıpkı Sol gibi) iktidarı ele geçirip daha iyi bir dünya vaat etmeye başvurmazlar. Onun yerine "yeni bir siyaset ahlakının doğmasına izin verecek bir alan yaratmak için mücadele etmenin gerekliliğini" savunurlar. (*Ağaçlar, Saldırganlar ve Odontoloji Üzerine*) Bu arada Durito da Marcos'un yaptığı değerlendirmeyi kendi sanat ilhamı, Consulta ve Mexico City'deki büyük greve katılıp bir Ruta 100 otobüsüyle kaçan Pegasus'un başına gelenlerle böler.

Bu sırada PRD ile Zapatistaların arası EZLN'nin onları seçimlerde desteklemeyeceğini söylemesi yüzünden bir kez daha gerilir. EZLN, PRD'nin yakınmalarına kendilerinin hükümete savaş ilan etmelerinin sebebinin PRD ya da herhangi bir partiyi desteklemek olmadığını söyleyerek cevap verdi. Durito, bölünmüş direnişin tehlikeleri üzerine Marcos'a İspanyol fatihlerinin yerli halkları aralarındaki ayrılıkları kullanarak yendiklerini anlatan tarihsel süreci hatırlatan bir öykü anlatır. (*Sıcak Ayakla Soğuk Ayağın Öyküsü*)

1995 yılı son günlerine yaklaşırken, Zapatista isyanının ikinci yıldönümünden birkaç gün önce, Durito aşk üzerine derin düşüncelere dalar. Aşkın kırılıp kırılıp yapıştırılan bir lincana benzediğini söyleyen Toñita'ya karşılık olarak Durito da aşkı iyiliklerin kötülüklerden ağır geldiği bir terazi olarak düşündüğünü belirtir. Ancak Durito'ya göre bu terazi o kadar hassastır ki en ufak bir şeyde bile denge bir anda altüst olabilir. **(Aşka Dair)**

Noel gününde Marcos sivil topluma yazdığı mektupta Durito'nun enerjisiyle, öyküleri ve mucizeleriyle Güncydoğu Meksika dağlarında yaşayan isyancıların içinde bulunduğu zor koşulları iyileştirdiği için ne kadar önemli olduğunu anlatır. Bildiride (yerel gelenekleri ve bilgeliği öğrenmesinde önemli bir rol üstlenen) yaşlı yerli Koca Antonio'nun kendisine anlattığı bir öyküyü yazar. Koca Antonio'nun öyküsü Tanrıların hayalleri mısır insanların daha iyi olması için, onur denen aynayı da birbirlerini eşit olarak görsünler, ülkeye hiyerarşi ve karanlığı yayanlarsa kendilerini boşluk olarak görüp perişan olsunlar diye yarattıklarını anlatır. **(Hayallerin Öyküsü)**

Durito, Anlaşmalar ve Buluşmalar

1996 yılı başarılı Zapatista inisiyatifleri yağmuruyla başladı. 1 Ocak 1996'da yayımlanan "Dördüncü Lacandon Ormanı Bildirisi'nde" EZLN iç çatışmalarla ayrılıkçı siyasetler yüzünden bölünen CND'nin başarısızlığının yasını tuttu, parti siyaseti veya hükümetin tasvip ettiği kurumların dışında bir otonom gruplar ağı olacak geniş tabanlı bir "cephes" kurulması çağrısında bulundu. Zapatista Ulusal Kurtuluş Cephesi yani FZLN'nin (Frente Zapatista de Liberación Nacional) kurulması Zapatistaların köktenci bir demokratik siyaset için somut biçimler bulma gayretinde yeni bir adım oldu.

Zapatistalar 3 Ocak 1996'da San Cristóbal'da ilk Ulusal Yerli Forumu'nu yani FNI'yi (Foro Nacional Indígena) topladılar. Meksika'nın dört bir yanından hemen hemen beş bin temsilci, yerli halkların birbirlerini ve mücadelelerini (Zapatistaların mücadelesi de dahil, ancak onunla sınırlı değil), destekleyip güçlendirecekleri bir karşılıklı ilişkiler ağını canlandırmak üzere toplandı. Forumun kapanış konuşmasında Marcos Zapatista hareketini destekleyen, gelen ya da Durito gibi gelemeyen, ama gönülleriyle orada olan herkese teşekkür eder.

Sonra da meclise kötü talihinden kaçıp başka öykülere doğru yola çıkan bir atla ilgili, Durito'dan duyduğu bir öyküyü anlatır. (**Doru Atın Öyküsü**) Yılsonu geldiğinde San Cristóbal'de başlayan diyaloglar yeni bir Ulusal Yerli Kongresi yani CNI'nin (Congreso Nacional Indígena) oluşmasında somutlaşacaktı.

Zapatistalar Nisan'da, neoliberalizm karşıtı taban hareketlerini birleştirecek kıtasal buluşmalar dizisi düzenleme çağrısında bulundular, bu dizinin arkasından 1996 Ağustos'unda Chiapas'ta bir Kıtalararası Buluşma yapılması isteklerini dile getirdiler. Bu daha önce hiçbir yerde düzenlenmemiş bir organizasyon için yapılmış cesur bir çağrıydı. Ulus-devletler, hatta yüksek fonlara sahip sivil toplum örgütleri de (1992'de Rio'da, 1995'te Pekin'de olduğu gibi, örneğin) böyle küresel toplantılar düzenlemişlerdir, ama daha önce hiçbir taban hareketi böyle büyük bir toplantı çağrısı yapacak gücü bulamamıştır. Zapatistalar bu buluşmaların neoliberalizme karşı çıkan, daha iyi dünyalar arayan insanların deneyimlerini ve görüşlerini paylaşmak için zaman ve mekân sağlayacağını belirttiler. Böylesi eylemler neoliberalizmin "terör enternasyonalı"yle mücadele edecek "umut enternasyonalı"nin başlangıcını oluşturacaktır. (**Birinci La Realidad Bildirisi**) Önerilen gündem "insan neoliberalizmle nasıl yaşar, ona nasıl direnir, onunla nasıl mücadele eder, neoliberalizme karşı ve insanlık için mücadele önerileri" konularının iktisadi, siyasi, toplumsal ve kültürel yönlerini irdeleyecektir. Çağrılarını umduklarının çok daha üstünde bir coşkuyla cevaplandı.

San Andrés'te hükümet temsilcileri Yerli Halklarıyla ilgili bir dizi anlaşmaya varmaya sonunda razı oldular. 1994 başlarında bu anlaşmalar EZLN temsilcileri tarafından tartışılmak üzere Zapatista topluluklarına taşındı. Anlaşmalar her ne kadar tartışmaya yol açsa da yerli hareketi için simgesel bir adım teşkil etti. Meksika hükümeti ilk defa yerli otonomisi ilkesini kabul edecekmiş gibi görünüyordu. Hükümetin sonraki iddialarına rağmen, anlaşmanın ne ruhunda ne de belgesinde ayrılıkçılık izi yoktur, daha ziyade yerli gelenekleri ve kurumlarının ve değerlerinin tanınması vardır. Marcos bu konuda daha sonradan şöyle demiştir: "Zapatistalar küreselleşme göz önüne alındığında ulusal devletin korunması gerektiğini, Meksika'yı parçalamaya yeltenenlerin otonomi isteyen yerliler değil, yöneticiler olduğunu düşünmektedirler. EZLN ve de ulusal yerli

hareketi yerli halkın Meksika'dan ayrılmasını değil, farklılıklarıyla bu ülkenin bir parçası olarak tanınmasını istemektedir.”
(Küresel Yapbozun Yedi Başıboş Parçası)

Zapatista danışmanı Gustavo Esteva, Zapatistaların bir program olarak spesifik bir otonomi tanımı yerine zaten var olan otonomi nosyonlarını onaylayan bir iddia ortaya koyduklarını söylüyor. Var olan otonomi nosyonlarına örnek olarak da bir Yaqui önderinin şu sözlerini veriyor: “Otonomi birisinden istememiz gereken ya da bize verilen bir şey değildir. Biz yönetimi ve adaleti kendi yolumuzla uyguladığımız bir toprak parçasında yaşıyoruz ve kendimizi savunuyoruz. Şimdi de elde ettiklerimiz için saygı ve tanınma hakkı iddia ediyoruz.”⁴ Anlaşmaların tartışmalara neden olmasının sebebi müzakerelerden önce ve müzakereler sırasında önc sürülen yerlilerin tüm taleplerini kapsamamasıydı. Ancak uzamış bir inceleme ve tartışma sürecinden sonra Zapatista toplulukları bu anlaşmaları yetersiz bir nihai uzlaşma olarak değil, devam eden mücadelede ileriye atılan bir adım olarak algıladıklarını bildirdiler. Hükümetin önce imzaladığı, sonra da uygulamayı reddettiği bu anlaşmalar gelecek yıllarda Zapatistalar için önemli bir referans noktası oldu.

Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Birinci Amerika Kıtası Buluşması 3 Nisan 1996'da başladı; Avrupa'da ve dünyanın başka yerlerinde de benzer toplantılar yapıldı. Binlerce halk eylemcisi neoliberalizme karşı süregelen direnişi tartışmak için Meksika polisi, ordusu ve istihbarat teşkilatının gözetiminde La Realidad köyüne geldi. Subcomandante Marcos “En gelişmiş ve modern savaş teknolojisi, Zapatistaların tahta silahlarına, kırık bacaklarına, utanç ya da korku bilmeden bilgi, hakikat ve sözün kalpte olduğunu söyleyen atalarından gelen bilgeliğine karşı durur. Atadan kalma hayata karşı modern ölüm. Zapatismo'ya karşı neoliberalizm,” diyerek selamladı gelenleri. (Amerika Buluşması Açılış Konuşması)

Ordunun devriyeleriyle askeri uçakların turlarına rağmen katılımcılar yoğun bir şekilde tartışarak neredeyse bir hafta geçirdiler. Marcos kendi sunumu için Durito'dan yardım ister, Durito da rock grupları ve dans şekilleri hakkında yaptı-

⁴ Gustavo Esteva, “The Zapatistas and People's Power” *Capital and Class* 68 (Yaz 1999): 163.

ğı ek yorumların yanı sıra, tarihin çoklukla içinde hükümet önderlerinin yegâne aktörler olarak ortaya çıktığı, halkın ve onurlarının tamamen kaybolduğu aldatıcı ve kötü anlatılmış bir masal olarak karşımıza çıkmasına dair eleştirisini sunar. **(Durito IX)**

Avrupa Buluşması'nda birkaç bin eylemci Berlin'de bulundu. Marcos buluşmaya bir mektup göndererek devam eden San Andrés Anlaşmaları tartışmaları yüzünden Avrupa'daki toplantılara bir Zapatista temsilcisi yollamanın imkânsız olduğunu bildirir, bu arada Durito'nun Avrupa'yı fethetmeyi düşündüğünü söyleyerek NATO'yu uyarır. **(Durito Avrupa Fet-hinde)** Nitekim bu uyarı kötü bir şeylerin habercisi olur. 1996 sonunda Durito kayıplara karışır, üç yıl boyunca ortalıkta görünmez. 1999 güzünde Avrupa'dan korsan olarak döner.

San Andrés'teki görüşmelerden sonra Demokrasi ve Adalet konulu bir dizi daha toplantı oldu. Hükümet temsilcileri davranışlarıyla, Marcos ile Durito'nun konuşmacılarla ilgili en kötü düşüncelerine somut örnek oluşturdular. Meksika siyasi mizah dergisi *El Chamuco*'ya katılan Marcos ve Durito Meksika'nın şimdi yönetimdeki karikatür topluluğu yerine karikatüristler tarafından yönetilmesinin daha iyi olacağı konusunda hemfikir oldular. **(Karikatüristlere Dair)** San Andrés'te hükümet temsilcileri tartışmalara katılmak yerine ifadesiz bir suratla sus pus oturup görüşmelere sulu komedi havası kattılar. Aynı zamanda, polis ve ordu Zapatista topluluklarına uyguladıkları baskıyı artırdılar. Müzakere odasındaki sessizlikle duvarların dışındaki sürekli baskının çarpıcı birleşimi hükümet "müzakerecilerinin" gerçek ve son derece tatsız niyetlerini belli etti. Devlet müzakere hilesini sonlandırırken baskıcı uygulamalarını hızlandırdı.

Bu süre boyunca yılmayan Zapatistalar hükümete, baskıyı ve baskının kadınlar üzerindeki etkisini protesto etmek için Chiapas'ın her yerinden gelen 5.000'den fazla yerli kadının katılımıyla San Cristóbal'de gerçekleşen Uluslararası Kadınlar Günü gibi olaylarla karşılık verdi. Mart başında Zapatistalar Mexico City'de PRI, PAN ve PRD'nin iktidar peşinde koşan siyasetçileri arasında yapılan "devlet reformu" konulu kapalı müzakere zeminine karşı, görüşmeleri, sivil toplumu da dışarıda bırakmayan ulusal bir foruma dönüştürerek yüzden fazla kişiden oluşan yeni bir danışman listesi bildirdi.

Mart ayının ortalarında yıldırma havası hükümetin Javier Elorriaga ile Sebastián Entzin'i "terör" suçundan mahkûm etmesiyle daha da ağırlaştı. Hükümet ayrıca gizlice silahlandırıp eğittiği paramiliterleri Zapatista topluluklarının üzerine saldı. Bachajon'da los Chinchulines adlı kuvvetler PRI karşıtı ailelere saldırdı, birçok insanı katletti ve evleri yakıp yıktı. Kurtulabilenler dağlara saklandı ve düşük yoğunluklu savaş diye tabir edilen bu kıyımlardan kaçan binlerce mültecinin öncüleri oldular. Böyle bir şiddetin ortasında Marcos Avrupa'daki destekçilerine "ufuk kararan bir boz renkle kaplansa da, özgürlük pusuda bekliyor" diye yazar. Nitekim Durito da insan şafağa varmak istiyorsa gecenin içinden yürümelidir bazen, der. **(Durito: Özgürlük Üzerine)**

Bir temyiz mahkemesi Elorriaga ile Entzin'i temize çıkardıktan ve mahkûmiyetlerini kaldırdıktan günler sonra, Paz y Justicia adındaki başka bir hükümet destekli paramiliterler Zapatista taban topluluklarına saldırıp köyleri yakarak, 2.000'in üstünde insanı dağlara sürerek çöken karanlığı daha da artırdı. Consulta'dan sonra da sivil topluma verdikleri söze bağlı kalan Zapatistalar bu saldırılara silahla karşılık vermeyip barış yolları aramaya devam etti.

Marcos, Barış İçin ve Açlığa Karşı Ulusal Kampanya'ya yazdığı mektupta EZLN'nin hükümetin zorbalığına, yol açtığı ölümlere zorbalıkla karşılık vermeyeceğini, daha güzel bir dünya kurmak için daha fazla çaba göstereceğini açıkladı. Savaş yerine barışı kucaklayacak, açlık ve ölüm yerine mısır hasadı için mücadele etmeyi sürdüreceklerdi. Koca Antonio'nun sözlerinden faydalanan Marcos o anki durumu yıllık kıtlıklara ve köylülerin hasat zamanından önceki zor haftalarda karşılaştıkları açlığa benzetir. Durito'ysa kendi adına ona dondurma getirecek bir açlık karşıtı kampanyanın hayalini kurar! **(Durito'nun Açlık Üzerine Yorumu)** Ay sonunda, hükümetin Demokrasi ve Adalet konulu gerçek tartışmalara katılmayı reddetmesi, onun yerine ana siyasi partiler tarafından yapılan kapalı müzakereler dizisine katılması yüzünden felce uğrayan Zapatistalar, Devlet Reformu konulu Özel Forum düzenlediler, bu foruma sivil toplumdan çok çeşitli katılımcıları davet ettiler.

Haziran'da Guerrero eyaletinde kısaca EPR (Ejército Popular Revolucionario) diye bilinen Devrimci Halk Ordusu

adındaki yeni bir silahlı gerilla grubu ortaya çıkınca Zapatistalar onlarla bir ilişkilerinin olduğu iddiasını yalanladılar. Yaz boyunca yayımlanan bildirilerde Zapatistalar EPR'nin aksine, siyasetlerinin "iktidarı ele geçirme" değil, sivil toplumun Meksika politikası ve toplumunu yeniden yapılandırmasına olanak sağlayacak bir siyasi alan yaratma amacı güttüğünü belirttiler. (Bu konu **Sihirli Çikolatalar** öyküsünde de işlenir.)

1996 yazının en çarpıcı seferberliği Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Birinci Kıtalararası Buluşma, 40'dan fazla ülkeden 3.000'in üzerinde eylemcinin neoliberalizme nasıl karşı koyulabileceğini ve neoliberalizmin nasıl aşılacağını tartışmak için geldikleri Oventic'te gerçekleşti. Bu toplantı için yapılan seferberlik tıpkı bir askeri harekât gibiydi, üstelik eyalette varlığını artıran askeri güce rağmen. Katılımcılar, hükümetin sırf insanları usandırmak için yollarda kurduğu barikatlar ve alıkoymalar arasında yeni Aguascalientes olarak inşa edilmiş beş Zapatista topluluğuna geldiler. (1994'te CND için Guadalupe Tepeyac'ta inşa edilen ilk Aguascalientes 1995'teki hükümet saldırısıyla yıkılmıştı.) Toplantı alanları, yemekhaneler, sığınaklar, tuvaletler inşa eden beş toplulukta da binlerce insan derin tartışmaların yapıldığı atölyeler düzenlediler. Kar maskeli Zapatista askerleri her yerde hazır bulunsa da, toplantıları kendi fikirlerini yaymak için düzenlemediler. Daha ziyade, siyasetlerini somut bir biçimde açıkladılar: Amaçları sivil toplum temsilcilerinin kendi aralarında yeni direniş ve yaratıcılık yolları bulması için alan yaratmaktı.

Anlaşmalar, Buluşmalar ve "Düşük Yoğunluklu Savaş"

Bu önemli buluşmanın hazırlığında Marcos ikisi Durito'nun tavsiyeleriyle katkılarından yararlanan bir dizi sunum hazırlar. Kültür ve medya konulu atölyede yapacağı sunumu hazırlamada Marcos'a yardım etmek amacıyla Durito ona Bertolt Brecht'in yazdığı (Durito'nun iddiasına göre kendisinin ona yazdırdığı) köpek balıklarıyla ilgili öyküyü gösterir. "Brecht'in" öyküsü baskı, sömürü, rekabet ve savaş anlatan üzücü bir öyküyken, Durito onu isyanı ve içinde birbirinden farklı insanların ayrılık, savaş, hapisane olmadan beraber yaşadıkları yeni bir kültürün yaratılmasını anlatan bir öyküye dönüştürür. (**Büyük Köpekbalıklarıyla Küçük Balıklar**)

Siyaset konulu atölyeye sunulan yazıda Marcos Durito'nun neoliberalizm ve direnişle mücadelenin değerlerini yan yana gösterdiği incelemesini nakleder. Hem para ve hisse senedi, tahvil gibi mali varlıklar; hem de çanta, torba, cüzdan gibi eşyalar anlamına gelen İspanyolca *bolsa* sözcüğüyle sözcük oyunu yapan Durito birinci anlamının “değerini” itham ederken, Zapatistalarla Chiapas’a sırt çantalarıyla gelen binlerin değerini şiirsel bir dille hatırlatır.

“Konuşabilir miyim? Bu kutlamada ölülerimizden bahsedebilir miyim? Ne de olsa bunları onlara borçluyuz. Burada olmamızın sebebi onların burada olamamasıdır. Öyle değil mi? Benim kardeşim ölü. Kardeşi ölü olmayan var mı? Benim kardeşim ölü. Başına isabet eden mermiyle öldü. 1 Ocak 1994 şafağıydı. Mermi de erken kalkmıştı. Kardeşimi alnından öpen ölüm şafakta uyanıktı. Kardeşim güleç bir insandı, ama artık gülemiyor. Kardeşimi cebimde saklayamadım ama onu öldüren mermiyi sakladım. Başka bir günün şafağında, mermiye nereli olduğunu sordum. Bana ‘Güçlü bir insanın hükümetinin görevlendirdiği bir askerin tüfeğinden çıktığını,’ söyledi. O güçlü insan bir başka güçlü insana hizmet ediyormuş, o güçlü insan da bir başka güçlü insana, o da dünyanın başka bir yerindeki güçlü bir insana. Kardeşimi öldüren merminin vatani yok.

Mermileri değil de kardeşlerimizi ceplerimizde tutmak için vermemiz gereken mücadelenin de vatani yok. Bu yüzden Zapatistaların üniformalarında çok sayıda büyük cebi vardır. Bu cepler mermiler için değil, kardeşler içindir.” (Yedi Seste Yedi Sunum’dan)

Günlerce süren tartışma, münazara ve eğlencelerden sonra, Durito'nun “Intergaláctica,” (galaksiler arası) olarak nitelendirdiği buluşma Marcos'un “İkinci La Realidad Bildirisi”ni sunmasıyla sona erdi. Bu çok önemli belge buluşmaya katılanlara ülkelerine dönüp kıtalararası yeni iletişim ağları kurmaları, hep birlikte daha güzel bir dünya yaratmak için neoliberalizm karşı verilen bütün direniş uğraklarını birbirine bağlayıp örmeleri çağrısında bulundu. Intergaláctica temsilcileri ülkelerine dönünce, Zapatistalar da San Andrés'te hükümetle Demokrasi ve Adalet konularında müzakere etme çabalarını sürdürdüler. Bu müzakerelerin son genel kurulu da hiçbir gelişme kaydetmeden sonra erince Zapatistalar eleştiri diyalogları yapmak için topluluklarına döndüler. Ağustos sonunda, San Andrés Anlaşmaları'nda hiçbir gelişme kaydedilmemesine, hükümet temsilcilerinin ikinci tur görüşmelerindeki sessizliğine,

topluluklarına karşı sürdürülen askeri teröre değinerek barış görüşmelerinden çekileceklerini bildirdiler. Barış görüşmelerinin olmadığı, dehşet havasının sürdüğü bu sırada Durito Eylül bildirilerinin ikisinde boy gösterir. “Aşk ve Takvim” adlı birincisinde Marcos ipek pamuğu ağacının tepesindeyken yanına bir şişe gelir yüzerek, şişenin içinde hep geç kalan, bu yüzden de kendi ölümünü bile kaçırın bir adamın öyküsü anlatılır. Yine şişe içinde ağaca yüzen ikincisiyse “Sihirli Çikolataların Öyküsü”dür, burada aynı seçeneklere farklı cevaplar veren üç çocuğun öyküsü vardır. Ayrıca mektup Marcos’u ipek pamuğu ağacının açık bir askeri hedef olduğunu söyleyerek uyarır ve ona oradan nasıl inileceğini anlatır.

Bir önceki Ocak ayında Chiapas’ta düzenlenen Ulusal Yerli Forumu’nda Zapatistalarla başka pek çok yerli grubu, 8-12 Ekim 1996’da düzenlenecek olan Ulusal Yerli Kongresi’nin zeminini hazırlamışlardı. Meksika’nın her yerinden yerli teşkilatçıların katılacağı birçok toplantının birincisi olarak tasarlanan kongrenin Mexico City’de toplanmasına karar verilmişti. EZLN temsilci göndereceğini belirtince hükümet Chiapas’tan çıkmaya kalkışın bütün Zapatistaları tutuklayacağını ilan etti. Zapatista yanlısı avukatlar mevcut kanunların seyahat hakkını koruduğunu söylediler. Siyaset yorumcuları Zapatistaların lehinde ve aleyhinde pek çok çeşitli polemikler yazdılar. COCOPA da mekik demokrasisine girişti. Zapatistalar hükümetin yürüttüğü yoğun propaganda çalışmaları ve misilleme tehditleri arasında, San Cristóbal Katedrali’nde yapılan 1994 müzakerelerindeki önemli rolüyle bilinen Comandanta Ramona’yı (başkentte acilen tıbbi tedaviye ihtiyacı olması nedeniyle de) foruma gönderdi. Comandanta Ramona’nın forumda bulunması Zapatistalar için bir zaferdi.

Ulusal Yerli Kongresi’nin peşinden, EZLN, COCOPA ve CONAI arasında yapılan, barış görüşmelerine yeniden başlayıp başlamayacaklarını tartıştıkları “üç taraflı” görüşmeler sırasında, Marcos sivil topluma yeni bir bildiri gönderir. Bu bildiride Durito’nun 1994’teki Ulusal Demokrasi Kongresi için Guadalupe Tepeyac’ta inşa edilen ilk Zapatista Aguascalientes’iyle ilgili yazdığı mimari şiire dair öyküsü vardır. Bu öyküde Comandante Tacho, Guadalupe Tepeyac’ın cahil yerlilerinin Aguascalientes binalarını kocaman bir deniz kabuğu, ortasındaki amfiyle dev bir sarmal oluşturacak şekilde inşa ettiklerine

dikkati çeker. Durito'ya göre, bu deniz kabuğu başlangıcıla sonun belirsiz olduğu, önemli olanın hedef değil, arayış olduğu Zapatista siyasetinin bir simgesidir. Durito bu bakış açısı ve etiği İktidarınkiyle kıyaslar, Guadalupe Tepeyac'taki Aguascalientes'i 1995'te hükümetin yıktığını da hatırlatır. (**Deniz Kabuğu ile İki İnsan**)

Yılın son aylarında, Chiapas'ta barış için çalışan sivil toplum örgütlerine karşı girişilen artan şiddet zeminine karşı EZLN temsilcileri tekrar tekrar COCOPA ve CONAI'yle görüşerek San Andrés Anlaşmaları'nın ruhuna uyan anayasal reformların uygulanması için somut bir yasama inisiyatifi bulmaya çalıştılar. EZLN, COCOPA'nın son taslağını daha önce anlaşmalarda geçen tüm noktaları kapsamadığı gerekçeyle çekincelerle kabul etti. Zedillo hükümeti, EZLN'nin iyi niyetli gayretlerine rağmen taslağı kabul etmedi, onun yerine anlaşmaların asıl içeriği ve ruhuyla tamamiyle çelişen başka bir taslak önerdi. Böylece, Chiapas'ta müzakereler sonucu elde edilecek bir barışa gösterdiği sözde ilginin ikiyüzlülüğünü belli etmiş oldu. Bundan sonra hemen hemen üç yıl boyunca Zapatista bildirilerinde Durito'nun öyküleri görünmedi.

1997 – 1998: Durito'nun Yokuluğunda: Artan Devlet Terörü ve Sivil Toplumun Seferberliği

1997 başlarında COCOPA'nın San Andrés Anlaşmalarının uygulamaya konması için yasa çıkarttırma çabası Zedillo yönetiminin uyumsuzluğu, Zapatista topluluklarının üzerindeki askeri şiddetin kasti olarak artırması yüzünden boşa çıktı. EZLN'nin reddettiği hükümet önerisi yönetimin müzakerelerde de hileli davrandığını gösterdi. Zapatista toplulukları Ocak ve Şubat'ta yürüyüş yaparak hükümetin yaptığı anlaşmalara bağlı kalmasını talep ettiler.

Zapatistaların bu dürüstük taleplerine cevap verecekleri yerde hükümetin desteklediği paramiliterler saldırılarını, özellikle Kuzey Chiapas'ta daha da artırdılar. Sabanilla'da PRD'yi destekleyen aileler, polis gücü desteğini arkalarına alan PRI yanlıları tarafından evlerini terk etmeye zorlandılar. Palenque yakınlarında, polis Xi'Nich adındaki yerli örgütüne bağlı 65 aileyi zor kullanarak ailelerinden ve topluluklarından sürdürdü. Eyalet adli polisi iki Cizvit rahibi de dahil dört kişiyi tutuklayıp onlara işkence yaptı. Bir hafta sonra kamu muhafız

birlikleri, adli polis ve Meksika Ordusu, San Juan de la Libertad yerel belediyesindeki San Pedro Nixtalucum topluluğuna saldırmak için güçlerini birleştirdi. Saldırıda dört kişi öldü, 29 kişi yaralandı, hapsedildi ya da kayboldu. Kalanlar evlerinden sürüldü ve kaçmaya zorlandı. Bir defa daha kitlesel protestolar yapıldı. 20.000 kişi saldırıların sonlandırması çağrısı yapmak amacıyla Tila'ya Barış Göçü'ne katıldı. 150 kişi 'Tuxtla Gutierrez'e gitti ve Eyalet Kongre Binası'nın önünde oturma eylemi yaptı. Hükümetse protestolara daha fazla saldırı ve Zapatista toplulukları etrafına askeri kuvvet yığmayı sürdürmekle karşılık verdi.

Temmuz ve Ağustos ayları devlet ve taban hareketi siyasetinin çarpıcı bir şekilde yan yana gelmesine tanık oldu. Ağustos'ta federal ara seçimler yapıldı, seçimlerin sonucunda muhalefet partileri 50 yıldan fazla bir süredir ilk defa PRI'yi Temsilciler Meclisi'ndeki mutlak çoğunluğundan mahrum etti. Siyasetteki bu yeni başlangıç Meksika'nın demokrasiye geçişinde ileriye dönük önemli bir adımın müjdecisi oldu. "Partiler Tiyatrosu"ndaki bu olaylarla aynı zamanda, Zapatistalar daha farklı bir siyaset çeşidi buldular. Zapatista toplulukları öncelikle ülkede devletin askerileştirilmesi ve devlet terörü koşulları varken demokrasinin yanından geçen herhangi bir şeyin var olamayacağını söyleyerek seçimleri protesto ettiler. İkinci olarak, Zapatistalar desteklerini Avrupalı gruplarla birlikte düzenlenen ve Temmuz sonunda İspanya'da yapılan yeni bir Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtalararası Buluşma'ya yönlendirdiler. Düzinelerce ülkeden 4.000'in üstünde eylemci geçen yaz Chiapas'taki Intergaláctica'da başlayan seferberliğe katıldı. Zapatistalar, üçüncü olarak Zapatista Ulusal Kurtuluş Cephesi (FZLN)'nin kurucu kongresi ile Eylül'deki ikinci CNI Ulusal Meclisi için 1.111 temsilcisini Mexico City'ye gönderdiler. Üstelik bunu hükümetin sertçe karşı çıkmasına ve topluluklarına uygulanan, pek çok Zapatistayı Chiapas içinde ve Chiapas'ın dışına yolculuk etmekten mahrum bırakan askeri baskıya rağmen başardılar. Temsilcilerin Mexico City'ye gitmesi, kimi yönleriyle Aralık 1994 askeri harekâtından bile daha dramatik bir siyasi "patlama"ya neden oldu.

Hükümet Zapatistaların bu dikkat çekici eylemlerine şiddetle karşılık verdi. Kasım başında, PRI destekli bağımsız askeri grup Paz y Justicia, içinde Piskopos Samuel Ruiz ve Raúl

Vera da olan bir kilise çalışanları karavanına otomatik silahlarla saldırarak üç kişiyi yaraladı. 22 Aralık 1997'de, otomatik silahları olan 70 kadar paramiliter birlik Acteal topluluğuna saldırarak 45 insanı katletti. "Las Abejas" (Arılar) cemaatinin üyesi olan kurbanların çoğu kadın ve çocuktuk, üstelik kilisede dua ederken öldürölmüşlerdi. Bu neredeyse dört saatlik kıyım-da, yerel polisin yaptığı tek şey katliam bölünmesin diye anayolu kapatmaktı. Sonra da cesetleri sığ kazılmış mezarlara alelacele gömerek, saldırının izlerini silerek cinayetleri saklamaya yeltendiler. Ancak saklama çabaları insan hakları eylemcileri tarafından açığa çıkarıldı.

Acteal katliamının açığa çıkmasıyla Chiapas'ta devlet destekli şiddete son verilmesi ve cinayetlerin sorumlularının soruşturulup dava edilmesi için her yerde protestolar yapıldı. Hükümetse buna cevap olarak sivil grupları "silahsızlandırma" bahanesiyle eyaletteki askeri varlığını artırdı. 6.000'den fazla birlik önceden işgal edilmemiş dağlık alanlara taşındı. Zedillo yönetiminin eyaleti askerileştirme ve şiddet yoluyla yanlış yönlendirme ve saklama yöntemi, neyse ki, askeri gruplar ceza almadan istediklerini yaparken Zapatista topluluklarının kuşatıldığını gösteren insan hakları savunucuları tarafından açığa çıkarıldı. Dünya Bankası, katliamın ertesi günü 47 milyon dolarlık krediyi onaylayarak bu baskıcı hükümete mali destek verdi. Banka ve Meksika hükümetinin diliyle para "Marjinal Bölgelerde Kalkınma Programları" için harcanacaktı.

1998'in ilk aylarında devlet baskısı ordu, çeşitli polis kuvvetleri ve paramiliterler birliklerin ortak harekâtı sonucu birçok önemli Zapatista topluluğunun işgal edilmesi ve köy grupları önderlerinin öldürölmesiyle arttı. Terör eylemlerinden en göze çarpan ikisi baskının derecesini ve düşük yoğunluklu savaşın mantığını belli ediyordu. Ocak ayında, Villa Corzo'daki Bağımsız Campesino Örgütü ile kısaca ADEPECI (Asamblea Estatal del Pueblo Chiapaneco) olarak bilinen Chiapas Halkı Demokratik Eyalet Meclisi önderlerinden Rubical Ruiz Gamboa, 'Tuxtla Gutiérrez'de öldüröldü. Şubat ayındaysa Kuzey Chiapas, Tila'dan José López García insan hakları ihlalleri hakkında tanıklık ettikten sonra katledildi.

Nisan'da, Meksika Ordusu eyalet polisi ve federal polisle birlikte Ricardo Flores Magón otonom belediyesindeki Tzeltal yerlilerinin yaşadığı Taniperla kasabasını işgal etti. Bu işgal

sırasında yaşanan en kötü olaylardan biri 12 değişik topluluktan sanatkârların yaptığı mükemmel bir duvar resmiyle süslü topluluk merkezinin yerle bir edilmesi idi; bu süsleme sonra internette ve dünyanın pek çok yerinde anıldı ve yeniden yapıldı. Bir hafta sonra aynı kuvvetler Diez de Abril topluluğunu işgal ederek önde gelen topluluk üyelerini tutukladılar, hapse attılar, onlara işkence ettiler, üstelik paralarıyla mallarını da çaldılar. Aynı eylem Mayıs'ta, Tierra y Libertad otonom belediyesinde gerçekleşti. Haziran'da Zapatista yanlısı 30 aile paramiliterlerle kamu muhafız birliğinin ortak harekâtıyla Nabil, Tenejapa'dan sürüldü. Ertesi gün, PRD tarafından yasal yollarla yönetilen Nicholás Ruiz yerel belediyesi 3.000 askeri birlik, eyalet polisi, federal polis ve Chinchulines paramiliter birliğinin üyelerinden oluşan birleşmiş kuvvetler tarafından işgal edildi. 150'den fazla insan tutuklanıp hapse atıldı.

Meksika hükümetinin Chiapas'taki çatışmaları barışçıl yollarla çözme taraftarı olmaması yüzünden 7 Haziran 1998'te Piskopos Samuel Ruiz, arabulucu grup CONAI'nin kendini dağıtmasını isteyerek protesto amacıyla örgütten istifa etti. Hükümetin verdiği tek karşılık üç gün sonra San Juan de la Libertad otonom belediyesinin topluluklarına saldırmak oldu. Binden fazla federal asker, adli polis, eyalet muhafız birliği köyleri işgal etti. Evler yakıldı, altı Zapatista öldürüldü, 50'den fazla kişi de tutuklandı. Sakinlerin çoğu kaçtı. Tutuklananların birçoğu yargısız infaza kurban gitti, bir dizi protestonun ardından da devlet paramparça olmuş cesetleri süslü tabutlar içinde San Juan de la Libertad'a getirtti. Cesetlerin bazıları o kadar parçalanmıştı ki ölümlerin kimlikleri bile tespit edilemedi.

Acteal katliamını takiben, devletin Zapatista topluluklarına uyguladığı bu yaygın saldırılar sırasında, Chiapas'a gelen yabancı insan hakları gözlemcilerinin sayısı önemli derecede arttı. Pek çok değişik gruptan birçok gözlemci vardı, ama en çok dikkati çeken, Parlamento'da Meksika hükümetini açıkça eleştiren Avrupa'dan gelen çok sayıda gözlemciydi. Şubat'ta İnsan Hakları Gözlemi Uluslararası Sivil Komisyonu'nun 200 katılımcısı Avrupa'nın dört bir yanından Chiapas'a gelip on gün boyunca toplulukları gezdi, Meksika hükümetinin düşük yoğunluklu savaşıyla ilgili bilgi toplamak için sivil toplum örgütleriyle konuştu. 135 İtalyan insan hakları gözlemcisinden oluşan ikinci bir grupsa Mayıs'ta geldi, Taniperla gibi şiddetli

baskıya maruz kalan topluluklara girmek istedi. Uluslararası hukuk açıkça çiğnenerek İtalyanlara göçmen izni verilmedi, onlar yine de ihtiyacı olan bir topluluk tarafından insancıl gözlemciler olarak davet edildiklerinden Meksika hükümetinin şaşkın bakışları arasında topluluğa girdiler.

Devletin bu ziyaretlerden kaynaklanan olumsuz propagandaya cevabı, Meksika “bütünlüğünü” koruma diye adlandırdıkları yabancı düşmanlığıyla insan hakları gözlemcilerini engelleme ve ülkeden kovma faaliyetlerini hızlandırmak oldu. Şubat'ta, Chenalhó adlı piskoposluk bölgesinde 30 yıldır hizmet eden Fransız asıllı bir semt papazı, basına Acteal katliamından hükümetin sorumlu olduğunu bildirdiği gerekçesiyle sınır dışı edildi. Diez de Abril'e yapılan Nisan saldırısı sırasında ise Norveçli barış gözlemcileri tutuklanıp sınır dışı edildiler. Taniperla'ya gelen 85 İtalyan vizelerinin süresi dolduğu halde ülkeden çıkmamakla suçlanıp on yıl boyunca Meksika'ya girememeye cezası aldı. Başka 40 kişiye ömür boyu bir daha Meksika'ya giremeyecek. Meksika Ulusal Göçmenlik Bürosu uluslararası insan hakları gözlemcileri için gözlemcilerin sayısını (grup başına en fazla on kişiyle) ve gözlem özgürlüğünü (ayrıntılı güzergâhlarla, on günlük zaman sınırıyla) önemli ölçüde kısıtlayan yeni tüzükler çıkardı. Sınır dışı etmelerle, vize retlerinin artan sayısı ile birleşen hareket, hükümetin dünyanın eleştirel bakan gözlerinde çoğalan suçlarını gizleme gayretiydi açıkça.

Subcomandante Marcos ile EZLN'nin Gizli Devrimci Yerli Komitesi Genel Komutanlığı, kısaca CCRI-CG (Comité Clan-destino Revolucionario Indígena-Comandancia General) bu dramın sürdüğü hemen hemen dört buçuk ay boyunca uzun ve emsali görülmemiş bir şekilde sessiz kaldılar. Onların yerine saldırıya maruz kalan toplulukların sesi yükseldi, bu toplulukların sözcüleri kendilerine yapılan saldırıları ayrıntılı açıklamalarla açığa vurdular. Marcos ile bir avuç “önder” tarafından yönetilen bir Zapatista hareketi görüntüsünü kırmak amacıyla EZLN yerel toplulukların da kendi seslerini bulup güçlendirmesi, çektikleri eziyetleri dünyaya haykırmaları için onlara alan ve fırsat yarattı. EZLN'nin bu yönteminin başarısı, San Cristóbal de las Casas'tan Enlace Civil, Mexico City'den EZLN gibi gruplarca internetten bütün dünyaya yayılan pek çok yerel bildiriyle gösterildi.

19 Temmuz 1998'de EZLN Beşinci Lacandon Ormanı Bildirisi'ni yayımlayarak Zapatistaların Sivil Toplumla diyalogunu yenileme çağrısıyla bir kez daha hükümeti ve dünyayı şaşırttı. "Yerli Hakları ve İmha Savaşına Son İçin" (Por el Derecho de los Pueblos Indios y el Fin de la Guerra de Exterminio) yeni bir ulusal halkoylaması ya da consulta önerdi. Zapatistalar devleti aşarak doğrudan Meksika halkına, sonra da dünyaya seslenip COCOPA'nın yasa teklifinde yer alan San Andrés Anlaşmaları'nın amaçlarıyla ilgili ulusal düzeyde resmi bir oylama düzenlenmesine katılma çağrısında bulundular.

1998 güzünde, Chiapas'ta şiddetli yağmurlarla seller baş gösterdi, yüzlerce insan boğuldu, 18.000 insan evsiz kaldı. Sel olması özellikle kötü olmuştu, çünkü daha önceki orman yangınları dağ eteklerini çıplak bırakmıştı. Çoğu insan o yangınların hükümet kuvvetleri tarafından başlatıldığını düşünüyordu. Yağmurlar sadece ölüm ve çile getirmekle kalmadı, sözüm ona selzedelere yardım etmek için daha fazla askerin de afet bölgelerine girmesine yol açtı. Ulusal düzeyde, Zedillo Eylül'de dördüncü Ulusun Vaziyeti konuşmasını sundu, ancak Chiapas'tan hiç bahsetmedi, ama Meksika'nın içişlerine yabancıların karışmasına izin verilmeyeceğini belirterek yabancı gözlemci karşıtı propagandayı kışkırttı. Eyalet düzeyindeyse, Zapatistaların çekimserliğiyle seçim hilesi birleşip resmi belediyelerin çoğunluğunu PRI'nin ellerine teslim edince, seçimler Ekim ayına ertelendi. PRD hileye gönderme yaparak seçimlerin feshedilmesini talep etti. PRI'li vali Roberto Albores Guillén yolsuzluk olduğunu inkâr edip Chiapas hapishanelerinde hiçbir siyasi tutuklunun bulunmadığı yolunda inanması güç bir iddiada bulundu. 10 Kasım 1998'de devletin varlıklarını sürekli olarak reddettiği paramiliterler için genel af ilan etti.

20-22 Kasım arasında, içinde Binbaşı Moisés ile Tacho, David ve Zebedeo Comandanteler gibi önemli kişilerin de bulunduğu 29 Zapatista temsilcisi, Kızıl Haç üyeleriyle birlikte San Cristóbal de las Casas'taki Buluşma için 28 eyaletten 2.000 insana ve 300 uluslararası gözlemciye katıldı. Bu toplantı gelecek Mart'ta yapılması tasarlanan yerli hakları Ulusal Consul-tası için bir hazırlık niteliğindedir. Bu buluşmada Zapatistalar 5.000 temsilcisinin Consulta sözünü yaymak ve olası seçmenleri Zapatistaların konumu hakkında bilgilendirmek için Meksika'nın belediyelerine gideceğini açıkladılar.

Meksika hükümeti yılsonunda “Acteal Raporu”nu yayınladı. Bu raporda hükümetin Acteal katliamına karışmadığı yazıyordu. Piskopos Ruiz öldürülenlerin anısına Acteal’de anma töreni düzenledi. Törene Polhó’daki mülteci kamplarından yürüyen binlerce yerli Zapatista yanlısı insan ve yolda göçmen bürosu memurları tarafından taciz edilen pek çok yabancı da katıldı.

1999–2000: Durito “Küçüklerin” Mücadelesi İçin Döner

Cesareti ve direnişi demokrasi yanlısı hareketlere ilham veren ve PRI’nin iktidardaki yerini zayıflatan Zapatistaları yok etme umudu gitgide azalan hükümet, hem Zapatista topluluklarına hem de devam eden insan hakları ihlallerine tanıklık etmek üzere gelen uluslararası gözlemcilere saldırmayı sürdürdü. 1999’un Yılbaşı gününde, Ordu La Realidad Zapatista topluluğuna gözdağı vermek için yaşama alanlarının üstünde alçaktan keşif uçuşları yapar, asker konvoyları köyleri gezerken hem askerler hem de göçmen bürosu memurları, merkezi San Francisco’da bulunan Global Exchange’in gönderdiği bir grup insan hakları gözlemcisini alıkoydu. Grup nezaret altına alındı, her birinin fotoğrafları çekildi, otobüslerinin içinde “patlayıcı” taraması yapıldı, daha birçok insanın da göçmen bürosu memurlarının huzuruna çıkması istendi. Bir hafta sonra, gruptan biri Meksika’nın içişlerine karışmakla suçlanıp sınır dışı edildi, üstelik ömür boyunca bir daha Meksika’ya girmekten men edildi. Yılmayan ABD Meksika’yla Dayanışma Ağı yerli köylerindeki sağlık gereksinimlerini karşılamak için bir grup tıp personeli göndereceğini bildirdi. Kısa bir süre sonra, Barış Hareketi birçok topluluktaki insan hakları ihlallerini soruşturmak üzere başka bir temsilci ekibi göndereceğini açıkladı. Büyük bir İtalyan temsilci grubu gitmemeleri söylendiği halde Acteal ile Polhó’ya girince, Meksika hükümeti tarafından sınır dışı edildi. Bu arada, Oventic’te otonom bir okulun kurulması için yapılan uluslararası dayanışma devam etti. Ve elbette polis, ordu ve paramiliterlerin terörü de.

Bu şiddete rağmen, Zapatista toplulukları 5.000 temsilcisini Yerli Hakları ve İmha Savaşına Son adlı ulusal Consulta için Meksika’nın dört bir yanına gönderdiler. Aynı zamanda, kışlık kahve harmanını kaldırmak için de çalışılar. 1995’te olduğu gibi, bugün de Alianza Cívica, Consulta’nın hazırlanmasında

Zapatistalara yardım etti. Bu yüzden de grubun San Cristóbal'deki büroları tahrip edildi, bilgisayar teçhizatları çalındı. Taban topluluklarının ekmek paralarını çıkarmaları açısından çok büyük önem taşıyan kahve hasadı, Meksika Kızıl Haçı ve İnsan Hakları Komisyonu gözlemcileri sayesinde askerlerden korundu.

Devlet baskısı arttıkça, Zapatista topluluklarından daha çok insan yalan ithamlarla tutuklandıkça, mücadele Chiapas hapishanelerine de yayıldı. Şubat'ta, Cerro Hueco'nun Sesi (La Voz de Cerro Hueco) örgütünden 30 Zapatista siyasi tutuklu Tuxtla Gutiérrez ve San Cristóbal'deki hapishanelerde açlık grevi başlattı. Bu hükümete baş eğmeyen köylüler, topluluklarının internete, dünyaya düzenli olarak yaydıkları bildirilere ek olarak, yaşadıkları adaletsiz, yasadışı mahkûmiyeti anlattıkça bu yeni ortak ses hücrelerinin duvarlarının ötesinde de duyulmaya başladı.

Mart'ta Zapatistalar iki halk zaferi kazandılar. Birincisi, Yerli Hakları Consultası, ikincisi de Meksika'nın berbat insan hakları sicilinin daha da açığa çıkarılmasıydı. Consulta sürecinin son etkisi ölçülemeyecek kadar büyük oldu, katılan insanların sayısı muazzamdı. Tüm Meksika'da Consulta'nın düzenlenmesi sürecine 120.000'in üstünde insan katıldı. 5.000 Zapatista 1.299 belediyeyi ziyaret edip milyonlarca Meksikalıyla konuştu. Bunun sonucunda, 2,8 milyonun üzerinde kişi oy kullandı, onun iki katından da çok insansa 1995 Consulta'sına katıldı. Consulta 29 dış ülkede de yapıldı, oralarda oylamaya 58.000 kişi katıldı. Bu muazzam seferberlik ve yerli haklarına sahip çıkılması, doğrudan hükümetin San Andrés Anlaşmalarını uygulamayı reddetmesine darbe indiriyordu. Meksika hükümetinin insan hakları sicili iki kez, önce Uluslararası Af Örgütü'nün "Meksika: Dokunulmazlık Gölgesi" adlı raporunda, sonra da bir önceki yıl Taniperlas saldırısı sırasında yabancı gözlemcilerin sınır dışı edilmesine karşı hüküm veren bir Mexico City Federal Hakimi tarafından gözler önüne serildi.

Mart ortasında Zapatistalar hiç ummadıkları halde *The New York Times*'ta baş sayfaya geçtiler. El Paso, Texas'ta Cinco Puntos Basımevi Subcomandante Marcos'un Koca Antonio'dan dinlediği *Renklerin Öyküsü* eserini iki dilde yayımlamaya koyuldu. Tanrıların dünyaya canlılık katsın diye renkleri yaratmasını anlatan bu kısa eserin içindeki resimler yerli sanatçı

Domitila Domínguez tarafından yapıldı. Kitap, Ulusal Sanat Fonu'ndan (NEA) destek almaya hak kazandı. Uzun süredir Zapatista karşıtlığıyla kötü şöhret kazanmış *Times* muhabiri Julia Preston NEA Başkanı William Ivey'e kitap ile yazarının Zapatistalarla bağlantılı olduğunu söyleyerek mali desteğin iptal edilmesine sebep oldu. Bu olay manşetlere taşındı. Böylesi bir sansüre öfke duyan bireyler, bağımsız yayınevleri ve Lannan Vakfı bağışta bulundu. NEA'nın fonundan bile daha çok para toplandı, böylece kitabın binlerce nüshası dağıtılabilir. Birinci basımın tamamı (5.000) tükendi, hemen ikinci (7.000) ve üçüncü (5.000) basımı da yapıldı. Eser Amazon.com'da "en çok satanlar" listesinde 25. sıraya yükseldi.

Mart ayının sonunda PRI'nin atadığı Chiapas Valisi Roberto Albores Guillén, zayıf, hatta gülünç bir çabayla Acteal katliamı ve Consulta yüzünden kaybedilen halkla ilişkiler zeminini yeniden kurmak için yapmacık oyun dizisinin birincisini sahneye koydu. Bakımlı, yeni üniformalar, yepyeni kar maskeleri içindeki 14 sahte Zapatista askeri "af" ve 20 sığır karşılığında silahlarını Albores'e, kabine üyelerine, orduya teslim etti. Zapatistalar sahte Zapatistaların tek tek kimliklerini ortaya çıkardı, askerler La Trinidad topluluğundan MIRA (Movimiento Indígena Revolucionario Anti-Zapatista) şeklinde kısaltılan Zapatista Karşıtı Devrimci Yerli Hareketi'nin üyeleriydi. Zapatistalar ayrıca okuyucuların bu teröristlerin, yakında ordunun bir lütfu olarak, silahlarını geri alacaklarından emin olabileceklerini de söylediler.

Nisan'da, Consulta'nın yerli haklarına destek vermesine cevaben 200 adli polis, kamu muhafız birliği, askeri istihbarat ve CISEN (Centro de Investigación y Seguridad Nacional) ajanları müzakerelerin sonucunda San Andrés Anlaşmalarının yapıldığı San Andrés Larrainzar'a gönderildi. Amaç San Andrés Sakamch'en de Los Pobres otonom belediyesini yok etmektir. Polislerin belediye binasını otonom belediye yetkililerinden alıp da yerlerine PRI valisini geçirmelerini Televisa ile Azteca muhabirleri kaydetti. Ancak, ertesi gün San Andrés Sakamch'en de Los Pobres'in dört bir yanından silahsız 3.000 Zapatista polis kuvvetlerini topluluktan çıkarıp belediye binalarını tekrar ele geçirdiler ve otonom belediye yetkililerine teslim ettiler. Eyalet meclisi derhal bu yetkililer için tutuklama emri imzaladı. İki gün sonra, eyaletin her yerinden daha

binlerce yerli EZLN yanlısı, Emiliano Zapata suikastini anmak için San Andrés'te toplanınca, Albores tutuklama emirlerini iptal etti, polisler geri çekilme emri verdi. Vali sonra PRI'nin denetimindeki devlet yasama organına döndü. Zapatista topluluklarının kurduğu otonom örgütlerin yetkilerini baltalamak için eyalet belediyelerinin sınırlarını yeniden çizmek üzere bir kanun önerisinde bulundu.

20 Nisan'da okul ücretindeki planlı artışa ve üniversitenin özelleştirilmesini öneren hükümet teklifine karşı, yoksul öğrencilerin de yüksek öğrenim görme hakkını savunan öğrencilerin protestoları, Mexico City'deki Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi UNAM'ın (Universidad Nacional Autónoma de México) kapatılmasına sebep olan genel bir greve dönüştü. Bu grev sonucunda çeşitli fakültelerinde toplam 250.000 öğrencinin öğrenim gördüğü, Meksika'nın en büyük üniversitesi kapandı; grev hükümetin neoliberal siyasetine karşı bir mücadele zemini oldu ve bir sonraki yılda da devam etti. Grevciler kısaca CGII (Consejo General de Huelga) denilen Genel Grev Komitesi'ni oluşturdular. Bu komiteye üye 100'ün üstünde öğrenci, yüksek öğrenimin geleceği hakkında ulusal bir tartışma yapılması çağrısında bulundu, üniversite yönetimiyle müzakerelere oturdu. CGH ayrıca müzakerelerde Zapatistaların yaklaşımını örnek aldı. Yani, karara sunulacak bütün sorular tartışma yapıp oylanması için çeşitli fakültelere sunuldu. CGH bir de grevlerini sanal ortama taşıyıp öbür ülkelerdeki öğrenci ve öğretim üyelerinin de destek vermesi için düzenli olarak güncelleştirdi. Zapatistalar elbette öğrencileri desteklemek için seslerini yükselttiler.

Mexico City'nin Zócalo Meydanı'nda yapılan muazzam bir İşçi Bayramı protesto yürüyüşü ve gösterisine, Zapatistaların Acteal katliamını anmak, hükümetin olaydaki sorumluluğunu kınamak için getirdikleri "Utanç Sütunu" adlı 8 metre yüksekliğindeki siyah tunç heykel damgasını vurdu. Heykel meydana Ulusal Yerli Kongresi ve politik olarak aktif sanatçıların örgütü CLETA (Centro Libre de Experimentación Teatral y Artística) tarafından getirildi. Sonra bu sanat eseri Acteal'e kalıcı olarak kuruldu, eserin sanatkarı Jens Galschiot ise göçmenlik bürosu yetkilileri tarafından derhal sınır dışı edildi. İki gün sonra, Global Exchange, Miguel Agustín Pro Juárez İnsan Hakları Merkezi, Meksika İnsan Haklarını Savunma ve Geliş-

tirme Komisyonu ve “Herkesin Hakkı Var” İnsan Hakları Ağı ortak bir rapor çıkardılar. “Vicdani Yabancılar: Meksika Hükümeti’nin Uluslararası İnsan Hakları Gözlemcilerine Karşı Yürüttüğü Kampanya” adlı ortak rapor beş yıldır ceza alan ya da sınır dışı edilen 300 kadar yabancından söz ediyordu. Rapor Meksika hükümetinin dünya Chiapas’taki dehşetten haberdar olmasın diye alalecele girişimlerle defalarca kendi kanunlarını çiğnediğine dikkati çekiyordu.

1999 yazında üç önemli gelişme oldu. Birincisi, hükümetin Chiapas’ta yol yapım çalışmasına başlamasıydı. Tabii ki bu, sakinleri isyankâr olan, ordunun karşı önlemler almasının zor olduğu kırsal alanlarda uygulanan isyanla mücadele programlarının sıradan bir parçasıydı. Bu yol yapım işinin bahanesi de sıradandı; çiftçilerin ürünlerini piyasaya sunmasını kolaylaştıracak iktisadi gelişmenin bir boyutuydu bu güya. Yol yapımının masrafı Dünya Bankası’nın Acteal katliamından hemen sonra verdiği fonla karşılanıyordu. Yol yapımı yalanı, Ordu, yol yapım görevlileri, Montes Azules bölgesindeki Amador Hernández topluluğunun sakinleri arasında çıkan uzlaşmazlıkla ortaya çıktı. Ordu ağaçları keserek, helikopter sahası inşa ederek, daha çok asker göndererek, daha çok dikenli tel çekerek ilerledikçe, yerel “yardımda bulunanlar” da protesto etmeyi sürdürdü. Önceden yolun faydalı olacağını düşünenler bile bu bariz askeri işgale karşı çıkmaya, aleyhine dilekçe yazmaya başladılar. Kısa zaman sonra, yakın topluluklardan insanlar da protestolara katıldılar. Ta Mexico City’den öğrenciler protesto ya katılmak için ormanın içinden yürüyerek geldiler. Bu muazzam muhalefetle karşılaşan hükümet geri adım attı ve yolun yapılmayacağını bildirdi. Ancak askerler oldukları yerde kaldı, bu da projeye yeniden başlanılabileceğine dair bir tehditti.

Gelişmelerden ikincisi, Mayıs’ta EZLN ile Sivil Toplum arasında yapılan ikinci buluşmaydı. Grevci öğrenciler, militan sanayi işçileri de dahil 1.500’ün üstünde insan, Consulta Nacional deneyimlerini değerlendirmek ve geçen Kasım’da başlayan diyaloga devam etmek için yüz kadar Tojolabal, Tzotzil, Tzeltal ve Chol Zapatista temsilcileriyle La Realidad’da buluştu. Beş atölyeye bölünen toplantıda, katılımcılar Consulta deneyimlerini paylaştılar, Chiapas’ın şu anki durumunu ve gelecekle ilgili tasarıları tartıştılar. Marcos iki yıldır ilk defa halkın önüne çıkarak EZLN’nin açılış konuşmasını okudu,

hitabında “kanunları” değiştirme ve “kadere” karşı gelme olanaklarını hatırlatmak için Federico García Lorca’nın şiirini kullandı.

Üçüncüsü ise, Ağustos’ta EZLN ile Ulusal Antropoloji ve Tarih Fakóltesi ENAH’tan (La Escuela Nacional de Antropología e Historia) öğrencilerin Meksika’nın Tarihi Mirasını Koruma Ulusal Buluşması’nı düzenlemesiydi. Buluşmanın yapılması için ana sebep Meksika’daki önemli Aztek ve Maya harabelerini özel girişimcilere vererek ülke zenginliklerinin özelleştirilmesini kültürel alana da yaymak için federal yasalarda yapılan son düzenlemeydi. Ancak buluşmada daha pek çok konu da işlendi. Atölyeler yalnızca kültürel mirasla ilgili yasalarla değil, ayrıca kültürel çeşitlilik, kimlik, turizm, eğitim ve akademisyenlerle yerli halk ilişkisiyle de ilgiliydi. Bu buluşmaya katılan kimi öğrenci ve profesörler topluluğun askeri saldırıya direnişini desteklemek için sivil gözlem ekipleri olarak Amador Hernández’e geziler de düzenlediler.

Birinci Demokratik Öğretmenler ve Zapatista Düşü Buluşması, 31 Temmuz–1 Ağustos’ta, UNAM grevinin gölgesinde, La Realidad’da yapıldı. EZLN, devlet okullarını tehdit eden özelleştirmeyi, öğretmenlikle, Zapatistaların “çok taraflılık, kapsamlı düşünme, hoşgörü, çeşitlilik ve demokrasi” ilkeleri arasındaki ilişkiyi, eğitim sendikalarının içindeki demokrasi mücadelesini tartışmak için ilköğretim ve lise öğretmenlerini davet etti. Marcos buluşmaya gönderdiği bir dizi bildiride, öğretmenlere kendi mücadeleleriyle ötekilerin mücadeleleri (örneğin UNAM öğrencilerinin, elektrik sanayisindeki özelleştirmeye karşı duran elektrik teknisyenlerinin, Chiapas’taki yerlilerin mücadeleleri) arasında köprüler kurmada önemli görevler üstlenme çağrısında bulundu.

UNAM grevi yaz ve güz dönemlerinde de devam etti. Hükümet ve grevle mücadele güçleri grevci öğrencilerin arasındaki farklılıklara dikkati çekerek öğrenci hareketini ılımlılarla “aşırılar” arasında bölmeye çalıştılar.

Ekim ayında, **Küçüklerin Saati** adlı beş bölümlük bildirinin ilk kısmında Marcos, Durito’nun uzun zaman sonra Avrupa’dan döndüğünü bildirir. Kendini “Siyah Kalkan” diye adlandıran, korsan giysileri içindeki Durito konserve kutusundan gemisinin içinde ansızın Marcos’un yanında bitiverir. Kılık kıyafetiyle yokluğuna bir açıklama getirmek için Avru-

pa'da yaptığı gerçeküstü yolculuğu anlatır. Avrupa'da 16. yüzyıldan korsan Barbaros Hayrettin Paşa'nın gölgesi Durito'ya (şirketlerin ve hükümetin korsanlığına karşı) gerçek korsanlık geleneğini devam ettirme görevini vermiştir. Ayrıca yolculuğu sırasında Dario Fo, José Saramago, Joaquín Sabina, Manuel Vázquez Montalbán gibi Avrupa kültürünün ikonlarıyla da karşılaşmıştır Durito.⁵

Bildirinin ikinci kısmı hükümetteki yozlaşmayı, Chiapas'ta arka arkaya meydana gelen doğal afetlerin mağdurlarına yapılan yardımın yetersizliğini anlatır. Üçüncü kısımıysa özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kayıt dışı Meksikalı işçilerle Latinlerin mücadelelerini destekler. Dördüncü kısım "lezbiyenler, eşcinseller, transseksüeller ve travestilere" ithaf edilmiştir, bu bölümde Durito 18. yüzyıl korsanları Mary Read ile Anne Bonny'nin öyküsünü anlatır.

Bildirinin son kısmı da UNAM'daki grevle ilgilidir. Burada, üstünde polis tarafından dövülen, basın grevini yer vermesini protesto eden iki genç üniversite öğrencisinin olduğu bir gazete fotoğrafına mektup yazılır. Öğrenciler olay çıkarmadan barışçıl bir şekilde anayolu kapatırken, PRD valisi Rosario Robles'in emri üzerine Mexico City polisi tarafından saldırıya uğramışlardır. Marcos, Meksika hükümeti denetimindeki basının sakladığını gözler önüne serdiği ve şimdiki PRD şehir hükümetinin de önceki PRI hükümetinden farkı olmadığını gösterdiği için fotoğrafa teşekkür eder.

1999 yılı son ayına geldiğinde, 1994'te Zapatistaların başlattığı, 1996 ve 1997'de Uluslararası Buluşmalarla genişleyen neoliberalizm karşıtı şok dalgası, dünyanın her yerinden 30.000 insanın Washington, Seattle'a gelip gösteri yapması ve sonunda Dünya Ticaret Örgütü'nün toplantılarını engellemeyle yeniden manşet oldu. Zapatista yanlısı dayanışma gruplarıyla Hindistan'dan köylü örgütlerinin ittifakıyla düzenlenen protesto gösterileri bir önceki yıl İsviçre'nin Cenevre kentini-

⁵ Dario Fo Nobel ödüllü (1997) İtalyan yazar ve oyuncudur. José Saramago Nobel ödüllü (1998) Portekizli yazar ve açıksözlü bir Zapatista destekçisidir (Chiapas'ta basılan Durito öyküleri derlemelerinden birine önsöz yazmıştır). Joaquín Sabina çok sevilen İspanyol müzisyendir. Ünlü İspanyol polisiye ve deneme yazarı olan Manuel Vázquez Montalbán'ın Zapatistalarla ilgili bir kitabı da bulunmaktadır.

de başlamıştı. Ancak ABD'deki yerel ve federal hükümetlerin protestoları önleyememesi ve Dünya Ticaret Örgütü'nün toplantılarına devam etmesini sağlayamaması olayların dünyadaki tüm haberlere konu olmasına yol açtı. Kimileri, bir sonraki toplantıların denizde gemilerin içinde yapılmasını istediler, böylece şiddetten ve böyle utanç verici durumlardan uzak olacağını söylediler.

Neoliberal küreselleşme karşıtı şok dalgasının inşa edilmesine katkıda bulunmak için Brezilya'nın kuzeyindeki (İşçi Partisi PT [Partido dos Trabalhadores] tarafından yönetilen) Belem şehri, aynı Aralık'ta (birincisi 1996 Nisan'ında yapılan) Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana İkinci Amerika Buluşması'na ev sahipliği yaptı. Bu canlılık bir sonraki yıl da İsviçre'nin Davos kentinde ve Washington D.C.'de elit siyasetçilere karşı girişilen gösterilerle devam etti.

Hem milenyum başlangıcı hem de seçim yılı olan 2000 Meksika'da resmi siyasi partilerin (PRI, PAN, PRD) Temmuz seçimleri için kampanya arabalarına koşmalarıyla başladı. Ama bu kamusal gösterinin sahne arkasında, gerçek demokrasi yanlısı harekete karşı iki saldırı gerçekleştirildi.

Öncelikle, Katolik Kilisesi, Piskopos Samuel Ruiz'in emekliliği ardından onun görevine gelmesi en muhtemel papaz Raúl Vera'nın Chiapas'tan Coahuila'ya gönderildiğini duyurdu. Vera, yerlilerin adalet taleplerine olumlu bakıyordu. Vera'nın gönderilmesi Chiapas'taki yerli kilise üyelerini kızdırırken, San Cristóbal'deki tutucular ve onun yerine devrim karşıtı papazların getirilmesini öneren, Meksika'nın başka yerlerindeki gerici ruhban sınıfı tarafından kutlandı. Kurtuluş teolojisi ile "yoksullara gerçek bir seçenek" fikrinin yerine iyi, tutucu kilise öğretisinin geçeceğini umdular. Ancak, Felipe Arizmendi adlı Tapachulalı papaz San Cristóbal Piskoposu olarak atanınca hayal kırıklığına uğradılar. Arizmendi ezilmişlerin önemli bir savunucusu olarak tanınmasa da, tutucuların istediği türden de bir papaz değildi. Yerliler sözleriyle, hükümet ve paramilitarler de eylemleriyle yeni Piskoposa yeni görev yerinin kanlı gerçeklerini öğretiler.

İkinci olarak da, UNAM grevi Federal Önleyici Polis PFP (Policía Federal Preventiva) adlı yeni askerileştirilmiş polis kuvveti ve CISEN, Federal Otoyol Devriyesi, Askeri Polis'ten askerler tarafından şiddetli bir şekilde bastırıldı. 6 Şubat'ta

binlerce asker üniversiteye saldırmak ve orayı yeniden işgal etmek, 250'nin üzerinde öğrenciyi tutuklayıp terörle suçlamak üzere UNAM'a gönderildi. Muazzam protestolara rağmen, polis kuvvetleri üniversite üzerindeki denetimini bırakmadı. Grev sona erdi, öğrenci hareketi tutuklu yoldaşlarını savunma çabasıyla sınırlı kaldı.

Grevin bastırılmasına karşılık olarak, Marcos UNAM'ın öğrencilerin tutuklanmasını protesto etmek için istifa eden eski rektörü Don Pablo González Casanova'ya mektup yazarak Durito'nun yalancı, kendini düşünen siyasetçileri, yalaka Katolik ruhban sınıfını ve aydınları eleştirdiği kimi metinlerini paylaşır onunla. Bu metinlerde Durito hükümetin büyümeyi öven, eziyet çekenleri göz ardı eden iktisadi beyanlarıyla alay eder. Raúl Vera'yı Chiapas'tan sürmek gibi eylemlerle devletin gücünü besleyen Katolik hiyerarşiyi lanetler ve González Casanova gibileriyle fikir yarıştıramayan, yine de adaletsizliğe mantıklı açıklamalar bulma ve mazur göstermeleriyle güçlülerin masasında koltuk kapabilen sağcı entelektüellerle dalga geçer. Durito medyayı sadece zengin ve güçlülere yakışan şeyleri göstermekle, bu arada Mexico City'deki öğrencilerle Chiapas'taki yerlilerin devam eden gayretleri gibi küçüklerin utanç verici mücadelelerini izleyicilerden saklamakla suçlar. Durito mücadelelerin, Meksika'nın gerçek öyküsünü yansıtmayan "ön sayfalardan uzak da olsalar" yine de var olduklarını belirtir. **(Kayıt Dışı: La Realidad)**

8 Mart 2000 tarihinde, Uluslararası Kadınlar Günü kutlamalarında birkaç bin Zapatista kadın San Cristóbal de las Casas'taki XERA radyo istasyonunu basarak yerliler ve kadınların haklarının korunmasını talep ettiler. Marcos onların şerefine hem kadınların erkeklerin önyargıları yüzünden EZLN'de yaşadıkları zorlukları hem de eylemlerinin önemini anlatır. Marcos'un kendi kadınından ayrı düşmesi yüzünden duyduğu hüznü fark eden Durito'nun ona aşk hastalığı hakkında tavsiyelerde bulunması Marcos'u kadınına Koca Antonio'dan dinlediği **Havayla Gecenin Öyküsü**'nü anlatmaya sevk eder. Bu öyküde tanrılar her şeyi birbirini tamamlar biçimde yaratmıştır denir; havayla kuşlar, sözcüklerle gece, erkeklerle kadınlar birbirleri için yaratılmışlardır.

Montes Azules'in Lacandon ormanlarındaki Zapatista topluluklarına karşı başlatılan yeni kampanya ile hükümetin Za-

patistalara karşı yürüttüğü saldırılar kışın ve 2000 baharında yeni bir dönemece girdi. Basında Çevre Bakanı Julia Carrabi- as'ın, karada ise ordu ve polis kuvvetlerinin öncülük etmesiyle, hükümet yerli topluluklarını ekolojik dengeyi bozmakla yalan yere suçlayarak hemen ortadan kaldırılmalarını istedi. Oysaki topluluklar her zaman doğayı yok etmeye değil korumaya çalışmışlardır. Geçmişte ağaçların sırf kâr amacıyla kesilmesine göz yuman hükümetin ta kendisiydi. Pek çok insan hükümetin asıl amacının bir yandan Zapatistaları yok ederken öbür yandan da ülkeyi çokuluslu şirketlerin sömürüsüne açmak olduğunu biliyordu. Bu yüzden, toplulukların tahliyeye direnmek için giriştikleri savunma seferberlikleri hem çevrecilerin hem de başka sivil toplum eylemcilerinin desteğini gördü.

2000'in politik açıdan hareketli yazına, demokrasi yanlısı hareketin seçim hilesini azaltmak için verdiği savaşın başarısı sayesinde PRI'nin seçimleri kaybedeceği kesinleşince resmi seçim manzarası darbesini vurdu. Zapatistalar, çoğunlukla, hem bu manzaradan hem de katılımdan uzak durdular. Ne Zapatista karşıtı PRI adayı Francisco Labastida'nın iktidara gelip orduyu Zapatista topluluklarına saldırtma tehlikesi ne de PAN adayı Vicente Fox Quesada'nın askerlerin geri çekilmesini emredip, San Andrés Anlaşmaları'nı onaylanmak üzere kongreye göndererek Chiapas'taki çatışmayı "on beş dakikada" halledeceğini bildirmesi Zapatistaları seçim sahnesine çıkarmaya yetti. PRI, oy satın almak için milyonlarca pezo harcamasına rağmen, 2 Temmuz'da son altı yıldır en azından bir parça demokrasi için yakınan seçmenlerce iktidardan düşürüldü. PAN adayı Vicente Fox hem PRI'yi hem de PRD'yi geride bırakarak seçimleri kazandı.

Ağustos'taki eyalet seçimleri yaklaşırken, Fox da Aralık ayına kadar göreve başlayamayacakken Zedillo hükümeti Tierra y Libertad topluluğunun üstüne saldırdığı paramiliterlerle Zapatista karşıtı savaşını sürdürdü. Mexico City'deki değişimi Chiapas'a da yaymak isteyen sekiz siyasi parti birleşerek PRI karşıtı, eski PRI'li, Fox yanlısı Pablo Salazar Mendiguchía'yı destekleme kararı aldılar. Salazar seçim kampanyasında PRI'nin yolsuzluk ve şiddet dolu yönetimini sonlandırma ve Chiapas'a gerçekten barış getirme sözü verdi. Fox'un neoliberal ekonomi politikalarına devam etme niyetiyle uyumlu bir şekilde Salazar da ABD'li işadamları ve hükümet liderleriyle

yönetiminin Chiapas'ı daha çok yabancı yatırımına nasıl açabileceğini görüşmek üzere kuzeye seyahat etti. Daha yeni seçilen Fox'un desteğini alan ve Chiapas'taki seçmenler tarafından PRI'yle kıyaslandığında nispeten bir gelişme sayıldığından Salazar seçimleri kolayca kazandı.

Aralık 2000'de görevine başlayan Fox Chiapas'taki askerlerin kısmi olarak geri çekilmesini emretti ve Zapatistalara barış görüşmelerine dönmeleri çağrısında bulundu. Zapatistalar cevap olarak görüşmelere yeniden başlamak için üç şart koştu. Bunlar, San Andrés Anlaşmaları'nın yerine getirilmesi, tüm Zapatista siyasi tutsakların salıverilmesi, askerileştirmeye ciddi bir şekilde son verilmeye başlanması, yani ordunun işgal ettiği 279 mevzinin yedisinden çekilmesi idi. Bu yedi mevzi Zapatista topluluklarının ya içindeydi ya da onlara yakındı ve Amador Hernández, (1995'ten beri işgal altında olan) Guadalupe Tepeyac ve yeni dört Aguascalientes'i içeriyordu. Zapatistalar ayrıca bir sonraki yıl, yerli hakları, demokrasi, adalet ve San Andrés Anlaşmaları'nın uygulanması davalarını Meksika Kongresi'ne ve halka sunmak için Mexico City'ye geleceklerini bildirdiler.

2001: Zapatistaların Yerli Onuru Yürüyüşü

Zapatistalar yılbaşıyla birlikte Mexico City'ye yapacakları yürüyüş için hazırlanmaya başladılar. Ne hükümetten, ne siyasi partilerden ne de yerel yetkililerden seyahat izni aldılar, sadece yürüyüş niyetlerini bildirip hazırlanmaya koyuldular. Yıllarca Salinas ile Zedillo hükümetleri bulundukları yerden ayrılanları tutuklayacakları tehdidiyle onları ormana hapsedmeye çalışmışlardı. Ramona da ancak büyük siyasi baskıyla 1996'daki CNİ'nin kuruluşuna rahat rahat katılabilmişti. Önderi Chiapas'taki çatışmayı on beş dakikada bitirme sözü veren yeni Fox yönetimiye Zapatistaları yolculuk etmekten alıkoyamayacaktı.

3 Ocak'ta Marcos yeni bir Zapatista Bilgi Merkezi'nin kurulacağını bildiren, başka ülkelerdeki Meksikalı eylemcilere ve yandaşlara seferberlik çağrısında bulunan bir bildiri yayımladı. Bilgi Merkezi örgütü ve güzergâhlarıyla ilgili düzenli haber yayacaktı. Seferberlik çağrısı, eylemcileri Zapatistalara ya yürüyüş sırasında katılmaya ya da Zapatistaları Mexico City'de karşılamaya davet etti. Zapatistalar birkaç gün içinde topluluk-

larından 24 Şubat'ta ayrılacaklarını, önce San Cristóbal de Tuxtla Gutierrez'den, sonra da Oaxaca, Puebla, Veracruz, Tlaxcala, Hidalgo, Michoacán, Morelos eyaletlerinden, geçip 11 Mart 2001'de Mexico City'ye varacaklarını bildirdiler. Yürüyüş sırasında düzenleyicilerin ayarlayabildiği kadar sivil toplumla buluştular. Bunların arasında Michoacán'ın Nurio köyünden Üçüncü Ulusal Yerli Kongresi de vardı.

Yürüyüş otobüslerde yolculuk eden, yanında pek çok destekçi ve basın mensubunun bulunduğu Zapatista temsilcilerinin bir nevi hareket halindeki buluşmasıydı. Geçtikleri kasabalarda alkışlarla karşılandılar, yerel taban topluluklarından düzinelerce temsilciyle buluştular, taleplerini açıkladılar, söyleyecek sözü olanları dinlediler; tüm bunlara bakarak Zapatistaların son yedi yılda gördükleri muazzam desteği göz ardı etmek imkânsızdı. Zapatistalar Uluslararası Kızıl Haç'ı da davet etmişler, ancak Fox izin vermeyince, Tute Bianche (Beyaz Tulumlar) Kolektifi gibi yerli ve yabancı gözlemciler Zapatista kamplarını yolculukları boyunca sayısız tehdit ve tahrikten korumak için yürüyüşe katıldılar.

2-4 Mart tarihleri arasında yapılan Üçüncü Ulusal Yerli Kongresi'ne Meksika'nın 57 yerli topluluğunun 41'inden 3.300'ün üzerinde temsilci, 6.400'den fazla gözlemci, 700'ün üstünde davetli misafir katıldı. Hepsi de gelir gelmez Zapatistalar tarafından güler yüzle karşılandı, misafir edildi. Meksika yerlilerinin bu temsilcileri Nurio'dan seslenerek San Andrés Anlaşmaları'nın uygulanması için COCOPA yasasına tam destek verdiklerini belirttiler. Zapatistalarla birlikte yerlilere nasıl davranıldığını, yerel topluluklar için de eşit derece yıkıcı olan büyük ölçekli Puebla-Panama Planı'nın (PPP) Güney Meksika'yı sanayi ve ticaret geçidine dönüştürmeyi hedeflediğini açıkladılar. Ayrıca, Meksika'nın dört bir yanındaki yerli toplulukları otonom belediyelere dönüştürmede Zapatistaların arkasından gideceklerini de söylediler.

Zapatistalar Mexico City'ye varmak için 3.000 kilometrelik yol kat ederken, hükümet EZLN'nin barış görüşmeleri için öne sürdüğü üç önkoşulu ancak kısmen yerine getirmeye devam etti: Askerlerini birkaç mevziden geri çekti, birkaç Zapatista tutukluyu serbest bıraktı ve Fox COCOPA yasasını Kongre'ye sunma sözünü yineledi. Zapatistalar bunların önemli adımlar olduğunu kabul etseler de yedi mevzinin tamamının boşaltıl-

ması, bütün Zapatista yanlısı tutukluların hapisten çıkarılması, yerli hakları yasasının gerçekten kabul edilmesi taleplerinden vazgeçmediler.

Zapatistalar Mexico City'ye vardıklarında onları Zócalo'da 250.000'den fazla insan karşıladı. Ulusal Antropoloji ve Tarih Fakültesi ENAH'nın (Escuela Nacional de Antropología e Historia) öğretim kadrosu, çalışanları ve öğrencileri fakültelelerini kaldıkları süre boyunca Zapatistaların hizmetine açtılar.

Başkente gelmelerini izleyen günlerde Zapatistalar pek çok gayriresmi danışmaya, halk gruplarının toplantılarına, konferanslara katıldılar. Bu toplantılardan biri de 12 Mart 2001'de yapılan ENAH aydınların kültürlerarası toplantısıydı. Konuysa "Onur Yolları: Yerli Hakları, Anılar ve Kültürel Miras"tı. Toplantıda José Saramago, Manuel Vázquez Montalbán, Carlos Monsiváis, Elena Poniatowska, Carlos Montemayor ve Pablo González Casanova gibi tanınmış Zapatista destekçileri de vardı. Marcos sunumunda, konuşmasını hazırlarken Durito'nun onu bölmesinden şikâyet eder, ancak Durito'nun Zapatistaların otobüslerini korsan bakışıyla direniş ve isyan denizinde sefere çıkan gemilere benzetmesinden de söz etmekten geri kalmaz. Bir de, sözde kendisinden üstün olanlar arasında oynanan bir satranç maçını bozan yerli bir adamın öyküsünü anlatır. Kendi eşsiz üslubuyla öyküyü şöyle yorumlar: Öyküdeki anahtar sözcük oyunu bozma değildir yalnızca, yerli adamın oyunda şimdi de gelecekte de eksik bir oyuncu olduğunu bu eksik oyuncuların da kendisi ve önceki yerliler olduğunu anlamasıdır da. Geleceği hayal etme, başka dünyalar kurma yeteneğinin yanına Marcos neoliberalizmin tarihin sonu söyleminin körlüğünü koyar. **(Öteki Oyuncu)**

Marcos başka bir konuşmasındaysa ENAH'nın çevresindeki mahallenin çocuklarına seslenerek Durito'dan dinlediği öyküyü anlatır. Bu öykü bir kenara atılmış kurmalı bir oyuncağın elektrik kesildiğinde elektiriği yeniden getirerek kendini işe yarar kılmasını anlatır. Marcos öyküye ek olarak, herkesin böyle bir oyuncağı olmadığından elektrik sanayisini özelleştirmemenin (özelleştirme Zedillo tarafından başlatılmış, Fox da bunu devam ettirmiştir) ve elektrik sıkıntısına yol açmamanın iyi olacağını söyler. **(İçine Göçmüş Küçük Arabanın Öyküsü)**

Zapatistaların Mexico City'deki başarılarından biri resmi olarak ulusal kongreye seslenmeleriydi. Daha önce hiçbir

yerli topluluğunun bunu yapmaya izni olmamıştı. Bu hitabın en önemli konularından biri Kongre'nin COCOPA'nın yıllar önce San Andrés'te kabul edilen yerli hakları anlaşmalarından en azından birkaçını resmileştirecek önerisini kanun haline getirmesinin neden gerekli olduğuydu. Kongre Zapatistaların konuşmasına izin verip vermemek konusunda görüş ayrılığına düştü. PRD temsilcileri böyle sunumlara genelde izin verse de, çoğunlukta olan PRI ile PAN temsilcileri ilk başta Zapatistaların konuşma hakkını reddetti. Halkın tepkisi büyük oldu, tartışmalar başladı, siyasi baskı yaratıldı.

Bu ihtilaflı günlerde, Marcos, Otonom Başkent Üniversitesi UAM'ın (Universidad Autónoma Metropolitana) Azcapotzalco kampüsünde üniversite öğrencileriyle yaptığı söyleşide Durito'nun da bir zamanlar UAM'da önce öğrenci, sonra da öğretmen olarak bulunduğunu, ayrıca ilk başta okul parasını çıkarmak, sonradansa işinde kazandığı para az olduğundan ek gelir kazanmak için yakındaki petrol rafinerisinde çalıştığını daha yeni öğrendiğini anlatır. Durito'nun Mexico City ile ilgili bilgi ve deneyimlerine güvenerek ona PRI ile PAN'ın "aşırıları"nın Zapatistaların Kongre'ye seslenmelerini neden istemediklerini sorar. Durito da ona çünkü siyasetçiler hayatın kalemle yazı yazmak gibi olduğunu, hoşuna gitmeyen şeylerin hemen silinip yeniden yazılabileceğini sanırlar, diye cevap verir. Yazarlar, silerler, yeniden yazarlar, ama değişen tek şey sözcüklerin şeklidir. Marcos, önemli olan kalem değil eli yönlendiren hayaldir, der. **(Yazdığı Zaman Hayal Kuran El)**

Sonunda Kongre halkın, hatta bir Zapatistanın ırkçı, "mağara adamlarına benzeyen" siyasetçileri ifşa etmesi ve eve dönme tehdidiyle kışkırtılan başkanın baskısına dayanamayarak, Zapatista temsilcilerinin Yerli Hakları ve Kültürü Yasası hakkında konuşmalarına izin veren önergeyi 220'ye 210 oyla onayladı. Sunumun 28 Mart 2001'de yapılması kararlaştırıldı. O gün dört Zapatista lideri, Esther, David, Tacho ve Zebedeo Comandanteler Kongre'ye seslenerek yerlilerin durumlarını, böyle bir yasanın kabul edilmesinin neden gerekli olduğunu, yasanın yerlilerin otonomisini tanıdığını ve yasallaştırdığını açıkladılar. Zapatistalar birkaç gün sonra Chiapas'a döndüler, Kongre de COCOPA önerisinin sulandırılmış bir şeklini onayladı. Yasa bu haliyle yerlilerin otonomi talebiyle alay ediyor, barış görüşmelerine yeniden başlama olasılığını da yok ediyordu.

EZLN yeni yasayı kabul etmediğini resmi bir şekilde açıkladı, Fernández Yáñez Muñoz'u Fox hükümetiyle yaptığı müzakerelerden geri çağırdı ve Kongre'nin kanunu iptal edilmedikçe başka barış görüşmesine oturmayacağını bildirdi.

Zapatistalar hükümetle müzakere etmeyi bırakınca mücadelelerini yeniden kurmaya başladılar. Şubat 1995 askeri harekâtı yüzünden terk edilmiş, topluluğu işgal yüzünden beş yıldır sürgünde olan Guadalupe Tepeyac köyü yeniden kuruldu. Fox Zapatistaların barış görüşmeleri için öne sürdüğü önkoşulları kısmi olarak yerine getirmek için buradaki askerleri geri çektiğinde, topluluk da köyüne döndü. Nisan ayında *ejido* yetkilileri bildiri yayımlayarak harap olmuş evlerini yeniden inşa etmek istediklerini, devletten yardım almayacaklarını, ancak sivil toplumun desteğini kabul edeceklerini bildirdiler. Meyvelerini 2001 Ekim'inde veren bir inşa projesi La Realidad'daki Zapatista topluluğuna elektrik üreten bir türbin kurulmasıydı. 1996 yılında Birinci Uluslararası Buluşma'da tasarlanan proje İtalyan toplulukların bağışları ve topluluktan gönüllülerle birlikte çalışan Meksika Elektrik Sendikacıları'nın gayretleriyle hayata geçirildi. Böylece, ulusal ve uluslararası dayanışma sayesinde bir topluluk Meksika'nın hidroelektrik gücünün çoğunu Chiapas'ın üretmesine rağmen, buradaki binlerce köyün elektriksiz olması gibi saçma bir ironiyi bertaraf etmiş oldu!

Zapatistaların geri çekilmesine hükümetin tepkisi 2001 yazında ordu ve paramiliter güçlere dayalı şiddet siyasetine dönüş oldu. Askeri devriyeler artırıldı, toplulukların üstünde uçan helikopterler çoğaldı, askerler insanları kendi topluluklarının içinde durdurup sorgulamaya başladı. Bu tacizin bir parçası da yol yapım çalışmalarının yoğunlaştırılmasıydı. Zapatista topluluklarının da belirttiği gibi bu yollar ekin ve kahve tarlalarının tam ortasından geçiyordu ve yerli halkın zararlarıyla ilgilenen, zararları telafi eden de olmuyordu. Hükümetin saldırılarını yeniden başlatması, Salinas'ın başlattığı özelleştirme süreci kapsamında, toplulukların ortaklaşa sahip olduğu *ejido* arazilerinin hükümet yanlısı hiziplerin lehine olacak şekilde bölme amacını da içinde barındırıyordu. Nihayet yazla güz döneminde askeri saldırıların sayısı ve yoğunluğu arttı, araziler işgal edildi, Zapatista toplulukları üyeleri ya yaralandı ya da öldürüldü. Olaylardan etkilenen çeşitli topluluklar yayımladıkları bildirilerde bu eylemleri anlatıp kınadılar.

Demokrasi, özgürlük, adalet mücadelesine yönelik baskı, tanınmış insan hakları eylemcisi ve avukat Digna Ochoa y Plácido'nun 19 Ekim 2001'de Mexico City'de öldürülmesiyle ulusal düzeye taşındı. Ochoa daha önceden de polis ve askerler tarafından işkence görenleri savunduğu için kaçırılıp ölüme terk edilmiş, son zamanlarda da sayısız ölüm tehdidi almıştı. Amerika İnsan Hakları Mahkemesi'nin avukatın korunması talebine rağmen, hükümet çoğunlukla tehditleri göz ardı etmişti. 22 kalibre mermilerle delik deşik edilmiş cesedinin yanında başka bir tehdit mektubu daha bulundu, ama hedef bu defa Miguel Agustín İnsan Hakları Merkezi'ndeki iş arkadaşlarıydı. Yerli topluluklarında her gün gerçekleşen zulümlerden farklı olarak Ochoa suikasti bütün halkı öskelendirdi, ayrıca bu tür şiddetli baskıların Fox yönetiminde de hiç azalmadan sürdüğünü gösterdi.

Bu yıl da Chiapas'ta baskı ve zulümle bitti. Hükümet, Zapatistaların yılın başlarında Kongre binasına getirdiği yerlilerin otonomi taleplerini tanıyıp kabul etmeyi reddetti. Yıl biterken, 1 Ocak 1994'te başlayan mücadelenin sekizinci yılı kutlandı ve Zapatista topluluklarının öz-örgütlenme ve direniş göstermeyi sürdürme azmi canlandı.

2002: Rebeldía, Terör ve Elmalar

EZLN resmi olarak katılmasa da Temmuz ayında San Cristóbal de las Casas'ta Chiapas'ta barışı sağlamak için diyalogu canlandırmayı amaçlayan önemli bir toplantı yapıldı. 5 ile 7 Temmuz arasında yapılan Adaletli ve Onurlu Barış İçin Ulusal Buluşma'ya Zapatista temel topluluklarından gelenler de dahil binden çok insan katıldı. Katılımcılar Cumhuriyetin 23 eyaletinden ve 13 ülkeden, toplam 285 örgütten yerli ve yerli olmayan eylemcilerdi.

Paramiliter şiddet yıl boyu sürdü. Ricardo Flores Magón Otonom İdaresi, Yerli ve Çiftçi Haklarını Savunma Örgütü OPDIC'in (Organización por la Defensa Indígena y Campesina) kurulmasını kınadı. Bu yeni paramiliter gücün, adı pek çok şiddet olayına karışmış eski paramiliter bir grup olan Zapatista Karşıtı Devrimci Yerli Hareketi'yle de bağları olan PRI'li parlamento üyesi Pedro Chulín'in emrinde olduğu tahmin edilmekteydi. 31 Temmuz'da OPDIC'in saldırıları sonucu La Culebra *ejido*'sundan yedi kişi yaralandı. 7 Ağustos'ta, 17

Kasım (Altamirano) Otonom İdaresi'nden José López Santiz öldürüldü. Bu olayın üstünden daha iki hafta geçmeden (San Manuel Otonom İdaresi) Crucero Quexil'in dokuz üyesi yaralandı. 25 Ağustos'ta (Ocosingo) Amaytik köyünde iki Ricardo Flores Magón yetkilisi öldürüldü, bir başkası da (Chilón) Olga Isabel Otonom İdaresi'nde öldürüldü. Zapatista yerel yönetimleri paramiliterlerin öldürücü şiddetine maruz kalırken, Ulusal Yüksek Adalet Divanı SCJN (Suprema Corte de Justicia de la Nación), Kongre'nin 2001 Nisan'ında onayladığı yerli yasası reformlarının meşruluğuna ters düşen 3.000'in üstünde çelişki buldu. Bu çelişkilere göre reformlar hükümetin önceden kabul ettiği San Andrés Anlaşmaları'nın ruhuna büyük ölçüde ters düşüyordu. 6 Eylül 2002'de SCJN bütün bu çelişkileri reddetti. Bu ret birçok kişi tarafından hükümetin değişmeye niyeti olmadığını bir göstergesi olarak görüldü.

Ekim boyunca, bölgede Puebla-Panama Planı'na karşı sürdürülen seferberliğin bir parçası olarak birçok buluşma ve doğrudan eylem gerçekleşti. Neoliberalizme Karşı Birinci Chiapas Toplantısı 9-12 Ekim arası San Cristóbal de las Casas'ta yapıldı. Toplantı biterken, Zapatistalar yol tıkamalar, gösteriler, sınırlar boyunca yapılan daha başka doğrudan eylemlerle; artan özelleştirme, yerlilere ait kaynakların izinsiz kullanımı, militarizasyon, PPP ve Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'yla (FTAA) bağlantılı işçi alımını protesto ettiler. Bu muhalefet tüm Meksika çapında FTAA Karşısı Ulusal Danışma başlatılınca ulusal boyut da kazandı.

Kasım'da PGR, Acteal katliamından hemen sonra kurulan özel bir bölük olan Silahlı Sivil Grupların İşlediği Suçlarla Başa Çıkma Özel Birliği'ni dağıttı. Vali Pablo Salazar'ın şiddetin ana sorumlularını cezalandırma çabalarına rağmen, araştırma birliğinin faaliyetine son verilmesi, hükümetin bağımsız birliklerin neden olduğu geniş çaplı saldırılarla ilgilenme sözüyle ilgili endişeleri güçlendirdi.

Zapatistaların bu süre boyunca korudukları resmi sessizlik, kimilerinin EZLN'nin San Andrés Anlaşmaları'nı uygulatmayı başaramadığı için siyasi güç olarak zayıfladığını, Meksika siyasetinden çabucak silineceğini düşünmesine yol açtı. Subcomandante Marcos 17 Kasım'da yeni kurulan *Rebel-día* dergisinde yayımlanan bildiride Zapatistaları eleştirenlere cevap vererek sessizliği bozar. Bu bildiride Durito'nun elma-

lar hakkındaki düşünceleri de yer alır. Durito, kimileri olgun, kimileri yeşil, kimileriye çürümüş elma yerken, Zapatistalar çekirdekleri alıp ekerler ki bir gün herkes elmasını dilediği gibi yiyebilsin, der. (**Elmalar ve Zapatistalar**)

25 Kasım'da *La Jornada*'da başka bir bildiri yayımlanır. Bir ay önce yazılan bu bildiri El Ruso lakaplı Ángel Luis Lara'ya hitap ederek Madrid'deki yeni Aguascalientes'in açılışını kutlar. Bildiride, ayrıca İspanyol sömürgeciliğine karşı mücadele eden Bask halkı yüceltilir, onları baskı altında tutan Kral Juan Carlos, Başbakan José María Aznar, eski Başbakan Felipe González Márquez ve Yargıç Baltazar Garzón eleştirilir. Garzón cevap olarak gönderdiği küfürlü mektupta Marcos'u tartışmaya çağırır, Marcos da düelloya davet edilenlerin gelecekte haklarını öne sürerek Kanarya Adaları'ndan Lanzarote'yi düello yeri olarak seçer, ayrıca Garzón'a Euskal Herria'daki (Bask) siyasi mücadeleye katılan tüm tarafların düzenleyip katılacağı "Bask Ülkesi: Yollar" adlı buluşmaya gelme şartı koşar. Marcos, ayrılıkçı Bask örgütü ETA'ya, yani Euskadita Askatasuna'ya da mektup yazarak 177 günlük ateşkese razı olup buluşmaya katılmalarını talep eder. Son olarak da İspanya Solu'na ve sivil toplumuna mektup yazarak onlardan ETA ile İspanya devletine buluşmaya katılma baskısı yapmalarını ister.

(Hem devlet hem de ETA tarafından işlenen) Terörün yerine buluşma, tartışma ve siyasi müzakere çağrısında bulunan mektup İspanya'da büyük bir çalkantı yarattı. Devlet ETA hakkındaki o belirsiz dilini kullanarak Zapatistaları teröre destek vermekle suçladı. ETA'ysa kendi adına, Zapatistaların araya girmesini kınayarak, Marcos'u kendilerine dolayısıyla da Bask halkına saygı göstermemekle suçladı. Öte yandan 57'nin üstünde akademisyen, gazeteci ve sanatçı olumlu tepki vererek 22 Aralık'ta Söz İçin Sivil Forum'u düzenlediler, bu forum 22 Nisan'da yapılması tasarlanan daha büyük bir buluşmanın hazırlığı oldu.

ETA'ya hitaben yayımlanan bildiride Marcos hem onların hem de Garzón'un Zapatistaları temsil ettikleri insanlara saygısızlık etmekle suçladığını söyleyerek onlara şu soruları yöneltir: ETA gerçekten Bask halkını mı temsil ediyor? Peki, ya Garzón o da İspanyol halkını mı temsil ediyor? Zapatistalar ise kendileri dışında başka kimseyi temsil etmezler. Marcos ayrıca kesin bir dille, devlet tarafından olsun, kendi kendini "devrimci öncü" ilan eden herhangi bir grup tarafından olsun masum

sivillerin, farklı düşünceleri olanların öldürülmesini kınar. O ana kadar kullandığı en ağır dille E'TA gibi grupları suçlayarak bildirisini "Bu gezegendeki tüm devrimci öncülerin canı cehenneme," diyerek bitirir.

2002 kışı boyunca da hükümet düşük yoğunluklu savaşına devam ederken, resmi bir yaptırım olarak sunduğu, zorla yaptırdığı tahliyeleri artırdı. 19 Aralık'ta Arroyo San Pablo adlı küçük topluluğun halkı evlerini terk etmeye zorlandı. Çevre Bakanı SEMARNAT (Secretaría de Medio Ambiente y Recursos Naturales) Jaime Alejo Castillo gibi hükümet sözcüleri Montes Azules'teki yerli topluluklarının artıkları yakma gibi eski tarım yöntemlerini kullanarak çevreye zarar verdikleri iddiasını canlandırdılar. Hâlbuki bu iddialar hem bahsedilen toplulukların çevre dostu uygulamalarını hem de kereste, petrol, su ve hayvan ile bitki varlığı açısından zengin bu arazinin kaynaklarını sömürmeye hevesli çokuluslu şirketlerin hırslarını göz ardı ediyordu. Serbest piyasa siyaseti ve PPP ile FTAA'da söz edilen, Dünya Bankası, IMF, Latin Amerika Kalkınma Bankası, Avrupa Birliği ve USAID tarafından desteklenen özelleştirmenin gölgelerine güç bela gizlenen, buradaki doğayı sömürmeye hazır bir alay şirket vardır. Böyle niyetleri olmakla suçlanan şirketler arasında EXXON, Shell, Mobil, Dow Chemicals, Boise Cascade, Smurfit, International Paper, Hyundai, Samsung, Monsanto, Sandoz ve Pulsar Group da vardır.

Ertesi yıl EZLN'yle topluluklarının, hareketlerinin canlı ve sağlıklı olduğunu, hükümet baskısının ve onların da direnişinin devam ettiğini göstermek için giriştikleri büyük seferberlikle başladı. 31 Aralık 2002 akşam altıda, 40 otonom belediyeden 20.000'in üzerinde Zapatista San Cristóbal de las Casas ana meydanına yürüdü. Ellerinde palalar vardı, ana meydanın etrafında şenlik ateşi yaktılar. Yerli isyancılar yedi comandantenin konuşmalarını dinlediler: Tacho, David, Brus Li, Fidelia, Omar, Mister ve Esther. Comandanteler direniş göstermeyi sürdüreceklerini bildirdiler, Başkan Vicente Fox ve Meksika hükümetini düzenbaz oldukları ve barış getirmeye uğraşmadıkları için kınadılar. Chiapas dışındaki konularda da konuşmaya hakları olduğunun altını çizerek İspanya devleti ve ETA'nın sözcüleriyle yaptığı son yazışmalarda Subcomandante Marcos'u desteklediklerini belirttiler.

Bu yazı yazılırken Zapatistaların hükümet baskısına karşı gösterdiği direniş de, kendi otonom topluluklarını kurup yeni, daha iyi yaşam biçimleri geliştirme çabaları da sürüyor. Bu direnişin ve çabaların arasında her zaman becerikli gezgin şövalye ve korsan Lacandona'lı Don Durito şaşkınları aydınlatmak için fikirler ve tehdit edici karanlığı defetmek için mizah sunuyor. Biraz talihi varsa, silahtarı, kâtibi, kimi zaman da kızgın öğrencisi Subcomandante Marcos da, Durito'nun gelecekte getireceği aydınlanmayı mektuplarında ve bildirilerinde sunmaya devam edecektir.

Durito Zapatistalarla insanlığın geri kalanı arasındaki farkın bu olduğunu söylüyor; herkes elmayı görürken, Zapatista tohumu görür, gidip toprağı işler ve korur.

Mart 2003
Austin, Texas

Bu yazı basılmaya hazırlanırken eklenen iki **not**:

1. Not: İlk sayısından bu kitabın son öyküsü alınan *Rebel-dia* dergisinin Durito'nun anlattığı ve Durito'yla ilgili öyküleri aktardığını görmekten memnunuz. Buradaki öyküleri okuyup daha fazlasını da isteyenlere bu dergiyi öneriyoruz. *Rebeldia*'yı hem basılı halde hem de www.revistarebeldia.org internet sayfasında bulabilirsiniz.

2. Not: 2003 Ağustos'unda Zapatistalar son yılların en önemli buluşmalarından birini düzenlediler. Muazzam bir şenlik hazırlayıp Meksika'dan ve öteki ülkelerden tüm dostlarını ve kendilerini destekleyenleri davet ettiler, hem kendi toplulukları hem de kendileri ve dünya arasında yeni örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasını kutladılar.

Zapatistalar hükümetin yerlilerin otonomisi hakkındaki San Andrés Anlaşmaları'nı tanımasını beklemekten bıkarak zaten ellerinde olan çeşitli otonom belediyeler arasında işbirliği kuracak bölgesel otonom "iyi hükümetler" diye yeni bir otonomi biçimi hazırlamaya geçtiler. Bu bölgesel yönetimler, belediyeler arasındaki dengesizlikleri düzeltine, otonom belediyelerle devletin resmi belediye yönetimleri arasındaki ilişkileri

düzenleme, Otonom Konseylere yapılan şikâyetleri dinleme, isyan yasasının uygulanıp uygulanmadığını, otonom bölgelerdeki topluluk projelerinin yapılıp yapılmadığını denetleme görevlerini üstlenecek. Ayrıca bu bölgesel birimler, Zapatistalarla yerli ve yabancı sivil toplum arasındaki buluşma noktaları olarak inşa edilen Aguascalientes'in içinde yer alacak. Ancak bu Aguascalientes ayrıca "Caracoles"e (deniz kabukları) de dönüştü ve sadece buluşma yerleri olmakla kalmayacak, şimdi destekçilerin her türlü proje tasarılarını getirecekleri gerekli üsler de olacak. Bu fikir, gelir ve fırsat eşitsizliğini açığa çıkarmaktansa, daha büyük bölgesel topluluğun temsilcilerinin böyle dış kaynakların otonom belediyeler arasında daha dengeli dağıtılmasını sağlama amacı güdüyor.

Böylelikle bu yeni bölgesel yönetimler Zapatistaların kendi dünyaları ve öteki dünyalardan bizimle ilişkilerini dönüştürme projelerinde yenilikçi bir adım daha oluyor. Daha şimdiden Meksika'nın başka bölgelerindeki yerli topluluklar da bu yenilikler üzerinde çalışıyor, bunların kendi gereksinimlerine nasıl uyarlanabileceğini tartışıyorlar. Devrim devam ediyor.

DURITO VE NEOLİBERALİZMİN ÖYKÜSÜ

Subcomandante Marcos, on yaşındaki Mariana Moguel'in mektubuna cevaben Durito ile ilk konuşmasının öyküsünü anlatır, böylece ikisi arasında devam eden diyalogun başlangıcına işaret eder. Bu bildirinin ortaya çıkışı sırasında, Ocak 1994 savaşı müzakerelerle sonuçlanmıştı ve Zapatistalar hükümet tarafından sunulan barış önerilerini tartışmak için taban topluluklarına dönmüşlerdi.

10 Nisan 1994

Sn. Mariana Moguel'e

Gön: Subcomandante Insurgente Marcos¹

Subcomandanta Mariana Moguel,

Sizi saygıyla selamlar, resminizle kazandığınız yeni derecenizden dolayı tebrik ederim. Size belki bir gün anlayacağınız bir öykü anlatmama izin verin. Bu öykü...

¹ Komutan yardımcısı isyankâr Marcos (ç.n.)

İlk olarak 17 Nisan 1994'te, *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye kimin tercüme ettiği bilinmiyor.

DURITO

Size anlatacağım öykü bana geçen gün vasıl oldu. Bu gözlük takan, pipo içen küçük bir böceğin öyküsü. Onunla bir gün, sigara tütünü mü arayıp da bulamadığım bir sırada karşılaştım. Aniden, hamağımın bir tarafında, tütünün bir kısmının dökülüp küçük bir iz oluşturduğunu gördüm. Tütünü mü nerede olduğunu, onu kimin alıp da döktüğünü anlamak için o izi takip ettim. Birkaç metre ötede, bir taşın arkasında, minik bir sırada oturmuş bazı kâğıtları okuyan ve ufak bir pipo içen bir böcek buldum.

“Öhöm öhöm,” diyerek böceğin dikkatini çekmeye çalıştım, ama beni umursamadı bile.

Sonra “Bana bak, o tütün bana ait,” dedim. Böcek gözlüklerini çıkardı, beni süzdü ve kızarak “Lütfen Yüzbaşı, rica ediyorum bana mani olmayın. Çalıştığımın farkında değil misiniz?” dedi.

Biraz şaşırdım, ona iyi bir tekme atacaktım, ama sakinleşip bir köşeye oturdum ve çalışmasını bitirmesini beklemeye başladım. Bir süre sonra, kâğıtlarını toplayıp sırasının bir tarafına koydu. Pipo su nu içerek bana sordu:

“Pekâlâ, sizin için ne yapabilirim, Yüzbaşı?”

“Tütünü mü,” diye cevap verdim.

“Tütününüz mü?” dedi bana. “Size ikram etmemi mi istiyorsunuz?”

Sinirlenmeye başlamıştım, ama küçük böcek minik ayağıyla tütün torbasını bana doğru itti ve ekledi, “Sinirlenmeyin, Yüzbaşı. Lütfen beni anlayışla karşılayın, buralarda tütün bulmam mümkün değil, bu yüzden sizinkinden biraz almak zorunda kaldım.”

Sakinleştim. Böcek ilgimi çekmeye başlamıştı. Ona, “Sorun değil, bir yerlerde biraz daha tütünü mü var,” dedim.

“Hımmmm,” diye cevap verdi.

“Adınız nedir?” diye sordum.

“Nebukadnezar dedi ve devam etti, “ama arkadaşlarım bana Durito derler.² Siz de bana Durito diyebilirsiniz, Yüzbaşı.”

Ona nezaketi için teşekkür ettim ve ne üzerine çalıştığını sordum.

“Neoliberalizm ve onun Latin Amerika’ya hakim olma stratejisi üzerine çalışıyorum,” dedi.

“Bunun bir böceğe ne faydası var ki?” diye sordum.

O da kızarak cevap verdi, “Ne faydası mı var?! Mücadelenizin ne kadar süreceğini ve kazanıp kazanamayacağınızı bilmem gerek.

² Nebukadnezar (Nebuchadnezzar), Babil Krallığı’nın Haldiler hanedanlığı’nın ikinci kralıdır (M.Ö. 605-562). M.Ö. 597’de Kudüs’ü fetheden başarılı bir sahra kumandanı olarak bilinirdi. Tahttayken, Dünyanın Yedi Harikası’ndan biri olan Babil’in Asma Bahçeleri’ni yaptırdı. İncil’in Yeremya, Hezekiel, Daniel kısımlarında Tanrı tarafından seçilmiş üstün bir savaşçı-kral olarak tasvir edilir. Durito’nun sözcük anlamı “küçük, sert şey”dir.

Ayrıca, bir böceğin içinde yaşadığı dünyanın durumunu araştırarak kadar ilgili olması gerekir, sizce de öyle değil mi Yüzbaşı?”

“Bilmem,” dedim. “Fakat mücadelemizin ne kadar süreceğini ve kazanıp kazanmayacağımızı neden bilmeniz gerek?”

“Hiçbir şey anlamadınız,” dedi gözlüklerini takıp piposunu yakarken. Puposundan bir nefes dışarı verdikten sonra, devam etti, “Biz böceklerin ne kadar zaman daha bizi büyük postallarınızla ezmemeniz için kendimizi koruyacağımızı bilmek için.”

“Anladım,” dedim.

“Hımmm,” dedi.

“Peki, çalışmanızda ne sonuca vardınız?” diye sordum.

Sırasındaki kâğıtları çıkardı ve sayfaları çevirmeye başladı.

Sık sık “Hımmm... hımmm,” dedi kâğıtlara göz gezdirirken. Bittirdikten sonra, gözlerine baktı ve “Siz kazanacaksınız,” dedi.

“Bunu zaten biliyorum,” dedim ben de ona ve ekledim, “Ama ne kadar sürecek?”

“Uzun sürecek,” dedi tevekkülle iç çekerek.

“Bunu da biliyorum... Tam olarak ne kadar süreceğini bilmiyoruz musunuz?” diye sordum.

“Bu tam olarak bilinemez. Hesaba katılması gereken pek çok şey var: nesnel koşullar, öznel koşulların olgunluğu, güçlerin karşılıklı ilişkisi, emperyalizmin krizi, sosyalizmin krizi vesaire vesaire.”

“Hımmm,” dedim.

“Ne düşünüyorsunuz Yüzbaşı?”

“İliç,” diye cevapladım onu. “Pekâlâ, Durito Bey, gitmem gerek. Sizinle tanışmak büyük bir zevk. Tütünümden istediğiniz zaman, istediğiniz kadar alabilirsiniz.”

“Teşekkür ederim, Yüzbaşı. Benimle samimi konuşabilirsin.”³

“Teşekkür ederim, Durito. *Compañerolarıma*⁴ böceklerin üstüne basmanın yasaklandığı emrini vereceğim. Umarım bu işinize yarar.”

“Teşekkür ederim, Yüzbaşı. Emrinizin bize büyük yararı dokunacak.”

“Ama yine de, çok dikkatli ol, çünkü *compañerolarımın* aklı başında değil pek ve nereye bastıklarını görmeyebilirler.”

“Dikkatli olacağım, Yüzbaşı.”

“Görüşmek üzere.”

“Görüşmek üzere. Ne zaman istersen gel, konuşuruz.”

“Gelirim,” dedim ona, sonra da karargâha döndüm.

Hepsi bu kadar Mariana. Umarım bir gün yüz yüze görü-

³ İspanyolca’da “puedes tutearme” (benimle samimi konuşabilirsiniz) cümlesi resmi hitap olan “usted” (siz) yerine gayri resmi hitap şekli olan “tú” (sen)’yu kullanmaya davettir.

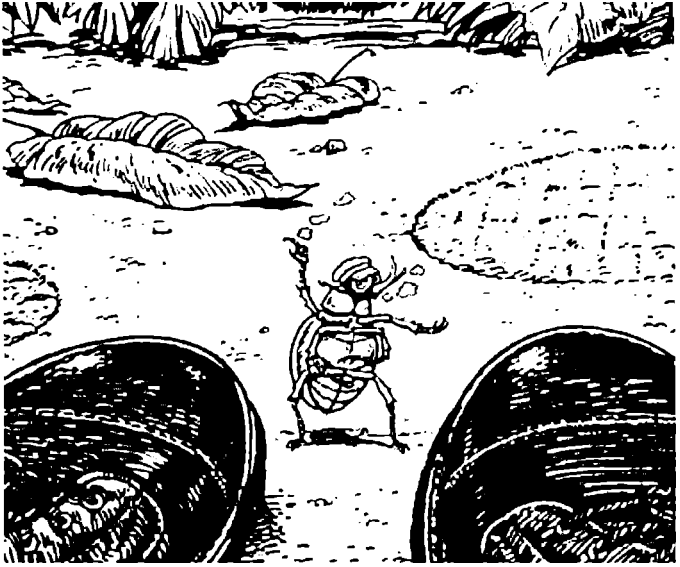
⁴ Yoldaş (ç.n.)

şürüz ve kar maskeleriyle resimleri değış tokuş yaparız.

Vale. Salud ve daha renkli kalemler, çünkü sizin kullandıklarınızın mürekkebi bitmiş olsa gerek.

Güneydoğı Meksika dağılarından
Subcomandante Insurgente Marcos

DURITO II: LACANDONA'DAN GÖRÜNDÜĞÜ ŞEKLİYLE NEOLİBERALİZM

İlk karşılaşmalarından hemen hemen bir yıl sonra, Marcos Durito'yla tekrar rastlaşır. Birkaç hafta önce Zedillo hükümeti Zapatista topluluklarına karşı çift taraflı bir saldırı başlatmıştır. Basın ajansları Marcos'un "gerçek kimliğini" keşfettiklerini iddia ederken, tanklar Chiapas'a girdi. Aşağı yukarı 60.000 askerinin saldırısıyla karşılaşan EZLN ile Zapatista topluluklarından 26.000'in üstünde insan dağlara çekildi. Bu yeni karşılaşmadaki konuşma özellikle, dağlarda büyük zorluklara dayandıktan sonra sahip olduğu şeyleri, erzakı ve Ordu'nun harap ettiği evleri için dönen Prado Pacayal insanları hakkındadır. Ordu'nun yol açtığı bu yıkımın canlı anlatımından sonra, Durito ile Marcos ordunun saldırısının ardındaki neoliberal politikaları irdelerler. Durito burada neoliberalizmin kuram ve öğretisi haline getirilen toplumsal bir kriz, bu yüzden de "düpedüz bir kuramsal saçmalık" olduğunu iddia ettiği eleştirel "üstkuramsal" gözlemini ileri sürer.

Proceso, El Financiero, La Jornada ve Tiempo'ya
Ulusal ve Uluslararası Basına
11 Mart 1995

Efendiler,

İşte insanın aynı tuzağa ikinci defa düşmeyi göze alan tek hayvan olduğunu gösteren bir ileti. Aslında, şu çok bahsedilen yasanın bir kopyasını da federal askerlere gönderseniz iyi olurdu.¹ İlerlemeye devam ettiklerine göre yasadaki haberleri yok herhalde. Geri çekilmeye devam edersek yakında “Ekvador-Peru sınırına hoş geldiniz” tabelasıyla karşılaşacağız. Güney Amerika'ya yolculuk etmekten hoşlanmayacağımızdan değil de, üç ateşin ortasında kalmak pek de hoş olmasa gerek.²

Biz iyiyiz. Bu balta girmemiş ormanda insanın maymuna dönüşümüne tüm çıplaklığıyla şahit olabilirsiniz (antropologlar, çekimser).

Vale. Salud ve bugünü ve geleceği görmenizi sağlayan şu kristal kürelerden biri.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Insurgente Subcomandante Marcos

Not: Sadece meraktan soruyor. Federal Ordu'nun Prado *ejido*'suna çekilmeden önce yerlilerin evlerindeki işe yarar her şeyin harap edilmesini ve birçok kulübenin yakılmasını emreden generalinin adı nedir?³ Prado'da insanlar aile başına ortalama 200 yeni pezo kazanıyorlar; bu general böylesi “mükemmel” bir askeri harekât için ne kadar kazanıyor? Bu “erdemli hizmet”inden dolayı rütbesini yükseltecekler mi? General yıkılmasını emrettiği evlerden birinin Toñita'nın evi olduğunu

¹ “Chiapas'ta Diyalog, Uzlaşma ve Onurlu Barış Yasası,” 11 Mart 1995'te Meksika Kongresi tarafından onaylanmış, 16 Mart 1995'te EZLN tarafından kabul edilmiştir; bu yasa EZLN'yi barış süreci boyunca tutuklama ve tacizden korur.

² Ekvador ile Peru arasında uzun zamandır devam eden sınır ihtilafı 1995'te silahlı çatışmaya dönüştü.

³ *Ejido* Meksika Anayasası'nın 27. Maddesinde tanınan halka ait arazi demektir. *Prado Pacayal* filmi halkın harap edilen köye dönüşünü anlatır (bkz. Kaynakça).

biliyor muydu? Acaba general çocuklarına ve torunlarına hizmet kaydındaki bu “parlak madde”yi anlatacak mı?

Champa San Agustín *Ejidosa*nda evlerin işgal edilip yıkılmasından günler sonra buraya gelip çocuklara şeker verirken fotoğrafını çektiiren subayın adı nedir?

Mario Vargas Llosa’nın romanı *Pantaleón y las visitadoras*’ın başkahramanına öykünen,⁴ Guadalupe Tepeyac’ı işgal eden garnizona “katılmak” için düzinelerce hayat kadınıni getiren subayın adı nedir?⁵ Hayat kadınlarına ne kadar ödüyorlar? Böyle “riskli” bir askeri harekâtın sorumlusu olan general ne kadar kazanıyor? Meksikalı “*Pantaleón*” ne kadar komisyon alıyor? Acaba subaylara da tümenlere de aynı hayat kadınları mı gönderildi? Bu “hizmet” “ulusal egemenliği savunma” kampanyasının tüm garnizonlarında var mı?

Eğer Meksika Federal Ordusu ulusal egemenliği korumak için varsa, Chiapas’taki Meksika yerlilerinin onurunu taciz etmek yerine, Washington’a giden Ortiz’e katılmaları gerekmiyor muydu?⁶

Not: Kalbi yeniden zırhla kaplandı şunları anlatmak için... Mart’ın 8’i, Prado’nun sakinleri dağlardan inmeyi durdurduklar. Toñita’nın ailesi son ekibin içindeydi. Küçük evlerinden geriye kalan şeye geldiklerinde, her Prado ailesinde görülen sahne Toñita’nınkinde de tekrarlanmıştı: Erkekler, güçsüz ve öfkeli, geride kalanlara bakıyorlar; kadınlar ağlayıp saçlarını başlarını yoluyorlar, yırtılmış giysileri, parçalanmış mobilyaları, dökülmüş ve dışkıyla kirletilmiş yiyecekleri, Guadalupe Bakiresi’nin kırık resimlerini, ABD ordusunun *fast food* am-

⁴ *Pantaleón y las visitadoras* (Barcelona: Editorial Seix Barral, 1973), Mario Vargas Llosa’nın bir romanıdır, Amazon ormanlarında kendini emirleri yerine getirmeye adanmış genç bir subayın heyecanından kaynaklanan çelişki ve tezatları inceler. Türkçe’de *Yüzbaşı ve Kadınlar Taburu*, çev.:Sargut Sölcün, Ayrıntı Yay., 1973, 1988.

⁵ Başkan Carlos Salinas de Gotari tarafından *Solidaridad* adındaki yapısal uyum programıyla kurulan Guadalupe Tepeyac’taki hastane, 1995 askeri harekâtı sırasında geneleve dönüştürüldü.

⁶ Guillermo Ortiz Martínez, pezo krizinin ardından 1994 Aralık’ında istifa eden Serra Puche’nin yerini aldı ve Meksika’nın Maliye Bakanı oldu. Ortiz yabancı yatırımcıların güvenini tazelemek ve Meksika sermaye piyasasındaki yatırımcılar için bir kredi paketi konusunda anlaşma yapmak amacıyla derhal ABD’ye gitti.

balajlarının arasına dağıtılmış haçlarını yerden kaldırırken dua edip “Aman Tanrım, aman Tanrım,” diye tekrarlıyorlar. Bu sahne artık Prado’da yaşayanlar için neredeyse bir merasim haline geldi. Bunu son birkaç günde 108 kere, aile başına bir defa tekrar ettiler. 108 kere güçsüzlük, öfke, gözyaşı, feryat, “Aman Tanrım, aman Tanrım...”

Ama bu defa değişik bir şey var. Bu defa, ağlamayan ufak tefek bir kadın var. Toñita hiçbir şey söylemedi, ağlamadı, bağırmadı. Çöplerin arasında yürüdü ve sanki bir şey arıyormuş gibi doğruca evin köşesine gitti. Orada, unutulmuş bir köşede, küçük bir fincan duruyordu; kırılmış, yitlik umut gibi bir kenara atılmış. O küçük fincan Toñita-Alice’e bir gün Çılgın Şapkacı ve Yabani Tavşanla çay içebilsin diye birisi tarafından hediye edilmişti. Ama bu sefer Toñita’nın Mart’ta gördüğü yabani tavşan değildi. Bu onun eviydi; egemenliği ve hukuku koruduğunu söyleyen birinin emirleriyle yıkılmış evi. Toñita ağlamıyor, bağırmıyor, hiçbir şey söylemiyor. Küçük fincanın ve altlık olarak kullandığı küçük tabağın parçalarını yerden topluyor. Toñita oradan ayrılıyor, yerdeki yırtık ve kirli giysilerin, ortalığa saçılmış mısırların, fasulyelerin yanından yürüyor tekrar; ağlayan, “Aman Tanrım, aman Tanrım” diye feryat eden annesinin, teyzelerinin, ablalarının yanından geçiyor. Dışarıda, guava ağacının yanında yere oturuyor Toñita, çamur ve biraz tükürükle kırık fincanı yapıştırmaya çalışıyor. Toñita ağlamıyor, ama gözlerinde soğuk ve acı bir pırıltı var.

Son 500 yıldır tüm yerli kadınlarda olduğu gibi vahşi bir şekilde, Toñita artık küçük bir kız değil, o kadın oluyor. 1995’in 8 Mart’ı, Dünya Kadınlar Günü ve Toñita beş yaşını doldurmak üzere. Gözlerindeki soğuk ve acı pırıltı kırık, küçük fincandan kurtuluyor ve o yarada ışıldıyor. Bunu gören herkes onun ihanetin bu topraklarda ektiği kini bileyen güneş olduğunu söylerdi... Toñita kırık bir kalbi onarırmış gibi, çamur ve tükürükle kırık, küçük fincanını yeniden birleştiriyor. Birileri, uzaklarda o an için erkek olduğunu unutuyor. Yüzünden akan tuzlu damlalar kurşuni kalbinin paslanmasına izin vermiyordu...

Not: “Sahip olduğum en değerli şeyi” (dolarlarla fiyatı nedir ki?) riske atar: Şimdi bir “Subcomandante Elisa,” bir “Subcomandante German,” bir “Subcomandante Daniel” ve bir de

“Subcomandante Eduardo” olduğunu okuyorum, o yüzden şu kararı verdim: PGR’yi uyarıyorum, başka “Sub”larla gelmeye devam ederlerse, tüm gün oruç tutacağım.” Dahası, PGR’nin yalnızca tek bir “Sub” olduğunu (neyse ki öyle, diyor Diğer Benliğim bu satırları okurken) bildirmesini ve doların Japon yeni ve Alman MARKı (narsistik tekrarlamaya dikkat edin) karşısındaki düşüşüyle ilgili tüm suçlamalardan aklamalarını talep ediyorum.* (Ve beni Warman’a göndermeyin, lütfen!)”

Not: Bir soneye iliştilmiş vaatler makbuzunu teslim alır ve onunla birlikte geri gelir...

Bakışlarda küçümseyiş okuyorum
yalnızım, bedbahtım, tesellisizim.
gökler sağır, sesim boğuk
ve lanet okuyorum talihime
kıskançlıktan kuduruyorum
kiminin ikbalini
aczimden utanıyorum.
hazların iğrendiriyor beni.
o zaman sen geliyorsun aklıma,
ve birden bire kanatlanıyorum, bir tarla kuşu gibi, mest
içim aydınlıkla doluyor, yükseliyorum yükseliyorum
neşideler söylüyorum hayata,
göklerin eşiğinden

Başkan Zedillo’nun askeri harekâtının öncesinde, PGR Başsavcılığı Meksika’nın her yerindeki şehirlerde, birçok Zapatista liderinin kimliklerini keşfettiklerini iddia etti. “Tüm gün oruç tutma” şüphesiz, Carlos Salinas’ın geçen Mart’ın üçünde yaptığı bir günlük açlık grevine bir gönderimdir. Salinas, PRI’nin başkanlık adayı Luis Donaldo Colosio ile PRI parti yetkilisi Jose Francisco Ruiz Massieu suikastlarının örtbas edilmesine karıştığı yönündeki iddiaları protesto ediyordu. Salinas ayrıca, kendi iktisat danışmanlarının tavsiyelerini defalarca göz ardı etmesine rağmen, Aralık 1994 pezo krizinin sorumluluğundan da arındırılmasını talep ediyordu.

* Hükümet 1994’teki pezo devalüasyonundan EZLN’yi sorumlu tutuyordu. Alman Mark’ının İspanyolca karşılığı “Marcos”tur.

’ Bir zamanlar yerlilerin toplum sal hareketlerinde uzmanlaşan, sol eğilimli bir aydın olan Arturo Warman, 27. Madde’nin değiştirilmesinin mimarları arasındaydı; söz konusu madde *ejidoların* ya da başka bir deyişle ortak arazilerin özelleştirilmesini mümkün kılıyordu. 1995’te Zedillo yönetimine *Secretaría de Agricultura Ganadería y Desarrollo Rural* yani Tarım Bakanı olarak hizmet etti.

**bana ne toprağın çirkinliğinden
insanların zilletinden bana ne?
hatıran öyle sonsuz bir hazine
ve sevgin öyle büyük mutluluk ki dostum!
en mağrur hakanların tacını
hor görüyorum
—William Shakespeare, 29. Sone (Can Yücel çevirisi)**

Not: 17 ve 18 Şubat 1995'te, yani geri çekilmelerinin sekizinci ve dokuzuncu günlerinde neler olduğunu anlatır. Çift sıra halinde delice yürüyorduk. “Mumlama bölgesi, boynuzlar Doğuya,” diye hatırlayıp kendi kendime tekrar ettim otlaklara geldiğimizde. Beklemek zorunda kaldık. Üstümüzde, askeri bir uçak ölüm hırıltıları yağırdırıyordu. Diğer Benliğim hafif hafif şarkı söylemeye başlıyor:

**Saat onu çalıyor, on biri,
On ikiyi, biri, ikiyi, üçü.
Şafakta saklanıyoruz,
Yağmurda ıslandık...**

Susması için tehditkâr bir işaret yapıyorum. Kendisini savunmaya geçiyor. “Hayatım bir Joaquín Sabina şarkısı.”¹⁰

“Aşk şarkısı olmadığı kesin,” diyorum kendi konuşma ya-sağımı unutarak.

Camilo uçağın gittiğini bildiriyor. Otlığa iniyoruz, hâlâ yağmurdan ıslak olan alanın ortasında yürüyoruz. Yukarı bakarak, göğün karanlıklarında eski sorulara cevap ararken ilerliyorum.

Camilo'nun “Boğaya dikkat et,” dediğini duyabildim, ama artık çok geçti. Samanyolu'na doğru yaptığım yolculuğun ardından bakışlarımı alçaltarak bir öküzün gözleriyle karşılaştım, o da benim kadar korkmuş olmalıydı ki benim gibi koşuyordu, ama ters istikamette. Çitlere vardığımda, çantamı dikenli tellerin üstünden atmayı başardım. Çitin altından sürüklenerek geçmek için uzandım. O kadar şanslıydım ki çamur sandığım

¹⁰ Joaquín Sabina İspanyol bir şarkıcı ve siyasi eylemcidir.

şey inek pisliği idi. Camilo gülmekten kırılıyordu. Diğer Benliğimse hıçkırıklara tutulmuştu. İkiisi orada oturuyordu, bense onlara susmalarını işaret ediyordum.

“Şşşşştı, askerler duyacak!” Ama hayır, gülmeye devam ediyorlar. Yerden biraz çimen koparıp gömleğindeki ve pantolonumdaki pisliği temizlemeye çalışıyorum. Sonra çantamı takip yürümeye devam ediyorum. Camilo ile Diğer Benliğim de beni takip ettiler. Artık gülmüyorlardı. Ayağa kalktıklarında kendilerinin de pislik içinde oturduklarını fark etmişlerdi. İnekleri böylesi çekici bir kokuyla cezbederek ortasından dere akan otlaktan geçtik. Ormanlık alana girdiğimizde, saatime baktım. 02:00. “Güneydoğu zamanı,” derdi Tacho. Şansımız yaver giderse ve yağmursuz bir havada, dağın eteğine yürüyerek şafak sökmeden varırdık. Öyle de oldu. Ormana yaklaştığımızı bildiren iri ve aralıklı ağaçların arasındaki eski keçi yolundan geçtik. Yalnızca vahşi hayvanların, ölümlerin ve gerillaların yaşadığı gerçek bir balta girmemiş orman. Işığa gerek yoktu; ay hâlâ dalların arasına beyaz bir bayrak gibi sokuluyordu, cırcır böcekleri kuru yapraklara her basışımızda sessizleşiyordu. Giriş kapısının işareti olan büyük ağaca geldik, bir süre dinlendik, sabah güneşiyle beraber de birkaç saat dağa tırmandık.

Yol zaman zaman kayboluyordu, ama geçen yıllara rağmen, genel istikameti hatırlıyordum. “Doğuya doğru, bir duvara çarpana kadar,” diyorduk yanılmıyorsam on bir yıl önce. Kurak mevsimde burada göremeyeceğimiz küçük bir çayın yanında mola verdik. Bir süre dinlendik. Diğer Benliğimin çığlığıyla uyandım. Silahımın emniyetini açtım ve iniltinin geldiği yere doğrulttum. Evet, ses ayağını tutup yakınan Diğer Benliğimden geliyordu. Yanına gittim. Düşünmeden çorabını çıkarmaya çalışmış, derisinin soyulmasına neden olmuştu.

“Ne aptalsın,” dedim ona, “önce ıslatmalıydın.”

Dokuz gündür ayaklarımız postalların içindeydi. Kumaşla deri, nem ve çamura bulanınca bir bütün haline geldiğinden çorabını çıkarmak derini yüzmek gibi oluyor. Çorabını nasıl çıkarması gerektiğini gösterdim. Ayaklarımızı suya soktuk ve çorabı yavaş yavaş çekmeye başladık. Ayaklarımız leş gibi kokuyordu, derimiz de büzüşmüş ve solgun bir beyaz kütle haline gelmişti. Ayaklarımızda postallarla uyumanın zararları.

“Beni korkuttun. Ayağını tuttuğunu görünce, yılan soktu sandım,” diye azarladım onu.

Diğer Benliğim beni umursamadı, gözleri kapalı bir şekilde ayaklarını ıslatmaya devam etti. Dua ediyormuş gibi görünüyordu. Camilo sopayla yere vurmaya başladı.

“Ne var?” diye sordum.

“Yılan,” dedi Camilo taşları, sopaları, postalları, yakınlar da bulduğu her şeyi fırlatırken. Sonunda, ağır bir sopa yılanın başına çarptı.

Korkarak yaklaştık.

“*Mococh*,” diyor Camilo.

“*Nauyaca*,” diyorum ben de.

Diğer Benliğim topallayarak yaklaşıyor. Bilgiç bir tavır takınarak “Bu ünlü *Bac Ne*’ yani Dört Burun,” diyor.

“Isırığı ölümcül, zehri çok güçlüdür,” diye de ekliyor, kasa panayırındaki bir çığırtkanın sesini taklit ederek. Yılanın derisini soyuyoruz. Bir yılanın derisini yüzmek gömleğini çıkarmak gibidir. Bel kısmı uzun bir *cierre relámpago* yani fermuar gibi açılır, bağırsaklar boşaltılır ve deri tek parça olarak çıkar.¹¹ Geriye eti kalır, beyaz ve kıkırdaklı. İnce bir çubukla delinip pişirilir. Tadı ızgara balık gibidir, tıpkı yanılmıyorsam on bir yıl önce *Sin Nombre*¹² nehrinde yakaladığımız *macabil* gibi. Onu yedik, biraz da daha önceden verilmiş olan şekerli *pinolen*den içtik.¹³ Biraz dinlendikten sonra, izlerimizi silip yürümeye devam ettik. Yanılmıyorsam on bir yıl önce olduğu gibi, orman bizi şimdi de âdeti olduğu üzere yağmurla karşıladı. Ormandaki yağmur bir başkadır. Yağmaya başlar, ama ağaçlar devasa şemsiyeler gibidir ve dallarla yapraklardan kurtulan damlalar çok azdır. Daha sonra, yeşil çatı damlatmaya başlar ve sonra, evet, ıslanırsınız. Büyük bir ibrik gibi damlatır, yukarıda yağmur durmuş olsa bile, ormanın içinde yağmaya devam eder. Savaş da ormandaki yağmura benzer; ne zaman başladığını bilirsiniz, ama ne zaman biteceğini kestiremezsiniz. Yürürken eski dostları tanıdım: yeşil yosundan mütevazı paltosuyla *huapac*; *cantenin* yanardöner ve katı dürüstlüğü; topal at, maun ağacı, sedir; *chapayanın* keskin ve zehirli zırhı, *wayapilin* yelpazesi; *pijin* yeşil fil kulakları gibi görünen devasa yaprakları; *canoltenin* göğe yükselişi, *canoltenin* katı yü-

¹¹ *Cierre relámpago*’nun sözcük anlamı “yıldırım kapanışı”dır.

¹² *Sin Nombre* “adsız” demektir.

¹³ *Pinole* kısaltılmış mısır unu içeceğidir.

reği; adından da belli olduğu üzere yüksek ateş, sayıklama ve şiddetli acıya sebep olan *cheche'm* yani "kötü kadın"ın tehditi. Ağaçlar ve ağaçlar. Gözleri, elleri, adımları ve ruhu dolduran kahverengi ve yeşilden başka bir şey yok. Yanılmıyorsam on bir yıl önce buraya ilk defa gelmişim. Ve o zaman bu lanet olası tepeye tırmanırken, attığım her adımın son adımım olduğunu düşünüyorum, kendi kendime "bir adım daha, sonra öleceğim," diyordum. Bir adım daha attım, sonra bir adım daha, ama ölmedim, yürümeyi sürdürdüm, yüküm 100 kilo hafıflemiş gibi geldi sonra -ne yalan ama sadece 15 kilo taşıyordum- ve "sadece çaylaksın" dedi beni almak için gelen *compalar*,¹⁴ suç ortaklığı edermiş gibi güldüler, ben de kendi kendime bir sonraki adımımın son adımım olacağını tekrar edip durdum, gerilla olmaya karar verdiğim saate lanetler yağdırdım, yani organik bir aydın olarak da gayet iyiydim, devrim için yapılacak pek çok görev vardır ve hepsi de önemlidir, neden bunu seçtim ki, bir dahaki molada onlara, daha ileride değil, tam burada bunu kesinlikle söyleyeceğim, onlara şehirde yardım etmem daha iyi olacak ve yürümeye devam ettim, düşmeye devam ettim ve bir sonraki mola geldi, ama hiçbir şey söylemedim, kısmen utancımından, kısmen de konuşmaya takatim kalmadığından, çok küçük bir su birikintisinde nefes alabilmek için ağzını açan bir balık gibiydim, kendi kendime tamam, bir sonraki molada söylerim, gerçekten, dedim; ama o zaman da gene aynı şey oldu ve bu şekilde ormandaki keçi yolunda ilk yolculuğumun 10 saatini bitirdim, ikinci vakti burada konaklayacağımızı söylediler, olduğum yere yığıldım ve kendi kendime "Başardım," dedim ve "Başardım," "Başardım," diye tekrarladım, hamakları ayarladık, ateş yaktilar, şekerli pilav pişirdiler, yedik, yedik, sonra bana tepe hakkında ne düşündüğümü, kendimi nasıl hissettiğimi, yorgun olup olmadığımı sordular, ben karşılık olarak sadece "Başardım," diye tekrarlayıp durdum, birbirlerine bakıp "Sadece bir gündür burada, ama şimdiden delirdi," dediler.

Ertesi gün benim 15 kiloluk yükü 10 saatte aldığım yolu 20 kilo yükü dört saatte alabileceklerini öğrendim. Hiçbir şey söylemedim. "Hadi gidelim," dediler. Takip ettim, attığımı her adımda kendime "Başardım mı?" diye sordum.

¹⁴ *Compas* (*compalar*). *compadres*'in küçültme halidir, kabaca anlamı dostlar ya da yoldaşlar demektir.

Bugün, yanılmıyorsam on bir yıl sonra, yürümekten bitkin düşen tarih tekerrür ediyor. Başardık. Başardık mı? Öğleden sonrası bir teselliydi, bir ışık, tıpkı beni pek çok sabah rahallatan buğday gibi; kamp kurmayı kararlaştırdığımız yeri yıkadı. Camilo'nun birkaç (*cara de viejo* ya da *cabeza blanca*)ya¹⁵ tesadüf etmesinin ardından yemek yedik. Yedi tane oldukları ortaya çıkıyor. Camilo'ya ateş etmemesini söyledim, belki de birkaç geyik koşuyordu, onlarla karşılaşabileceğimizi düşündüm. Ama hiçbir şey yoktu, ne *Sac Jol* ne de geyik. Tentelerle hamakları hazırladık. Bir süre sonra, geceleyin, *martruchular* bize havlamaya geldi, daha sonra da *woyo* yani gece maymunu. Uyuyamadım. Her şey acı veriyordu, umut bile...

Not: Kendini utançla, zaman zaman kız olan kadınlar ve zaman zaman kadın olan kızlara bir öykü olarak saklayan özeleştirir. Tarih önce komedyaya, sonra tragedyaya olarak tekerrür ettikçe. Öykünün adı...

Durito II: Lacandona'dan Görüldüğü Şekliyle Neoliberalizm

Bu onuncu gündü ve şimdi üzerimizde daha az baskı vardı. Çadırımı kurup içine girmek için biraz uzaklaştım. Yukarı bakıp kuru, sarkık bir dalı olmayan birkaç ağaç arayarak ilerliyordum. Yerden bir sesin “Dikkat etsene be!” diye bağırdığını duyunca şaşırdım. İlk başta hiçbir şey fark etmedim, ama durup bekledim. Hemen o anda küçük bir yaprak hareket etmeye başladı ve altından bir böcek çıkıp isyan etmeye başladı:

“Koca postallarınla nereye bastığına baksana! Neredeyse beni ezecektin!” diye bağırdı.

Bu isyan bana çok tanıdık geldi.

“Durito?” diye sordum bir cesaretle.

“Senin için Nebukadnezar! Zıpcıktılık yapma, haddini bil!” diye cevapladı küçük böcek içerleyerek.

Artık şüphem kalmamıştı.

“Durito! Beni hatırlamıyor musun?”

Durito, yani Nebukadnezar, bana düşünceli düşünceli bakmaya devam etti. Kanatları arasından bir pipo çıkardı, içine tütün doldurdu, pipoyu yaktı, beraberinde hiç de sağlıklı olmayan bir öksürük getiren büyük bir duman üfledikten sonra “İlimmin, hımmm,” dedi. Sonra da “İlimmm, hımmm”larını tekrar etti.

¹⁵ *Cara de viejo* ya da *cabeza blanca* “yaşlı adamın yüzü” ya da “beyaz baş” demektir.

Bunun biraz zaman alacağını hesap ederek oturdum. Birkaç “hımmm, hımmm”ın ardından, Nebukadnezar ya da Durito aniden bağırdı,

“Yüzbaşı?”

“Aynen!” dedim tanındığımı görmenin mutluluğuyla.

Durito (sanırım tanındığıma göre onu yeniden böyle çağırabilirim) ayakları ve kanatlarıyla hareketler yapmaya başladı, bana sara nöbeti gibi görünen bu hareketler silsilesi böceklerin vücut dilinde bir çeşit mutluluk dansıydı. Birkaç kere farklı vurgularla “Yüzbaşı!” dedikten sonra, Durito sonunda durup korktuğum soruyu sordu:

“Tütünün var mı?”

“Aslında, ben...” Elimde ne kadar tütün kaldığını görmek için cevabı uzattım.

Tam o sırada Camilo gelip “Beni mi çağırdın, Sup?” diye sordu.

“Hayır, bir şey yok... Şarkı söylüyordum... Endişelenme, gidebilirsin,” diye cevapladım tedirgin bir şekilde.

Camilo “Peki o zaman” deyip uzaklaştı.

“Sup mu?” diye sordu Durito şaşırarak.¹⁶

“Evet,” dedim, “artık ben bir Subcomandante’yim.”

“Yüzbaşılıktan daha mı iyi yoksa daha mı kötü?” diye sordu Durito ısrarla.

“Daha kötü,” dedim hem ona hem kendime.

Hemen konuyu değiştirip tütün torbasını uzatarak, “Burada biraz var,” dedim.

Durito tütünü almak için aynı dansı yeniden yaptı, bu sefer de “Teşekkür ederim!” diye tekrarlayıp durdu.

Tütün sevinci bitince, pipolarımızı yakma törenine başladık. Çantama yaslanıp Durito’yu izledim.

“Hiç değişmemişsin,” dedim ona.

O ise bana “Ama sen oldukça bitkin görünüyorsun,” diye karşılık verdi.

“Hayat bu,” dedim önemsemeyerek.

Durito yine “Hımmm, hımmm”larına başladı. Bir süre sonra bana “Bunca yıldan sonra hangi rüzgâr attı seni buraya?” diye sordu.

“Düşünüyordum, yapacak daha iyi bir şeyim olmadığına göre kendi kendime eski mekânlarımda gezinip eski dostlara selam vereyim, dedim,” diye cevap verdim.

“Burada aynı tas aynı hamam!” diye karşı çıktı Durito içleriyerek.

Bu sözü izleyen uzun “hımmm, hımmm”lar ve meraklı bakışların ardından, daha fazla dayanamayıp itiraf ettim,

“Gerçek şu ki hükümet bize karşı bir harekât başlattığı için geri çekiliyoruz...”

¹⁶ El Sup, Subcomandante Marcos’un takma adıdır.

“Kaçıyordunuz!” dedi Durito.

Ona bunun ne kadar stratejik bir geri çekilme, taktiksel bir ricat olduğunu ve o an aklıma ne geldiyse anlatmaya çalıştım.

“Kaçıyordun!” dedi Durito, bu sefer iç çekerek.

“Evet, tamam, kaçıyordum, ee?” dedim ondan çok kendime kızarak. Durito sıkıştırmadı. Uzun bir süre sessizce bekledi. Yalnızca iki pipodan çıkan dumanlar aramızda köprü oluşturunuyordu. Dakikalar sonra konuştu,

“Canını sıkıyan başka bir şeyler daha var sanki ‘stratejik kaçma’dan başka.”

“‘Geri çekilme,’ ‘stratejik geri çekilme,’” diye düzelttim. Durito devam etmek için susmamı bekledi,

“Gerçek şu ki hazırlıklı olmamamız canımı sıkıyor. Üstelik bunun sorumlusu da benim. Hükümetin diyalog istediğine inandım ve temsilcilerle görüşmelerin başlamasını emrettim. Bize saldırdıkları sırada diyalogun koşullarını tartışıyorduk. Bizi şaşırttılar. Beni şaşırttılar...” dedim utanç ve öfkeyle.

Durito piposunu içmeye devam etti ve son on günde olan her şeyi anlatmamı bekledi. Sözümü bitirdiğimde şöyle dedi,

“Burada bekle.”

Sonra da küçük bir yaprağın altına girdi. Bir müddet sonra küçük masasını iterek dışarı çıktı. Daha sonra da küçük bir sandalye getirdi, üstüne oturdu, bazı kâğıtlar çıkarıp endişeli bir ifadeyle onlara göz gezdirmeye başladı.

“Ilımmm, hımmm,” dedi birkaç sayfada bir. Neden sonra “İşte burada!” diye bağırdı.

“Burada olan ne?” diye sordum merakla.

“Sözümü kesme!” dedi Durito ciddi ve resmi bir şekilde. Ve ekledi, “Dikkatini ver. Pek çoğunda olan sorun sizde de var. ‘Neoliberalizm’ denen iktisadi ve toplumsal öğreti...”

“Tam da ihtiyacım olan şey... politik ekonomi dersi,” diye aklımdan geçirdim. Durito ne düşündüğümü anlamış olmalı ki beni azarladı:

“Şişşşt! Bu sıradan bir ders değil! Bu, üst düzey bir bilimsel inceleme.”

“Üst düzey bir bilimsel inceleme” kısmı bana biraz abartılı gelse de dinlemeye hazırlandım. Durito birkaç “hımmm, hımmm”ın ardından konuşmasını sürdürdü.

“Üstkuramsal bir sorun bu! Evet, ‘neoliberalizmin’ bir öğretisi olduğu düşüncesinden yola çıkıyorsunuz. ‘Siz’le kastettiğim, senin kafan gibi katı ve köşeli olan çerçevelerde ısrar edenler. ‘Neoliberalizmin’ kapitalizmin ‘halkçılığa’ bağladığı ekonomik krizle başa çıkmak için çıkarılan kapitalist bir öğretisi olduğunu düşünüyorsunuz. Doğru mu?”

Durito cevaplamama izin vermiyor.

“Elbette doğru! Aslında ‘neoliberalizm’ krizle başa çıkmak ya da krizi açıklamak için ortaya konan bir kuramı değil. O, kuram ve

iktisadi öğreti haline getirilen krizin ta kendisi! Yani, 'neoliberalizmin' en ufak bir tutarlılığı bile yok, ne planı ne de tarihi bir bakış açısı var. Nihayetinde, düpedüz bir kuramsal saçmalık."

"Çok tuhaf... Daha önce böyle bir yorumu duymamıştım," dedim şaşırarak.

"Elbette duymadın! Daha yeni aklıma geldi!" diyor Durito gururla.

"Peki bunun bizim kaçışımızla, affedersiniz, geri çekilmemizle ne alakası var?" diye sordum bu yeni kuramdan şüphe ederek.

"Ah! Ah! Basit, canım Watson Sup'um! Plan yok, bakış açısı yok, sadece d-o-ğ-a-ç-l-a-m-a var. Hükümet tutarlı değil: Bir gün zenginiz, öbür gün fakir; bir gün barış istiyorlar, öbür gün savaş; bir gün kıtlık, öbür gün tıkabasa tokluk vs. Yeterince açık mı?" Durito soruyor.

"Hemen hemen..." diyorum tereddütle başımı kaşıyarak. "Eee sonra?" diye soruyorum Durito'nun söylevine devam etmediğini görünce.

"Patlayacak! Bum! Çok fazla şişmiş bir balon gibi. Yarını yok. Biz kazanacağız," diyor Durito kâğıtları kenara koyarken.

"Biz mi?" diye soruyorum kasten.

"Elbette 'biz!' Benim yardımım olmadan başaramayacağın aşikâr. Hayır, itiraz etmeye kalkma. Bir süper-danışmana ihtiyacın var. Zaten Fransızca öğreniyorum, süreklilik açısından."

Sessizce durdum. Hıngisinin daha kötü olduğunu bilmiyorum: Doğaçlama tarafından yönetildiğimizi anlamak mı yoksa Durito'yu olası görünmeyen bir geçiş hükümetinin kabinesinde süper bakan olarak hayal etmek mi?

Durito saldırıyor:

"Seni şaşırttım, değil mi? Kendini kötü hissetme. Beni o koca postallarınla ezmediğin sürece, iniş ve çıkışlarına rağmen bu ülkeyi yükseltecek olan tarihin akışında izlenecek yolu tayin edebilirim, çünkü birlik olunca... çünkü birlikte hareket edince... Bunu düşününce, benim yaşlı hanıma ne zamandır mektup yazmadığımı hatırladım," Durito gülmekten katılıyor.

"Ciddi olduğunu sanmıştım!" Kızmış gibi yapıp küçük bir dalı üstüne atıyorum. Durito yana kaçıp daldan kurtuluyor ve gülmeye devam ediyor.

Biraz sakinleşince, soruyorum, "Neoliberalizmin iktisadi öğreti haline getirilmiş bir kriz olduğu sonucuna nasıl vardın?"

"Ah! Carlos Salinas de Gortari'nin 1988-1994 arası iktisadi projelerini açıklayan bu kitaptan," diye cevaplıyor ve bana üstünde Dayanışma logosu olan küçük bir kitabı gösteriyor.¹⁷

¹⁷ 1988'de başlatılan Ulusal Dayanışma Programı ya da PRONASOL (*Programa Nacional de Solidaridad*) Başkan Salinas'ın iktisadi reform stratejisinin bir parçasıydı. Yürütmenin siyasi iktidarını artırması için, bir "dayanışma komisyonları" ağıyla kentsel ve kırsal alanlarda toplumsal harcamalar yapmasına izin veriyordu.

“Ama Salinas artık başkan değil... gibi görünüyor,” diyorum beni ürperten bir kuşkuyla.

“Biliyorum, ama planı kimin çizdiğine bir bak,” deyip bir ismi gösteriyor. Okuyorum,

“Ernesto Zedillo Ponce de León,” diyorum şaşırarak ve “Yani zincirde bir kopma yok, öyle mi?” diye ekliyoum.

“Olan şey... bir hırsızlar yatağı,” diyor Durito amansızca.

“Yani?” diye soruyorum gerçekten ilgilenerek.

“Yanisi yok. Meksika siyasi düzeni tepende sarkan kuru daldan farksız,” diyor Durito. Ben de yerimden zıplayıp hamağımın üstüne tehditkâr bir şekilde sarkan kuru dala bakıyorum. Yerimi değiştiren Durito konuşmaya devam ediyor:

“Meksika siyasi düzeni gerçekliğe kırılmak üzere olan kuru dallarla bağlı. Bağı kopması için iyi bir rüzgâr yeter. Tabii ki bağ koparken başka dalları da beraberinde sürükleyecek, düzen yıkıldığında gölgesi altındaki herkes dikkat etmeli!”

“Ya hiç rüzgâr esmezse?” diye soruyorum hamağımın iplerinin sağlam olup olmadığına bakarken.

“Eseccek... esecek,” diyor Durito sanki geleceği görüyormuş gibi düşünceli bir tavırla.

İkimiz de sessizce düşüncelere daldık. Pipolarımızı yeniden yaktık. Gün ağarmaya başlıyordu. Durito postallarına gözlerini dikmişti. Korkarak sordu,

“Kaç kişisiniz?”

“Yanımda iki kişi daha var. Üstüne basılmasından korkma,” dedim onu rahatlatmak için. Durito şüphe yöntemini öğreti olarak kullanıyor, bu yüzden “hımmm, hımmm”larına biraz daha devam edip şöyle sordu,

“Peki ya arkanızdan gelenler, onlar kaç kişiler?”

“Ah! Onlar mı? Hemen hemen altmış...”

Durito cümlemi bitirmeme izin vermedi,

“Altmış! Tepemde altmış çift koca postal! Beni ezmek isteyen 120 tane Sedena postalı!” diye bağırdı histeriye kapılarak.¹⁸

“Dur, daha cümlemi bitirmemiştin. Altmış kişi değiller,” dedim. Durito tekrar sözümü kesti, “Ah! Başıma bu kadar büyük bir talihsizliğin gelmeyeceğini biliyordum. Kaç kişiler peki?”

Veciz bir şekilde cevapladım, “Altmış bin.”

“Altmış bin!” diyebildi Durito, pipo dumanını boğulurcasına üflemeden.

Minik elleriyle ayaklarını ıstırapla sıkarken “Altmış bin!” diye tekrar etti birkaç defa.

“Altmış bin!” dedi kendi kendine çaresizce.

Onu yatıştırmaya çalıştım. Ona hepsinin birlikte gelmediğini, bunun aşamalı bir harekât olduğunu, farklı yönlerden geldiklerini,

¹⁸ Sedena, *Secretaría de la Defensa Nacional* (Ulusal Savunma Bakanı)nın kısaltmasıdır.

bizi bulamadıklarını, izimizi kaybettirdiğimizi anlattım. Kısaca aklıma gelen her şeyi söyledim.

Durito bir süre sonra yatıştı ve yeniden “hımmm, hımmm”larına başladı. Birkaç küçük kâğıt çıkardı -bu kâğıtların haritaya benzediğini fark ettim- ve düşman askerlerinin nerelerde konuşlandırıldıklarını sordu. Elimden geldiği kadar cevap vermeye çalıştım. Durito her cevabın ardından minik haritalarına işaretler yaptı, notlar aldı. Sorgulamasının ardından bir süre daha “hımmm, hımmm”lara devam etti. Birkaç dakika geçti, karmaşık hesapların ardından (hesaplamayı yaparken bütün o küçük elleriyle ayaklarını kullandığından öyle diyorum) iç çekiyor, “Bunun anlamı ‘örs ve çekiç,’ ‘ilmek,’ ‘tavşan avı’ ve dikey manevra tekniklerini kullanıyorlar demek. Basit, Amerika Kıtası Okulu Korucu Elkitabı’ndan geliyor,” diyor kendine ve bana.¹⁹ Ve ekliyor,

“Ama bundan kurtulmak için bizim tek bir şansımız var.”

“Ah, öyle mi? Peki nasıl?” diye kuşkuyla soruyorum.

“Bir mucizeyle,” diyor Durito kâğıtlarını kaldırıp arkasına yaslanırken. Susup dallarla bağların arasından ikindinin inmesini bekledik. Sonra, gece kendini ağaçlardan çıkmayı bitirip uçarak göğü kapladığında, Durito “Yüzbaşı... Yüzbaşı... İlişt! Uyuyor musun?” diye sordu.

“Hayır... Neden sordun?” diye cevapladım.

Durito beni incitmeye korkarmış gibi şefkatle soruyor, “Ne yapmayı düşünüyorsun?”

Pipo içmeye devam ediyorum. Ayın dallardan sarkan gümüşü kıvrımlarına bakıyorum. Dumanı halka halinde üfleyp ona ve kendime cevap veriyorum: “Kazanmayı.”

¹⁹ ABD Ordusu Korucuları piyade hücumları ve özel harekâtlar için hızlıca konuşlandırılabilen seçkin muharebe birlikleridir. Georgia, Ft. Benning’te bulunan Amerika Kıtası ABD Askeri Okulu (SOA) Latin Amerika askeri personeli ayaklanmayla mücadele, istihbarat ve anti-narkotik operasyonlarda eğitiyor. SOA mezunları Meksika ve Latin Amerika’daki kötü şöhretli insan hakları ihlallerinin çoğundan sorumludur. Ft. Benning, bu okulu kapatmaya çalışmak için 1990’da kurulan Amerika Kıtası Okulu’nu Gözlem adındaki bir ruhban sınıfı ve siviller ortaklığı tarafından düzenlenen sivil itaatsizlik eylemlerinin hedefi olmuştur. 17 Ocak 2001’de ABD Kongresi SOA’nın adını değiştirerek Batı Yarımküresi Güvenlik İşbirliği Okulu (The Western Hemisphere Institute for Security Cooperation [WHISC]) yaptı, bu değişim hem eleştirenlere hem de destekleyenlere göre yalnızca yüzeyseldi.

²⁰ Bu parça öykünün İspanyolca aslında İngilizce olarak yazılmıştır. [sic] Marcos’un düştüğü nottur.

Not: Bir dörtlükteki nostaljinin frekansını bulur.

Küçük radyoda, birisi blues ritmindeki “İ-ler şey yoluna girecek, dostlarımın yardımıyla...” diye giden şarkıyı çalıyor. [sic]²⁰

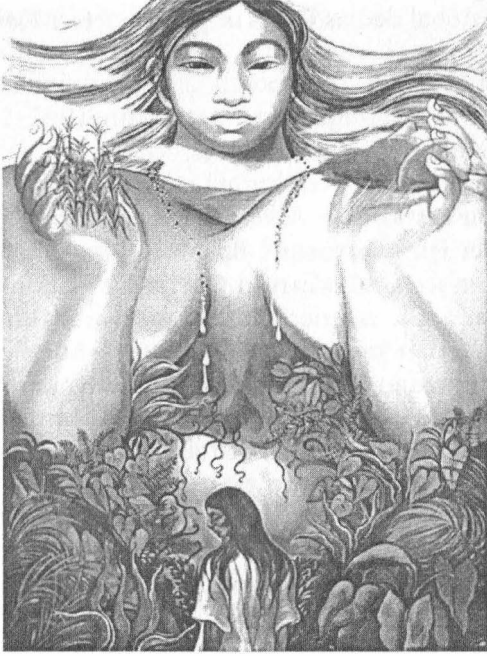
Not: Şimdi, kalbini mendil gibi sallayarak gerçekten veda eder.

**Çok yağmur var
Ama bir damla bile
Hasreti dindirmiyor...**

Vale tekrar. *Salud* ve başlarınızın üstüne sarkan ve safça, sizi gölgesinde barındırıyormuş gibi yapan kuru dala dikkat edin.

Piposunu tüttürüp bekleyen El Sup.

ARZU MAĞARASI

Hükümetin Şubat 1995 askeri harekâtından kaçış sırasında, kurşunlar ve bombalardan, Durito'nun durumundaysa altmış bin çift büyük postaldan korunmaya çalışırken, Marcos Durito'ya çirkin bir adamla Arzu Mağarası'nın öyküsünü anlatır. İşte bu geri çekilme haftaları sırasında Meksika'da Zedillo saldırısına karşı geniş protestolar oldu. Chiapas ve Mexico City'deki kitlesel gösterilerde yüz binlerce kişi pankartlarla, kostümlerle, maskelerle yürüyüş yaptı. Kalabalığın sloganları askeri saldırıları protesto ediyor, Zapatistalara destek veriyordu. Meksika'daki bu halk eylemleri kırktan fazla ülkede, genellikle Meksika büyükelçilikleri ve konsolosluklarında gösterilere ilham kaynağı oldu. Sonuç olarak, zor durumda kalan Meksika hükümeti saldırısını durdurdu ve San Andrés'te yeni bir barış görüşmeleri turu başladı. Marcos, bu önemli dayanışma eylemlerinin tamamen farkında olarak, uluslararası yandaşlara yazdığı teşekkür mektubuna bu öyküyü de ekler.

Ulusal haftalık gazete *Proceso*'ya

Ulusal gazete *El Financiero*'ya

Ulusal gazete *La Jornada*'ya

San Cristóbal de Las Casas'ın yerel gazetesi *Tiempo*'ya

17 Mart 1995'

Hanımevendiler ve Beyefendiler,

Başka bir teşekkür mektubu daha iletilirken, bu sefer dış ülkelerdekiler için yazıyorum. Bakalım tüm Avrupa'ya yalandan başka bir şey göndermeyen Gurría bu mektubu okuyabilecek mi.¹ Biz artık askerlerden saklanmıyoruz, ama şimdi de yasa koyuculardan kaçıyoruz. Bunlardan daha pek çok var ve kimsenin ummadığı yerlerde ortaya çıkıyorlar. Öyle görünüyor ki “soruşturma” kısmını çok ciddiye almışlar.² O kadar da kötü olmayabilir, bu San Cristóbal'da antikalar almaktan fazlasını yapan ilk komisyon olabilir. Panamerikan Oyunları'nda ne durumdayız? Ne yazık ki katılamadım. Eminim “kır koşusu”nda iyi bir derece elde ederdim. Keşke 10 Şubat'tan bu yana bana ne kadar çok idman yaptırdıklarını görebilseydiniz!

Vale. Salud, kanınızdaki bahar bir başkasının alnına yazılmış olsun.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

* İlk olarak 22 Mart 1995'te *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren Bonnie Schrack.

¹ José Angel Gurría Treviño 2 Aralık 1994'ten 5 Ocak 1998'e kadar Dışişleri Bakanıydı. Aralık 1997 Acteal Katliamı'nın tetiklediği kabine değişikliği İskân ve Kamu Maliyesi Bakanlığı'na geçmesine neden oldu.

² Uzlaşma ve Diyalog Yasası'nın (Bkz. Ayrıca Durito 2'deki not 8) bir parçası olarak San Andrés'teki barış görüşmelerini yürütmek için Federal Milletvekili Meclisi üyelerinden oluşan bir “Soruşturma ve Barış Komisyonu” kuruldu. 6 Mart 1995'te *La Jornada*'da yayımlanmış olan, 2 Mart 1995 tarihine ait bir bildiride EZLN, altı Federal Hükümet temsilcisine karşılık EZLN'den yalnızca iki temsilciyle yapılan görüşmelerde güç dengesini bir tarafa yığarak yasama gücünü ihtilafa arabuluculuk etmek için kullandığından dolayı Komisyon'a sert bir şekilde karşı çıktı.

Not: Yas içinde ağlar. Küçük teypte Stephen Stills'in *Four Way Street* albümündeki o nağmeleri dinliyordum. Şarkı "Özgürlük kıyısını bul, toprakta gömülmüş. Toprak Ana seni yutacak, bedenini içine çekecek..."³ diye devam ediyordu. Bu sırada Diğer Benliğim koşarak gelip bana "Sana gelen şeyi zaten almışsın gibi görünüyor..." diyor.

Umutla "PRI'nin çoktan devrildiğini söyleme bana," diyorum ben de.

"Hayır dostum!.. Seni öldürdüler!" diyor Diğer Benliğim.

"Beni mi? Ne zaman? Nerede?" diye soruyorum bulunduğum yerleri ve yaptığım şeyleri hafızamdan geçirirken.

"Bugün, bir çatışmada... Ama tam olarak nerede olduğunu söylemiyorlar," diye cevaplıyor.

"Ah, pekâlâ!.. Ağır yaralı olarak mı çıktım, yoksa sahiden öldüm mü?" diye devam ediyorum.

"Sahiden, sahiden öldün... Haberlerde böyle deniyor," deyip ayrılıyor Diğer Benliğim.

Narsis bir it oğlu it cırcır böcekleriyle yarışıyor.

"Neden ağlıyorsun?" diye soruyor Durito piposunu yakarken.

"Çünkü cenaze törenime katılamayacağım. Kendimi çok seven ben..."

Not: El Sup ve Durito'ya geri çekilmelerinin on ikinci gününde ne olduğunu, Arzu Mağarası'nın gizemini ve bugün bizi güldüren, ama o zamanlarda iştahımızı bile kapatmış öteki talihsiz olayları anlatır.

"Ya bizi bombalarlarsa?" diye sordu geri çekilmelerinin on ikinci gününün sabahı. ("Bu geri çekilme değildi! Düpedüz kaçıştı!" diyor Durito.) Hava soğuk, boz rüzgâr buzlu diliyle ağaçların ve toprağın karanlığını yalıyor.

Uyumuyorum; yalnızken soğuk daha da acıtıyor insanın canını. Yine de sessizliğimi bozmuyorum. Durito battaniye yaptığı yaprağın altından çıkıp geliyor, üstüme tırmanıyor. Beni uyandırmak için, burnumu gıdıklamaya başlıyor. Öyle kuvvetli aksırıyorum ki Durito kendini postallarımın üzerinde buluyor. Yerinden kalkıp yeniden yüzüme çıkıyor.

³ "Özgürlük kıyısını bul," ("Find the Cost of Freedom"), *Four Way Street*, Crosby, Stills, Nash and Young. Atlantic Records, 1971.

“Ne oldu?” diye soruyorum o yeniden gıdıklamaya başlamadan.

“Ya bizi bombalarlarsa?” diye ısrar ediyor.

“Evet, pekâlâ... Pekâlâ... Saklanmak için mağara ya da benzeri bir yer buluruz... Ya da küçük bir oyuga tırmanırız... Ya da ne yapacağınıza o zaman karar veririz,” diyorum sıkılarak ve bu saatte bombalar konusunda endişelenmenin gereksiz olduğunu ima etmek için saatime bakıyorum.

“Benim için sorun değil. Her yere sığabilirim. Ama sen, o koca postallarla ve burunla... Güvenli bir yer bulabileceğini sanmıyorum,” diyor Durito kendini küçük bir Huapac yaprağının altına saklarken.

“Korku psikolojisi,” diye düşünüyorum Durito’nun kaderimizle ilgili aleni kayıtsızlığını göz önünde bulundurarak...

“Kaderimiz mi? Haklı! Onun için sorun değil, ama benim için...” Kalkıp Durito’yla konuşuyorum.

“Hişt... Hişt... Durito!”

“Uyuyorum,” diyor yaprağının altından.

Aldırmayıp konuşmaya başlıyorum: “Dün Camilo ile Diğer Benliğimin buralarda pek çok mağara olduğunu söylediklerini duydum. Camilo çoğunu bildiğini söylüyor. Kimileri ancak bir armadillonun sığacağı kadar küçük, kimileri ise kilise kadar büyükmüş. Ama bir tanesi varmış ki kimse girmeye cesaret edemiyormuş. O mağara hakkında kötü bir öykünün olduğunu söylüyor Camilo. Adı da Arzu Mağarası’yymış.”

Durito ilgilenmiş gibi görünüyor. Polisiye romanlara olan tutkusu onun sonu olacak.

“Mağaranın öyküsü neymiş?”

“Pekâlâ... Bu çok uzun bir öykü. Ben duydum, ama yıllar önceydi... Şimdi çok iyi hatırlamıyorum,” dedim daha da ilgisini çekerek.

“Olsun, hadi anlat,” diyor Durito ilgiyle.

Pipomu yakıyorum. Güzel kokulu dumanın arasından hafızamı yokluyorum ve...

Arzu Mağarası

“Yıllarca önce oldu bu olay. Bu gerçeklemedi bir aşkın öyküsü. Bu hüznü...ve korkunç bir öykü,” diyor El Sup dudaklarının arasında piposuyla bir köşede otururken. Piposunu yakıyor, dağa

bakarak devam ediyor anlatmaya, “Uzaklardan bir adam gelmiş. Ya gelmiş ya da zaten oradaymış. Bunu kimse bilmiyor. Çok geçmişte başka bir zamana ait bu olay ve her ne hal ise, bu topraklarda insanlar aynı şekilde yaşayıp aynı şekilde ölürlermiş, umutsuz ve unutulmuş bir şekilde. O adamın genç mi yaşlı mı olduğunu kimse bilmiyor. Onu ilk görenler birkaç kişiymiş. Bu adamın aşırı çirkin olduğu için kimsenin ona bakmadığını söylüyorlar. Onu sadece görmek bile erkeklerde korkuya, kadınlarda tiksintiye yol açıyormuş. Onu bu kadar nahoş yapan neymiş? Bilmiyorum, güzellik, çirkinlik kavramları çağdan çağa ve kültürden kültüre çok değişiklik gösteriyor. Durum böyle olunca, bu toprakların yerlileri de toprakların, insanların ve kaderlerin sahibi olan yabancılar da bu adamdan uzak durmuşlar. Yerliler ona Jolmash ya da Maymun Surat; yabancılar da Hayvan diyorlarmış.

“Adam hepsinin gözünden ırağa, dağlara gitmiş, orada çalışmaya başlamış. Kendine orada bulunan birçok mağaradan birinin yanında küçük bir ev yapmış. Toprağı ekmiş, mısır ve buğday yetiştirmiş, ormanda avlanarak ihtiyacını karşılıyormuş. Sık sık yerleşim yerlerinin yanındaki dereye iniyormuş. Orada toplumun en yaşlı üyelerinden biriyle anlaşarak dağlarda bulamadığı tuz, şeker gibi besinleri alıyormuş. Jolmash ihtiyacı olan şeylerin karşılığında mısır ve hayvan derisi veriyormuş. Dereye akşam karanlığı çökmeye başlarken ve ağaçların gölgeleri dünyaya geceyi getirirken iniyormuş. Yaşlı adamın gözlerinde bir sorun varmış ve iyi göremiyormuş. Bu yüzden akşamın karanlığı ve rahatsızlığı nedeniyle gün ışığında nefret uyandıran adamın yüzünü pek net seçemiyormuş.

“Bir akşam yaşlı adam gelmemiş. Jolmash yanlış saatte gelmiş olabileceğini, kendisinin dereye vardığında yaşlı adamın çoktan evine dönmüş olduğunu düşünmüş. Bir dahaki sefere hata yapmamak için daha erken gelmiş. Jolmash dereye yaklaştığında güneş dağların arkasına saklanmamış henüz. Dereye yaklaştıkça kahkahalar ve sesler de yükseliyormuş. Adımlarını ağırlaştırıp sessizce yaklaşmış. Ağaç dallarının asmalarının arasından derenin sularının oluşturduğu havuzu seçebilmiş. Bir grup kadının yıkandığını, çamaşır yıkadığını görmüş. Kadınlar giiliyorlarmış. Jolmash onları sessizce izlemiş. Kalbi gözü, gözleri sesi olmuş. Kadınlar gittikten bir süre sonra bile Jolmash hâlâ orada durup izlemeye devam ediyormuş. Dağlara döndüğünde yıldızlar çoktan yağmaya başlamış bile.

“Gördüğü şeyden mi yoksa gördüğünü düşündüğü şeyden mi kaynaklanıyormuş bilmiyorum, retinasına işlenen görüntü gerçek miymiş yoksa sadece kendi arzusundan mı çıkmış, ama Jolmash aşık olmuş ya da aşık olduğunu sanmış. Aşkı ideal ya da platonik değilmiş, gayet incelikten yoksunmuş ve taşıdığı duyguların çağrısı savaş davulu gibi, şiddetli yağmura dönüşen şimşek gibiymiş. Tutku elinden tutmuş, Jolmash’ın ellerini dolduran coşku sözcüklere dökülmüş ve adam mektuplar, aşk mektupları yazmaya başlamış.

“Örneğin şöyle yazmış, ‘Ah, ıslak parıltının hanımı! Arzu mağrur bir tay. Bin aynanın kılıcı sizin vücudunuz için duyduğum iştaha özlemdir ve boşuna, kılıcın keskin iki kenarı rüzgârda uçan binlerce nefesi kesiyor. Bir lütuf, uzun uykusuzluk! Sizden rica ettiğim bir lütuf, hanımefendi, benim boz varlığımı sakinleştirmedir! Gerdanınıza sokulmama izin verin.

‘Kulağınıza hantal isteğimin tırmanmasına izin verin. Arzumun yumuşakça, çok yumuşakça, göğsümün sessizleştiğini anlatmasına müsaade edin. Benden çok uzak hanımefendi, yüzümü bezeyen zavallı manzaraya bakmayın! Kulaklarınız gözünüz olsun; içimde gezen uğultuları, size olan özlemimin uğultularını görmek için gözlerinizden vazgeçin. Evet, girmek istiyorum. Sizi, iç çekerek, ellerin, dudakların ve cinselliğin arzu ettiği yolda yürütmeyi. Islak ağzınız ve ben, susamış ben, öpücükle bu yola girmeyi. Parmaklarımı ve dudaklarımı göğsünüzün üstündeki ikiz tepelerde yumuşakça gezdirmeyi, içinizde saklanan inilti tutamlarını uyandırmayı. Güneye yürümeyi ve belinizi sıcacık kavuşmayla tutsak etmeyi; karnımın derisi şimdi yanıyor, parlak güneş geceye aşağıdakinin doğduğunu haber veriyor. Özenle ve ustalıkla kaçınmayı, lütfunuzun gittiği ve doruğunun vaat ettiği ve reddettiği makas. Sizi soğuk hararetle titretmeyi ve tümüyle, arzuyla kaynaşan neme varmayı. İt ve hareketin çifte sıcaklığında kalan avuçlarımın ısınısını korumayı. Yavaş bir ilk adım, halif bir koşuş sonra. Ardından bedenlerimizin ve arzunun kaçak dörtlüye gidişi. Göğe ulaşmak ve sonra çökmek.

‘Bir lütuf, vaat edilen yorgunluk! Sizden rica ettiğim bir lütuf, yumuşak iç çekişin hanımefendisi!

‘Gerdanınıza sokulmama izin verin! Orada kurtulurum, uzaklaşırsam ölürüm.

“Fırtınalı bir gecede, ellerini yakan tutku gibi bir yıldırım Jolmash’ın küçük evini yakmış. Islak bir şekilde, titreyerek komşusu olan mağaraya sığınmış. Bir meşale yardımıyla mağaranın içine ilerlemiş ve orada küçük çift figürlerinin verip aldıklarını, zevkin taş ve kile kazındığını görmüş. Yay ve açıldığında geçmiş ve gelecek olan dehşetten ve mucizelerden söz eden ufak kutular varmış. Jolmash artık mağarayı terk edemezmiş, etmeyecekmiş. Orada, ellerini tekrar dolduran arzuyu hissetmiş ve kurduğu köprüler hiçbir yere gitmediği halde yazmaya başlamış...

‘Şimdi bir korsansam, özlem limanının hanımefendisi; yarın savaştaki bir askerim. Bugün, ağaçlarda ve tarlalarda kaybolmuş bir korsan. Arzu gemisi yelkenlerini açıyor. Sürekli bir inleme, hep titreme ve istek, gemiyi canavarların, fırtınaların arasında ilerletiyor. Şimşek çaresizliğin dalgalı denizini aydınlatıyor. Tuzlu nem hâkimiyeti ve dümeni ele geçiriyor. Salt rüzgâr, sözler yalnız, sizi arayarak, bedenimin size gönderdiği kesin yeri arayarak gemiyle ilerliyorum. Arzu, gelecek fırtınaların hanımefendisi, teninizde bir yere saklanmış bir düğüm. Bulmalıyım onu ve çözmeliyim sihirler fısıldayarak. Sonra, arzularınız, kadınsı sallanmalarınız ser-

best kalacak ve gözlerinizi, ağzınızı, rahminizi ve iç organlarınızı dolduracak. Ama yalnızca bir dakika özgür olacak, çünkü ellerim onları tutsak etmek, kucağımda ve bedenimle denize götürmek için burada. Bir gemi ve huzursuz deniz olup bedeninize girebileyim. Ve orada o fırtınaların içinde hiç durak olmayacak; bedenler, sağ solu belli olmayan dalgaların hareket ettirdiği bedenler. Son bir azgın tuzlu arzu tokadı bizi uykunun vardığı kumsala fırlatıp atıyor. Şimdi bir korsansam, şefkatli fırtınanın hanımcendisi. Saldırımı beklemeyin, siz ona gelin! Deniz, rüzgâr ve gemi olan bu taş şahidimiz olsun! Arzu Mağarası! Ufuk siyah şarapla kaplanıyor, şimdi varıyoruz, şimdi gidiyoruz...'

"Ve böyle oldu diyorlar. Jolmash asla mağaradan ayrılmamış diyorlar. Mektupları yazdığı kadın gerçekten var oldu mu yoksa sadece mağaranın, Arzu Mağarası'nın bir ürünü müydü, kimse bilmiyor. Söyledikleri Jolmash'ın hâlâ orada yaşadığı ve her kim oraya yaklaşırsa aynı hastalığa, arzuya tutulacağı..."

Durito tüm öyküyü dikkatle dinledi. Bitirdiğini fark edince, "Gitmek zorundayız," dedi.

"Gitmek mi?" diye soruyorum şaşırarak.

"Elbette," diyor Durito, "Yaşlı hanımına yazmak için edebi tavsiyeye ihtiyacım var..."

"Delisin sen!" diye itiraz ediyorum.

"Korkuyor musun?" diye soruyor Durito alayla.

Titriyorum.

"Korkmak, korkmak... Hayır... Ama çok soğuk... Yağmur yağacağı benziyor... Ve... Evet, korkuyorum."

"Ha! Ha! Kaygılanma. Yanında olacağım ve sana nereye gideceğimizi söyleyeceğim. Sanırım Arzu Mağarası'nın yerini biliyorum," diyor Durito kendinden emin bir biçimde.

"Peki," diyorum teslim olup. "Keşif senin görevin."

"Harika! İlk emrim şu: Öncü kolda, merkezde yürüyeceksin, düşmanı şaşırtacaksın. Ben de artçı cephede olacağım," diye belirtiyor Durito.

"Ben mi? Öncü mü? İtiraz ediyorum!"

"İtiraz reddedildi!" diyor Durito sertçe.

"Tamam, sonuna kadar asker. Gidiyorum."

"İyi, bunu sevdim. Dikkat! Saldırı planımız şu: Birincisi, çok kişi varsa koşarız. İkincisi, az kişi varsa saklanırsınız. Üçüncüsü, kimse yoksa devam et, ölmek için doğduk!" diye emrediyor Durito küçük bohçasını hazırlarken.

Bir savaş planı için fazla tedbirliydi, bence, ama şimdi Durito şefli. Bu durumu göz önüne aldığımızda, öncü kolda yürüy-en inisiyatife karşı çıkmak için bir sebebim yoktu.

Üstümüzde yıldızlar bulanıklaşmaya başlıyordu.

“Yağacağa benziyor,” diyorum Durito –affedersiniz- şefe.

“Sessizlik! Bizi hiçbir şey alıkoyamaz!” diye bağılıyor Durito, şu Oliver Stone’un *Müfreze* filmindeki çavuşun sesiyle.⁴

Dondurucu rüzgâr ve birkaç damla...

“Duuuur!” diye emrediyor Durito.

Yağmur damlaları çoğalıyor...

“Saldırı planının dördüncü kısmını söylemeyi unuttum...,” diyor Durito kuşkuyla.

“Öyle mi? Nedir o?” diye soruyorum sinsice.

“Yağmur başlarsa... Stratejik geri çekilme!” Durito’nun ağzından çıkan son sözcükler artık yerini kampa geri dönüş yolunda hızlı koşuya bıraktı.

Durito’nun arkasından koştum. Yararı yoktu. Tepeden tırnağa ıslandık, titreyerek küçük plastik çatıya ulaştık. Arzu en sonunda serbest kalmış gibi yağdı yağmur...

Vale tekrar. *Salud*, yarına olan açlığımız mücadeleye etme arzusu olsun... bugün.

Arzu Mağarası’nın derinliklerinden El Sup.

Mart’layız, sabahın erken saatleri, ölü bir adam olduğum için, kendimi çokook iyi hissediyorum.

⁴ *Müfreze*, (Orion Pictures, 1986; Yön: Oliver Stone) savaşın dehşetiyle ilgili bir film, Vietnam ormanlarında geçer. 3 Mart 1995’te Stone’un bir mektubu Zapatista lideri olarak suçlanıp tutuklanan film yapımcıları Javier Elorriaga ile Maria “Gloria” Benavides’e destek olmak için *La Jornada*’da yayımlandı. Bir sonraki yıl, Stone Birinci Kıtasal Buluşma’dan hemen önce Zapatistaları ziyaret eden bir insan hakları delegasyonunun içindeydi. Toplantıda Marcos, Stone’un filmi *Nixon*’un (1995) birkaç dalda aday gösterildiği Akademi Ödülleri’ni kıl payı kaçırdığını belirtti. Marcos, sapı kırık, eski bir pipo uzatarak “Size burada bir Oskar veremeyiz, ama size bunu vermekten onur duyarım. Belki bunu bir yerde tamir ettirirsiniz.” (“Stone Meksika İsyancılarıyla Buluştu”; Associated Press: 25 Mart 1996). Ziyaret oldukça ihtilaflıydı. Stone hükümetin “korku rejimi”ni eleştirdi ve Chiapas’ın İçişleri Bakanlığı’nın Chiapas’taki televizyon muhabirlerinin Stone’la ilgili haber görüntülerine el koyduğu ve *Nixon* filminin Meksika’da aniden sinemalardan kaldırıldığı bildirildi (“Oliver Stone’un filmi ziyaretten sonra Meksika’dan kaldırıldı”; Reuters, 30 Mart 1996).

DURITO MARCOS'U SİLAHTARI YAPIYOR

Hükümetin tutmadığı sözlerinin üstüne düşünürken, Durito “Durito el Camborio” şeklinde “boğa güreşi siyaset gibidir, fakat siyasette boğalar düzenbaz ve hain olabilirler,” diyerek boğa güreşi hareketleri gösterisi yapar. Zapatistalarla hükümet, arkada düşük yoğunluklu bir savaş devam ederken San Andrés diyalogunun hazırlık aşamasında lojistiği ve gündemi tartışmayı sürdürüyorlardı. Meksika Kongresi sonradan barış görüşmelerinin 10 Nisan’a kadar devam etmesi halinde, hükümetin Şubat saldırısını yeniden başlatacağını belirtti. Bütün bu gerilimin arasında kendini gezgin şövalye olarak gören Don Durito, Marcos’u kendine silahtar ilan eder, aşktaki talihsizliklerinin yasını tutar, şiir okur ve hükümetin cehaletini alaya alır.

Ulusal haftalık gazete *Proceso*’ya
Ulusal gazete *El Financiero*’ya
Ulusal gazete *La Jornada*’ya

San Cristóbal de Las Casas, Chiapas'ın yerel gazetesi *Tiempo*'ya

4 Nisan 1995

Efendiler,

İşte beklenen toplantıları doğrulayan bir mektup ve bildiri (sanırım bu elinize geçtiğinde, toplantılar başlamak üzere olacak). En sonunda, sözüm ona iktidar, daha çekici bir yerle ilgili teklifimizi reddettiler.¹ Ec-ze-le-ne'nin, hükümetin inatçılığı karşısında esneklik ve mantık işaretleri vermesi gerektiği açıktır. Bu yüzden, tek bir kişiden daha fazlasının begeneceğine inandığımız yeni bir teklif sunduk:

A) Tarih: 10 Nisan 1995, öğleden sonra.

B) Yer: Chinameca Hacienda, Morelos.

C) Gündemdeki tek madde: Meksika Tarihi.²

Toplantıya sadece üç koşul koyduk:

1. Hükümet güçlerinin bizi yüzümüzden vurmaması. Çünkü daha sonra cesetleri tanımak sorun oluyor, hem zorunlu fotoğraflar ülkemizin imajını barbarlık ve mantıksızlık olarak göstermesin.³ Bu son nokta çok önemli, özellikle de şimdi Meksika hükümetindeki olayları takip edenlerin (ABD'de) *Newsweek*, *The New York Times*, *The Washington Post* ve geniş kitlelere dağılan öbür tanınmış yayınları okuması gerekirken.

2. Ateş etme emrinin sözüm ona "COMCOPA" (herkesin bildiği gibi Suç Ortaklığı ve Teçhizat Komisyonu anlamına gelir) denilen meclis üyeleri tarafından verilmesi. Böylece "barış koruma" rolleri de açığa çıkmış olur.⁴

3. Bunların hepsi tanındığında, Bakanlar Kurulu koreografı Roque Villanueva'nın saygıdeğer üyeleri popüler ve milli-

¹ Chiapas'ta ordunun artan varlığı sebebiyle, Zapatistalar barış görüşmelerinin Mexico City'ye taşınmasını önerdi.

² Meksika Kongresi'nin Zapatistalara verdiği son tarih olmasının yanı sıra, 10 Nisan General Emiliano Zapata'nın 1919'da katledilmesinin yıldönü müdür.

³ Zapata yakın mesafeden birçok kez vurulmuş olduğu için, bedeni tanınmaz haldeydi. Cuautla, Morelos'ta sergilenen cesedin aslında Zapata'nın yakın arkadaşı Jesús Delgado olduğuna dair yaygın söylentiler vardır. Daha sonraları halk Zapata'nın aslında o zaman ölmediğine inandı.

⁴ COMCOPA: COCOPA'nın diğer bir adı. Barış ve Uzlaşma Komisyonu. Bkz. Giriş

yetçi önlemlerinin başarı kutlamasını iletmeye yarayan o zarif beden hareketiyle memnun etmesi.⁵

Sözüm ona iktidarın hangi sebeple teklifi reddettiğini bilmiyorum. Ama iyi olmadı mı?

Vale. Salud ve bir can simidi (tatiller ve krizler için).⁶
Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Kararlı bir şekilde arenaya girer.

Hâlâ ipek pamuğu ağacından aşağı inemiyorum. Ay, bir çift sivri boynuzu ile gümüşü süsler içinde bir boğa; doğuya doğru hamle yapıyor. Herhalde gerilla olmasaydım matador olurdum. Sonra geceyi siyah bir pelerin olarak alıyorum, ama üstünde yıldızlara benzeyen o kadar çok delik var ki teşebbüsünden vazgeçiyorum. Ensemde rengi solmuş bandanayı çekiyorum, artık kırmızıdan çok kahverengiye benziyor, sonra da onu Sánchez Mejías'ın kıskanacağı bir zarafetle açıyorum.⁷ Cırcır böcekleriyle ateşböcekleri gölgeli ön sıraları dolduruyor, güneş alan yerler doğal olarak boş. Arenanın ortasına gidiyorum, orası ağacın yapraklı kısmının ortasına denk geliyor, hem daha güvenli hem de biraz uzak. Ayı teslim olmaya çağırıyorum, pelerini sallayarak. Ayboğa uzakta duruyor. Böylesi heybetli bir matadoru fark etmemesi olur şey değil. Tekrar deniyorum. İzleyiciler sabırsızlanıyor, küçük bir gelincik sıkılarak esniyor. Hiçbir şey olduğu yok; yalnızca bir ateşböceği zikzaklar çizerek hamle yapıyor. Kırmızı pelerinin bilekten yayılmış bir dalgası saygıdeğer izleyicilerden, cırcır böceklerinin hiç kesilmeyen kulak tırmalayıcı seslerinden başka ilgi görmüyor. Azgın boğa başını bile çevirmeden ilerliyor. Bir köşeye oturup

⁵ Roque Villanueva bu bildiri kaleme alındığında PRI'nin İdari Ulusal Komisyonu'nun başkanıydı.

⁶ "Tatiller" Paskalya Pazarı'yla biten Kutsal Hafta kutlamalarına gönderme yapar.

⁷ "Lament for Ignacio Sánchez Mejías (Ignacio Sánchez Mejías'a Yas) şiirinde Federico García Lorca arenada öldürülen bir matadoru metheder. Antifasist görüşleri ve *gitanoları*, yani İspanyol çingencileri savunmasıyla tanınan Lorca 1936'da, İspanyol İç Savaşı sırasında General Francisco Franco'nun fasist askerleri tarafından idam edilmiştir.

üzüntüyle iç çekiyorum. Benim sorunum kadınların da ayların da benimle ilgilenmemeleri...

Durito da ağacın tepesine tırmanıyor, orada neden bu kadar uzun kaldığımı merak ederek. Kendine rahat bir yer bulduktan sonra, ona durumu anlatıyorum. Durito kuyruklu yıldızlarla boğa güreşi yapmanın daha kolay olduğunu düşünüyor; kuyruklu yıldızlar en az umduğun taraftan gelirler ve tabiatları Miura boğası gibidir.⁸ Ay istikametinden hiç şaşmaz ve bu sırada son hamleyi kolaylaştırır, matadorun kostümünün parlamasına ve saygıdeğer *aficionadoların* sıkıntıdan patlamasına izin vermez...

Ona hak verip pelerini uzatıyorum. Durito kendisine Federico García Lorca'nın öğrettiğini iddia ettiği birkaç geçiş göstermek istiyor. Böceklerin de boğa güreşi yapıp yapmadığına dair olan soruma, Durito bir kimsenin her şeyi bilmesi gerektiğini, boğa güreşinin siyasete benzediğini, ama siyasette boğaların düzenbaz ve hain olabileceğini söyleyerek yanıt veriyor. "Aslında bana 'Durito el Camborio' derler, başkalarında kıskanmadıklarını bende kıskanırlardı," diyor.⁹ Ağacın dibinden gelen sesleri duyduğumuzda böyle konuşup duruyorduk.

"Bu bir *woyo*," diyor Camilo.

"Hayır, bu bir seyyar satıcı, 'öğüt dinlemeyen siyasetçi,'" diyor Diğer Benliğim.

"Bakalım onu buradan vurabilecek misin," diyor Camilo Diğer Benliğime silahı doldururken.

Ben olduğum yerde duruyorum, pipo içiyorum. Boğa güreşi hareketlerim becerilerini göstermeleri için daha uygun durumları ve daha az saldırgan bir izleyici kitlesini bekleyebilir. Durito arenadaki seyircilerden hiçbir teklif gelmeyince, Flamenko melodisiyle iç çekiyor. Aşağıdakiler sıkılıp orayı terk ediyorlar...

⁸ İsmi ilk yetiştiricisi olan Eduardo Miura'dan alan Miura boğası cesareti ve kuvvetiyle ünlüdür.

⁹ "Durito el Camborio" Lorca'nın iki şiirinde adı geçen Antonio Torres Heredia'ya göndermedir. Bkz. Christopher Maurer, der., *Federico García Lorca: Selected Verse: A Bilingual Edition*, Vol. 3 (New York: Farrar, Straus and Giroux, 1996). "Başkalarında kıskanmadıklarını bende kıskandılar (What they didn't envy in others, they envied in me)" dizesi "Muerte de Antoñito el Camborio" şiirinde geçer.

Ay, bir dağın karanlık burnuna hücum ederek ufka duruyor.

Ay göz ucuyla El Sup'u izliyor. El Sup yüzünü pelerine siliyor. Ay onun ağlayıp ağlamadığını anlayamıyor...

Not: Fark etmeseniz de, burada bir gizem var (tüm gizemler gibi büyüleyici):

“Ey tanrılar! Sizin bana verdiğiniz mutsuzluğa ağlamak için seçtiğim yer, işte burası. Burada, gözlerimdeki yaşlar, bu küçük derenin sularına katılacak; burada aralıksız, derin iç çekişlerim, dertli yüreğimdeki ıstırabın şahidi ve işareti olarak, bu ulu ağaçların yapıklarını hiç durmadan kırıdatacak. Sizler, kim olursanız olun, ey bu ıssız yerde yaşayan kır tanrıları! Bu bahtsız aşığım yakınmalarına kulak verin; uzun bir ayrılık ve hayali kıskançlıklar yüzünden bu yabani yerlere, ağlamaya, insan güzelliğinin doruk noktası olan o nankörün acımasızlığından yakınmaya geldi. Ey Napai'ler ve Dryad'lar! Siz ki, sık ormanlarda yaşar, böylece sizi umutsuzca seven, çevik, şehvetli Satyr'lerin tatlı huzurunuzu bozmalarına izin vermezsiniz, bahtsızlığıma ağlarken bana katılın, ya da hiç değilse dinlemekten kaçınmayın. Ey Dulcinea del Toboso, gecemin gündüzü, ıstırabımın mutluluğu, yollarımın pusulası, kaderimin yıldızı! Tanrı sana isteyeceğin her şeyi versin; sende ayrı olmanın beni getirdiği yeri ve durumu düşün, sadakatimin layık olduğu iyi niyetli karşılığı ver. Ey bundan böyle yalnızlığımı paylaşacak olan yalnız ağaçlar! Dallarınızın tatlı kımıldlarıyla, varlığımın sizi rahatsız etmediğine dair işaret verin bana. Ey silahtarım! İyi ve kötü günlerimin cana yakın yoldaşı, burada yapacağım şeyleri iyice hatırında tut ki, hepsinin sebebi olan kişiye bir bir anlataşın.”¹⁰

Durito bunların hepsini etkileyici bir ses tonuyla ezberden okudu. Ufak bir taş üzerinde dikilip sağ eliyle bir dalı, sonradan öğrendiğim üzere kılıcını, kaldıran Durito “Ey silahtarım! İyi ve kötü günlerimin cana yakın yoldaşı vs.” kısmını söyler-

¹⁰ Marcos'un dipnotu: “25. Bölüm. La Mancha'lı yiğit şövalyenin Morena Dağlarında başına gelen tuhaflıklara ve Beltenebros'un kefareti taklit edişine dairdir.” Türkçesi için bkz. Miguel de Cervantes Saavedra, *Don Quijote*, Birinci Kitap, 2004, 7. baskı, çev.: Roza Hakinen, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 210.

ken bana baktı. Bir başkasına mı sesleniyor diye dönüp arkama baktım ama kimse yoktu.

“Evet sen,” diyor elindeki dalla beni işaret ederken Durito. “Benim silahtarım olacaksın.”

“Ben mi?” diyorum bariz bir şaşkınlıkla.

Durito sorumu önemsemeyip konuşmaya devam ediyor, “Ayrıca, bu bir ağaç dalı değil... Bu bir kılıç... En iyisinden... Ekskalibur!”, diye bağıyor dalı sağa sola sallarken.

“Bence sen zamanları ve romanları karıştırıyorsun,” diyorum. “Konuşmanın başlangıcı *La Mancha*’lı *Don Kişot*’tan bir bölüme benzeyen berbat bir parça, ama Ekskalibur Kral Arthur’un kılıcıydı,” diye bitiriyorum sözlerimi son kısımda Eva’nın *Taştaki Kılıç* dediği videoyu hatırlamaya çalışıp tereddüt ettiğim halde.¹¹ Durito sessizliğimi fırsat bilip saldırıyor,

“Sustun, serseri! Doğanın sanatı taklit etmediğini bilmiyor musun? Alonso Quijano ya da uşak Arthur, ne fark eder?¹² Artık, *La Lacandona*’lı *Don Durito*.”

Güldüm.

“Neye gülüyorsun böyle, seni terbiyesiz ve cahil insan?” diye ayıplayıp tehdit ediyor Durito.

“Hiçbir şeye,” diyorum uzlaşmacı bir tavırla. “PGR’nin Zapatista olduklarını iddia ettikleri kişileri kaydettikleri dosyalarında, ‘La Candona’ yazdıklarını hatırladım da.”¹³

“PGR’nin şu kara cahilleri Chiapas ormanını bile bulamazlar, LDC, JFRM ile Kardinal Posadas’ın katillerini saymıyorum bile,” diyor Durito küçümseyerek.¹⁴

“Tamam da sen nasıl gezgin şövalye oldun?” diye soruyorum, oturup “Ekskalibur” a çok yakın olmamaya dikkat ederek. Durito da oturuyor, *Don Kişotvari* bir şekilde içini çekiyor ve

¹¹ *Taştaki Kılıç* (1963, yön.: Wolfgang Reitherman, Walt Disney Home Studios)

¹² Alonso Quijano, *Don Quijote* adını alan *La Mancha*’lı taşralı beyefendi.

¹³ Şüpheli altındaki Zapatista liderlerinin Şubat 1995 tarihli tutuklama belgelerinde, Meksika Adalet Bakanlığı (PGR) Lacandon bölgesini yanlışlıkla “La Candona” olarak yazmıştı.

¹⁴ 23 Mart 1994’te, başkanlık seçim kampanyaları sırasında, PRI adayı Luis Donaldo Colosio Tijuana’da öldürüldü. 1994 Ağustos’unda Başkan Salinas’ın kardeşi Raúl, kayınbiraderi José Francisco Ruiz Massieu’nun öldürülmesini emrettiği gerekçesiyle hapse atıldı. Kardinal Juan Jesús Posadas Ocampo 24 Mayıs 1993’te Guadalajara’da öldürüldü.

hayıflanıyor, “Ah benim bilgisiz silahtarım, bu hezeyanımın, böğrümdeki yaranın, uykusuzluğumun, kederimin ve talihsizliğimin sebebi bir kadındır.”

Durito “bilgisiz” ve “silahtar” kısımlarına karşı çıkmama izin vermeyerek içini dökmeye devam ediyor, “Sana başıma gelen felaketi anlatmam iyi olur, böylece kalbin aşkın engebeli yolunda dikkatle ve ihtiyatla ilerlemeyi öğrenir. Görüyorsun ya, adımlarımın beni böyle uzak, yalnızlığın insanı bıçak gibi kestiği, sessizliğin adamı ve gökleri ezdiği yerlere götürmesi zevkten değil. Şunu iyi bil ki, biçare silahtarım, yürekli bir şövalyenin dünyada ve hayatında kederle dolaşması ve sadece bir bakışıyla aklını alan var olmayan bir Hanımefendi, sevimli bir suçlu için ah çekerek ölmesi ilahi bir kuraldır. Ah, ama ne bakış! Nisan güneşinde çakan bir şimşek! Gün ortasında bir yıldız akını! Sürüklenip öldüren bir elmas! Hep dalgalı ve mercanlı bir deniz! Bakışlarıyla konuşan bir arzu! Hasretin suskun müdafaası!”

Öyküyü bir an önce bitirmesi için yalvarıyorum. “Acele etmelisin, çünkü o kadar çok sayfa oldu ki bunu hiçbir gazete yayımlamaz. Bu yüzden, bildirimleri aklıma eseni göndermek için bir bahane olarak kullandığımı söylüyorlar...”

“Bence, haklısın, söylediklerinde doğruluk payı var. Benim gibi bir mecnunun kismetleriyle talihsizliklerinin tamamını kapsayabilecek ne gazete, ne kitap ne de ansiklopedi vardır. Hatta ‘Aguascalientes’ kütüphanesi bile yüreğimi dağlayan bu büyük ve acı aşka yetmez!” diyor Durito çatlayan sesiyle.¹⁵

“‘Aguascalientes’ kütüphanesini merak etme, şu anda PGR’de,” diyerek onu teselli etmeye çalışıyorum.

“Bu kulağa hoş geliyor. Böylece o serseriler ve adiler biraz coğrafya ve imla öğrenirler,” diyor Durito, kılıcını bırakıp küçük yaprağına doğru yürürken. Gece tüm köşeleri kapladı ve Mart’ın Nisan’a sıçratıldığı yağmurlardan biri rüzgârın neminde hissedilebiliyordu. Sinirlenerek soruyorum, “Öyküne devam etmeyecek misin?”

“Yararı yok, bu kadar acı ve kederi anlatmaya sözcükler yetmez,” diyor Durito üstüne küçük yaprağı çekerken. Bütün vücudunu yaprak altına alırken şöyle diyor, “Bineklerimizi ha-

¹⁵ 1994 CND’si için inşa edilen Aguascalientes kütüphanesi Şubat 1995 askeri saldırısı sırasında yıkıldı.

zırlamayı unutma. Yarın seher vakti ayrılacağız, çünkü gezgin şövalyeler o saatlerde yolculuk ederler. Şafak sökerken, güneş karşımıza çıkma cüretini gösterdiğinde, silahlarımızın parlaklığı onu bile utandıracak ve böylelikle o kadar zalim olamayacak.” Durito son bir kez daha iç çeker ve susar. Yerimden ayrılmıyorum, efendim, yiğit şövalyem, “La Lacandona”lı Don Durito’yu uykusunda korumaya hazırım. Asil uykusunu her türlü güçlüğü karşı korumaya kararlıyım. Canavarlarla devler böylesi soylu bir istirahatı bozmaya cesaret edemeyecekler. Hatta az bir hayal gücüyle, korku salan bir mızrağa benzeyen bir dal bile buldum kendime. Yağmur başlıyor, her haysiyetli silahtar gibi nöbeti ve efendimi terk ediyorum. Koşup kendi sığınağıma gidiyorum. Şimdi gün soğuk kucağıyla ağarmaya başlıyor, yağmur durmuyor...

Uyuyamıyorum. Yarın süreceğimiz binekleri hangi cehen-nemden bulabileceğimi ise hâlâ bilmiyordum...

Not: Kızıl bir saçaktan sarkar, kulağına özürler fısıldar. (Baudelaire PGR tarafından mahkûm edildiği ve gösterilmediği için¹⁶) Onun yerine şunu sunar...

“Çok tatlıdır Şiir,
en tatlı, yüce, ciddi,
gönderir ruhunu akıllı kavramlarla,
bir sone kılığında.
Hanımefendi, eğer seni rahatsız etmiyorsa ısrarım,
çok kadınların kıskandığı talihini
yükseltirim ben ayın halesine.”

—Miguel de Cervantes Saavedra¹⁷

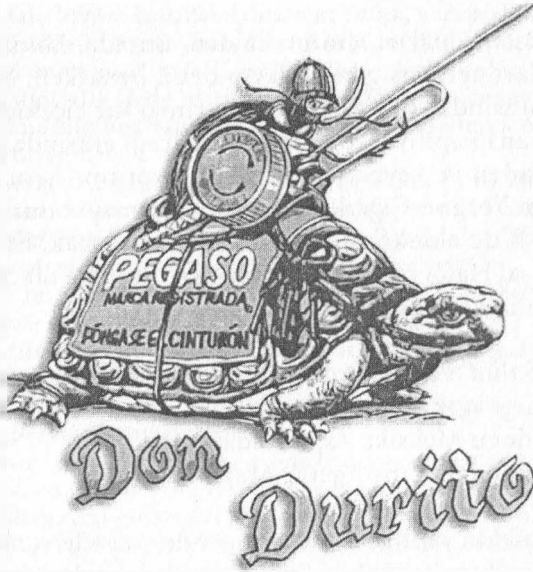
El Sup, arenanın ortasında, sabırla saatin öğleden sonra beşi göstermesini bekliyor...¹⁸

¹⁶ Charles Baudelaire (1821-1867): eserleri burjuva toplumunu eleştiren ve aşmaya çalışan Fransız şair.

¹⁷ Cervantes, *Don Quijote*, İkinci Kitap, şiiri çev. Ahmet Güntan, s. 570.

¹⁸ Lorca’nın şiiri “Llanto por Ignacio Sánchez Mejías”ın nakaratı “Öğleden sonra beşte, öğleden sonra beşte” şeklindedir. Bu, boynuz darbesiyle yaralanan Mejías’ın öldüğü saattir.

DURITO III: NEOLİBERALİZM İLE İŞÇİ HAREKETİNİN ÖYKÜSÜ

Hükümetle EZLN arasındaki yeni barış görüşmeleri sırasında, Marcos ile Durito neoliberalizm ve işçi hareketi arasındaki ilişkiyi tartışırlar. Tabanda yaratılan heyecan ve halkın Zapatistalara verdiği büyük destekten gözü korkan hükümet ve uzun süredir emekçilerin işvereni (sendika başkanı) Fidel Velázquez 75 yıl içinde ilk kez, geleneksel İşçi Bayramı kutlamalarını ve Mexico City'nin Zócalo'suna (Meydanına) yapılan yürüyüşü iptal etti. Öfkeli Durito, tutkulu bir gezgin şövalyenin incinmiş gururuyla Pegasus adındaki kaplumbağanın üstünde Mexico City'ye gidip Velázquez'i düelloya çağırmayı teklif eder.

Ulusal haftalık gazete *Proceso*'ya
Ulusal gazete *El Financiero*'ya
Ulusal gazete *La Jornada*'ya

San Cristóbal de Las Casas, Chiapas'ın yerel gazetesi *'Tiempo'*ya

15 Nisan 1995

Efendiler,

İşte akşam duaları için bir bildiri. Burada, Nisan kendini sanki Mart ayıymış gibi saklayıp oyun oynarken, Mayıs da yeşillerin arasında ıslıl ıslıl görünen kırmızı kır çiçekleri nede niyle heyecana kapılıyor. Bunca cırcır böceği arasında umudumu korumadan ve kaybetmeden duramıyorum. Aynı zamanda, Anonim Yorgun Ciğerler derneğini kurmayı tasarlıyorum. Eminim D.F.'de oldukça başarılı olacaktır.¹ Ancak, bu olduğu sırada, Kutsal Hafta bir kez daha sıradan bir hafta olacak. Acaba yalan daha ne kadar hüküm sürecektir?

Vale. Salud ve dağlarda solunan ve yurtsuz insanların “umut” dediği ağız dolusu temiz hava.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Şafakta yanlışıları düzeltmeye devam eder ve uzaklardaki bir genç kıza aşağıdaki öyküde saklı kırmızı karanfillerden oluşan küçük bir demet sunar.

Durito III: Neoliberalizm ile İşçi Hareketinin Öyküsü

Ay solgun bir badem. Gümüşü yapraklar ağaçları ve bitkileri yeniden şekillendiriyor. Gayretli cırcır böcekleri ağaç gövdelerine yapıyorlar. Aşağıdaki gecenin gölgeleri kadar düzensiz beyaz yapraklar... Kesik kesik boz rüzgârlar ağaçları ve huzursuzluğu çalkalıyor. Durito sakalıma tırmanıyor. Tetiklediği aksırık silahlı şövalyeyi yere yuvarlıyor. Durito biraz zorlanarak oturuyor. Durito heybetli zırhına, yani kendi vücuduna ek olarak başına bir *cololte* kabuğu (Lacandon'a'da bulunan yabani fındık türü) geçiriyor ve bir ilaç şişesi kapağını kalkan olarak kullanmak üzere eline alıyor. Ekskalibur kınında ve (ucu düzleştirilmiş bir ataca benzeyen) bir mızrak kıyafetini tamamlıyor.

¹ Meksika'nın Başkenti (Distrito Federal), dünyanın en yoğun hava kirliliği olan yerlerindendir. D.F. ile Mexico City birbirleri yerine kullanılır ve ayrıca “*Ciudad de Pulacios*” (“Saraylar Şehri”) olarak da bilinir.

“Peki ya şimdi?” diye soruyorum, parmağımla Durito’ya boşuna yardım etmeye çalışırken.

Durito vücudunu, yani zırhını düzeltiyor. Ekskalibur’u kınından çıkarıyor, birkaç kere boğazını temizliyor ve kibirli bir ses tonuyla konuşuyor:

“Şafak, benim çarpık silahtarım! Şafak, gecenin ciüppesini topladığı, gündüzün Apollo’nun dikenli yecesini dünyaya göstermek için sivrilttiği zamandır! Şafak, gezgin şövalyelerin onları bir anlığına bile olsa ilgisizlik ya da istirahat için gözlerini kapamaktan alıkoyan hanımefendinin boş bakışındaki itibarını yükseltecek maceralar peşinden gittiği zamandır!”

Esneyip göz kapaklarımın bana ilgisizlik ya da istirahat getirmesine izin veriyorum. Durito rahatsız olup sesini yükseltiyor:

“Gidip genç kızları yağmalamalı, dullardan faydalanmalı, eşkıyalara yardım etmeli ve parasızları hapsedmeliyiz!”

“Bu menü hükümet programına benziyor,” diyorum gözlerim hâlâ kapalı bir şekilde.

Durito’nun beni tamamen uyandırmadan ayrılmaya niyeti yokmuş gibi görünüyor,

“Uyan alçak! Sana her türlü talihsizlikte ve macerada Efendini izleme görevini hatırlatıyorum!”

En sonunda gözlerimi açıp ona bakıyorum. Durito gezgin şövalyeden çok bozuk bir ordu tankına benziyor.

Şüphelerimi gidermek için soruyorum, “Sen kim oluyorsun?”

“Ben gezgin şövalyeyim; üstelik şöhretin hafızasında ölümsüzleştirmeyi aklından bile geçirmediği gezgin şövalyelerden değil, bütün kıskançlıklara, İran’ın bütün sihirbazlarına, Hindistan’ın bütün Brahmalarına, Etiyopya’nın bütün çıplak filozoflarına rağmen, adını ölümsüzlük tapınağına yazdıracak, gelecek kuşaklara örnek teşkil edip, gezgin şövalyelerin, şövaleliğin şerefli doruğuna erişebilmek için izlemeleri gereken adımları gösterecek gezgin şövalyelerdenim,”² diye cevap veriyor Durito (kendince) en gösterişli duruşunu takınarak.

“Bu bana... şey gibi geliyor... şey...” diye söze başlıyorum ama Durito sözümü kesiyor:

“Sessizlik, ahmak avam! Konuşmalarımı *La Mancha’lı Yaratıcı Asilzade Don Kişot*’tan çaldığımı söylerken benim itibarımı sarsmaya çalışıyorsunuz. Bu konuya değinmişken, Bayım, kesinlikle size mektuplarınızda boşuna yer harcadığınızı söylemeliyim. Şu dipnot saçmalığı! Böyle devam ederseniz, sonunuz kinizmi irfanla kapamak için bir paragrafta altı, yedi yazardan alıntılar veren Galio gibi olacak.”

Tam da canevimden vurulduğum için konuyu değiştiriyorum.

“Başındaki şey... *cololté* kabuğuna benziyor.”

² Marcos’un dipnotu: “Birinci Kitap, 47. Bölüm. *La Mancha’lı Don Kişot*’a yapılan tuhafbüyüye ve başka ilginç olaylara dair.” Bkz. Cervantes, *Don Quijote*, 404.

³ Galio, 1970’lerde Meksika hükümetinin gerilla güçlerine karşı giriştiği “kirli savaş” sırasında geçen bir romanın başkahramanıdır. Bkz. Hector Aguilar Camín, *La Guerra de Galio* (México D.F.: Cal y Arena, 1991).

“Bu bir miğfer, karacahil,” diyor Durito.

“Miğfer mi? Delikli bir kabuğa benziyor,” diye ısrar ediyorum.

“*Cololté*. Miğfer. Hale. Sırası bu şekilde, Sancho,” diyor Durito miğferini düzeltirken.¹

“Sancho mu?” diye kekeliyor-söylüyor-soruyor-karşı çıkıyorum.

“Evet, bu saçmalığı kes ve yola çıkmaya hazırlan, çünkü etraf benim yorulmak bilmez kılıcımın icabına bakması gereken adaletsizliklerle kaynıyor ve kılıcımın keskin ucu bağımsız birliklerin boyunlarını denemek için sabırsızlanıyor.” Bunu derken, Durito kılıcını bir başkentin saltanat vekili gibi havada savuruyor.

“Bana sorarsan son zamanlarda çok fazla şey okumuşsun. Dikkat et yoksa intihar etmene neden olurlar,” diyor Durito'ya uyanma vaktimi mümkün olduğu kadar ertelemeye çalışırken. Durito bir an için 16. yüzyıldan kalma dilini bırakıp gururla bir bineği güvence altına aldığını anlatıyor. Durito bunun Ağustos'taki şimşek kadar hızlı, Mart'taki rüzgâr kadar sessiz, Eylül'deki yağmur kadar uslu olduğunu söyledi. Ötekileri hatırlamıyorum, ama yılın her ayı için bir tane vardı. Şüpheli görünüyor, Durito da ciddiyetle bana onun bineğini görme şerefine erişeceğimi söylüyor. Ben de böylece biraz uyayabilirim diye düşünerek kabul ediyorum. Durito gidiyor ve uzun süre dönmüyor, bu sırada ben de uyuyakalıyorum...

Bir ses beni uyandırıyor, “İşte buradayım!” Bunu söyleyen Durito, geç kalmasının mantıklı açıklamasıysa küçük bir kaplumbağa! Kaplumbağa, Durito'nun “zarif koşu” dediği, ama bana daha çok ihtiyatlı ve uzun süren bir hareket olarak görünen bir hızla önümde durdu. Kaplumbağasının (buna *Tzelta*'da “*pegasus*” diyorlar) üstündeki Durito dönüp bana bakıyor ve şöyle diyor: “Nasıl görünüyorum?” Ona bir bakış fırlatıp saygı gösteren bir tavırla sessiz kalıyorum kimbilir ne gibi bir sebebin Lacandona'nın yalnızlığına sürüklediği bu gezgin şövalyenin karşısında. Görünüşü “tuhaf.”

Durito kaplumbağasını, affledersiniz isimden çok hezeyana benzeyen bir adı -*Pegasus*- olan atını vaftiz etti. Durito'nun kaplumbağanın kabuğuna büyük ve kararlı sözcüklerle “*PEGASUS. Her Hakkı Saklıdır*,” onun altına da “*Lütfen emniyet kemerlerinizi takın*,” yazmasına şaşmamak gerek. Durito bineğini çevirip de öbür tarafını görmeme izin verdiğinde, iktisadi kalkınma programıyla karşılaştırma yapmadan edemedim. Pegasus biraz yavaş hareket ediyor, Durito'nun “atının baş döndürücü dönüşü” olarak nitelendirdiği aslında yavaş bir dönüşten ibaret. Kaplumbağanın hareketi öyle ihtiyatlı ki gören başı dönmesin diye öyle hareket ettiğini düşünür. Birkaç dakika sonra, Pegasus'un sol yanındaki “*Sigara İçenler Bölümü*,” “*Birlik*

¹ Sancho, Don Kişot'un silahtarı ve yoldaşı Sancho Panza'ya bir atıftır.

Charroları giremez,” yazılarını okuyorum.⁵ “Serbest reklam alamı.” “Bilgi için Durito Yayıncılık’ı arayın.” Ama reklam Pegasus’un sol ve arka taraflarını tamamen kapladığı için pek boş alan kalmamış. Durito’nun aşırı-küçük-minnacık girişimci yeteneğini -ki neoliberalizm ve NAFTA enkazlarında hayatta kalmanın tek yolu budur- övdükten sonra soruyorum, “Kaderiniz sizi nereye götürecektir lordum?”

“Dalkavukluk yapma. Bu dil yalnızca soylulara ve lordlara aittir; sonsuz merhametim olmasa, boş hayatlarına devam eden, gezgin şövalyeliğin gizlerini ve mucizelerini bilmeyi asla hayal bile edemeyecek olan avarelerle avama değil,” diye cevap veriyor Durito, gariptir ki yola koyulmak için sabırsızlanıyormuş gibi görünen Pegasus’u zapt etmeye çalışırken. Bana öyle geliyor ki, saat sabahın ikisi olduğundan, yeteri kadar azar işittiğimi düşünerek Durito’ya “Nereye gidersen git, yalnız olacaksın. Bu gece bir yere gitmeyi düşünmüyorum. Dün Camilo kaplan izlerine rastladı ve kaplanın hâlâ yakınlar da olduğunu söylüyor,” diyorum.

Sanırım cesur şövalyemizin zayıf noktasını buldum, öyle ki “Ka...ka... kaplan mı?” derken sesi titriyordu.

Sessizce tükürüğünü yuttuktan sonra da ekliyor, “Bu kaplanlar ne yer?”

“Her şeyi. Gerillalar, askerler, böcekler... ve kaplumbağalar!” Son sözümü Pegasus’un muhtemel tepkisini gözlerken söylüyorum. Küçük kaplumbağa gerçekten at olduğuna inanmış olsa gerek, çünkü telaşa kapılmadı. Hatta hafif bir kişneme duyduğumu sandım.

“Haha! Beni korkutmak için böyle söylüyorsun, ama bu silahlı şövalyenin önce yel değirmeni, sonra da silahlı helikopter kılığına girmiş devleri yendiğini bilmelisin. En zapt edilemez krallıkları fet-hetti, en ölçülü prenseslerin direncini kırdı, o...” Durito’nun sözünü kesiyorum. Biliyorum, sayfalarca, sayfalarca konuşabilir, bu da editörlerin beni eleştirmesine neden olur, özellikle de bildiriler gecenin geç vaktinde ellerine ulaştığında.

“İyi, tamam. Peki söyle bakalım, nereye gidiyorsun?”

“Mexico City’ye!” diyor Durito kılıcını savururken. Gidecekleri yer Pegasus’u şaşırtmış olmalı ki irkiliyor, bir kaplumbağa için ihtiyatlı bir iç çekiş.

“Mexico City’ye mi?” diye soruyorum şüpheyle.

“Elbette! Sırf Comcopa senin gitmene izin vermedi diye cayacağımı mı sandın?”⁶

Durito’yu meclis üyeleri çok alıngan olduğu ve sonra müzakere-ler sırasında çıldırdıkları için Comcopa hakkında kötü konuşmaması konusunda uyarmak istedim, ama Durito devam etti,

⁵ Charro sözcüğünün kullanımı, hem Meksika Devrimi’nin ardından popü-lerleşen topraklı süvarilerin, orta sınıfın ulusal imajını hem de bürokratlar için sıkça kullanılan takma adı ifade eder.

⁶ COMCOPA ya da COCOPA.

“Şunu aklına sok; ben bir gezgin şövalyeyim, ama neoliberal ekonominin çöküşünden daha çok Meksikalıyım. Bu yüzden şu ‘Saraylar Şehri’ne gitmeye hakkım var. Mexico City’deki sarayları, benim gibi ünlü, gösterişli, erkeklerin saygı duyduğu, kadınların sevdiği, çocukların hayran olduğu bir gezgin şövalyenin ayak basıp onları onurlandırmalarını sağlamayacaklar da ne yapacaklar?”

“Tabi bu senin bir sürü bacaklarınla olacak; gezgin şövalye ve Meksikalı olmanın yanı sıra, böceksin de,” diye düzeltiyorum onu.

“Ayak ya da bacaklar, önemli değil. Şövalyelerin uğramadığı bir saray 30 Nisan’da hediyesiz kalmış bir çocuk gibidir,⁷ tütünsüz bir pipo, sözcüksüz bir kitap, müziksiz bir şarkı, silahtarsız bir gezgin şövalye gibi,” bu son sözcüklerde Durito gözlerini bana dikeyor ve “Bu serüvenli yolculukta beni izlemeyeceğine emin misin?” diye soruyor.

“Değişir,” diyorum ilgilenmiş gibi görünerek, ekliyorum, “Serüvenli yolculuk’la ne demek istediğine göre değişir.”

“İşçi Bayramı yürüyüşüne gideceğim, demek istiyorum,” diyor Durito sanki “Bakkaldan sigara almaya gidiyorum,” dermiş gibi.

“İşçi Bayramı yürüyüşüne mi? Peki ya yürüyüş olmazsa? İşçilerin ceplerinde taşıdıkları kitaplara karşı hep korku besleyen Fidel Velázquez yürüyüş için para olmadığını söyledi.⁸ Fısıltı gazetesini onun işçilerin kontrolden çıkıp üstlerine minnettar olmak yerine karikatüristlerin sevmeyişi o sözlerle onu lanetleyeceklerinden korktuğunu yaydı. Ama bu bir yalan, Çalışma Bakanı aceleyle bunun korkudan olmadığını, emek sektörünün ‘çoook saygıdeğer’ bir kararı olduğunu söyledi ve...”

“Çüş, çüş, tören arabasını durdur! İşçi Bayramı törenine gideceğim, çünkü Fidel Velázquez’i düelloya davet edeceğim. O, herkesin bildiği gibi, yoksullara zulmeden vahşi bir canavar. Beenhaker’ı (adını yanlış yazdıysam eleştirme, Américas takımının yöneticileri bile doğru yazamıyor, üstelik çeklerini yazan onlar) işten attıklarından beri kimse maça gitmediğinden dikkati artacak mı görmek için ona Azteca stadyumunda düello yapmayı teklif edeceğim.”⁹ Durito bir an için sessizleşiyor; hareket etmesinin üzerinden biraz zaman geçtiği için uyumuş olan Pegasus’a dalgın dalgın bakıyor. Aniden bana “Sence Fidel Velázquez’in atı var mıdır?” diye soruyor. Biraz duraksıyorum. “İlim, bir *charro* olduğuna göre atı da vardır.”

“Mükemmel,” diyor Durito ve mahmuzlarını Pegasus’a sürtüyor.

Pegasus at olduğunu zannedebilir, ama vücudu hâlâ kaplumbağa vücudu ve sert kabuğu da bunu kanıtlıyor, bu yüzden Durito’nun

⁷ Bu gün Meksika’da resmi “Çocuk Günü” olarak kutlanır.

⁸ 1936’da Meksika İşçiler Konfederasyonu, kısaca CTM (*Confederación de Trabajadores Mexicanos*)’nin kurucularından olan Fidel Velázquez 60 yıl boyunca işçi-işveren ilişkilerine hakim oldu.

⁹ Leo Beenhaker Américas futbol takımının teknik direktörüydü.

onu hareketlendirmek için yaptığı kovboy teşviklerini fark etmiyor bile. Biraz mücadele ettikten sonra, Durito ataçla, asfidersiniz, mızrakla burnuna vurmanın Pegasus'un "dörtmala" koşmasını sağladığını keşfediyor. Ama bu at-kaplumbağanın "dörtmala" gidişi saatte 10 santimetre, o yüzden Durito'nun D.F.'ye varması uzun zaman alacağı benziyor.

"Bu hızla gidersen, ancak Fidel Velázquez öldüğünde varırsın," diyorum Durito'ya veda sözü olarak.¹⁰

Bunu asla söylememeliydim. Durito dizginleri çekti ve atını tıpkı Pancho Villa, Torreón'u el geçirdiğinde yaptığı gibi şaha kaldırdı. Tabii bu güzel bir edebi imge.¹¹ Ama gerçekte, Pegasus'un yaptığı sadece durmaktı, onun hızında bu nerdeyse hissedilmez bir şeydi. Pegasus'un sakinliğinin aksine Durito bana şunları söylerken sinirliydi,

"Senin sorunun son yıllarda işçi hareketi danışmanlarına olanlarla aynı! İşçilere sabırlı olmalarını söylediler, kendileri de oturup *charron*un atından düşmesini beklediler ve onu devirmek için hiçbir şey yapmadılar."

"Aslında hepsi oturup beklemedi. Kimileri tam özgür bir işçi hareketi yaratmak için mücadele ettiler, hem de çok."

"Benim görüşmek istediklerim de onlar zaten. Onlara katılıp hepsine biz, işçilerin de onurları olduğunu göstereceğim," diyor, bana bir ara Hidalgo eyaletinde maden işçisi, Tabasco'da da petrol işçisi olarak çalıştığını söylediğini anımsadığım Durito.

Durito ayrılıyor. Plastik çatımın birkaç metre ötesindeki çalılığın arkasında kaybolması birkaç saati buluyor. Kalkıyorum. Sağ ayağımdaki postalın gevşek olduğunu fark ediyorum. Fenerimi postalımın üstüne tuttuğumda bağının olmadığını görüyorum. O zaman Pegasus'un dizginlerinin neden o kadar tanıdık geldiğini anlıyorum. Şimdi Durito'nun Mexico'dan dönmesini beklemek zorundayım. Postalımı bağlamak için bir kamış arıyorum. Durito'ya çinili lokantaya uğramasını tavsiye etmeyi unuttum sanırım.¹² Tekrar uzanıyorum. Neredeyse şafak sökecek...

Üstümde, gökyüzü uzanıyor ve kızılımsı mavi gözleriyle Meksika'nın hâlâ dün olduğu yerde durduğuna şaşırarak ülkeyi izliyor. Pipomu yakıyorum, gecenin kendini ağaçlardan ayıran son sarmal ışınlarını seyrediyorum ve kendi kendime mücadelenin çok uzun olduğunu ve buna değeceğini söylüyorum...

¹⁰ İlerlemiş yaşı ve görev süresi nedeniyle halk arasında "mumya" denilen Velázquez, bu bildiri yazıldığında 95 yaşındaydı. Ve 1997'de de öldü.

¹¹ General Francisco Villa'nın, 3 Nisan 1914'te muazzam bir şekilde Coahuila'nın Torreón şehrine girişi, Devrimde önemli bir dönüm noktasına işaret eder ve fotoğraflarla tablolarda anılır.

¹² Zocalo'nun yanındaki Sanborns Lokantası, Zapata ile Villa'nın ünlü buluşmasının gerçekleştiği yerdir.

Not: Dolunayın yüzüyle ormana bakıyor ve merak ediyor: Bakımsız bir gölgenin üstünde giden bu adam da kim? Neden yardım istemiyor? Niye yeni acılara katlanıyor? Yerinde oturmak varken neden bu yolculuklar? Kim o? Nereye gidiyor? Neden bu kadar sessiz bir gürültüyle veda ediyor?

Not: Parti-devlet düzenine karşı mı yoksa kendisine karşı mı savaşağını bilemeyen CND'ye.

Yüksek hükümet her iki tarafı da pataklarken CND'nin kendi kendini patakladığını okumuştum. Bu ve başka şeylere ilişkin birkaç dize:

Bıyığı ağaran şair piyanonun arkasına saklanıp şöyle yazarken,
Meksika neşeli bir çiçek
Vazoya konulamayan
Bir yaban domuzu
Gençliğiyle övünen
Adaletin kalbinde bir mızrak
“x” “j” olarak gizlenmiş

Manuel “Sivil Destek Kolektif Merkezleri” toplantılarının “Adsız Alkolikler” ya da “Kilo Gözcüleri”nin toplantılarına benzediğini söylerken haklı olabilir. Belki bu toplantılarda parti meclislerinde öğrendiğimizden fazlası vardır.

Nc de olsa CND birlik fikriyle doğdu, parti müşteriliği piyasasına girmek için değil. Mümkün olan en yüksek yurttaş iradesi seviyesi ve niteliğini içeren bir plan o zaman da gerekli idi, şimdi de gerekli. CND'nin böyle bir planı vardı. Ee-Ze'nin siyasi kolu veya yeni bir parti ya da tutarsız Meksika solunun yeni bir işe yaramaz belası olmamalı. Demokratik değişimi sağlayacak hayallerin ve önerilerin buluşma noktası olmalı. Hayallere ve önerilere gelmişken, en tazeleri, en cüretkârı, siyasi toplumdan, yani siyasi örgütlerden değil sivil toplumdan çıkar. Bayrağı ulusaldır, partilerin ve orduların üstünde yükselen odur. Bu buluşma yerinden hayal gücüyle hükümete, partilere, Zapatista ordusuna ve kendisine uygulayacağı öneriler çıkabilir. O gemi iktidar limanına varmak istemiyor. Bu anlamda, Galio-Machiavelli'nin faydacı ve kinik önermelerine

uymuyor, ama gölgelere dönüşü olmayan bir ülkenin limanına varmayı istemiyor, içinde demokrasi, özgürlük ve adalet olan bir ülkenin limanına ulaşmak istiyor. Gemide yük mü var? Denize atın! Güvertede sadece birkaç yük mü kalacak? Hayalgücü, niceliğin yerine niteliği koyacak! Sivil toplumun kendisinden öğreneceği pek çok şey var, siyasi toplumdan (farklı renk, tat ve kinizmlerden oluşan geniş tayfıyla) öğreneceğiye çok az. Burası, partiye karşı olanların yeri değil, ama partisiz insanların yeri olabilir. Bu sivil toplum, kirli savaşın (gerçi bence temiz denebilecek bir savaş olmasa da) tehditlerinin arasında, Bağımsızlık Meleğini sütunundan indirmeyi ve Juárez Columbus, yaşlı dede Cuahtémoc ve yıldızlarla puslu bir palmiye ağacını avlayan çocuk Diana'yla sohbet etmeyi başaracak.¹³ Bu sivil toplum önerilerini gerçekliklere; tankların, makineli tüfeklerin, topların ortasında sivil diyaloglara; büyük kriz ve genele yayılmış enflasyonun ortasında, en hassas ve yoksullaşmış tarafı, yani yerli halkı kurtarıma amacını taşıyan insani yardım kampanyalarına dönüştürecek. CND bu ve başka girişimler için geniş bir alan olmayacaksa, sivil toplumun biçimsiz ancak etkili saygısızlığı deli gömleğinden kurtulacaktır. Ya sonra? Doğru, kendi toplantı yerlerini inşa edecek. CND'nin mevcut kısaltmaların yetersizliğine ek olarak, yeni bir kısaltma olacak. Daha öğrenecek pek çok şey var. Bu ülkenin kendisinden öğrenecek çok şeyi var.

Not: Yüksek hükümetteki ilgili şahsa,

Bir mercek çeşidi vardır, çok yüzeyi olsun diye kesilir, çok kenarlı bir prizma gibi. Bu mercek, göz merceği gibi küçük tahta bir vizörün üstüne yerleştirilmiştir. Bu mercekten baktığınızda, ışık pek çok ışına ayrılır. Çevrildiğinde ya da hareket ettirildiğinde, pek çok yeni görüntü sunar. Pek çok ışına ayrılan ışık aynı ışık mıdır? Göz merceğinde hapsolmuş pek çok ışık mı var? En açık birlikte bile tekilliğin olmadığı doğru

¹³ Bunlar Mexico City'deki Reforma Bulvarı'nda bulunan sınır taşı heykellerine gönderme yapar: Benito Juárez (19. yüzyıldaki ilk Meksika Başkanı); Cuahtémoc (son *Tlatoani*, yani Aztek İmparatorluğu imparatoru); Diana ise Roma av ve ay tanrıçası, güneş tanrısı Apollo'nun kardeşidir. Bağımsızlık Meleği, Meksika'nın bağımsızlığa kavuşmasının 100. yılının anısına dikilmiştir ve Mexico City'nin sembolü haline gelmiştir.

mu? Ayırıştırıp, tanıyıp değer biçmemiz gereken sadece bir ışık mıdır yoksa pek çok ışık mı? Son olarak, ufak göz merceğini düşünersen, çok *marcoslu* [çerçeveli] bir ışık mı yoksa pek çok ışık için tek bir *marco* [çerçeve] mu?

Vale, bir kez daha. *Salud* ve yalnızca cehenneme gittiğimizde cevabı öğreneceğiz.

Yakasında kırmızı bir karanfille, kristal ayna oyunu oynayan *El Sup*.

DURITO'NUN İŞÇİ BAYRAMI KARTI

Mexico City'ye gidip Fidel Velázquez'i bulduktan sonra, Durito yüz binlerce işçiyle birlikte, hükümetin karşı çıkmasına rağmen sürdürülen İşçi Bayramı protestolarına katılır. Protestoların ana konusu açıkça Pezo Krizinin dümen suyunda uygulamaya konan neoliberal kemer sıkma programına ve Uluslararası Para Fonu, Başkan Bill Clinton ve Başkan Ernesto Zedillo tarafından hazırlanan 50 milyar dolarlık yatırım kredisine karşı çıkmakken, bir taraftan da Zapatistalara hükümetle mücadelelerinde muazzam destek verildi. Bu bildiri Durito'nun Mexico City'den gönderdiği, oradaki gösterileri anlatan kart-postala ilişkindir.

Ulusal haftalık gazete *Proceso*'ya

Ulusal gazete *El Financiero*'ya

Ulusal gazete *La Jornada*'ya

San Cristóbal de Las Casas, Chiapas'ın yerel gazetesi *Tiempo*'ya

5 Mayıs 1995

Efendiler,

İşte belirtilen alıcılar için yazılan mektuplar. Birkaç özel pul ve şık zarf eklediğiniz için teşekkür ederim. Bugünün kutlama sözleri kanlı olacak.¹ Durito'nun burada olmayışı ve de-

İlk olarak 11 Mayıs 1995'te *La Jornada*'da yayımlanmıştır. Bu kitap için Harry Cleaver ve Mario Iñiquez tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir.

¹ Meksikalıların Fransızları 1862'de Puebla Savaşı'nda yenilgiye uğratması 5 Mayıs'ta kutlanır.

vam eden sağanak yağış resmi bir savaş yerine basit bir çarpışma olacağını gösteriyor. Kimse Fransız tarafı olmak istemediği için sorun daha da kötüleşiyor. Bunun yeni bir *sexenio*² olacağı açıktır.

Vale. Salud, annesi hayatta olanların 10 Mayıs'ını kutlarım.³

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Durito'nun yolculukları ve nasihatlerinin sebebini gösterir.

Durito bana bir kartpostal gönderdi. Kartpostalda Durito'nun solunda Pegasus, sağında Devrim Anıtı'yla fotoğrafı vardı. Yüzbaşı kartı okudu, "Hangisi daha yavaş? Soldaki mi sağdaki mi?" Durito kartta Fidel Velázquez'i bulamadığını, ama İşçi Bayramı yürüyüşüne katıldığını yazıyordu. Şunlardan bahsediyordu: Amerika Büyükelçiliği'nin önünden geçerken "Dodgers Buraya, Yankeeler dışarı!" diye bağırıyordu (Durito Valenzuela'nın artık San Diego Padres'te oynadığını bilmiyordu)⁴; Zócalo'ya ne zaman girdiğini ya da oradan ne zaman çıktığını hatırlamıyordu;⁵ Bir adam onu uzun bir süre gözlemledikten sonra yanına gelip "Affedersiniz, sizi kırmak istemiyorum, ama söylemeden edemeyeceğim, bir bokböceğine çok benziyorsunuz" demişti ve orada gerçekten çok sayıda insan vardı. "HERKES oradaydı," diyordu Durito ve bilineni söylemek için sonsuz temayülüyle ekliyordu: "Eksik olan tek şey devrimdi."

Not: Zapatista toplulukları içindeki müzakerelerdeki gecikmeyi açıklar.

Hükümet önerisi konusunda kafamız karışık. Dışişleri Sekreteri olarak yürüttüğü görevleriyle böbürlen, bir yan-

² *Sexenio* Meksika Başkanları'nın görev süresi olan altı yıldır.

³ Anneler Günü Meksika'da 10 Mayıs'ta kutlanır.

⁴ Fernando Valenzuela, Meksikalı ünlü bir beyzbol oyuncusu, Los Angeles Dodgers'ta oynadı ve pek çok Meksikalı taraftar arasında "Fernandomanya" olarak bilinen büyük coşkunluğun kaynağı oldu.

⁵ Zócalo, Mexico City'de Başkanlık Sarayı'nın karşısındaki geniş meydan.

dan da Zapatista “isyancıları”nın yeniden gruplandırılmasını talep eden bu dış satışlar temsilcisi Gurría’nın bildirgesiyle ne denmek istediği konusunda emin değiliz. Chiapas’taki çatışmanın “mürekkep savaşı” olduğunu düşünerek, sadece okur-yazar Zapatistalara mı gönderme yapıyor?⁶ Öyleyse, Zapatistaların yoğunlaşmasını istedikleri üç yer çok gelir ve hükümetin yalnızca okur-yazarları umursaması çok daha ucuz olacaktır.⁷ Bana inanmıyorsanız, bizim temsilcilerimizin İspanyolca konuşmalarına gülen cana yakın Del Valle’ye sorun.⁸

* New York’taki Dünya Ticaret Merkezi’nde 150 iş adamına konuşma yapan José Angel Gurría “On gün boyunca ateş açıldı, daha sonra çatışma mürekkep savaşı, sözcük savaşı ve İnternet savaşı haline geldi,” dedi. Bkz. “Chiapas es Guerra de Tinta e Internet,” *La Reforma*, 26 Nisan 1995.

* 23 Nisan 1995’te ilk yeni görüşme turlarının sonunda yapılan hükümet önerisi tüm Zapatista kuvvetlerinin üç mevkide toplanmasını talep ediyordu. Bunun karşılığında hükümet de yiyecek, iskân, sağlık güvencesi sağlamayı ve askerlerinin bir kısmını geri çekmeyi teklif ediyordu. EZLN, topluluklardan ikinci görüşme turuna öneriyi sertçe reddederek döndü. Onun yerine Meksika hükümetinin askerlerini Şubat 1995 saldırısından önce bulundukları yere geri çekmesini istedi.

* José Del Vale müzakerelerdeki Meksika hükümeti temsilcilerinden biriydi. Görüşmeler sırasında, o ve öteki hükümet temsilcileri yerli temsilcilere karşı hakaret edici ve küçük gören bir tutum içindeydiler. Bkz. Marcos’un basına yazdığı 10 Şubat 1996’da *La Jornada*’da yayımlanan mektubu ve bu ciltte yer alan “Bilmece”. Ayrıca bkz. “Sıcak Ayakla Soğuk Ayağın Öyküsü.”

BOĞA GÜREŞİ, DETANT VE ROCK ÜZERİNE

Tamamı notlardan oluşan bu bildiride, Marcos Durito'nun Mexico City'ye seyahatinden önce kaldığı yerden devam eder. Kendisi ile Durito el Camborio'nun, Durito matador hareketlerini göstermeye devam ederken ağaçtan nasıl indiklerini nakleder. Öteki notlar Durito'nun barış görüşmelerini tehlikeye düşüren 13 hükümet eylemine dair taslağının yanı sıra son zamanlarda gittiği bir rock konserinin ışığında Meksika rock müziğine dair övgülerini içerir.

Ulusal haftalık gazete *Proceso*'ya

Ulusal gazete *El Financiero*'ya

Ulusal gazete *La Jornada*'ya

San Cristóbal de Las Casas, Chiapas'ın yerel gazetesi *Tiempo*'ya

24 Mayıs 1995

Hanımfendiler ve Beyefendiler,

İşte kendi kendini açıklayan bir mektup. Bu kamptaki 10 Mayıs şenliği utanç vericiydi. Hiç atamızın olmadığı söyleniyor. Bu konuya en iyi uyan Camilo'nun bile az da olsa var.

İlk olarak 30 Mayıs 1995'te *La Jornada*'da yayımlanmıştır. Kaynak: *EZLN Documentos y comunicados 2: 15 de Agosto de 1995/29 de septiembre de 1995* (México, D. F.: Ediciones Era, 1995), 306-309. Bu kitap için İngilizce'ye irländesa çevirmiştir.

Vale. Salud, umut “sevkıyatı” uzun mesafeler kat etsin.
Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Durito'nun yolculuğu öncesinde, ağaçtan nasıl indirmizi anlatır.¹ Durito matador hareketlerini öğretmeyi bitirdiğinde, ağaçtan nasıl ineceğini kendisinin de bilmediğini fark etti. Bir şeyi nasıl yapacağımızı bilmediğimizde hep yaptığımız üzere, pipolarımızı yaktık. Durito ağacın bir tarafından bir vızıltı duydu ve yeni bir maceranın yaklaştığını hayal etmeye başladı.

“Altıncı boğa! Bu kibirli arenada harika bir sayfa yazmak için tam zamanı ve yeri!” dedi Durito meydanın ortasına doğru yürürken. Boğa güreşinin başında (“boğa uçuşu” diyecek Durito sonradan) Guadalajara gözlü tatlı kızın attığı karanfili alıyorum. (Karanfilin 19 Nisan’da gönderildiğini ve benim onu 23’üne kadar alamadığımı biliyorum, ama karanfili istediğim gibi kullanabilirim. Ne de olsa bu benim notum).

“Ah, silahtarım! *Pasodoble*² çaldığını düşün ve gözlerinle kalemini hazırla, çünkü göreceğin şey en az onlara esin veren mucizeler kadar şenlikli boğa güreşi kayıtlarına layıktır,” diye emretti Durito bana.

“Ne yaptığına dikkat et, gelenler eşekarıları da olabilir,” diye uyarıyorum. Fakat Durito hayali boğayı tahrik ediyordu. Hiçbir şey olmadı. Küçümseme onu daha da cesurlaştırdı, etrafındaki küçük ağaç dallarını savurmaya başladı. Vızıltılar çoğaldı. İzleyicilerin beklentisi tırmanıyordu. Bu şevkalade görüntüyü tarif edemiyordum. Beceriksiz silahtar ve ondan da kötü bir kaydedici olan ben, yakasını terk edip bana *banderilla* olduklarını haykırdığı iki küçük dalı sağlamlaştıran Durito'nun yalnız ve hantal biçimi hakkında hiçbir şey yazamadım.³ Ay, şaşırmış bir şekilde sonucu görmek için durdu. Kum

¹ Durito'nun İşçi Bayramı yürüyüşü için Mexico City'ye gidişi, “Durito III” ile “Durito'nun İşçi Bayramı Kartı”nda anlatılır. Bu yolculuktan önce, Marcos ile Durito bir ağacın tepesinde boğa güreşi ve İspanyol şair Federico Garcia Lorca'dan bahsediyorlardı.

² *Pasodoble*, boğa güreşinin başında ilk boğa arenaya girmeden çalınan iki kıtalı bir marştır.

³ *Banderilla* boğanın ensesine batırılan kancalı okları olan iki bayraklı çubuktur.

rengi ışıkla dolu “Santiago’ya giden samanlı yol” ümitli geceyi ikiye bölüyor.⁴ Heyecana dayanamayan bir yıldız bayılıyor ve gecenin karanlık yüzünde zayıf bir ışık huzmesi bırakıyor. Durito etrafta koşmaya başlıyor, adımlarını değiştiriyor; küçük ellerinin ikisini kaldırıyor, *banderillalar* azamette parlıyor. Vızıltılar biraraya geliyor; zum zum emrediliyor, pekişiyor ve yaklaşıyor. Davul kehaneti açığa çıkarıyor. Hemen hemen bir anda...

Durito aniden başı önde hücumunun yönünü değiştiriyor. Aceleci ve çekici olmayan bir tarzda yarı dönüp “Arılar!” diye bağırarak bana doğru koşuyor. Durito yanıma varıp ayın ağacın bir köşesinde unuttuğu kordondan sallanırken yazmayı başardım, “Boru geri çekilme sesi veriyor.” Ne olduğunu anlayınca, boğa güreşi kaydıyla kalemi atıp Durito’nun arkasından atladım. Katil arılar saldırıyordu. Ne *el muleta*zolar ne de başka bir şey onları durduramazdı.⁵ Suratımı fil hastalığıyla bıraktılar ve Camilo ile Diğer Benliğim, büyük ihtimalle Guatemala’ya koşuyorlardı. Durito beni teselli etti (ona zarar gelmemiştii):

“İladi aşağı inelim. Hayır mı? Keşke yukarı çıkıp kayıt defterini almak zorunda olmadan onu almak için uğraşsaydın.”

Çektiğim acı beni onu azarlamaktan alıkoydu...

(Şüphe uyandıracak biçimde böceğe benzeyen) bir gezgin şövalyenin burnuyla tedbirsizliği efsaneleşen bir silahtara kurul ile ruhu yücelten ve insanın rotasını sağlamlaştıran türden fikirler vermesi hakkındaki notlar bölümü.

Not: Gönderilen tebrik kartıyla ilgili konuşma devam eder.⁶

⁴ “Santiago yolu” ya da “St. James Yolu” Avrupa’dan İspanya’ya bağlı Galiçya’daki Santiago de Compostella’ya giden hac yoludur. Yeryüzündeki yollarının göğe yansıdığını gören hacılar, buraya “Samanyolu” demişlerdir. Meksika’da Kilisenin etkisi kutsal Samanyolu’nun, Maya mitolojisine göre Beyaz Yol’un, “Santiago yolu” olarak adlandırılmasına yol açmıştır. Bkz. *See Popul Vuh: The Mayan Book of the Dawn of Life*, çev. Dennis Tedlock, 2. basım. (New York: Touchstone, 1996).

⁵ *Muleta*’nın sözcük anlamı “destek”tir. Matadorlar, boğa güreşinin boğayı öldürdükleri son bölümünde, çubukla desteklenmiş kırmızı, büyük, pazen bir pelerin kullanırlar. *Muleta*zolar *muleta* adı verilen bu pelerinle yapılan hoş ve ihtişamlı geçişlerdir.

⁶ Bkz. “Durito’nun İşçi Bayramı Kartı.”

Durito teslimiyetçilere, eski muhaliflere, eski solculara, eski devrimcilere, eski gerillalara, eski ilericilere ve eskiden yabancı devrimlerle dayanışma içinde olanlara dikkat etmemi öğütleyerek veda etti. “Bir kinizm dini uydurup dün eleştirdikleri düzene hizmet etmeye başlıyorlar. Aynada tam da ne olduklarını görenlerin vahşetiyle isyana karşı savaşıyorlar: düşünen ve sağgörülü teslimiyetçiler. Aynayı kırmak istiyorlar, ne anlama geldiğinden değil, tekrar ‘çılgın insanlar’ olmanın gereksizliğini gösterdiği için.”

“Dikkatli ol,” diye devam ediyor Durito konuşmaya, “Böyle insanlar konusunda, onlarla her yerde karşılaşabilirsin. Babanmış gibi konuştuğum için affet, ama sen çok safsın, Sancho.”

Cümlesinin sonunu bekleyerek, düşünerek durdum, “Sancho mu?”

Durito'ya cevap vermek istedim, ama zamanımı *El Supremo*'nun “detant önerisi” metnindeki imla, noktalama ve kavram açıklığıyla ilgili hataları düzeltmeye vermiştim.⁷ *El Supremo*'ya üstünde imla düzeltmeleri yaptığım temsilcilik kurulu metnini göndermeyi düşünüyordum. Umarım hükümet bu detant önlemini değerlendirir; imla düzeltmesi için karşılık beklemeyeceğim. Doğru olduğundan şüphe duysam da hükümet temsilcileri gerçek detant önlemlerini incelemektense CONAI'ye karşı “kahramanca” savaşmakla daha meşgul gibi görünüyorlar.

Aklıma gelmişken, *El Supremo*'nun detant için “harka zamanın” 12 Ocak 1994 ateşkesi olduğu iddiasına karşılık vermeden duramayacağım. Salinas de Gortari'nin artık başkan olmadığından haberdar değiller galiba. Neden kendilerinin yaptıklarını başka bir hükümetin tedbiri olduğunu iddia ediyorlar? Şimdiki hükümetin bir öncekinin iyi hareketlerini kendine mal etmemeleri ya da kendi hatalarını onların üstüne yıkmamaları için açlık grevi yapmak gerekecek mi?⁸ Örneğin, detant sürecine ters düşen ve ülkeyi savaşın eşiğine getiren on üç hükümet önlemi sıralanabilir. Sözgelimi:

⁷ *El Supremo* Başkan Ernesto Zedillo'ya gönderme yapar. “Detant önerisi” hükümetin 12-15 Mayıs 1995'te, San Andres Sacamach'en de los Pobres'te yapılan barış görüşmelerinin ikinci turunda sunduğu tekliftir.

⁸ Bu kesinlikle Salinas de Gortari'nin açlık grevine atıftır. Bkz. “Durito II”deki dipnot.

- a) Robledo Rincón'un Chiapas'ta taciz edilmesini desteklemek⁹
- b) Madrazo'nun Tabasco'da taciz edilmesi¹⁰
- c) *Avendañista* hareketinin engellenmeye çalışılması¹¹
- d) Yerlerinden edilen insanlar¹²
- e) White Guards'ı tekrar silahlandırma ve destekleme¹³
- f) 9 Şubat aldatmacası
- g) Askeri harekâta sivillere saldırma
- h) CONAI'yı karalama
- i) Gazetecileri taciz ve tehdit etme
- j) Medyadaki yalanlar
- k) Hükümet temsilcilerindeki ciddiyetsizlik
- l) Irkçılık ve otoriterlik
- m) Düzinelerce topluluğu ve binlerce yerliyi rehin alma
- Devam edebilirdim ama 13'ün kötü şans getirdiğini söylerler, o yüzden devam etmemem daha iyi.

Not: Sağduyu, rock, festivaller ve hayattan söz eder.

Durito "Serpiente 12" festivaline katıldıktan sonra, kabuğunu parlatırken "İlerkes benim birbirine çarpma dansımı çok beğendi," diye övünüyor.¹⁴

"Bugün bütün Meksika'da yerli, genç, rockçı, gezgin şövalye veya böcek olmaktan daha aptalca bir şey yok," diyor

⁹ PRI'nin Chiapas valisi Eduardo Robledo Rincón, seçim hilesinin protesto edilmesinin ardından 1994'te göreve başladı.

¹⁰ Yozlaşmış rejime ve PRI'nin Tabasco valisi Roberto Madrazo'nun hileli seçimine karşı "Onur Göçü" sloganıyla Mexico City'de protesto yürüyüşü yapıldı.

¹¹ *Avendañista* hareketi, Amado Avendaño'nun Robledo'nun hileli seçimine protesto olarak "İsyanda Geçici Hükümet" düzenine destek olma amacıyla ortaya çıktı.

¹² Zapatista toplulukları federal ordu, adli polis ile paramiliterlerin zulmünden kurtulmak için kaçmaya zorlandılar. Bu bildirinin kaleme alındığı gün, İnsan Hakları Ulusal Komitesi ya da CNDH(*Comisión Nacional de Derechos Humanos*) polisle askeri kuvvetleri insanları topluluklarından zorla çıkarmada işbirliği yapmakla suçladı. Bkz. *La Jornada*, 24 Mayıs 1995.

¹³ White Guards (Beyaz Muhafızlar) ve ordudan bağımsız askeri kuvvetler yerel köylü işçi güçlerini denetim altında tutmak için çiftlik sahipleri tarafından kiralanır.

¹⁴ Serpiente 12 Festivali Zapatista toplulukları yararına bir Mexico City grubu tarafından düzenlenen pek çok konserden biriydi.

Durito. “Bütün Meksikalıların en aptalı senin kölendir, çünkü bunların beşi de ve bu notla alakası olmayan birkaç şey daha benim.”

“Meksika rockı riayetsiz ve pervasız bir eleştiridir. Şarkılarında keskin bir dil vardır. Ama ayrıca, şarkıları, eserleri, müzik yapışları Güneydoğu'daki yerli isyanını yansıtır. Meksika'daki yaşamı İktidar çemberinin dışında bırakan bu çetrefil ayna oyunu sayesinde, kar maskesiyle yeniden adlandırılmış barış, hareketsizlikten bıkma ve daha iyi olma arzusu dışında hiçbir ortak noktası olmayan genç insanların içinde buluşur. Çalan tüm gruplar ve solo gösteriler saçmaydı,” diyor sağduyunun kravat gibi, modayla değişen zarıf, metal bir boğma hal-kası olduğu savına sıkı sıkı tutunan Durito. Sağduyunun aşkı, müziği ve hayatı (“Evet, aynen o sırayla,” diye uyarıyor) bol dipnotlu bir kılavuza çevirip seks isteğini kaçırdığını açıklıyor. “Çektiğimiz öbür acılara ek olarak, Sancho.”

Not: Bir aynanın kendinden başka her şeyi yansıttığını cecurca iddia eder.

“Hepimiz Marcos değiliz. En azından Marcos'un Marcos olmadığı açıktır,” diye yazıyor görüldüğü üzere polyester kılavuzda diyalektik materyalizm çalışan Durito.¹⁵

Not: Lozano'yla de Alamilla'nın tehditlerine cevaptır.¹⁶

“Söyler misiniz, aşağılık, soysuz herifler! [...] söyler misiniz, benim gibi bir şövalyenin tutuklanma emrini imzalayan cahil kim? Gezgin şövalyelerin her türlü yargıdan muaf olduklarını, onların kanunlarının kılıç, mahkemelerinin cesaret, kurallarının irade olduğunu bilmeyen kim? Tekrar sorarım, bir gezgin şövalyenin, şövalyelik unvanını aldığı ve çetin şövalyelik mesleğine kendini adadığı gün elde ettiği imtiyaz ve muafiyetlere hiçbir soyluluk unvanının sahip olmadığını bilmeyen almak kim? Hangi gezgin şövalye serflik, rant, saray düğünü, kralın senyörlüğünü tanıma, karada veya nehirde geçiş vergisi vermiştir? Hangi terzi, bir şövalyeye diktiği kıyafetlerin

¹⁵ Zapatista yanlısı mitinglerde atılan yaygın bir slogan “*Todos somos Marcos*,” “Hepimiz Marcos’uz” olmuştur.

¹⁶ PGR, 1995 Şubat’ında EZLN’ye karşı tutuklama emri çıkardığında Antonio Lazano Garcia PGR’nin sözcüsüydü. Genaro Alamilla Arteaga, PGR ve Ordunun hareketlerini destekleyen konuşmalar yapan Papanla’nın emekli piskoposuydu.

faturasını çıkarmıştır? Hangi şato sahibi, şatosunda ağırlayıp ücret almıştır? Hangi kral sofrasına oturtmamıştır? Hangi genç kız ona aşık olmamış, kendisini bütünüyle onun istek ve iradesine teslim etmemiştir? Son olarak da, dünyada bir tek gezgin şövalye var mıdır, olmuş mudur, olacak mıdır ki, karşısına çıkacak dört yüz kolluğa, tek başına dört yüz sopa indirecek cesarete sahip olunasın?”¹⁷

Vale bir kez daha. *Salud* ve “faziletin, iyilerin takdirinden çok, kötülerin nefretini topladığını,” hatırlayın.¹⁸

¹⁷ Marcos'un dipnotu: “45. Bölüm. Mambrino'nun tolgası ve semerle ilgili şüphelerin ortadan kalkışı ve başka serüvenler, bütün gerçekliğiyle anlatılır” Bkz. Cervantes, *Don Kişot*, 393–394. Alıntıda, Don Kişot büyülü bir tolga olduğuna inandığı berber leğenini çalmaktan tutuklanmakla tehdit ediliyor.

¹⁸ Marcos'un dipnotu: “47. Bölüm. La Mancha'lı Don Kişot'a yapılan büyüye ve başka ilginç olaylara dair” Bkz. Cervantes, *Don Kişot*, 404.

DURITO IV: NEOLİBERALİZM VE PARTİ DEVLETİ DÜZENİ

Onur ve Ulusal Egemenlik Göçü olarak adlandırılan, seçim hilesine karşı Tabasco'dan Mexico City'ye yapılan 41 günlük protesto yürüyüşüne katılırken, Durito UNAM'daki kurmaca bir profesöre, Meksika siyasi düzeninin şimdiki sorunu ve PRI'ci tek parti düzeninden demokrasiye geçiş meselesiyle ilgili bir mektup yazar. Tabasco yürüyüşçülerine valilik adaylığı hile ve şiddetle engellenen PRD milletvekili Manuel Lopez de katıldı, ayrıca yürüyüşçüler Zócalo'da PRD'nin eski başkan adayı Cuahtemoc Cardenas tarafından karşılandı. Durito Zapatistaların neden katılmayı ve böylece resmi seçim siyasetinin siyasi âlemini meşru kılmayı reddetliklerini açıklar. Onun yerine Zapatistalar kendilerinininkinin diğerlerinin içinde yalnızca biri olacağı politik mücadele biçimlerinin çeşitliliğini, talep ediyorlar. Durito IV ile V, gerçeklik, tarih, siyaset ve kültürün temsil edilmesini tartışan temel bir belge olan *Aynalar Kitabı*'ndan kısımlardır. Durito

IV birinci kısmın dördüncü bölümüdür ve başlangıcı ilk bölümlere başvuru niteliğindedir.*

Gözlerinizi açıp aynaya bakın. Hayır, yansımanıza değil. Bakışınızı aşağıya, sola yöneltin. Orada mı? Güzel, dikkat edin, birkaç dakika sonra yeni bir şekil belirecek. Evet, bu bir yürüyüş; Güneydoğu'dan gelen erkekler, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar. Evet, orası Mexico City'ye giden anayollardan biri. Kafilenin sol tarafında yürüyen şeyi görüyor musunuz? Nerede mi? Orada, aşağıda, yerde! Evet, o minicik, siyah şey! Ne *olduğunu* mu soruyorsunuz? Bir böcek! Şimdi dikkat edin, çünkü o böcek...

Durito kafiyeyle yetismeye çalışıyor. 'Tabasco'dan gelen bu insanlar, kaç günlük yürüyüş ve fiziksel zorluktan sonra bile, yorgun görünmüyorlar. Bu Onur ve Ulusal Egemenlik Göçü'ne daha bu sabah başlamış gibi yürüyorlar. Bir kez daha, önceden Zapatistaların sesinde olduğu gibi, Güneydoğu Meksika'dan tüm Ulusa çağrı yapılıyor. Dillerden dökülen yine aynı arzu: demokrasi, özgürlük ve adalet. Güneydoğu Meksika'nın kahramanca coşkusunda, umudun bir adı var: *Tachicam*, daha iyi bir geleceğe duyulan özlemin birliği.¹ Dans etme hakkının Anayasa tarafından güvence altına alındığı bir yerin hayali.

Durito yürüyüşe mola verilmesinden yararlanıp sıcaktan korunmak için küçük bir çalılık arıyor. Bir süre sonra, biraz nefes alınca, kâğıt kalem çıkarıyor. Ormanda bıraktığı küçük sırasının yerini tutan taşın üstünde bir mektup yazıyor. Devam edin! Korkmayın! Durito'nun omzunun üstünden bakıp okuyun:

Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu

Meksika, Mayıs 1995

Filanca Bey'e

Profesör ve Araştırmacı

Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi

Meksika, D. F.

Gön: Lacandona'lı Don Durito

* İlk olarak 11 Haziran 1995'te *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren Cecilia Rodríguez.

¹ *Tachicam*, Chiapas, Tabasco ve Campeche eyaletlerinden oluşan yeni bir özerk bölge kurmayı planlayan ütöpik proje. Bu proje, bu sırada, seçim siyasetinin hayal kırıklığına uğrattığı küçük siyasi gruplar ağı tarafından ortaya atılmıştır.

**Sup Marcos'un silahtarı olduğu gezgin şövalye
Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu
Meksika**

Sayın Bay,

Asil gezgin şövalyelik mesleğinin yükümlülüklerini yerine getiren bir böcek olan benim size yazmam kulağa garip gelebilir. Endişelenmeyin ya da psikanalist aramayın, size her şeyi çabucak ve hemen açıklayacağım. El Sup'a Demokrasiye Geçişle ilgili bir kitap (ya da ona benzer bir şey) için makale yazmasını önermişsiniz. Kitap (ya da her neyse) UNAM tarafından hazırlanacak (bu da, özellikle yayın endüstrisindeki kriz ile kâğıdın maliyetindeki artış hesaba katılırsa, kimsenin kitabı okumayacağını gösteriyor). Anlaşma, UNAM'ın yazılı "işbirliği" için ödediği 1.000 \$N'luk (bin yeni pezoluk) fahiş tutarın eşit miktardaki dolar ya da Torino'daki Fiat fabrikasındaki işçilere İtalyan lirası olarak teslim edileceği şeklindeydi. Ayrıca, COBAS'taki İtalyan işçilerin bu miktarı, Avrupalı işçilerin mücadeleleriyle dayanışma dolayısıyla Zapatistalardan zaten aldıklarını da öğrendik.² Siz riayet ettiniz, Fiat işçileri riayet etti, burada riayet etmeyen tek kişi El Sup, çünkü son günün ne zaman olduğunu iyi biliyorum, ama El Sup daha bir şey yazmadı. Ocak 1995 geldi, El Sup safça hükümetin aslında diyaloga niyetli olduğunu düşünerek yazıyı hazırlamadı. Şubat ihaneti onu (El Sup'u) uyandırdı ve koşa koşa yanıma geldi. Yaşadığı hayal kırıklığından sonra kendini toparlayarak bana makaleyi yazma sorumluluğundan bahsetti ve bu kadar ciddi bir durumda olduğundan benden ona yardım etmemi rica etti. Ben, sevgili bayım, bir gezgin şövalyeyim ve biz şövalyeler ihtiyacı olanın, oaciz insan ne kadar büyük burunlu ya da kabahatli olursa olsun yardım tekliflerini geri çevirmezler. O yüzden ben de seve seve benden isteneni yapmaya karar verdim, Size El Sup'un değil de benim yazmamın nedeni de budur. Elbette, bu işi Şubat'ta aldıysam, size neden Mayıs'ta yazdığımı merak ediyorsunuzdur. Yalnızca, bir gazetecinin dediği gibi, bunun "asılanların isyanı" olduğunu anımsayınız.³

Ayrıca size çok çok ciddi ve çok çok resmi bir biçimde yazdığımı söylemeliyim, o yüzden benim yazımda El Sup'unki gibi hükümet temsilcilerini öfkeliendiren şakalar ile saygısızlıklar görmeyi bekle-

² *Comitati di base* ya da COBAS, yerleşik işçi sendikalarına ve İtalyan hükümetinin kemer sıkma tedbirlerine 1980'lerin başından beri meydan okuyan çeşitli sektörlerde aktif olan militan, tabandan işçi örgütlenmesidir.

³ "Asılanların İsyanı" Alfredo B. Crevenna'nın yönettiği ve Pedro Armendariz'in başrolde oynadığı, 1954 tarihli, *La Rebelión de Los Colgados* filmine gönderme yapar. *Sierra Madre* Hazinesi kitabının da yazarı olan B. Traven'in romanından uyarlanan film, Chiapas ormanının derinliklerinde, yarı köle koşullarında çalışan oduncuların isyanını anlatır. Bkz. B. Traven, *The Rebellion of the Hunged* (New York: Hill and Wang, 1972).

meyin. Bu yüzden geciktim. Rahatsız olmayın, daha kötüsü de olabildi, El Sup'un size yazmasını da bekleyebilirdiniz. Fakat muhtemel olmayan bir yayın için bekleme riskine değmez, bu nedenle size önerdiğim konuyla ilgili bu uzun, sıkıcı makaleyi gönderiyorum, hafızam beni yanıltmıyorsa adı:

Zapatistalara Göre Demokrasiye Geçiş

Kimileri "Neo-Zapatistalara Göre" demeyi tercih eder, ama Koca Antonio'nun "Soruların Tarihi"nde açıkladığı gibi, 1994'ün Zapatistaları da 1910'un Zapatistaları da aynıdır.¹

Günümüzün siyasi durumunu, demokrasiyi ve bir düzenden öbürüne geçişi nasıl gördüğümüzü açıklayarak devam edeceğim.

"Günümüzün Siyasi Durumu: Parti Devleti Düzeni, Meksika'da Demokrasiye Geçişin Önündeki Başlıca Engel"

Günümüzün Meksika'sında, Meksika toplumunun tümünü etkileyen, kentsel ve kırsal coğrafi "örgütlenmesi" de dahil, iktisadi ve siyasi yönleriyle toplumsal sınıfları kesen yapısal bir bozulmayla karşı karşıyayız. Aslında 20. yüzyılın sonundaki zalim kapitalizmin bir sonucu olan bu "bozulma," kendini "NEOLİBERALİZM" denen şeyde gizler ve tüm gelişimini adı geçen bozulmanın kalıcılığına ve şiddetlenmesine dayandırır.

Bu bozulmayı "dengelemek" için İktidar tarafından sarf edilen her çaba boştur ve ucuz demagojiden (Procampo) ya da ulusal düzeydeki faşist denetimin en kapsamlı teşebbüsünden (Ulusal Dayanışma Programı-Pronosol) ileriye asla gitmez. Bununla, Meksika'daki toplumsal "dengesizliğin," bütçe fazlasının bir ürünü ya da bütçe düzenlemesinden kaynaklanan bir sorun olmadığını kastediyoruz. Bu, tahakküm düzeninin özü, onu mümkün kılan şey. Bu dengesizlik olmadan tüm düzen çöker.

İktisadi ve toplumsal "bozulmalara" değinmeyeceğiz, yalnızca hızlı bir şekilde siyasi bozulmalardan bahsedeceğiz. Meksika'nın siyasi düzeninin tarihi temeli, şu andaki temeli ve ölümlü geleceği "Parti Devleti Düzeni" adındaki bozulmada yatar. Bu sadece hükümetin Parti Devletiyle (Kurumsal Devrim Partisi) evlenmesiyle değil, muhalif siyasi örgütleri ve "sivil toplumu" bile etkisi altına alan siyasi, iktisadi ve toplumsal ilişkiler düzeninin tamamıyla ilgilidir.

En iyi durumda bile, bu düzen içindeki siyasi güçlerin denge çabası, PRI ve muhalefetin birkaç üyesi içindeki demokratikleşme yanlısı kesimleri yüreklendiren iyi niyetten öteye gitmiyor. Bu siyasi

¹ "Soruların Tarihi" 13 Aralık 1994'te *La Jornada*'da yayımlanmış bir bildiride geçmiştir. Bkz. EZLN, *Documentos y comunicados 2:15 de agosto de 1994/29 de septiembre de 1995* (México, D.F.: Ediciones Era, 1995), 153-165. Türkçe'de *Zapatista Hikâyeleri*, Çev.: Çiğdem Dalay, Agora Kitaplığı, 2003, s. 97-104.

düzenin şimdiye kadar varlığını sürdürmesini sağlayan tek şey vahşi bir dengesizliğin korunmasıdır. Bir tarafta devlet mekanizmasının tüm güçleri var: baskıcı düzen, kitle iletişim araçları, büyük sermaye ve PRI sancağı altındaki gerici ruhban sınıfı. Öbür tarafta kendi içinde çelişkileri olan parçalanmış bir muhalefet. Ortada, ya da daha doğrusu, bu aşırı uçların sınırlarında, büyük çoğunluk, Meksika halkı. Her iki güç de, Parti Devleti düzeni de örgütlü muhalefet de, üçüncü etmen olan Meksika halkının üstüne, onun yokluğu ya da varlığı, tepkisizlik ya da seferberliği üzerine iddiaya giriyorlar. Onu hareketsiz hale getirmek için, düzenin tüm mekanizmaları harekete geçiriliyor; seferber etmek içinse muhalefetin siyasi önerileri (yasal veya yasa dışı, açık veya gizli) devreye sokuluyor.

Dengesizliği düzenin içinde eşitlemeye çalışmak imkânsızdır. Dengeleme 60 yıldan uzun zamandır pekişmiş Meksika siyasi düzeninin ölmesi demektir. Düzendeki “oyunun kuralları” içinde, yeni, daha adil bir toplumsal kurum ya da parti düzenini kabul etmek bile mümkün değildir. Nasıl arz ile talep arasında adil bir oyunun hayali gittikçe daha da tekellerin hâkimiyetine giren bir iktisadi düzende gerçek olamazsa, parti siyaseti adil oyunu da siyaset tekeline dayanan bir düzende (Parti Devleti düzeninde) gerçekleşemez.

Bu noktayı bir not olarak (yani bir çözüm değil, bir sorun olarak) bırakmama izin verin. Mümkün olmayan bir ay için, daha fazla açıklama yapmayı ertelememe izin verin. Parti Devleti düzeninin daha derin bir tarifi için, çok iyi analizciler tarafından hazırlanmış mükemmel ve etkili tahlillere (alay etmiyorum) bakınız. Hazırladığınız kitapta sunulacak olan öteki durumlara ilişkin bir farklılığa, yani bu bozulmayı “islah etmek” ya da “dengelemek” için girişilen her tür teşebbüsün bu PARTİ DEVLETİ DÜZENİNİN İÇİNDE imkânsız olduğuna değiniyoruz. “Kopuş olmadan değişim” olmaz. Bugünün Meksika’sında tüm toplumsal ilişkilerde derin ve kökten bir değişim gerekli. BİR DEVRİM GEREKLİ, yeni bir devrim. Bu devrim ancak Parti Devleti düzeninin dışından mümkün.

“Demokrasi, Özgürlük ve Adalet: Meksika’da Yeni Bir Siyasi Düzenin Temeli”

Demokrasi-Özgürlük-Adalet üçlemesi EZLN’nin öncelikle yerel tabanında olan taleplerinin temelidir. Biri, ötekiler olmadan olamaz. Kimin önce geldiği önemli değildir (ideolojik bir tuzak kulağımıza fısıldıyor: “Demokrasiyi erteleyelim, önce adalet”). Konu daha çok vurgu ya da ifadenin hiyerarşisiyle, bu etmenlerden birinin değişik tarih dönemlerinde (bir bakıma 1994 yılında ve 1995’in gördüğümüz kadarında meydana geldi) öbürlerini alt etmesiyle ilgili.

20 Ocak 1994’te, hükümet güçleri askerlerimiz üzerindeki baskılarını artırdıkları ve liderliğimiz Federal Ordu’nun komando birlikleri tarafından “avlandığında” medyaya gönderdiğimiz mektupta değindiğimiz DEVRİMLE ilgili şu meseleye geleceğim:

“Meksika’da devrimci değişimin tek bir tür hareketin ürünü olmayacağına inanıyoruz. Yani, dar anlamda, silahlı bir devrim veya barışçıl bir devrim olmayacak. Bu, öncelikle, çeşitli toplumsal cephe-lerde, birçok yöntemle, farklı toplumsal biçimlerde, değişen sorumluluk ve katılım dereceleriyle yapılan mücadelenin sonunda gelen bir devrim olacak. Ve bunun sonucu galip bir partinin, belirli toplumsal önerileri olan bir örgüt ya da örgütler birliğinin değil, muhtelif siyasi öneriler arasındaki çatışmayı çözmek için demokratik bir ortam şansı olacak. Bu demokratik karar alma ortamının artık tarihsel olarak birbirinden ayrılmaz olan üç önermesi vardır: hangi toplumsal önerinin daha baskın olduğuna karar vermek için demokrasi; şu ya da bu öneriyi kabul etmek için özgürlük; tüm önerilerin uyması gereken adalet.”⁵ (20 Ocak 1994)

Tek bir paragrafta üç nokta, acı *pozol* kadar yoğun üç nokta.⁶ El Sup’un tarzı: kavramsal kapalılık ve anlaması güç, sindirmesi daha da güç fikirler. Ancak, kendime onun kabaca bahsettiği bir konuyu açmak için izin veriyorum. Devrim (“DEVİRİM”in çok sayıdaki öncü ve muhafızlarıyla tartışmaya girmemek için küçük harflerle) kavramını kapsayan üç noktaya değiniyor:

Birinci nokta devrimci değişimin, bu devrimci değişimin doğasına gönderme yapar. Değişik yöntemleri, muhtelif cepheleri, çeşitli biçimleri ve farklı sorumluluk ve katılım düzeylerini kendinde birleştiren doğasıyla ilgili. Bu, her yöntemin kendi yeri olduğu, her mücadele cephesinin gerekli olduğu ve her katılım düzeyinin önemli olduğu anlamına geliyor. Bu, öncüsü olmayan ve ortak, geniş bir kavramla ilgili. Devrime (küçük harflere dikkat ediniz) ilişkin sorun BELLİ BİR örgütün, BELLİ BİR yöntemin, BELLİ BİR *caudillonun*⁷

⁵ EZLN’nin Gizli Devrimci Yerli Komitesi-Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu’nun Genel Komutanlığı (CCRI-CC) 20 Ocak 1994’te, sonradan 25 Ocak 1994’te *La Jornada*’da yayımlanacak olan dört bildiri çıkardı. Meksika ve uluslararası sivil topluma hitap eden bildiri Zapatistaların taleplerinin ve mücadele biçimlerinin taslağını çizer. Bkz. EZLN, *Documentos y comunicados 1 de enero/8 de agosto de 1994* (México, D.F.: Ediciones Era, 1994), 95-106.

⁶ *Pozol* Maya halkının bulduğu, besleyici ve şifalı yararları, özellikle de bağırsak rahatsızlıklarına iyi gelmesi nedeniyle nesiller boyu kullandığı mayalanmış bir mısır içeceği. Aynı zamanda Chiapas’ın sömürülmek istenen yeni kaynaklarından biridir. 1999’da, Hollanda şirketi Quest International ve Minnesota Üniversitesi birlikte 5919695 no.lu ABD patenti ni aldı; ama bu patent sadece *pozol* için değil, daha ziyade içeceğin içindeki etkin bir madde içindi, bu yüzden yerli halkın *pozol* üretmek için kullandıkları bilgiyle ilgili hakları ihlal etti. Bkz. “Biopiracy: A New Threat to Indigenous Rights and Culture” (San Francisco: Global Exchange, 2000).

⁷ *Caudillo* “şef” ya da “lider” demektir ve genelde siyasi iktidarı elinde bulunduran bir ordu komutanına gönderme yapar.

(büyük harflere dikkat ediniz) sorunu değildir artık; devrimi gerekli ve mümkün olarak gören herkesi ilgilendiren bir sorun haline gelir ve gerçekleşmesinde herkes önemlidir.

İkinci nokta bu devrimin amaç ve sonucuna yöneliktir. Bu, İktidara el koymak ya da yeni bir toplumsal düzen (barışçıl biçimde ya da şiddetle) getirmekle değil, ikisinin de önünde gelen bir şeyle ilgilidir. Bu, eşit hak ve sorumluluklarla, farklı siyasi güçlerin toplumun çoğunluğunun desteğini kazanmak için “savaştığı” yeni dünyanın ön meclisini başarılı bir şekilde inşa etmekle ilgilidir. Bu, Zapatistaların “silahlı reformcular” olduğu varsayımını doğrular mı? Bizce doğrulamaz. Söylemek istediğimiz şu: Çoğunluğun desteğini almayan, zorla kabul ettirilen bir devrim kendi aleyhine dönecektir. Bu konunun sayfalarca yazılmaya değer olduğunu biliyorum, ama bu sadece bir mektup olduğundan, sonraki fırsatlarda geliştirilebilecek veya (Zapatistaların “evin özel ürünleri” olan) tartışma ve müzakereleri teşvik edecek noktaları dile getirmekle yetiniyorum.

Üçüncü nokta devrimin değil, sonuçlarının özellikleriyle ilgili. Sonuçta ortaya çıkacak alan, yeni siyasi ilişkiler, üç koşulu yerine getirmeli: demokrasi, özgürlük ve adalet.

Özetlersek, sıradan bir devrim değil, çok daha zor bir devrim öneriyoruz; devrimi mümkün kılabilecek bir devrim, yani...

Geniş Muhalefet Cephesi Mi?

Muhalefet güçlerindeki parçalanma, Parti Devleti düzeninin sadece saldırılara direnmesine değil, aynı zamanda muhalefeti yanına almasına ve zayıflatmasına da izin verir. Parti Devleti düzeninin temel kaygısı, ona muhalif olan güçlerin köktencililiği değil, sonuçta birleşmeleridir. Rejimin karşısında duran siyasi güçlerin bölünmesi Parti Devleti düzenine muhalefette şekillenen siyasi “ada”ları fethetmek için ya pazarlık etmesine ya da “savaşmasına” müsaade eder. Bir savaş kanunu olan “güçlerin ekonomisi”ni uygulayarak: Her çekirdeğe karşı güçleri birleştirerek, onu ötekilerden ayırarak vurulmuş küçük çekirdeklerden oluşan ayrılmış bir düşman. Bu muhalif çekirdekler BİR düşmanla değil, BİRÇOK düşmanla karşı karşıya olduklarını düşünürler; yani onları benzer yapan şeyi (çatıştıkları düşmanı: Parti Devleti düzenini) değil, farklı kılan şeyi (siyasi önerilerini) vurularlar. Elbette, burada gerçek muhalefetten söz ediyoruz, kuklalarla değil. Muhalif güçlerin böyle dağılması, düzenin her “ada”yı kuşatmak ve fethetmek (ya da bozmak) için güçlerini birleştirmesine olanak tanır.

Bu “ada”ların birliği Parti Devleti düzeni için ciddi bir sorun oluşturabilir, bu (birlik) tek başına rejimi yenmeye yetmez. “Üçüncü unsur”un, Meksika halkının varlığı ve eylemi hâlâ eksik olacaktır. Bu üçüncü unsurun toplumsal bir sınıf olarak kesin özellikleri var mı? Evet. Hakim olan şey onun kuşkuculuğu ve siyasete, yani siyasi örgütlere olan güvensizliği. “Meksika halkı” diyerek bir çözüme değil, bir soruna değiniyoruz. Bir sorun, evet ve bir taraftan bütün

kuramsal tasarıları alt eden, öbür taraftan da denetimi birleştiren bir inatla kendini sunan bir gerçeklik.

Bu “ada”ların birliği pek çok engelle karşı karşıyadır. Bunlardan biri, yalnızca biri değil, önemli bir tanesi, bu birliğin tabiatındaki farklılıktır. Sömürülen sınıfların ya da sömürülen sınıfların örgütlerinin birliğine karşı çoklu sınıf birliği. Alt bölünmelerin ortaya çıktığı yer tam da burası.

İler ikisinin de paralel bir şekilde kurulması mümkün mü yoksa biri öbürüne ters mi düşer? Birinin diğerine muhtemelen ters düşmeyeceğine inanıyoruz. Ama her halükarda, üçüncü aynaya sormak en iyisidir, yani “özgürleştirilecek” ya da “azat edilecek” olana. Sorun, cevap verin. Konuşun, dinleyin. Bir diyalog, sonra. Ulusal bir diyalog...

(Makalenin sonu, sorumluluk yerine getirildi).

İlepsi bu kadar, bayım. Yazı tarzımın, sadık ve dürüst olmasına rağmen hayatı camlar ve aynalar oyunuymuş gibi gören kalkan taşıyıcımın gibi bir sloganın değil de “Halkımın içinden, rock müzik konuşsun,” sloganı altında basılmayı hak ettiğine eminim.*

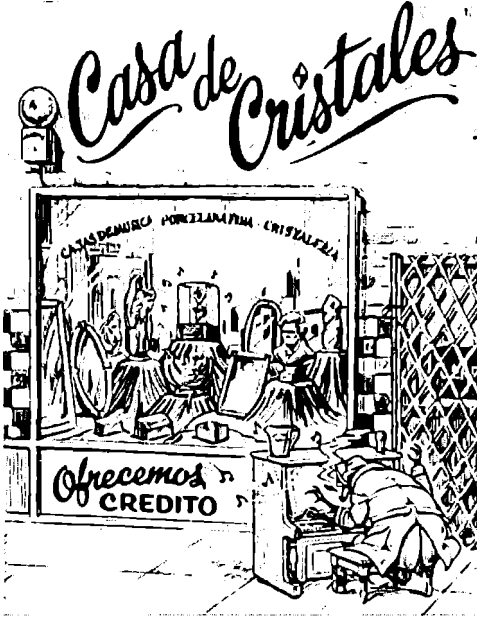
Vale. Salud ve cesaret! Ayna işte orada bir yerde. Yapmamız gereken tek şey onu bulmak...

Bilmem hangi karayolundaki, bilmem kaçınıcı kilometreden, ama aslında biz Meksika'dayız.

Lacandona'lı Don Durito

* UNAM'ın 1921'de José Vasconcelos tarafından bulunan sloganıyla (“*Por mi raza hablará el espíritu*” [Halkımın içinden, ruh konuşsun]) ilgili bir söz oyunudur.

DURITO V: DURITO MEXICO CITY'DE

Aynalar Kitabı'nın bu ikinci bölümünde, Durito "Onur Göçü" protesto yürüyüşünden sonra Mexico City'yi dolaşır, Marcos'a şehrin yalnızlığı ve korkusuyla ilgili düş kırıklığı hakkında bir mektup yazar. Sonra bir dükkânın vitrininde tanıştığı balerinden ve müziğin özgürleştirici etkilerinden bahseder.

Gelecek Gün:

Öteki Tarafı Görmeye Yarayan Ayna

Öteki tarafı çizilmiş bir ayna, ayna olmaktan çıkar ve cam parçası halini alır. Aynalar bu taraftan bakmak içindir, cam öteki tarafta ne olduğunu gösterir.

Aynalar çizilmek içindir.

Cam kırmak... ve karşıya geçmek için...

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Gerçek ve hayali olanın tasviri pek çok ayna arasında kırmak için bir parça cam arar.

Şafak vakti. Mexico City. Durito Zócalo etrafındaki caddelerde dolaşüyor. Küçük bir yağmurluk ve *Kazablanka*'daki Humphrey Bogart gibi kenarı yukarı doğru kıvrılmış şapkasıyla Durito, fark edilmeden geçmeye çalışıyor. Ne böyle giyinmesine ne de ağır ağır yürümesine gerek var, çünkü Durito parlak dükkân vitrinlerinden kaçan gölgelerde saklanıyor. Gölgelerin gölgesi, sessiz adımlar, kıvrık şapka, yerde sürünen yağmurluk. Durito gün ağarırken Başkent'te yürüyor. Kimse onu fark etmiyor. Onu görmüyorlar, çok iyi saklandığı ya da 50'lerin dedektifleri gibi giyinmiş o küçük, minik Don Kişot çöp kümeleri arasından seçilemediği için değil. Durito, birisinin ayağıyla ya da Mexico City tanının o önceden kestirilemez rüzgârlarından biriyle sürüklenmiş kâğıtların yanından yürüyor. Kimse Durito'yu görmüyor, çünkü bu şehirde kimse kimseyi görmüyor, nedeni bu kadar basit.

"Bu şehir hasta," diye yazıyor Durito bana. "Yalnızlık ve korku hastası. Büyük bir yalnızlık koleksiyonu. Bu şehir aslında pek çok şehir, her sakin için bir şehir. İstiraplar toplamıyla değil (içinde ıstırap olmayan yalnızlık biliyor musun?), daha çok potansiyelle ilgili. Onu çevreleyen yalnız insanların sayısı yalnızlık deneyimlerini katlıyor. Sanki her birinin yalnızlığı yerel karnavallarda gördüğümüz 'Aynalar Evi'ne girmiş gibi. Her bir yalnızlık başka bir yalnızlığı yansıtan bir ayna ve bir ayna gibi yalnızlığı püskürtüyor."

Durito yabancı bir bölgede olduğunu, bu şehrin kendi vatani olmadığını fark etmeye başladı. Kalbinde ve bu şafak vakti, Durito çantalarını topluyor. Sanki bu, bir sevgilinin bunun elveda demek olduğunu anladığı zaman yaptığı gibi son bir kucaklamaymış gibi, bu yolu tutuyor. Zaman zaman, devriye arabalarının sirenlerinin uluması yükselip de yabancıları şaşırtırken, geçip giden insanların sayısı azalıyor. Durito da o yabancılardan biri, bu yüzden ne zaman caddeden yanıp sönen kırmızı mavi ışıklar geçse, bir köşeye saklanıyor. Durito piposunu gerilla tekniğiyle yakmak için bir antrenin yardakçılığından yararlanıyor. Belli belirsiz bir kıvılcım, derin bir nefes ve görüş alanını ve yüzü kaplayan duman. Durito duruyor. Bakıp izliyor. Önünde dükkânın vitrini hâlâ ışıklı. Durito büyük cama bakıyor ve işte camın arkasındakiler: bütün şekil ve

boyutlarda aynalar, porselen ve cam biblolar, kesme kristalden minik müzik kutuları. “İ-iç küçük bir telefon kulübesi yok,” diyor Durito kendi kendine Güneydoğu Meksika ormanlarında geçirdiği uzun yılları da hatırlardan çıkarmadan.

Durito Mexico City’ye veda etmeye geldi ve bu şehre herkesin nefret ettiği, ama kimsenin vazgeçemediği bir hediye vermeye karar verdi. Bir hediye. İşte, bu Durito, Mexico City’nin ortasında, Lacandona’lı bir böcek.

Durito bir hediyeyle veda ediyor.

Sihirbazlara özgü zarif bir el hareketi yapıyor. Her şey duruyor, hafif bir rüzgâr yüzümüzü yaladığında sönen mumlar gibi sönüyor ışıklar. Başka bir el hareketi ve sokak lambası dükkân vitrinindeki müzik kutularından birine ışık tutuyor. Leylak rengi, güzel elbisesiyle bir balerin elleri başının üstünde birbirine dolanmış bir şekilde parmak ucunda duruyor. Durito da aynı biçimde durmaya çalışıyor, ama fazla zaman geçmeden kolları birbirine dolaşır. Bir sihirli el hareketi daha ve sigara paketi büyüklüğünde bir piyano görünüyor. Durito piyanonun önüne oturuyor ve üstüne kim bilir nereden bulduğu, yarısı boş olduğuna göre muhtemelen üstünden zaman geçmiş olan bir kupa bira koyuyor. Durito parmaklarını çıtlattırıyor, filmlerdeki meyhane salonlarında piyanistlerin yaptığı parmak jimnastiklerinden bazılarını yapıyor. Durito balerine dönüp başını sallıyor. Balerin canlanıp reverans yapıyor. Durito bilinmeyen bir nağmeyi mırıldanıyor, küçük bacaklarıyla tempolu bir şekilde vurmaya başlıyor, gözlerini kapıyor ve sallanmaya başlıyor. İlk notalar kulağımıza geliyor. Durito dört elle piyano çalıyor. Camın öbür tarafından balerin dönmeye başlıyor ve yavaşça sağ bacağına kaldırıyor. Durito klavyenin üstüne eğilip hiddetle saldırıyor. Balerin küçük müzik kutusu hapishanesinin izin verdiği ölçüde en iyi adımları icra ediyor. Şehir kayboluyor. Artık hiçbir şey yok, sadece piyanonun başındaki Durito ve küçük müzik kutusundaki balerin var. Durito çalıyor, balerin dans ediyor. Şehir şaşırıyor, yanakları beklenmedik bir hediye alan, hoş bir sürprizle karşılaşan, iyi haberler duyan birininki gibi kızarıyor. Durito en güzel hediyelerinden birini veriyor: kırılmaz ve ebedi bir ayna, incitmeyen; aksine iyileştiren, arıtan bir veda. Gösteri sadece birkaç dakika sürüyor, son notalar da bu şehri dolduran şehirlerin şekillenmeye başlamasıyla soldu. Balerin rahatsız hareketsizliğine geri dönüyor, Durito yağ-

murluğunun yakasını çeviriyor ve dükkân vitrinine karşı zarif bir reverans yapıyor.

“Hep vitrinin öteki tarafında mı olacaksın?” diye soruyor Durito merakla. “Hep benim durduğum tarafın karşısında mı olacaksın ve ben hep senin durduğun tarafın karşısında mı olacağım?”

“*Salud* ve sonsuza kadar, benim sevgili baş belam. Mutluluk bir hediyedir, ani bir ışıltı kadar kısa sürer ve buna değer.”

Durito caddeyi geçiyor, şapkasını düzeltiyor ve yürümeye devam ediyor. Köşeyi dönmeden önce dükkân vitrinine bakıyor. Yıldız şeklinde bir delik camı süslüyor. Alarmlar boşuna çalıyor. Camın arkasında, küçük müzik kutusundaki balerin artık orada değil...

“Bu şehir hasta. Hastalığı bir kriz haline geldiğinde tedavi edilecek. Milyonlarla çarpılmış ve farkında olunan bu ortak yalnızlık, kendini bularak ve iktidarsızlığına yol açan nedeni bularak bitecek. Sonra ve ancak ondan sonra, bu şehir üstündeki sisten kurtulacak ve kendisini kırsal yörelerde çokça bulunan parlak renkli kurdelelerle süsleyecek.

“Bu şehir zalim bir aynalar oyunu oynuyor, ama hedef olarak berrak bir cam yoksa aynalar oyunu faydasız ve verimsizdir. Anlamak için bu yeterlidir; ve kim-olduğunu-bilmiyorumun söylediği gibi mücadele et ve mutlu olmaya başlayacaksın...”

“Geri dönüyorum, tütün ve uykusuzluğun hazır olsun. Sana anlatacak çok şeyim var, Sancho,” diye bitiriyor Durito mektubunu.

Sabah. Birkaç piyano melodisi, doğan güne ve şu anda yolda olan Durito'ya eşlik ediyor. Batıda, güneş sabahın berrak camını kıran bir kaya gibi...

Vale bir kez daha. *Salud* ve boş aynalar için teslim olmayı bırak.

El Sup piyanonun başından kalkıyor ve karşısında gördüğü pek çok aynadan dolayı kafası karışmış bir şekilde çıkışı arıyor... ya da yoksa girişi mi?

DURITO'NUN DÖNÜŞÜ

Mexico City'den dönen Durito sihirbaz Merlin'in nasıl karşısına çıktığıyla ilgili bir öykü anlatmaya çalışır, ama Marcos bu öyküyü zaten *Don Kişot*'tan bildiğini söyleyerek itiraz eder. Durito ile Marcos, Camilo ve Marcos'un "Diğer Benliği"yle birlikte politika ve kültür üzerine bir çalışma grubu oluştururlar ve ilk oturuma eleştiri ve özeleştiriyle başlarlar. Bu bildiri, EZLN'nin *consulta*, yani Zapatista siyaseti hakkında ulusal ve uluslararası bir halkoylaması çağrısını takip eder ve Ulusal Yurttaşlar Görüşmesi'nin (30 Haziran-1 Temmuz) toplantısına tesadüf eder. Toplantıda 800'ün üstünde sivil toplum örgütü, devletin yaptığı iktisadi, siyasi ve toplumsal reformlara ilişkin ulusal bir müzakere talep etti.

Ulusal haftalık gazete *Proceso*'ya
Ulusal gazete *El Financiero*'ya
Ulusal gazete *La Jornada*'ya

San Cristóbal de Las Casas'ın yerel gazetesi *Tiempo*'ya

30 Haziran 1995

Efendiler,

İşte bir bildiri ve muhatapları farklı olan mektuplar. Haziran, Temmuz olacağı halde Mayıs'a dönecekmiş gibi kandırarak bizi terk etti. Aslında “uzman” PGR'ye (Meksika Ulusal Savcılar Ofisi) göre, bu Haziran benim doğum günüm olacaktı; PGR'nin karmaşık bilgisayarlarına göre de 38 yaşına girecektim.¹ Bana uygun görülen 38'e dair (hâlâ) tek bir altın kuruş almadığımı ağırbaşlılıkla söylüyorum. Camilo gülüp şöyle diyor: “Ne 38'i, daha çok 83 gibisin.” Öyleyse UDI'ye eşit 83 altın kuruş almam gerekiyor.²

Vale. Salud ve bu bulmacayı çözmek için gerekeni söylüyorum: utanç.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Durito'nun dönüşünü ve (benim için) daha başka mutsuz olayları anlatır.

“Hayır, hayır, hayır,” diye cevaplıyor Merlin'in Lacandona'lı Dulcinea'nın cazibe sırrını açıklamak için kurukafa surati ve iskelet vücuduyla nasıl karşısına çıktığıyla ilgili öyküsüne başlayan Durito.³

“Neden daha sana ne soracağımı bilmeden ‘hayır’ diyor-sun?” diyor Durito.

“Çünkü ben bu öyküyü zaten *La Manchalı Yaratıcı Asilzade Don Kişot*'un ikinci kitabından biliyorum. Merlin Sancho

¹ 1995 Şubat'ında PGR, askeri saldırı bahanesi olarak Marcos'un kimliğini Rafael Sebastián Vicente Guillén olarak tespit ettiklerini iddia etti.

² UDI ya da *unidad de inversión* Meksika'da günlük olarak ayarlanan ve enflasyon karşısında kredileri saptamak için tasarlanan bir muhasebe birimidir. “*Udiler*” ana kredi karşısındaki fiyat düzeyi değişikliklerini yansıtır.

³ Dulcinea del Toboso Don Kişot tarafından köylü kızı Aldonza Lorenzo'ya armağan edilen soylu isimdir. Bu isim kızı bir prensese ve Don Kişot'un uğruna kahramanlık sergilediği bir leydiye dönüştürmüştür.

Panza'ya kendi kaba ellerini 3.600 kere kamçılaması gerektiğini söylüyor.¹

Sonra, ne Sancho'nun eşeğini ne de kanatlı "Rüzgâr Clavileño'yu [*clavija*: küçük takoz, *leño*: odun] (tahtadan oluşuna, alındaki küçük takozu ve rüzgâr gibi gidişine çok uygun bir isim. Yani isim konusunda, meşhur Rocinante'yle pekâlâ rekabet edebilir)" hatırlıyorum; hatırımda kalan önceki yollarda ona acı çektiren binek hayvanları: adından da belli olduğu gibi, süvarisinden kurtulmak istediğinde gür ormanlara dalmaya eğilimli olan ya da kendini yere atıp semeri ile yükünden sıkıldığında onlardan kaçan *El Salvaje*.⁵

Başkalarına yoldaş olacak kadar hizmet etmeyen, bu yüzden hakkında çayırda kederle öldüğü söylenen, açlıktan, sıskalıktan kopacak bir at olan *El Puma*. Yaşlılık askeri rütbeyle ölçülseydi kumandan olabilecek *El Choco*. Sol gözüyle o zamanlar yollarda çokça bulunan dik kıyıları ve batakları görmeyi başarabilen, sağ gözü kör, yaşlı ve asil at. Yükseklerle zıplayan, capcanlı eşek *El Viajero*. Zarif ve lütufkâr adımlarıyla harika bir aygır, eğri pürüzsüz taşlarla kaygan ve kırık vaatlerin tepelerindeki centilmen *El Tractor*.

Not: Eleştiri ile özeleştirinin nasıl... şekillendiğini anlatır.

Tembel bir bulut ağaçların arasında boylu boyunca uzanıyor. Ay bulutu binlerce beyaz iğneyle deliyor. Temmuzun geldiğini unutan bir ateşböceği kamp ateşiyle sigaraların kızıl-kül rengi ışığı arasında şüpheyi kavrılıyor. Sıradan bir şafak vakti, sıradan bir dağ, birkaç sıradan adam ve bir böcek, bir böcek mi?

"Omzunda böcek var," diyor Camilo bana. Şaşırmayıp şöyle cevap veriyorum:

"Senin de boynunda kene var. Diğer Benliğimin de kulağında örümcek var ve ben bir şey söylemiyorum. Hem, o böcek

¹ Aslında Merlin Sancho'nun kendi kendini 3.300 kere kamçılmasını istiyor. Bkz. Cervantes, *Don Quijote* (35. Bölüm, s. 664).

⁵ Bkz. Cervantes, *Don Quijote*, s. 685. Don Quijote atına Rocinante "[rocín: beygir, ante: önce]" adını verdi çünkü "bu ad onca hem kulağa hoş geliyordu, hem önceki durumunu, bir beygir olduğunu, hem de beygirlerin en önde geleni olduğunu ifade ediyordu" (s. 54).

değil, Fransızca konuşan küçük bir papağan...” Durito şaşırarak bana bakıyor, ama korkmuş gibi görünmüyor ve ezbere bir şey okumaya başlıyor:

**Ma pauvre muse, hélas! Qu'as-tu donc ce matin!
Tes yeux creux son peuplés de visions nocturnes,
Et je vois tour à tour réfléchies sur ton teint
La folie et l'horreur, froides et taciturnes.⁶**

Sonra da zorla ekliyor:

**On da değiliz yüz de,
Sadece üç kişiyiz,
İyi say!**

Üçün “hücre”si toplantıdır ve Durito sanatı taklit eden hayatıyla ilgili saçmalığına kalkıda bulunmaya karar verip bu oturuma katılır.

“Dört üç silahşörler yok muydu?” diye soruyor Durito, onun hücrenin toplantısına katılmasına itiraz ettiğimde. “Evet” dedim, Durito da bu doğrulamayı onay olarak kabul ediyor, işte buradayız... Dört olan üçümüz.

Gündemdeki ilk madde siyasi çalışmamız ile kültürel faaliyetlerimizin hücreesine ad vermek. Ettore Scola'nın anısına, kendimizi “kirli, çirkin ve kötü” olarak adlandırıyoruz.⁷ Ama itirazlar vardı. Camilo “Kirli ve çirkin olabiliriz; ama kötü olmaya gelince, bu basite indirgenmiş ve Manici⁸ bir görüş olur,” dedi. Camilo “kötü”yü “kaba” olarak

⁶ “*La Muse Mulade*” (Hasta İlham Perisi) şiirinden, Charles Baudelaire, *Les Fleurs du Mal* (Kötünün Çiçekleri) (1855) (Paris: Editions Gamier Freres, 1959), 16-17. Modernliğin deliliği ve dehşetini daha sağlıklı ve daha canlı ilkçağla yan yana getiren bir şiirin bu ilk dörtlüğü şu anlama gelir: “Benim zavallı ilham perim, heyhat! Neyin var senin bu sabah? / Boş gözlerin gece hayalleriyle dolu / Yüzüne ardı ardına yansıyan / delilik ile korku, soğuk ile sessizliği görüyorum.”

⁷ *Brutti sporchi e cattivi* (1976) filmi *Çirkin, Kirli ve Kötü* ya da *Kötümser ve Kirli* olarak da bilinir. Ettore Scola tarafından yazılıp yönetilmiştir. Film her üyesi ötekileri ortadan kaldırmanın yollarını arayan bir ailenin bir Roma gecekondı kasabasında gösterdiği mücadeleyi konu alır.

⁸ Bir tür dinsel düalizm (ikicilik) olan Manicilik (Manihaizm) III. yüzyılın son yarısında Mani tarafından kurulmuş bir dindir. Manicilik aslında

değiştirmeyi önerdi ve ortaya “kirli, çirkin, kötü ve kaba” çıktı. Eleştiri ile özeleştirici genellikle kafa karışıklığını ortaya çıkaran derin bir sessizliği teşvik eder.

Ama bugün pek çok sivrisinek var, bu yağmur işareti; kimse ateşi ya da dumanı bırakmak istemiyor, bu yüzden Diğer Benliğim ee-ze-le-ne ile yüksek hükümet arasında bir müzakere gibi olmayı vaat eden bir oturuma başlıyor: “Kendimi sıra El Sup’ta olduğu halde yakacak odun toplamaya gittiğim ve bu yüzden onu tembelliğe ve böceklerle gezgin şövalyeler öyküleri anlatarak maskaralık etmeye sürüklediğim için eleştiriyorum.” Sakinliğimi bozmadan uzlaşmacı bir tavırla cevap veriyorum: “Ben de kendimi hep Diğer Benliğime uyup onun dikkatsizliğini, tembelliğini ve her şeyi berbat etme özelliğini teşvik ettiğim için eleştiriyorum.” Camilo eleştiri ya da özeleştirici yapmıyor; sadece benim ve sizin Diğer Benliklerimizin nasıl özeleştirtinin ardına saklanarak resmen birbirlerini eleştirdiklerini duyarak eğleniyor. Yağmur yağmasaydı, bütün geceyi böyle geçirebilirdik. Odunlar ıslanıyor, ateş sönüyor...

İlücrenin bir sekreterinin tayini, Durito, yani papağan seçim listesi düzenleneceğini söyleyince durduruldu.

Not: Kapağında Pablo Picasso’nun *Consulta* adlı yağlı boya tablosunun kopyası olan (Nisanda geri gönderildiği söylenen) bir defteri aldığımı bildirir.

İlk sayfada şöyle yazıyor: “Soneler ve öteki şeyler için. Kendine iyi bak.” Defteri şöyle vaftiz ettim: “Sone yazabilseydim, silah taşımazdım; kendime iyi baksaydım, burada olmazdım. İmza, El Sup.” Defteri “öteki şeyler” için kullanmaya başladım.

Vale bir kez daha. *Salud*, gözlerimizin içi parlıyorsa, gece nefesimizi kesse ne olur?

El Sup pastanın üstündeki küçük mumları üflüyor, tek amacı hâlâ yapabildiğini göstermek... (Durito mumları ak-sırıklarla söndürmek sayılmaz diyor. Ben de pee-gee-rec’nin çorbasını artırmak için çamur turtaları yapmak da sayılmaz diyorum).

Zerdüş DUALİZMİ, Babilonya folkloru, Budist ahlâk ilkeleri ve Hristiyan unsurların bir karışımından oluşmaktadır. Bu bileşimde önde gelen anlayış iki ezeli ilke olan iyi ve kötünün çatışmasıdır. (y.n.)

DURITO VI: NEOLİBERALİZM, İKTİSADİ KARMAŞANIN KARMAŞIK KURAMI

Durito bu bildiride neoliberalizmle ilgili düşüncelerini belirtmeye devam eder. Sherlock Holmes rolüne bürünen, şimdiye kadar tanınmayan danışman Durito, *El Sup'a* hükümet kabinesinin gizlice kendisinin karakter X ya da “aptal doğaçlama” dediği “görünmez eleman” tarafından yönetildiğini keşfettiğini anlatır. Bu doğaçlama veya “siyasi öğreti haline getirilen neoliberalizm,” yurtdışında eğitim gören ve Meksika'daki yoksullukla baskıyı gizleyerek “kurmaca bir gerçeklik” yaratmayı başaran “genç siyasetçiler” tarafından sadık bir şekilde yürütülür. Bu bildiri, hükümetle Zapatista temsilcileri arasındaki 6 Temmuz 1995'te biten dördüncü müzakere turunu takip eder.

Ulusal haftalık gazete *Proceso*'ya

Ulusal gazete *El Financiero*'ya

Ulusal gazete *La Jornada*'ya

San Cristóbal de Las Casas, Chiapas'ın yerel gazetesi
'Tiempo'ya

17 Temmuz 1995

Hanımefendiler ve Beyefendiler,

El Sup şu anda burada olmadığından size ben, Durito yazıyorum. *El Sup* en yüksek tepeye tırmanıp ufku izliyor. Doğum günü için gelecek hediyeler o kadar çok olsun ki Güneydoğu Meksika dağlarına ulaşmak için “Karavanların Ninesine” ihtiyaç duysunlar, diye umut ediyor. Uzun kamyon kuyruğunu uzaktan en iyi şekilde anlayabileceğimizi söylüyor. Zavallı adam! Doğum gününün 30 Şubat olduğunu zaten herkesin bildiğinin farkında değil.

Pekâlâ, işte buraya atılmış bildiriler ve notlar.

Sonunda rahat nefes alabiliyoruz! Hükümet iki yıl içinde çooook mutlu olacağımızı bildirdi. Şimdi çözülecek tek soru bizi Cennet'ten ayıran 730 güne kimin katlanabileceği.

Vale öyleyse. *Salud* ve umarım San Andrés diyalogu için hükümet ekibine Mejia Baron'u dahil etmezler.¹

Güneydoğu Meksika dağlarından,
Lacandona'lı Don Durito.

Not: Sıradan bir şafak rüzgârında bayrak gibi dalgalanan başakları selamlar.

Ay, batıda, iki tepenin açık bacakları arasına düşer, yanaklarını nehrin yılankavi bir iniltiyle eşeyini tahrik ettiği tepede dinlendirir. Heyecanlanan bazı bulutlar ıslaklıklarını ağaçlara sürter. Doğuda, şimşekler ve yer sarsıntıları var, cırcır böcekleri tehlike işaretleri veriyorlar ve şimdi etrafa yayılmış yalnızca birkaç yıldız güneyi vuracağı bildirilen fırtınaya şaşırıyor. Tedbirli uçak bir tehdit savurup uzaklaşıyor. Bekleme ve tütünle geçen başka bir şafak daha. Her şey sessiz sakin. Davetsiz (her zaman olduğu gibi) misafirin görünmesi için mükemmel bir fırsat.

¹ Hem Amerika Kupası'nda hem de Dünya Kupası'nda ABD'ye yenilmelerinin ardından, Meksika Futbol Federasyonu (FMF) 1995 Temmuz'unda Meksika milli futbol takımının teknik direktörü Mejia Baron'u işten attı.

Durito VI! (Neoliberalizm: Facianın Feci Siyasi İdaresi)

Durito'nun omzunda ateş böceği parlıyor. Bir gazete kupürü yığını efendim, Lacandona Ormanının meşhur Don Durito'su, bir insanın şimdiye kadar icra ettiği en asil mesleğin, gezgin şövalyeliğin en yüce temsilcisinin yatak-sandalye-sıra-yazıhanesi oluyor. Pipodumanı arasından yanlışları düzelten en son ve en büyük, meşhur şövalyeyi gözleyip koruyorum. Onun güvenliği için uykumdan oluyorum, onun uğruna hep tetikte ve hazır bekliyo... esnecececece.

"Yine esniyorsun, düzenbaz!" diye çıkışıyor Durito.

"Uyumuyordum!" diye kendimi savunuyorum, "düşünüyordum..." Saatinde bakınca fark ediyorum ki...

"Saat sabahın üçü! Durito, artık uyuyamaz mıyız?"

"Uyku! Tek düşündüğün uyku! En verimli saatleri uyuyarak harcarsan nasıl gezgin şövalyeliğin en yüksek seviyesine ulaşmayı isteyebilirsin?"

"Şu anda sadece uyumak istiyorum," diyorum esneyip kendime yastık yaptığım sırt çantamın üstünde rahatlamaya çalışırken.

"Uyu o zaman. Apollo gecenin eteğini altın bıçaklarla dilim dilim kesene kadar, kendimi bir şövalyenin bayrağı ya da arzusu için seçtiği en yüce ve en asil hanımefendiyi düşünmeye adayacağım. O tek ve biricik, en iyi, eşsiz, ... beni dinliyor musun?!" Durito'nun bağırıldığını duyuyorum.

"Hıııı," diye karşılık veriyorum, Durito'nun sağ elinde Ekskali-bur'la, sol eli kalbinin üstünde, öbür sağ eli belinde, bir başkası zırhını düzeltirken, bir ötekisi... (Durito'nun kaç kolu olduğunu artık hatırlamıyorum, ama yapmak istediği el kol hareketlerine yeteceğinden fazlası var onda) gazete kupürü yığınının üstünde dikildiğini anlamak için gözlerimi açmama gerek olmadığını bilerek.

"Seni ne ayık tutar, benim tembel silahtarım?" diye soruyor niyetinin beni uyanık tutmak olduğu belli olan Durito.

"Beni mi? İlçibir şey, senin gece yarısı konuşmaların ve çalışmaların olmazsa. Sahi, ne çalışıyorsun?"

"Hükümet kabinesini," diyor Durito kâğıtlarına dönerken.

"Hükümet kabinesini mi?" diye soruyorum şaşkınlıktan yapmak istemediğim şeyi yaparak, yani gözlerimi açarak.

"Elbette! Kabine üyelerinin neden birbirleriyle çeliştiğini, her birinin kendi yolunda gittiğini ve patronun kim olduğunu unuttuğunu keşfettim."

"Yani patronun Zedillo olduğunu," diyorum konuya gösterdiğim ilgiyi yitirerek.

"Yanlış! Patron Zedillo değil," diyor Durito kendinden memnun bir şekilde.

"Değil mi?" diye soruyorum, aynı anda haberleri dinlemek için sırt çantamdaki küçük radyoyu arıyorum. "İstifa mı etti? Ondan kurtuldular mı?"

"Olumsuz," diyor ani hareketliliğimden hoşlanan Durito. "İşte orda, tam dün bıraktığımız yerde."

“Yani?” diye soruyorum şimdi tamamen uyanık bir halde.

“Hükümet kabinesinin başkanı, adet yerini bulsun diye ve ihtiyatla ‘Karakter X’ dediğim biri.”

“Karakter X mi?” diye soruyorum, Durito’nun cinayet romanlarından hoşlandığını hatırlayarak. “Nasıl keşfettin?”

“Basit, sevgili Watson.”

“Watson mı?” Durito’nun miğfer olarak kullandığı *cololté* kabuğunun etrafında döndüğünü görüp kekeliyorum. Kabuk artık rapçi şapkasına benziyor (Durito bunun dedektif şapkası olduğunda ısrar etse de) Durito elinde ufak bir büyüteçle kâğıtlarını inceliyor. Onu iyi tanımasaydım, Durito değil şey olduğunu söylerdim... şey...

“Sherlock Holmes önemsiz gibi görünen ayrıntıları toplayıp varsayım içinde birleştirmeyi, sonra da onu doğrulayacak ya da çürütecek yeni ayrıntılar aramayı benden öğrenen bir İngiliz’dir. Benim şu anda yaptığım da öğrencim Sherlock Holmes’la, Londra’nın kenar mahallelerinde gezerken yaptığımız gibi basit bir çıkarsama egzersizinden başka bir şey değil. Benden daha pek çok şey öğrenbilirdi, ama onu ünlü yapmaya söz veren Conan Doyle diye birisiyle gitti. Sonra ona ne olduğunu hiç öğrenemedim.”²

“Ünlü oldu,” diyorum alayla.

“Gezgin şövalye olduğunu sanmıyorum,” diyor Durito ilgiyle.

“Olumsuz, canım Sherlock’um, kurmaca bir karaktere dönüşüp ünlü oldu.”

“Hatan var, sevgili, büyük burunlu Watson’ım, şöhret ancak şövalyelikle elde edilir.”

“Pekâlâ. Bu konuyu bırakıp hükümet kabinesi ve gizemli ‘Karakter X’e geri dönelim. Anlat bakalım.”

Durito gazete ve dergi kupürlerini incelemeye başlıyor.

“Hımmın. Hımmm. Hımmm!” diye hayretle bağırıyor Durito.

“Ne var? Bir şey mi buldun?” diye soruyorum son takdire şayan “hımmm”ın üzerine.

“Evet, *Barbarella*’daki Jane Fonda’nın fotoğrafı,” diyor Durito mest olmuş bir ifadeyle.³

“Jane Fonda mı?” diye soruyorum, kalkıyorum, yerimde durmıyorum, titriyorum.

“Evet, üstelik en doğal haliyle,” diyor uzun uzun iç çekerek.

Jane Fonda’nın “doğal haliyle” bir fotoğrafı kendine saygısı olan herkesi uyandırmaya yeter ve ben de daima kendime saygı duymu-

² Arthur Conan Doyle (1859–1930) 1885’te Edinburgh Üniversitesi’nden doktor diploması aldı, ama tıpkı kendi kitaplarındaki karakter Dr. Watson gibi, tıp mesleğiyle pek alakalı değildi, o yüzden roman yazmakla ilgilendi. Eserlerinin arasında meşhur dedektif Sherlock Holmes serisi de vardır.

³ Jane Fonda, manken, oyuncu, siyasi eylemci; bir bilim kurgu klasiği olan *Barbarella: Galaksinin Kraliçesi* (1968; Roger Vadim, yönetmen) filminde başrol oynadı.

şumdur. O yüzden yerimden kalkıp Durito'dan kupürü istiyorum, o ise onu dikkatle dinleyeceğime söz verene kadar kupürü bana vermeyeceğini söyledi. Tekrar tekrar söz verdim. Başka ne yapabilirdim ki?

“Güzel. Şimdi dikkatini bana ver!” diyor Durito piposunu çiğnerken yaptığı aynı vurguyla. Birkaç çift olan ellerinden bir çiftini arkasına koyup ileri geri yürüyerek konuşmaya başlıyor:

“Diyelim ki adındaki vurgu sondan ikinci heceye düşen ve tesa-düfen çizgilerle düzensiz yıldızlar imparatorluğunun altında bulunan sıradan bir ülkemiz var. “Altında” diyerek, sadece “altında”yı kastediyorum. Varsayalım bu ülkeye korkunç bir bela dadandı. Ebola mı? AIDS mi? Kolera mı? Hiçbiri değil! Daha ölümcül, daha yıkıcı bir şey. Neoliberalizm! Size bu hastalıktan daha önce de bahsettim, bu yüzden durup kendimi tekrar etmeme gerek yok. Şimdi düşünün, “genç siyasetçilerden” oluşan yeni nesil, bu ülkeyi kurtuluşunu kavradığı tek yolla, yani tarihini bilmeden ve vahşetin ve insan ahmaklığının hızlı treninin son vagonuna, yani ‘kapitalizme’ takarak ‘kurtarmak’ için yurtdışında okudu. Diyelim ki bu vatansız öğrencilerin defterlerine ulaşmayı başarabildik. Ne görürüz? Hiçbir şey! Kesinlikle hiçbir şey! Bu onların tembel öğrenciler oldukları anlamına mı gelir? Kesinlikle hayır. Onlar çalışkan ve zeki öğrenciler. Ama çalıştıkları her konuda sadece bir tane, bir tanecik ders öğrendiler. Ders hep aynı: ‘Ne yaptığını biliyormuş gibi davran.’ ‘Bu, neoliberalizm güdümündeki iktidar siyasetinin temel düsturu,’ diye öğretti öğretmenleri onlara. Öğrenciler de sordular ‘Neoliberalizm nedir, sevgili öğretmenim?’ diye. Öğretmense cevap veremez, ama şaşırmış yüz ifadesinden, kızarmış gözlerinden, ağzının kenarlarından akan salyasından, sağ ayakkabısının tabanının bariz aşınmasından öğretmen öğrencilerine gerçeği anlatmaya cesaret edemediğini çıkarıyorum. Gerçek, benim keşfettiğim üzere, neoliberalizmin iktisadi karmaşanın karmaşık kuramı, toplumsal budalalığın budalaca coşkusu, facianın feci siyasi idaresi olduğu.” Durito'nun piposunu tekrar yakmak için konuşmaya ara vermesini fırsat bilip soruyorum, “Bütün bunları öğretmenin yüzünden, salyasından, gözlerinden ve ayakkabı tabanından nasıl anladın?” Fakat Durito beni duymuyor, çakmaktan mıdır söyleyeceklerinden midir bilinmez gözleri parlıyor.

“Evet. Devam edelim. Bahsi geçen öğrenciler ülkelerine ya da ülkelerinden geriye ne kaldıysa oraya dönerler. Kimsenin anlamadığı bir kurtarıcı mesajıyla gelirler. Saygın insanlar bu mesajı yorumlarken, onlar ganimetleriyle, yani, iktidarla sıvışırlar. Onu bir kez ele geçirdiler mi öğrendikleri tek dersi uygulamaya başlarlar: ‘Ne yaptığını biliyormuş gibi davran.’ Ve bu imajı kazanmak için kitle iletişim araçlarını kullanırlar. İçinde her şeyin kusursuzluğa gittiği kurmaca bir gerçeklik kurma derecesinde tam bir sahtekârlık içine düşerler. Oysa “öteki” gerçeklik, gerçek gerçeklik, kendi rotasını izledi ve bir şey yapılmalıydı. Sonra, akıllarına gelen her şeyi yapmaya başladılar; bir gün böyle, öbür gün şöyle. Sonra...”

Durito duruyor, piposunu inceliyor, sessizce bana bakıyor...

"Sonra ne?" diye devam etmesi için zorluyorum.

"Sonra... tütün bitti. Daha tütünün var mı?" diye cevaplıyor beni.

Onu stratejik yedeğimizin bitmek üzere olduğu konusunda uyarmak için durdurmak istemiyorum. Yanımdaki küçük çantayı alıyorum. Durito piposunu tekrar dolduruyor, yakıyor ve konuşmaya devam ediyor.

"Sonra gerçek gerçekliği anlama kabiliyetlerini kaybedip yalanlarla ve hilelerle kendi yarattıkları kurmaca gerçekliğin 'gerçek' gerçeklik olduğuna inanmaya başladılar. Ancak tek sorun bu şizofreni de değildir. Öyle görünüyor ki her öğrenci kendi kurmaca 'gerçekliğini' yaratıp ona göre yaşamaya başladı. Her birinin öbürlerinininkilerle çelişen tedbirler emretmesi de bundandır."

"Bu açıklama oldukça... hınnmın... cesurca."

Durito durmuyor, açıklamasına devam ediyor.

"Ama tüm bu hükümet tutarsızlığına tutarlılık katan bir şey var. Birkaç ipucunu incelemekteyim. Bütün kabine bildirilerini okuyorum, tüm eylemleri ve ihmalleri sınıflandırdım, siyaset tarihleriyle ters düştüm, en önemsiz hareketlerini bile rica edip ele geçirdim ve çok önemli bir sonuca vardım."

Durito duruyor, kendini önemli göstermek için nefes alıyor, konuşmuyor, ben de soruyorum:

"Sonuç ne?"

"Basit, canım Watson'ım! Kabinede görünmez bir eleman var, kendini tanıtmadan hükümet ekibine tutarlılık veren ve ekibin anırmalarını sistemli hale getiren bir karakter. Emrine herkesin uyduğu bir patron. Zedillo da dahil. Yani, bir 'X' vardır, söz konusu ülkenin gerçek yöneticisi..."

"Peki, ama bu gizemli 'Karakter X' de kim?" diye soruyorum, omurgamı sarsan titremeyi gizleyemeyerek, ya o...

"Salinas mı?"

"Daha kötü..." diyor Durito kâğıtlarını düzenlerken.

"Salinas'tan daha mı kötü? Kim bu adam?"

"Olumsuz. Adam değil, kadın," diyor Durito piposundan dışarı bir nefes verirken.

"Kadın mı?"

"Evet. Adı Aptal, soyadı ise Doğaçlama.⁴ Söylüyorum, not al, 'Aptal Doğaçlama.' Çünkü bilmelisin ki, canım Watson'ım, zeki doğaçlamalar da vardır, ama buradaki durum değişik. 'X Hanım' neoliberalizmin siyasetteki aptal doğaçlaması, siyasi öğreti haline getirilen neoliberalizmin; yani bu ülkenin ve ötekilerin (Arjantin ve Peru'nun, mesela) kaderlerine yön veren aptal doğaçlama."

⁴ Burada geçen sözcük dişil.

“Menem’le Fujimori’nin de onun gibi olduğunu mu düşünüyor-sun?”⁵

“Bir şey düşündüğüm yok. İddia ediyorum. İnanmıyorsan Ar-jantinli ve Perulu işçilere sor. Tütünü bittiğinde, Yeltsin’i inceli-yordum.”⁶

“Yeltsin mi? Ama araştırdığın konu Meksika hükümet kabinesi değil miydi?”

“Hayır, sadece Meksika’nın değil. Neoliberalizm, bilmen ge-rektiği üzere canım Watson’ın, insanlığın tamamına acı veren bir ve-badır. AIDS gibi. Tabii ki, Meksika’nın siyasi düzeninin katlanması zor ve çıldırtan bir aptallığı var. Ama yine de, dünyayı alt üst eden bu hükümetlerin hepsinde de ortak olan bir şey var: bütün başarıları bir yalan üstüne kurulmuş, o yüzden temelleri ancak şu anda senin üstünde oturduğun bank kadar sağlam.”

“Gayriihtiyari yerimden kalkıyorum, kütük ve sazlardan olu-şan, bizim yaptığımız bankı kontrol ediyorum ve sağlam ve sabit olduğuna emin oluyorum. Şimdi daha rahatlamış bir şekilde, Duri-to’ya şöyle diyorum:

“Ama diyelim ki, sevgili Sherlock’um, kötü adamlar yalanları-nı belirsiz bir süre boyunca sürdürebiliyorlar, yalan yanlış temelleri sağlam kalıyor ve başarılarını katlıyorlar.” Durito devam etmeme izin vermiyor. Sözümlü şöyle kesiyor:

“İmkânsız! Neoliberalizmin temelinde bile çelişki var: Varlığını devam ettirebilmesi için kendini yemesi, böylece yoketmesi gerek. Bu yüzden siyasi suikastlar, el altından hamleler, her düzeydeki kamu görevlilerinin eylemleriyle sözleri arasında çelişkiler, ‘çıkar grupları’ arasındaki kavgalar, bankerleri geceleri uyutmayan her şey var.”

“Eskiden uyutmuyordu. Hisse senetleri artışta olduğuna göre, sanırım artık alışıyorlar,” diyorum biraz kuşkuyla.

“Bu bir balon. Çok geçmeden patlayacak. Sözlerimi not et,” di-yor Durito çokbilmiş gülüşüyle, ardından devam ediyor:

“Düzeni şu anda koruyan şey onun sonunu getirecek. Çok basit. Bunu anlamak için tek yapman gereken G. K. Chesterton’dan ‘Kıya-metin Üç Süvarisi’ni okumak.⁷ Bu bir cinayet öyküsü, ama bilindiği gibi, hayat sanatı taklit eder.

⁵ Peronist Parti üyesi olan Carlos Menem 1995’te Arjantin’in başkanı oldu. Alberto Fujimori 28 Temmuz 1990’dan itibaren Peru başkanıydı.

⁶ 1991’den itibaren Rusya Federasyonu başkanı olan Boris Yeltsin IMF’nin tasarladığı neoliberal politikaların uygulamaya konulmasına öncülük etti.

⁷ Chesterton’un bu öyküsü Bay Pond adlı hükümet yetkilisiyle ilgili bir çe-lişkiye ilişkindir. İtaat ve hor görmeyle ilgili bu bilmecede, Pond, ünlü bir Polonyalı şair olan Paul Petrowski’nin saliverilmesini engellemek ve ida-mına yol açmak için bir yaver gönderen Prusyalı Marshal Von Grock’un yazgısını nakleder. Şairin yakında öleceğini öğrenmesinin ardından, Pet-

“Bana öyle geliyor ki kuramın düpedüz ha...” Daha sözümü birtirmemiştim ki üstüne oturduğum kütük bank, yere çarpan kemiklerinin boğuk sesi ve ağzımdan çıkan ve boğuk olmayan küfürle çöktü. Durito katıla katıla gülüyor. Biraz sakinleştğinde, şöyle diyor:

“Kuramımın düpedüz hayal olduğunu söyleyecektin, değil mi? Güzel, şu anda içinde bulunduğun rezil duruma bakarak hayatın beni haklı çıkardığını görebilirsin. Tarih ve halk da konuşma sıralarını bana devredecekler.”

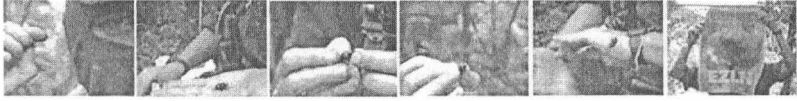
Durito konuşması üzerinde düşünüyor ve gazete kupürlerine yaslanarak yatıyor. Bense yerimden kalkmaya çalışmıyorum bile. Sırt çantamı yanıma çekip rahatıma bakıyorum. Sessizce, doğuda, bal ile başakların dağların bacakları arasına akışını izliyoruz. İç çekiyoruz. Başka ne yapabiliriz ki?

Vale. Salud ve tarih de halk da geç kalmasın.

Böğründe hafif bir acıyla El Sup.

rowski'nin hayranı Prusyalı bir prens Beyaz Süvarilerin en hızlı binicisine Grock'un yaverini yakalayıp durdurmasını emreder. Bu müdahaleyi öğrenen ve Polonyalı milliyetçiyi ortadan kaldırmaya kararlı olan Grock, Prens'in emirlerinin cellata ulaşmasını engellemek için ikinci bir biniciyi gönderir. Onu izleyen Süvari'yi fark eden Grock'un ilk binicisi arkasına döner, ateş eder ve Prens'in ulağını öldürür. Bu olaylardan haberi olmayan ve Grock'un birinci binicisini Prens'in Süvarisi zanneden Grock'un ikinci binicisi, ateş edip onu öldürür, böylece Grock'un kendi planlarının sonunu getirir. Her iki yaverin de itaati sayesinde, Pole hayatta kalır ve salıverilir. G. K. Chesterton, “Kıyametin Üç Süvarisi,” in *Bay Pond'un Çelişkileri* (New York: Dodd, Mead ve Company, 1937), 3–27.

DURITO, KATİL TARANTULA CHIBO VE HALKOYLAMASI

“Durito Yapım”dan çıkan “Barış, Demokrasi ve Ulusal Diyalog için Ulusal Halkoylaması” adlı videonun bu nüshasında, Durito, Meksika parti devleti düzenini temsil eden katil tarantula Chibo ve El Sup’la başlar. Hep birlikte Halkoylaması’nı ya da öbür adıyla ulusal ve uluslararası dinleyicilere Danışma’yı tanıtırlar; amaçlarından, ortaya attığı sorulardan, katılacak insanlarla örgütlerden söz ederler. Bu yapım “Zapatista Televizyonu”nda, yani video kaydından tüm Meksika’da ve yurtdışındaki kamusal alanlarda yayınlandı.

8 Ağustos 1995¹

Pekâlâ, şimdi Barış ve Demokrasi için Ulusal Halkoylaması’nın bu heyecanlı bölümünün yıldızlarını tanıtacağız. Başrolde Durito. El Sup’u canlandıran El Sup’un kendisi. Ve

¹Yayınlanma tarihi metinden çıkarılmıştır. Buradaki metin, Marcos’un “*La Consulta nacional por la paz y la democracia y el diálogo nacional*” video kaydındaki açıklamalarının kopyasından bir bölümdür. Kaydın tamamı *Revista Inprecator para América Latina* tarafından yapılmıştır. Video hemen hemen 90 dakika uzunluğunda olduğundan ve kopyasında da 10.000’den fazla sözcük bulunduğundan, sadece Durito’nun olduğu kısımlar alınmıştır. Videonun yarım saatlik hali, CND’nin birinci yıldönümünün anma töreninin bir parçası olarak, San Cristóbal de las Casas Katedralinin meydanında gösterilmiştir. Tamamı ise iki anma törenine ev sahipliği yapan Mexico City’de Opera Movie Theatre’da gösterilmiştir. İki törenden biri CND’nin birinci yıldönümü, öbürü de Rosario Ibarra de Piedra’nın başkanlık ettiği siyasi tutuklulara destek grubu olan Eureka Committee’nin 18. yıldönümü içindi.

parti devleti düzenini temsil edecek olan katil tarantula Chibo (güzel vücuduna ve samimi cana yakınlığına dikkat edin). Dikkatli ol, "kamera", çünkü Chibo grev yapmaya karar verirse, ne kayıt olur ne başka bir şey. Tamam.

Pekâlâ, bu açıklayıcı programa Durito'nun halkoylamasının yapılmasına yardım etmek için önerdiği soru ve konularla başlayacağız. Durito, (böcek dilini genelde dinlemeyen ve anlamayanlar için) gönderme yapılan önemli bir konunun EZLN'nin sivil toplumla ve tüm ulusal durumla ilişkisi olmasını öneriyor. Sivil toplumun savaşı durdurmada ve daha somutlaşmaya başlamamış ve henüz bitmemiş demokratikleşme sürecinde oynadığı rolü fark ettiğimiz veya düşündüğümüz zaman; Ulusal Halkoylaması'nı açıklamak için, İkinci Lacandona Bildirgesi'ni yayınladık. İkinci Lacandona Bildirgesi'nin maddelerinden birinde, sivil toplumla ulusal bir diyalog başlatmanın gerekli olduğunu ve başlayacağımızı söyledik, bu yüzden ilk adım olarak Chiapas, Aguascalientes'te bir Ulusal Halkoylaması yapılmasını önerdik. Bugün, yani 8 Ağustos 1995'te, şimdi federal ordunun işgal ettiği Guadalupe Tepeyac topluluğunun yanındaki Aguascalientes, Chiapas'ta pek çok şeyi yıkayan o yağmurun yağdığı zamandan bir yıl sonrasındayız.² Ulusal diyalogun bir parçası olarak topladığımız, her birinin önemini daha iyi belli etmek için bir dolu soru sordumuz bu Ulusal Halkoylaması'nı tanımlamanın önemli olduğunu düşündük. Ama hepsinden önemlisi, bizim pankartlarımız, mücadelelerimiz ve daha da önemlisi, izlememiz gereken adımlar hakkında sivil toplumun ne düşündüğünü bulmaya ya da dinlemeye çalışan bir dolu soru. Meksika sivil toplumuna ya da uluslararası sivil topluma söyleyecek bir şeyi olan herkesi dinleyemeyeceğimize ya da onlarla yüz yüze görüşemeyeceğimize göre, bunun; etkili olup olmayacağını ya da çok somut, çok basit ve bir kimsenin mutabakata varıp varmayacağı veya sorulan soruya evet mi hayır mı diyeceği konusunda tanımlı birkaç soru üzerine ciddi bir diyalogun yolunu açıp açmayacağını anlamak için deneyebileceğimiz biçimlerden biri olduğunu düşündük.

[Halkoylamasının amaçları ve işleyişi üzerine düşünmeye devam.]

Durito halkoylamasını ulusal bir bağlama oturtmanın gerekli olduğunda ısrar etti. Bunun EZLN'nin umutsuz bir taktiği

² 1994 Ağustos'unda şiddetli bir yağmur CND'yi sona erdirdi.

olduğu, kuşatıldığımız ve hükümetle diyalogun kesilmesinden bu yana savaşa karşı oynayabileceğimiz neredeyse son kartın bu olduğu konusunda kararlı. Konunun daha karmaşık olduğunu düşünüyoruz; EZLN'nin mücadelelerini somut bir şekilde veya ayrıntılı olarak ya da tek başına (hükümetin yapmak istediği de bizi tek başımıza bırakmak), demokratik güçlerin ulusal düzeyde karşılaştığı sorunlar konusunda kendimize dönmeden ya da kendimizi sorunların içine koymadan, tartışmamız mümkün değil.

[Başkan Zedillo'yla Meksikalıların ulusal durumunun işlenmesi; Salinas'ın siyasi denetiminin meşruluğu ve özellikle Guerrero ile Tabasco'da görülen muhalefetin bastırılması konusuyla devam edilmesi.]

Uzun süre önce bu ulusal bağlamı anlamış, ulusal bir özgürlük hareketinin oluşturulmasını istemiştik. Gerçekte, ihtiyacımız olan şey muhalefet güçleri arasında bir iç diyalog. Burada kastettiğim sadece siyasi muhalefet güçleri değil. Güçlü bir yurttaş hareketi var; bu saygı duyulmaya değer bir hareket, rejime değil, siyaset yaparken kullanılan anti-demokratik yöntemlere karşı; bu hareket tanınmalı, bu bağlamda Alianza Civica gibi bir örgüt bir siyasi partinin kolu olmakla veya başka bir partinin içine gizlice sızmasıyla suçlanmasına rağmen, herkesin saygısını kazandı. Ama sonuçta, bir yurttaşlar grubunun kendilerini iktidar konusunda ihtiyatlı bir şekilde örgütleyebileceğini gösterdi. Karnesi pek iyi.

Durito Alianza Civica'yla ilişkimize değinmemi istedi, çünkü Alianza Civica, Kongre³ ve EZLN arasında bir gerilimin olduğuna dair söylentiler varmış. İlk önce, halkoylaması organizasyonuna katılmalarını rica ettiğimizden, Alianza Civica'yla ilişkimiz saygı üstüne kurulmuştur. Gözlemlerini ve önerilerimizle ilgili farklı düşüncelerini bize bildirdiler. Birlikte düşünüp mutabakata vardık; sorular ve halkoylamasının organizasyonu fikir birliğiyle belirlendi. Hiçbir sorun çıkmadı ve kendi düşüncelerini ve bakış açılarını hiçbir şekilde bize kabul ettirmeye çalışmadılar. Bizim ifadelerimize bağlı kalmaya hazır olduklarını her zaman açıkça belirttiler. Fakat biz de onların önerilerine, tarafsızlıklarını koruma gereklerine ve bu halkoylamasının güvenilirliği onların tarafsızlığının elinde olduğu gerçeğine sırt çeviremezdik. O yüzden, Durito'nun "ulusal siyasi düzeydeki doğaçlama" olarak

³ Ulusal Demokratik Kongre (CND) (y.n.)

tanımladığı ulusal bağlamı tasarladık.⁴ İktidar doğaçlama yaptığı-
 ğında, elde mevcut tüm silahlarını dışarı çıkarmak zorundadır.
 Bir yanda, kitle iletişim araçları ve hepsinin de üstünde elektronik
 medya -yani yalan demek istiyorum- onun elinde, öbür yandan
 da, ordusu ve polisi var. Doğaçlama yaparsanız ya da önceden
 bir planınız yoksa elinizdekilerle idare edersiniz. Bu bakımdan,
 soru “hükümetle diyaloga gireceksek,” değil, “birbirimiz ara-
 sında diyaloga gireceksek’tir.” Ve bu yüzden halkoylamasının
 bir şeylerin son noktası ya da ardından her şeyin değişeceği bir
 sınır olmadığını vurgulamak istiyorum. Bunun bir süreç oldu-
 ğunu düşünüyoruz. En başından beri, ilerlemeye devam etmek
 ya da her süreç gibi azalarak ilerlemek zorunda olan bir süreç
 olarak tasarladığımız, ama insanların hemen ve harika sonuçlar
 doğuracağını düşündüğü Ulusal Demokratik Kongre’de (CND)
 yapılan hatanın tekrarlanmasını istemiyoruz. Büyük 8 Ağustos
 töreni sonradan bir iç çekişme alanına dönüştü. Ayrıca, Ulusal
 Halkoylaması’nın referandumlardan oluşan bir süreç ya da ge-
 rekli olan veya olacak halkoylarını kapsayan geniş bir hareketin
 bir parçası olması gerektiğini de belirtmek istiyoruz. Bunların
 arasında Sayın Salinas’ın iktidardaki halefi hakkında, Sayın Ze-
 dillo’nun orada sadece bir kukla olarak durduğunu, iktidarın
 hâlâ Sayın Carlos Salinas’ın elinde olduğunu göstermek için ciddi
 sorular yöneltme ihtiyacımız da var.

Ve böylece bu konuyu sonuçlandırmak için, Durito bana
 kendini, hükümet içinde “*durolar*”la mı yoksa “*blandolar*”la
 mı konuşacağımızla ilgili bir konu olan ulusal demokrasi ha-
 reketinde tanınmak isteyen bir aynayı netleştirmek istediğini
 söylüyor.⁵ Katil tarantula Chibo’ya bir bakalım. Bununla ilgili
 bir öykü anlatacağım: Chibo adı *Hierba* da olan bir tarantu-
 ladır.⁶ Isırığı ölümcül, zehri zehirlidir (panayırda söylendiği
 gibi). Chibo kendi türünden biriyle karşılaşırsa onu öldürür.
 Yalnızca üreme ya da seçim zamanı aynı türden biriyle anlaşı-
 bilir, ama öteki zamanlarda kavga ederler ve sadece biri hayatta
 kalır. Bu durumda, Chibo hayatta kaldı, çünkü *compañerasını*
 öldürdü. Bu yüzden kendisinin Zapatista Ulusal Kurtuluş Or-

⁴ Bkz. “Durito II.”

⁵ Gerici rejimlerin kullandığı farklı siyasetlere gönderme yapan “duro” sert,
 “blanda” yumuşak anlamlarına gelir; yani demir yumruk ve kadife eldi-
 ven.

⁶ *Hierba*’nın ilk anlamı “yabani ot,” mecaz anlamıysa “baş belası”dır.

dusu'nun gençlere de yaşlılara da yönelik yaptığı bu ilginç film içindeki parti devleti düzeni rolü için biçilmiş kaftan olduğunu düşünüyor. Bu nedenle, seçeneğin hükümetle konuşmak olmadığı, seçeneğin bu ülkenin "kendimiz arasında konuşmaya" ("kendimiz arasında" derken demokratik güçleri kastediyorum; kendilerini devrimci zanneden ve ilan edenleri değil, demokrasiye geçişi isteyen, daha iyi bir ülkeyi isteyen bütün güçleri kastediyorum) ihtiyacımız olduğu konusunda ısrar ediyorum. Diğer bir deyişle, birbirimizle konuşabilir, diyaloga girebilir, böylece mutabakata varabiliriz ya da her birimiz ayrı ayrı, kendi çıkarımız için, birbirimize muhalefet olarak yolumuza devam eder, böylece bu hükümetin iki kere konuşmasına; yani yalan ve baskı... yalan ve baskıyla... ülkeyi yönetmelerine ya da yönetiyormuş gibi davranmalarına izin veririz. İktisadi kriz yalnızca böyle bir yönetim şeklinin sonucu değildir; siyasi kriz böyle bir yönetim şeklinin TA KENDİSİDİR, bu ülkeyi yönetendir. Krizi sürdürün: Demokratik güçleri felce uğratan, birbirleriyle uğraşmalarına neden olan şey budur. Bu krizden nasıl faydalanacaklarına ya da nasıl daha da ileriye gideceklerine gelince, şöyle diyoruz: Bu tartışmayı bu alandan taşıyalım, ayrılık, atama, yalnızlık ya da kendi kendini imha etmeden başka bir geleceği olmayan bu alandan. Gerçekte, hükümetin EZLN'ye ilişkin duruşu sadece şu: "Ya yanımıza çekeriz ya da yok ederiz, birini seçin." Biz bu tartışmayı bu alandan taşımaya ihtiyacımız olduğunu düşünüyoruz; demokrasiye geçişe hükümet karar vermeyecek, demokrasiye geçişe demokratik güçler birbirleri arasında karar verecekler ve biz böyle bir yol, bir halkoylaması öneriyoruz.

[Burada Marcos halkoylamasına dair sorulara yanıt verir.7]

Halkoylamasıyla ilgili söylemek istediklerimiz şimdilik bu kadar. Bir gün, fırsatımız olursa, başka bir video kaydı hazırlayıp size göndeririz, ama bu bir buçuk saatlik kayıt sizi zaten yeteri kadar sıkacaktır. Ama bence en önemli konulara değindik.

⁷ Halkoylaması şöyleydi: 1) Meksika halkıyla EZLN'nin toprak, barınma, iş, yiyecek, sağlık, eğitim, kültür, bilgi, bağımsızlık, demokrasi, özgürlük, adalet ve barışla ilgili temel talepleriyle hemfikir misiniz? 2) [Meksika'daki] farklı demokratikleşme güçleri 13 temel talep için mücadele etme amacıyla geniş tabanlı bir muhalefet cephesinde birleşmeliler mi? 3) [Meksika'da] adalet, bir partiye bağlı olmayan ve sivil toplum örgütleri de dahil yurttaş katılımı; oya saygı, ulusal çapta siyasi, bölgesel ve yerel tüm güçler için güvenilir seçmen kaydını garanti eden derin bir siyasi reform yapılmalı mı? 4) EZLN yeni ve bağımsız bir siyasi güce dönüştürülmeli

Elbette, oradaki kongreye katılan herkese selamlarımızı gönderiyoruz; hangi siyasi gruptan olduğunuz ya da hangi kongrede olduğunuz (iki farklı kongre olduğunu söylüyorlar) önemli değil. Doğum gününüzü, bugün, yani 8 Ağustos'taki ilk yıldönümünüzü kutluyoruz ve olaylara bakmanın Zapatistaca yolunu, yani hiçbir başarılı sürecin hızlı ya da kolay olmadığını, zorlukları ile bedeli olduğu ve zaman aldığını anlamanızı diliyoruz. Durito bana bu bölüme geçtiğimde kendisini almamı söyledi; çünkü Meksika halkını ve mümkün olan herkesi Alianza Civica'yla olan halkoylamasına ve Ulusal Demokrasi Kongresi ve katılmak isteyen öteki güçlerle olan halkoylamasının teşvik edilmesine katılmaya davet etmek istiyor. Onlar kongreye katılmamış olabilirler ya da Alianza Civica'dan olmayabilirler; ama halkoylamasını teşvik etmek isteyenler bunu yapmalılar. Durito, hayranları için bunu kendi söyleyecek. [Burada böcek dili duyuluyor.]

Ve ben kendi adıma katılmak için dinleyen herkesi yüreklendirmek istiyorum. Kaybedecek hiçbir şeyiniz yok, kazancak çok şeyiniz var. Ve desteğiniz, katılımınız -halkoylamasını teşvik etmekte olsun, organizasyonunda olsun, oy pusulasını işaretlemekte olsun- bu ülkenin yeni ulusal tarihine hükümete rağmen yapılacak bir katılımdır. Diğer bir deyişle, aptallığa rağmen, mantık kendi yollarını aramaya başlayacak.

Güneydoğu Meksika dağlarından, Zapatista Televizyonu için,

El Sup.

mi? 5) EZLN öbür güç ve örgütlerle birleşip yeni bir siyasi örgüt meydana getirmeli mi? 6) Kadınlara sivil ve hükümetle ilgili sorumlulukların her düzeyinde eşit temsil ve katılım hakkı garanti edilsin mi? Bu sorulara 'evet,' 'hayır,' veya 'bilmiyorum' şeklinde cevap verilebilir. Dilerseniz başka yorumlar da ekleyebilirsiniz." 1,2 milyondan fazla Meksikalı ve Meksika'nın dışından 100.000'in üstünde insan bu halkoylamasına katıldı ve şu sonuçlar ortaya çıktı: ulusal düzeyde oy verenlerin % 97,5'i EZLN'nin temel talepleriyle hemfikir olduklarını ifade ettiler; % 92,7'si ülkedeki tüm demokratikleşme güçlerinin bu talepler için mücadele etme amacıyla geniş tabanlı bir toplumsal ve siyasi muhalefet cephesinde birleşmesi konusunda hemfikir oldular; % 94,5'i demokrasiyi garanti etmek için "derin bir siyasi reform"u onayladılar; % 52,6'sı EZLN'nin kendisini yeni ve bağımsız bir siyasi güce dönüştürmesini önerdiler; % 48,7'si bunun önceden mevcut olan örgütlerin gireceği bir birleşme süreciyle yapılması gerektiğini söyledi ve % 93,1'i kadınlara sivil ve hükümetle ilgili sorumlulukların her düzeyinde eşit temsil ve katılım hakkı garanti edilmesini istediler.

KÜÇÜK FAREYLE KÜÇÜK KEDİNİN ÖYKÜSÜ

İtalya, Brescia'daki Avrupalı Zapatista destekçilerinin toplantısına gönderdiği bu mektupta Durito arzularını gerçekleştirme çabalarını sürekli engelleyen bir kediden bıkan farenin öyküsünü anlatır. Mektup 1,2 milyonun üstünde Meksikalının ve Meksika'nın dışından hemen hemen 100.000 insanın katıldığı Ulusal Halkoylaması'nın başladığı sırada yazılmıştır. Aynı gün yazılan ve Ulusal Barış Konferansı'na hitap eden başka bir mektupta, CCRI Meksika hükümetini gerçek müzakereleri sürekli engellemekle suçlar.

27 Ağustos 1995

İtalya, Brescia'da bir araya gelip Meksika, Chiapas'la dayanışma içinde olan kadınlara ve erkeklere

İlk olarak 4 Eylül 1995'te *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren Eduarda Vera.

Dünya halklarına

Erkek ve Kız Kardeşlerim,

Gezgin şövalye, yanlışların yargıcı, kadınların rüyası, erkeklerin emeli, insanlığı böylesi muazzam başarılarla mükemmelleştiren bu ırkın son ve en yüce emsali, ayın böceği ve savaşçısı Lacandona'lı Don Durito hepinize yazıyor.

Sizin “Sup Marcos” diye hitap ettiğiniz sadık silahtarıma, günümüz diplomasisinin müdahale güçleri, iktisadi programlar ve sermaye kaçıışı hariç tüm gereklerini yerine getiren yazılı bir selam göndermesini emrettim.

Yine de ruhunuzun zenginliğine, iyi ve asil düşüncelerle tek beyin olmanıza katkıda bulunma hedefiyle biraz yazmak istedim. Bu yüzden size bu zengin ve çeşitli başarılarla dolu öyküyü gönderiyorum. Öykü (yayımlanması pek de yakında olacak gibi görünmeyen) *Boğucu Geceye Dair Öyküler* derlemesinin bir kısmını oluşturur, adı şöyle:

Küçük Fareyle Küçük Kedinin Öyküsü

Bir zamanlar küçük evin küçük mutfağındaki peynirin küçük bir parçasını yemek isteyen küçük, aç bir fare varmış. Bu yüzden küçük fare küçük peynir parçasını almak için kararlı adımlarla küçük mutfığa gitmiş, ama küçük bir kedi yolunu kesmiş, küçük fare de korkup kaçmış, bu yüzden de küçük mutfaktaki küçük peyniri alamamış. Sonra küçük fare küçük peyniri küçük mutfaktan nasıl alabileceğini düşünmeye başlamış ve kendi kendine şöyle demiş:

“Biliyorum, içinde biraz süt olan küçük bir tabak koyacağım, küçük kedi de sütü içmeye başlayacak, çünkü küçük kediler sütü çok sever. Küçük kedi sütü içip etrafında olan bitene dikkat etmezken ben de küçük peynir parçasını almak için küçük mutfığa gideceğim ve peyniri yiyeceğim. Çooook güzel bir fikir.”

Böylece biraz süt bulmaya gitmiş, ama biraz sütün küçük mutfakta olduğunu fark etmiş. Küçük fare küçük mutfığa girmeye çalıştığında, küçük kedi yolunu kesmiş, küçük fare de korkup kaçmış, bu yüzden de biraz sütü alamamış. Sonra küçük fare biraz sütü küçük mutfaktan nasıl alabileceğini düşünmeye başlamış ve kendi kendine şöyle demiş:

“Biliyorum, küçük bir balığı uzak bir yere fırlatacağım, küçük kedi küçük balığı yemeye koşacak, çünkü küçük kediler küçük balıkları çok sever. Küçük kedi balığı yiyip etrafında olan bitene dikkat etmezken ben de biraz süt alıp küçük bir tabağa koymak için küçük mutfığa gideceğim, daha sonra küçük kedi sütü içip etrafında olan bitene dikkat etmezken ben de küçük peynir parçasını almak için küçük mutfığa gideceğim ve peyniri yiyeceğim. Çooook güzel bir fikir.”

Böylece küçük balığı bulmaya gitmiş, ama küçük balığın küçük mutfakta olduğunu fark etmiş. Küçük fare küçük mutfığa girmeye çalıştığında, küçük kedi yolunu kesmiş, küçük fare de korkup kaçmış, bu yüzden de küçük balığı alamamış.

Sonra küçük fare küçük peynir parçasının, biraz sütün ve küçük balığın, istediği her şeyin küçük mutfakta olduğunu ve küçük kedi yolunu kestiğinden oraya ulaşamadığını anlamış. Sonra küçük fare şöyle demiş: “Yeter!”, sonra bir makineli tüfek alıp küçük kediyi kurşunlarla kalbur gibi delik deşik etmiş. Küçük mutfığa gitmiş, küçük balığın, biraz sütün ve küçük peynir parçasının bozulduğunu ve artık yenecek durumda olmadığını görmüş. Bu yüzden küçük kedinin olduğu yere gidip onu parçalara ayırmış, sonra da onunla kocaman bir rosto yapmış ve bütün arkadaşlarını davet etmiş. Hepsi birlikte parti yapıp kızarmış küçük kediyi yemişler, şarkı söyleyip dans etmişler ve mutlu mutlu yaşamışlar. Ve tarih başlamış...

Bu da öykünün ve mektubun sonu. Ülkeler arasındaki ayrımların “kaçakçılık” suçunu meydana getirmek ve savaşları haklı çıkarmaktan başka bir şeye yaramadığını hatırlatırım. Sınırları aşan en azından iki şeyin varlığı açıktır: Birincisi çağdaşlık maskesi ardında, sefaleti küresel boyuta taşıyan suç, öbürü de utancın aynaya her baktığımızda değil de salt birisi bir dans adımını beceremediğinde var olduğu umudu. Birincisinden uzaklaşmak, ikincisini beslemek için yalnızca mücadele etmemiz ve daha iyi olmamız gerekiyor. Gerisi çorap sökücü gibi gelir ve kütüphanelerle müzeleri doldurur.

Dünyayı fethetmeye gerek yok, onu sil baştan inşa etmek yeterli...

Vale. Salud ve aşk için yatak sadece bir bahanedir, dans için melodi sadece bir süs ve mücadele için milliyet yalnızca tesadüfî bir kaza.

Güneydoğu Meksika dağlarından,
Lacandona’lı Don Durito

Not: Bu mektupların kıtlığını affedin. Bu kış Avrupa’yı işgal etmek için çıkacağım keşfe hazırlanmam gerek. Gelecek 1 Ocak’ta çıkarma yapsam iyi mi sizce?¹

¹ Avrupa’yı işgal etme planı “Durito Avrupa Fethinde”de ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

AĞAÇLAR, SALDIRGANLAR VE ODONTOLOJİ ÜZERİNE

Durito Marcos'a kültür eleştirmeni Carlos Monsiváis tarafından yazılmış *Kaos Ayinleri*'nin bir kopyasını verdi.¹ Hediye kitap ve akabinde Monsiváis'le yazışma, Durito ile Marcos'u hem "verimlilik" sancağı altında oyun oynayan hem de şimdiki tek partili yönetime alternatifler arayan aydınların Meksika siyasetindeki rollerini incelemeye yöneltti. Marcos, İktidarın asıl devamlılığını saklayan (iktidardaki partinin) göstermelik değişimin gerçekleştiği Makyavelci yöntemlere karşı, Zapatistaların "*mandar obedeciendo*" ("itaat ederek yönetmek") düsturunda olduğu gibi yeni bir politik etiği de içeren tamamen yeni politik ilişkilerin kurulmasına ortam sağlayacak bir politik alanın gerekliliğini vurgulayarak Zapatista politik programını açıklar.

Eylül-Kasım 1995
Carlos Monsiváis'e

İlk olarak 14 Ocak 1996'da *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren Cecilia Rodríguez.

¹ Carlos Monsiváis, *Los rituales del caos* (México: Procuraduría Federal del Consumidor, 1995).

Meksika, D.F.

Gön: Subcomandante Insurgente Marcos

Güneydoğu Meksika Dağları

Chiapas, Meksika

Üstadım,

Sizi selamlıyor, *Kaos Ayinleri* adlı kitabınızı aldığımı size bildirmek istiyorum. Yüksek Hükümet'in San Andrés Diyalogları adını verdiği açmazlardan birinde hızlıca okudum.²

Vale. Salud ve bakalım Alice'i takip ederek Kızıl Kraliçe'yi bulabilecek, sonra da son notta verilen bilmeceyi çözebilecek misiniz?

Güneydoğu Meksika dağlarından,
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Biraz geç olsa da, karmaşık mektubun ardındaki ana nedeni hatırlar. Adı...

Anyay Ev Otirud (Siyaset, Odontoloji ve Etik)

O anda Kıyametle yüz yüze geldim. Nihai Karara ilişkin kut-sal terörün şeytani içgüdüde yattığını anladım. Kimse onu görecektadar yaşamayacak. Omzumun üstünden yedi başlı, on boynuzlu Şeytan'a baktım, boynuzlarının arasında on taç ve her başın üstünde bir kâfir ismi. İnsanlar onu alkışlıyor, fotoğraflarını çekiyor, yaptıklarını kameraya çekiyor, özel demeçlerini kaydediyordu, bu sırada ben zahmetli bir yük haline gelen bir açıklıkla gecikmiş bir şekilde idrak ediyorum: En korkunç kâbus bizi kesinlikle dışarıda bırakan kâbustur.

--Carlos Monsiváis, *Kaos Ayinleri*, s. 250.³

Nokta, kaos çağının üstünden uçmak için kanatlar gibi

² Diyaloglar 1995 Nisan'ında, Zapatistaların San Andrés Sacamach'en de los Pobres olarak adlandırdıkları San Andrés Larráinzar'da başladı. Bu tartışmalar hükümetle EZLN arasında San Andrés Anlaşmaları olarak bilinen ve her iki tarafın da 16 Şubat 1996'da imzaladıkları bir dizi anlaşmayla sonuçlandı.

³ Bu gönderme metnin aslında bulunmaktadır. Bkz. Monsiváis, 1995.

yanlara açılan, yüz yüze iki aynayı tutturan menteşe. Bir menteşe, mesele bu.

“Sayfa 250’ye bak,” diyor Durito çantalarını açarken.

Hızla bakarken bir yandan da mırıldanıyorum,

“Sayfa... 250... hımmm... evet, işte burada,” diyorum hoşnut bir şekilde.

“Ya da biraz sonra bizden de bahsedecek olan sayfa,” diye düşünüyorum, Durito, küçüğün büyüğü tarihte de doğada da taşıdığını göstermek için küçük piyanosunu ondan daha küçük olan masasının üstüne taşımaya çalışırken. Tartışma piyanoyla birlikte devriliyor, Durito da bu harikulade başarının ardından, masası kabağının tepesinde yere yuvarlanıyor. Kitabın o bölümünü okumayı bitirip pipoma, tütüne ve Durito’ya bakıyorum (aynen bu sırayla). Durito kafasının üstündeki felaketten çıkma girişiminde bulunmuyor, gördüğüm ince duman iki şeyi gösteriyor: tütünümün nerede olduğunu ve Durito’nun hayatta kaldığını. Pipo yakmak ve hatırlamak aynı şey. Kitabın içindeki pasajla ilgili bir şey beni yıllar öncesine götürüyor. Tatlı ve sıradan bir andı. Endişelenmemiz gereken tek şey yiyecekti. Kitaplarımız azdı, ama iyi kitaplardı ve onları yeniden okumaksa eski kitapların içinde yenilerini bulmak gibiydi. Ayrıca bu konuyla da alakalıydı, çünkü Durito bu kitabı bana hediye etmişti ve şimdi işaret edilecek daha önemli şeyler olduğundan daha sonraki bir fırsatta değinmek üzere sayfa 250’deki bir pasajı göstermişti. Şu anda bahsetmesi gereken şeyler, örneğin, kitapların yapraklardan yapıldığı, yaprakların birkaç dal ve kökle birlikte ağaçları ve fundalıkları oluşturduğuydu. Ağaçlar, herkesin bildiği gibi, gündüzleri aylaklık eden geceyi korumak içindir. Gece dolgunluğunu dallarla yapraklar arasında paylaşır, tıpkı bir kadının kıvrımlarını nefessiz kucaklaşmalar ve ıslaklıkta paylaştığı gibi. Ağaçlar, bu fiziksel görevlerinin yanı sıra başka şeylere de zaman yaratırlar. Sözelimi, çeşitli memeli hayvanlara, kuşlara, böceklerle ve tekerlemelerde karşılaştığımız öbür varlıklara ev sahipliği yaparlar. Bazen ağaçlar maskeli adamları da barındırırlar. Yani suçlularla saldırganları. Gizlenmiş yüzleri ve ağaçlar arasında kamp kurmaları, onların aranan karakterler oldukları konusunda şüpheye yer bırakmaz. Böyle adamlar gündüzleyin ağaçlarda yaşarlar, geceyle birlikte. Onların ağaç dalını sevmelerindeki tutku ve güdüyü açıklayan sebep budur. Böceklerin de ağaçlarda dinlenmesi de...

Durito başının üstündeki piyano ve masasından oluşan - Durito'nun belirttiği üzere- modern heykelin derinliklerinden sözümü kesiyor.

“Çakmağın var mı?”

“Bu heykelin adı ‘Pipo İçen Böceğin Üstündeki Kaos olmalı,’ diyorum çakmağı atarken.

“Alayların beni gücendirmez. Sadece senin cehaletini kanıtlar. Umberto Eco'nun oluşmakta olan sanat eseriyle ilgili yazdıklarını okumadığın besbelli.⁴ Bu güzel heykel modern ve devrimci sanatın en iyi örneği, ayrıca sanatçının kendini onun bir parçası olacak kadar sanatına adanmış olduğunu gösteriyor.”

“Peki adı ne?”

“İşte hileli kısmı da burası. İsmi izleyicilerin vermesi gerekiyor. Bu yüzden ‘oluşmakta olan’ bir eser bu. Bildiğin gibi sevgili ‘Watson,’ ‘oluşmakta olan eser daha tamamlanmamıştır, sanat piyasasındaki dolaşımı ve tüketimi sırasında ‘tamamlanır.’ Basit. İzleyiciler bu yolla izleyici olmakla kalmayıp eserin ortak yaratıcıları olurlar. Zedillo, örneğin, bu esere *Hükümet Programım* adını verip onu Los Pinos’a koyabilir;⁵ Salinas de Gortari *İktisadi ve Siyasi Mirasım* olarak adlandırıp onu Almoloya’ya yerleştirebilir;⁶ neoliberaler ona *Yeni Dünya Düzeni için Önerimiz* ismini verebilirler. Ya sen... sen nasıl adlandırır-dın?” diye soruyor bana.

Eseri eleştirel gözle inceleyip cevap veriyorum, “Hımmmm... *Küçük Bir Piyano ve Masanın Altına Gömülmüş Böcek* gibi bir şey.”

“Haha! Fazla betimleyici,” diye azarlıyor Durito.

Biz konuşurken, gece ayinleri yavaş yavaş açılıyor: uçak sesi, pipo dumanı, yalnızlık, cırcır böceklerinin ketum dedikodusu, ateş böceklerinin kesik ve parlak kızgınlığı, gönüldeki ağırlık ve üstümüzde Santiago Yolu boyunca toz haline gelmiş yıldızlar.⁷

⁴ Durito'nun gönderme yaptığı eser, Umberto Eco, *Açık Yapı* çev.: Nilüfer Uğur Dalay, Can Yay., 2001 olabilir.

⁵ Los Pinos Meksika'nın Başkanlık Sarayı'dır.

⁶ Almoloya de Juarez en üst düzeyde güvenliği sağlanmış bir federal hapis-hanedir.

⁷ “St. James Yolu” ya da “Samanyolu” olarak da bilinen “Santiago Yolu”yla ilgili tartışma için bkz. “Boğa Güreşi, Detant ve Rock Üzerine.”

Belki yağmur yağar. Son aylar yağmur kadar tutarsızdı; takvim bile yönünü kaybetmiş, böyle istikrarsız olayların arasında kendini bulamıyor. Durito bana kitabın yazarının adını soruyor.

“Monsiváis,” diye cevaplıyorum onu.

“Ah, Carlos!” diyor Durito beni şaşırtan bir aşinalıkla. Onu tanıyıp tanımadığını soruyorum.

“Elbette tanıyorum! Tarihi deneme bizim ortak olarak paylaştığımız bir türdür... ama sen yazmaya devam etsen daha iyi. Benim yapacak başka işlerim var,” diye cevaplıyor Durito.

Duraklıyorum, çünkü bu mektuba başlarken ‘sen’ ile ‘siz’ ikilemesini, yani size nasıl hitap edeceğimi çözemediğimi hatırladım aniden. Durito bir düsturu, dünyayı algılayış biçiminin temellerinden birini koruyor: Bir süre üzerine düşünemeyeceğin kadar büyük bir sorun yoktur. Ve bu felsefi külliyatla, bir kez daha, bu ikilemin çözümünü askıya almaya ve bizi *sen*-den *size* götüren nazik sarkaçla devam etmeye karar verdim.

Sonra karar veriyorum. Pipomu kararlılıkla ısııyorum. Halkın iradesini-ne-pahasına-olursa-olsun-korumaya-istekli olayları-olduğu-gibi-gören-ve-kendisi-halkın-iradesi-olan-Güneydoğulu-vali görünümünü alıp size yazma görevini üstleniyorum.

Kim bilir nasıl görünüyorum? Tanığımın olmaması çok kötü (Durito sergisinin kalıntıları altında horlamaya başladı bile), *Aynalar: Günün Geceleri ve Ayın Kristali Arasındaki Meksika* gibi bir adı olan belgedeki tüm aynaları yollamış olmam çok kötü.⁸ Ne var? Başlığı bu değil miydi? Ah pekâlâ, her neyse. Sorun, gözlerimde en iyi fikrini düşürmeye hazırlanan bir dâhinin çılgın parıltısı var mı diye bakmak için hemen şimdi bir aynaya ihtiyaç duymam. Ne var? Kendi kaleme gol mü? Neden? “Düşürme” fiili yüzünden mi? Ama hayır! En iyi fikirlerin hiç ifade edilmemiş fikirler olduğu konusunda benimle hemfikir olmalısınız. Dil hapishanesine girdikleri anda, fikirler somutlaşır, harf, sözcük, cümlecik, paragraf, sayfa, hatta dikkatsiz davranıp serbest bırakırsan kitap olur. Bu aşamaya geldiğin-

⁸ Bu belge ilk olarak *México: La Luna entre los espejos de la noche y el cristal del día* adıyla *La Jornada*’da bir yazı dizisi halinde yayımlanmıştır (9, 10, 11 Haziran 1995). Ayrıca bkz. *EZLN Documentos y comunicados 2* (Mexico City: Ediciones Era, 1995), 367–385.

de fikirler sayılabilir hale gelir, tartılabilir, ölçülebilir, başkalarıyla karşılaştırılabilir. Sonra bağımsız olmanın ve herhangi bir emri dinlememenin yanı sıra, gerçekten çok sıkıcı olurlar. Emirlerin yerine getirilmemesinin size inanılmaz geldiğini anlıyorum, ama sizinkiler gibi askeri kodamanlar için bu tam bir diş ağrısı. Dişler, doktorası olan tüm bilim adamlarının bildiği gibi, dişçilere iş çıkaran böylece diş macunu sanayisinin gelişmesini sağlayan ve böylece de yüzkarası işkencecinin mesleğini ortaya çıkaran kemik parçalarıdır. Bu meslek dalı odontolojidir. “Odontoloji” sözcüğü dillendirilen bir fikirdir, ölçülebilir ve sınıflandırılabilir hale gelmiştir; on harften oluşur, vurgusu üçüncü hecededir ve dişçinin muayenehanesinden çıktıktan sonra ödeyeceğiniz fatura kadar ağırdır...

“Kesinlikle,” diyor Durito.

Durito'nun ani müdahalesinden sonra “Ne var?” diyebilirim.

“Şüphe yok. Böcekler bu halkoylamasından hariç tutuluyor,” diye devam ediyor görünüşe bakılırsa uyanık olan ve üstündeki kaosa rağmen gazeteleri incelemeyi sürdüren Durito.

“Biz böcekler bu halkoylamasından hariç tutuluyoruz ve bu da bir tür ırkçılık ve ayrımcılık. Protestolarımı uygun uluslararası örgütlere bildireceğim.”

Durito'ya açıklama yapmak boşuna. “Yedinci Soru” dediği şeyin eksik olduğu konusunda ısrar ediyor. Bahsettiği soru az çok şöyle: “Gezgin şövalyeliğin Ulusal Meslek Kaydına geçirilmesi gerektiği konusuna katılıyor musunuz?”

Ona CND ile Yurttaş İttifakı'na üstü kapalı sözler içeren çeşitli notlar gönderdiğimi, ancak kimsenin imaları anlamadığını açıklıyorum.

“Bu sorunun halkoylamasına dahil edilmemesi çok sinir bozucu. Bu bir estetik sorunu. Altı sorulu bir halkoylaması düzenlemek de kimin fikri? Rakamlar bile sanatsal açıdan hoş değil. Hâlbuki tek sayıların asimetri cazibesi vardır. Senin gibi asimetric birinin, sevgili koca burunlu silahtarım, bu ayrıntıyı daha önce fark etmemesi beni şaşırtıyor.”

Kırılmış gibi görünüp sesimi çıkarmıyorum. Kuzeyden dehşet verici bir gürültü duyuluyor. Yıldırım dağlarla gökyüzü arasındaki mesafeyi hafifleten kara perdeyi yırtıyor.

Durito bana bir anısını anlatarak beni avutmaya çalışıyor, (modern heykelin altından duymak zor ama) bir zamanlar sol

ayağın büyük başparmağı üzerine uzman doktorluk yapmış. Durito'nun "Etik ve Siyasi Partiler," ya da "Siyaset Bilimi ve Ahlak," ya da "Yeni Sol, Yeni Ahlak ve Yeni Siyaset," ya da "İle-pimiz Prigione'yiz"⁹ gibi bir adı olan bu mektubun konusuna yoğunlaşmama yardım etmek için önerdiği ince imayı takdir etmekte gecikmiyorum. Kıyametle yarışabilecek bir şimşek çaktı. Durito da bunun benim *papal nuncio*ya musallat olma-ma yardım ettiğini söylüyor, ona *nuncio*ya musallat olmadığını, sadece bu mektup için gerçe-e-e-kten güzel bir başlık, bir büyükelçinin taklit edeceği kadar güzel bir başlık aradığımı anlatıyorum.

"Şuna ne dersin: 'Tatlı Yalan ve Kayıp Sebep?'"

Durito kaybolan şeyin aklım olduğunu, uyumayı tercih ettiğini ve sivil toplum onu bu yıkıntıdan kurtarmaya geldiğinde uyandırmamı söyledi. Artık mektup için gerekli bütün unsurların elimde olduğunu fark ediyorum: başlık, kişiler (siyasi partiler, büyükelçi, papal nuncio, siyasi yelpaze ve sivil toplum), (ahlakla siyaset ilişkisiyle ilgili) burnumu sokacak bir tartışma. Şimdi ihtiyacım olan tek şey kâğıt kalemi, pulları, *La Jornada Semanal*'dan Juan Villoro'nun böyle "hoş" bir öyküye ev sahipliği yapma ricasını ve bir yıl önce Kongre'nin arifesinde başladığımız dostane yazışmaları yeniden başlatmak için bir bahaneyi mazur gösterecek bir konu.¹⁰ Hatırlıyor musunuz? Diğer Benliğim yanıma gelip bir polemige gireceksem ciddi olmam gerektiğini, çünkü kimsenin nunciolarla ve Makyavelcilerle oyun oynamamasının lazım geldiğini söylüyor. "Bana inanmıyorsan siyasi etiği Yucatan'da etkili olan Castillo Peraza'ya sor," diyor Diğer Benliğim fasulyelere bakmak için ayrılırken.¹¹

⁹ Başpiskopos Girolamo Prigione *papal nuncio*, yani Papa'nın Meksika'daki diplomatik ve dini temsilcisidir.

¹⁰ Juan Villoro pek çok kısa öykü derlemesi yayımladı, Graham Greene gibi yazarların çevirisini yaptı ve *Nexos*, *Proceso*, *Uno Más Uno* and *La Jornada* gibi yayınlarda çalıştı.

¹¹ PAN lideri Carlos Castilla Peraza, PRI adayı Victor Cervera Pacheco'nun Luis Correa Mena'ya karşı Yucatan valisi seçildiği Mayıs 1995 seçimlerine itiraz etti. Mart ayının başlarında PAN; Diyalog, Uzlaşma ve Onurlu Barış Yasası'nın bir parçası olan ve Mexico City'de düzenlenecek barış görüşmelerine izin vermeyi reddetmişti. Bkz. *La Jornada*, 3 Mart 1995.

Her polemik bir kâbustur, sadece tartışmacılar için değil okuyucular için de. Bu nedenle özellikle de (şu anda hafızasını kaybetmiş olan) belli bir Salinist aydının 1993 Aralık'ında, Salinas'ın tüm taşlar elinde olduğundan 1994'te büyük başarılar elde edeceğine dair kehanetlerde bulunduğunu hatırladığımda buna değmeyeceğini düşündüm.

Ama buna seyirci kalamayacağım ve taraf tutmam gerektiği aklıma geliyor. Bu yüzden taraf tutuyorum, bu durumda taraf tutmayanlar için Durito'yla bir "dalga" yapıyoruz, bunun zavallı bir dalga olduğunu düşünmeyin; Durito'nun tüm el ve ayak çiftleri sayesinde bu dalga Dünya Kupası'nda penaltı atışları sırasında taraftarların yaptığı Meksika dalgasına benziyor.

Ama Durito Brigitte Bardot'yu hayal ediyor olmalı, öyle ki son nefesini veriyormuş gibi iç çekti, bu nedenle ona güvenemem, elimin altındaki tartışmaya yoğunlaşıp iyi olacak. Bu tartışmada, en önemli şey ahlak ile siyaset ya da daha iyisi ahlak ile siyasi partiler, hatta daha da iyisi siyaset ve iktidar arasındaki ilişki. Ancak, bunun ötesine giden bir mantık var ve ahlak ile siyaset arasındaki ilişki sorunu, siyaset ile "başarı" ve siyaset ile "etkililik" arasındaki ilişki sorunu tarafından gizleniyor (ya da yeri alınıyor). Makyavelli siyasette "üstün" ahlak etkililik demektir ve etkililik iktidardaki payla, yani iktidara erişmekle ölçülür tartışması sayesinde yeniden canlanıyor. Buradan demokratik değişimi yönetim siyasi muhalefetin elinde olacaktı gibi tanımlayan Makyavelli belagatının bir önceki hokkabazlığına sığınır. Ulusal Hareket Partisi'nin bu siyasi "başarı"nın, bu siyasi ahlakın bir emsali olduğunu söylüyorlar.

Ama bu sonradan ayarlanır ve renklendirilir; iktidar birikimi çoğulcu toplumların kendi içlerinde sakladıkları uzlaşmaz karşıtlığı içermeye yarar diyorlar. İktidar toplumu kendinden korumaya uğraşır!

Pekâlâ, bu yeni siyasi etkililiği ölçme kavramını sonraya bırakalım ve başa dönelim. "Başarı"yı ve siyasi "etkililiği" valilik, belediye başkanlığı ve parlamento oturumu sayılarına göre ölçenlerle tartışmak için değil, daha ziyade şimdiki hükümet ekibinde, yani Carlos Salinas de Gortari'nin ekibinde pek çok takipçisi olan şu "başarı" işaretini düzeltmek için işe koyulalım.

Siyasi "başarı" etkililiğe göre mi tanımlanır? Bir siyaset ne kadar etkili görünürse o kadar başarılı mıdır? Öyleyse, Car-

los Salinas de Gortari, J. F. Ruiz Massieu suikasti ve Luis D. Colosio'nun tutuklanması olaylarında suçunun bulunduğu nedeniyle polis tarafından sorgulanmayı değil, heykelinin dikilmesini hak ediyor.¹² Onun siyaseti, tüm ülkeyi gerçek gerçeklikle paramparça edilmiş kurmaca bir gerçekliğin içinde yaşatma konusunda "etkili"ydi. Gerçeklik bilgisi medyadan ediniliyordu. Muazzam bir "başarı" elbette. Carlos Salinas de Gortari'nin siyasi ve iktisadi "etkililiği" ona Ulusal Hareket'in ve şimdi yetim kalmış aydınların alkışlarını kazandırdı, sadece onların değil, şimdi aldatıldıklarını söyleyerek yakınan güçlü işadamlarının ve yüksek rütbeli papazların da desteğini gördü. Hep birlikte "bütün taşları" elinde tutmanın keyfini çıkardılar. Salinist "başarı"nın sonuçlarını bugün sadece yoksullar değil, bütün Meksikalılar çekiyor. Ne de olsa, "siyasi etkililik" Meksika'da bir başkanlık dönemi kadar uzun sürmüyor mu? Bazen o kadar da sürmüyor. Ernesto Zedillo'nun hükümeti, fotoğraf-sız bir takvimin sayfaları kadar kalıcı "başarıların" mükemmel bir örneği.

Bahsi geçen, iktidarı paylaşmakla ilgili olan öbür sorun demokratik değişimin etkililiğinin iktidarın değişmesinde yattığını göstermek içindi. İktidarın değişmesi demokratik değişimle veya "etkililikle" aynı anlama gelmez, ama plan aşamasındaki rüşvet ve ayrılıklarla aynı anlama gelir. Baja California, Jalisco ve Chihuahua'da Ulusal Hareket'in izlediği politikalar, pratik politikanın "başka" bir yolu olmaktan uzaktır ve etek uzunluğu (Guadalajara) ile insanların vücutlarının ne kadarının açık olacağını (Monterrey) düzenlemeye çalışacak kadar otoriterdir.

İktidarın değişmesi ayrı bir sorun ve belki de Tomás Segovai ustanın Matías Vegoso'yla tartışmasında yankılanıyor: "Pekâlâ, iki partili hükümet ideali bu konuma bağlıdır, muhtemelen sadece iki partililiğin onun tek önemli tezahürü olmasından değil, ayrıca 'ideolojik' değil ama 'teknik' bir hü-

¹² Eski PRI parti lideri José Francisco Ruiz Massieu 28 Eylül 1994'te öldürüldü. 28 Şubat 1995'te, Adliye Vekili Antonio Lozano García, PRI liderinin öldürülmesini emrettiği gerekçesiyle Raúl Salinas de Gortari'yi tutukladı. Başkan Salinas'ın halefi olarak görülen Luis Donald Colosio da 24 Mart 1994'te, Meksika, Tijuana'nın başkanlığı için seçim kampanyasındaiken suikaste kurban gitti.

kümetin en azından şimdiye kadar en açık ve somut tezahürü olmasındandır.¹³ Söylemem gereken (belki en önemlisi değil ama) ilk şey, bu konumun ideolojilerin sonunu değil sürekliliğini en açık biçimde sağlamasıdır. “Teknik’ bir hükümetin ‘ideolojik’ bir hükümetten daha iyi olduğu inancı da ya bir ideoloji ya da gerçeklik imgesini düzelten veya bozan bir inanç, aynı şekilde ‘pozitif’ gerçeğin ‘metafiziksel’ gerçekten daha iyi olduğu kanaati de aslında metafiziksel bir inançtır.”

(Elbette, araya giriyorum, şimdi “üç partililik” konusu da var, ama sorun aynı.) Tomás Segovia konuşmasını sürdürüyor: “Aynı şekilde, neoliberalizmi savunmak için size şu dostane nasihatı veriyorum: Bunun bir ideoloji olduğunu ve bir ideolojiden ileri bir şey olmadığını unutmayın. Bunun ideolojilerin en kurnaz tuzağı olduğunu anlamıyor musunuz? ‘Başka herkes ideolojik, ben şeffağım,’ demek kadar ideolojik bir şey yoktur.”

Burada kendi lehime, Tomás Segovia ustanın, Matías Végoso’ya karşı çıkan iddialarını alıntılatabilirdim, ancak Tomás Segovia’nın izni olmamasının yanı sıra, bu tartışma beni başka bir soruna götürüyor: ahlaksızlığın ahlakı (yoksa “ahlak dışılık” mı demeliyim?). *Mutatis Mutandis*:¹⁴ ideolojisizliğin ideolojisi. Ve buradan da bilgi ve bilgiyi üreten ve yayan aydınlar sorununa atlayabiliriz.

Kimi aydınların izlediği süreç aynı; iktidarı eleştirmeyi bırakıp iktidar konumundan eleştirmeye başlıyorlar.

Salinas’la birlikte bilginin iktidara hizmet etmeye hazır olduğunu gösterdiler. Sonra da ona kuramsal dayanak katmak için el ele verdiler. Neresinden bakarsanız bakın mantıkları hep aynı sonuca varıyordu: İktidar gerçekliği incelemede hatalı değildir ve hatalı olursa bu iktidarın değil gerçekliğin sorunudur.

Bu acı veren bir gerçek, doğru, evet ama kaçınılmaz; iktidar kendini “parlak” aydınlarla kuşatmayı başarmakla kalmadı, bundan böyle iktidarın sağlamlaşmasını da kuramlaştırebilen bir yorumcular topluluğu oluşturdu (PRI ya da PAN’ın iktidar aynasından yansıyan şekilleri olsunlar). Makyavelli

¹³ Şiirleriyle ünlü olan Tomás Segovia, edebiyat editörü, çevirmen, profesör ve *La Jornada* dergisinde köşe yazarıdır.

¹⁴ *Mutatis mutandis* [Lat]: Gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra, benzer şekilde (ç.n.).

şimdi gelecek baskıya kuramsal-ideolojik destek verme yolları arayan bir aydınlar grubunun başında (Porfirio Díaz'ın torunu ve *Boru Hattı İsyanı* onların hesabına yazıldı).¹⁵ Seçkinlerinin ana katkısı bu; aptalca bir düzeni haklı çıkarmaktan ahmaklığın kuramlaştırılmasına geçebildiler. İktidarın yeni tür organik aydınları olduklarını söylemeye gerek bile yok. İktidarın ötesini görebiliyorlar. Neoliberalizmin organik aydınının olmak istediği biçimi temsil ediyorlar. Okulu terk edecekler...

Pipoma tütün doldurmak ve sırtımı dinlendirmek için burada duruyorum. Şimdi sis gecenin ağır zeminine yeni bir perde ekliyor. Durito'nun "oluşmakta olan eseri"nin altından gürültüler geliyor, bu da uyumadığını ve hâlâ çalıştığını gösteriyor. Masanın çekmeceleriyle piyanonun tuşları arasından ince bir duman çıkıyor. Heykel olmaya heves eden bu yığının altında bir yerlerde Durito bir şeyler yazıyor ya da okuyor.

Renklerin ateşteki dansı sona eriyor ve birer birer karalar bağlıyorlar. Dağda sesler ve renkler durmadan değişiyor. Gündüzün ikindiye, ikindinin geceye, gecenin gündüze kaçınılmaz dönüşümü hakkında ne denilebilir?

Yazmaya devam etmem gerek ve işte ediyorum da. Makyavelli'ye geri dönüyoruz. Makyavelli rehber değil, kinizmi aydınlık olarak gizleyen şık elbiseye dönüşüyor. Şimdi, "sonuçları" (yani iktidar paylarını) ele geçirmek için gerekli olan her yöntemi gerekçelendirecek "siyasi etkililiğin" etiği var. Bu siyaset etiği kendini "etkililiği" ilkelere bağlılıkla ölçüldüğü için sıfır olan "birey etiği"nden ayırtırmalıdır.

Bir kez daha, etkililik ile "sonuçları," siyaset ahlakının konusu olmasının yanı sıra, "bireysel etik"le, "ruhun kurtuluşu" ideolojisiyle de sınırlıdır. Makyavelli ve çağdaşları "ahlakçıların" aksine kendi "bilimlerini," kendi "tekniklerini" öneriyorlar, yani etkililiği. Kişinin etkililiğe uyması gerek.

Bu "ideolojik olmayan" öğretinin takipçileri ve "uygulayıcıları" var. Salinist ve neo-panist aydınlardan başka yani. Hafızası olmayan aydınların alkışlarından önce, büyükelçi kinizm ve etkililik öğretisini tüm ayrıntılarıyla fora ediyor:

¹⁵ Carlos Tello Díaz, *La rebelión de las cañadas* (México, D.F.: Cal y Arena, 1995). Marcos başlığındaki *cañadas* *cañerías* yani boru hattı olarak değiştirilmiştir.

Ona vurursam, o konuşuyor,
Onunla konuşursam, o bana vuruyor.

Büyükkelçi kendisini temsil etmiyor, yani sadece kendisini temsil etmiyor. Siyasi bir konumu, Salinassız Salinas yönetiminin ilk onbir ayı olan bu tanımsız yolu nitelendiren siyaset yapma biçimini temsil ediyor. Büyükkelçi, Zedillo'yla konuşmak için vurmayı tavsiye eden başkanlık “danışmanlarının” yeni gövdesinin bir parçasıdır. Ödedikleri bedelin medyanın yeterli düzeyde manipölasyonlarıyla karşılanabileceğini söylüyorlar.

Filmin adını hatırlamıyorum (belki Barbachano usta hatırlıyordur), ama başrol oyuncularından birinin Peter Fonda olduğunu çok iyi hatırlıyorum.¹⁶ Konusunu da çok iyi hatırlıyorum. Bir kıza tecavüz eden bir grup mükemmel Harvard öğrencisiyle ilgiliydi. Kız onları mahkemeye verdi, öğrencilerse kızın hayat kadını olduğunu söyleyerek karşı çıktılar. Avukatları çocukların yüksek notları ve iyi ailelerinden bahsederek onları savunur. Çocuklar beraat ederler. Kız intihar eder. “Gençler” yetişkin olunca “daha büyük heyecanlar” ararlar ve kendilerini hafta sonu tatillerinde çift “avlamaya” verirler. “Avlamak” mecazi anlamda değildir; mecburi tecavüzün ardından, “gençler” çifti kırdı serbest bırakıp sonra da tüfeklerle avlarlar.¹⁷

Sonunu hatırlamıyorum, ama Hollywood’un gerçek hayatta cezalandırılmayan suçları ekranda cezalandırdığı şu adaletin yerini bulduğu filmlerden biriydi.

Şimdi çağdaş “gençler” artık oynayabilecekleri bir ülkelerinin olduğunu gördüler. Aralarından biri Los Pinos’ta, bir başkası da Bucareli’deydi.¹⁸ Nintendo’dan sıkılıp gerçek savaş oyununda “kötü adamları” avlamaya başladılar. Avlarına kaçmaları için zaman veriyorlar ve onları içeri atmak ve oyunu ilginçleştirmek için “taşlarını” sürüyorlar. Ancak ülkenin oyunlara hazır olmadığı ve protesto etmek için seferber olduğu

¹⁶ Miguel Barbachano Ponce çok sayıda makale, oyun ve roman yayınlamıştır. Ayrıca *La Jornada* da dahil birçok gazeteye tiyatro ve sinema eleştirmeni olarak da katkıda bulunmuştur.

¹⁷ Adı geçen film Peter Collinson’un yönettiği, *Open Season* (1974) olarak da bilinen *Los Cazadores*’dir.

¹⁸ Bucareli, Secretaría de Gobernación yani İçişleri Bakanlığı’nın ikamet ettiği Palacio de Cobian’ın bulunduğu yerdir.

görülüyor. “Gençler” kendilerini açmazda buluyorlar, çünkü oyun uzadıkça uzuyor, onlarsa “kötü adamı” yakalayamıyorlar. Sonra onları bu beladan kurtarmak (?) için büyükelçi devreye giriyor: “İlepsi önceden tasarlanmıştı,” diyor bize, “ölüler ölü değil, savaş savaş değil, yerinden edilmişler yerinden edilmiş değil; hep konuşmaya çalıştık ve onbinlerce askeri yalnızca ‘kötü adama’ konuşmak istediğimizi söylemek için gönderdik.” Bahsi geçen hükümet için dokunaklı bir iddia.

Bu sırada, gerçeklik tezgahları ile medya gerçekliğe hakim olmaya çalışıyor. Hükümet söylemi içindeki hafıza yanılgıları katlanarak artıyor; borsa düşüşü unutuluyor, devalüasyon, neoliberalizm, istikrarsızlık, güvensizlik ile kuşku, ele avuca sığmazlık ile belirsizliğin gerçek yerli siyasetini teşhir eden San Andrés “müzakereleri” vitrini. Makyavelli’ye göre neyin öncelikli olduğunu unutuyorlar; ellerinde hiç sonuç yok, “etkili” de değiller. Kayıp bir sebebi savunduklarını unutuyorlar ve büyükelçi bunu biliyor, ama sıra özel röportajlara geldiğinde unuttuyor. Hükümetin son demeçleri açık; gerçekliği unutuyorlar, yani her seferinde daha az kişinin tatlı yalanlara inandığını ve kayıp sebepler üzerine bahse girmeye hazır olduğunu unutuyorlar.

Bu sırada, çağdaş Makyavelli’ler bizim az olan ahlakımızdan şikâyet ediyorlar, siyasette iyi ya da kötü adamların olmadığını, bu yüzden hizipleri sınıflandırarak sorunun çözülemeyeceğini buyuruyorlar. Tam burada hedefi vuruyorlar, ama sadece ahlak ve siyaset arasındaki ilişki konusunda, yani hizipleri kötü adamlar ve iyi adamlar olarak ayırmakla çözülebilecek, kolay bir mesele olmadığı konusunda. Yani, “Salinist aydın nostalgisinin Makyavelli’si kötüyse, onunla hemfikir olmayan biz de iyiyiz”. Tartışmayı bu yönden algılamak cazip, ama “Neoliberal anlamda etkililik bizi günümüzün trajik hallerine getirdi, kuramsal saflık merakı böylesi masraflı sonuçları olmadan da bizi pek uzağa taşımadı,” (Carlos Monsiváis, *Proceso*, sayı 966) dediğinizde, böyle düşündüm.¹⁹ Peşine düşülmeye değer yeni bir soruna değindiniz.

Soldan, Makyavelli’nin alternatifi pek çekici değil, bu doğru. Ama sorun bu değil, “kuramsal saflık” değil, ya da sadece o

¹⁹ Carlos Monsiváis, “*Sobre la cacería de lectores indeseables . . .*” *Proceso*, 966 (8 Mayıs 1995), 48.

değil. Başka bir şey daha var: bir seçenek olarak sunulan ve bütün siyasi ilişkilerini (ve insani ilişkilerini de, ama bu başka bir konu) ters çeviren bir aynanın suç ortaklığı. Söz konusu olan, “devrimci” bilimin etik temelidir: “Bilimsel” bilgi kapitalizmi ters çeviren ahlakı meydana getirir. Bencilliğe karşı yansızlığı, özelleştirmeye karşı ortak mülkiyeti, bireyciliğe karşı toplumsal varlığı önerir.

Ama bu aynamsı bilgi, ahlaki tutuculuk gibi, yeni hiçbir şey katmıyor. Şeklin ters dönmüş hali yeni bir şekil değildir, ters dönmüş şekildir. Alternatif siyasi (ve ahlaki) öneri ayna yansımasıdır: Sağın hakim olduğu yere sol geçer, beyazın yerini siyah alır, üstle alt yer değiştirir, burjuvazinin yerine proletarya geçer... Hiçbir şey değişmez, sadece ters döner. Bu etik solun tüm yelpazesine oyulmuş (ya da oyulan) etikti (ya da hâlâ öyle).

Aynı fikirdeyim. Çağdaş Makyavelciler bizim onların yaptıklarından, yani kinizm ile etkililikten daha iyi bir şey önermediğimizi söylüyorlar. Onları onlarınki kadar hatalı yeni bir “ahlakla” eleştirdiğimizi (tamam kendilerinininkinin hatalı bir ahlak olduğunu söylemiyorlar, sadece bizimkini hatalı olarak görüyorlar) ve kül renginin pek çok tonu olduğunu unutarak siyaseti siyahla beyazın mücadelesine indirgemeye çalıştığımızı söylüyorlar. Evet, doğru, ama bizim eleştirimiz bu yeniden canlanmış Makyavelli ahlakının kinik ve hatalı olduğu yönünde değil, ayrıca etkili olmadığına da dikkati çekmek istiyoruz. Durito tekrar araya girip bana ahlakı tartışırken ihtiyatlı olmayı öğütlüyor.

“Senin ahlaksız olduğunu herkes biliyor,” diyor Durito, başkentten getirmesini istediğim bol X’li videoları getirmekte gösterdiği tarif edilemez başarısızlığı gerekçelendirmek için.

“Bahsettiğimiz ‘öyle’ ahlak değil. Ayrıca sanki bir PANcı belediye başkanymışsın gibi bana vaaz vermeyi kes,” diye kendimi savunuyorum.

“Asla bir PANcı belediye başkanı olmazdım. Ama kaçık sinema zevkin dolayısıyla seni azarlamak benim görevim. O edepsiz videolar yerine, daha eğitici bir şeyler getirdim. D.F. gezisi fotoğramlarım,” diyor ve bana bir zarf fırlatıyor. İçinde değişik boyutlarda ve konularda fotoğraflar var. Bir tanesi Durito Chapultepec Parkı’ndayken çekilmiş.²⁰

²⁰ Chapultepec Parkı, içinde Ulusal Tarih Müzesi, Antropoloji Müzesi ve Chapultepec Kalesi olan dört kilometrekarelik bir açık hava parkıdır.

“Hayvanat bahçesindeki fotoğrafta pek neşeli görünmüyorsun,” diyorum.

Durito masanın altından bana fotoğrafın, bir hayvanat bahçesi görevlisi tarafından alıkonulduktan sonra çekildiğini anlatıyor. Görevli, Durito’yu ufak bir gergedan sanmış ve onu kafese götürmeyi kafasına koymuş. Durito botanik, zooloji, memeliler, böcekler, gezgin şövalyelik ve daha bilmem nelerle ilgili değişik birçok savunma yöntemi denemiş, ama kendini gergedan yuvasında bulmuş. Görevli mola verirken bir şekilde kaçabilmiş. Özgür kaldığına o kadar sevinmiş ki beyaz bir gergedana benzediği bu fotoğrafı çekmeye karar vermiş. Çok solgun. Korkudan, diyor.

Durito’nun değişik pozlarda, sıradan kent manzaralarında çekildiği daha başka fotoğraflar vardı. Örneğin, Durito’nun pek çok ayak arasında durduğu bir fotoğraf var. Durito hiçbir ayakta postal olmadığına dikkatimi çekti ve bu elbette Durito’nun pek hoşuma gitmişti. Ona fazla heveslenmemesini, zira Espinosa’nın daha pençelerini göstermediğini söylüyorum.

Bundan başka, bir kalabalığın olduğu bir fotoğraf vardı. Durito bu fotoğrafı ben kendimi çok yalnız hissetmeyeyim diye çektiğini söyledi.

Bir başka fotoğrafta Durito’nun yanında bir böcek var. Arka planda Ciudad Universitaria’nın “adalarını” görebiliyorsunuz.²¹ Yanındaki beyin kim olduğunu soruyorum.

“O bir bey değil, hanım,” diye cevap veriyor uzun uzun iç çekerek.

Başka fotoğraf yoktu. Durito konuşmuyordu, duyulan tek şey heykelden yayılan iç çekişlerdi. Makyavelli’nin etkililik eleştirimizi kınamasına dönüyorum.

Bu eleştiri, söz konusu ahlak ışığında, bir alternatif önerdiğimiz anlamına mı gelir? Bu, benimsenmiş ve uyarlanmış Makyavelcileri dehşete düşüren küfür müdür? Yeni bir ahlak? Daha iyi bir ahlak? Daha başarılı? Daha etkili? Önerdiğimiz bu mu? Olumsuz. En azından biz Zapatistalara yönelik olarak değil. Biz yeni bir siyasi ilişkinin kurulması gerektiğine, yeni ilişkinin tek bir kaynağı (sözelimi neo-zapatizm) olmayacağına ve bu yeni ilişkinin kendi içinde ve kendine ilişkin etkiler

²¹ Ciudad Universitaria (Üniversite Şehri) UNAM kampüsü ve çevresidir.

doğuracağına inanıyoruz. O kadar yeni bir ilişki ki bu ilişki sadece yeni bir siyaset değil, yeni siyasetçileri de kuracak. Siyaset arenasını ve içindeki insanları tanımlamak için yeni bir yol.

Yeni siyaset ahlakının neo-zapatizmden neden doğamayacağı konusunda ısrar etmeyeceğim, sebebimizin eskisiyle aynı olduğunu söylemekle yetineceğim. Silah tartışmasına (her ne kadar J. Castañeda kitabını yayımlama felaketinden kurtarma pahasına bunu reddetse ve ordunun sadece adımızda olduğunu iddia etse de) ve onunla birlikte güç tartışmasına sık sık girdik.²² Silahların az, eski ya da çok az kullanılması durumu pek değiştirmiyor. Önemli olan bizim onları kullanmak istemiş olmamız ve istememiz. Fikirlerimiz uğruna ölmeye hazırız, bu doğru. Ama öldürmeye de hazırız. Bu yüzden, yeni bir siyaset ahlakı, daha da iyisi, bugün ve bu gecenin en güzel kısmında üstümüze ağırlık yapandan daha üstün yeni bir siyaset ahlakı, ne kadar devrimci, yiğit, vs. olsa da “sakat” bir ordudan çıkmaz. Gecenin hâlâ sürprizleri var ve eminim, daha pek çok beyin şunu anlamaya çalışarak taranacak...

“Her şey bu kadar basit değil,” diyor Durito. “Sana istediğin videoları getirmemiş olabilirim ve bu yüzden benim asil omuzlarıma şu piyano ve masadan çok daha ağır bir suçu yüklemek isteyebilirsin. Fakat kendimi savunmak için sana videolar yerine Zapatistalar’dan bir şeyler getirdim: bileklikler, saç bantları, küpeler, tokalar... Bunların hepsini almak için on gece çalıştım...”

Gecedен bahsetmişken, şimdi gece batıdan henüz dönen ay-boğanın keskin boynuzlarını sergilemekte. Artık bulutları yok ve ona yardım edecek bir pelerini olmadan gece boğayla tek başına ve sessizce dövüşüyor. Ruhu doğudan gelen fırtınadan korkmuyor, kaynaklarının arasında en iyi matadorun giysisindeki kadar çok pul var.

İşte oradaydım; boynuzlarının arasına yayılan geniş gülüşünden çekindiğimde, tribünlerde buğday olmasa da onu

²² Ocak 1994 ayaklanmasının hemen ardından, Meksikalı aydın Jorge Castañeda Zapatistaları “silahlı reformcular” olarak azletti. Bkz. Jorge G. Castañeda, “The Chiapas Uprising,” *Los Angeles Times* (3 Ocak 1994). Ayrıca bkz. Jorge G. Castañeda, *Utopia Unarmed: The Latin American Left After the Cold War* (New York: Vintage Books, 1994). 2000’de Castañeda, Fox hükümetinin Dışişleri Bakanı oldu.

savunmaya kalkışabilir miyim diye baktım. On defa özür dile-dim ve on defa yıldızlar görevi üzerime almaya devam etmemi talep etti.

Sonra yazımı bir köşeye fırlattım ve Durito'dan *pasadoble* çalmasını rica ettikten sonra gecenin arenasının ortasına doğ-ru hareket ettim. Durito önce mektubu bitirmem gerektiğini, zaten çok oyalandığımı ve kendisinin bana yardım etmeyi dü-şünmediğini söyledi. Diyecek bir şey kalmamıştı, boğa güreşi ertelendi, ben de yazıma ve siyaset ahlakı sorununa geri dön-düm. Işığın gecenin duvarında ortaya çıkardığı bin baş yavaş yavaş dönmeye başladı.

Nerede kalmıştım? Ha evet! Eleştirimizle kastettiğim, Makyavelli'nin tersine, bizim daha iyi, daha kabul edilebilir veya üstün olduğumuz değil. Ama daha iyi olmanın gerekli-liğini de belirtiyoruz. Sorun hangi siyaset ahlakının daha iyi ya da etkili olduğu değil, yeni bir siyaset ahlakı için neyin ge-rektiği.

Öyle ya da böyle, daha iyi ya da etkili bir siyaset ahlakı üretecek olan şey, kaosa kuramsal destek bulmaya can atan ay-dınların birbirinden çok az farkı olan kinizmleri değildir. Si-yasi partiler söz konusu olduğunda, Makyavelli karmaşık bir telafi cetveli uyguluyor; bir zamanlar iktidara alternatif olarak biçimlendirilmiş, tüm adilikleri (sırlar, müzakereler, oportü-nizm, yararcılık ve ihanetler) gerçek iktidarı onların lehine dengelemeye yetmiyor.

Bu "adiliğin" doğası tarihi gereklerini yapmakta geç kal-mayacağı benziyor. Bütün 'bu "küçük ve büyük siyasi bilinçle" ulaşılan konum ne kadar yüksekse, tarih de o kadar çok karşı-lık talep edecek. Carlos Salinas de Gortari bir kez daha modelli tarih dersi oldu (öyle görünüyor ki siyaset sınıfındaki kimse bu dersi öğrenmek istemiyor).

Önerdiğimiz daha iyi bir dünya mı? Olumsuz. Biz yeni bir dünya önermiyoruz. Makyavelli öneriyor ve daha iyi olması-nın mümkün olmadığını ve bizim Meksika siyasetini mesken tutan kül rengi tonlarının birbirleriyle o kadar da uzlaşmaz bir karşıtlık içinde olmadıkları, solup yeni tonlarına bürünecekleri ve daha seyreli, yani daha koyu olacakları gerçeğine kendimizi alıştırarmamız gerektiğini söylüyor. Bizse karşı çıkı-yoruz, bunun nedeni de sadece "ne biri ne öteki" diyen merkez siyasetinin önerdiği umutsuz bakış açısı değil, bunun bir yalan

olması, geleceğinin olmaması, er ya da geç gerçeğin sıkça var-saydığı tüm ahmaklıkla ortaya çıkıp yarım tonları bozacak ve en doğal tonları da keskinleştirecek olmasıdır.

“Yedi soru. Yapılacak doğru şey bu,” diyor Ulusal Halkoylamasıyla ters düştüğünü unutmadığı belli olan Durito. Onu konudan uzaklaştırmak için Pegasus’un nasıl olduğunu soruyorum. Durito’nun sesi bana cevap verirken çatallaşıyor.

“Pegasus’un başına gelen şey D.F.’de yaşayıp ölen günlük tragedyanın bir parçası. Pegasus dost canlısı ve zeki bir hayvandı, ama Mexico City’nin trafiği için fazla sabırlıydı. Kendisi yağmurlu havalarda kullanılan takozlar yüzünden yeraltı treni vagonu olarak saklanmayı reddettikten sonra, ben de onu küçük bir araba kılığına sokmuştum. Her şey yolundaydı, ama sonra ‘Pegasus’un aslında ‘Pegasa’ olduğu ortaya çıktı ve bir Ruta 100 otobüsüne âşık oldu. Onu son gördüğümde, direniş fonu için dileniyordu.²³ Ama pişman değilim, orada iyi şeyler öğreneceğine eminim. Mektup yazacağını ama nereye postalayacağını bilmediğini söyledi.”

Gökgürültüsü semayı sarsıyor. Göz ucuyla Durito’ya bakıyorum. Sessizlik ve pipo dumanı heykeli çevreliyor. Durito’yu neşelendirmek için bana başkente olan yolculuğunu anlatmasını istiyorum.

“Ne anlatabilirim ki? Büyük, küçük her şehirde görünen şeyleri gördüm: adaletsizlik ve öfke, küstahlık ve isyan, az insanın elindeki büyük zenginlikler ve her geçen gün daha fazla insanı yutan yoksulluk. Görülmeye değirdi. Pek çoğu

²³ Ruta 100 Mexico City’nin gecekondu mahallelerindeki fakir toplulukların çoğuna hizmet eden ve SUTAU, *Sindicato Único de Trabajadores del Autotransporte Urbano* adındaki bağımsız kentsel ulaşım sendikasının işlettiği otobüs hattıdır. Sendika, hükümetin Meksika’daki ulaşım araçlarını özelleştirme çabalarına ve Zapatistalara destek veren liderliğine saldırılarına karşı direniş gösterdi. 8 Nisan 1995’te hükümet SUTAU’u yok etmek için, yolsuzluk ve kötü idare nedenleriyle Ruta 100’ün iflasını açıkladı ve altı üst düzey lideri tutukladı. 10 Nisan’da, Ruta 100’ün başkanı Luis Miguel Moreno Gómez, bürosunda iki kurşunla öldürülmüş olarak bulundu. Çoğu insan hükümetin onun intihar ettiği iddiasına inanmadı. Zapatistalar Ruta 100’den, başlangıçtaki sessizliklerini ve mücadeleleri için tam desteklerini açıkladıkları bir bildiride doğrudan söz ettiler. Bkz. “Al Sindicato de Ruta-100,” *La Jornada*, 9 Ağustos 1995. Ayrıca bkz. *EZLN 2, Documentos y comunicados 15 de agosto/29 de septiembre de 1995* (México, D.F.: Ediciones Era, 1995), 427.

için korku artık yoktu, öbürleri içinse kendini tedbir olarak gizliyordu. Kimileri durumun gitgide daha da kötüleşeceğini söylüyor, öbürleriye asla o kadar umutsuz olmayacağına inanıyor. Hükümete dair her şeyi reddetme konusu hariç hiçbir şeyde oybirliği yok.” Durito piposunu yakıp konuşmaya devam ediyor:

“Bir sabah Alameda’daki seyrek ağaçlardan birinde uykuya dalmak üzereydim.²¹ O başka bir şehirdi o zaman, gündüzleyn yaşıyandan farklı bir şehir. Ağacın tepesinden bakarken aşağıda bir polis arabasının yavaş yavaş devriye gezdiğini gördüm. Araba bir kadının önünde durdu, memurlardan biri dışarı çıktı. Şeytani görüntüsü onu ele veriyordu. Önsezilerim asla yanılmaz. O anda nelerin olacağını anladım. Kadın hareket etmedi, memuru tanıyormuş gibi durup onu bekledi. Kadın sessizce, adama bir tomar para verdi, memur da sağa sola baktıktan sonra parayı sakladı. Adam kadının yanaklarından makas almaya çalıştı, ama kadın yanağına yaklaşan eli sertçe itti. Adam veda edip aracına döndü. Devriye arabası kaşla göz arasında kayboldu...”

Durito uzun bir süre sessiz kalıyor. Herhalde konuşmasını bitirip çalışmaya döndü. Ben de kendi işime dönsem iyi olur; hangi siyaset ahlakının daha iyi ya da “etkili” olduğunu tartışmak yerine, yeni bir siyaset ahlakının doğmasına izin verecek bir alan yaratma konusunda mücadele etmenin gerekliliğini tartışmalıyız. Sorun şurda yatıyor:

Siyaset ahlakı illa iktidar sorununa zıt olarak mı tanımlanmalı? Pekâlâ, ama bu, “iktidarı ele geçirmeye zıt olarak”la aynı şey demek değil. Belki yeni siyaset ahlakı, iktidarı almak ya da elinde bulundurmakla alakası olmayan, onun önüne set çeken ve örneğin “itaat ederek yönetme”ye mecbur bırakan karşı güç ve muhalefet işlevi gören yeni bir alanda kurulur.

Tabii ki, “itaat ederek yönetmek” “siyaset bilimi” kavramlarından biri değildir ve bize acı çektiren siyasi eylemlere hükmeden “etkililik” ahlakı tarafından da hor görülür. Ama en sonunda, tarihin yargısıyla karşılaştırılınca, kinizm ve “başarı”

²¹ Meksika’nın en güzel parklarından Alameda; Avenida Hidalgo, Avenida Juárez, Calle Ángela Peralta ve Calle de Doctor Mora arasında bulunur. Parkın ünlü heykelleri, çeşmeleri ve anıtlarının arasında Diego Rivera Duvar Müzesi yer alır.

ahlakının “etkililiği” çırılçıplak kalıyor. Kendisine “muvaffakiyelerinin” aynasında baktığında, (hep çoğunluğu oluşturacak olan) düşmanlarında uyandırdığı korku kendisine dönüyor.

Diğer yandan, “saf”ın yanından, azizin şeytan olduğu keşfediliyor ve kinizmin ters şekli hoşgörüsüzlüğün yön değiştirmesine ve dinin kambiyo kuru ile siyasi plan haline gelmesine neden olduğunu anlıyor. Ulusal Hareket’in bağınazlığı, örneğin, Meksika Sağ’ında harcanmayan işarelin bir parçasıdır.

Neyse. Neredeyse şafak sökecek, onunla birlikte veda zamanı da geliyor. Belki de Makyavelli’nin dirilmişsinin davet ettiği sav/ihtilaf/tartışmayı anlamadım ve şimdi bir şey çözemediğimi, eskisinden daha çok tartışmalı satır sunduğumu fark ediyorum. Bunun kötü olduğunu sanmıyorum: ama muhtemelen, her halükarda pek “etkili” değildir.

Tartışma elbette devam edecektir, ama kar maskeleri, zulüm ve askeri abluka söz konusuyken yüz yüze olması muhtemel değildir. Munoz-Ledo’nun sözleriyle “Marcos’un ülkedeki siyaset sahnesinde kalacak birisi olduğunu sanmıyorum.” Chuayffet’le bir “anlaşma” yapmış mı? Chiapas’ın İdare Başkanlığı’nın, öteki büyük PRD üyesi, Eraclio Zepeda’nın emrettikleri gibi bir “kayboluş.”²⁵

Bu arada, İktidar bize değişecek bir eşdeğer olarak Kıyameti vaat etmeyi sürdürecektir. Ondandır kaçınmamızın ve kaderimize katlanmamızın daha iyi olduğu çıkarımını yapıyor. Ötekiler sessiz kalarak Kıyametin sonsuz olduğunu ve kaosun yaklaşmadığını, aslında bunun zaten günümüzün gerçeği olduğunu ileri sürüyorlar.

Nasıl sonlandıracağımı bilemediğim için yardım etsin diye Durito’ya dönüyorum. Heykelinin fırtınanın şimşeklerine karşı karaltılı görünüşü şaşırtıcı. Birden gelen ışık onu çevreleyen karanlığın içinde heykelle daha da tezat oluşturuyor. Belki de bu yüzden Durito’nun yıkıntının içinden çıktığını fark etme-

²⁵ Emilio Chuayffet, 22 Aralık 1997’de Acteal kasabasında meydana gelen 45 kişinin kalledilmesi olayının ardından yapılan siyasi baskılar sonucu, 3 Ocak 1998’de *Secretaría de Gobernación* (Meksika İçişleri Bakanı) görevinden istifa etti. Onun yerine Francisco Labastida Ochoa getirildi. Porfirio Muñoz-Ledo 1993 Temmuz’unda PRD’nin başkanlığına seçilmiş, Temmuz 1996’da Mario Saucedo Pérez’in yerine getirilmesine kadar görev yapmıştı. Eraclio Zepeda 1994’te *Secretaría de Gobierno de Chiapas* (Chiapas Eyalet Başkanı) olarak atandı.

dim, bir an doğaüstü bir şey oldu sandım. Şimdi Durito küçük piyanonun üstüne oturmuş pipo içiyordu.

“Ama sen oradan nasıl çıktın?”

“Çok basit. Asla o yıkıntının altında olmadım. Piyo salınmaya başladığında kenara kaymıştım. Bir anda hiçbir sanat eserinin vücudumun üstünde olmayı hak etmediğine karar verdim. Ayrıca, ben bir gezgin şövalyeyim ve bunun için duygusal bir sanatkâr olmak gerek, ama böyle çok az kişi var. Pekâlâ, canını sıkkan ne, sevgili ‘Watson’?”

“Mektubu nasıl bitireceğimi bilmiyorum,” diyorum utanarak.

“Bu çözülmesi kolay bir sorun. Nasıl başladıysan öyle bitir.”

“Nasıl başladım? Bir noktayla mı?”

“Evet. Basit, sevgili ‘Watson,’ bunu herhangi bir matematiksel mantık kitabında bulabilirsin.”

“Matematiksel mantık mı? Matematiksel mantığın siyaset ahlakıyla ne alakası var ki?”

“Senin düşündüğünden daha çok alakası var. Örneğin, matematiksel mantıkta (cebirle karıştırılmasın) nokta bir bağlacı bir ‘ve’yi temsil eder. Nokta ‘ve’ ile aynı anlamdadır. A ve B ya da A artı B demek için, $A.B$ yazarsın. Nokta son değildir, birliğin ya da yükselen bir şeyin işaretidir. Yalnızca bir noktayla öbür nokta arasındaki X kadar paragrafı tanımlar ve burada X aynanın değiştirmeyip sadaketle yansıttığı bir rakamdır,” diyor Durito kâğıtları düzenlerken.

Batıda, güneş bulutları kaplıyor, semayı ele geçiriyor.

Her şey olduğu gibi, bu notu bir noktayla bitiriyorum ve Durito’ya göre bitirmiyorum, devam ediyorum.

Vale, öyleyse ve . . .

Not: Bunun ana konusunu içeren bilmeceyi çözmeye davet eder.

Kurallar:

Bir. Aynanın İçinden, Lewis Carroll, İkinci Bölüm, “Canlı Çiçekler Bahçesi.”

İki. Her nokta bir paragrafın sonuna işaret eder.

Üç. Noktalama işaretleri sayılmaz.

Dört. Aynadaki sayının mantığındaki rakamsal kaos:

1-111. 14-110. 9-109. 247-107.
11-104. 25-103. 47-97. 37-96. 3-95.
14-94. 3-89. 24-87. 22-86. 6-85.
10-84. 48-82. 21-81. 43-79. 55-78.
10-77. 49-76. 83-72. 21-71. 42-64.
6-63. 27-62. 52-61. 63-59. 13-58.
11-57. 3-56. 6-54. 101-53. 141-51.
79-50. 35-49. 32-49. 51-46. 11-45.
88-44. 12-43. 12-42. 31-41. 3-40.
24-39. 15-38. 20-37. 18-37. 17-36.
27-35. 22-33. 111-32. 7-32. 115-31.
20-31. 12-31. 5-31. 68-30. 46-30.
31-30. 12-30. 9-30. 54-29. 45-29.
12-29. 49-28. 20-28. 9-28. 40-27.
15-27. 42-22. 111-21. 91-21. 29-21.
3-21. 34-20. 6-20. 81-19. 66-19.
44-19. 36-19. 18-19. 11-19. 123-18.
90-18. 80-18. 76-18. 65-18. 43-17.
4-17. 51-15. 48-15. 28-15. 16-15.
47-14. 20-14. 8-14. 39-13. 12-13.
55-12. 54-12. 53-12. 18-11. 43-10.
25-10. 41-8. 9-6. 6-4. 1-1.

Beş. Aynada, kaos mantıksal sıranın bir yansıması ve mantıksal sıra kaosun yansıması.

Altı. $A.A=?$

Yedi. Yedi ayna var: Birincisi ilktir. İkinci ile üçüncü dördüncüde kuralı verilen kaosun gizemini çözer. Dördüncü, beşinci ve altıncıyla kurulur. Yedinci de sonuncudur.

Vale, bir kez daha. *Salud* ve gördüğünüz gibi (ağaçlar, saldırganlar ve odontoloji düşünüldüğünde) bu o kadar kolay değil.

Ağaç dalını seviyorum.²⁶

Subcomandante Marcos

EZLN

Güneydoğu Meksika Dağları

²⁶ İspanyolca aslı, *amar a la rama*'nın tersten okunuşu da düz okunuşuyla aynıdır.

SICAK AYAKLA SOĞUK AYAĞIN ÖYKÜSÜ

21 Ekim'de hükümetin Fernando Yáñez Muñoz'u tutuklaması üzerine verilen Zapatista Kırmızı Alarmı sırasında ve EZLN ile PRD arasındaki seçim tartışmalarına cevap olarak, Durito Marcos'a birbiriyle savaşıyor iki düşmanın nasıl ortak bir düşman tarafından yenilebileceğini anlatır. Daha sonra, kendisinin Marcos'un bildirilerinde sıkça görünmesinden yakınan gazete makalesine cevaben kızgın bir şekilde ne kadar sevildiğiyle ilgili Ulusal, Uluslararası ve Gezegenlerarası Hal-koylaması yapılmasını talep eder. Bu mektubun kaleme alındığı gün, bu olurken, hükümet Yáñez'e karşı suçlamalarını geri çekti, bunun yayımlandığı gündeysen EZLN Kırmızı Alarmı geri çekti.

27 Ekim 1995

Ulusal ve Uluslararası Basına

Efendiler,

İşte bir bildiri. Artık koşmayacağız. Âdetiiniz yılda bir kere kaçmak ve 1995 kaçışını Şubat ayında yaptık. Adli polise gelince, kanıt “ekme” konusundaki becerileriyle ulusal tarım ödülünü hak ediyorlar. Durum ne olursa olsun, anahtar soru şu: Tutuklama emirlerini kim verdi? Bu soru başka soruları, örneğin “Chiapas’taki diyalog sürecinin başarısızlığa uğramasından kim kârlı çıkar?”ı da beraberinde getiriyor. Cevapları (kimsede yoksa) Eyalet Genel Sekreteri’ne gönderin, oradakiler cevapları zaten biliyorlar, ama doğrulanmaya ihtiyaçları var. Her neyse, zaten Dünya Serisi’ni batırdılar, ama beysbolda (siyasette olduğu gibi) her zaman iyiler kazanmaz. Bana inanmıyorsanız, Castillo Peraza’ya sorun. Hayır, en iyisi ona hiçbir şey sormayın. Ona kur yaptığınızı sanabilir. Cehalet işte sizi böyle yakalar!¹

Vale. Salud ve Tanrı’nın size verdiğinden daha fazla kol taşımadığınızı onaylatmak için hep yanınızda bir noterle gezin.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos
Meksika, Ekim 1995

Not: Kimi siyasi partilere hakim olan vasat küstahlıktan gelmeyen bütün azarları kabullenir.

Şafak sökmeye başlıyor. Soğuk ile karanlık, ihtişamlı bir gezgin şövalyenin saatiyle, sefil silahlarının kederini sarıp sarmalıyor. Ayı ve gök gürültüsünün ardından gelen şimşegi karşılayacak kimse yok. Çamur yağmurla, buğday da buseyle yenileniyor. Durito gazetelere göz atıyor, piposunu çiğniyor ve bana doğru bir sitem bakışı fırlatıyor.

¹ PAN Chiapas’ın başkenti Tuxtla Gutierrez belediye başkanlığını kazandıktan sonra, Marcos bir basın konferansında “PAN bu ülkede İktidarın PRI’ye bir alternatif sunacak tek gerçek seçeneği,” ve “Bu istenilebilecek bir şey değil, tekrar ediyorum, ama o muhalefetteki iktidara gelebilecek tek örgütlü güç ve ulusun değil ama İktidarın tek seçeneği,” diyerek PRD’ye dolaylı bir darbe vurdu. PAN lideri Carlos Castillo Peraza, Marcos’un yorumlarının PANcılarının ciddi siyasi işlerinin farkında olduğunu, ancak övgülerinde bu kadar yanardöner olan birinin dalkavukluğunu kabul etmeyeceğini söyleyerek karşılık verdi. Bkz. Guadalupe Irizar, “PAN, Only Option to Power,” *Reforma* (18 Ekim 1995), 1.

“Demek tarihi oranlar skandalını sen ateşledin!” diyor gazeteyi yere koyarken.

“Ben mi?” diyorum, yırtık postalımla çooook meşgulumşüm gibi yaparak.

“Evet. Ya kim olacak? Konuşmanın züccaciye dükkânındaki fillerin koşuşmalarıyla aynı kalitede olduğunu bir kez daha gösterdin. Sadece bu da değil, sakarlığın ortalama insanlardan oluşan bir çığın, söylediklerinin yarı aptallığıyla ilgili bir buçuk aptallık ifade etmelerine izin verdi...”

“Ben... Ben yanlış anlaşıldım. Aslında onları değil söyleyemediğim başka şeyleri söylemek istemiştım, bu nedenle söylemek istediğimi söylemedim, söylemek istemediğimi söyledim...” diye kendimi savunuyorum utancımı postalımdaki deliğe, sol postalımdakine elbette, saklayarak.

“Saçmalık! Bu düşünme tarzı bir PRI temsilcisinin satış vergisinin düşürülmesine neden ‘hayır’ oyu verdiğini açıklarken kullandığı mantıktan.”² Sessiz kalıp küçük bir çubukla yere sarmal daireler ve ufak çemberler çizmeye başlıyorum. Durito halime üzülp omzuma vuruyor. Bunu yapabilmek için Durito’nun koluma tırmanıp çenesindeki kayışı gevşetmesi gerekiyor. Gömleğimin yakasının yanına oturup şöyle diyor:

“Ah benim biricik, sakar silahtarım. Konuşmak hassas ve sorunlu bir iştir. Gerçekte, yalnızca, hassas olmanın ve belaya girmenin insanı memnun ettiği tek varlık olan kadınla konuşma belasına değer bu. Bir kadınla konuşurken onun kulağına fısıldamalısın. Bu şekilde, önem taşıyan şey söz değil, boyna yaklaşmanın sıcaklığıdır. Siyasette, sözcükler binlerce tuzak ve dolambaçlarla doludur, sadece bize söylenenler değil, bizim söylediklerimiz de. Şimdi siyasetten bahsettiğimize göre, hazırladığın kitaba uyacak bir öykü geldi aklıma, yanlış hatırlamıyorsam adı *Boğucu Geceye Dair Öyküler*. Durito’nun bir

² Meksika ulusal satış vergisi, PARA USEE (Ekonomik Krizi Aşmak İçin Birlik Anlaşmasını Güçlendirme Programı) adındaki ulusal canlandırma programının bir parçası olarak 1995 Mart’ında %10’dan %15’e çıkarıldı. Program ayrıca fiyat kontrollerinin; süt, ekmek, fasulye gibi temel gıda maddeleri için verilen mali yardımın ve enerjide (doğalgaz, petrol vs.) kademeli fiyat artışının kaldırılmasını da kapsıyordu. Aralık 1997 bütçe tartışmalarında, PRD alınan tedbirin geçici olduğunu ve tüketim üzerine konulan verginin temelde regresif olduğunu söyleyerek vergiyi yeniden %10’a çekmeyi önerdi, ancak PAN, PRI’yle birlikte öneriyi reddetti.

öyküsüne daha katlanmaya teslim olmuş bir şekilde iç çekiyorum, ama Durito bunun Don Porfirio aleyhine verdiğim demeçlerden dolayı duyduğum utançla alakalı olduğunu sanıyor ve devam ediyor.³ Boğazını temizliyor, bana kâğıt kalem almamı emrediyor; o öyküyü anlatırken ben de yazıyorum:

Sıcak Ayakla Soğuk Ayağın Öyküsü

“Bir zamanlar yan yana iki ayak varmış. Birliktelermiş, ama birleşik değillermiş. Bir ayak soğuk, ötekisi de sıcakmış. Bir gün soğuk ayak, sıcak ayağa “Sen çok sıcaksın,” demiş. Sıcak ayak da soğuk ayağa “Sen de çok soğuksun,” demiş. Böyle diyerek sürekli kavgaya başlamışlar. Hernán Cortés gelip ikisini de yakana kadar.”⁴

“Bitti mi?” diye soruyorum kuşkuyla.

“Elbette! Bu bir öykü, senin basın konferanslarından biri değil,” diye cevap veriyor. Ona sitemle bakıyorum. “Pekâlâ, pekâlâ. Haklısın. Dur bir düşünceyim... Hımmmm, hımmmm, biliyorum! En alta şunu yaz: Hernán Cortés sonsuza kadar mutlu bir şekilde yaşadı. Son. Ama bu öykü aslında hiç bitmez,” diyor.

“Bitmez mi?” diye soruyorum, kâğıdı cebime koyarken.

“Tabii ki bitmez! Hâlâ pek çok soğuk ve sıcak ayak var, o yüzden Hernán Cortés’ her an pek de hoş olmayan bir sürprizle karşılaşabilir.”

³ PRD lideri Porfirio Muñoz Ledo, Zapatistaların seçimlerde çekimser kalına çağrısını eleştirdi. Bu davranışın PRD’yi öteki partilerden daha çok yaralayacağını ve bu yüzden pek çok belediyenin kaybedebileceğini söyledi. Marcos, karşılık olarak, “devletteki askerileşmenin, baskının ve zulmün zor koşulları örgütümüzü bu sürece katılmamaya ya da başkalarına da buna katılmama çağrısı yapmaya zorladı... Ayrıca Muñoz Ledo EZLN’nin PRD iktidarı ele alabilsin diye silahlanmadığını unutuyor... Ona ve ülkenin geri kalanına silahlarımızın hiçbir siyasi partinin hizmetinde olmadığını hatırlatmak istiyorum. Bize sanki PRD’nin silahlı hizbiymişiz de yerine getirmediğimiz bir yükümlülüğümüz varmış gibi davranarak kendini gülünç duruma düşürüyor,” dedi. Bkz. Guadalupe Irizar, “Marcos Lashes out at Muñoz Leda” *Reforma* (18 Ekim 1995), 1.

⁴ Fatih Hernan Cortes 1519’da Meksika’yı işgal etti. Tenochtitlan imparatorluk şehrini ele geçirmek için, 1521’e kadar yerli gruplarla, ilk başta da Tlaxcaltecanlarla ittifak kurdu. Moctezuma’nın yeğeni ve tahtın varisi Cuauhtemoc yakalanıp Moctezuma’nın hazinesinin nerede olduğunu söylemesi için işkence edildi. Söylemeyi reddettiğinde, Cortez ayaklarına kızgın yağ döktü.

“Hoş olmayan şeylerden bahsetmişken,” diye araya giriyorum, “bir gazetede senden şikayet ediyorlar.”

“Benden mi? Her yaştan sayısız genç kızın arzuladığı, küçük büyük pek çok çocuğun hayalini kurduğu ve gelmiş geçmiş tüm soylu erkeklerin saygı ve hayranlık duyduğu bir gezgin şövalyeden şikayet etmeye kim cüret edebilir?”

“Aslında tam bir şikayet değil. Sadece artık Durito’dan bıktık diyorlar. Durito aşağı, Durito yukarı. Her neyse, seni mektuplarımdan çıkarmamı ve...” Durito devam etmeme izin vermiyor ve kulağıma bağırıyor:

“Kes sesini küstah serseri! Saygıdeğer insanların benim başarılarım ve yadsınamaz cazibemle ilgili öykülerde rahatlatıcı bir teselli ve asil dersler; söylevlerimde engin bilgelik bulup bunlardan zevk almadığı ancak senin gibi beş para etmez birinin aklına gelir.”

“Ama Durito! Böyle bir saçmalığı düşünen ben değilim! Bak bu sadece bir varsayım; diğerlerinde uyandırdığın coşku-yu almayan birini...”

Durito tekrar sözümü kesiyor, “Pekâlâ, benle ya da benim mucizelerimle ilgilenmeyecek bir canlının varolabileceğini kabul ediyorum. O yüzden, sen, küstah hödükle ben, ulu gezgin şövalyenin ne kadar sevdiğimizi belirlemek için bir şey yapmalıyız.”

“‘Gezgin’ kısmına katılıyorum, ama bırak da ‘ulu’dan şüphe edeyim.”

“İdeallerimin ululuğundan söz ediyorum, geri zekâlı.”

“Peki, ne öneriyorsun?”

“Bir halkoylaması.”

“Halkoylaması mı? Ama Durito... Bunun bir şaka olduğunu söylerler...”

“Bir söz daha duymak istemiyorum! Bir halkoylaması olacak. Ulusal, Uluslararası ve Gezegenlerarası. Sorular da şunlar olacak: Bir: El Sup, Durito’nun öykülerini mektuplarından çıkarsın mı? İki: Durito’nun öykülerinin gazetelerde görünmemesini istemeye cüret eden aşağılık, Dante’nin cehenneminin yanında buzdolabı gibi kalacağı bir cehennem alevinde yansın mı? Bu iki soruya ‘Evet,’ ‘Hayır,’ ya da ‘Bilmiyorum’ diye cevap verilecek.”

“İnsanlar cevaplarını nereye gönderecek peki?” diye soruyorum şüpheyle.

“Yazıhaneme: ‘Lacandona’lı Don Durito, Küçük Huapac Ağacı Kovuğu, No: 69. Güneydoğu Meksika Dağları. Chiapas, Meksika.”

Durito’nun çok kararlı olduğunu görüp konuyu biraz daha açmasını öneriyorum. “Bu ‘istişare’ye katılmak için en küçük ve en büyük yaşlar nedir?”

“En küçüğü altı aylık. En büyüğü de son nefesini vermeden önceki dakika.”

“Ama Durito, altı aylık bir çocuğun bu soruları cevaplandırabileceğini düşünüyor musun?”

“Elbette! Ben altı aylıkken nemli bir dişi rahminin fırtınaları tetiklediği ve -bunla çelişkili olarak- huzur sunduğu sone-lerimin bazılarını yazıyordum bile.”

“Ama sen böceksin!”

“Benim işime gelir! Başka tartışma istemiyorum! Daveti özenle hazırla ve kadınların oy pusulalarına en güzel iç çekişleriyle süsleyebileceklerini de ekle... Ama bir dakika, bir dakika... Hayır, iç çekişlerden bahsetmesen daha iyi, çünkü kesin öyle çok gelecek ki bunlar, Roxanne’i bunların yanında ‘mevsimsiz esinti’ sınıfına sokacak bir kasırgaya dönüşecek.⁵ Kırmızı karanfiller göndermeleri daha iyi olur. Belki onları ihraç etmeye başlayıp iş kurarız... Ne düşünüyorsun?”

“Bence sen çılgınsın; delirdin,” diyorum.

“Benim sevgili, çarpık silahtarım! Şafağın sökmesi için de bir parça çılgınlık ve delilik gerekir,” diyor Durito, yerine dönüp üstünü tepesine kocaman bir “69” yazdığı küçük yaprağıyla örterken.

“Cevaplar gelmeye başladığında haber ver bana. Lanet olsun! Bu tatlı heyecan yüzünden uyuyamayacağım...” diyor Durito, susturucusu olmayan testere gibi horlamaya başlamadan saniyeler önce.

Sesimi çıkarmıyorum. Pipomu yakıp bir anıyı aheste aheste içime çekiyorum. Üstümüzde, şafak son kasvetli pusu çözüyor, uzaklarda gün ufuktan bir ısırık alıyor ve soğuk ılımaya

⁵ Roxanne Tropik Fırtınası, Güneydoğu Meksika’yı Ekim ayının ortasında iki hafta boyunca etkisi altına aldı. Fırtına, 115 mph’ye varan rüzgarlarla iki kez kasırga düzeyine çıktı, on dört kişiyi öldürdü ve 300.000 kadar insanı evsiz bıraktı.

başlıyor burada... Güneydoğu Meksika dağlarında...

Vale tekrar. *Salud* ve delilikle çılgınlık katlayarak artsın.

Ekimin ağacı bezediği çiçeğe özlem duyan El Sup.

AŞKA DAİR

EZLN isyanının ikinci yıldönümünden birkaç gün önce, Durito Toñita'nın Aşkın doğasıyla ilgili sözünü düşünür. Prado Pacayal topluluğundan, beş yaşında bir kız çocuğu olan Toñita'yla "Durito II"de, Marcos Şubat'taki Ordu saldırısından geriye kalan evinin enkazı arasında kırık fincanını bulmasından bahsettiğinde tanışmıştık. Burada Toñita fincanların kırılmasını ve yapıştırılmasını aşkın kaygılarını tarif etmek için bir eğretileme olarak kullanır. Durito kendi adına tartı mecazını tercih ediyor. Marcos'un bu düşüncelerle ilgili görüşü CCRI'nın iki bildirisine yansır: Birinci bildiri, dört yeni direniş merkezinin yaklaşan açılış töreni kutlamaları ya da Oventic, La Garrucha, Morelia ve La Realidad topluluklarındaki Agascalientes'e; ikinci bildiriye hükümetin cevabına, yani askeri baskının artırılmasına ilişkindir.

23 Aralık 1995

Ulusal ve Uluslararası Basına

Efendiler,

İşte birkaç bildiri. Eski devlet başkanlarını ve işbirlikçilerini kovalarken çok çaba gösterdiğinizizi çok iyi biliyorum.¹ Umulan da buydu. Şaşırtıcı olan tek şey Birinci Dünya'nın, çağdaşlığın ve öbür yalanların partizanlarının hafızalarını kaybetmesi. Diğer yandan bizi maske takmakla suçlayanın şimdi Meksika sokaklarındaki en ünlü satılık maske olması da ayrı bir paradoks.

Şimdi piñataların olduğunu söylüyorlar bana.² *Posada*-sonrası için bana da bir tane gönderebilir misiniz?³ (Bu tanklar, uçaklar ve yerli zamanla *posadalar* Şubat civarında yapılacağı benziyor.)⁴

Vale, salud ve Ocak'ta insanlardan piñata yapmamaları umuduyla.⁵

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos
Meksika, Aralık 1995

Not: Aşk, ilgisizlik ve öbür budalalıklardan söz eder.

Toñita yeni fıncanı hakkında övünmeye gelir. İnsafsızca, ona dokunmama izin verir...

¹ Başarısızlığa uğrayan açlık greviden sonra (bkz. "Durito II"deki not) eski başkan Carlos Salinas kendi kendine düzenlediği sürgüne giderek ortalıktan kayboldu. Gazete muhabirleri tarafından Bahamalar'da, İsviçre'de, Küba'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve İrlanda'da görüldü.

² Mexico City'deki seyyar satıcılar eski başkan Salinas'ın genellikle hapishane üniforması içindeki *piñata* ya da kağıt bebeklerini satıyorlardı.

³ *Posada*nın sözcük anlamı "han" veya "küçük otel"dir. Burada, *posadalar* terimini Meryem ile Yusuf'un Beytullahim'de kalacak yer aradığı gecenin yeniden canlandırılması etrafındaki yıllık şenliklere gönderme yapar.

⁴ 23 Aralık 1995'te CCRI-CG Meksika askeri seferberliğinin yoğunlaştırılmasının ayrıntılarını veren bir bildiri çıkardı. Askeri devriyelerde tanklar, ağır silah cipleri, savaş uçaklarıyla ağır silah helikopterleri vardı. Bildiri ordunun yeni Aguascalientes'lerin yer aldığı Oventic, La Garrucha, Morelia ile La Realidad'daki şiddetini vurgulayarak hükümeti suçladı. Bkz. *La Jornada*, 26 Aralık 1995.

⁵ Meksika hükümetinin 1 Ocak 1996'da Zapatistalara karşı resmi bir saldırı harekâtını başlatacağına dair söylentiler vardı. Bkz. CCRI-CG'nin yayımladığı bildiri, 26 Aralık 1995'te *La Jornada*'da yayımlanmıştır.

“Aşk, her gün yere düşürdüğümüz, paramparça olan, gün ağarırken parçaları bir araya gelen ve biraz nem ve sıcaklıkla birbirine yapışıp yepyeni olan bir fincan gibidir. Aşıklar küçük fincanın yeniden yapıştırılamayacak kadar çok kırılacağı o korkunç günün gelmesinden korkarak geçirirler ömürlerini.”

Toñita geldiği gibi gidiyor, şimdi eskisinden daha da “ateşli” olan öpücüğü tekrar reddederek.

“Aşk karmaşık bir tartıdan başka bir şey değil,” diyor Durito. “Bir tarafına iyi şeyleri, öbür tarafına kötü şeyleri koyarsınız. Aşk, iyi kötüden ağır geldiği sürece vardır. Aşıklar iyi taraf için ağırlık ve ona benzer şeyleri biriktirerek geçirirler ömürlerini. Ağırlığa o kadar çok dikkat ederler ki kötü tarafı unuturlar. Bir tütün fısıltısından bile daha hafif olan ağırlığın dengeyi kesin, nihai ve telafi olunamaz bir şekilde ilgisizliğin lehine nasıl döndürdüğünü asla anlamazlar...”

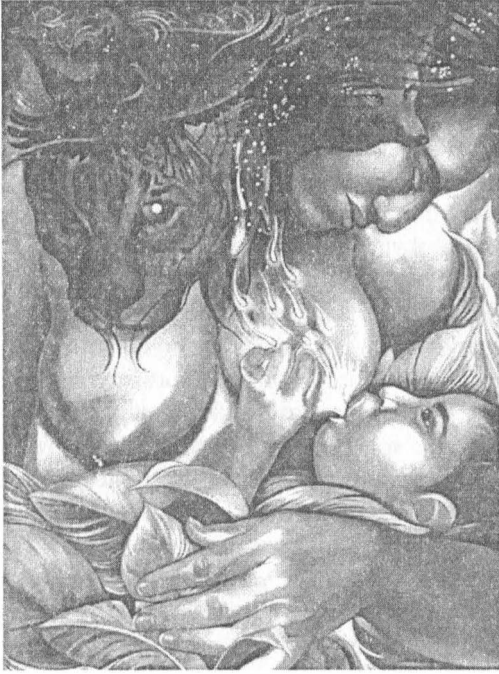
Düşünceler ve sigara dumanı içinde kalakaldım. Ay şeffaf bir tırnak, akşam kayığındaki ışıkla şişmiş bir yelkendi. Dağın zirvesi boyunca çıplak bir kıyı göründü ve öyle bir güçle suya indirildi ki bıraktığı iz birkaç yıldızdan fazlasını geride bıraktı.

Vale tekrar. Yeni Yılınız Kutlu Olsun; umarım bu yıl gerçekten yeni olur.

Sup Marcos

Bu Aralık'ta (neredeyse kimsenin bilmediği gibi) kafamı karıştırma ve beni eleştirme yıllarını kutlayan Durito için hediyeler hazırlayan El Sup. Ona çenesini kapaması için biraz selobant versem nasıl olur? Onu bilmem, ama ben güzececeğim...

HAYALLERİN ÖYKÜSÜ

Marcos Durito'ya açıkça EZLN'ye savaşın zorluklarıyla başa çıkmakta nasıl yardım ettiğini anlatıyor. Noel gününde yazılmış bu bildiri, Zapatistaların, Meksika Ordusu dört yeni "Aguascalientes" in açılış töreni sırasında onları yıldırmaya çalıştığı için, Yerli hakları ve kültürü ile ilgili San Andrés müzakerelerinin ilk iki turu sonrasında karşılaştığı artan gerilimi yansıtır. Marcos, bildiriye Koca Antonio'nun itibar ve hayal kurmanın önemi üzerine anlattığı öyküyle bitirir.

25 Aralık 1995

Zapatista savaşının ilk yıllarının ezici yalnızlığında, tuhaf bir karakter kamplarımıza katıldı. Küçük bir böcek, pipo içen, iyi bir

İlk olarak 2 Ocak 1996'da yayımlanmıştır. Bkz. *EZLN Documentos y comunicados 3: 2 de octubre de 1995 / 24 de enero de 1997* (México, D. F.: Ediciones Era, 1997), 72-75. Bu kitap için İngilizce'ye ırlandesca çevirmiştir.

okuyucu olduğu gibi daha da iyi bir öykü anlatıcısı bir savaşçının soğuk şafaklarını ısıtma görevine koyuldu. Bu savaşçı El Sup. Gerçek adı “Nebukadnezar” olan bu küçük böcek derisinin sertliğinden dolayı “Durito” *nom de guerre*yi seçti. Durito’nun teni, tüm çocukları gibi, kalın. Aynı şekilde, Durito kendine ilk konuşmacısı olarak ilkelerimiz arasında unuttuğumuz, içimizdeki çocuğu seçti.

Bir sabah, on yıl sonra, Şubat aldatmacası sonucunda mecbur kılındığımız askeri geri çekilmenin sonunda, Durito bizi tekrar buldu ve bir kez daha insanoglunun sahip olduğu en iyi şeylere esin verdi: mucize yaratma gücü, şefkat, daha iyisine ulaşma özlemi... ve öbür nitelikler. Kimi zaman bir dedektif, kimi zaman bir siyaset yorumcusu, kimi zaman bir gezgin şövalye, kalan zamanlarda da mektup yazan biri; Durito bize ne olabileceğimizi gösteren bir gelecek aynası tutarak bizimle konuşuyor. *Boğucu Geceye Dair Öyküler* bilinmeyenle ağırlaşan kalpleri hafifletmek amacıyla başladı. Bu öyküler yoluyla, Durito göğsümüzde bir yara açıyor, acıtan ve rahatlatan bir yara, can yakıcı bir yara, ama daha rahat nefes almamızı sağlayan bir yara.

Kendi kendini şövalye ilan eden ve “Lacandona’lı Don Durito” sanını alan bu minik böcek yanlışları düzeltmek, genç kızları kurtarmak, acıları dindirmek, güçsüzlere destek olmak, cahilleri bilgilendirmek, güçlüleri aşağılamak ve alçakgönüllüleri yükseltmek için dünyanın yollarında dolaşmayı tasarlıyor. Her zaman capcanlı olan Lacandona’lı Don Durito gelmiş geçmiş en büyük gezgin şövalyedir. Onu seher vakti, ormanda gören yıldızları şaşırtarak yaşıyor. Yaptığı iyiliklerin haberleri dünyayı dolaşıyor, milyonlarca kadın adını sayıklayarak iç çekiyor, binlerce erkek adını saygıyla anıyor ve yüz binlerce çocuk ona hayranlık duyuyor.

Lacandona’lı Don Durito bazı macera ve düşüncelerini bize anlatıyor ve bin bir yorumu olan, ders veren, Güneydoğu Meksika dağlarındaki sayısız boğucu geceyi ferahlatan şaşırtıcı öyküler aktarıyor.

Durito bu Aralık ayında on yaşına basacak. Bizi mucizeleleriyle şaşırtmaya devam mı edecek, yoksa Güneydoğu Meksika dağlarındaki sayısız yol arasında kayıp mı olacak karar vermek için sadece onun deyişiyle Galaksilerarası Halkkoylaması’nın sonuçlarını bekliyor.¹

¹ Adı geçen halkkoylamasının başlangıcı için bkz. “Sıcak Ayakla Soğuk Ayağın Öyküsü”.

Bugün, 25 Aralık 1995. En büyük ve en iyi gezgin şövalye Don Durito'yu selamlıyorum.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Hayal kurmayı ya da öbür adıyla mücadele etmeyi öğretir.

Koca Antonio kulübesinin girişinde palasını biliyor, bir yandan da sigara içiyordu. Ben de yanında her tarafım cırcır böceklerinin sesleri ve bitkinlikle sarılmış halde kestiriyorum. On yıl öncesi ya da on yıl sonrası gibi, Koca Antonio'nun sigara dumanı durgun havada yükseliyordu. Gök gece gibi bir denizdi, başı sonu görülemeyecek kadar engin. Ay manzaraya birkaç dakika önce dahil olmuştu. Bir ışık bulutu, tepenin gümüşü bir aşka balkon, temiz bir dalışa trampelen, yeni bir uçuşa platform olabilecek noktasını işaret ediyordu. Altın bir dilim canlanmasını bekleyen dar vadiye zarıfçe göz kırptıyordu. Daha sonra, altından gümüşe, oradan da inci beyazlığa bir geçiş oldu. Gece, şişmiş ve onarılmış yelkenlerle suya inip yüzdü. Onun altında, sükunet ve nostalji bekliyordu.

Aralık 1975, 1985, 1995. Deniz daima Doğuya açılır. Yağmur yağmıyordu, ama soğuk giysilerimizi ve yavaş bunalımın hafif uykusunun huzursuz rüyalarını ıslatıyordu. Koca Antonio göz ucuyla uyanık olup olmadığıma baktı ve sordu:

“Ne hayal ediyordun?”

“Hiçbir şey,” dedim palaskamdaki pipoyla tütünü ararken.

“Bak bu kötü işte. Hayal kurar ve öğreniriz. İnsan hayal kurarak öğrenir,” diye cevapladı Koca Antonio, palasının dil gibi şekli olan ucunu yavaşça törpülemeye dönerken.

“Kötü mü? Niye ki?” diye sordum, şimdi pipomu yakarken.

Koca Antonio palasını bilemeyi bıraktı, ucunun yeterince sivri olup olmadığını sınadıktan sonra palayı bir kenara koydu. Elleri ve dudaklarıyla sigarasını yaktı ve bir öykü anlatmaya başladı.

Hayallerin Öyküsü

“Sana anlatacağım öykü bana kimse tarafından anlatılmadı. Aslında dedem anlattı, ama bunu ancak hayal ettiğimde anlayabile-

ceğimi söyledi. O yüzden şimdi sana dedemin anlattığı öyküyü değil, kendi hayal ettiğim öyküyü anlatıyorum.” Koca Antonio bacaklarını kaşıyıp yorgun dizlerini ovar. Ağzından çıkan sigara dumanı, ayın bacaklarında dinlenen çeliğin yüzeyindeki yansımasını kaplar. Koca Antonio konuşmaya devam eder...

“Tanrılarımız büyük büyükbabalarımızın yüzlerinde beliren kırışıklıklarda yaşarlar. Eski zamanlar bize bu şekilde ulaşır. Atalarımızın gerçeği çağları aşar. Ulu tanrılar yaşlıların en yaşlısının ağzından konuşur, biz de dinleriz. Bulutlar toprağın üstüne çöktüğünde, küçük elleriyle tepeleri ancak kavrayan ilk tanrılar erkek ve kadınlarla oynamak için aşağı inerler; onlara doğruları öğretirler. İlk tanrılar gece ve bulut yüzleriyle pek az şeyi açığa vururlar. Hayaller daha iyisi olmak için hayal ettiklerimizdir.

“Hayaller yoluyla, ilk tanrılar bizle konuşur ve bize ders verir. Hayal kurmayı bilmeyen adam yalnız kalır ve kendi cehaletini korkunun içine saklar. Konuşmak, bilmek ve bilinmek için ilk tanrılar mısır insanlarına hayal etmeyi öğretti ve hayatta ilerleyebilsinler diye *nahualeler* verdi.²

“Samimi erkek ve kadınların *nahualeleri* jaguar, kartal ile çakallardır. Jaguar dövüşmek için, kartal hayallerin uçması için, çakal düşünmek ve güçlülerin hilelerine aldırmamak için.

“Dünyayı şekillendiren ilk tanrıların dünyasında her şey bir hayaldir. Yaşadığımız ve öldüğümüz yeryüzü, tanrıların yaşadığı hayalin büyük bir aynasıdır. Ulu tanrılar hep birlikte yaşarlar. İlepsi eşittir. Hiçbiri öbüründen üstün ya da aşağıda değildir. Dünyayı bölüp azı yukarı, çoğu aşağı koyan yönetimi gerçekleştiren adaletsizliktir. Bu durum dünyada böyle değildir. Gerçek dünya, dünyayı yaratan ilk tanrılarının hayali olan büyük ayna çok geniştir ve herkesin eşit olmasına yeter. Günümüzün azı yukarda, çoğu aşağıda bırakan, küçültülen dünyası gibi değildir. Bugünün dünyası tamamlanmamıştır; ilk tanrılarının yaşadığı hayaller dünyasını yansıtan iyi bir ayna değildir.

“Bu yüzden tanrılar mısırın insanlarına onur denilen bir ayna verdiler. Bu aynada, insanlar kendilerini eşit olarak görürler ve eşit değillerse isyan ederler. İlk atalarımızın isyanı da böyle başlamıştır, şimdi onlar biz yaşayalım diye içimizde ölüyorlar.

“Onur aynası karanlığı yayan iblisleri yenmeye yarar. Aynada bakınca karanlıkların efendisi kendisini onu şekillendiren hiçlik olarak görür. Dünyadaki eşitliği bozan karanlıkların efendisi, sanki o bir hiçmiş gibi onur aynasının önünde yok olur gider.

² Maya geleneğine göre, Tanrılar insanları mısırdan yaratmıştır. Bkz. *Popul Vuh: The Mayan Book of the Dawn of Life*, Dördüncü Bölüm, çev. Dennis Tedlock, 2. basım. (New York: Touchstone, 1996). *Nahualeler* yalnızca onları anlayabilenlerin ulaşabileceği yetenek ve bilgeliği olan rehber hayvan ruhlarıdır.

“Tanrılar dünyayı yıkılmaması için dört nokta üzerinde kurdular. Dünya yorgun olduğundan değil, erkeklerle kadınlar eşit olarak yürüyeblsinler, bu dünya herkese yetsin, böylece kimse bir diğerinden daha üstün olduğunu iddia etmesin diye. Sonra uçmak ve toprağın üstünde kalmak için iki nokta daha koydular. Tanrılar dürüst erkeklerle kadınlar yürüsün diye bir nokta daha koydu. Dünyaya ve dürüst erkeklerle kadınların işlerine anlam veren yedi nokta vardır: önde ve arkada, bir tarafta ve öbür tarafta, yukarıda ve aşağıda; yedincisi ise hayal ettiğimiz yol, mısır erkekleriyle kadınlarının, dürüst olanların alinyazısıdır.

“Tanrılar annelerin her bir göğsüne bir ay verdiler, yeni erkeklerle kadınları hayallerle besleyebilsinler diye. Tarih ile hafıza onlarla birlikte geldi, onlarsız ölüm ile ihmal her şeyi yer bitirir. Toprağın, büyük anamızın, erkeklerle kadınlar hayal etmeyi öğrensin diye iki göğsü vardır. Hayal etmeyi öğrenerek, güçlü olmayı, onurlu olmayı, savaşmayı öğrenirler. Bu yüzden dürüst erkeklerle kadınlar ‘hayal edecegiz’ dediklerinde, aslında birbirlerine ‘dövüşecegiz’ diyorlar.”

Koca Antonio sessizleşti. Ya o sustu ya da ben uyuyakaldım. Hayal ettiğimi hayal ediyorum, bildiğimi hayal ediyorum, anladığımı hayal ediyorum...

Üstümüzde, ayın göğsü Santiago yoluna süt veriyor.³ Şafak kraliçeydi ve yapmak, hayal etmek ve mücadele etmek için her şey hazırды.

³ “Santiago yolu” Samanyolu’na gönderme yapar. Bkz. “Boğa Güreşi, Detant ve Rock Üzerine”deki dipnot.

DORU ATIN ÖYKÜSÜ

Ulusal Yerli Forumu 1-8 Ocak 1996'da San Cristobal de las Casas'ta yapıldı. EZLN ile danışmanlarının adlandırdığı üzere Forum, tüm Meksika'daki yerli halkların fikir ve görüşlerini almak için tasarlandı. Yerli halkların karar ve önerilerini San Andrés görüşmelerinde EZLN dile getirecekti. Foruma EZLN'den 24 komutan, 30'dan fazla yerli gruptan 500'e yakın temsilci katıldı. Foruma kılık değiştirerek giden Durito, Marcos'a oyunun kurallarını değiştiren bir doru atın öyküsünü anlatır. Marcos Foruma yazdığı mektubun son paragrafında Durito'nun ne kadar sevildiğiyle ilgili halkoylamasının sonuçlarını beklerkenki sessizliğini açıklar.

San Cristóbal de Las Casas
9 Ocak 1996

İlk olarak 10 Ocak 1996'da *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren bilinmiyor.

Benim ağzımdan Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu konuşuyor.

Erkek ve Kız Kardeşlerim,

Bizi bu Ulusal Yerli Forumu'nda temsil edenlere birkaç söz söylemek istiyoruz.

1. Danışmanlar

Meksika'nın yerli topluluklarının çoğunda Ocak ayının ilk günlerinde, önümüzdeki yılın aylarının nasıl geçeceğini okuma âdeti vardır. Bu bilgi sayesinde toprağı ne zaman hazırlayacağımızı, ne zaman tohum ekeceğimizi, ne zaman hasat kaldıracağımızı öğreniriz. En eski Mayalılar arasında bu adet *Xoc-kin* veya “günlerin hesaplanması” olarak biliniyordu.

Onlar, bugün aramızdakiler gibi, en bilgili erkek ve kadınlardı: *h-men*, yani “bilenler.” Bu *h-men*ler inanılmaz şeyler biliyorlardı ve bunları rüyalarında öğrenmişlerdi. Rüyalarında tanrılar *h-men*lere dünyayla ilgili bilgiler öğretmişlerdi. Bu yolla, kaybolan şeyleri bulabiliyor, bitkiler ve dualarla hastaları iyileştirebiliyor, kutsal taşları okuyarak ve mısır tanelerini sayarak gelecekle ilgili bilgi verebiliyorlardı. Ancak asıl sorumlulukları ve kaygıları rehberlikleriyle verimli bir hasat elde edilmesine yardım etmektir.

Bugün EZLN'nin danışman kadrosunu oluşturan *h-men*lerimiz, bilgili erkek ve kadınlarımız, onurlu bir barış arayışındalar. Bu erkekler ve kadınlar birbirimizi bulmamızı sağlayan bu forumu düzenleyen ve yedinci gökkuşağını inşa edenlerdir.² Birlikte dünyayı doğuran, evrene ilk gelen, onlara en ulu sözleri ve en iyi düşünceleri öğreten yüce tanrılar hayal ettiler. O erkeklerle kadınlar kaybolan şeyleri bulabildiler, sözcükler gibi, mantık gibi, bencil olmama gibi, onur gibi. Dünya üzerindeki en ölümcül hastalığı, yani unutulmayı tedavi edebildiler. Bu erkeklerle kadınlar kalplerini dinleyerek ve bugünün dün-

¹ “I-men” bir yerli sözcüğüdür.

² “Yedi Gökkuşağı Öyküsü” iki gün öncesi, 7 Ocak 1996'da, Forum'un genel kurul toplantısında Marcos tarafından anlatılmış, *La Jornada*'da (8 Ocak 1996) yayımlanmıştır. Ayrıca bkz. EZLN, *Documentos y comunicados 3, 2 de octubre de 1995/24 de enero de 1997* (México, D.F.: Ediciones Era, 1997), 94-98.

yasında kalp denilen mısır tanelerini sayarak geleceği okuyabiliyorlar.

Ancak tıpkı eski *h-men*lerimiz gibi, ana sorumlulukları ve kaygıları bize iyi bir hasat kaldırmada yardım etmek. Bu yüzden, size, bu Ulusal Yerli Forumunun katılımcılarına, danışmanlarımıza gönderdiğimiz bu selamda bize katılmalarını rica ediyoruz ve birlikte bilgelikleriyle sözleri ekmeye ve bugün elde ettiğimiz onuru anlamada verimli bir hasat elde etmeyi istiyoruz. Onlardan *Xoc-kini*, günleri iyi hesaplamalarını rica ediyoruz, böylece hasatımız verimli geçsin ve zamanında buralarda yaşamış kahverengi erkeklerle kadınların kalplerinde umut hiç kaybolmasın.

Danışmanlarımızdan kimileri bugün burada değiller, bugün değişik sebeplerle başlayan bu köprüde bize katılamadılar. Fakat bir de hapiste oldukları için burada olamayan bir grup *h-men*imiz var. Tutuklanma nedenleri, hükümetin kanun güvencesi altında görüşmelerde bulunduğu bir örgüte üye olmak. Hükümet onları hapse atarak onu savaşmaya değil de konuşmaya zorlayan kanunu çiğniyor. Bu yüzden, danışmanlarımız, rehberlerimiz olan bu erkeklerle kadınlar bu iyi yolda bizimle değiller. Biz, Zapatistalar, hepinizden bizimle birlikte tutsak danışmanlarımıza selam yollamanızı istiyoruz. Ve yerli topluluklarımızda âdet olduğu üzere onları alkışlarla selamlayalım diyoruz.

II. Katılımcılar

Bu günlerde topladığımız söz tohumlarını ekme görevi bize, bu Ulusal Yerli Forumu'nun katılımcılarına düşüyor. Burada, hoşgörüsüzlüğün, ırkçılığın ve ahmaklığın hüküm sürdüğü Jovel Vadisi'nde, konuşmak ve birbirimizi tanımak için bir araya geldik.³ Tohumları topladık. Ektiğimizi hazırlamalıyız, yani geleceği. Bugün, atalarımızın yaşadığından farklı bir ülkede yaşamalıyız. Bugün, bizi yabancı topraklara sanki hayvan ya da eşyaymışız gibi atmak isteyen bir hükümeti olan bir ülkede yaşıyoruz. Biz, yerli insanlar, kötü mallarmışız, dediklerine göre. Büyük para iktidarı yüksek kâr getirmeyen malları almak istemiyormuş. Biz yerliler de kar getirmiyor-

³ Chiapas'ın kolonyal başkenti olan San Cristóbal de las Casas, Jovel Vadisi'nde kurulmuştur.

muşuz. Kötü bir yatırımmışız. O yüzden de hükümet tüccarı bize unutulmayı ve baskıyı bedava veriyor, çünkü bizi salarsa para etmeyeceğiz. Bugün tüccar dükkânını modernleştireceğini, cazip olmayan malları çıkaracağını söyledi ve biz, koyu ten rengimiz ve boyumuzu kısa yapan toprağa yakın olma arzumuzla hiç çekici değiliz.

Bizi unutmak istiyorlar. Ama unutulmakla tehdit edilen yalnızca yerliler değil, dolarla fiyatlandırılmadıkları için çekici olmayan daha birçok Meksikalı erkek ve kadın daha var. Yerli olan bizler ve olmayan onlar unutulmaya mahkûm edildik. Vatanımızın tamamını, onunla birlikte de tarihimizi satıyorlar. Kendimizi unutulmuşluktan kurtarmak istiyorsak, bunu birlikte, birleşerek yapmalıyız. Bugün bu vatanın bizi yaralayan umudunun yerli bir kalbi var, onu unutulmaktan kurtarmaya başlamak da kahverengi derisine kalmış. Ölmek yeterli değil artık, beş yüzyıldır bunu öğrendik. Şimdi kendimiz için yaşamalı ve bunu bizimle olanlarla birlik içinde yapmalıyız. Geçmiş geleceğin anahtarıdır. Geçmişimizde, tepemizde yaşayıp bizi ezenler kadar ezilmeden sığacağımız geleceği kurmaya yarayacak fikirler var. Geçmişe, bizi ilk koruyan, bizi ilk düşünen, bizi ilk yapanlara bakarak gelecek vatanımızı bulacağız.

Tarlayı ekmeye hazırlanmalıyız. Yağmur olmalıyız, doğal kaynaklardan çıkıp gökte birleşen, oradan ellerinde içleri suyla dolu kutsal taslarla, at üstünde yola koyulup dünyayı bir taraftan öbür tarafa sulayan, herkese hayat veren yağmuru sunan *Chaacob* gibi, yağmur tanrıları gibi olmalıyız.

Yağmur yağmazsa, atalarımız gibi çömelip kurbağaların yağmur yağmadan önce yaptıkları gibi şarkı söylemeli, ağaç dallarını sanki bir fırtına onları dövüyormuş gibi sallamalıyız, aramızdan biri şimşek değneği ve kutsal taşıyla ana yağmur tanrısı, *Kunu-Chaac* rolüne bürünmeli.

Kendimizi ekip biçmeliyiz. Taşların yumuşak olduğu, hafif bir ısılla yerinden oynatılabildiği, mısır tarlasını sürmek için zahmet çekilmediği, bir mısır tohumunun bütün aileyi doyurduğu günler geçti. Şefimiz Chichen Itza'da bir yabancıya yenildiğinden beri, iyi zamanlar bitti, kötü zamanlar başladı.⁴

⁴ Chichen Itza, klasik sonrası döneme ait bir Maya şehir devletiydi. Yucaatan Yarımadası'nın güneyinde kurulmuştu. Kale (El Castillo) olarak da bilinen Tulum klasik sonrası dönemin sonlarına ait bir Maya bölgesidir. Yucatan Yarımadası'nın kıyısında, şimdiki tatil kasabası Cancun'un yanında bulunmaktadır.

Eski şef, 'Tulum'dan doğuya denize inen tünele girdi, sonra yabancısı, *Dzul*, gücü ele geçirdi. Artık dönmek zorundayız, dönelim ki topraklarımızda mantık yeniden hüküm sürsün. Bunu da sözümüzü ekerek yapacağız.

Biz kendimizin toprağıyız. Toprakla nasıl bütünleştiğimizi iyi anlıyoruz. Eski zamanlarda, dört ruh, *milpa* dediğimiz tarlalarımızı korurdu, başka dört ruh da köyle ilgileniyordu ve birer tane de köyün dört bir yanına dikilen haçları koruyan ruhlar vardı. En eski olanların, yani *macehual*elerin yedi yönü vardı; ilk dördü *milpanın* ya da köyün dört bir yanıydı, beşincisi merkezdi ve her topluluk onu bir haçla, genellikle de bir ipek pamuğu ağacıyla işaretlerdi. Altıncı ile yedinci yönler yukarıda ve aşağıdaydı. Tarlaların dört muhafızına ve köyün dört muhafızına ek olarak, her kişinin de şahsına ait bir muhafızı vardı. Beş noktayı, yani dört yanla merkezi temsil etmek için, atalarımız haç kullanırlardı. Zaman geçtikçe, beşinci nokta kaldırıldı, dört yan da beş oldu, böylece halkın ve ekim mevsiminin muhafızının simgesi beş köşeli yıldız oldu.

İnsanların muhafızı ve kalbi Votán-Zapata sözün de muhafızı ile kalbidir.⁵ O, o adam, beş köşeli yıldız insanoğlunu, onu temsil ediyor. Konuştuğumuz ve dinlediğimiz için, o şimdi mutlu, insanların muhafızı ve kalbi Votán-Zapata'nın mutlu kalbi.

Erkek ve Kız Kardeşlerim,

Her birimizin kendi *milpası*, arazisi var, ama biz bazen farklı diller konuşsak ya da değişik giyinsek de aynı halka aitiz. Her birinizi kendi yerinize, kendi bildiğiniz şekilde tohum ekmeye davet ediyoruz. Bu Forum'u iyi bir ürün yetiştirici yapmaya davet ediyoruz, tohumların herkese ulaşmasını ve bütün toprakların ekime iyi bir şekilde hazırlanmasını sağlayacağız.

Burada akıllı insanları ve otonomiye dair konuları kardeşlerle düşünceler arasında bir köprü olan *Mixe* erkek ve kız kardeşlerimiz gibi iyi yetiştiricileri dinledik. *Totonaco* ile *Ilu-ichol* kardeşlerimiz de dürüstçe konuştular. Guerrero, Verac-

⁵ Votán-Zapata, insanların koruyucusu olan Maya Tanrısı Votan ile Meksika Devrimi sırasında tüm Meksikalılar için ayaklanan Emiliano Zapata'nın birleşimidir. Bkz. 10 Nisan 1995'te ilk olarak *La Jornada*'da yayımlanmış olan bildiri.

ruz ve Oaxaca eyaletlerinden, kahverengi ve saygıdeğer sesler İktidarın söylenmesini istemediği, ama hâlâ bilgece olan sözü söyleyerek bize ulaşıyorlar. *Chinanteco* kardeşler onları temsil eden kadınlarının ilmiyle konuşuyorlar. *Mazatecolar*, *Mixtecolar* ve *Zapotecolar* kalbimizde olan ama kimi zaman unuttuğumuz bir şeye gözlerini ve kulaklarını açılar. *Chatinolar*, *Chocholar*, *Chontaleler*, *Cuicatecolar*, *Mayalar*, *Nahuatl*, *Nanhu*, *Otomíeler*, *Popoluca*, *Puréhpechalar*, *Chocholtecolar*, *Tarahumaralar* ve *Tépehualar* sözleriyle bize ışık ve renk veriyorlar. Amerika Birleşik Devletleri'nden *Zapoteco* kardeşlerimiz de bize fikirlerinin faydasını gösterdiler. Yedi olan herkes, siz, biz, erkek ve kız kardeşleriz. Hepsi de siz de buraya ulaşmak, birbirimizle konuşmak, bizimle konuşmak, bizi dinlemek için çok acı çektiniz. Bunu biliyoruz, ama pek çok kişi de bilmiyor. Siz hepiniz buraya maddi desteğimiz olmadan geldiniz; topluluklarınız siz buraya gelesiniz diye sizi destekledi. Ve siz de bunun karşılığında arazi, para ya da vaat almayacağınızı hep biliyordunuz. Buradan kendiniz ve topluluğunuz için maddi bir şey alamadan ayrılacağınızı da biliyordunuz. Sözüünüzü vermeye ve örnek olmaya geldiğinizi biliyordunuz. Ve bunları bilerek, buraya geldiniz. *Compañero-jefelerim*, EZLN'nin CCRI-CG (Devrimci Yeraltı Yerli Komitesi) komutanları, bana bilinen ve bilinmeyen her şey için onların adına ve kendi adıma size teşekkür etmemi emrettiler. Buraya geldiğiniz, konuştuğunuz ve dinlediğiniz, yolumuzu çizen uzlaşmaya vardığınız için size teşekkür etmek istiyoruz. Size verecek maddi hiçbir şeyimiz yok; sahip olduğumuz tek şey selamlarımız, selamlarımızı hediye olarak kabul etmenizi istiyoruz.

III. Konuklar, Gözlemciler, CICR, Meksika Kızıl Haç ve Barış Bağları⁶

Bu Ulusal Yerli Forumu'nda bir gözlemci olan ve çekingenliğinden dolayı tam şimdi odadan kaçmak üzere olan bir karakter bulunmakta. Güneydoğu Meksika'nın dağlarında at süren mükemmel ve çok sevilen gezgin şövalye ve soylu lord

⁶ CICR, Uluslararası Kızıl Haç Komisyonu'nun İspanyolca kısaltmasıdır. Barış gözlemcileri EZLN liderlerini korumak için barış görüşmelerinin yapıldığı binanın çevresindeki üç ayrı etten duvardan birini oluşturdular, kalan iki etten duvarsa Kızıl Haç ve Askeri İnzibat tarafından örüldü.

Lacandona'lı Don Durito'dan bahsediyorum. Mağrur ve heybetli şövalyelik mesleğinin en yüce ve en itibarlı temsilcisi, da-
ima neşeli Lacandona'lı Don Durito benden, silahtarı ve yol-
daşı olduğum için, onun adına birkaç kelime söylememi istedi.
Gezgin şövalyelerin tutması, yerine getirmesi gereken şu söz-
lerden biri dolayısıyla, Durito galaksilerarası halkoylamasının
sonuçlarını beklerken bir süre için sessiz kalmak zorundaydı.⁷
Onun yokluğundan ve beni duyamayacak olmasından yarar-
lanarak, sessizliğinin epeyce gürültülü olduğunu, bana bir şa-
fakta olsun rahat vermediğini -ki bunu tüm yiğit silahtarların
hak ettiğini düşünüyorum- söylemeliyim.

Bu sabah erken saatlerde sigaramı içip size buraya geldi-
ğiniz için nasıl teşekkür edeceğimi düşünürken, aniden ola-
ğanüstü derecede böceğe benzeyen bir şeyin kapının altından
girdiğini gördüm. Bir dakika düşündükten sonra onu tanıdım:
Durito!

Eski ve yırtık bir palto giymiş, tahininimce ona göre çok
büyük olan bir şapkayı gözlerine doğru indirmiş, elinde bir
baston almış olan Durito bana çabucak hayranlarının tanıma-
ması için kılık değiştirdiğini, ayrıca elindekinin baston değil,
baston kılığına girmiş erdemli kılıcı Ekskalibur olduğunu söy-
ledi.

"Sakinman gerekenler ulusal güvenlik temsilcileri, PGR,
askeri istihbarat, CIA, FBI ve bu gibi olaylarda gördüğümüz ve
sairelerdir," dedim ona, bir tütün torbasını aşırmasını izleyip
telaşa kapılarak.

"Çabucak," diyor bana, "Gitmek zorunda olduğum için
söyleyeceklerimi yaz!" Bana acele etmesinin nedenini sormaya
fırsat bırakmadan bir öykü anlatmaya başladı:

Doru Atın Öyküsü

Bir zamanlar tüyleri fasulye gibi kahverengi olan bir doru at
varmış. Doru at çok fakir bir *campesinonun* evinde yaşıyormuş. Fakir
campesinonun fakir bir karısı ve bu fakir çiftin cılız bir tavukla kü-
çük, sıska bir domuzu varmış. Bir gün, çok fakir *campesinonun* çok
fakir karısı şöyle demiş: "Çok fakir olduğumuz için artık yiyecek bir
şeyimiz kalmadı, bu yüzden cılız tavuğu yiyelim." Sonra cılız tavuğu
öldürmüşler, cılız tavuk çorbası yapıp içmişler. Bir süre karınları tok

⁷ Halkoylaması "Sıcak Ayakla Soğuk Ayağın Öyküsü"nde Durito tarafından
talep edilmişti.

kalmış ama açlık gene dönmüş dolaşmış kapılarını çalmış. Çok fakir *campesino* çok fakir karısına şöyle demiş: “Çok fakir olduğumuz için artık yiyecek bir şeyimiz kalmadı, bu yüzden küçük, sıska domuzu yiyelim.” Böylece küçük, sıska domuzun sırası gelmiş, onu öldürmüşler, küçük, sıska domuzdan bir sıska çorbası yapıp içmişler. Daha sonra sıra doru ata gelmiş, ama doru at öykünün bitmesini beklememiş, oradan başka bir öyküde karşımıza çıkmak üzere kaçmış.

“Öykünün sonu bu mu?” diye soruyorum Durito'ya huzursuzluğumu saklayamadan.

“Elbette değil. Doru atın başka bir öyküde karşımıza çıkmak üzere kaçtığını duymadın mı?” diyor Durito ayrılmaya hazırlanırken.

“Eee?” diye soruyorum sabrı tükenmiş bir halde.

“Eesi hiçbir şey, doru atı başka bir öyküde aramalısın!” diyor şapkasını düzeltirken.

“Ama Durito!” diyorum boşuna olduğunu bildiğim bir protesto çabasıyla.

“Bir kelime daha etme! Öyküyü benim sana anlattığım gibi aktar. Ben yapamam, çünkü gizli bir görevi yerine getirmek üzere buradan ayrılmak zorundayım.”

“Gizli mi? Ne hakkında?” diye soruyorum sesimi alçaltarak.

“Seni haddini bilmez hilekâr! Ne hakkında olduğunu sana söylersem, artık gizli olmaktan çıkar...” diyebiliyor Durito kapının altından kaçarken. Durito 1995 yılıyla biten galaksilerarası halkoylamasının sonuçlarını zaten biliyor. Zaferinin her yerde yankılandığını ve tartışılmaz nitelikte olduğunu, ayrıca benim onun büyük başarılarıyla mucizelerini anlatmaya mahkûm edildiğimden zaten haberdar. Bu yüzden Lacandona'lı Don Durito yanlışları düzeltmeye, başarılarıyla tüm dünyayı şaşırtmaya gitti. Kadınların iç çekişlerini çalan en büyük hırsız, erkeklerin imrendiği, çocukların hayranlık duyduğu yüce Lacandona'lı Don Durito şimdi aramıza dönüyor. Dönüşüne çoğunuzun sevindiğini iyi biliyorum, ama bana gelince, *Boğucu Geceye Dair Öyküler* gibi böylesi gülünç ve harika öykülerin yazarı olmak zorunda kalışım beni hiç memnun etmiyor.

IV. Basın

Son olarak, bu Forumla ilgili haber yapmak için kendilerini feda eden basına teşekkür etmek istiyoruz. Bu arada basın

kimliğinin ardına gizlenmiş polisten değil, gerçek basından bahsettiğimize açıklık getirelim. Bir bakıma dikkatsiz ve saygısız olduğumuzu biliyoruz, bazıları bunun EZLN'nin basın siyaseti olduğunu bile söylediniz. Ama hemen hemen iki yıl önce burada, San Cristóbal'da Katedral görüşmelerinde söylediğimizi bugün de tekrar ediyoruz: Basın savaşı geciktirmekte ve diyalog ile barışın yolunu açmada önemli bir rol oynadı. Basın büyük bir ayna görevi gördü, böylece hâlâ Meksika denilen bu ülke unutulmuşluğa karşı girişilen savaşta kendi doğru yansımaları görebildi. İşinizi yaptığınızı ve işinizi ilgiyle, profesyonellikle ve gururla yerine getirdiğinizi biliyoruz. Ayrıca çoğu zaman halka açıklanan şeylerin sizin ürünleriniz değil, yalnızca İktidara ve paraya yakışan şeyler olduğunu da biliyoruz. Dün kimileriniz haber değeri olan hiçbir siyasi bildiri yapılmadığından yakındınız. El Sup'un yalnızca Koca Antonio'nun öyküleriyle edebiyat yazmaya geldiğinden şikayet ettiniz. O yüzden şimdi EZLN'nin tüm siyasi bildirileri gibi, çok açık bir siyasi bildiri yapmak istiyoruz. Ayrıca burada görsel ve işitsel medyanın bulunduğunu göz önünde bulundurarak, bildirimiz aşağıdaki video senaryosu taslağı halinde...

Not: Video kaydı kılığında.

Öncelikle, biçimsiz bir görüntü, uzun ve rahatsız edici bir gıcırta sesi. Ardından, görüntü netleşiyor, fonda “*Cartas Marcadas*” şakısı duyuluyor.⁸ Görüntüler üst üste yığılmaya başlıyor: İktidar onaylar bir şekilde gülüyor, 1993'ün son dakikalarındaki tarihi ve kesin zaferini hızlandırıyor. Gölgeler ordusu soğuk ve nemin altında sürünüyor. İktidar aynaya bakıp kendisinin ebedi ve kudretli olduğunu düşünüyor. Ulu bilgiler onun için büyük zaferler, övgü ve ülkenin her yerinde sağlam heykeller öngörüyor. Bir oyunbozan ona “Orman, sarayına yürüyene kadar yöneteceksin,” diye söz veriyor. Bir avuç gölge dağlarda katlanarak çoğalıyor. İktidar ormanın yürümesinin imkânsız olduğunu bildiği için güveni ve keyfi tam artıyor. Ulu bilgiler onun tarafındalar ve ziyafetin kırıntılarını topluyorlar. Bir araya gelen gölgeler tahta silahlarla başlangıcın şafağında

⁸ “*Cartas Marcadas*” (İşaretli Kartlar) René Cordana'nın yönettiği, Pedro Infante'nin başrol oynadığı aynı adlı filminden (1948) sevilen bir şarkıdır.

yürüyorlar. 1994'ün şafağında, yerliler dağlardan iniyor. Ölüm ve unutuluş getirmek için İktidarın sarayına gidiyorlar. 'Tahtadan yapılmış tüfeklerinde ormanın ağaçları yürüyor. İktidar titreyip ölmeye başlıyor. Ağaç tüfek onda ölümcül bir yara açtı. Son ve başlangıç.

Bu video kaydı William Shakespeare'nin *Machbeth*'ine çok benziyorsa, bu benim hatam değil. Muhtemelen bu zamanda Chiapas'ta huzursuz olan ve başka dünyalara, başka zamanlara seyahat etmeyi seçen yüce tanrılara aittir; çünkü bu tanrılar bu kadar da şakacı ve yaramazdır, en yüceler, dünyayı doğuranlar, ilk gelenler.

Çok teşekkür ederiz.
Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos
Meksika, Ocak 1996

DURITO AVRUPA FETHİNDE

26–28 Ocak 1996 tarihlerinde Paris’te gerçekleşen Beşinci Avrupa Zapatistalarla Dayanışma Buluşması’na mektubunda Marcos NATO’yu Durito’nun Avrupa’yı fethetmeyi hâlâ düşündüğünü söyleyerek uyarıyor. Mektubunda ayrıca Zapatista otonom topluluklarında, 1996 baharında Kıtasal Buluşma’nın, sonra yazın İnsanlık İçin ve Neoliberalizme Karşı Kıtalararası Buluşma’nın gerçekleşmesi için çağrıda bulunan Birinci La Realidad Bildirisi de vardır. Bu mektup EZLN’nin Zapatista taban topluluklarıyla, Yerli Hakları ve Kültürüyle ilgili San Andrés müzakerelerinde varılan uzlaşmalara dair istişare ettiği sırada gönderilmiştir.

Comité de Solidarité avec les Peuples de Chiapas en Lutte’ye

İlk olarak 30 Ocak 1996’da yayımlanmıştır. Kaynak: *EZLN Documentos y comunicados 3* (2 de octubre de 1995/24 de enero de 1997) (México, D.F.: Ediciones Era, 1997), 129–131. İngilizce’ye çeviren irlandesalı.

Paris'te yapılan Beşinci Avrupa Zapatistalarla Dayanışma Buluşması'na katılanlara

Bu öğüt Alice'e çok saçma geldi, bir şey demedi, hemen Kızıl Kraliçe'ye doğru yürüdü. Bir ana kalmadan Kraliçe gözden kaybolmuştu, kendisi de evin ön kapısında idi.

Biraz bozularak geri çekildi, her yerde Kraliçe'yi aradıktan sonra (sonunda, ta uzaklarda gözüne ilişti) bu sefer ters yöne yürümeyi tasarladı.

Plan başarılıydı. Alice, bir dakika bile yürümeden Kızıl Kraliçe'yle yüz yüze geldi, uzun süredir varmayı hedeflediği tepe de karşısındaydı.

"Nerden geliyorsun sen?" dedi Kızıl Kraliçe. "Ve nereye gidiyorsun? Kaldır başını, düzgün konuş, parmaklarını çıtlatmayı da bırak!"

Alice buyruklara uydu ve dili döndüğünce yolunu yitirdiğini anlatmaya çalıştı.

"*Yolumu* demekle ne demek istiyorsun, anlamıyorum," dedi Kraliçe, bütün yollar *benimdir...*"

—Lewis Carroll¹

Erkek ve Kız Kardeşlerim,

Compañerolarım, Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu oluşturan erkekler, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar adına sizi selamlıyor, bu Beşinci Avrupa Zapatista İsyanıyla Dayanışma Buluşması kutlamasına hoş geldiniz diyorum. Bilmelisiniz ki Zapatista *compañerolarımızdan* hiçbirini gönderemedik, bu Beşinci Encuentro'da EZLN'yi kimse temsil edemeyecek. Şu sıralar San Andrés Sacamach'en de los Pobres'teki diyalogda varılan uzlaşma tekliflerine cevap vermek için Zapatista yerli toplulukları arasında bir danışma süreci içindeyiz. Bu yüzden Beşinci Buluşmanıza katılamadık. Bizi temsil etmek için birini de gönderemedik (gönderemeyeceğiz de). Bu yüzden sesimizi mektup aracılığıyla duyurmayı seçtik. Bu selamlamaya eklenmiş olarak Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtalararası Buluşma'nın kutlaması için çağrıda bulunan *Birinci La Realidad Bildirisi*'ni de bulacaksınız. Onu okumanızı ve bizimle aynı fikirdeyseniz, EZLN'nin hemen yanını imzalamanızı rica ediyoruz, böylece birleşip insanlığı ve birbirimizi bulmak için

¹Lewis Carroll, *Aynanın İçinden*, İkinci Bölüm, "Canlı Çiçekler Bahçesi" çev.: Tomris Uyar, Can Yay., 2001, s. 32.

insanları bu buluşmaya çağırabiliriz.² Buluşmanızda değineceğiniz pek çok konunun olduğunu biliyoruz, ama Durito'nun "galaksilerarası" dediği bu konuya da biraz zaman ayırmanızı diliyoruz. Bununla alakalı olarak size şunları söylemek istiyoruz: Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtalararası Buluşma'nın Avrupa Kıtası Tertip Meclisi'nin Nisan 1996'nın ilk haftasında, Almanya'nın Berlin kentinde toplanmasını öneriyoruz.³

Bunun sadece bir teklif olduğunu belirtmek isteriz, başka bir toplantı yeri seçerseniz elbette kabul edeceğiz. Ama öyle ya da böyle, Berlin'de veya başka bir yerde olsun, ev sahibi ekibe destek vermenizi rica ediyoruz. Birlik meyvelerini verdiği yerde yeni bir siyasi kültür telkin etmeye başlamalıyız. Bu yeni siyasetin göstergesi, bu toplantının (ve öbür kıtalarınkinin) sadece ev sahibi ülkenin değil de uluslararası bir çabanın sonucu olmasından daha iyi ne olabilir ki? Bu uluslararası bir umut doğurma girişimi değilse nedir? Öyleyse sınırları başka bir duyula zorlayalım.

Avrupa Tertip Meclisi toplantı yerini neden Berlin olarak düşündüğümüzü açıklamak istiyorum. CCRI'nin beni temsilci olarak göndermesini sağlamasını tasarladığımdan ya da hep Almanya'yı ziyaret etmek istediğimden ya da kendimi teşvik etmek için narsisçe bir yöntem olduğundan (*deutsche 'marks'* nedeniyle) diyebilirim.⁴ Bunların hepsi doğru, ama ana neden bu değil.

Birinci La Realidad Bildirisi'nde de belirtildiği gibi, iktidardakiler bize gerçek diye bir yalanı sattılar, yenildiğimiz yalanını. Bizi gerçekten yenmeyi pek de umursamadan, iktidardakiler kendilerini bizi yenildiğimize inandırmaya adanmışlar. Kimi? Bizi, sizi, demokrasi, özgürlük ve adaletin rahat ütopyalarından ve kütüphanelerinden çıkıp bizimle yaşamaya (ve şahane bir yaşama biçimi olan mücadele etmeye) başladığı bir dünyanın mümkün ve gerekli olduğuna inanan hepimizi.

² 1996 Temmuz'unun sonunda, Chiapas'ta yapılan Birinci Kıtalararası Buluşma'ya 40'in üzerinde ülkeden 3.000'den fazla eylemci katıldı.

³ Önerilen toplantı Avrupa Birinci Kıtasal Buluşması oldu ve Amerika ile Asya'daki benzer toplantılarla birlikte o yaz yapılan Kıtalararası Buluşma'nın yolunu açtı.

⁴ Bu bir sözcük oyunu, İspanyolca'da Alman markına *marcos* denir.

Yenilmemiz yalanının üstüne, iktidarlar kendi zaferleri yalanını kurdular. Ayrıca iktidarlar, Berlin Duvarı'nı kudretleriyle ölümsüzlüklerinin simgesi olarak seçtiler. Berlin Duvarı'nın kalıntıları üstüne, iktidarlar daha büyük ve daha güçlü bir duvar inşa ettiler: umutsuzluk duvarını.

Duvar orada duruyor, bu tarihin bir parçası, ama umudun yenilgisi ya da karamsarlığın zaferi demek değil bu. Berlin'de tarihten miras kalan, kırık bir ayna parçası var.

Alice'in keşfettiği üzere, Kızıl Kraliçe'ye ulaşmak için ters tarafa yürümesi gerekiyordu, bu yüzden biz de ilerlemek ve daha iyi olmak için geçmişe bakmalıyız. Geçmişte, geleceğe uzanan yolları bulabiliriz. Ve bizim, sizin gelecekte daha büyük bir emelimiz yok. Bu yüzden geçmiş önemlidir. Yeni bir şey doğmuşsa, bunun sebebi eski bir şeyin ölmesidir. Fakat eski, yenide kendini genişletir ve biz sınırlamazsak, onunla tanışmazsak, konuşmazsak, onu dinlemezsek, kısaca ondan korkmayı bırakmazsak geleceği tüketebilir.

Bir simge mi? Evet, bir simge. Neden eskinin kalıntılarının bir şeyleri çekip çıkarmayalım? Kaybedecek neyimiz var? Hiçbir şey, korkudan, utançtan, pişmanlıktan ve kâbuslardan başka hiçbir şey. Neden bir simgeyle başlamayalım? Neden bir kez oraya, iktidarların tarihin sonu ve kendi yönetimlerinin ebediyeti olarak tuttukları simgeye yürümeyelim?⁵ Neden o kırık ayna parçasını elimize almayalım? Belki ellerimizi yaralarız, ama yansımasındaki çatlaklardan birinden aradığımız, özlemimizi çektiğimiz, hak ettiğimiz pencereyi görürüz.

Berlin. 1996 yılının Nisan'ının ilk haftası. Yedi yıl sonra. Yedi kere yedi yediye yürüyor. Berlin. Neden olmasın?

İyi, selamlarımızı ve Beşinci Avrupa Zapatista İsyanıyla Dayanışma Buluşmanızda her şeyin yolunda gitmesi dileklerini yineliyorum.

Vale. Salud ve biz, hep birlikte, Kızıl Kraliçe'yle karşılaşalım.

⁵ Siyaset bilimi profesörü ve Rand Corporation'da kıdemli bir araştırmacı olan Francis Fukuyama Sovyet Komünizminin bitmesiyle insanlığın "tarihin sonu"na geldiği düşüncesini yaygınlaştırdı. Bkz. Francis Fukuyama, "The End of History?" *National Interest* 16 (1989), 3-18.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: NATO'yu uyarır.

Durito çıkarıma yapıp Avrupa fethine başlama fikrini değiştirmedir. Beni de davet etti, ama ben çekiniyorum. Hazırladığı gemi sardalye kutusuna benziyor. Ayrıca, korkarım beni yanına onun kürekçisi olmam için götürmek istiyor. Kendi adıma, dişi olmayan her tür ıslaklık beni tutar.

SİVİL TOPLUM HANIM'A

Nezaket kurallarından söz eden Durito, El Sup'la bir "Hanım"a, Sivil Toplum Hanım adındaki karaktere, nasıl uygun bir şekilde hitap edeceğini tartışır. Marcos, Zedillo'nun Lacandona'daki yerli halklara haince saldırmasının birinci yıldönümünü anarak sivil toplumun önemli rolünden bahseder, aynı zamanda Zapatista oldukları iddia edilen sivillerin mahkûm edilmesini de kınar. Marcos, sözünü bitirirken Sivil Toplum Hanım'a Durito'nun karanfil olmasını önerdiği kırmızı bir çiçek sunar.

Şubat 1996

Ulusal ve Uluslararası Sivil Topluma

Erkek ve Kız Kardeşlerim,

Bu mektubu sizlere Zapatista *compañerolarım* adına yazıyorum. Size yazıyorum ki hatırlamamız gerektiğini hatırlamak için bir hafızamız olduğunu, birlikte, hatırlayalım...

Bir yıl önce, kimimizin hatırlayabileceği gibi, hükümet yetkilileri (sözde cumhurbaşkanı da dahil) hareketin "kötü adamlarına" karşı (yani Zapatistalara karşı) demec vermek için birbirlerini ezdiler, asker şefleri "ezici" askeri zaferleri (örneğin; kütüphane, hastane ve dans salonlarını yıkmak) hakkında açıklama yapmak için birbirlerini ezdiler ve biz 1989'da da

provasını yaptığımız gibi, gene dağlara çekilirken birbirimizi ezdik. Bütün bu trafik ve ezmelerin arasında belli bir ismi ya da cismi olmayan bir “aktör” (artık harekete geçenlere böyle diyorlar) vardı. Bir EZLN “saldırganı” mı? Hayır, başka bir şey, daha iyi bir şey. Bu, büyük siyasetçilerin ve “aydınların” (zamanında Carlos Salinas de Gortari’ye saygı göstermede birbirleriyle yarışan, şimdi de kamuoyunun, ünlü eski devlet başkanlarının... ve çok ünlü olmayan “aydınlarının” “siyasi ve ahlaki linçine” yol açmadığını sormak için birbirleriyle yarışanların) küçümsediği bir karakterdi. Varlığı ve etkinliği olmayan karakter, ne onu bir yere oturtabilecek (“onu bünyesine alan” demenin daha ince yolu) bir taslak ne de ona uyan bir tanım olduğundan can sıkıcı ve sinir bozucu bir karakter. Bu ülkedeki yöneticilerin yok etmeye çalıştığı, yüzyılın en kahraman karakteri: sivil toplum hanım. Durito ile Diğer Benliğim zaten benim üstümdeler (ilki sağ omzumun üstünde, öbürü sol omzuma tırmanıyor), beni sivil toplum “hanım” konusunda eleştiriyorlar...

“Bir feministmiş gibi davranmaya çalışma,” diyor Diğer Benliğim. “Senin maçoğunu herkes biliyor.”

Durito karakterin kadın olmasını değil, daha ziyade küçük harf kullanmamı eleştiriyor.

“Şunu bilmelisin ki, büyük burunlu silahtarım, gezgin şövalyeler hiçbir dişiye baş harfı büyük kullanmadan “İlanım” kadar yüksek bir rütbeyle hitap etmezler ve bu yalnızca kadınlara (özellikle zorlu olanlara) dikkatli davranmak gerektiğinden değil, yüce şövalyelik mesleğinin her genç kızı hanımefendiye dönüştürmekten daha yüksek bir görevi olmadığından da kaynaklanır. Bu yüzden o harfı düzelt ve vicdanını onar, çünkü o hanımefendi, gerçekten bir hanımefendiyse, sizi bağışlayacaktır...” Durito, incelemesi için Manuel Vázquez Montalbán’ın gönderdiği polisiye romanı okumaya devam ediyor.¹

* İlk olarak 10 Şubat 1996’da *La Jornada*’da yayımlanmıştır. İngilizce’ye çeviren Monique J. Lemaitre.

¹ Katalan bir solcu olan Manuel Vázquez Montalbán İspanya’nın en tanınmış polisiye roman yazarlarından. Ana kahramanı boğazına düşkün özel dedektif Pepe Carvalho, İspanyol iş dünyası, siyaset ve sporunun satılmışlığını ve kokuşmuşluğunu gözlemleyip eleştirerek Barselona’nın

Öyle olsun. Sadık bir silahtar olarak Durito'nun sözüne bağlı kalacağım ve Diğer Benliğimin söyledikleri için insani yetli bir hüküm umuyorum. Nerede kalmıştık?

Ah, evet! Şu Sivil Toplum Hanım'da. (Durito tekrar asılır ve "Hanım"ın "H"sini büyük harf yapmanın yeterli olacağını, abartmanın yersiz olduğunu söylüyor). Pekâlâ, şu sivil toplum Hanım (bir yıl önce) şümüllü ezmelere katılmadı. Evde, ya da en azından kaldırımda, oturmak yerine sivil toplum yollara düştü ve sokakları örgütledi (hiç bununla övünebilecek olan bir belediye başkanı veya vali var mı?), onları önce dereye, sonra nehre dönüştürdü; dikkatinizi çekerim, (sis ve diğer şeyler için) canavar düdükleriyle tastamam bir denize dönüştürmesine az kalmıştı. Kendi üstünde yelken açan sivil toplumla (yoksa onu düzeninden dolayı ödüllendiren oldu mu, yani Muñoz Ledo'dan başka?), hükümet kendini bildirilerle ezmeyi bırakıp kendisiyle çelişme rutinine döndü.² Ordu kütüphaneleri yıkmak için birbirlerini ezmekten vazgeçti ("çünkü sağlam kütüphane kalmadı," diyor generaller). Biz, Zapatistalarsa geri çekilirken birbirimizi ezmeye son verdik ("çünkü gidecek başka yer kalmadı," diyor Camilo). Diyalog geri geldi, ama bu sefer daha uzun ve yorucu bir yoldan. Şubat 1995'in "başarısı" (Sayın Limón Rojas'ın Chiapas ders kitaplarında geçmeyecek dediğinde, kaçınmak istediği "başarı").³ "Çünkü Chiapas'ı yok edeceğiz," diye devam ediyor sırttan Del Valle, "ve Zapatistalardan geriye onların *zapatoları* kalacak; bu yüzden isimlerini kısaltmaya ve onların sözcüleri olarak tanıdıklarımızı onlar için tasarladığımız geleceğe yerleştirmeye mecburuz"). Geriye evsiz, topraksız binlerce yerlinin yanı sıra, hükümetin Venustiano Carranza'nın devrinden beri *zapatolar* ve Zapatistalar için inşa ettirdiği hapishanelere tıklmış bir düzine sivil kalacak.⁴

yoksul sokaklarında dolaşır. Carvalho serisinin kitapları, *Kaygılı İdareci* (1977), *Güney Denizler* (1979), *Merkez Komitesinde Cinayet* (1981), *Ofsayt* (1988) ve *Olimpik Ölüm* (1992)'dür. Ayrıca 1999 yılında Subcomandante Marcos'la *El Señor de los Espejos* (Aynaların Efendisi) adında, kitap kalınlığında bir söyleşi yayınlamıştır. Chiapas ve Zapatistalarla ilgili yazıları Montalbán internet sayfasındadır: www.vespito.net/mvm/chiapas.html.

² Muñoz Ledo'nun Şubat 1995 askerisaldırısına tepkisi "Sıcak Ayakla Soğuk Ayağın Öyküsü"nde anlatılır.

³ Miguel Limón Rojas bu bildiri çıktığında Milli Eğitim Bakanı'ydı.

⁴ Venustiano Carranza Meksika Devrimi sırasında İlk Başkan ve 1917'de Meksika'nın ilk Anayasal Başkanı oldu.

Zapatista oldukları iddia edilen mahkûmlar, Zapatista oldukları için, Zapatista oldukları “iddia edildiği” için mahkûmlar. Özgür, adil ve demokratik bir ülke isteyen mahkûmlar. Küstahlar, ahlaksızlar özgür, ahlaksız olmakta, küstah olmakta özgürler. Bir Ulus’un özgürlüğünü satanlar özgür, adaleti maskaraya çevirenler özgür, demokrasiyi “saçmalık” olarak tanımlayanlar özgür.

Zapatista oldukları iddia edilen mahkûmlar, Meksika askerleri tarafından mahkûm edildiler. Hizmet kayıtlarını Guadalupe Tepeyac halkını yurdundan etmekle, Prado’yu harabeye çevirmekle, “Aguascalientes” kütüphanesini yıkmakla süsleyen Meksika askerleri tarafından.⁵ Maaşlarını kendi üstlerinin “temin ettiği” fahişelerle harcayan Meksika askerleri tarafından. Guadalupe Tepeyac’taki çocukların birbirlerine hakaret ettiklerinde, neden aralarındaki suçluları “asker” olarak çağırdıklarını anlamayan Meksika askerleri tarafından. 1996 Şubat’ında iz bırakmadan “kaybolan” üç helikopterin mürettebatındakiler gibi Meksika askerleri tarafından. ...Meksika askerleri tarafından.

Federal Ordu’nun rütbelerini oluşturan Meksika askerleri aldatıldıklarını fark ediyorlar. Onlara yıllarca görevlerinin anavatanı savunmak olduğu öğretildi, şimdiyse Chiapas, Tabasco, Guerrero, Veracruz, Oaxaca, Hidalgo, Chihuahua, Michoacan, Campeche, Yucatán, Jalisco, Nayarit ve devletin fakir Meksikalıların ikamet ettikleri bir yer olduğundan kuşkulanan herhangi bir eyaletindeki yerli halkın (kendileri gibi) peşine düştüklerini görüyorlar.

Ama siyasetçiler onlara bunun yalnızca güçleri dört belediyeyle sınırlı bir grup “yasa ihlalcisi” sorunu olduğunu söylemediler mi? Onlara “General” diye hitap ettikleri -soyadı Cardenas, adı Lázaro olan- adamın Meksika’ya burada olan bir şey için geldiğini söylemediler mi?⁶ Meksika askerleri haberlerden Tabasco’dan çıkardıkları petrol kuyularının Meksikalılar için değil, üstünde yılan yiyen kartal simgesi olmayan başka bir bayraklı müşterileri için kullanılacağını öğreniyorlar.⁷ Haberler-

⁵ Şubat 1995 saldırısı sırasındaki Prado Pacayal’a yapılan askeri saldırılarla ilgili bkz. “Durito II.”

⁶ 1983’te yabancı şirketlerle yapılan bir iş tartışmasının ardından, eski Başkan Lazaro Cardenas tüm petrol holdinglerini ulusallaştırdı.

⁷ Zedillo yönetimi petrol gelirlerini, ABD’yle pezo krizi nedeniyle imzalanan 50 milyar dolarlık yatırım kredisi anlaşmasının bir kısmı olan borcunu ödemek için kullandı.

den, Lacandona'daki Gökkuşağı Harekâtı'nın hedefi olan petrol kârlarının başka bir yere gideceğini ve gelecekteki sahibinin buranın tarihine ve topraklarına yabancı bir dili konuştuğunu öğreniyorlar.⁸ Haberlerden, onlara, yani Meksika askerlerine Meksika'nın Meksika'yla sınırlarını askerileştirmeleri emredilirken, ABD hükümetinin Meksika sınırını askerileştirdiğini öğreniyorlar. Haberlerden, "Başkomutan"ları "Sayın Başkan"ın Avrupa'nın bir satıcıya bahsettiği en yüksek saygıyı gördüğünü öğreniyorlar.⁹ Meksika askerleri Meksikalılara zulmederek nereye varacaklarını sorgulamaya başlıyorlar. Anavatan ve tarihi nereye gitti, onur ve utanç nereye gitti...

Ama biz askerlerden bahsetmiyorduk. En azından silahlı askerlerden bahsetmiyorduk ("sopalı" diyor sorunun postallar olduğunda ısrar eden Durito).¹⁰ Sivil 'Toplum Hıyanet'inden ve kimsenin ne yapacağını bilemediğinde (eğilimleri ve uniformaları ne olursa olsun, siyasetçilerden ve ordu mensuplarından söz ediyorum), onun ne yapılacağını nasıl bildiğinden -ve yaptığından!- bahsediyorduk. Zaman ve barut ile kanın ter gibi tuzlu kokusu geçtiğinde, biz o mektupları ulusal ve uluslararası sivil topluma gönderdikten sonra, birisi bana yazıyla, başka şeylerin yanı sıra, sivil toplum var olmayan bir şey olduğu halde, neden ona hitap etmekte bu kadar ısrar ettiğimizi ("iktidardakilere göre, nedeni açıklanamayan şey var olmaz," diyor kabul edilmiş gerçekler ile kuşkuculukta usta olan Diğer Benliğim) sordu. Sivil toplumdan asla başaramayacağı bir şeyi, demokrasiye geçişi, safça beklediğimizi söyledi. Pekâlâ, kendi kendime (mektubu yazıyla cevaplamadım bile) sivil toplumun demokrasiye geçişi sağlayacağını asla ummadığımızı söyledim.

⁸ The Rainbow Task Force (Gökkuşağı Özel Birliği) düşük yoğunluklu bir savaş stratejisi dahilinde, gerilla kuvvetleriyle savaşmak için geliştirilen isyan-karşıtı elit bir güçtür. "Uyuşturucu Savaşı" için tasarlanan Aztek 7 Özel Birliği ve PEMEX petrol kuyularıyla hidroelektrik santrallerini korumak için geliştirilen Güney Körfez Kuvveti de dahil öteki elit birliklerle beraber hareket ediyordu.

⁹ 1996 Şubat'ının sonlarında, Zedillo Londra'yla Madrid'e gitti, oralarda Meksika'yla ticari anlaşmalar yapmaları için devlet başkanları ve Avrupa Birliği temsilcileriyle resmi görüşmelerde bulundu.

¹⁰ EZLN silahlı bir topluluk olsa da, bütün üyeleri silah taşıyamaz. Nitekim, 1 Ocak 1995 saldırısı sırasında pek çok Zapatista isyancısı silah şekli verilmiş tahta parçaları kullanmışlardır.

Daha önce de umduğumuz, hâlâ da ummakta olduğumuz şey, sivil toplumun bir bakıma daha karmaşık ve kendisi kadar tarif edilemez nitelikte bir şeyi başarması, yani yeni bir dünyayı. Şimdiyle o zaman arasındaki fark, şimdi bizi kâbustan kurtarabilecek olan bu rüyada ona katılmak istemeyiz. Onu ne yönlendirmeye ne de onu takip etmeye çalışıyoruz. Onunla birlikte ilerlemeyi, onun yanında yürümeyi istiyoruz. O kadar saf mıyız gerçekten? Belki, ama “gerçekçi” kinizme karşı, saflık, sözgeli mi bir 1 Ocak üretebilir, ama tek bir 1 Ocak'ın getirdiği hayal yığınlarına bir bakın. Öyleyse kaybedecek hiçbir şeyimiz yok; sivil toplum Hanım ile Zapatistalar, büyük siyasetçilerin bize yönelttiği aşağılanmayı paylaşıyorlar; biz tarif edilemez bir yüz ile farklı bir ismi paylaşıyoruz, neden aynı hayali paylaşmayalım ki? İnanın bana, biz uyanıkken ne olursa olsun, şimdi gördüğümüz kâbustan hep daha iyi, mutlaka çok daha iyi olacak...

Pekâlâ, öyleyse izin verin, bu mektuplar yoluyla, Zapatista siyasi tutukluları olan erkek ve kadınları selamlayayım; kararlılıklarını ve onurlu duruşlarını selamlayayım. Chiapas'ın yerli halkını, onurlu bir ibreti rahat bir teslimiyete tercih eden o erkek ve kadınları selamlayayım. Ama, hepsinin ötesinde, sivil toplum Hanımı, var olmayan, isimsiz, cisimsiz erkek ve kadınları selamlayayım. Onlara var oldukları, az bilinen bir isme ve herkesinki gibi bir yüze sahip oldukları için teşekkür edeyim. Onlara bir hediye sunayım, ne bir söz ne de bir niyet, bir çiçek. Evet. Kırmızı bir çiçek. Kırmızı, ama kan için değil, fikirler için. Kırmızı sadece çünkü, çünkü başkasını bulamadım. Kırmızı çünkü bu, ayın kendine dağın aynasında baktığında ve dağın da ona en güzel görüntüsünü sunduğunda tombul yüzüyle kızarıp büründüğü renk. Kırmızı bir çiçek, dikkatlice seçilmiş, bir söz ve bir niyet aynı zamanda...

Vale. Salud ve bu kırmızı çiçek susuz ve umutsuz kalmasın...

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Tartışma çıkar. Durito kırmızı çiçek konusunda heyecanlanır. Karanfilin boğa güreşlerinin yanı sıra, gezgin şö-

valyelikle de iyi gideceğini söyler. Diğer Benliğim daha gele-
nekseldir ve güllere yönelir. Ben de üstümüzde açan ayla aşık
atabilecek hiçbir gül ya da karanfıl yoktur; mülkiyeti bizde ol-
madan, zaten sahip olduğumuz armağandan daha büyüğü de
yok diyorum...

BİLMECE

Durito bu bildirinin dipnotunda, önce “Ağaçlar, Saldırganlar ve Odontoloji Üzerine”de ortaya çıkıp “Karikatüristlere Dair”de devam eden bilmeceyi çözmek için yeni bir ipucu vermek üzere görünür. Bu ipucu Zapatistalar, taban destek topluluklarına San Andrés Anlaşmalarının Yerli Hakları ve Kültürü’yle ilgili ilk oturumunu danışırken gelir.

Şubat 1996

Ulusal ve Uluslararası Basına

Hanımefendiler ve Beyefendiler,

Bu mektubu bir bildiriyle birlikte tanıdık bir muhataba gönderiyorum.

Kederimi ve mektuplardan uzun bir süre ayrı kalışımı nasıl yorumlayacağınızı bildiğinizi umarım. Böyle dostlarla yapılacak en iyi şey uzak kalmaktı. Artık, öyle görünüyor ki, biraz sakinleştiklerine göre böylesi hoş bir ifade aracına dönmek mümkündür. Dipnottaki “ANYA EV OTIRUD” bilmecesini çözdüğünüze eminim ve elbette bana söylemeyeceğinize de. Hâlâ çözmeye uğraşanlar için, işte yeni bir ipucu (bir önceki ipucu Beşinci Avrupa Zapatista İsyanıyla Dayanışma Toplan-

tısı'na gönderilen selam mektubundaydı): Yedi kere yedi, yedi ayna var. Basit mi? Hayır mı? Kuzey sınırının ABD tarafından askerileştirilmesine hükümetin gösterdiği tepki tüm ülkenin hükümet tarafından askerileştirilmesine karşı halkın gösterdiği tepkiyi “unutuyor”. Onlar neden Chiapas, Tabasco, Guerrero, Veracruz, Puebla ve Oaxaca'yı askerleştiriyor? Salinas'la ittifak halindeki valilerin arkasını kollamak için mi? Öyleyse askerler Tamaulipas, Nuevo, León, Chihuahua (evet, biliyorum burası PAN'ın hakimiyeti altında, ama tam da bu sebepten) ve “ama, elbette,” (Avrupa'da) değer verilen Aguascalientes'e gönderilmeli.

Vale. Salud ve lütfen PRI, Zapatistalar topluluklarına danışmayı bitirmeden üst düzey askerlerinden hiçbirini öldürmesin.¹

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos
Meksika, Şubat 1996

Not: Erken kalkan yol alır.

Durito bir dahaki bölümde bilmeceyi çözeceğini söylüyor. Onun için önemli bir şey değil bu, tüm elleri ve kollarıyla hesap yapmak çocuk oyuncağı. Her kim bunu kendi kendine çözerse, hiçbir ücret talep etmeden, ona eski solcu, eski GCI'lı, eski Troçkist, eski aşırı, eski MAP'li, eski “kırk dokuzcu,” eski *Punto Crítico* ve eski güleç surat Jorge Del Valle ile iki saatlik konuşma oturumu vereceğiz.²

¹ 16 Şubat 1996'da, topluluklarına danıştıktan sonra, 17 *comandante*yle temsil edilen EZLN, daha sonradan hükümetin reddedeceği Yerli Hakları ve Kültürü Anlaşmalarını imzaladı. Suikastlerle ilgili, bkz. “Durito Marcos'un Silahtarı Yapıyor”daki not.

² UNAM'da bir fakülte üyesi olan Del Valle 1968 öğrenci isyanlarına katılmıştır. Del Valle, ayrıca, Enternasyonalist Komünist Birlik ya da GCI (Grupo Internacional Comunista) ve öteki solcu birliklerin de üyesiydi.

KARİKATÜRİSTLERE DAİR

EZLN ile hükümet arasındaki San Andrés müzakerelerinin Demokrasi ve Adalet üzerine ikinci turu başlarken, Durito ile Marcos karikatüristleri tartışırlar. Ne yazık ki, hükümet temsilcileri EZLN'nin önerilerini tartışmayı reddedip neredeyse tamamen sessiz kalarak toplantıları müzakere karikatürüne dönüştürdükleri için, bu konu duruma fazlasıyla uygun düşer. Hükümet müzakere ediyormuş gibi yapma konusunda bile ikiye yüz lüğünü ortaya sererken polis de aynı zamanda köylü gecekondu sahiplerine geniş kapsamlı saldırılar başlattı ve üç kişiyi öldürdü. Bu sırada askerler köylerdeki zulümlerini artırdılar.

21 Mart 1996

Ulusal ve Uluslararası Basına

İlk olarak 22 Mart 1996'da yayımlanmıştır. Kaynak: *EZLN Documentos y comunicados 3: 2 de octubre de 1995/24 de enero de 1997* (México, D. F.: Ediciones Era, 1997), 198–201. İngilizce'ye çeviren irlandesa.

Hanımefendiler ve Beyefendiler,

Evet, bir bildiri. Aynı zamanda size hatırlatmak istediğim bir şey daha var: Tam bir yıl önce, size “Baharın bizi en küçük yarayla istila ettiği günler var,” satırının yazarının kim olduğunu sormuştum ve şimdiye kadar cevap alamadım. Siz helikopterleri ve valileri düşürmekle ve ben Barışa karşılık verip vermeyeceğime dair bahse girmekle meşgulken, birincisi Galeano'nun yazdığını onaylıyor ve “Bu acı değildi, ama acı doluydu. Bu ölüm değildi, ama öldürdü,” diyor.¹ Beni umursamıyor olabilirsiniz, ancak sizi bu acı için hiçbir ağrı kesici ya da tabut olmadığını söyleyerek uyarmak benim görevim.

Vale. Salud ve “ilelebet” “yeni”yle eşanlamlı olsun.
Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Şiirsel vasatlığını yineler. “Ay ormanın gece ağzındaki sütlü diş, kendi başına çırpınan gümüşü bir eşarp, siyah, yıldızlarla kaplı uzun saç için nurlu bir taçtı,” yazacaktım. “Bir bulut ayı geceden kirli bir bez gibi attı,” yazacaktım. Bunlardan herhangi birini yazacaktım, ama bunları zaten filmlerden duymuş olduğunuz aklıma geldi, bu nedenle sadece “İlk dördün, yüksek milibarlık bağıl nem, güneyden kuzeye esen ılıman rüzgârla parçalı bulutlu...” yazacağım.

Durito gelip *El Chamuco*'ya yapacağı katkının hazır olduğunu söylediğinde, postallarımı ve kalbimi onarıyordum.²

“Ee?” dedim, dikkatimin ona kaymaması için dönüp bakmadan. Elinizde iğne varsa, kalbinizde yara varmış gibidir, yani acıtır.

“ ‘Ee?’yle ne demek istiyorsun? Kendimi sanatsal karikatürlere adadığımı bilmiyor musun? Ayrıca, neden şikâyet ediyorsun? Wolinski adlı karikatüristin, dünya karikatüristler

¹ Küreselleşmenin insanlıktan çıkarıcı etkilerini sözünü esirgmeden eleştiren Uruguaylı yazar Eduardo Galeano, pek çok sayıda eserin yazarıdır ve *La Jornada*'da devamlı olarak yazar.

² *El Chamuco* Meksika'nın tutulan bir siyasi karikatür, hiciv ve mizah dergisidir.

tarafından yönetilseydi daha güzel bir yer olurdu dediğini söyleyen sen değil miydin?”³

“Sadece söylemedim, ayrıca onayladım da. Burada, Meksika’da, karikatürist tarafından yönetilmek karikatür tarafından yönetilmeye yegdir.”

“Bu konuda haklısın, bu da beni daha da haklı yapıyor.”

“Ama,” diye araya girdim, “bir karikatürist tarafından yönetilmek başka şey, karikatürist bir böcek tarafından yönetilmek başka şey. Şöyle diyelim, ninem de böyle derdi, bu ihtiyacımız olan tek şey!”

“Senin ihtiyacın olan şey bir beyin ve iyi bir mizah anlayışı,” diyor Durito darılarak, ama vazgeçecek ve (şimdilik) son yamayı bitirmeme izin verecek kadar da darılmayarak. Sessizliğimi koruyorum, son dikişe çooook büyük özen gösteriyorum.

Durito teslim olmuyor (gerçek bir Zapatista böceği) ve atılıp iğneleyici bir şekilde “Senin mizah anlayışının olduğu inancı yaratıcılıktan uzak bir efsaneden ibaret. Çökmek üzere olduğunu söylemeleri boşuna değil,” diyor.

“Bizim çökmek üzere olduğumuz’ demeliydin, çünkü bu işte birlikteyiz, bilmem hatırlatmama gerek var mı? Yükselirsek birlikte yükseliriz, düşersek birlikte düşeriz,” diye cevaplıyorum (şimdilik) son düğümü atarken.

“Pekâlâ, tamam. Şimdi söylemen gereken tek şey ‘Ölüm bizi ayırana dek.’ Ayrıca, aydınlar senin kendini beğenmişliğini eleştirmeye devam ediyorlar, üstelik baharla ilgili hiçbir

³ 15 Aralık 1995’te, La Realidad Zapatista topluluğunun yanında, Marcos, Fransız sol-kanat gazetesi *l’Humanité*’nin yazarı Francoise Escarpit’e, ayrıca Fransız mizah dergisi *Charlie Hebdo*’nun mizah yazarı George Wolinski ile editörü Cyrán’a röportaj verdi. Röportaj sırasında, karikatüristler “kendilerine aynada gülebilen yegâne kişilerdir. Siyasiler aynada kendilerini gördükleri zaman onları dinleyen birini görürler, tıpkı (Fransa Cumhurbaşkanı) Chirac’ın kendini aynada gördüğünde, onun bomba yanlısı fikirlerini kabul eden bir adam görmesi gibi. Bir kadın kendini aynada gördüğünde ya gülümser ya da ağlamaya başlar... Çocuklar kendilerini aynada gördüklerinde arkada ne olduğunu görmeye çalışırlar... Sadece karikatüristler güler... Dünya karikatüristler tarafından yönetilseydi daha güzel bir yer olurdu!” demiştir. Bu parça sonradan, Fransızca’daki söyleşilerden başka alıntılarının yanında, *El Chamuco*, [1:2 (10 Mart 1996), 15–20]’da yayımlanmıştır.

zikir ya da not yok ve bu tekrarlama art arda iki yıl boyunca Marl'ta oldu,” diyor Durito bir sıraya yerleşirken.

“Bu bir sansür girişimi mi?” diyorum, ayağa kalkıp hem yamalar tutmuş mu diye bakmak hem de Durito'ya savaşın, yani postal kâbusunun, daha bitmediğini hatırlatmak için postallarımınla yere basarken. Durito fark etmiyor bile, sıranın üstüne uzun bir parşömen yayıyor ve piposundan çıkan dumanın arasından ona bakıyor. Bir süre sonra, bana şöyle diyor: “Ah benim solgun ve bitkin silahtarım! Hiçbir şey anlamıyorsun! Bu sansür değil, zevk meselesi. Onların kafalarını karıştırmaman gerektiğini anlamalısın. Kibirliyi yüceden ayıran duvar senin şapkandaki örümceğin ağından daha ince.” Örümcek şapka-
mın solmuş, ama saygıya değer yıldızları arasında saygısız bir hamak örmüştü zaten. Ona biraz katlandım, ama egemenliğini burnuma doğru genişletmek isteyince, “*Ya basta!*” diyip yüce bir aksırıkla örümceği uçurdum. Durito gülüyor.

“Ve aydınları okumanın yanı sıra, kibirli mi yoksa yüce mi şeyler yazdığımı nereden bileceğim?” diye soruyorum kesilmeyen aksırıklarımın arasında.

“Çok basit. Sen yazdığın zaman, kibirli bir biçimde yazıyorsun. Ben yazdığım zamansa yüce bir biçimde yazıyorum. ‘Aşk’ yazdığında, yanına Irapuato’dan bir flama ekliyorsun.⁴ Ama ben, Lacandona’lı büyük ve yüce Don Durito, ‘aşk’ yazdığımda, yanına fırtınaları ve gemi kazalarını bildiren yıldırımlardan ekliyorum. Bu temel bir şey, bütün bilimsel incelemelerde ve estetikte var,” diyor Durito parşömeni karalarken. Buna karşılık olarak aksırıyorum, sonra da üstüne “Ne ayın çıkıntılarının başlangıcını işaretlemek ne rahminizin ilan ettiği buğdaya söz vermek ne de gelecek hayatla kabarmak için değil. Beliniz yalnızca benim kucaklamam için vardır...” yazdığım kâğıt parçasını saklıyorum.

Üstümüzde, yağmur şarılıyordu ...

Not: Sözü tutar.

Durito bir Naranjo'ya, bir de Monsiváis'e karikatür gönderdi.⁵ Ya parşömen? Onu bir süre sonra buldum. Üstünde şunlar yazıyordu:

⁴ Meksika'nın Guanajuato eyaletindeki bir şehir ve yerel idare olan Irapuato bazen Meksika taşralılığının simgesi olarak görülür.

⁵ Naranjo karikatürleri düzenli olarak *Proceso* ve *La Jornada*'da çıkan Meksika

“Durito ve Ayna” bilmecesini çözmek için ilk, geçici, vazgeçilebilir, peşin fikirli ve vakitsiz komutlar:

Bir. La Jornada Semanal’in Sup’un Carlos Monsiváis’e mektubunda sakladığı anarşi hezeyanının olduğu sayfalarını alın ve dört köşesinin dört ana yöne doğru yönelmiş olmasına dikkat ederek yere yayın. Yönleri ayarlarken şu yönergelerle uyun: üst sağ köşe Güney’i, alt sol köşe Kuzey’i, üst sol köşe Doğu’yu, alt sağ köşe Batı’yı göstereyin.

İki. Ayakkabılarınızı çıkarın (yani kriz onları sizden zaten almıyorsa) ve çıplak ayakla, yere yayılmış gazetenin tam ortasında ve üstünde dikilin.

Üç. Şimdi “Bayır aşağı taklamda, geçmişin hülyaları, vesaire,” diye giden tango melodisini ıslıkla çalarak dans edin. (Sesinizin kötü olması sorun değil. Bilmece çözüyoruz, ünlü bir eski başkan oynamak için elemelere.)

Dört. Bunu yaptığınızda, gazete yırtılmamışsa, aynı malzemeden küçük bir kâğıt gemi ya da uçak yapın.

Beş. Küçük bir kâğıt gemi yaptıysanız, deniz tutmasına karşı bir hap için ve seçiminizin ıslaklığına doğru yola koyulun.

Altı. Küçük bir kâğıt uçak yaptıysanız, başınızın dönmemesi için gözlerinizi kapayın ve seçiminizin ıslaklığında bulunma ihtimali yüksek kokudan sakının.

Yedi. Şimdi, bilgisayarınızı açın ve en sevdiğiniz oyunu oynamaya başlayın. (Not: Bilgisayarınız yoksa onun yerine abaküs kullanabilirsiniz.) Evet, bu bilmecenin böyle çözülemeyeceğini biliyorum, ama biraz eğlenebilirsiniz.

İyi, şimdilik bu kadar. Çözümlerinizi galaksilerarası yazışma için adresimize yollamayı unutmayın. Küçük Huapac Ağacı Yaprağı No:69, Güneydoğu Meksika Dağları, Chiapas, Meksika.

Son dakika notu. Eski beyefendi Del Valle’nin “nüktelerini” dinlemek zorunda olma ihtimaliyle bize gelen protesto karışması nedeniyle, bilmeceyi çözüme verilecek ödülü değiştirdik.⁶ Şimdi ödül içecek ve sandviç fişi (Zedillo Bey sizi iktisattan sınıfta bırakmasın diye), bu fiş PAN, PRI ve PRD’nin “merkez” parti olma konusunda başarılı olacaklarını ve siz, görülmedik bir sınava giren sevgili okuyucum ve daimi adayım, kendinizin en altta olduğunuzu fark ettiğinizi söylerseniz nakit paraya da çevrilebilir. ‘97’nin ‘96 baharında belirlendiğini kim söyleyebilir? Takvimlerin tuhaflığı, bence.

sıklı ünlü bir siyasi karikatürist. Adı bu koleksiyonda “Ağaçlar, Saldırganlar ve Odontoloji Üzerine” adlı kısımda Marcos’un Monsiváis’e gönderdiği mektubunda da geçer.

⁶ Bkz. “Durito’nun İşçi Bayramı Kartı”ndaki not.

DURITO IX: NEOLİBERALİZM, KÖTÜ ANLATILMIŞ BİR MASAL OLARAK TARİH

Durito Marcos'a Nisan 1996'da Chiapas'ta yapılacak olan Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Birinci Kıtasal Buluşma sunumunu yazmakta yardım eder. Durito burada neoliberalizmin nasıl da tarihi güçlülere yücelten, geri kalanları da göz ardı eden kötü yazılmış bir masala dönüştürdüğüne dikkat çeker. Neoliberalizm masalında sadece paranın önemli olduğunu, onurun satın alınıp metaya dönüştürüldüğünü söyler. Meksikalı rock gruplarından bahsetmek ve kendine has dansını sergilemek üzere konudan biraz saptıktan sonra Durito en sonunda El Sup'a neoliberalizm hakkındaki tek cümlelik çalışmasını verir ve "Duritismo" kavramını ortaya atar.

İlk olarak 10 Nisan 1996'da *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren Esther Rodríguez ve Robin Yeamans. "Masal" resimli öykü kitabı demek olan *historieta*'nın karşılığı olarak kullanılmıştır.

Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu
Meksika, 6 Nisan 1996
La Realidad, Amerika¹

Ayın hava taşımaktan yorgun düşüp azar azar küçülen eski balonlar gibi, veda zamanı geldiğinde ufalan ruh gibi yavaş yavaş sönmeye başladığını görüyorum. Belki gece o kadar çok yürüyor ki ayın kenarları ezici ayakları yüzünden aşınıyor, yıldızlar da arkada kalan tozdan başka bir şey değil, diye düşünüyordum. Bunları düşünüyordum ve elbette, aklıma kıtasal buluşmadaki masalardan birinde neoliberalizmle ilgili söyleyecek hiçbir şey gelmiyordu; kendimizi zaten buna adadığımızı iyi biliyordum, yine de onu düşünmek yerine aya bakıyor, acaba neyin habercisi olduğunu, neyin onu küçülten biçimsizliği sakladığını tahmin etmeye çalışıyordum. Burnuma siyah, parlak bir nesne düştüğünde “deli sorumsuzluğu” denilebilecek bir durumdaydım. Siyah nesne zıplayıp ayağıma indi, pantolonuma tırmanmaya başladı; daha sağ dizime erişmeden onun bir böceğe benzediğini fark ettim. Evet, sağ ellerinden birinde taşıdığı açılmış ataç, başka bir sağ elinde tuttuğu küçük şişe kapağı, beline bağlanmış minik çubuk, başındaki *cacate* kabuğu olmasaydı bir böcek olduğunu düşünebilirdik. Yüzünün ortasından çıkan tek boynuz birinin onu tek boynuzlu at sanmasına neden olabilirdi; ama bunun tek boynuzlu bir at olmadığı bizi bu gece uyanık tutan ay kadar açıktı. Çok sinirlendim ve her sinirlendiğimde yaptığım gibi küçük büyük, tüm eczacılara haz ve sevinç veren neşeli ve oynak bir tarzda aksırmaya başladım.

Aksırıklardan biri dizimin beş santimetre yukarısına tırmanmış olan şeye ulaştı. Siyah şey yere düştü, tekrar tırmanmaya başladı, ama bu sefer sol bacağa. Fark etmemişim gibi yapıp aşınmış ayın bulutları bir taraftan öteki tarafa savuruşuna bakarak kendimi eğlendirdim. Aniden bir sesin bana, “Sağdan gidersen sonunda düşeceğini, soldan gidince yolun uzun sürdüğünü, ama hedefine ulaşacağını herkes bilir,” dediğini duydum.

¹ *La Realidad*'ın sözcük anlamı “gerçeklik”tir, ancak bir de Chiapas'ın dağlık bölgelerinde yaşayan bir Zapatista topluluğunun adıdır. Marcos “Amerika” sözcüğünü kullanırken ABD'yi değil, Kuzey ve Güney Amerika kıtalarını birlikte kastediyor.

Bu sesin Kıtasal Buluşma'daki konuşmacılardan birine ait olduğunu, rüzgârın söylenenlerin bir kısmını taşıyıp ben tam ay ve yıldız aşınmasıyla meşgulken tepemde serbest bıraktığını düşündüm. Bu çokook mantıklı açıklama beni memnun edebilirdi, bir şey boynuma sivri bir nesne batırmasa ve omzumda onu görmeseydim...

Durito IX: Neoliberalizm, Kötü Anlatılmış Bir Masal Olarak Tarih

"Seninle konuşuyorum, beyinsiz budala," diyor Durito, atacı boynuma batırmaya devam ederken.

"Ayrıca bu bir ataç değil, cahil köylü, bu bir şövalye mızrağı," diyor atacı, yani mızrağı bir kenara koyup piposunu yakarken. Duraklamasını fırsat bilip, "Durito, iyi ki geldin. Büyük bir sorunun var..." diyorum.

"Bir dakika, bir dakika!" diyor içerleyen Durito. "Ne zamandan beri buradaki silahtarlar efendilerine ve sörlere, gezgin şövalyelerine böyle saygısız ve uygunsuz bir şekilde hitap etme cüretini kendilerinde bulabiliyorlar? Şövalyeliğin kutsal kanunlarıyla ilgili sana anlattıklarımı unuttun mu, soluk tenli, koca burunlu serseri?"

"Soluk" ile "serseri" demesine gücendim. "Koca burunluya" gelince, kırılmadım, çünkü doğaya kin besleyemezsiniz. Karşı çıkmaya çalıştım...

"Aına, Durito..."

"Ama' yok, 'Durito' yok! Ben gezgin şövalyeliğin en ulu emsali, yanlışların düzelticisi, saygıdeğer her kadının gizli arzu nesnesi, bütün dürüst erkeklerin ulaşmayı istediği yüksek derece, çocukların kalıramanı, yaşlıların huzuru, en iyi ve biricik, büyük ve yüce Lacandona'lı Don Durito'yum!" diyor Durito, çubuğu, affedersiniz kılıcı "Ekskalibur"u kınından çıkarıp göğsünü içeri çekip karnını şişirir, affedersiniz, karnını içeri çekip göğsünü şişirirken; aslında Durito'nun neresi göğsü, neresi karnı belli olmadığı için ilk söylediğim hali daha doğrudu. Her neyse. Durito gerçekten içerlemiş gibi görünüyor, bu yüzden uzlaştırmacı bir tavır takınsam iyi olacak.

"Peki, sana, ah çok özür dilerim, SİZE bütün bu sıfatları kullanarak mı hitap etmeliyim?"

"Evet, ama bu sabah cömert ve yüce gönüllü bir günümdeyim, o yüzden 'Don Durito' ya da kısaca 'Sör' diyebilirsiniz."

"Tamam, Don Durito ya da kısaca Sör, size ruhumu sıkıştıran ve ufkumu endişeyle kaplayan ciddi bir sorunun olduğunu söyleyecektim," dedim ve sözlerime bir reverans ekledim, çünkü avamla soylular arasındaki ilişki böyledir.

"Böylesi daha iyi," diyor şimdi görüş çizgimden uzaklaşmaya ve eğer durum gerektirirse ya da canı isterse, beni mızrakla rahatlıkla yaralayabilecek kadar yakın bir yerde, gömlek yakamın kenarına oturmuş olan Durito.

“Seninki kadar bayağı bir ruha ıstırap veren sorun nedir? Sevdalandın mı yoksa?”

“Hayır,” diye cevap veriyorum kendimden emin bir şekilde. “Yani, tek neden o değil,” diye ekliyorum şüpheyle. “Pekâlâ, şey, yani, bu başka bir şey,” diye sözümü bitiriyorum, kararsızlığımı vurgulayarak.

“Lafı ağzında gevelemeyi² bırak da ne söyleyeceksen söyle,” Durito sabırsızlanıyor.

“Şey, neoliberalizme karşı ve insanlıktan yana Amerika kıtası buluşması için bir yazı hazırlamam gerek. Bu bir yana, daha üzerine yoğunlaşacağım bir konu bile bulamadım. Bir şeyler karaladım ama...” diyorum birkaç kâğıt çıkarıp.

Durito kâğıtları elimden kapıp yazdıklarına sabırsızca göz gezdirmeye başlıyor.

“İlmmm, hımmm, hımmm,” diye mırıldanıyor piposunu içerken. Bu “hımmm”ların anlamını zaten biliyorum, o yüzden acele etmesi için aksırıyorum. Durito küçük bir şemsiye çıkarıp okumaya devam ediyor. Bir müddet sonra, sessizleşip sabit bir şekilde bana bakıyor.

“Pekâlâ?” diye soruyorum sabırsızlanarak.

“Pek kötü?’ demen gerekirdi” diyor Durito ve ekliyor, “Nesrin, cahil silahtarım, berbat. Meslektaşım Cyrano de Bergerac’a benzerliğin burun teferruatı olarak taktığın abartılı çıkıntıyla sınırlı.³ Ama büyüklüğe baktığımızda seninki Bergerac’inkini dikkat çekecek derecede geçiyor.”

“Tamam, çıkıntılardan bahsetmesek iyi olacak, şöhretli esendim,” diyorum biraz önceki fırtınayı unutturan bir şiddetle aksırırken.

“Olur, aynalar hakkında konuşmanın ne yeri ne zamanı, ben devam edeyim,” diyor Durito, küçük şemsiyeyi kenara koyup üstüne taşpamuğundan bir giysi geçirirken.

“İlmmm. İktisatla ilgili şu kısım fazla siyasi, kültürle ilgili bölümse fazla iktisadi, siyasi kısım fazla kültürel, toplumsal bölümden toplumdan başka her şey var. Böylece, elimizde kalan... hiçbir şey!”⁴

“Biliyorum. Sorun bu sorunu nasıl çözeceğimiz,” diyerek sabırsızlığımı belli ediyorum.

² İspanyolca aslında *chiclés*, “sakız” ile *chicles*, “çöp” arasında cinas yapıyor.

³ Edmond Rostand’ın 19. yüzyıl romanının ana kahramanı olan Cyrano de Bergerac, hem büyük bir buruna sahipti, hem de sözleri sevdiği kadının kalbini kazanmasını sağlayan yetenekli bir yazardı.

⁴ EZLN’nin önerisi üzerine, ilk kıtasal ve kıtalararası buluşmalardaki tartışmalar neoliberalizmin ve ona karşı verilen mücadelelerin “toplumsal,” “siyasi,” “iktisadi” ve “kültürel” boyutları üzerine yapıldı.

“Endişelenmeye gerek yok. Karşında yanlışların dünyanın gördüğü en büyük ve harika düzelticisi duruyor. Yazınsal tecrübesizliğinin seni düşürdüğü bu kötü durumdan kurtaracağım seni,” diyor Durito kâğıtlarımı en sevdiği helaya atarken.

Kâğıtlarımı neoliberalizmin teşbihinde battığını görmenin elem ve acısıyla konuşuyorum: “Bu ikilemi nasıl çözmeyi tasarlıyorsunuz, lordum?”

“Çoook kolay. Amazonların büyük büyücülerinden birinin bana verdiği sihirli iksir var elimde. Mükemmel özelliklerle bezenmiş bir iksir bu, mucizeler yaratabilir,” diyor Durito ve kabuğundan minik bir şişe İspanyol şarabı çıkarıyor.

“Her kim bu sıvıyı içerse, neoliberalizmi anlayıp ona mantıklı bir alternatif üretebilir mi?” diye soruyorum.

“Tabii ki hayır! Bu iksir her tür kabuk üzerinde harikalar yaratır. Bana öyle bir ‘görüntü’ sağladı ki en saygıdeğer kişiler bile hayran kaldı,” diyor Durito sıvıyı sırtına döktükten sonra sırtını benim bandanamla, yani ondan geriye kalanla silerken.

“Ama, Durito... kabuğunun parlaklığının neoliberalizmle ne alakası var?” diye soruyorum şövalyelikteki iletişim kurallarını unutup.

“Sessizlik! Herkes dikkatini bana versin! Çabuk! Kâğıt kalem çıkarın! Söylediklerimi not alın!” diyor on beş milyon kene ile dört ineekten başka dinleyici bulunmayan çayıra giden Durito.

Boğazını temizleyip daha önce taktığını hiç görmediğim bir gözlüğü gözlerine ilştiriyor. Miğferindeki kayışında bulunan kurşunlardan biri onun doğaçlama kürsüsü oluyor ve biz hepimizden oluşan aynaya hitap ederek önünde kâğıt olmaksızın konuşmaya başlıyor:

“Neoliberalizinde, rezil silahlarını, tarih temsil ettiği hafıza nedeniyle bir engel teşkil eder, mezunlar unutkanlık sınıfına yükselirler ve İktidarın ufak tefek işlerinin titiz istatistikleri çalışmalarla büyük ve derin tezlerin konusu haline gelir. İktidar tarihi kötü anlatılmış bir masala çevirir, sosyal bilimcileriye ahmaklığı ve bayağılığı bilgelik ve tarafsızlıkmiş gibi gösterebilecek kadar karmaşık kuramsal bir iskeleyle birlikte gülünç müdafaalar üretirler. Neoliberalizm masalında, güçlüler, güçlü oldukları için kahramanırlar, ortadan kaldırılması gereken kötü adamlar ‘harcanabilir insanlar,’ yani Siyahlar, Asyalılar, Meksikalı İspanyollar, Latinler, yerliler, kadınlar, gençler, mahkûmlar, göçmenler, tecavüze uğrayanlar, eşcinseller, lezbiyenler, dışlananlar, yaşlılar ve özellikle de isyankârlar. İktidarın anlattığı masalda, bir şeye değer olan olay hatırı sayılır kâr endeksleri içeren hesap çizelgelerine kaydedilebilecek olan şeydir. Onun dışındaki her şey tamamen vazgeçilebilir niteliktedir, özellikle de o şeyler kârı düşürüyorsa.

“İktidarın anlattığı masalda, her şey öngörülmüş ve önceden belirlenmiştir: Kötülük kötü bir şey olabilir ama aslında sadece iyiye karşı tezat oluşturmak için vardır. İyiyle kötü arasındaki ahlaki den-

ge, İktidarla isyankâr arasındaki ahlakdışı dengeye dönüşür. İktidar için para, isyankâr içinse onur önemlidir. Masalında İktidar, içinde çelişki olmayan değil, tüm çelişkilerin denetim altında tutulduğu, İktidarın kışkırttığı toplumsal baskıyı hafifleten kaçış kapıları olarak yönetilebilir bir dünya hayal eder. Masalında, İktidar onurun ölçülemez ve bu nedenle de anlaşılamaz olduğu bir kurmaca gerçeklik kurar. Anlaşılmayan ve değişmeyen bir şeyin nasıl bir değeri ve ağırlığı olabilir ki? Bu yüzden, onur para tarafından telafi olunamaz bir şekilde yenilgiye uğratılacak. Yani, 'sorun değil,' onur yok olmayacak, çünkü para onu satın alıp İktidar piyasasının kurallarına göre pazarda dolaşacak bir metaya dönüştürecek. Fakat İktidarın anlattığı masal yalnızca bir masal, Gerçekliği küçümseyen bir masal, bu yüzden de kötü anlatılmış bir masal. Onur piyasasının kurallarından kaçmaya devam ediyor ve önemli olan o yerde, yani gönüllerde değerini ve itibarını koruyor.”

Durito derin bir reverans yapıyor. Cırcır böcekleri -mecazi anlamda- yüksek sesle, uzun uzun alkışlıyorlar. Cesaretimi toplayıp...

“Bu... oldukça derin...” diyorum

“Sessizlik! Değersiz eklemelerinle sanatı mahvetme!” diye karşı çıkıyor Durito, gözlüklerini kenara koyarken. Sonra devam ediyor:

“İnşallah söylediğim her şeyi not almışsındır ve bu şahane tez sana yardımcı olur.”

“Aslında, sanırım kafamı daha da karıştırdı,” diyorum tek bir harf bile yazmadığımı belli etmemeye çalışarak.

“Umutsuz vakasın sen. Burnun ne kadar sınırsızsa mantığın da o kadar kıt. Bu konuyu bir kenara bıraksak da bana son olayları anlatsan iyi olacak,” diyor Durito teslim olarak.

Defterimi çıkarıyorum, vaziyet alıp rapor veriyorum:

“‘El Serpiente Motorizado’ La Realidad’ın elektrikle donatılmasını önerdiklerini ve ilk tesisatın da Zapatistalarla uğraşanlara sunulacak bir elektrikli sandalye olduğunu söyledi.”⁵

“Ah! *Cosas veredes Sancho!*” diye düşüncelere dalıyor Don Durito.⁶

⁵ Bu öykü boyunca, Marcos ile Durito sözcükleri bozuyor, melez argo sözcükler kullanıyorlar. *El Serpiente Motorizado* (Motorlu Yılan) Zapatista toplulukları için para toplamaya girişen bir müzik grubunun adıdır. Grup, sürüş haklarını vardiyalı hale getiren Mexico City’nin çevre kirlenme denetimi kampanyalarını tiye almak için *El Serpiente de Hoy No Circula* (Bugün Motor- Sürmeyen Yılan) ve *El Serpiente Desviada* (Bozuk Yılan) olarak geçer. Marcos sık sık “*Cartas Marcadas*”ın (İşaretli Kartlar) en sevdiği şarkı olduğunu belirtmiştir. Bkz. “Doru Atın Öyküsü”ndeki dipnot. Bunlar *Desde las montañas del sureste mexicano* (Mexico: Plaza y Janés, 1999), 20–21 kaynağındandır.

⁶ “*Cosas veredes*,” eski İspanyolca’daki bir cümleciktir ve Don Quijote’ye gönderme yapar, sözcük anlamı “göreceğiniz şeyler”dir.

"Ayrıca, herkes El Serpiente Desvielada grubundaki en iyi müzisyenin La Flama olduğunu ve çaldığı tek şeyin klakson olduğunu söylüyor," diyorum birisinin beni öldürmek istemesi riskine karşı, silahımı doldururken.

"'Serpiente de Hoy No Circula'nın ihtiyacı olan benim, yüce Kafa-Sallayan Durito'nun grubun müzik yönetmeni olmam."

"Böylelikle çalmayı öğrenecekler mi?" diye soruyorum, bir 'numara' yapma ihtimalimize karşı, 'Cartas Marcadas'ın hard rock versiyonunu hazırlarken.

"Aklından bile geçirme, ancak konserlerimizin benim 'Durito'nun Dansı' dediğim kendi *baile* tarzıma hayran olanlarla dolup taşacağına eminim. *Wacha bato*, şu güzel harekete de bakın!" diyor Durito bir tır sara nöbetine tutulmaya başlarken.⁷

Yüce ve asla kibirli olmayan Lacandona'lı Don Durito'ya lafı dolandırmanın zamanı olmadığını, neoliberalizme karşı ve insanlıktan yana hazırlanacak sunum sorununu çözmemiz gerektiğini hatırlatıyorum. Bu hatırlatma beni birçok defa aksırtıyor, çünkü Durito ilk birkaç aksırığı alkış sanıyor.

"Öhöm, öhöm," diyor Durito, miğferini düzelterip gitar, piyano, davul ve elektronik ses birleşimcisi rollerine aynı anda giren "Ekskalibur"u yeniden kınına sokarken. Ataç boy mikrofonu olmayı bırakıp yeniden bir gezgin şövalyenin vahşi mızrağı oluyor.

"İlklisin. Bu dünyanın yavan meselelerine dönmemiz gerek. Yeteneksiz olduğunu sezmiştim..." Bunu söylerken Durito nereden olduğunu anlayamadığım bir yerden birtakım kâğıtlar çıkarıyor.

"İşte benim yazım. Beş milyon kopyasını yaptırıp tüm *La Realidad*'a dağıt," diyor bana kâğıtları uzatırken.

"La Realidad topluluğundan bahsediyorsan, bu kadar kopya çok fazla, gerçek gerçeklikten bahsedersen çok az olur," diyorum, yazısını karıştırırken. Başlık:

"6 Nisan 1994'tin, Güneydoğu Saatine Göre Tam 01:30'da Kesin Birleşiminde, Kendini Sanki Özelleştirmenin, Parasal Ayarlamaların ve *La Realidad*'daki Gibi Çarpışmalara Neden Olacak Kadar Et-kili Öteki İktisadi Önlemlerin Zirvesinde Çalışan Bir İşçinin Cebiy-miş Gibi Boşaltmaya Eğilimli Bir Ayla Neoliberalizmin Tarihüstü ve Görülmeye Değer Temeline İlişkin İlk-Doğan Ana Düşüncelere Asıl Yaklaşımının Birinci Temeli Olarak İlk Tahlili İçin Vaat İçeren Mad-deler." (17.987 Bölümün İlk Kısım)

Yazı gayet az ve öz. Hatta, tek bir cümleden oluşuyor:

"Neoliberalizmin egemenliğindeki küreselleşmenin sorunu balonların patlamaya eğilimli olmasıdır."⁸

⁷ "Wacha bato" Caló'da "Şuna bak, adamım!" demektir.

⁸ Bu makalenin başında ve sonunda, Marcos İspanyolca "globos"un çift anlamından yararlanmıştır. "Globos" hem balonlar hem de dünyalar demektir ve spekülâtif finansal balonları hatırlatır.

Okuduktan sonra kafamı kaşıyorum. Durito huzursuzlaşıyor:

“Ee? Ne düşünüyorsun?”

“Ne söyleyebilirim?” diye karşılık veriyorum tedbirli bir şekilde. “En azından toplantının koordinatörleri sentez için birbirleriyle kavga etmeyecektir.”

“İladi! Övgünde cimri davranma! Hem korkma, alçak-gönüllülüğüm herkesçe bilinir. Yazımın açık, ezici, aydınlatıcı, açıklayıcı, tartışılmaz, eksiksiz ve tanımlayıcı olduğunu söyleyebilirsin. Ayrıca bunun yeni bir bilimsel paradigmanın öncüsü olduğunu, iktisat alanında Nobel ödülünü kimin kazanacağını artık bir sır olmadığını, yeni bir bilimin doğduğunu, ‘Duritismo’nun tüm araştırmaları ve iktisat modellerini tamamen değiştireceğini, dünya tarihinin bundan sonra ‘Durito’dan önce’ ve ‘Durito’dan sonra’ olarak düzenleneceğini de sözlerine ekleyebilirsin.”

“Hayır,” diyorum aceleyle, “abartmayalım.”

“Pekâlâ,” diyor Durito silahlarımdan birinin üstünden kayarken, “Şimdi gitmem gerek, bir konser var ve bensiz bir tekerlekli yılanın tekerlerinin patlayacağını herkes bilir.”

Durito ayrılıyor. Ay üzerine bulutlardan bir etek geçirmiş, yanaklarının alı eteğin kenarlarına doğru kayıyor. Ayın altında, hayal kuran erkeklerle kadınlar var, buğday varlığını kutluyor ve ben bitiyormuş gibi, devam ediyormuş gibi, başlıyormuş gibi iç çekiyorum.

Vale. Salud ve üzülmeyin. Ay da umut da hep geri döner. Hiç vazgeçerler mi? Asla!

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: La Realidad’da, Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Amerika Kitası Buluşması sırasında, Koca Antonio, gemiye binenlerin tüm gemilerden sonsuza kadar dışlananlar olduklarını fark etti.

Bu yüzden bindiler, dedi Koca Antonio Subcomandante Marcos’a, çünkü o erkeklerle kadınlar – çoğu yerli olan gençler, kimi mahkûmlar- “artık emirlere uymak istemediler, kaptan ya da tayfa olarak idareye onlar da katılmak istediler” ve gemi-

yi ciddiyetle ve neşeyle daha parlak bir geleceğe doğru ilerletmek, tam birer insan olarak buluşmak istediler.

Ama aslında, diye uyardı Koca Antonio sigarasından nefes alırken, pek çok gölge olacak ve “sözle arzuyu kendinde buluşturan gece yarısı güneşini bulmak için çok çaba sarf etmek gerekecek. Bu yüzden onlara gitmemelerini söyledim, kalırlarsa ayın da kendini davula dönüştürüp rüzgârla birlikte arzuyla çalacağını görecekler. Cırcırböceklerinin düşmekten yakınan tembel yıldızlar olduğunu, ateşböceklerinin gözyaşlarını boyadığını, ışığın gecenin en karanlık köşelerinde dahi görülebileceğini anlayacaklar.”

DURITO: ÖZGÜRLÜK ÜZERİNE

Sivil toplumdan destek isteyen Marcos üç sözcüğün “tanımlarını” sunar: Durito’nun şehere benzettiği *Özgürlük*, Koca Antonio’nun “çember” dediği *Mücadele* ve Marcos’un zamanın kumlarındaki karalamalar olarak tasvir ettiği *Tarih*. Bu bildiri, Demokrasi ve Adalet üzerine yapılan San Andrés’teki Mart müzakerelerinde hükümet sabotajıyla eşzamanlı olarak EZLN ve Zapatista toplulukları üzerindeki baskının artması sırasında yazılmıştır. Ayrıca, EZLN’nin Nisan’da La Realidad’da Birinci Kıtasal Buluşma’yı düzenlemesini takip eder.

Ulusal ve Uluslararası Sivil Topluma
18 Mayıs 1996

Her Neredeyseniz,

Sivil Toplum Hanımefendi, pek çok etkinliğiniz ve sayısız kaygılarınız varken sizi meşgul ettiğim için beni affedin. Size, sadece burada olduğumuzu, kendimiz olmayı sürdürdüğümüzü, direnişin hâlâ bayrağımız olduğunu ve size hâlâ güvendiğimizi söylemek için yazıyorum. Ne olursa olsun güvenmeye

İlk olarak 20 Mayıs 1996’da yayımlanmıştır. Kaynak: *EZLN: Documentos y comunicados*, 3: 2 de octubre de 1995/24 de enero de 1997 (México D.F.: Ediciones Era, 1997). İngilizce’ye çeviren irlandesa.

devam edeceğiz. Çünkü umut, sureti çok ve ismi büyük sevgili hanımefendi, artık bizim için bir bağımlılık. Merhametiniz, ufkun tarihimizin satıldığı çeviklikle kararan kurşuni bulutlarla kaplandığını artık biliyor. Yine de, özgürlüğün hâlâ orada, ileride olduğunu, mücadele etmenin gerekliliğini koruduğunu ve tarihin hâlâ planları tamamlayacak kişiyi beklediğini bilin. İşte böyle. Sizi bir daha göremeyeceğimizden korktuğumuz için, bizi bekleyen günler kadar feci günlere çok iyi uyan bu üç, açık ve basit tanımı kabul edin.

Özgürlük. Durito özgürlüğün sabah gibi olduğunu söylüyor. Bir gelmesini uykuda bekleyenler vardır, bir de uyanık kalan ve ona ulaşmak için gece boyu yürüyenler. Biz Zapatistalar tarihi umutsuzluğa düşüren uykusuzluğa bağımlıyız.

Mücadele. Koca Antonio mücadelenin bir çembere benzediğini söyledi. Hangi noktadan başlarsanız başlayın, asla sonuna gelemezsiniz.

Tarih. Tarih erkeklerle kadınların zamanın kumlarına yazdığı karalamalardan başka bir şey değildir. İktidarlar karalamalarını yaparlar, onları kutsal kitapmış gibi överler ve tek doğru onlarmış gibi karalamalarına taparlar. Sıradan insanlar karalamaları yalnızca okuyabilir. Mücadele edenler geçtikleri sayfaları kirletirler. Dışlananlar ise yazı yazmayı bilmiyorlar... şimdilik.

Sevgili hanımefendi, bu üç çiçeği lütfen kabul edin. Öteki dördü daha sonra gelecek... tabii gelirlerse.

Vale. Salud ve bilgeliğin umudu acının ardında bulma sanatından ibaret olduğunu hatırlayın.

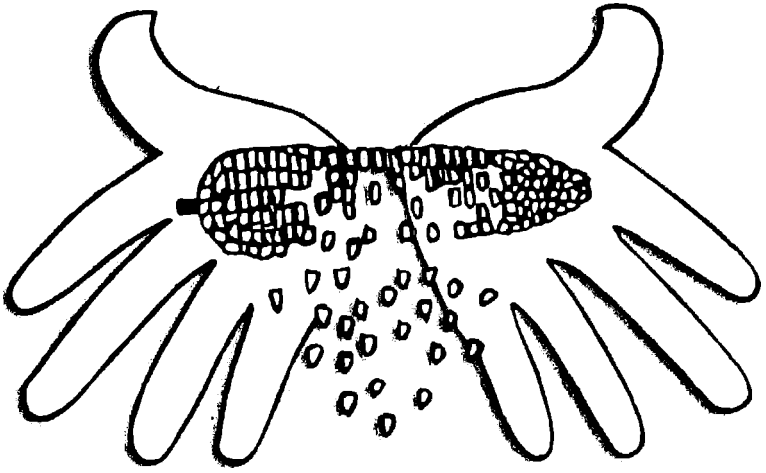
Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Sevgili hanımefendi, sizi aynı yalanı tekrarlayıp duran yetkililer, köşe yazarları ve benzerlerine karşı uyarmayı unuttum. Hiçbir şey çözülmemiyor, her şey paramparça oluyor. Temel olarak iki taş var: Onlarınki, kayıtsız kalmaya devam edeceğinize oynayan savaşın taşı ve bizimki, her şeyi gerçek aşkın titrediği gibi titretecek bir fırtına çıkaracağınıza oynadığımız barışın taşı.

Not: Tercüme eder:

Paris'teki çevirmenler benim Amerikan Kıtası Buluşması'nda "zapatismo bir tesistir" mi dediğimi soruyorlar. Aslında "zapatismo bir sezgidir" dedim, ama zapatismo tesis haline gelirse, bu kötü bir sezgidir. "*Focador,*" *mon cherie*, el feneri anlamındaki "*foco*"dan gelir, mühür anlamındaki "*foca*"dan değil. Islaklığından bahsetmeyeceğim, yoksa başım feministlerle belaya girer. O zaman, ileri.

DURITO'NUN AÇLIK ÜZERİNE YORUMU

Açlığa Karşı ve Barıştan Yana Ulusal Kampanya'ya yazan Marcos, Zapatistaların barış için ve federal hükümetin şiddetine karşı giriştikleri mücadelelerine bağlı olduklarını tekrar doğrular. Ayrıca, Koca Antonio'yla açlık ve umut üzerine biraz sohbet ederler. Durito bu bildirinin sonunda ortaya çıkıp Böceğim İçin Pecan Dondurması Kampanyası talebinde bulunarak neşe katar.

Haziran 1996

Kardeşime 'Tohum'¹ Açlığa Karşı ve Barıştan Yana Ulusal Kampanya'ya,

İlk olarak 9 Haziran 1996'da, *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren ırlandeses.

¹ "Un grano para mi hermano" (Kardeşime Tohum) Karavanı, 10 Temmuz 1996'da Chiapas toplulukları için yiyecek ve erzak götürmek üzere Mexico City Zócalo'sundan yola çıktı.

Erkek ve Kız Kardeşlerim,

Toplantınızdan yararlanıp size selamlarımızı ve düzenlediğiniz ve etrafında toplandığınız işlerle ilgili tebriklerimizi iletiyoruz.

Birkaç hafta önce, yeniden savaşmaktaki isteğini uyuşturucu kaçakçılığına karşı kampanya adı altında gizleyen hükümet kampanyasına, EZLN'nin CCRI-CG'sinin yerli önderleri "Yerli Halklar İçin: Askerlere ve Savaşa Hayır, Mısıra ve Barışa Evet" kampanyasıyla karşılık vermeye karar verdiler. EZLN 1994'ten beri, hükümetin yaptığı her savaş inisiyatiline barış inisiyatifleriyle cevap vermiştir. Bunları biliyorsunuz. Zaman da Zapatista toplulukları da yeniden onurlu bir barışın yanlısı olduklarını bildirdiler, hükümetin barışı ölüm ya da teslimiyetle aynı anlama geliyor. Bu yüzden mutabakata varamıyoruz. Biz, isyankâr yerliler, direnmeye, savaşmamaya ama teslim de olmamaya karar verdik. Durumumuzun pek çok Meksikalı ve öbür ülkelerdeki dürüst insanlar tarafından anlaşıldığına inanıyoruz. Ayrıca direniş gösteren ve isyan edenlerin yalnızca biz olmadığımızı da biliyoruz. Meksika ulusunun yaşadığı topraklarda, Muhalefete boyun eğmeyen, yeni ve daha iyi bir şey üretmek isteyen direniş ve ayaklanma noktaları mevcuttur. Burada, güneydoğu Meksika dağlarında, binlerce Tzeltal, Chol, Tzotzil, Tojolabal, Zoque ve Mam ailesi, yüzlerce yıldır yaptıkları gibi sabır ve umutla direniyor. Siz, çabalarınız sayesinde, sabır ve umudu güçlendirdiniz ve iyileştirdiniz.

Burada, zamanla hayat arasında bir yarış var. "Şimdi açlık zamanındayız. Ve zaman açlık yoluyla insanı öldürmeye çalışıyor. Zamanın yarasını yalnızca umut hafifletir," dedi Koca Antonio, on yıl önce bir hazırlık sabahında, tarlada mısırın zar zor yetiştiğini gördüğünde. "Ne kulübelerde ne de tarlalarda mısır var. Açlığın, beklemenin zamanı şimdi. Mısırın tarlaları nasıl yeniden yeşile boyadığına, yağmurun kuruluğu ve sertliği nasıl yumuşatmaya başladığına bir bakın. O ikisi, mısır ile yağmur, beklememiz gerektiğini, insanın direnmesi gerektiğini, ölmek zorunda olmadığını anlatıyor bize. Mısırın dürüst erkeklerle kadınların kulübelerine ve masalarına ulaşacağı zaman gelecektir, yağmurların üzüntüyü kurak topraktan yıkama zamanı gelecektir. Ancak zamanın zamanı gelirken, pek çoğu da açlık ve üzüntüye yenilerek ölecektir." Koca Antonio çocuklarından birini henüz gömdü. "Başaramadı," dedi Koca Antonio, Doña

Juanita'yla birlikte dünyaya getirdikleri küçük kızın mezarını işaretleyen sazlarla sarılı haçı toprağa batırdıktan sonra.

“Açlık ile insan, insan ile açlık. Birbirine zıt iki şeye verilen adlar bunlar; dünyayı, ölümü, hayatı yaratan ilk tanrılar onları böyle adlandırdı, *açlık* ölüm, *hayat* da insan ismini aldı. Bir nedeni olmalı...” dedi Koca Antonio, mısırın toprağın sadece birkaç santimetre yukarısında olduğunu üzüntüyle gördükten sonra. Puposunu yaktı ve tepeye çıkarken beni de ölümü oyalayabilecek, yenilebilir kökler aramaya davet etti.

Tamam, Koca Antonio'nun bu anısının sizin toplantınızla alakası olmadığını biliyorum; ama karşımdaki tepede yeni ekilmiş bir mısır tarlası ve ufku kirleten üç helikopter görünce aklıma geliverdi işte. O helikopterlerde askerler var, mısır değil. Açlık ve ölüm getiriyorlar, barışı ve hayatı yok ediyorlar. Açlığa Karşı ve Barıştan Yana: Kampanyanızın adı bu değil mi?

“Evet, bu,” diyor (beceriksiz tırmanışım güneydoğu Meksika dağlarında efsane haline geldiğinden, şimdi epey önümde olan) Koca Antonio. “Ya da Ölüme Karşı ve İnsandan Yana,” diyor Koca Antonio beni her zaman olduğu gibi pipo içerek beklerken. Ve herkesin bildiği gibi, mücadele ve umutları tercüme etme konusunda kimse Koca Antonio'nun eline su döremez.

Tamam, konudan uzaklaştığımı ve sözlerimi size teşekkür etmekle ve burada sizi beklediğimizi söylemekle kısıtlamam gerektiğini biliyorum, ama şimdi nasıl olduğunu görüyorsunuz, yağmur, boğucu hava, uykusuzluk... ve Koca Antonio Haziran şafağında görünüyor. Pekâlâ, o halde buyurun:

Teşekkür ederiz erkek ve kız kardeşlerim. Burada sizi bekliyoruz.

Vale. Salud ve açlığa karşı mücadelede kazanması gerekenler, yani çocuklar kazansın.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Durito ne zaman birinin “Böceğim İçin Pecan Dondurması” adında bir kampanya yapmayı aklına getireceğini bilmek istiyor. Ona bunun uyaklı olmadığını söylüyorum, ama

Durito pecan dondurmasıyla karşılaştırılınca, o kadar şair özgürlüğü tanınır, diyor.² Ona biraz tütün verdim. “Tadı dondurmanınki gibi değil ki,” diye karşı çıksa da piposunu doldurup yakıyor, sonra da yazmaya devam ediyor. “Ne yazıyorsun?” diye soruyorum. “Bu bir sürpriz!” diyor, yağmurdan korunmak için küçük bir yaprağın altına sığınırken.

² “*Un helado de nuez para mi escarabajo*” sloganın İspanyolca aslıdır.

BÜYÜK KÖPEKBALIKLARIYLA KÜÇÜK BALIKLAR

Yüce Lacandona'lı Don Durito bir kez daha Marcos'a sunum hazırlamakta yardım eder. Bu defa sunum 1996 Temmuz'unun sonunda, beş farklı Zapatista topluluğunda yapılan Birinci Kıtalararası Buluşma için "Demokrasiye Geçişte Kültür ve Medya" konusu üzerinedir. Durito, 1940'larda Bertolt Brecht'e yazdırdığını iddia ettiği, "köpekbalıkları insan olsa" ne olurdu konulu bir öyküyü anlatır. Sonra da bu öyküyü mikrobilgisayarına ayrıntılı olarak geçirmeye başlar, bölünmüş topluluklar meseline isyan ekleyerek. Bu irdeleme, devlet ödencği ve silah ve eğitim tedarığı, Los Chinchulines ile Paz y Justicia gibi paramiliter güçlerin varlığını, Yerel toplulukları ayırmayı ve Zapatista destekçilerini yıldırmaı hedefleyen ayaklanma karşıtı stratejinin bir parçası olarak artırdığı bir dönemde yazılmıştır.

Temmuz 1996

Temmuz, Haziran gecesinin rutubetli mirasını topluyor, yine de biraz güneşin kurşuni güne sokulmasına izin veriyor. Ay, onun yokluğunun tesellisi olarak, ipek pamuğu ağaçlarıyla orman çamurunun nostaljisini öneriyor. Bozuk

İlk olarak 5 Temmuz 1996'da *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren irlandesa.

bir askeri istihbarat uydusu sıkılıp caka satarak esniyor. Aşağıda, konuşan ve dinleyen, yürüyen, gezen ve bir kez daha yürüyen, bir şeyler arayan erkeklerle kadınları algılıyor. İnsanlar pek çok şeyi arıyorlar, örneğin aradıkları şeyi bulmak için arıyorlar. Bu arayışlarında da mutlu görünüyorlar. İnsanlarda özel bir şey görünmüyor, hepsi sıradan erkeklerle kadınlar. Aslında, aralarından birinin koca bir burnu var, ama bu ayrıntılar dışında her şey normal görünüyor. Evet, İktidarın içi rahat olsun. Önemli bir tehlike gözlenmiyor, silah ya da benzeri bir şey yok, sadece sözcükler var. İyi, bugünün erkeklerin ve kadınların konuştuğu sıradan bir gün olacağına inanıyorum.

Bir saniye! El Sup denilen adamın kapısının yarığından sokulan şey de ne? Hamamböceği mi? Hayır. Uydunun güçlü elektronik mekanizması tüm verileri analiz etmeye başlıyor: boyut, özgül ağırlık, doku, biçim, hız, ritm ve bu karmaşık yazılımın yüksek fiyatını haklı çıkarmak için sakladığı tüm vesaireler. Alan bilgisayarları saniyeler içinde veriyi doğrulamayı bitiriyor ve İktidarın ve günlük alışkanlıklarının kanıtlanmış muhtemel düşmanlarıyla ilgili bütün verileri içeren devasa dosyayla işbirliğine başlıyor. Birden alarmlar çalışıyor, renkli ampuller yanıyor. Biri bunu Noel ağacı sanabilirdi, ekranında “Yüksek tehlike!” yazısı olmasaydı. Bilgisayar kibernetik bir dehşetin içine düşmüş. Büyük kongre binalarındaki küstahlar süper savunma planlarını harekete geçiriyorlar. Finans merkezleri tarihlerindeki en büyük felaketi kaydediyor. Yoğun bir şekilde silahlandırılmış askeri birlikler tüm sınırlarda alarma geçiyorlar. Peki neler oluyor böyle? Bu sorunun cevabı bütün ekranlarda görünüyor:

“Yüksek tehlike! Durito. Yüksek tehlike! Durito.”

Don ve Durito'nun, Yanlışların Düzelticisinin “D”si, “Alışılmadık Böcek” ile “Acil Durum”un “A”sı, “Etkin Gezgin Şövalyelik”in “E”si ve ... “Tehlike, yüksek tehlike!”nin “T”si.

“Şu uydu tam budala,” diyor Durito, yağmurluğunu çıkarıp yerde küçük bir su birikintisine bırakarak. “Şuna bak, beni hamamböceği sandı...”

“Ne okuyorsun?” diye soruyor, şimdi omuzlarımdan birine oturmuş, minik piposunu yakan Durito. Cevap vermiyorum, sadece kitabın kapağını gösteriyorum,

“Bertolt Brecht. *Takvim Öyküleri*. 19/5. 19. Çarşamba.”¹

“Ah! Meslektaşım Bertolt...” diye iç çekiyor Durito, bir yandan da çantamı karıştırırken.

“Ne aradığını öğrenebilir miyim?” diye soruyorum kitabı kapatıp.

“Tütün,” diye cevap veriyor Durito kısaca.

“Tütünü yok,” diye yalan söylüyorum, ama artık faydası yok. Durito bir siyah tütün kesesi buldu ve sırt çantasını doldurmaya hazırlanıyor.

“Buraya nasıl geldiğini öğrenebilir miyim?” Durito konuşmaya devam ederken biçim değiştirmeye başlıyor.

“Ben büyük Lacandona’lı Don Durito’yum. Kılıcı tam zamanında kuşanan adamın, yani *El Mío Cid*’in yeniden canlanmış haliyim. Ben her yaşta kadının sözle anlatılmaz tutkulu hayallerinin lordu ve beyefendisiyim. O yanlarından geçerken erkekler şapkalarını çıkarıp kendi kusurlarını fark ederler. Çocukların hayallerindeki önemsiz bütün yüzeysel neoliberallere hadlerini bildiren kahraman. Ben kılıcı Don Rodrigo Díaz de Vivar’ın, Minaya’nın, Martín Antolínez’in, Pedro Bermúdez’in ve Muñoz Gustioc’un cesaretlerini aşan bahtiyarım.² Ben İrlanda’daki hainin korkusu, Manhattan’daki hırsızın kâbusuyum.³ Ben tam zamanında doğmuş olanım. Ben fakir zavallıların, kadersiz ve mantıksız dolaşan koca burunlu silahşörlerin sonuncu ve ilk umuduyum. Ben...”

¹ Alman Marksist şair ve oyun yazarı Eugen Berthold Friedrich Brecht 1933’te Nazi Almanyası’ndan kaçtı, 1941’de ABD’ye geldiğinde McCartizm’in hedefi oldu. 1949’da Berlin’e dönüp kendi tiyatrosunu kurdu. *Takvim Öyküleri (Kalendergeschichten)* sürgünü sırasında yazdığı öykülerle şiiirlerden oluşan bir eserdir.

² İspanya’nın büyük ortaçağ halk kahramanı Rodrigo Díaz de Vivar, 1040 dolaylarında Burgos’un yakınında doğdu ve 1099’da öldü. *El Cid* sanıyla bilinen De Vivar’ın serüvenleri *El Cid Şarkısı (El Cantar de Mio Cid)* (1150) destanında anlatılır. Minaya Alvar Fanez, Burgoslu Martín Antolínez, Pedro Bermúdez ve Muñoz Gustioz, El Cid’i takip eden şövalyelerdir.

³ “İrlanda’daki hain” şüphesiz halkın hakaretleri arasında Meksika’dan kaçan Carlos Salinas de Gortari’dir. “Manhattan’daki hırsız”sa muhtemelen, uyuşturucu ticaretine girmekle ve İsviçre’ye milyonlarca dolar yasadışı para göndermekle suçlanan kardeşi Raul Salinas de Gortari’dir. ABD yetkilileri tarafından yakalanan ve 1999’da Meksika’ya iade edilen Raul Salinas suçlu bulunup 50 yıl hapse mahkûm edildi.

“Hamamböceği zannedilen bir böceksin,” diyorum kızarak. Durito konuşmasını kesiyor, şaşırması bir şekilde, bana bakmak için arkasını dönüyor.

“Senin sorunun ne?” diyor dışarı nefes verdikten sonra. Çekinerek anlatıyorum:

“Demokrasie Geçişte Kültür ve Medya konulu masada sunum yapmam gerekiyor, ama elimde hazır hiçbir şey yok.”⁴

“Tabii ya! Biliyordum! Kendini ciddi bir sorunla karşı karşıya buldun ve çağdışı gururun yüksek şövalyelik sanatının en iyi ve yüce örneğine başvurmana izin vermiyor. Söyle bana, hantal silahtarım, neden ıstırabın seni alt etmesine izin veriyorsun. Belki de farkında değilsin ama çaresizlerin yardımına koşan, bilge kaderin insanlar arasından seçtiği, yetenekli, kıymetli, heybetli, iyi kalpli, zeki, cesur...”

“Sert bir kabuk?” diye araya giriyorum hemen, çünkü biliyorum ki izin versem, Durito saatlerce gezgin şövalyeliğin gerektirdiği erdemlerden bahsedecek. Ama herkesin de bildiği gibi, masalarda konuşma yapma süresi birkaç dakikayla sınırlıdır. Durito susuyor, tuzağıma düştü.

“Evet, sert ve parlak bir zırh da her şövalyenin ihtiyacıdır. Herkes bunu bilir, ama doğanın bilgeliği niye bunu hesaba katmamış, anlamıyorum. Nerede kalmıştım?”

“Bana Kültür ve Kitle İletişimi Masasındaki sunumumda yardım edecektiniz, efendim,” diye onu acele ettiriyorum.

“Öyle mi?” Durito tereddüt ediyor. “Pekâlâ, öyle olsun bakalım. Cahil bir silahtarın efendisini aldatmaya cüret edebileceğine inanmıyorum.”

“Asla, lordum,” diyorum hürmetle.

“İyi, böyle gülünç bir konuda sana nasıl yardım edebilirim bir bakalım.” Durito omzumdan kalkıp masaya atlıyor. Sırt çantasından küçücük bir mikrobilgisayar çıkarıyor. Kendimi şaşırmaktan alamayıp, “Senin bilgisayarın da mı var?” diyorum.

“Elbette bilgisayarım var, seni serseri! Biz, gezgin şövalyeler işimizi layıkıyla yapmak için sürekli kendimizi yenilemek ve modernleştirmek zorundayız. Sözümü kesme...” Durito bilgisayara yazdı da yazdı... Birisi sonradan o gece dolunay

⁴ Birinci Kıtalararası Buluşma, atölye görevi gören bir dizi *mesa* yani masa etrafında yapıldı.

olduğunu yazdı. Bir süre sonra bir kâbustan uyandım. Rüyamda Zedillo 2000 yılında, aile refahı, toplumsal barış ve savaş yolsuzluğu üzerinde duran zeki bir seçim kampanyası sonucu, büyük farkla bir kez daha seçiliyordu. Şaşırarak etrafıma baktım. Durito aynı masada hâlâ yazmaya devam ediyordu. Esnerken sordum, “Sunum için bir şey bulabildin mi?”

“Sunum mu? Ne sunumu?” diye soruyor Durito, gözlerini mini-mikrobilgisayarın ekranından ayırmadan. Umutsuzca, “Ne sunumu da ne demek şimdi? Kültür ve Medya konulu olan sunum! Bilgisayarda o konuyu araştırmıyor muydun zaten?”

“Bilgisayarda o konuyu araştırmıyor muydun?” diyor Durito, soru sormuyor, Olivio’yu taklit ediyor. Yüzüme bakmadan konuşmaya devam ediyor:

“Elbette ki bir şey araştırmıyordum! Bilgisayarda oyun oynuyordum. Böceklerin postalları yenilgiye uğrattığı yeni bir program buldum.”

Sızlanmaya başlıyorum:

“Ama Durito, bu masa için bir sunum hazırlamazsak, koordinatörler toplantısında beni parça parça ederler. Zaten benim için toplantıyı içeride yapıyorlar...” -burnumu çekiyorum-

“Tamam, tamam,” Durito ellerini omuzlarıma koyup beni teselli ediyor. “Endişelenme. Seni bu ciddi sorundan kurtarmanın bir yolunu bulacağım...”

“Bana yazılı bir sunum mu hazırlayacaksın?” diye soruyorum umutla.

“Hayır, olmaz! Koordinatörler seni çok hırpalamasınlar diye yazılı bir özür metni vereceğim sana. Özellikle hepimiz barış yolunu güçlendirmeyi istiyorken...” Teslim olarak ah çekiyorum. Durito bir süre bana bakıyor, sonra da, “Pekâlâ, böyle yapma. İşte sana sunum,” diyor. Birkaç yazılı sayfayı çıkarıp bana gösteriyor. Pek saklayamadığım bir tedirginlikle kâğıtları alıp minnettarlığımı anlatmak için ağzımda bir şeyler geveliyorum:

“Teşekkür ederim, Durito! Sana ne kadar minnettar olduğumu... Bir saniye! Lacandona’lı Don Durito ve Bertolt Brecht tarafından imzalanmış sunum da ne?”

“Bu kadar garip olan ne?” diyor Durito yine piposunu yakarken. Hiç daha önce ortak sunum diye bir şey duymadın mı? Ortak sunum...”

“Ama Durito, Bertolt Brecht yıllar önce öldü...” diye azarlıyorum.

“Tam bir tarih vermek gerekirse, kırk yıl önce. Biliyorum, sunuma İkinci Dünya Savaşı’nın sonunda başlamıştık, ama bitiremedik. Ama Brecht’in sadece benim ona anlattıklarımı kâğıda döktüğünü belirtmeliyim. Yani senin şu anda yaptığına benzer bir durum. Yalnız bu ayrıntıyı herkese anlatma. Doğumunun 98. yıldönümüne hürmet göstermek adına, Bertolt’un kimi metinlerinin aslında bana ait olduğunu söylemek adil olmaz.”

“Durito...” diyorum kuşku ve kınamayla. Durito dinlemiyor.

“Hayır, bir şey söyleme. Dünya medeniyetinin bana borçlu olduğu kültürü ifşa etme konusunda ısrar etme. Biz, gezgin şövalyeler alçakgönüllü olmalıyız, bu yüzden sunumun sadece bana ait olduğunu söyleme. Oraya ikimizin olduğunu yazdım. Dahası, ortak çalışmaya inanılabilirlik vermek için, 1949 yılında yayımlanan metni ayırdım, öbür bölüme de şu son birkaç satte bir şeyler ekledim. Şimdi, izin verirsene, huzurundan ayrılmak istiyorum, çünkü bu soğuk ve aciz gecelerde, benim güçlü kollarıma ihtiyaç duyacak genç bir kız var mı, bakmalıyım.”

Durito itirazlarımı dinlemeden kapının altından kaçıyor ve bir kez daha Dünya İktidarlarını titretiyor. Sunuma endişeyle göz gezdiriyorum. Başlık inandırıcı:

Bertolt ile Durito’nun bilgeliğin neden dünyayı bilmekte değil de daha iyi olmak için izlenmesi gereken yolları sezmede olduğunu açıklayan ortak sunumu.

Tlaxcala’dan Dalia ile Martina isimli çocuklara ve Zapatista oldukları gerekçeyle tutuklanan mahkûmlara ithaf edilmiştir.

Bölüm 1

Bertolt “Köpekbalıkları insan olsaydı ne olurdu?” sorusuna cevap verir:⁵

“Köpekbalıkları insan olsaydı,” diye sordu ev sahibinin kızı Bay K’ye, “küçük balıklara daha iyi davranırlar mıydı?”

“Kesinlikle,” diye cevap verdi Bay K. “Köpekbalıkları insan ol-

⁵ Bu parça, *Takvim Öyküleri*’nin sonuncu öyküsü “Bay Keuner’in Öyküleri”nden biri olan “Köpekbalıkları İnsan Olsaydı”yı tekrar eder. Asıl öykünün bulunduğu kaynak: Bertolt Brecht, *Werke: Vol. 18, Prosa 3* (Ertste Auflage: Suhrkamp Verlag, 1995), 446–448 [Türkçe’de *Bay Keuner’in Öyküleri*, Çev.: Ahmet Cemal, Mitos Boyut Yay., İstanbul, 1994].

saydı, denizde, küçük balıklar için, içlerinde her tür yiyeceğin, hem bitkisel hem de hayvansal besinlerin olduğu kocaman kafesler inşa ederlerdi. Kutuların oksijen almasına dikkat ederlerdi, her çeşit temizlik ve hijyen önlemini alırlardı. Örneğin, küçük bir balığın yüzgeçlerinden biri yaralandığında, hemen yüzgeci sarılırdı ki köpekbalıkları zamansız bir ölüm sonucu o balıktan mahrum kalmasınlar. Küçük balıkların bunalıma girmesini engellemek için, zaman zaman büyük su festivalleri düzenlenirdi, çünkü mutlu balıkların tadı üzgün olanlarınkinden daha güzeldir. Büyük kutularda elbette okullar da olurdu. Küçük balıklar bu okullarda köpekbalıklarının ağızlarında nasıl yüzmeleri gerektiğini öğrenirlerdi. Coğrafya bilgisine ihtiyaçları olurdu, çünkü böylece büyük köpekbalıkları bir yerlerde yatarlarken onları bulabilirdiler. Asıl mesele tabii ki küçük balıkların ahlaki eğitimi. Onlara, küçük bir balık için en yüce erdemin kendi hayatını memnuniyetle feda etmesi ve köpekbalıkları onlara harika bir gelecek vaat ettikleri zaman onlara inanması olduğu öğretilirdi. Küçük balıklara ancak itaati öğrendikleri zaman geleceklerinin güvende oldukları aşılardı. Küçük balıkların kendilerini her tür temel, materyalist, bencil ve Marksist eğilimlere karşı korumaları ve aralarından biri böyle bir eğilim gösterirse onu hemen köpekbalıklarına bildirmeleri gerekirdi. Köpekbalıkları insan olsaydı, yabancı balık kafesleri ve küçük yabancı balıklar fethetmek için doğal olarak birbirleriyle savaşırldı.

Bu savaşlarda kendi küçük balıklarını savaştırırldı. Küçük balıklara kendileriyle öteki köpekbalıklarının küçük balıkları arasında büyük bir fark olduğunu öğretirlerdi. Küçük balıklar dilsizlerin de çok iyi bildiği üzere, farklı dillerde sessizdirler, bu yüzden de birbirlerini anlayamazlar. Savaşta birkaç başka küçük balığı -farklı bir dilde dilsiz küçük düşman balıklarını- öldüren her küçük balık üstüne takılan yosun madalyayla ödüllendirilir, Kahraman ilan edilerek şereflelendirilirdi. Köpekbalıkları insan olsaydı sanat da olurdu elbette. Köpekbalıklarının dişlerini görkemli renklerle gösteren, ağızlarını içinde hoplamanın bir zevk olacağı eğlence parkları olarak resmeden güzel tablolar olurdu. Deniz yatağı tiyatrolarında, yiğit küçük balıkların coşkuyla köpekbalıklarının ağızlarının içine yüzdüğü oyunlar sergilenirdi. Müzik o kadar güzel olurdu ki küçük balıklar, önlerinde çalan grupla rüyadaymış gibi köpekbalıklarının dişlerinin arasına dalarlardı. Din de olurdu, köpekbalıkları insan olsaydı. Bu din küçük balıklara köpekbalıklarının midelerinde yaşamayı öğretirdi. Ayrıca, köpekbalıkları insan olsaydı, küçük balıklar şimdi olduklarından daha eşit de olmazlardı. Kimileri mevki sahibi olurdu ve ötekilerin sorumluluğunu yüklenirdi. Biraz daha büyük olanlar küçük balıkları yiyebilirlerdi. Bu köpekbalıklarına sadece zevk verirdi, çünkü kendilerine hep daha büyük lokmalar kalırdı. Mevki sahibi olan bu biraz daha iri küçük balıkların, küçük balıklar arasındaki düzeni koruma sorumluluğu olurdu; bunlar öğretmen, memur, kutu inşaatı yetkilisi, mühendis ve benzeri olurlardı. Kısacası, köpekbalıkları insan olsaydı, deniz uygarlaşmaya başlardı.”

1949'da basılan, edebiyat tarihinin Bertolt Brecht'e attığı metin burada bitiyor. Durito geri kalanı 1996'da ekledi:

Bölüm 2

Durito bayrakların doru ata sığınak ve yeni bir dünya olabileceğini göstermeye çalışır ve buğdayın anlayacağı başka mucizeleri de anlatır.

Ancak, büyük ihtimalle, bütün küçük balıkların arasında, köpekbalıklarının öğrettiği zayıf “ben”in arkasında bırakıp özgürlük için, daha iyi olmak için “biz” bayrağını yükseklere taşıyacak küçük balıklar da olacaktır. Bayrağı böylesi sulu bir ortamda yükseltmek bile tek başına, onları mutlu ederdi. O kadar mutlu olurlardı ki kendilerini keşfederler, daha iyi olurlar, konuşmaya başlardı, söyledikleri ilk kelime de “özgürlük” olurdu. Gönderi kullanırlardı, ama köpekbalıklarını yok edecek ve onların iktidarını küçük balıklara bıraktıracak bir isyana yol açmak için değil. Hayır, gönderi tokmak olarak kullanırlar, denizdeki tüm kafesleri yıkarlardı; denizdeki her şey boşaltılırdı ve geriye ne köpekbalıkları ne de küçük balıklar kalırdı, onun yerine böcek soyundan gelen ve ilerlemenin en iyi yolunun geriye gitmek olduğunu bilen yengeçler kalırdı. Tek kelimeyle, en sonunda bir mücadele olurdu; denizde yeni bir kültür yaratma mücadelesi; içinde köpekbalıklarının ve küçük balıklarının olmadığı, balık avcılığı ya da hapishanelerin olmadığı, her şeyi yeniden kuran bir kültür. Onların her zaman iyi ya da daha iyi olduğunu farz etmek için insandan başka bir durumda düşünmek zorunda olmayan bir kültür. Kimsenin ondan bir şey olmasını ya da rengini değiştirmesini istemeden at ya da doru olabileceği bir öykü arayarak hâlâ gezen kayıp doru ata ev sahibi olabilecek bir kültür.

Bertolt Brecht ile Lacandona'lı Don Durito'nun Demokrasi Geçişte Kültür ve Medya Masası için Hazırladıkları Ortak Sunumun Sonu. Berlin-San Cristóbal, 1949-1996.

Sinirim bozuldu. Hangisi daha kötü bilemiyorum: Sunumsuz çıkmak mı? Yoksa Bertolt-Durito ikilisinin metnini sunmak mı? Sonunda bu ikilemi kardeşimin öğrettiği bilimsel yöntemle çözmeye karar verdim. Cüzdanımdan bozuk para çıkarıp havaya fırlattım. Yazı mı, tura mı? Dikkat etmedim. Bu forum masasına geldiğimde, para hâlâ yere düşmemişti. Öte yandan, Durito'nun bu forumdaki sunumunun umulmadık sonuçlar doğuracağına inanıyorum. Yarın gazeteler derin bir mali kriz ve dünyadaki bütün ordularda açık bir tedirginliğin baş gösterdiğini yazacaklar. Kimse bunun nedeninin; yanlış-

ları düzelten, acı çeken genç kızlara yardım eden, ayların sevgisini kazanan, güneydoğu Meksika dağlarında gezen, adaletsizlikle savaşmaktan daha iyi bir girişim, bir kadının bu umutlu köprüünün uyandırmaya çalıştığı gülümsemesinden daha güzel bir ödül olmadığına inanan, neoliberalizmin zeki tenkitçisi, gezgin bir şövalye, pipo içen, geveze bir böcek olduğunu bilemeyecek.

Vale. Salud ve dağlarda çoğalan denizin ayı ve derisi de olsun.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

YEDİ SESTE YEDİ SUNUM: SİYASET VE "BOLSALAR" (ONLARINKİYLE BİZİMKİ)

Birinci Uluslararası Buluşma açılışında Marcos şişede bulduğu yazıyı sunar. Yazı, Zapatista olmakla suçlanan tutuklularla dünyadaki tüm mahkûmlara ithaf edilmiştir. Sonra Durito neoliberalizm, terlikler, taraklar, diş fırçaları ile *bolsalar* arasındaki ilişkiyi açıklar. *Bolsa* sözcüğü İspanyolca'da hem para ve hisse senedi, tahvil gibi gayrimenkuller; hem de çanta, torba, cüzdan gibi eşyalar anlamına gelir. Durito'ya göre, *bolsalar* iki türe ayrılır: "onlarınki" ve "bizimki." Bu bildiride Olivio ile Koca Antonio'nun öyküleri ve Julio Cortázar'ın yazıları üstüne yorumlar da vardır.

31 Temmuz 1996

İlk olarak Monique J. Lemaitre tarafından Chiapas-L 9/14/96'da internette yayımlanmıştır. İngilizce'ye kimin çevirdiği bilinmiyor.

Önsöz

Bu yazı Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Uluslararası Buluşma'nın Birinci Masası'nda sunulacaktır. Herkesin bildiği gibi Birinci Masa ("masa" inatçı *Zapatudoların* Buluşma'daki konferansa gelen konukları eğlendirmek ve La Realidad'ın müşfik bataklığını daha da dostane göstermek için kullandıkları bir imadır) "Taraklar, Dış Fırçaları, Terlikler ve Yeni Bir Siyaset Biliminin öteki kavramlarına dair" adını taşır.¹

Ne? Adı bu değil mi?

Öyleyse ne? "Şimdiki siyasetimiz ne ve nasıl bir siyasete ihtiyacımız var?" mı?

Gerçekten mi? *Zapatone*lerin hayal güçlerinin çok zengin olduğunun da uydurma bir masal olduğu açık, yani çok büyük olduğunu düşünen burun masalı gibi. Neyse, bunu şimdilik bir kenara bırakalım. Bu bir önsöz, dolayısıyla önsöz görevini yerine getirmesi, yani okuyucuyu ya da dinleyiciyi önsözün arkasından gelenlerin okunmaya ya da dinlenmeye değer olduğuna inandırması (ya da yazılanların beş para etmediğini fark ettiğinde hayal kırıklığına uğraması halinde onu yatıştırması) gerekir. Bu sunumun siyaset tartışmalarına katkısı tartışılmaz; yazı ilim, kanaat ve öbür tatlarla dolup taşmış. Bu sunumun bu Buluşmaya ve bu masaya gelişi bir başka galaksilerarası buluşmaya layık. Ancak bir hayalperest'in "buluşma" dediği şu kıtalararası hezeyandan sağ salim çıkana kadar bekleyecek. Bu sırada size kısa bir açıklama yapayım. Bu yazı, dağın *juliosu*nun bize sunduğu kucağı kamçılayan bir fırtınanın ortasında gelen boş bir likör şişesinin içinde bulundu. Bize kucak açmaya devam eden bir başka Julio, yani Julio Cortázar kendi gezegenlerarası Buluşmasını bir günde yaptı, dahası kendisine, bize *Seksen Alemde Devri Gün* yapmayı öğretme lüksünü de tanıdı.² Bu dünyalardan birinde Julio bize adı "Kişisel Son Ezgiler" adındaki kendi sunumunu gönderdi.

¹ Marcos bu bildiride Zapatista sözcüğüyle oynar. İspanyolcadaki *-udo* ve *-on* ekleri köke zenginlik ya da aşırılık anlamı katar. *Zapatero*'nun sözcük anlamı kunduracıdır.

² Arjantinli sürgün Julio Cortázar'ın *Seksen Alemde Devri Gün* (*La vuelta al día en ochenta mundos, Siglo XXI Editores: Mexico, 1967*) gibi denemeleri toplumsal eylemciliğe bağlılık içinde hayal ile gerçeği yan yana getirir. *Julio* adı İspanyolca'da temmuz anlamına gelen *julio* sözcüğüyle yan yana kullanılmıştır.

Bu yüzden, İlanımefendi, bukalemunun çok renkli halı üstünde gezinmesini çok kimse anlayamaz; benim imtiyazlı rengimle kimliğim ancak yakından bakarsanız anlaşılabilir, herkes sol tarafta, kızılın üstünde yaşadığımı bilir. Ama bu tercihlerden asla açık açık söz etmeyeceğim, belki sonra ona da sıra gelir. Ne bir şeye söz veririm ne de bir şeyleri inkâr ederim. Daha iyi bir şey yaptığımı, yaptıklarımı da çoğu kişinin, hatta birkaç polis komiserinin bile, anlayacağını düşünüyorum. Çünkü kimse bulunamayacak derecede kaybolmaz, çünkü birçok şair tebeşirle kuzeyin, güneyin, doğunun, batının, bu korkunç, güzel dünyanın hapishane duvarlarını doldurmaya devam eder.³

İşler böyleyken, bu 'Temmuz'da Julio'yu anmakta, iki Julio'yla birlikte dünyanın dört bir yanındaki karakollarda bulunan tutukluları hatırlamakta zarar yok. Önsözün bir yazıyı birilerine ithaf etmek için uygun bir yer olmadığını biliyorum, ama iki Julio Güneydoğu Meksika dağlarının tatlı sıradanlığını şişedeki mektupla bozma konusunda işbirliği yapmışlar galiba. İçinde mektup olan bir şişe dağlarda, fırtınanın ortasında bulunabiliyorsa, ithaf da önsözün ortasında pekâlâ bulunabilir. Bu nedenle, mektuplar, şişeler, Juliolar ve karakollardan söz etmişken, bu sunum...

Zapatista olmakla suçlanan tutuklulara,
Onların vasıtasıyla,
Dünyadaki tüm siyasi tutuklulara;
Bütün kayıp Zapatistalara,
Onların vasıtasıyla,
Dünyadaki bütün siyasi kayıplara ithaf edilmiştir.

Pekâlâ, şimdi şişede bulduğumuz, bugün Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Birinci Uluslararası Buluşma'nın Birinci Masası'nda sunulan yazıyla devam edelim. Zaten buluşmalardan bahsettiğimize göre, birileri *Zapaterolara* bu delilik hareketlerine böyle uzun isimler vermemelerini söylerse, insanlık için önemli bir şey yapmış olur. Bu buluşmanın ismi o kadar uzun ki sonuna geldiğinizde bir şeylere karşı gelemeyecek kadar yorulmuş oluyorsunuz.

³ Bkz. *Seksen Alemde Devri Gün*.

Nerede kalmıştık?

Haa, evet. Şişede bulduğumuz sunumda. Kâğıdın üstünde tarih olmasa da, bilgisayar destekli bilimsel araştırmalar; yazının herhangi bir günde, dünyanın herhangi bir yerinde ve dünyada yaşamış ya da yaşayan herhangi bir insan tarafından yazılmış olabileceğini saptadı. Yine de en önemli şey, açığa çıkarılamadı. İyi ve de kötü bilinen en büyük merkezlere danışıldı ama hiçbir sonuç alınamadı. Bu şişenin içeriğini kimin son damlasına kadar boşalttığı ya da bu imkânsız varlığın içerde bulduğu zevke onu ne garip bir dansın ittiği de belirlenemedi. Herkesin bildiği gibi, aslında bütün insanlar zevki olmaları gereken yerde, yani ayaklarında duarylar.

Birinci Bölüm

Olivio uçaklardan, helikopterlerden ve İktidarın yerli Zapatistaların isyankâr onurunu cezalandırmak için kullandığı öbür tehditlerden korkmanın yersiz olduğunu açıklıyor.

Birkaç gün önce, dünyanın Amerikalı köşelerinden birinde bir grup insan toplantı yaptı. Arkadaşlarımdan biri de o toplantıya katılmıştı. Bir grup ileri gelen kişinin Zapatista isyanına kadeh kaldırıp selam göndermek için bir araya geleceğini bildiren bir e-posta almıştım. Kadeh kaldırma kısmını öğrendiğim için müteşekkiri mi olmalıydım yoksa pişman mı bilemedim, ama her iki şekilde de ondan yararlanıp selama mektupla karşılık verdim ve mutfaktan bir fincan kahve getirmelerini rica ettim. Kahve için gitmedim, yalnızca, içecek sunacak olurlarsa kadehi reddetmek için nazik bir bahane arıyordum. Tamam, e-posta yoluyla içilmez biliyorum, ama teknoloji böyle hızlı ilerliyorken, yarın ne olacağını bilemezsiniz. Meksika'da yüksek hükümete savaş açmak için faksı, bildirilerini dünyaya duyurmak için de İnterneti ve uydu iletişimini kullanan bir gerilla hareketi olduğu söyleniyor. "*Cosas veredes Sancho,*" derdi Durito, neyse ki o bu bölümde yok.⁴

Şimdi bu çamurda, affedersiniz toprakta bahsi geçen arkadaş yürüyor. Sizi etkilemeye çalışmıyorum, ama bu arkadaş yıllardır benim de arkadaşım. Tabii ki bunu o bilmiyor. Buraya uzun zaman önce geldi. İyi dostlar nasıl gelirse öyle geldi, yani mektuplarla. "Arkadaşım" diye söz edeceğim arkadaş çamura saplanmış olmak ve karşı çıkamaktan yararlanarak dünyada direniş sözcüklerinin sayısız olduğunu ve bunların şimdi Zapatista yerlilerinin çatılarından, dünyanın her yerinden gelen binlerce onurlu erkekle kadın tarafından paylaşılan çatılardan, akan sağanak yağmur gibi olduğunu söylüyor. Arkadaş dünyada yağmur arayanlardan. Amerika'ya düşen her küçük direniş

⁴ Bkz. "Durito IX"daki dipnot.

damlasını toplayarak yürüyor, ötekiler gibi. Afrika'da, Asya'da, Okyanusya'da, Avrupa'da başka yağmur avcıları, Kibrin kuru gücü tarafından yazılan atlamalarla dolu tarihte yer bulamayan direniş öyküleri avcıları var. Buraya gelen tüm yağmur avcılarının üstümüze yağmur yağması için toplandığımızı fark ettiklerini ve bizi ıslatan sözler kızkardeşimizse yağmurun da arkadaşımız olabileceğini anladığımızı düşünüyorum. Yani bu, erkek kardeşlerle kız kardeşlerin buluşması demenin ıslak ifadesiyle yağmurcuların buluşması.

Bir kere arkadaşıma Olivio'dan bahsettiğim bir mektup yazdım. Ona şunları anlattım:

Olivio bir Tojolabal çocuğu. İlenüz beş yaşında bile değil; yani bu topraklardaki binlerce yerli çocuğu öldüren yüksek bebek ölümü tehditi altında hâlâ. Olivio'nun beş yaşından önce tedavisi mümkün bir hastalıktan ölme riski Meksika adındaki bu ülkede en yüksek düzeyde. Ama Olivio hâlâ yaşıyor. Olivio "Zup"un arkadaşı olma ve Binbaşı Moisés'le futbol oynama cesaretini gösteriyor. Binbaşının oynadığını söylemek biraz küstahça olur. Aslında tek yaptığı, her çocuk gibi, bir Zapatista subayının en önemli işinin çocuklarla oynamak olduğunu düşünen Olivio'dan kendini kurtaracak kadar topu uzağa fırlatmak.

Uzaktan izliyorum. Olivio topa kanınızı donduran bir kararlılıkla vuruyor; bir de o tekmenin hedefinin kendi ayak bileğiniz olduğunu bir düşünün. Ama yok, Olivio'nun tekmesinin hedefi küçük bir lastik toptu. Bu aynı zamanda da bir mecaz. Gerçekte, tekmenin yarısı ve gücü Chiapas gerçekliğinin çamurunda buluyor kendini, tekmenin sadece bir kısmı topu kararsız ve kısa yörüngesine gönderiyor. Sonra Binbaşı topa hızla vuruyor, top benim yanımdan geçip uzağa gidiyor. Olivio azimle topun peşinden koşuyor (burası ve gerisi spor spikeri sesiyle okunmalı). Bir ağacın gövdesiyle toprağın dışına çıkmış kökünden çeviklikle sıyrılıyor, Olivio'nun amansız, kararlı ve yıldırım gibi ilerleyişi karşısında korkuyla kaçışan iki *chuchitonun* (Chiapas sakinlerinin dilinde "köpek yavruları") yanından hoplayarak geçiyor. Defans geride kaldı ("Yeniperr" ile Jorge yere oturmuş, çamurla oynuyorlar, yani Olivio'nun önünde rakip yok), ağzındaki birkaç dişi sıkıp topu raydan çıkmış tren gibi dizen Olivio'nun karşısındaki kale silahsız. Tribündeki kalabalığa umut dolu bir sükûnet hâkim olmuş... Olivio -sonunda- topu yakalıyor. Tam bütün galaksi nefesini tutmuş ağırlı delegecek (doğruyu söylemek gerekirse, farz edilen rakip kale direklerinin ardında sadece bir ayçiçeği, ağaç dalları, dikenler, sazlar var, ama kale görevi görüyorlar ya) bir şut beklerken, tam "gooooo!" haykırışı taraftarların boğazlarından çıkmaya hazırlanırken ve her şey dünyanın yaşanmaya değer olduğunu ispat etmeye hazırlanırken, işte tam o sırada Olivio topun peşinden yeteri kadar koştuğunu düşünüp aniden yönünü ve mesleğini değiştiriyor, tepesinde uçan büyük karkuşu cezasız bırakmamak için sapanını hazırlıyor, böylece evine ve midesine bir faydası olacağını düşünüyor. Bu... Nasıl tanımlanır ki? Ani bir değişiklikti (kardeşim "tam bir Zapatista

davranışı” derdi), ayrıca eksik, tamamlanmamış bir şeydi; adeta karşılık bulmayan ve dudaklarda asılı kalan bir öpücük gibi.

Ben takımlarla futbolcuların oranları ve kayıtlarına bakan, beraberlik, galibiyet ya da mağlubiyetlerin ardındaki mantığı mükemmel bir şekilde açıklayabilen, ihtiyatlı, ciddi ve çözümleyici bir taraftarım. Gerçekte, takımı yenildiğinde kendi kendine üzülmesinin yersiz olduğunu, yenilgiyi zaten beklediğini, gelecek maçta sonucun farklı olacağını ve gereksiz akıl yürütmelerle gönlünü aldatacak buna benzer başka şeyleri söyleyen taraftarlardan biriyim. Ama şimdi aklımı kaybettim; insan ırkının yüksek değer yargılarının aldatıldığını gören bir taraftar olarak (yani futbolla alakalı olanlar), tribünden zıplıyor (aslında bir kütüğün üstünde otuyordum), kızarak, Olivio'nun kendi onuruna, profesyonelliğe ve sportmenliğe yakışmayan davranışına, futbolcuların her şeylerini taraftarlara borçlu olduğunu belirten kutsal kanunu bilmezliğine itiraz etmek için doğruca ona yöneliyorum. Olivio geldiğimi görüp gülümsüyor. Yolumda donakalıyorum. Şekatten durduğumu sanma, arkadaşım.

Beni donduran Olivio'nun sevecen gülüşü değil.

Elindeki sapan...

Evet, arkadaşım, haklısın. Yarın askeri üniformalar sadece kıyafet balolarında giyilsin diye, birinin üniforma giymesi gerektiğinde, bunu örneğin futbol oynamak için yapsın diye, bugün bizi asker yapan sakın öskeden size bir gülücük çıkarmaya çalıştığım aşikâr, biliyorum.

O gün ıslak *julionun* sekiziydi, öteki Julio'nun dediği gibi, doğa sanatı taklit eder. Birkaç gün sonra bugün, Olivio'nun ayak-kabılarını kullanması gerektiği gibi, yani topa vurmak için kullandığını gördüm. Olivio topun arkasından koşarken, La Realidad'ın üstünden Özel Harekât Birliği askeri uçağı geçiyordu. Olivio taşa takılıp düştü. Görevini tam anlamıyla yaptı, yani hayranlık uyandıracak bir kararlılıkla ağlamaya başladı. Biz de tam oradaydık; uçak La Realidad'da saldırgan avına çıkmıştı. Olivio ağlıyordu, ben de ağacın gölgesinde sigara içiyordum, tam bu sırada inanılmaz bir olay gerçekleşti; Olivio ağlamayı kesip gülmeye başladı. Gerçekten. Olivio çılgınlıklarını tazelemek için nefes aldığı sırada başını kaldırıp askeri uçağı baktı. Sonra içine hava çekmekten vazgeçip gülümsemeye karar verdi. Somurtarak içimden “Bu çocuğun sonunda kafayı yiyeceğini söylemiştim,” diye geçirdim. Yok, taş kalpli olduğumu sanmayın. Derhal kırmızı alarm ilan edip çocuk psikiyatristi göndermeleri için BM'ye aracı yolladım. Olivio'yu deliliğiyle yalnız bırakamazdım, yanında birisinin bulunması gerektiğini düşündüm. Ancak BM yalnızca çokuluslu silahlı kuvvetlere konuşlanma yetkisi verirken hızlı hareket ettiği için, Olivio'ya dikkatlice yaklaşıp bu ani sevincinin mantıksızlığının nedenini öğrenmenin daha akıllıca olduğunu düşündüm. Belli bir mesafede durup nazikçe sordum:

“Daha biraz önce ağlıyordun, şimdi de gülüyorsun. Neden?”

Olivio gülümseyerek yerinden kalktı ve “Askerin uçağına baktım. Ben düştüğüm zaman, ağlarım, sonra yerimden kalkarım, olur biter. Ama şu uçak düşerse ne ağlayabilir ne de yerinden kalkabilir,” dedi.

Olivio yeniden topu kovalamaya başladı. Ben yerime geri koştum, kırmızı alarmı ve BM’ye aracı göndermeyi iptal ettim, onun yerine CCRI’ya kazanacağımızı ve Olivio’nun da en azından Bölük Komutanlığı rütbesine yükseltilmesi gerektiğini bildiren bir savaş raporu gönderdim.

Bu terfi Olivio’yu heyecanlandırmışa benzemiyor. Aksine Olivio beni büyük, büsbüyük bir merdiven yapıp gece gökyüzüne tırmanmaya ve ayı top yapıp oynamaya ikna etmek için kafamı ütöleyip duruyor.

İkinci Bölüm

Yağmur, julio ve Koca Antonio bugünü on yıl önceden haber veriyor.

Yağmur yere düştü. Daha doğrusu yağmur yere düşecekken rüzgâr onu belinden yakaladı. Koca Antonio ile ben o gece ava çıkmıştık. Koca Antonio *milpada* yeni yeni çıkmaya başlayan mısırı çalan satıcıyı öldürmek istiyordu. Satıcının gelmesini bekledik ama onun yerine bizi neredeyse boş ambara sığınmak zorunda bırakan rüzgârla yağmur geldi. Koca Antonio kendine içeride rahat bir köşe buldu, ben de girişte oturdum. İkimiz de sigara içiyorduk. Koca Antonio hapşurdu, bense yağmurun her zamankinden daha değişken olan rüzgârın dans ederek ona açtığı yolda bir baştan öbür başa salınmasını izledim. Bir süre sonra rüzgârla yağmurun oyunu bitti ya da başka bir sahneye geçtiler. Fazla zaman geçmeden yağmurdan geriye hiçbir şey kalmamıştı, tabii cırcır böcekleriyle kurbağaların sağır eden yarışmasından başka. Koca Antonio’yu uyandırmamak için sessizce dışarı çıktım. Ilava nemli ve sıcaktı, tıpkı şehvet bedenlerin dansını bitirdiğinde olması gerektiği gibi.

“Bak,” diyor Koca Antonio, sonra da eliyle batıda bulutlardan oluşan perdelerin arkasından etrafa bakan bir yıldızı işaret ediyor. Yıldıza bakınca göğsümde garip bir acı hissediyorum. Hüzünlü ve keskin bir yalnızlık acısı gibi. Yine de gülümsüyorum, Koca Antonio sormadan nedenini açıklıyorum,

“Bir atasözünü hatırladım. ‘Parmak güneşi işaret ettiğinde ahmaklar parmağı bakar.’” Koca Antonio katıla katıla gülüp “Güneşe bakanlar daha da aptaldır, çünkü kör olurlar,” diyor. Koca Antonio’nun ezici mantığı atasözünün ne anlama geldiğini kekeleyerek anlatmama neden oluyor. Koca Antonio gülmeye devam ediyor, ama bana mı gülüyor, açıklamama mı yoksa parmak güneşi işaret ettiğinde güneşe bakan aptala mı bilmiyorum. Koca Antonio oturuyor, silahını bir köşeye koyuyor, eski ambardan bulduğu silindir benzeri bir şeyle sigara yapıyor. Şimdi sessiz olup dinleme vakti, diye düşü-

niyorum. Onun yanına oturup pipomu yakıyorum. Koca Antonio sigarasından birkaç nefes çektikten sonra sözcükleri yağdırmaya başlıyor.

“Bir süre önce, sana elimle yıldızı işaret etmiyordum. Elimin yukarıdaki yıldıza dokunması için ne kadar uzağa yürümem gerekeceğini düşünüyordum. Senden elimle yıldız arasındaki mesafeyi hesaplamamı isteyecektim, sonra sen parmağın, güneşten bahsetmeye başladın. Hâlbuki sana ne elimi ne de yıldızı gösteriyordum. Söylediğin atasözündeki ahmağın akıllıca bir seçeneği yok; güneşe bakarsa, kör olmasa bile yukarı bakıp durmaktan yürürken sendeleyecektir, parmağa bakarsa kendi yolunu bulamayacak, ya olduğu yerde duracak ya da parmağı izleyecektir. Sonuçta, güneşe bakan da parmağa bakan da aptaldır. Yürümenin, daha doğrusu yaşamının büyük doğruları yoktur, hesapladığında oldukça küçük olduklarını görürsün. Gece, biz güne ulaşmak için yürüdüğümüzde gelir. Yalnızca yakın hedeflere bakarsak, kısa mesafeler kat ederiz. Çok uzaklara bakarsak da çok sendeleriz, yolumuzu kaybederiz.” Koca Antonio dinlenirken soruyorum,

“Uzağa ve de yakına bakmayı nasıl öğreneceğiz?”

Koca Antonio sigarasını ve sesini tazeliyor.

“Konuşarak ve dinleyerek. Yakında olanlarla konuşarak ve onları dinleyerek. Uzakta olanlarla konuşarak ve onları dinleyerek.”

Koca Antonio elini tekrar yıldıza doğru uzatıyor. Eline bakıp “İlayal ederken yukarıdaki yıldızı görmelisin, savaşırken yıldızı işaret eden eli. İlayat budur. Bakışını sürekli olarak kaldırıp indirmektir,” diyor.

Koca Antonio'nun köyüne döndük. Birbirimizden ayrıldığımızda şafak daha yeni yeni aydınlanıyordu. Koca Antonio dışarı çıkıp mera kapısına kadar bana eşlik etti. Dikenli tellerin öbür tarafına geçtiğimde ona dönüp şöyle dedim,

“Koca Antonio. Elini yıldıza uzattığında elini de yıldızı da görmedim...” Koca Antonio sözümü kesiyor,

“Ya? Çok iyi. O zaman ikisi arasındaki boşluğu gördün.”

“İlayır,” dedim. “İkisi arasındaki boşluğu da görmedim.”

“O zaman neyi gördün?”

Gülümseyip uzaklaşmaya başladım, bu arada da “Elinle yıldız arasında bir porsuk vardı ona bakıyordum,” diye bağırdım.

Koca Antonio yere bakıp bana fırlatacak bir şey aradı. Bir şey bulamadı mı yoksa ben mi isabet ettiremeyeceği kadar uzaklaşmıştım, bilmiyorum. Silahı yanında olmadığı için şanslıydım.

Yürüdüm, yakına ve uzağa baktım. Yukarıda ve aşağıda ışık geceyle gündüzü bir araya getirmişti, yağmur Temmuzla Ağustos bağlamıştı, çamurun üstünde yürürken tökezlemelerim daha az acıyordu. On yıl sonra uzakta olduklarını düşündüğümüz insanlarla konuşmaya, onları dinlemeye başlayacaktık. Hepinizi, hepinizle...

Üçüncü Bölüm

Şanlı, asil Lacandona'lı Don Durito taraklar, terlikler, diş fırçaları, bolsalar (onlarınkıyla bizimki) ve Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtalararası Buluşma arasındaki tuhaf ilişkiyi açıklar.

Burada gök kül rengi. Sanki gece ayrılmaya, gündüz gelmeye üşeniyor. Şafak uzun süredir asılı duruyor, gecesiz gündüzsüz uzun bir süre. Aşağıda, geniş gölgeli küçük ipek pamuğu ağacının yanında silahlarla hayaller nöbet tutuyor. Ancak her şey yolunda gibi. Çamur, gezinen ışıklar, becerikli gölgeler. Sadece ağacın çevresinde hareket var. Orada oturmuş, el kol hareketleri yaparak konuşan adamı güçlü bir mercekle görebilirsiniz. Yalnız galiba, delirmiş olmalı. Durun bir dakika! Yanındaki şey ne? Minyatür müzesinden zırhlı bir giysi mi? Bozulmuş, küçük bir savaş tankı mı? Zırhlı ve hareketli minik bir sığınak mı? Gerçeklik karasına oturmuş ufak bir savaş gemisi mi? Bö... Bö... Böcek mi?

“Çoook komik, çoook komik,” diyor Durito meydan okuyarak yukarı bakarken. Ben de bakışlarımı yukarı kaldırıyorum, ama ağacın koyu yeşil gölgesiindeki kurşunilikten başka bir şey görmüyorum.

“Kiminle konuşuyorsun?” diye soruyorum biraz daha şikâyet ve itiraz dinledikten sonra.

“Savaş tankıyla cesur ve yiğit bir gezgin şövalyeyi bile birbirinden ayırt edemeyen şu küstah uyduyla.” Durito uyduya hareket çekip bana dönüyor. “Nerede kalmıştık, ezik silahtarım?”

“İçine düştüğüm beladan nasıl kurtulabileceğimi anlatacaktın.”

“Ha! Şu mesele! Örselenmiş göğsünde taşıdığın yoksul kalbinin, yazgının seni benim gibi bir gezgin şövalyenin yanına koyarak sana ihsan ettiği iyiliği anlamaktan aciz olduğunu görüyorum. Yüce tanrıların insanların kaderlerini çelik tellerle yazdıklarını ve kötü büyüücülerin, ulu hayırseverlerin doğal inayetine engel olmak ve senin gibi küçük adamların acılarından zevk almak için, borsaya para yatırmanın yanı sıra, bu tellerle sena düğümler yaptıklarını anlamalısın, seni zavallı, ahmak fani. Küçük derken burnunu hesaba katmıyorum. Ama iyilerin gücü çocuklarını bu büyüücülerin ahlaksız emellerine terk etmedi. Bu kötü acı ve talihsizlik düğümlerini kesmek, tarihi dürüstlikle dokumak, yanlışları düzeltmek, yoksullara yardım etmek, bilgisizleri bilgilendirmek, kısacası insanlığı utancından kurtarmak için gezgin şövalyeler burada. Bunu anlarsan, ellerimdeki kerameti, sözlerimdeki bilgeliği, gözlerimdeki ışığı da anlarsın...”

“... Bir de başıma açtığın büyük belaları,” diye Durito'nun sözünü kesiyorum. Tereddütle duraklamasından faydalanıp eski, güzel iftira sporunu yapıyorum, “Çünkü şanlı gezgin şövalyem, terlikler, taraklar ve diş fırçalarıyla ilgili saçma bölümde, Kıtalararası Buluşma'ya çağrı mektubunuza bastığınız mührünüze ve elinize yön verenin ellerinizdeki keramet, sözlerinizdeki bilgelik, gözlerinizdeki

ışık olduğunu size hatırlatmak benim görevim. Ayrıca, herkes bunun Cortázar'ın *cronopio*larının ucuz bir kopyası olduğunu söylüyor...”⁵

Durito eleştiriyi duymazlıktan gelmek yerine karşı saldırıya geçiyor, “Yalan söylüyorlar! Bunu nasıl söyleyebilirler? Böceklerin somutlaştırdığı zenginliği Julio'ya gösteren ben, büyük Lacandona'lı Don Durito değil miyim?”

Bu defa da ben onun sözünü kesiyorum. “Yok, böcek değil *cronopio* olacaktı...”

“Cronopio ya da böcek! Aynı şey! Çabuk söyle, benim mükemmel yazımın bir başkasından alındığını ima etme ciüretinde bulunan alçak adam da kim,” deyip kılıcını çekiyor Durito.

Bazı önemli kabahatlerini açıklıyorum,

“O bir alçak değil. Üstelik o adam da değil, kadın. Ayrıca çalıntı yaptığını ima etmiyor, bunu açık açık duyuruyor ve hiç utanmadan altına imza atıyor.”

Durito biraz dalgınlaşıyor,

“Kadın mı? Kadınlar Ekskaliburumun gazabından korkmadan istedikleri her şeyi söyleyebilirler. Bu ona kötü büyüler yapan, sadece iyilik düşünen aklına kötü düşünceler sokan sapkın bir büyüücünün işidir. Evet, kesinlikle öyledir. Herkesin bildiği gibi, kadınlar en büyük şövalyenin adını, yani benim adımlı duyduklarında hayranlık ve gizli bir arzuyla iç çekmekten başka bir şey yapamazlar. Bu yüzden o büyüücünün yaptığı kara büyüünün etkisinin geçmesini beklemekten başka yapılacak bir şey yok. Ya da onu bulduktan sonra, kollarımı yetkilendiren güç ve adalet, ona büyüsünü bozduracak. Böylece sorun da çözülecek. Dostumuz Julio'yu rahat bırakalım, belki de onun sayesinde bu julio bizi yağmurlara boğmaz.”

Durito, kendisini gözetlediğini söylediği uydunun hayal gücüne bağlı olarak ağaç dalını ya da kılıcını kınına koydu. Vazgeçmiyorum. Stratejimi değiştiriyorum,

“Öyle olsun, efendim, rehberim. İlakınızda kötü konuşan şu sefil, derhalbüyüden kurtulup yeniden hayranlıkla size teslim olsun. Olmazsa şayet, korkunç bir şekilde cezalandırılsın. Dünyayı vuran neoliberal hükümetlerden birine sözcü olsun, gezegeni yönettiğini sanan güçlü suçluların psikiyatristi olsun...”

“Tamam, tamam! Bu güzellik için bu kadar ceza fazla!”

Durito'nun âlicenaplığı tutuyor. Ben durmuyorum,

“Benim sorunuma gelince, bilgeliğin efendisi, size beni bu beladan kurtarmanız için yalvarıyorum, zira Buluşma La Realidad'da bir gerçeklik haline geldi ve herkes terlik, tarak ve diş fırçası gereksiniyle ilgili tatmin edici bir açıklama bekliyor.”

“Açıklama mı?” Durito bana sert bir bakış atıyor.

⁵ Cortázar'ın *Historias de cronopios y famas* (Barcelona: Bolsillo, 1970) adlı eseri gerçeküstü öykülerle çizimleri bir araya getirir. Bkz. Cortázar, *Cronopios and famas*, çev. Paul Blackburn (New York: Pantheon Press, 1969).

“Evet. Davetiyeye göre, Buluşma’ya gelen bütün safdiller, affedersiniz misafirler bu gariplik için bir sebep bulmalılar,” diyorum onu yatıştırmak için.

“İyi. Böyle yazıldıysa, böyle yazılmıştır. Yazılanlara uymak bizim görevimizdir. O zaman sana söylediklerimi yaz. Yazarken çok titiz davranmalısın, çünkü bu siyaset biliminde devrim yaratacak bir katkı, dahası dikkatleri şu çalıntı suçlamalarından ve öteki büyülerden başka tarafa çekecek.”

Hemen bir dolmakalem çıkardım, ama tabii ki kalemin mürekkebi yoktu. Durito durumu derhal fark etti ve nereden geldiği bilinmez zarif bir devekuşu tüyü ile mürekkep hokkası çıkardı.

“Bu nedir?” diye sordum bir tüye bir de hokkaya bakarak.

“Haa! Afrikalı bir böceğin hediyesi,” diye caka sattı Durito.

“Afrikalı mı?”

“Evet. Sadece kendinizin mi Kıtalararası Buluşma düzenlediğinizi sanıyordunuz? Biz böcekler de buluşuyoruz,” diyor Durito.

Başka soru sormadım. Afrika’da böcek olduğunu bile bilmiyordum. Beni endişelendiren, terlikler, taraklar ve diş fırçaları bilmesini çözmekti, bu yüzden daha fazla zaman kaybetmeden, Durito’nun dediklerini yazdım...

Bir Sonraki Numara Durito (Neoliberalizm, Terlikler, Taraklar, Diş Fırçaları ve Bolsalar)

“Bolsalar mı?” diye sordum, “Ama davetiyede *bolsalarla* ilgili bir şey yazmıyordu...”

“Yazmıyor muydu? Burada bir sorun var. Herhalde *bolsaları* eklemeyi unuttum. *Bolsaları* da ekleyince herkesin konuyu daha iyi anlayacağına eminim. Sözümü kesme. Yaz, yaz!” Durito beni acele ettiriyor. Söyleyeceklerine pek güvenemesem de yazmaya devam ediyorum.

a) Terlikler postallar yerine giyilebilir. Bana kulak vermiş olsaydınız, çamurdan korunmak için o çeşit çeşit postalları boşuna yanınızda getirmediniz. Postallar da terlikler de aynı derecede çamur çeker ve aynı hevesle kayarlar. Haksız mıyım? Postallar gereksiz, aynı zamanda da tehlikelidir. Bu nedenle yanınızda terlik getirmeliydiniz, bu sayede en azından yerde bu kadar zaman harcamanız ve bu kadar çamurlanmanız için iyi bir bahaneniz olurdu.⁶

b) Ayrıca, terlikler gayet kolayca, rahatlıkla ve hızlı bir şekilde çıkartılabilir. Aşıklarla çocuklar bana hak vereceklerdir, çünkü bu iletinin derinliğini sadece çocuklarla aşıklar anlayabilir. Bunun yanı sıra, kış yaklaşıyor, kendimizi sıcak tutmamız lazım. Terlikler sayesinde moda dünyasında fırtına yaratacak bir kreasyon yapabiliriz. Dolayısıyla, bu Buluşma, Postallara Karşı ve Terliklerden Yana

⁶ Buluşma’nın beş günü boyunca sürekli olarak yağmur yağdı.

Kıtalararası Buluşma olsun. Bunun adı da öbürü kadar uzun, ama inanın, daha tanımlayıcı.

c) Taraklar nostaljinin bulaşıcı bir hastalık gibi etrafı sardığı bu tür olaylarda çok faydalıdır. Küçük bir kâğıt parçasına üsleyerek de bir çalgı elde edebilirsiniz. Müzik kalbi ve ayakları mutlu eder. Dans etmek için terlikten iyisi yoktur. Mutlu kalp ve ayaklarla dans edersiniz. Dans da bir çeşit buluşmadır, e bunun da bir buluşma olduğunu unutmayalım.

d) Bu yüzden, taraklar tüm Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtalararası Buluşmacılar için vazgeçilmezdir. Tabii saç taramak için de kullanılır. Diş fırçalarıysa sırtınızı kaşımakta kullanılan paha biçilmez araçlardır. Farklı renkleri, şekilleri ve boyutları vardır. Değişik değişik olsalar da hepsi diş fırçası görevi görürler, bu görev de herkesin bildiği gibi sırt kaşımadır. Sonuncu genel kurul toplantısına şunu sunacağım: kaşınmak zevklidir. Eminim herkes bu fikre katılacaktır. Kısacası diş fırçaları Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtalararası Buluşmacılar için çok gereklidir. Hayal kurma ve dans etme konusunda postallar işe yaramaz, terlik giymekse mantıklıdır. Taraklar müzik ve aşk için her şeyin bahane olduğunu gösterir. Diş fırçaları ise farklı farklı olsalar da insanların eşit olduğunu gösterir.

e) Dans, müzik, zevk ve ötekilerin farkında olmak. İşte bunlar neoliberalizme karşı ve insanlıktan yana buluşmanın sloganlarıdır. Biri bunları anlamıyorsa, ruhunun yerinde bir karton var demektir.

f) *Bolsalar* ikiye ayrılır: onların *bolsaları*, bizim *bolsalarımız*.

1) Onların *bolsalarına* “borsalar” denir. Değersiz olmalarıyla tanınırlar. Üstleri deliklerle doludur, bu da borsa spekülâtörlerinin işine gelir, zira onların tek meziyetleri hükümet yetkililerimizin uykusuzluğunu ve kâbuslarını artırmaktır.

2) Bizim *bolsalarımız*sa borsa olarak bilinirler. Adlarından da anlaşıldığı gibi, içine bir şeyler koymaya yararlar. İhmalden dolayı üstlerinde delikler açılrsa da bu deliklere umut ve utançla yama yapılabilir. İçine diş fırçası, tarak ve terlik sığdırma gibi büyük bir meziyetleri vardır.

g) *Finale fortissimo*: İçine diş fırçası, tarak ve terlik sığmayan bir borsa işe yaramaz.

İşte size neoliberalizme karşı ve insanlıktan yana yedi tanımlayıcı ve kesin madde. *Tan tan. Son.*

Dördüncü Bölüm

Ünlü gezgin şövalye koca burunlu silahtarıyla söyleşir, çantalar toplanır, başka mucizevî ve korkunç olaylar anlatılır.

Durito bir kaplumbağa için fazla huzursuz görünen Pegasus'a semer vurdu. Durito bir türlü susmadı. Bazen Pegasus'la, bazen benle, bazen de kendi kendine konuşuyor. Durito ayrılma vaktinin geldiğine bizi mi yoksa kendini mi inandırmaya çalışıyor? “Ağır olalım; eski çamlar bardak oldu. Ben deliydim, hâlâ da deliyim...” Gö-

rüldüğü üzere Durito edebiyat tarihini kendine en yaraşır biçimde uyarlıyor.⁷

Durito telaşla koşuşturup duruyor; onun ciddi bir böcek olduğunu bilmesem, yaptığının karışık bir dans olduğunu düşünürdüm. Çantalarımızı toplama zamanı geldiğinde üzıldüm, çünkü çok az şeye sahip olduğumu fark ettim. Neyse ki yetecek kadar buğdayım var. Oysaki Durito kitaplarını küçük yaprağından *Pegasus*'un sırtına taşımak için birkaç kere gidip geldi.

Durito'nun dinlenmek için durmasından faydalanıp "Nereye gittiğimiz belli mi?" diye soruyorum. Durito soluklanmaya uğraştığı için, belirsiz bir el hareketleriyle orayı burayı işaret ediyor.

"Peki gideceğimiz yer çok uzak mı?" diye soruyorum.

Durito sonunda konuşabiliyor,

"Bir gezgin şövalyenin görevi dünya üzerinde cezalandırılmamış adaletsizliğin olduğu bir tek köşe kalmayana kadar her yeri dolaşmaktır. Görev her yerdedir ve hiçbir yerdedir. Hep yakındadır, ona hiç ulaşamaz. Gezgin şövalyelik yarına ulaşana kadar at sürer. Sonra dinlenir. Fazla zaman geçmeden yürümeye başlar, çünkü sabah onun önünden gitmektedir, mesafeyi de epey açmıştır."

"Yanımıza ne almalıyız?" diye soruyorum biraz daha ciddileşerek.

"Umut..." diyor Durito ve göğsünde taşıdığı *bolsayı* işaret ediyor. *Pegasus*'a binerken de ekliyor,

"Başka bir şeye ihtiyacımız yok. O yeter..."

Beşinci Bölüm

Ay, şehvet ve neşeyle dans eder.

Gene dolunay. Doğu dağlarının yüksek şeridinin ardında cilve yapıyor. Büyük eteğini dikkatlice topluyor, küçük ayaklarıyla ilerliyor, dağın sırtını merdivende yürüyormuşçasına tırmanıyor. Zirveye ulaştığında, beyaz etekliğini yayıp kendi etrafında dönüyor. Ayın kendi ışığı dağın aynasından yansıyor ona cılatunlar, mavi-ler armağan ediyor. Dönüp dururken bir rüzgâr yüzünü okşuyor ve ayı yukarı kaldırıyor. Rüzgâr kör gözleri, boş bakışlarıyla ayın yağmurun nemlendirdiği belini yakalamaya çalışıyor boşuna. Oysa ay rüzgâra bakmaz. Kör olduğu için değil. O sadece kendine bakar, yağmurun oluşturduğu gölcüğün aşağıdaki gerçeklikten sunduğu yansımasına bakar. Aysonunda elini ve belini rüzgâra uzatır. Artık birlikte dönmeye başlarlar. Geceyi birlikte geçirirler. Dans ederek.

⁷ Bu sözler *Don Quijote*'nin ölüm döşegindeyken Sancho Panza'ya söylediği "Ağır olalım; eski çamlar bardak oldu. Ben deliydim, artık akıllıyım; La Manchalı Don Quijote'ydim, şimdi, dediğim gibi, İyi Yürekli Alonso Quijano'yum," sözleriyle yapılmış bir oyundur. Bu satırlar "Don Quijote'nin hastalanışına, vasiyetine ve ölümüne dair" adlı 74. Bölüm'de geçmektedir. Cervantes, *Don Quijote*, çev. Roza Hakmen, 883.

Islak ve mutlu. Ama gecenin dans pisti artık gidiyor, ay da birkaç saat sonra yoruluyor. Rüzgâr onu doğudaki dağa yatırına kadar belinden tutarak taşıyor. Hep kör olan rüzgâr ayın yanağına bir veda öpücüğü kondurmak ister, ama yanlışlıkla dudaklarını öper. Bu bir yanlışlık mıdır? Ay onu affeder, ama acele etmesi gerekmektedir. Batıya kaymadan, iki şekil görür; bunlardan biri küçük ve yuvarlak, öbürüyse uzun ve hantaldır. Bu iki şekil geliyor mu gidiyor mu bilemez, tek bildiği yürüdükleridir. Bu yüzden saklanmadan önce, bu iki kişinin bir anlığına yukarı doğru, aya tırmandığı izlenimini verir...

Altıncı Bölüm

Öykücü bir parantez açar, yağmurla ayı, öykücünün kendisi de dahil orada yürüyen insanların ruhlarını çökerten acılar, üzüntüler ve benzerilerinin ortasına koyar.

Ay yeni yeni kendini göstermeye başladı. Belki de çiçek kılığına girmiş bir sözü yenilemek için. Ama kıskanç olduğunda, yağmur onu bulutların, sisin ardına sakladı. Bu, yalnızlığın acı çekeceği bir şafak. Öykücü yalnız, o yüzden de olanları anlatmayı ya da kendisine söylenenleri yazmayı bırakma hakkı olduğunu düşünüyor, böylece harflerden oluşan keskin bir tirbuşonla görüşünü ve adımlarını engelleyen kederi sökme-ye karar veriyor. Öykücü konuşuyor, daha doğrusu fısıldıyor,

Keşke gök vatanım, yarın bayrağım olsa! Ne çok insan, ne çok renk! Umuttan bahsetmek için ne çok sözcük! Şimdi ölümden bahsetmenin sırası mı? Ben çeşit çeşit insanları, renkleri, umutları düşünenebileyim diye onlar mücadele vererek ölmediler mi?

Burası ölülerimizden söz etmek için uygun bir yer mi? Değil mi?

Öyleyse onlara kim söyleyecek, hayal kurarak ölen canlı kanın olduğunu, bu yüzyılın doğurduğu en iyi erkeklerle kadınların bir gün buraya geleceğini? Kim bu insanlardan neoliberalizme karşı ve insanlık için savaşıırken şehit düşen Zapatistalara “beni unutma” hatırası isteyecek? Ölülerimiz sandalyeleri nerede? Onlar bizimle oturmayacaklar mı? Hangi konferans masasında onların sokaklarda, dağlarda döktükleri kanlar sunulacak? Bu ölülerin sessiz münazaralarına kim başkanlık edecek? Bize ses veren, yüz, isim ve gelecek veren bu ölülerin kanına nasıl bedel biçebilirsiniz?

Konuşabilir miyim? Bu kutlamada ölülerimizden bahsedebilir miyim? Ne de olsa bunları onlara borçluyuz. Burada olmamızın sebebi onların burada olamaması aslında. Öyle değil mi?

Benim kardeşim ölü. Kardeşi ölü olmayan var mı? Benim kardeşim ölü. Başına isabet eden mermiyle öldü. 1 Ocak 1994 şafağıydı. Mermi de erken kalkmıştı. Kardeşimi alnından öpen ölüm şafakta uyanıktı. Kardeşim güleç bir insandı, ama artık gülemiyor. Kardeşimi cebimde saklayamadım ama onu öldüren mermiyi sakladım. Başka bir günün şafağında, mermiye nereli olduğunu sordum. Bana “Güçlü bir insanın hükümetinin görevlendirdiği bir askerin tüfeğinden çıktığını,” söyledi. O güçlü insan bir başka güçlü insana hizmet ediyormuş,

o güçlü insan da bir başka güçlü insana, o da dünyanın başka bir yerindeki güçlü bir insana. Kardeşimi öldüren merminin vatanı yok.

Mermileri değil de kardeşlerimizi ceplerimizde tutmak için vermemiz gereken mücadelenin de vatanı yok. Bu yüzden Zapatistaların üniformalarında çok sayıda büyük cebi vardır. Bu cepler mermiler için değil, kardeşler içindir.⁸ Tüm *bolsaların* amacı da bu olmalı.

Dağ da kardeşleri koruyan bir *bolsadır*. Dağ bazen denize benzer. Bazen de gece gündüze benzer. *El mar. La mar. El mañana. La mañana*. Denizle sabahın cinsiyetleri yoktur. Belki de bu yüzden onlardan korkarız ya da belki de bu yüzden onları arzularız.

Ayrılmak ne acı! Kalmaksa ne üzücü!

Artık gidiyorum. Ama önce bir şey demek istiyorum: Kalp denizle sabahın içine sığabileceği bir *bolsadır*. Sorun denizle sabahı göğsünüze nasıl koyacağınızda değil, kalbin denizle sabahı taşıyan bir *bolsa* olduğunu anlamaktadır.

Öykücü gider. Geceyle birlikte gider. Yağmurla birlikte gider. *Julio*yla birlikte gider. Öteki *Julio Seksen Aletinde Devri Gün*'de yerine getirilecek görevle ilgilenmek için kalır. *Julio* bir yolculuğa hazırlanıyor. Yolculuk *cronopio*ların ülkesine.

Tabii ki gezgin *Cronopio* başka bir ülkeye gidiyor, bir gün kendi ülkesine döndüğünde, rengârenk kâğıt parçalarının üstüne gezi anılarını yazıp herkes okuyabilsin diye evinin köşesinde gelen geçene dağıtacak. *Famalara* mavi kâğıttan verecek, çünkü *Famalara* onları okuduğunda yüzleri yeşile dönecektir, tabii *Cronopio*lar bu iki rengi yan yana görmeyi pek sever. Hediye aldıklarında kızaran *Esperanza*laraysa beyaz kâğıt sunacak, böylece umutlar yanaklarını koruyacak. *Cronopio* evinin köşesinden yanına onun gezi anılarını da alan değişik ve güzel renklerin her yöne dağılmasını izleyecek.

Sonsöz

Hesapların neden tutmadığı açıklanır, toplama ve çıkarmanın sadece umutlar toplanıyorsa ve olumsuz düşünceler çıkarılıyorsa işe yaradığı gösterilir.

Bu bölümün başlığının “Yedi Seste Yedi Sunum” olduğunu biliyorum ve sadece altı sesin geçtiğinin, başlık gayet açık olduğundan, hatta yedi seste yedi sunum olduğunu yedi kere tekrar ettiğinden bunun burada bitmeyeceğinin farkındayım. Ancak efendim ve lordum, aşkta sihirbaz, savaşta büyücü olan gezgin şövalye *Lacandona*’lı *Don Durito* ayrılacağımızı, gitmemiz gerektiğini, yedinci sesin değerli olduğunu ve hesaba katılacağını, yedinci sözün her birinize ait olduğunu söylüyor.

Hoşça kalın. Umarım biri sonra bize neler olup bittiğini anlatır.

⁸ Bu paragraf Big Noise Film tarafından çekilen *Zapatista*’ adlı belgeselde *Mumia Abu Jamal* tarafından okunmuştur (1996).

Vale. Salud ve eşkıyalar “Ya *bolsanızı*, ya *canınızı*?” diye sorarlarsa, canımızı vereceğiz.

**Güneydoğu Meksika dağlarından,
El Sup Marcos
Dünya Gezegeni, Temmuz 1996**

Not: Durito canlı Pegasus’una bindi bile. Pegasus saatte 50 santimetreyi aşan hızlarda başı dönen bir kaplumbağa. Bu yüzden çıkışa varması biraz zaman alacak. Bu sırada ben de size “Güneydoğu Meksika dağlarına, gerçekten değerli olan *bolsaların* bizim, sizin, biz olan herkesin olduğu yere hoş geldiniz!” diyorum.

Salud, bir kez daha. *Salud* ve bavulunuz, cepleriniz ve uyku tulumlarınızı onarmak için bol bol umudunuz ve teva-
zununuz olsun.

Girişle çıkışı karıştırdığından kafası karışmış El Sup.

AŞK VE TAKVİM

İpek pamuğu ağacının tepesinden yazan Marcos Durito'nun yazdığı şişe içine koyulmuş bir mektup bulur. Mektupta yakında çıkacak olan *Uykusuz Yalnızlığa Dair Öyküler* adlı kitaptan, her zaman geç kalan bir adamın kendi ölümünü nasıl kaçırdığını anlatan bir öykü de vardır. Durito'nun mektubu "azgın fırtınaların yaklaştığını" bildiren bir uyarı notuyla biter. Geçen Haziran'da, Halkın Devrimci Ordusu, yani EPR (*Ejercito Popular Revolucionario*) Guerrero'da ortaya çıkmış, Başkanın 1 Eylül Ulusa Seslenişi'nden hemen önce yedi Meksika eyaletinde saldırılar düzenlemiştir. 2 Eylül'de, EZLN, müzakerelerde hükümetin samimiyetinden şüphe eden ve Zapatista temsilcilerine saygı gösterilmesini talep eden "taban topluluklarının emirleri üzerine" barış görüşmelerini askıya aldı. İlerleyen haftalarda, topluluklara karşı daha da fazla baskı uygulandığını ve askerlerin EZLN'nin dağ kamplarına ilerlediklerini bildirdiler.

Bildiriler içinde gündüz yolculuğu
Ulusal ve Uluslararası Basına
18 Eylül 1996

Hanımfendiler ve Beyefendiler,

İpek pamuğu ağacının tepesindeyim hâlâ. Bildirilerden bir kâğıt uçak yapıp tüm gücümle havalandırdım. Hemen ardından yağmur başladı. “Kâğıt gemi yapmalıydın!” diye gemiden bağırdı Diğer Benliğim. Uzakta, gece yerini dostça, tembel şafağa bıraktı.

Vale. Salud ve kim bugünün çıplak toprağına bakıp yarın çiçek açacağını tahmin edebilir?

Numancia dağlarından¹

Subcomandante Insurgente Marcos

Tekrarlanan Not:

İpek pamuğu ağacı dengesiz geminin direğidir.

Direğin en yüksek noktasında (tamam, bunun bir ağaç dalı olduğunun farkındayım, ama ikisi de birbirlerine çok benziyor) ufka bakıyor, ona hayat veren şimşekte ıslıl ıslıl parlayan bir donanma borusunun görüneceğı anı bekliyordum. Gece karanlık bir fırtınaydı ve doğuya yönelen ay pek az seçilebiliyordu. Denize, küçük beyaz kum yığınının görülmesine olanak veren bir yansıma düştü. Denizin geceleyin sürprizli olduğu doğrudur, ama beyaz kumdan oluşan bir tepeyi çok nadir görebilirsiniz. Asker yığınları, ölü yığınları, hatta para yığınları görmek olağanüstü bir olay değildir, ama beyaz kum yığını görmek öyledir.² Teleskopa uzandım, ayın kumsalı aydınlattığı

¹ Şu anda Kuzey İspanya olan eski kent Numancia'nın sakinleri M.Ö. 134'te Romalılar tarafından istila edilmektense, topluca intihar etmeyi tercih etmişlerdir. 7 Eylül 1996 tarihli bir bildiride Marcos, Miguel Cervantes'in *Numancia Kuşatması*'daki “En güçlülerin hakkı, hakkın özünü çiğnemektir. İktidar (Roma) ahlak ile özgürlüğün (Numancia) düşmanıdır. Numancia Dünya'nın mahkûmlarına, onları intihara değil, direnişe ve nihai zafere sürüklemesini söyler,” sözünden alıntı yapar. Bkz. *La Jornada* 1995/24 de enero de 1997 (México, D. F.: Ediciones Era, 1997), 377-79.

² Marcos, “24 denizkızı, altın mercanlar, geminin bunalımın kum yığınlarına oturması ve açık denizlerde korsanları tehdit eden öbür tehlikelerin neoliberal nağmeler”den bahseden ve ilk olarak *La Jornada*'nın Yıldönümü Eki'nde (22 Eylül 1994) yayımlanmış olan “Umutsuzluktan Umuda Yapılan Uzun Yolculuk”ta kullanılan istiareyi canlandırıyor.

verde X gemisinin burnunu görmeyi amaçlıyordum, ama gece yağmurunun kara gürültüsünden başka bir şey yoktu. Şimşek köpüklü borunun görünmesini sağlıyordu, ancak bu defa liman tarafında. O yöne döndüm ve büyük, beyaz bir yığın gördüm. Durun! Sulu boru tekrar liman tarafında! Bu bir korsan gemisi mi yoksa atlıkarınca mı? Hımmm... Her şey kum yığınının hareket ettiğini gösteriyor. Hımmm... Tek gözümü teleskopa dayayıp görüntüye odaklanıyorum, kendi kendime bu hareket eden bir beyaz kum yığını değilse, o zaman balina da olabilir, diyorum. Evet, Moby Dick gibi beyaz bir balina! Evet, bu o! Başka kim kendini böylesi bir masumiyetle sunabilir? Córdoba Montoya mı?³ Hayır, bahsettiğimiz korsanlardan biri değil o. Evet, o Moby Dick! Ve işte burada yapayalnızım. Son denizci de kasırgada boğuldu. Aslında, o bir kadındı, ama bu durumda aynı şey. Moby Dick'i Pavese'nin şu satırlarını söyleyerek takip ettim:

Hiçbir ses suyun sessizliğini bozamaz

Şafakta.

Ve hiçbir şey suyu titretemez

Göklerin altında. Yıldızları seyrelten bir ılıklik yalnızca.⁴

İpek pamuğu ağacı bir yazı turadır.

İpek pamuğu ağacının tepesinde, gururumu ve popomu yaralamadan nasıl aşağı ineceğimi düşündüğüm sırada, Diğer Benliğim geldi ve pek zahmete girmeden, damdan düşer gibi konuşmaya başladı: "Herkes konuşuyor... Yukarıdakinin yazı tura atıldığını, tura geldiğini ve senin 'İfa!'n onu 94'ün 'Ya

³ Carlos Salinas'ın Eski Genelkurmay Başkanı Córdoba Montoya, görevi için ayrıcalıklı bir gücü elinde tutuyordu. Colosio suikastına, uyuşturucu ticaretine ve yönetimle bağlantılı başka suçlara adı karıştığından, bu bildiri *La Jornada*'da yayımlandığı gün Meksika Kongresi tarafından sorguya çekildi.

⁴ İtalyan şair ve yazar Cesare Pavese, Melville'in de eserleri olmak üzere İngiliz ve Amerikan edebiyatından da çeviriler yapmıştır. 1935'te "anti-faşist eylemlerle" suçlanarak üç yıllığına ıssız Brancalone köyünde hapsedilmişti. Orada en tanınmış eseri olan *Lavorare Stanca*'yı tamamladı. Faşist İtalya'nın canlı eleştirilerinden biri olan bu eser ilk olarak 1936'da yayımlanmıştır. Bkz. *Hard Labor*, çev. William Arrowsmith, (New York: Grossman Publishers, 1976). Burada alıntısı yapılan metin *Creazione* (1935) şiirindendir.

Basta!'sından daha çok yaraladığı için seninkini atlatacaklarını söylediğinden söz ediyor.”⁵ Ürkmüyorum bile, ağacın neresinde mezar için uygun yer olabileceğini düşünmeye başladım. Yararı yoktu. “Aşağı inmeliyim,” diyorum Diğer Benliğime. Alaylı alaylı bakarak “Korkuyor musun?” diye soruyor. “Asla ama asla,” diye cevaplıyorum, “ama orada” (ufku işaret ediyorum) “iyi günler geliyormuş gibi görünüyor. Burada kalırsam, en güzel kısmını kaçıracam...”

“Öyleyse,” diyor ve “cehennemde görüşürüz!” diye cümlesini bitiriyor.

İpek pamuğu ağacı uçmaya heves eden bir adadır.

Bir şişe bulutun üstünde yüzerek geldi ve ipek pamuğu ağacının dallarından birine takıldı. Dikkatlice yaklaştım -bu yükseklikte bir yerden düşmek düzenin 1988'deki çöküşü kadar sert olurdu- ve şişeyi aldım.⁶ Tahmin edebileceğiniz üzere, şişenin içinde bir mektup vardı. Mektup Durito'dan geliyordu:

Sevgili çökmüş Cyrano'cuğum,

Bir kez daha senin ipek pamuğu ağacında mahsur kaldığını öğrendim. Bu, sen aynalar ve yukarı düşünüş hakkındaki saçmalıklarınla kendinden geçtiğinde oluyor. Şu anda gelip seni kurtarmam mümkün değil. *Boğucu Geceye Dair Öyküler*'in ikinci cildini yazmakla çok meşgulüm. Adı bundan böyle *Uykusuz Yalnızlığa Dair Öyküler* olacak. Bir editör bulabilesin diye mektupla beraber bir örnek gönderiyorum.

⁵ Sözü edilen 'Ha!' Marcos'un 3 Eylül 1995'te *La Jornada*'da yayımlanan, Başkan Zedillo'ya mektubuna bir göndermedir. “*Segundo Informe de Gobierno*” (İkinci Hükümet Raporu)’nın gayri meşruiyetine cevaben, Marcos Zapatistaların hükümetin barışı getirme isteğini göstermesini umutsuzca beklediklerini belirtir, hükümetin “terör havası yarattıklarını” ve “artık Zapatistalara saldıracak kadar kamuoyunu kendi taraflarına çektiklerini düşündüklerini” iddia eder.

⁶ 1988 Başkanlık seçimleri ülke çapında yapılan pek çok türde hileyle anılır. Özellikle, federal seçim komisyonu, oylar sayılırken bir bilgisayar “sistem çöküşü”nü rapor etti. Sistem, bir hafta boyunca bozuk kaldı ve bu hafta içinde muhalefete verilen oyların yok edildiği anlaşıldı. Her ne kadar seçimi kazananın PRI adayı Carlos Salinas olduğu açıklansa da, PRD adayı Cuauhtémoc Cardenas'ın, Salinas'ın aldığı %37 oydan daha fazlasını, kamuoyu yoklamasındaki oyların %39'unu aldığı düşünülüyor. Resmi sonuçların açıklanmasından on gün sonra, yarım milyonun üstünde insan Mexico City'nin Zócalo meydanında seçim hilesini protesto etti.

Aşk ve Takvim

Bir zamanlar her şeye geç kalan bir adam varmış. Gecikmesinin nedeni ne tembel ya da yavaş oluşu ne saatinin geri kalması ne de bunu alışkanlık haline getirmesiymiş. Nedeni bu adamın başka bir zamanda, zaman öncesinde yaşamasıymış. Çok da öncesinde değil ama çok az gerisinde. Örneğin, takvim Eylül ayını gösterdiğinde, bu adam Nisan sabahında yürüyormuş. Bu yüzden de onun baharı asla karşıtıninkiyle karşılaşmazmış. Ancak, ölüm zamanın geçmesine boyun eğmeye devam etmiş ve insanlara tahsis edilen günler, geceler akıp giderken o da yokluklar getirmeyi sürdürmüştü. Ama bu adam hiç dakik olmadığı için, ölümünün saatine hep gecikmiş ve onunla asla buluşamamış, çünkü Ölümün takvimi takip etmesi gerekiyor-muş. Ölüm o canı askıda bıraktığını, o adamın çoktan ölü olması gerektiğini, ama geciktiği için hâlâ canlı kaldığını biliyormuş. Adam yaşamaktan ve yürümekten -bu durumda ikisi aynı şey- yorgun düşmüş ve Ölümü aramak için yola koyulmuş. Böylece zamanla zaman-sızlık birbirlerini geçip durmuşlar; Ölüm onu alabilmek için adamın gelmesini beklemiş, adam da ölebilmek için Ölümle karşılaşmayı. Takvimde bu ikisinin karşılaşabileceği bir gün yoktur. *Tan-tan.*

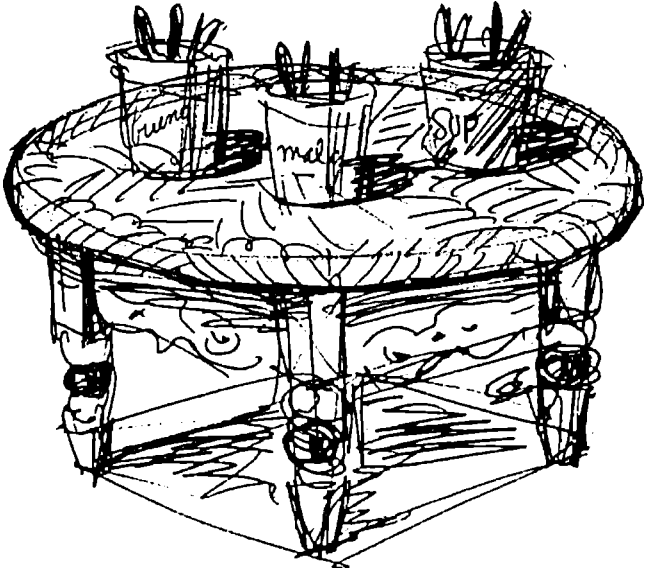
Ne düşünüyorsun? Yok, övgülerini sonraya bırak. Şimdi ayrılıyorum. Sana sonra yazarım, koca burunlu, çürümüş silahtarım.

Lacandona'lı Don Durito

Not: Dümeni sıkı tutmayı unutma, azgın fırtınaların geleceğini söylüyorlar.

Durito'nun mektubunun sonu. Yorum yok.

SİHİRLİ ÇİKOLATA TAVŞANLARIN ÖYKÜSÜ

İyi, Kötü, Çirkin'e hürmeten, Durito Marcos'a hükümetin EPR ve EZLN'yle ilgili yorumuna gönderme yapan bir fabl yazar. Hükümetin iki grubu da bertaraf etme girişimi Marcos'u Zapatistaların EPR'nin "kötü" isyancılarına nispetle "iyi" isyancılar rolünü oynamayacaklarını söylemeye teşvik eder. Bu bildiri, devam eden düşük yoğunluklu savaş korkusunu ve bir yandan bölgede askeri varlığını artırırken, bir yandan da barış müzakerelerine yerli olmayan temsilciler gönderen hükümetin barış istediğini ifade etmesiyle ilgili çelişkileri vurgular. Kapatılmayı reddeden EZLN barış görüşmelerinde salonu terk edeceğini açıkladı. Ayrıca Yerli Hakları ve Kültürü üzerine 16 Şubat'ta imzalanan San Andrés Anlaşmaları'nı tartışmak için, EZLN ile öteki yerli gruplar tarafından düzenlenen Birinci Ulusal Yerli Kongresi'ne katılmak için Mexico City'ye temsilciler göndereceğini ifade etti. Hükümet bu bildiriye, Chiapas'tan ayrılan Zapatistaları tutuklamakla tehdit ederek tepki verdi.

Ulusal ve Uluslararası Basına
29 Eylül 1996

Hanımfefendiler ve Beyefendiler,

İlişikteki bildirilere dikkat ederseniz çok memnun olacağız.¹ Chiapas'lı PRI'cilerin kasıtsız mizahı çok yaşasın! Río Perlas Geçidindeki San Caralampio ejidosunun PRI yerlileri, ziyaret edildiklerinde COCOPA'ya ciddi bir şekilde, hükümetten yardım aldıklarını, bu yardımların (dört ampulle bir teybe güç veren) güneş pilleriyle bir koyun çiftliği olduğunu söylediler. Ülkenin geniş bir yerli nüfusu ile Orta Amerika'daki bütün ülkelerden daha fazla doğal kaynağı olan en fakir eyaletlerinden birinde, Meksika hükümeti emellerini yineliyor: elektrik üreticileri için sadaka niyetine güneş pilleri, onurları için silaha sarılanlara gelecek vaatleri olarak koyunlar. "Keşke hepsi öyle olsa," diye iç çekiyor bugün Chiapas valilik sarayından iletiler gönderen, yerlilerin ihtiyaçlarını sanki onlar hayvanmış gibi düşünerek karşılamayı hayal eden hırsızların hırsız Ruiz Ferro Bey.²

"Keşke hepsi öyle olsa," diye iç çekiyor Eraclio Zepeda ve Uriel Jarquim adlı iki polis memuru.³ "Ama, öyle değil," diye karşı çıkıyor palasını bileyen, damarlarında akanın koyun değil insan kanı olduğuna emin olan ünlü bir Tzeltal isyancısı olan Comandante Rolando.

Vale. Salud ve Benedetti'nin de dediği gibi, "Koyununa/sarılan/deliliğe/de/sarılmış/olur."⁴

¹ İlişikte iki bildiri vardı. Biri, Zapatistaların barış görüşmelerini protesto etmelerinin sebeplerini açıklayan on üç maddelik bir belge, öbürü ise Marcos'un hükümetin Zapatistaları yok etme çabalarını sürdürdüğünü belirterek ve sözlerini "Cevabımız şu: UUUUY!!! (OI!)" diye bitirerek tutuklama tehditlerine cevap verdiği çok kısa bir mektuptu.

² Ruiz Ferro o zamanlar Chiapas Valisiydi.

³ Chiapas eyalet yetkilileri Eraclio Zepeda ile Uriel Jarquim 100'ün üzerinde insanın öldürüldüğü, daha çok insanın da ya yaralandığı ya da yerinden edildiği çok sayıda şiddetli polis eylemini yönettiler. Tanınmış bir şair olan solcu eylemci ve ünlü muhalif Zepeda 1994'te zamanın valisi Eduardo Robledo Rinconeri tarafından Hükümet Bakanlığı'na atandı.

⁴ Uruguaylı gazeteci-yazar Mario Benedetti, ülkesinin 1970'lerdeki sağcı diktatörlüğüne karşı direnişe katılmış ünlü bir aydıydı, ömrünün on

Numancia'daki yataklardan birinin altından (tabii ki saklanıyorum)⁵

Subcomandante Insurgente Marcos
Meksika, Eylül 1996

Not: El Sup'un günlüğüne bir bakış atar:

27 Eylül 1996. Bugün savaşın 1000. şafağı. Ay daha yeni yeni dolunaya dönmeye başladı. Bir gölge onu saklamaya uğraşsa da nafile... Soluk bir kıızıla boyandı ay. Bir an güneşe benzedi, gece yarısı güneşine. Bu 1000 günde ülkede, kıtada, dünyada alanlar açtık. Başlattığımız mücadele küçük çaplı değildi, artık geri dönemeyiz.

28 Eylül 1996. Bugün şafağın 1001. şafağı. İpek pamuğu ağacının tepesinden uzak mesafeler görülebiliyor. Batıda ışıklar var. Bir şehre mi ait acaba? Herhalde öyledir. Yağmur yağmaya başlıyor. Yağmur önce yüzümüzü dövüyor. Sonraysa yaralarımızı iyileştiriyor, ama önce yaralıyor. Nostaljiyi içiyor, bir şiiri hatırlamaya çalışıyordum ki...

"Yapmayı düşündüğün şey hiç akıllıca değil," diyor Diğer Benliğim.

"Gerçekten mi?" diye cevaplıyorum, en sonunda Pavese'nin dizelerini hatırlayarak, "Caddeler kadınlar gibidir, olgunlaştıklarında katılaşır," diyorum. Bu arada, "Yağmur başlayınca, yüzü yaralar. Tıpkı gece gibi," demiş miydim?⁶

Not: Başı döner.

Yat limanının insanı kasırgalardan koruyan ve saklayan bir barınak olduğunu okudum. Şu anda tam da ihtiyacım olan şey bu. Bir yat limanı.

Not: Kendi önüne atlar.

Başlıca bölgesel ve ulusal günlük gazetelerin başlığı şöyle:

yıldan fazlasını Güney Amerika ve Avrupa'da sürgünde geçirdi. Bu şiiri, "Intensidad" (Yoğunluk) *El Amor, Las Mujeres y La Vida* kitabındandır (Buenos Aires: Compañía Editora Espasa Calpe, 1995). İspanyolcası şu şekildedir: "quien/pecho/abarca/loco/aprieta." Bu dize "quien/mucho/abarca/poco/aprieta" (çiğneyebileceğinden fazlasını ısırma) deyiimiyle yapılmış bir söz oyunudur.

⁵ Bkz. "Aşk ve Takvim"deki dipnot.

⁶ "Le strade sono come le donne, maturano ferme," *Grappa a settembre* şiirindendir. *Lavorare stanca* (Hard Labor, 1936) koleksiyonunda yayımlanmıştır. Pavese ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. "Aşk ve Takvim"deki dipnot.

“Sivil Toplum Bernal ile Del Valle’nin Kendilerini Polis ya da Temsilci İlan Etmesini İstiyor.”⁷

Tekrarlanan Not:

İpek pamuğu ağacı bir posta kutusudur.

Doğru. Yine bir bulut, yine bir şişe, Durito’dan gelen yeni bir mektup:

Sevgili, baskı ve eziyet gören Cyrano,

Zamanının sonuna ulaştığını söylemek benim görevim. Üstünde bulunduğun ağaç; havan topları, el bombası mancınıkları, nişancılar, toplar ve makineli tüfekler için harika bir hedef, tabii uydulardan bahsetmeme gerek bile yok. Bu mektubun sonunda ipek pamuğu ağaçlarından nasıl inileceğini gösteren hatasız bir plan var. Onu uygula, ayaklarını yerde bulacaksın.

Fazla uzun yaşamayacağını düşünerek (hayat sigortası acenteleri için de pek çekici bir müşteri değilsin), yeni kitabım *Uykusuz Yalnızlığa Dair Öyküler*’i yayımlatmak için işlemleri hızlandırmanı öneriyorum. Vaktinin sonuna geldiğini görerek sana “Hamile Kalma Öyküleri” adındaki özel bölümden bir öykü gönderiyorum. O kendini açıklar, okuman yeterli.

Sihirli Çikolata Tavşanların Öyküsü: Neoliberalizm, Tavşan Libidosu ve Çocuklar (Durito’dan kovboy filmlerine hürmet: “İyi, Kötü, Çirkin”i hatırlıyor musunuz?)⁸

Bir zamanlar üç çocuk yaşarmış, biri iyi, biri kötü, öbürüyse El Sup’muş. Farklı yollardan yürürlerken hepsi birden aynı evde karşılaşmışlar, birlikte içeri girmişler. Evin içinde bir masadan başka bir şey yokmuş. Masanın üstünde de (dondurma veya şerbet koymak için kullanılan) üç, beyaz, plastik kap varmış. Yani hepsine birer tane. Her beyaz, plastik kabin içinde (dondurma veya şerbet koymak için kullanılanlardan) iki çikolata tavşan ve bir kâğıt varmış (not: marka ya da logo yok). Kâğıtta şunlar yazıyormuş:

⁷ Marco Antonio Bernal Gutierrez ile Jorge Del Valle, San Andrés Barış Görüşmeleri’nde Zedillo yönetimini temsil eden temsilcilerden ikisiydi. Bu bildirinin çıkarılmasından kısa süre önce, Televisa’da (Meksika’nın yaygın televizyon ağı) yapılan bir söyleşide Bernal Chiapas’tan ayrılan bütün Zapatistaları tutuklatacağını söylemişti.

⁸ Sergio Leone tarafından yönetilen ve Clint Eastwood’un başrol oynadığı film *İyi, Kötü, Çirkin* (1966) Leone’nin ünlü üçlemesi “Spagetti Western”in üçüncü filmidir.

İki çikolata tavşanı kullanma rehberi: Bu iki çikolata tavşan 24 saat sonra doğuracaklar ve bir çift çikolata tavşan daha meydana gelecek. Bu beyaz, plastik kabın içindeki çikolata tavşanlar çifti 24 saatte bir başka bir çift tavşan daha meydana getirecek. Böylece bunların sahibinin sihirli, plastik kabın (dondurma veya şerbet koymak için kullanılanlardan) içinde her zaman çikolata tavşanları olacak. Bunun devamını sağlamak için tek bir şart var, o da bu dondurma veya şerbet koymak için kullanılan plastik kapların içinde daima bir çift çikolata tavşan kalması.

Çocuklardan her biri kendi beyaz, plastik kabını (dondurma veya şerbet koymak için kullanılanlardan işte) almış.

Kötü çocuk 24 saat bekleyememiş ve çikolata tavşan çiftini yemiştir. O anın tadını çıkarmış, ama bundan sonra da çikolata tavşanı olmamış. Artık yiyecek hiçbir şeyi yokmuş, ama çikolata tavşanların tadı hep damağında kalmış. İyi çocuk 24 saat beklemiş ve dört çikolata tavşana kavuşmuş. Bir 24 saat daha geçtikten sonra sekiz çikolata tavşanı olmuş. İyi çocuk aylar sonra çikolata tavşan diükânları zinciri açmış. Bir yıl sonra artık ülkenin her yerinde şubeleri varmış. Yabancı sermayeyle ortaklık yapıp çikolata tavşanların ihracatına başlamış. Sonunda "Yılın Adamı" unvanını almış, çok zengin ve güçlü biri olmuş. Çikolata tavşanları fabrikalarını yabancı yatırımcılara satıp yönetimin başına geçmiştir. Kârlar azalmasın diye çikolata tavşanların tadına hiç bakmamış. Artık elinde sihirli, beyaz, plastik kap yok. Çikolata tavşanlarının da tadını asla öğrenemeyecek.

Sup çocuksa çikolata tavşanları alıp dondurma veya şerbet koymak için kullanılan beyaz, plastik kabın içine fındıklı dondurma koymuş. Öyküdeki önermeyi değiştirerek dondurmanın yarım kilosunu paket yapıp çantasına yerleştirmiş, böylece de çikolata tavşanları öyküsündeki kıssadan hisseyi mahvetmiş ve son seçeneklerin hepsinin de tuzak olduğu sonucunu çıkarmış.

Yeni kıssadan hisse: Fındıklı dondurma neoliberalizme alerji yapar.

Okuma-anlama soruları:

Bu çocuklardan hangisi başkan olur?

Hangisi muhalefet partisine geçer?

Hangisi Chiapas'ta diyalog, uzlaşma ve onurlu barış yasasını ihlal ettiği için idam edilmelidir?

Kadınsanız ve hamile olsaydınız, bu çocuklardan hangisini doğurmak isterdiniz?

Cevaplarınızı 'Huapac Ağacı Kovuğu no:69' adresine, kopyalarını da İçişleri Bakanlığı ile COCOPA'ya gönderiniz. *Tan-tan. Son.*

Evet, ne düşünüyorsun? Hadi, muhteşem olduğunu söyleyebilirsin. Bana iyi bir editör bulmanı dört gözle bekliyorum, hani şu Carlos Monsiváis vd. ile yorum hazırlayanlardan birini mesela. Tamam.

Lacandona'lı Don Durito

Not: Ah! İpek pamuğu ağacından nasıl inileceğine dair planı ne-

redeyse unutuyordum. Basit, sadece “İpek pamuğu ağacının tepesinden inme talimatları”nı uygula. Aşağı inmekte kararlı mısın? Gözlerini kapatıp kenara yürü. Korkma (gerçi bir paraşütün olsa fena olmazdı). Çok geçmeden kendini yerde bulacaksın.

Durito'nun mektubunun sonu. Ekleyecek bir şey yok.

İpek pamuğu ağacıyla toprak arasında umutsuzlukla umut arasındaki mesafe kadar bir uzaklık var.

Aşağı düştüm. Bizi neden yasayı çiğnemekle suçladıklarını bilmiyorum. İnatçı uçuşumuzun yerçekimi kanununa dikkatli bir şekilde bağlı kaldığı açık.

Not: Endişe eder.

Buradan ayrıldığımız takdirde bizi tutuklatacağını söyleyip duran küçük, boz adamın şimdi endişelenmek için bir nedeni var. Durito'nun mektubundaki damgaya bakın. Mektup Mexico City'den geliyor, kartpostalsa 'Templo Mayor'dan.⁹

Posta damgası tarihi 16 Eylül. Durito'nun onca savaş tankı arasından fark edilmeden geçmesi beni şaşırtmazdı.¹⁰

Not: Siyasi köşe yazıları için:

Gizli raporlara göre Sn. Bernal San Andrés'teki hükümet heyetindeki mevkisini yakında bırakacak. Üzgün, çünkü Tamaulipas valiliği için PRI'den aday olması artık mümkün değil (tüzükler değiştiğine göre), Bernal şimdi Chuayffet'in yerine geçmeye hevesleniyor (Bernal İçişleri Bakanlığı'nın tebliğlerini yazıp niteliksizliklerini gösterenlerden). Bernal, en yakın meslektaşlarına (Del Valle ile Zenteno'ya) İçişleri Bakanı olamazsa, FZLN'ye alınmayı isteyeceğini itiraf etti.¹¹ Ne yapmalıyız?

⁹ Tenochtitlan'ın ana mabedi Templo Mayor'un enkazı bugün müze halindedir. Mexico City'deki Zócalo Meydanı ile hükümetin federal ve yerel parlamentoları onun etrafında inşa edilmiştir.

¹⁰ Meksika'nın 16 Eylül'de bağımsızlığının kutlandığı günde, Zócalo'daki yüz binlerce insan büyük bir askeri gösteriye tanık oldu.

¹¹ PRI'nin Mexico City'deki XVII. Parti Meclisi'nde (20-22 Eylül 1996'da) on yılı aşkın süredir parti militanı olan ya da daha önceden seçim mevkisine getirilmiş adayları kayırmak için parti tüzükleri değiştirildi. Bu, görünüşte adam kayırmayı azaltmaya yönelik bir gelişmedir.

Not: Veda eder:

Olivio “*Adiós Compañero Subcomandante Sup*” diyerek veda etti. Niye ya? Neden böyle şeyler hep beni buluyor? James Bond’un filmlerinde kendini tanıtmamasını taklit etmeyi hayal eden ben “Ben Marcos, Subcomandante Marcos...” diyorum.

Fındıklı *Vale*.¹² *Salud* ve “En yüksek binalarda parlayan şey de ne?”¹³

Sup Marcos

Öldürölmekten korktuğı için değil, yatak yalnız biri için fazla geniş olduğı için yatağın altına saklanan Sup.

¹² Marcos bu öyküleri *vale de nuez* diyerek bitirirken “*vale* bir kez daha” diye çevrilen *vale otra vez*’le sözcük oyunu yapmaktadır.

¹³ Garcia Lorca’nın *Romance Gitano*’daki “*Muerto de Amor (a Magarita Mansa)*” şiirinin ilk satırı.

DENİZ KABUĞU İLE İKİ İNSAN

Durito Marcos'a içinde bir inceleme ile iki öykü olan bir mektup gönderir. "Deniz Kabuğu" Durito'nun CND ve ilk Aguascalientes'in inşası üzerine kurduğu kuramıdır. "İki İnsanın Öyküsü" Durito'nun yakında çıkacak olan kitabı *Uykusuz Yalnızlığa Dair Öyküler*'e dahil edilecektir. Mektup, Zapatistalarla Meksika Hükümeti arasında devam eden müzakereler sırasında gönderilir. Bu müzakerelere üç taraf, yani EZLN, COCOPA ve CONAI dahil olur; müzakerelerin amacı geçen Şubat ayında imzalanan San Andrés Anlaşmaları için Yürütme ve İnceleme Komisyonu oluşturmaktır. 7 Kasım 1996'da, bu bildiri yazıldıktan iki hafta sonra, böyle bir komisyonun oluşturulduğu ilan edilmiş, San Cristóbal'da kurulacağı bildirilmiştir. Ancak bu bildirinin üstünden daha bir ay geçmeden Hükümet artık Anlaşmaya bağlı olmayacağını açıklamıştır, böyle bir komisyon oluşturma çabaları da boşa çıkmıştır.

23 Ekim 1996

Ulusal ve Uluslararası Sivil Topluma

Gön: Sup Marcos

Hanımefendi,¹

Evet, gene biz. Ama rahatsız olmayın. Yani şimdilik. Comandanta Romana ve onunla birlikte hepimizi Meksika İktidarının merkezine taşıyarak bize yaşattığınız rahatsız edici neşe için teşekkür etmek istiyoruz. En güçlü silahımız hükmettiğinde, Meksika siyasi düzeninin tamamen sarsıldığı o günlerin kimi tasvirlerini gördük. Ulusal Yerli Kongresi ve “Artık bizsiz bir Meksika istemiyoruz,” şeklindeki yıkıcı sloganla özetlenen açık yürekli mücadele çağrısı hakkında bilgi edindik.² Evet, bu “biz” kısmı karşı konulması zor bir davet. Bence, bir sonraki slogan da “Artık bizsiz bir dünya istemiyoruz,” olacaktır. Sizce de öyle değil mi? Elbette her şey yoluna girdi. Haklısınız, bir şölen havası hakim oldu. Tabii ki bu durum birden fazla kişiye yemeğini zehretmiştir, ama olur böyle şeyler.

Farkında mısınız? Bu ülkede çok tuhaf şeyler oluyor. Hiçbir yaşam belirtisi göstermeyip sadece sizde olduğunu düşündüğünüz dertlerin içine gömüldüğünüzde, İktidar gülümser, her şeyi erteler, ancak konuşmaya, yollara dökülmeye, dans etmeye koyulduğunuzda, yüksek hükümet güçlü bir diyaloga gitme ve sorunları çözme konusunda ciddi olduğunu gösterme dürtüsüyle altüst olur. Neden bilmiyorum ama dışarı çıkıp kendinizi o ezgiye bırakmak ne hoş. Nasıldı o şarkı? Ah, evet işte böyle!

Ayrıca size diyaloga devam ettiğimizi, bugün de (bu satırları şafak sökerken yazıyorum) “üç parçalı” denilen ilk buluşmayı bitirdiğimizi söylemek isterim. “Üç parçalı” denmesinin sebebi insanın yerel, ulusal ve galaktik toplantıları aynı anda takip edebilmek için kendini üç parçaya ayırmasının

¹ “Toplum” İspanyolca’da dişil bir sözcük olduğundan, hitap da dişiye yöneliktir.

² Hükümetin Chiapas dışına çıkan Zapatistaları tutuklama tehditine rağmen, Comandanta Ramona Ulusal Yerli Kongresi’nin kuruluş toplantısına katılmak için Mexico City’ye gitti (8–12 Ekim 1996). 1994’teki ilk müzakerelerde herkesin tanıdığı ve başkente gidişinin bir nedeni de sağlık sorunları olan Ramona’nın Chiapas dışına çıkışı hem ulusal hem de uluslararası basında yer aldı. Ayrıca bkz. “Sihirli Çikolata Tavşanların Öyküsü.”

gerekmesi. Galaksilerden bahsetmişken, yeniden ipek pamuğu ağacına tırmanıyorum. Heriberto'nun ben yokken bütün şekerleri yiyeceğinden ya da Eva'nın şu Pedro Infante'nin *Ne Yaptı O Kadın Sana?* filmi ile feminist seminerler düzenleyeceğinden korktuğum için değil.³ Hayır, canım, o kadın bana bir şey yapmadı, filmin ismi bu. Ayrıca ipek pamuğu ağacına ne Olivio'nun öldürücü şutları ne de Yeniperr'in sorularından (emin olun ikisi de aynı derecede korkunç) kaçmak için tırmanıyorum. Aslında... şey... bilirsiniz işte... sonuçta, sadece... Ekim'de ayın öbür aylarda olduğundan daha büyük olduğunu duymadınız mı? Geçen sabah erkenden dikkatle baktım ve... Yok, hayır... Tek yapabildiğim soğuk almaktı, hem de o kadar kötü ki her aksırışımda... şey, 1 Ocak sarsıntısı bunun yanında hiç kalır. Pekâlâ, neyse. Kaçtım, çünkü buradayken beni dört beyaz duvar arasında tutuyorlar ve arkadaşlarım beni zaman zaman, teker teker ya da ikişer ikişer görmeye gelmiyorlar. Kaçtım, güvenlik tarafından yakalanmadan önce ayı görebildim, bu ay bana iki yıl önceki başka bir ayı hatırlattı...

O zaman da ay şimdiki gibi bir şafakta, gecenin şehvet elinin ardında kaybolan yalnız bir yürekti. Ama bugün, şafakta Durito'nun mektubunu yeniden okuyorum. Sizi uyarayım, Durito felsefi bir söyleme meyletmış, sadece başlık bile bunun yeterli bir kanıtı, çünkü başlığı şu:

Son ile Başlangıcın Deniz Kabuğu (Neoliberalizm ile Mimarî ya da Araştırma Ahlakına karşı İmha Ahlakı)

Güneydoğu Meksika Eyaleti Chiapas'ta, Lacandona'da silahlı askeri kışlalarla çevrilmiş ıssız bir köy vardır. Bu terk edilmiş köyün adı Guadalupe Tepeyac'tır. Federal birlikler Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu liderliğine suikast girişiminde bulunurken köyün sakinleri olan yerli Tojolabaleler 1995 Şubat'ında Meksika hükümet ordusu tarafından yurtlarından edildiler.

Ama şimdi anlatmak istediğim, dağlarda yaşayarak isyan eden bu yerlilerin acı dolu sürgünleri değil. Şimdi, 1994 Temmuz ile Ağustos aylarında o zamanki Guadalupe Tepeyac'ın kıyısında doğmuş mimari şaheserden bahsetmek istiyorum. Çoğu okuma-yazma bilmeyen, en tahsillileri de üçüncü sınıfa kadar gelebilmiş olan Tojolabal

³ Pedro Infante, Ismael Rodríguez'in 1951 yılındaki filmi *A Toda Máquina 2* (*¿Qué te ha dado esa mujer?*)'de başrol oynamıştır.

mimarları 28 gün içinde, 10.000 katılımcıya ev sahipliği yapabilecek olan ve Zapatistaların “Ulusal Demokrasi Kongresi” dedikleri yapıyı inşa ettiler. Zapatistalar Meksika tarihinin anısına buraya “Aguascalientes” adını verdiler. Dev toplantı mekânı 10.000 sandalyeli bir salon, 100 kişilik bir sahne, kütüphane, bilgisayar laboratuvarı, mut-faklar, kulübeler ve otoparklardan oluşuyor. Hatta “baş belalarını zapt etmek için bir yer” bile varmış.

Neyse bu biraz anekdot gibi oldu, hem bunu başka yollarla da (kitaplar, raporlar, fotoğraflar, film kayıtları, filmlerden) öğrenebilirsiniz. Benim dikkat çekmek istediğim şey 1994'te Guadalupe Tepeyac'taki Aguascalientes'te (bu Aguascalientes 1995 Şubat'ında yıkıldı) insanların fark etmediği bir ayrıntı. Kastettiğim ayrıntı aslında o kadar büyüktü ki, ilk bakışta kolayca ayırt edilemezdi. Bu makalenin konusu işte bu devasa olmasına rağmen fark edilmeyen ayrıntıdır.

Konferans salonu ile sahne gidip gelen, sonu ve başı olmayan dev bir deniz kabuğunun ortasındaydı. Tamam sinirlenmeyin, anlatıyorum. Yerli Zapatistalar az çok geleneksel bir konferans salonu inşa etmişlerdi; geminin omurgasına benzeyen bir tür sahnesi vardı, ön tarafta sandalyeli düz bir alan ile (tepenin eğimli yüzeyinden yararlanılarak) tahta kanepeler konmuş bir salondan oluşuyordu.⁴ Yani, sıradışı hiçbir şey yok. İlginç olan bir şey varsa, o da kanepelerin çatal gibi uzanan ağaç dallarının üstüne asmalarla bağlanmış olmasıdır. Salonda metalden hiçbir şey yoktu. Zapatista isyanının yerli Tojolobaleleri, yani şimdinin geçici mimarları, kulübeleri, kütüphaneyi ve öbür tesisleri inşa etmeye başladıklarında, evleri bariz bir düzensizlikle yaptılar, öyle ki her biri dev salonun etrafına saçılmış gibi görünüyordu, ya da Sup'a öyle geldi. Sup, her binanın insan alına hacmini hesaplayana kadar, evlerden birinin “eğri” olduğunu, yani kenar duvarlarından birinde nedeni anlaşılmaz bir çatlak olduğunu fark etmemişti. Pek de dikkat etmedi. Bir Tojolabal olan Comandante Tacho ona şöyle sordu,

“Deniz kabuğunu nasıl buldun?”

“Hangi deniz kabuğunu?” diye cevap verdi Sup, Zapatistaların soruya soruyla karşılık verme geleneğini, yani aynaya ebediyen soru sorma oyununu bozmayarak.

“Konferans salonunu çevreleyen deniz kabuğunu,” diye cevapladı onu Comandante Tacho sanki “Gündüz aydınlık olur,” dermiş gibi. Sup gözlerini adama dikmekle yetindi, Tacho da Sup'un onun ne demek istediğini anlamadığını anladı. Bu yüzden onu “eğri” eve götürüp çapraz kerestelerin dalgalı bir çatlak oluşturduğu çatıyı gösterdi ona.

“İşte deniz kabuğunun kıvrımı şurada,” dedi Tacho.

Muhtemelen Sup'un yüzünü (şimdi sizin de suratlarınızda be-

⁴ Dinleme salonunun bir gemi şeklinde tasvir edilmesi Marcos'un CND'ye açılış konuşması yaparken kullandığı bir mecazdır.

lirene benzer bir) “Eee?” ifadesi kapladı. Bunu gören Comandante Tacho eline bir çöp alıp çamura aceleyle bir şekil çizmeye başladı. Tacho’nun çizdiği şekil salonu çevreleyen tüm yapıların yerleşim düzenini gösteriyordu ve “eğri” evdeki çatlak sayesinde bütün şekil bir deniz kabuğunu andırıyordu. Sup çizime baktıktan sonra sükûnetle Tacho’ya hak verdi. Sonra Comandante Tacho yağmur yağarken konferans salonunu kaplayacak tenteye bakmak için ayrıldı.

Sup “eğri” evin önünde dikilirken, “eğri” evin aslında “eğri” olmadığını düşündü. Tek gereken deniz kabuğunun kırık kıvrımının çizilmesi idi. Bu sırada bir gazeteci yanına gelip Aguascalientes’in Zapatistalara ne ifade ettiğini sordu. Gazeteci derin bir siyasi içeriği olan bir cevap beklese de Sup kısaca “Bir deniz kabuğu,” diye karşılık verdi.

“Deniz kabuğu mu?” diye sordu gazeteci; Sup’un soruyu anlamadığını düşünüyordu.

“Evet,” karşılığını aldı. Sup “eğri” evdeki çatlağı işaret edip ayrıldı.

Evet, size katılıyorum. Aguascalientes’in deniz kabuğu yalnızca yukardan bakıldığında anlaşılabilir. Hem de belli bir mesafeden. Yani, bu fakir, isyan topraklarının üstüne çizilmiş Zapatista deniz kabuğunu keşfetmek için epey yukardan uçmanız lazım. Aguascalientes’in köşelerinden birinde kütüphane, öbüründe ise eski “gizli ev” vardı. Bu “gizli evin” tarihi değerli Maya topluluklarındaki EZLN’nin tarihine benziyor. Küçük ev EZLN’ye katılan ilk Tojolabaleleri kimse görmesin diye köyden epey uzağa inşa edilmişti. Orada toplantılar yaparlar, çalışırlar, isyancıların yaşadığı dağlara göndermek üzere pide ve baklagil saklardı. Maya deniz kabuğu da böyleydi. Başı ve sonu olmayan sarmal. Deniz kabuğu nerede başlar, nerede biter? İçi, dışı neresidir? Deniz kabuğu içe mi dışa mı kıvrılır?

Maya isyancı önderlerinin deniz kabuğu “gizli evde” başlayıp “gizli evde” bitti, ama aynı zamanda kütüphanede de başlayıp bitti. Buluşma, diyalog, geçiş, araştırma yeri; Aguascalientes’in deniz kabuğu işte *buydu*. Yerli Zapatistalar bu deniz kabuğu fikrini hangi “mimari” gelenekten almışlardı? Bilmiyorum, ama bu deniz kabuğu, bu sarmal girmeye de çıkmaya da davet ediyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, deniz kabuğunun hangi parçası başı ya da sonu söylemeye cüret edemem.

Aylar sonra, 1994 Ekim’inde, sivil toplumdan küçük bir ekip kütüphanedeki elektrik tesisatını tamamlamak için Aguascalientes’e geldi. Birkaç günlük çalışmanın ardından da buradan ayrıldılar. O bilhassa soğuk ve sisli sabah, ay cüret ve arzuya dayanan bir vaatti. Bir çello hafif sisli geceye birkaç nota akıttı. Film gibiydi. Gölgeler ve kar maskesi tarafından gizlenen Sup bir köşeden izliyordu. Bir film. Filmin başı mı sonu mu? Ekip gittikten sonra, yılsonundaki şölene kadar kimse Aguascalientes’e dönmedi. Sonra gene kayboldular. 10 Şubat 1995’te hava kuvvetleriyle desteklenmiş Federal birlikler Guadalupe Tepeyac’ı ele geçirdi. Aguascalientes’e vardıklarında yaptıkları

rı ilk şey kütüphanecyle gizli evi yıkmak oldu, yani deniz kabuğunun başlangıcıyla sonunu. Sonra da geri kalanları mahvetteler. Nedendir bilinmez, eğri evin kırılma noktası bu olaydan aylar sonraya kadar ayakta kaldı. 1995 Aralık'ında ancak güneydoğu Meksika dağlarında öteki Aguascalientes doğduktan sonra yıkıldığını söylüyorlar.⁵

Tüm bu yukarda anlatılanlar, İktidar ahlakının yıkım ahlakıyla aynı anlama geldiğini gösteriyor; deniz kabuğu ahlakıysa araştırma ahlakı demek. Bu da mimari ve neoliberalizmi anlamak için çok önemli. Haksız mıyım?

Durito'nun savı böyle bitiyor, bu anlaşıldığı üzere yalnızca akademisyenler için...

Böcekler, deniz kabukları ve yüzü kızaran aylara dair ne var? Gerçek şu ki, on yıl önce, bir Ekim sabahı Koca Antonio bana deniz kabuğunun insanın kendi içini görmesine ve sıçramasına yaradığını söylemişti, ama bunu başka bir sefer anlatırım. Sizinle şimdi Durito'nun savını paylaşıyorum, çünkü Durito "İnsanlık benim engin bilgilerimden faydalanmalı," dediğinde ne demek istediği konusunda ısrar ediyor.

Evet, haklısınız. Ben de onun bir böcek için fazla tahsilli olduğunu düşünüyorum, ama o gezgin şövalyelerin tahsilli olmadıklarını, özellikle de iş dolandırıcıları dövmeye, alçakları avlamaya gelince kol kuvvetleri ve kabiliyetleri konusunda sadece bilgili olduklarını iddia ediyor.

Artık size veda ediyorum, hanımefendi. Bizim hâlâ burada olduğumuzu unutmamanızı umarız. Yani, en azından çok çabuk unutmamanızı umarız.

Vale. Salud ve cevaplanmamış soru şudur: Biri deniz kabuğunun içine girerse, ne yöne gitmelidir? İçeride doğru mu, dışarı doğru mu?

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos
Meksika, Ekim 1996

Not: Başmakale görevini görür. Sahi, neredeyse unuttuyordum. Durito'nun mektubunda bir de öykü vardı. Sanırım

⁵ "Öteki" Aguascalientesler, 1996 yazında Uluslararası Buluşma'ya ev sahipliği yapan beş özerk köydür (La Realidad, La Garrucha, Morelia, Oventic ve Roberto Barrios).

onu *Uykusuz Yalnızlığa Dair Öyküler* adlı kitabındaki, “Karar Verme Öyküleri” bölümüne eklemem gerekiyor. İşte öykü. Adı da...

Diriyle Ölünün Öyküsü

Bir zamanlar bir diri, bir de ölü varmış.

Ölü diriye şöyle demiş,

“Seni kıskanıyorum, ne hareketlisin.”

Diri ölüye şöyle cevap vermiş,

“Seni kıskanıyorum, ne huzurlusun.”

Onlar birbirlerini kıskanadursunlar, yanlarından aniden dört-nala bir doru at geçmiş.

Öykünün sonu ve kıssadan hisse: Yineliyorum; her nihai karar bir tuzaktır. Doru atı yerinde bulmak gerekir.

Lacandona’lı Don Durito

(Hayran mektupları, söyleşi istekleri, karanfillere ve “Büyük Postal Karşıtı Böcekler Derneği”ne destek imzaları için, lütfen “Küçük Huapac Kovuğu, No:69, Güneydoğu Meksika Dağları (Sup’un evinin yanı)” adresine yazın. Telefonlar için not: Cevap veren yoksa endişelenmeyin, çünkü telefonum yok.)

Vale bir kez daha. *Salud* ve nihai kararların tuzak olduğundan bahsetmişken, gelmekle gitmek arasında seçim yaparken her zaman gelmenin daha iyi olduğu konusunda herkes bana katılır.

Nezleli Sup. Belli ki ateşi var.

SONSUZA KADAR ASLA

29 Kasım 1996'da, COCOPA, CONAI ve EZLN, Meksika'nın İçişleri Bakanı Emilio Chuayffet'e anayasal reform önerisinde bulundular. Önerilen reformlar Şubat 1996'daki San Andrés Anlaşmaları'nda geçen otonomi ve yerli hakları üzerinde duruyordu. Chuayffet'in ilk baştaki olumlu tepkisine rağmen, 5 Aralık'ta anayasal reform önerisini reddetti. Buna karşılık, Marcos gökkuşağı oluşturmak için kıtalararası bir dansa davet eden bir telgraf çeker. Ayrıca, Durito'nun gönderdiği, içinde "Sonsuza Kadar Asla" öyküsünün anlatıldığı mektubu paylaşır. Bu bildiriden sonra Durito hemen hemen üç yıl boyunca EZLN bildirilerinde görünmez.

İlk olarak yayımlandığı kaynak: EZLN, *Documentos y comunicados*, 2 octubre de 1995/24 enero de 1997 vol. 3 (Mexico D.F.: Ediciones Era, 1997): 415-416. İngilizce'ye çeviren irländesa.

8 Aralık 1996

ACELE TELGRAF

Ulusal ve Uluslararası Sivil Topluma

Gön: Subcomandante Insurgente Marcos

CCRI-CG/ EZLN

Hanımfendi,

Salud, selamlar. Stop. Önünüzde defalarca eğiliyorum. Stop. Hafıza kaybından muzdarip yüksek hükümet. Stop. Unutulmuş anlaşmalar.¹ Stop. Tekrarlanan bahaneler. Stop. Hafızayı canlandırmak için daha fazla Yerli kanı ihtiyacı. Stop. Varlığınıza acil ihtiyaç. Stop. Uluslararası bir dans hafızayı tazeleyebilir. Stop. Boz renkliler kazanmayı umuyor. Stop. Acil gökkuşağı ihtiyacı. Stop. Dans varsa ben de varım. Stop. Ah! Stop. Sizden sonra. Stop. Ah! Stop. El ele ve el belde. Stop. Ah! Stop. 1, 2, 3. Stop. Ah! *Vale*. Stop. *Salud*. Stop. Dans her yeri baştan aşağı boyasın. Stop ve Son.

Safça, noktalarla çizgilerin dans etmek için müzik, yürümek için yol göstereceğini düşünen Sup.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: Pek çok unutulmuş anlaşma arasında hatırlanan bir böceğin yeniden ortaya çıkışını bildirir.

Durito'dan bir mektup geldi. Durito mektupta yargıları için geri dönen dolandırıcılara hafızalarını geri vermek için देनेğini söylüyor. Pegasus'un (kaplumbağası, yani bineğinin) yüksek hızda (yani saatte 50 santimetrenin üzerine çıktığında) başının döndüğü ve (aralarında Durito'ya göre söz anlamına gelen bir tutam saç da olan) birçok hediye taşıdığı için biraz geç kalabileceğini söylüyor. Ayrıca, birinin ona bir dans lütfetmesi gerektiğini, "el ele ve el belde"ye gelince, kendisinin bir sürü elinin olduğunu belirtiyor ve onları iç çekişlerin stereofonik olduğu yerlere koyup koyamayacağını soruyor. Tekrar elmeye

¹ 1 Şubat 1997'de 10.000 Zapatista anlaşmalara uyulması talebiyle San Cristóbal caddelerinde yürüdüler. 4 Mart'ta COCOPA anayasal reform tekli fin geri çekti.

ahlakımın ve iyi huyumun izin vermediği (yani, ya dava edilirse) başka şeyler de söylüyor. Bir de öykü anlatıyor:

Sonsuza Kadar Asla Öyküsü

Bir zamanlar tamamen gece olan bir adam varmış. O kadını bulmak için, gölgelerin gölgesi, gecelerce yapayalnız yürümüş. Bir zamanlar tamamen gündüz olan bir kadın varmış. O buğday ışıltısı, saf dans, o adamı bulmak için günlerce yürümüş. Birbirlerini çok aramışlar. Gece gündüzü çok izlemiş. İkisi de bulunamayan aramalardan haberdarmış. Bu asla gerçekleşmeyecek gibi görünüyormuş, imkânsızmış, asla olmazmış... Sonra adam için ve kadın için şafak sökmüş. Sonsuza kadar, asla...

Tan-tarı.

Durito'nun mektubu bu öyküyle bitiyor. Ben de bu arada unutulmaya karşı sığınma hakkı istedim.

Muskatla birlikte fındıktan yapılmış *Vale. Salud* ve şafağın çabuk sökmesi ve sonsuza kadar kalınası umuduyla...

Che'nin fotoğrafına bakıp bilinmez bir nedenle gülümseyen *Sup.* (Che elbette gülümsüyor)

KÜÇÜKLERİN SAATI

BÖLÜM I: DÖNÜŞ...

Mexico City'yi ziyaret etmek için yola çıktıktan üç yıl sonra Don Durito, şimdi bir korsan olarak, Avrupa'ya yaptığı uzun seyahatin ardından Marcos'un yanına döner. 1999 sonbaharında, Chiapas'ta Zapatistalara, Mexico City'de de UNAM'daki neoliberal politikalara karşı grev yapan öğrencilere uygulanan şiddetli baskıların arasında, Marcos bu beş bölümlük bildiriye yayımlar. Bu mektuplar, ulusal ve uluslararası öteki mücadelelerle dayanışmayı vurgulayan ve özellikle de küçüklerin, yani sel ile deprem mağdurlarının, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Latinlerin, eşcinsellerin ve öğrencilerin çeşitli mücadelelerini konu alan "Siete Veces Dos" (Yedi Kere İki) adlı dizinin bölümlerini oluşturur.

İlk olarak 18 Ekim 1999'da, *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren irlandesia.

12 Ekim 1999

Her daim küçüklerin yanında olmuş Don Emilio Krieger'e¹

Yangında evlerini kaybeden “El Molino” (Francisco Villa Halk Cephesi'nin) çocuklarına²

**Zamanın posta kutusunda neşe vardır
kimsenin isteyemeyeceği/ kimsenin
sahip olamayacağı/ solarak tükenecek,
maddelerin tadına hasret
ve yine de/ zamanın posta kutusundan
gevşek mektuplar ayrılacak aniden
şans korkularının beklediği
bir rüyaya girmek için.
—Mario Benedetti³**

Çok az yağmur var, nemli ve soğuk bir rüzgâr esiyor. Yine de, yağmur son birkaç günde dağı o kadar çok ve o kadar şiddetle dövdü ki üstünde ufak bir çöküntüden fazlasını bıraktı. Eteğini mahveden yaralar açtı. Ama, böyle bir fırtınadan sonra, bugünkü çiseleme hiç kalır. Şimdi yağmur zamanı. Küçüklerin zamanı.

İyi bir adam ölmüş. İyi biri öldüğünde ne diyebilirsiniz ki? Kapılarını korkusuzca bin yüz on bir yüzsüze açan çocuklar evsiz kaldı. Bir çocuk evsiz kalınca ne diyebilirsiniz ki? Diyemezsiniz bir şey, susarsınız sadece. Çünkü çoğu zaman üzüntüler sessiz kalmak içindir. Yine de, acıyı biraz olsun din-

¹ Ulusça bilinen, yoksulları ve insan haklarını koruyan pek çok yasal eylem- den sorumlu olan bir anayasa hukukçusu olan Emilio Krieger Vásquez, 19 Eylül 1999'da öldü. Ulusal Demokratik Avukatlar Derneği'ni (ANAD Asociación de Abogados Democráticos) kurmuş, bir zaman Federal Seçim Enstitüsü'ne (IFE-Instituto Federal Electoral) başkanlık yapmıştır. İnsan hakları lehine ve Salinas yönetimi aleyhine yazdıkları 1994 Nisan'ında kendisine ve karısına karşı saldırılarda bulunulmasına neden oldu. Krieger Ekim 1998'de Zapatista “Sivil Toplumla Diyalog” toplantısına davet edilmiştir.

² 22 Eylül 1999'da Mexico City'nin El Molino topluluğunda çıkan yangın 800'den fazla hanenin harap olmasına yol açtı.

³ Bkz. Mario Benedetti, *Buzón del tiempo* (Alfaguara, Madrid: 1999). Ayrıca bkz. *La Jornada*'da Angélica Abelleyra'nın Benedetti'yle Zapatistalar üzerine söyleşisi (12 Mayıs 1997).

direbilmek için ablukanın bu yanındaki küçükler, iyi adamın kaybolduğu, kapıların pencerelerin kaybolduğu yerlere, öteki unutulmuş küçüğe, onurlu ve asi küçüğe köprülerini el gibi uzatıyor. Ötekilerle birlikte yürümek, onlara yakınlaşmak, unutmamak için köprüler inşa ediyorlar. Belki de bu yüzden gölge acele etmeden, nazikçe, bu dördüncü mektubun ilk iki bölümünü, burada duyulan acıların arasında zorla gülümse-meye çalışarak yazıyor.

Aşağıda, mum, şafağın gölgelerini seyreden, dağdaki kayıp denizciye fener olma görevini yineliyor. Tamam, hadi gidelim, ama çamura va su birikintilerine dikkat edin. Yavaş mı ilerleyeceksiniz? Tamam o zaman, ben önden gidip size yol göstereyim. Pekala, işte buradayım. Evet. Gölge bir kez daha yalnız. Hayır, durun bir dakika... Başka birisi daha mı var? Mum ışığı titreyip duruyor! Orada başka kim olduğunu göremiyorum, ama birisinin olduğu aşıkâr, çünkü gölge onunla konuşuyor. Görünüşe bakılırsa o, gölgeyi reddediyor, zira “hayır, hayır, hayır”dan başka bir şey demiyor.

Bir saniye. Daha iyi görebilmek için şu köşeye geçeyim. Evet. Hımmmm. Sanırım gözde gölgemiz delirmiş. Orada başka kimse yok. “Hayır, hayır, hayır”dan başka bir şey de demiyor. Kısacası, bunca yağmur ve böylesi bir erken yükseliş herkesi çıldırtırdı. Efendim? Ama size orada kimsenin olmadığını söyledim ya. Daha mı yaklaşayım? Ya beni görürse? Tamam, pekâlâ, yavaş yavaş ve ihtiyatlı. Söylediğim gibi, kimse yok. Bir saniye! Durun biraz! Evet, şimdi birisini görüyorum işte... Orada, köşede. Tabii ya! Oh, rahatladım! Delirmemiş. Konuşan çok minik olduğu için onu fark edememişim. Efendim? Kimle mi konuşuyormuş? Göreceksiniz, tamam. Gerçekten öğrenmek istiyor musunuz? Evet mi? Tamam o zaman, bir böcek!

Durito'yla!

Mektup 4a

“Hayır, hayır, hayır!” diyorum Durito'ya bilmem kaçınıcı defa.

Evet, Durito geri döndü. Arka arkaya dizdiğim “hayır”ların nedenini açıklamadan önce size öyküyü baştan anlatayım.

Geçen sabah erkenden, yağmur kulübenin tam ortasında bir ırmak oluşturmuşken, Durito ortasına saplanmış bir kurşun kalem, onun üstünde de mendil ya da ona benzer bir şey

olan -sonradan öğrendiğim üzere yelkenmiş- sardalye konser-
vesi kutusuna binmiş bir şekilde geldi.⁴ Ana direğin, affeder-
siniz, kalemin en tepesinde, üzerinde vahşi bir kurukafayla
çapraz kemikler olan siyah bir bayrak dalgalanıyordu. Korsan
gemisi sayılmazdı belki, ama korsan konserve kutusu denilebi-
lirdi. Durum şu ki, gemi -ya da konserve kutusu- masanın tam
köşesinde karaya çıktı, bu çıkış o kadar patırtılıydı ki Durito
gemiden uçup postalıma kondu. Sonra kendine çeki düzen ve-
rip bağtırmaya başladı:

“Bugün... Bugün...” Çevresinde dönüp bana bakıyor, ar-
dından şöyle diyor, “Sen, baksana havuç burun! Bugünün tam
tarihini söyle bana!”

Önce, döndüğü için Durito’yu kucaklayıp kucaklamamak
konusunda bir müddet tereddüt ediyorum, sonra bir müddet
“havuç burun” dediği için tekmelesem mi diye düşünüyorum,
ardından bir müddet daha... şey için... tarih mi?

“Evet! Tarih. Yani, içinde bulunduğumuz gün, ay ve yıl.
Uyansana salak, başkanlık tartışmalarındaymış gibisin! Tarihi
söyle bana!”

Saatime bakıp söylüyorum: “12 Ekim 1999.”

“12 Ekim mi? Doğa sanatı taklit eder! Pekâlâ. Bugün, 12
Ekim 1999’da, bu güzel Karayip adasını keşfettiğimi, fethetti-
ğimi ve özgürlüğüne kavuşturduğumu ilan ediyorum. Bu ada-
nın adı... adı... adanın adını söyle, çabuk!”⁵

“Ne adası?” diye soruyorum hâlâ kızgın bir tavırla.

“Ne demek ne adası, aptal? İşte, bu ada! Başka ne adası ola-
caktı? Hazine ve acı saklamayan bir adasız korsan yoktur.”

“Ada mı? Bunun bir ağaç, hatta ipek pamuğu ağacı oldu-
ğunu sanmıştım hep oysa,” diyorum yoğun gölgeliğin köşesine
yaslanarak.

“Kandırılmışlar seni, bu bir ada. Bir korsanın ipek pamuğu
ağaçlarına çıktığını da nereden duydun? Ya bana adanın adını

⁴ Durito’nun sardalye konservesi kutusunda Avrupa’ya yolculuk edeceği ilk
olarak Ocak 1996’da, “Durito Avrupa Fethinde”de geçmiştir.

⁵ 12 Ekim “Columbus Günü” olarak kutlandığı gibi *Día de la Raza* yani Yer-
liler Günü olarak da bilinir. 12 Ekim 1992’de protestocular San Cristóbal
de las Casas’taki Conquistador Diego de Mazariegos heykelini yıktılar. Bu
protesto Zapatistaların ilk halk gösterisidir. Bkz. Neil Harvey, *The Chiapas
Rebellion: The Struggle for Land and Dignity* (Durham: Duke University
Press, 1998).

söylersin, ya da köpekbalıklarına öğle yemeği olursun,” diye tehdit ediyor Durito.

“Köpekbalıklarına mı?” diyorum yutkunarak. Kekeleyerek “Bu ada adsız...” diyebiliyorum.

“Demek adı ‘Adsız’, Hımmmm. Bence, bir korsanın adası için çok uygun ve şerefli bir isim. Pekâlâ, bugün, 12 Ekim 1999’da, ‘Adsız’ adasının keşfedildiği, fethedildiği ve özgürlüğüne kavuşturulduğunu ilan ediyorum. Şu koca burunlu bireyi de lostromo, ikinci kaptan, kamarot ve gözcü olarak atıyorum.”

Hakarete ve bana bahşedilen görev yığınının aldırmamaya çalışarak “Şimdi sen bir korsan mısın?” diye soruyorum.

“*Bir korsan mı?*” Tabii ki hayır. Ben KORSANIM!”

Durito’nun yeni görünüşünü henüz fark ediyorum. Sağ gözünü siyah bir bez süslüyor, başına kırmızı bir bandana sarılı, o birkaç kolundan birinde kanca görevi gören kıvrılmış, küçük bir tel var, bir elindeyse bir zamanlar Ekskalibur olan küçük bir değnek parlıyor. Şimdilik emin değilim, ama bir tür kılıç, pala ya da korsanların kullandığı öyle bir şey olsa gerek. Bunların yanı sıra, birkaç küçük bacağından birine bağlanmış ufak bir dal var, bu da sanki... sanki... tahta bir bacak!

Durito, kendi üretimi korsan giysilerinin tüm zarafeti görünebilsin diye yan dönerek “Pekâlâ, ne düşünüyorsun?” diye soruyor. İhtiyatla soruyorum, “Peki şimdi adın ne?”

“‘Siyah Kalkan!’” diye cevap veriyor Durito gururla ve ekliyor: “Ama küreselleşmeyenler için ‘Escudo Negro’ da yazabilirsin.”

“‘Siyah Kalkan’ mı? Ama...”

“Elbette! ‘Kızılsakal’la ‘Karasakal’ yok mu?”⁶

“Evet, ama...”

“Aması maması yok! Ben ‘Siyah Kalkan’ım! Benimle karşılaştırılınca ‘Karasakal’ kırılmış görünür, ‘Kızılsakal’sa senin bandanandan bile soluk kalır!”

Durito bunu söylerken bir yandan da kılıcıyla kancasını havada savuruyordu. Şimdi sardal... affedersiniz, gemisinin

⁶ Midillili “Kızılsakal” ya da Barbaros Hayreddin Paşa (1478–1546) 1500’lerin en meşhur Berberi Kıyısı korsanıydı. Kuzey Afrika’yı önce bağımsız olarak, daha sonra Osmanlı Sultanının emrinde Kaptan-ı Derya sıfatıyla İspanyol ve Portekizli akıncılardan korudu. “Karasakal” lakaplı (İngiltere) Bristol’lu Edward Teach (1680–1718) 1716 ile 1718 yılları arasında Kuzey Carolina dışında oranın valisiyle işbirliği içinde çalıştı.

başında ayağa kalkmış, “Korsan Şarkısı” söylemeye başlıyor.

“‘İler başta on topla’...”

“Durito,” diye seslenerek onu kendine getirmeye çalışıyorum.

“‘Arkamızda rüzgâr, yelkenler fora’...”

“Durito...”

“‘Denizde yüzmüyor, uçuyoruz’...”

“Durito!”

“Ne oldu? Peşimizde krallık kalyonu mu var? Çabuk! Yelkenler fora! Karaya çıkmaya hazırlanın!”⁷

“Durito!” diye bağırıyorum umutsuzca.

“Sakin ol, bağırma yoksa işsiz bir deniz eşkıyası gibi görüneceksin. Sorunun ne?”

“Söylesene neredeydin, nereden geliyorsun, seni buralara, yani bu adalara hangi rüzgâr attı,” diyorum şimdi biraz sakinleşerek.

“İtalya, İngiltere, Danimarka, Almanya, Fransa, Yunanistan, Hollanda, Belçika, İsveç, İber Yarımadası, Kanarya Adaları’nı, tüm Avrupa’yı gezdim.” Durito bütün bu ülkeleri kollarını sağa sola savurarak sıraladı. “Venedik’te Dario’yla, İtalyanların çok sevdiği, ama beni pek etkilemeyen makarna çeşitlerinden birini yedik.

“Bir saniye, bir saniye! Hangi Dario’yla? Şu Dario’yla değil herhalde?”

“Onunla, Dario Fo’yla.”⁸ Aslında birlikte yemiyorduk, o yiyordu, ben onu izliyordum. Çünkü spagetti karnımı ağrıtıyor, hele bir de üstüne ‘*pesto*’ sosu koymuşlarsa.

“‘Pesto’ sosu,” diye düzeltiyorum.

“‘*Pasto*’ ya da ‘Pesto,’ sonuçta tadı ot gibi.”⁹ Sana da söylediğim gibi, Geçici (Göçmen) Tutukevi’nden kaçıp Roma’dan Venedik’e gittim. Bu Tutukevleri, İtalyan yetkililerin başka ülkelerden gelen, bu yüzden de ‘farklı ötekiler’ diyebileceğimiz herkesi sınırdışı etmeden önce tecrit ettikleri bir çeşit toplama

⁷ Bu satırlar, 19. yüzyıl İspanya’sının çok okunan romantik şairi José de Espronceda’nın “Korsan Marşı” şiirinin ilk bölümünü oluşturur. Bkz. *Hispanic Anthology: Poems Translated from the Spanish by English and North American Poets*, Thomas Walsh, der. (New York: G. P. Putnam’s Sons, 1920).

⁸ Siyasi güldürüleriyle ünlü İtalyan oyun yazarı ve oyuncu Dario Fo 1997’de Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazanmıştır.

⁹ *Pasto*’nun İspanyolcadaki sözcük anlamı “ot”tur.

kampı. Kaçmak kolay olmadı. İsyan çıkartmak zorunda kaldım. İtalya'daki insanların kurumsallaşmış ırkçılığa karşı verdikleri destek gerçekten önemliydi.¹⁰ Dario benden ona temsili bir görev için fikir vermemi istedi, ben de onu kıramadım.

“Durito . . .”

“Daha sonra Kosova'daki savaş için BM karşıtı bir yürüyüşe katıldım.

“ ‘NATO karşıtı’ demeliydin. . .”

“Aman ne fark eder! Bir dizi aksiliğin ardından, Lanzarote Adası'na doğru yola çıktım.”

“Dur bir saniye! Lanzarote Adası mı? Yani şu José Saramago'nun yaşadığı ada mı?”¹¹

“Evet, ben ona ‘Pepe’ diye hitap ediyorum. Pepe beni kahve içmeye davet etti. Bu sırada ben de ona Avro'nun Avrupa'sındaki deneyimlerimden bahsettim. Harikaydı. . .”

“E tabii. Saramago'yla konuşmak kim bilir ne kadar harikadır?”

“Hayır hayır. Ben Pilarica'nın yaptığı kahveden söz ediyordum. Gerçekten harika kahve pişiriyor.”

“Pilar del Río'dan mı bahsediyorsun sen?”¹²

“Aynen.”

“Yani, önce Dario Fo'yla yemek yiyorsun, ertesi gün José Saramago'yla kahve içiyorsun.”

“Evet, sıradan insanlarla değil, Nobel Ödüllü insanlarla tanıştım. Ama Pepe'yle korkunç bir tartışmaya girdik.”

“Sebep?”

“Kitabım için yazdığı önsöz. Yazdıklarının, beni, yani yüce ve gönlü geniş *Lacandona*'lı *Don Durito*'yu Coleopterous Lamellicorn seviyesine düşürecek kadar zevksiz olduğunu düşündüm.”¹³

¹⁰ Avrupa Birliği'nin ilkelerinden biri olarak Avrupa vatandaşlarının üye ülkeler arasındaki serbest dolaşımı Avrupa dışından gelen göçmenlere daha sert muamele gösterilmesine de neden oldu, bu durum tutuklularla göçmen yanlısı, ırkçılık karşıtı eylemcilerin protestolarını da beraberinde getirdi.

¹¹ José Saramago 1998'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmış Portekizli, solcu bir yazardır. Saramago sık sık Meksika'ya gidip Chiapas'taki hükümet baskısı aleyhine konuşmalar yapmıştır.

¹² İspanyol gazeteci-yazar Pilar del Río, Endülüs'ün özerkliği üzerine yazılar yazmıştır.

¹³ Durito, Subcomandante Marcos'un *Don Durito de la Lacandona* (San Cristóbal de Las Casas: Centro de Información y Análisis de Chiapas, A.C., 1999) adlı kitabı için José Saramago'nun yazdığı önsözden bahsediyor.

“Peki, tartışma nasıl bitti?”

“Elbette şövalyeliğin gerektirdiği üzere onu düelloya davet ettim.”

“Sonra?”

“Sonrası yok. Benim kazanacağım kesin olduğundan Pilarica'nın kalbinin kırılacağını fark ettim, o yüzden de Pepe'yi affettim.”

“José Saramago'yu af mı ettin?”

“Aslında tamamen affetmedim. Hakaretini affettirmek için bu topraklara gelecek ve var gücüyle şunları söyleyecek: “Duyduk duymadık demeyin! Zalimler titreyin. Genç kızlar iç geçirin. Çocuklar sevinin. Üzgünler, muhtaçlar mutlu olun. O, bir kez daha bu topraklara ayakbastı. Ulu, görkemli, eşsiz, çok sevilen, yolu gözlenen, gezgin şövalyelerin en yücesi Lacandona'lı Don Durito.”

“José Saramago'yu Meksika'ya getirtip ona bunları... bu sözleri mi söyleteceksin?”

“Evet, bu bence hafif bir ceza. Ama sonuçta o Nobel Ödülü aldı, benim de bir sonraki kitabıma önsöz yazdıracak birine ihtiyacım var.”

“Durito!” diye çıkışıp şunları diyorum, “Tamam, ama nasıl oldu da bir korsana, affedersin KORSAN'a dönüştün?”

“Sabina'nın yüzünden...” diyor Durito, meyhane arkadaşından söz ediyormuşçasına.

“Joaquín Sabina'yla da mı tanıştın?”¹⁴

“E herhalde! Ona yeni albümü için yaptığı düzenlemelerde yardım etmemi istedi. Sözümü kesme sakın! Sabina'yla ben Las Ramblas'a vardığımızda, Madrid'de barlarda dolaşıp hovardalık ediyorduk.”

“Ama Las Ramblas Barselona'da!”

“Evet, işte burası bir muamma. Birkaç dakika öncesi, Madrid'e dalmış, Jaen'den bir Endülüslü esmer güzeli tarafından büyülenmişlik, sonra benim ‘öncelikli’ denilen biyolojik ihtiyaçlardan birini karşılamam gerekti. Bu sırada kapıları karıştırıp “tuvalet” yerine sokağa açılan kapıyı açtım. Ve kendimi Las Ramblas'ta buldum. Artık ne Madrid, ne Sabina, ne dalış ne de esmer güzeli vardı, ama benim hâlâ tuvalete gitmem gerekiyordu, çünkü bir beyefendi böyle şeyleri gidip bir köşede

¹⁴ Bkz. “Durito II”deki dipnot.

halletmez. Bu yüzden Manolo'yla takıldığımız zamanları hatırlamaya çalışarak bir bar aramaya başladım.”

“Yoksa Manuel Vázquez Montalbán'dan mı bahsediyorsun?” diye soruyorum kendimi şaşırmamaya hazırlayarak.¹⁵

“Evet, ama adı çok uzun, o yüzden ‘Manolo’ demeyi tercih ediyorum. Neyse, kaygılı, huzursuz ve heyecanlı bir şekilde tuvaleti olan bir yer ararken karanlık bir sokakta önüme üç dev gölge çıktı.”

“Haydutlar!” diye araya girdim korkarak.

“Olumsuz. Üç çöp tenekesi. Tuvalette yapacağım şeyi bunların gölgelerinde gizlice yapabileceğimi düşündüm. Yaptım da. Tamamladığım görevin verdiği mutlulukla pipomu yaktım ve ‘Big Ben’in on ikiyi çaldığını ayan beyan duydum.”

“Ama Durito, Big Ben Londra’da, İngiltere’de...”

“Evet, bana da çok garip geldi, ama o gece neler olmadı ki? Yürüdüm ve üstünde ‘Korsan Aranıyor. Deneyim Şartı Yok. Böceklerle Gezgin Şövalyeler Tercih Edilir. Bilgi İçin Kara Leke Barı’na Gelin” yazan bir tabelayla karşılaştım.” Durito piposunu yakıp anlatmaya devam ediyor,

“Kara Leke’yi arayarak yürümeye devam ettim. Yavaş yavaş, ihtiyatla ilerliyordum. Köşeleri, duvarları ancak seçebiliyordum. O sabahın erken saatlerinde Kopenhag caddelerini yoğun bir sis kaplamıştı.”

“Kopenhag mı? Londra’da değil miydin?”

“Bana bak, bu malum şeylerle sözümü kesmeye devam edersen, seni önce tahtaya, oradan da köpekbalıklarına yolcu edeceğim. Her şeyin çok tuhaf geliştiğini söyledim ya. Korsan arandığı yazan tabelayı Londra’da gördüysem, Kara Leke barını da Danimarka’nın Kopenhag şehrinde arıyorsam ne olmuş? Önce bir süre Tivoli Bahçeleri’nde kayboldum, ama barı aramaya devam ettim. Sonra aniden bir köşede karşıma çıktı. Yalnız bir sokak lambasından süzülen solgun ışık, sisi zar zor delip ‘Kara Leke. Bar. Masa Dansı. Böceklerle Gezgin Şövalyelere Özel İndirim’ tabelasını aydınlatıyordu. Avrupa’da böceklerle gezgin şövalyelere gösterdikleri saygı ve sevgiyi takdir ettikten sonra...”

“Belki de onlardan zarar görmedikleri içindir,” diye mırıldanıyorum.

¹⁵ Bkz. “Sivil Toplum Hanım’a”daki dipnot.

“Mırıldandığın alayları duymadığımı sanma,” diyor Durito. “Ama okuyucularının hatırına, öykümü anlatmaya devam edeceğim. Seninle sonra görüşeceğiz.”

“Diyordum ki Avrupalıların kimilerimizin sahip olduğu yüceliğe itibar etmekte ve saygı göstermekte sergiledikleri keskin zekâlarını takdir ettikten sonra, Montmartre’da, ‘Sacre Coeur’ün yakınındaki o bara girdim.”

Durito bir süre susup oranın Fransa’da, Paris’te olduğunu söyleyerek sözünü kesmemi bekliyor, ama hiçbir şey söylemiyorum. Durito memnun olup başını sallıyor, sonra da öyküsüne devam ediyor:

“Barın havasına mor bir duman hakimdi. En karanlık köşedeki masaya oturdum. Hemen garson gelip mükemmel Almanca’sıyla ‘Doğu Berlin’e hoş geldiniz,’ dedikten sonra *carte*, yani menüyü verip gitti. Menüyü açtığımda içinde tek bir cümlemin yazdığını fark ettim: ‘Korsan eğitimi, ikinci kat.’ Tam arkamdaki merdivenlerden çıktım. Duvarlarında pencereler olan uzun bir koridora vardım. Pencerelerin birinden Amsterdam’ı 90 adanın üstünde yükselten kanallarla 400 köprüsü görülebiliyordu. Uzakta Selanikli Yunanlılara hoşgörüsüzlüğün uç sınırlarını hatırlatan ‘Beyaz Kule’ görünüyordu. Koridorda, daha ilerdeki başka bir pencereden İsviçre’nin Matterhorn Dağı’nın kıvrık zirvesi seyredilebiliyordu. Daha ilerde İrlanda Blarney Kalesi’nin kendisini öpenlere söz hediye eden harikulade taşları seçilebiliyordu. Solda, Belçika’nın Bruges kentinin ana meydanındaki saat kulesi yükseliyordu. Koridoru takip ederken, yıkık kapıya varmadan karşıma çıkan pencere Mucizeler Meydanı’na açılıyordu, elinizi pencereden biraz dışarı uzattığınızda Pizza Kulesi’nin eğik yapısına dokunabiliyordunuz.

“Evet, bu koridor Avrupa’nın yarısına bakıyordu. Kapıda ‘Maastricht Anlaşması’na Hoş Geldiniz!’ tabelası görseydim şaşırmazdım.¹⁶ Ama yok. Kapının üstünde hiçbir yazı yoktu. Dahası kapı mandalı da bulunmuyordu. Kapıyı tıklattım, kim-

¹⁶ Avrupa Birliği’ni kuran anlaşma olan Maastricht Anlaşması (1993) neoliberal Avrupa’nın yaratılması yolunda önemli bir adım olmuştur. Bu Anlaşmayla, Avrupa’da bir parasal birlik kurmak ve ortak para birimi (Avro) kabul etmek için temel atılmıştır. Bu, üye devletlere tam üyelik için kemer sıkma siyaseti uygulama koşulu koyuyordu. Anlaşma sermayenin serbest dolaşımını sağladı, Schengen Anlaşması’yla birlikte emeğin serbest dolaşımını kısıtlayarak AB politikalarını birleştirdi.

se açmadı. Ağır tahta kapıyı ittim, kapı kederli bir gıcırtyla, zar zor açıldı...

“Sonra, yarı karanlık olan odaya girdim. İçerde, üstü kâğıtlarla dolu bir masadaki gaz lambası kim bilir kaç yaşındaki bir adamın yüzünü aydınlatıyordu. Adamın sağ gözü siyah bir kumaşla kapatılmıştı, bir elinin yerinde duran kancayla favorilerini çekiştiriyordu. Adamın bakışları masaya kilitlenmişti. Çıt çıkmıyordu. Sessizlik o kadar ağırdı ki toz gibi cilde yapışıyordu.” Durito korsan gıysisinin üstündeki tozu silkti.

“ ‘İşte bir Korsan,’ dedim kendi kendime, sonra da masaya doğru ilerledim. Adam kılını bile kıpırdatmadı. Öksürdüm, çünkü biz tahsilli beyefendiler dikkat çekmek için böyle yaparız. Korsan bakışlarını kaldırmadı. Onun yerine (adamın sol omzunda durduğunu yeni fark ettiğim) küçük bir papağan, Don José de Espronceda’nın bile alkışlayacağı mükemmel bir tonlamayla ezberden okumaya başladı: ‘Her başta on topla, arkamızda rüzgâr, yelkenler fora, denizde yüzmüyor, uçuyoruz, süratli gemimizde.’”¹⁷

“ ‘Oturun,’ dedi. Konuşan adam mıydı, papağan mıydı bilmiyorum. Korsan ya da korsan sandığım insan tek söz etmeden elime bir kâğıt tutuşturdu. Kâğıdı okudum. Okuyucularını da seni de sıkmak istemiyorum, sana anlattıklarımı özetleyiver. Kâğıt, ‘Büyük Korsan, Deniz Eşkıyası, Deniz Terörü Kardeşliği A.C./ C.V./ R.O.’ya katılım formuydu. Formu hiç vakit kaybetmeden doldurdum, altına böcek ve gezgin şövalye olduğumu eklemeyi de unutmadım. Kâğıdı adama uzattım, o da sessizce okudu.”

“Bitirince tek gözüyle bana bakıp konuştu,

“Ben de seni bekliyordum Don Durito. Ben dünyadaki son gerçek korsanı. “Gerçek” diyorum, çünkü bugün finans merkezlerinde, büyük hükümet saraylarında kuvetlerinden başka hiçbir yerdeki suya dokunmadan çalan, öldüren, yakan yıkan, yağmalayan sayısız “korsan” var. İşte görevin (eski parşömenlerden oluşan bir dosya uzatıyor): Hazineyi bulup güvenli bir yere sakla. Şimdi, özür dilerim ama ölmem gerekiyor.’ Bu sözleri söyler söylemez adamın başı masaya düştü. Evet, ölmüştü. Papağan havalanıp ‘Mitilini sürgünü öldü, Midilli’nin piç oğlu

¹⁷ “Korsan Marşı” şiirinden. Bkz. 7. dipnot.

öldü, Ege Denizi'nin gururu öldü.¹⁸ Dokuz kapını da aç, kor-kunç cehennem, Büyük Barbaros dinlenmeye geliyor. İzinden gidecek, okyanusu bir damla suya dönüştürecek halefini buldu. Gerçek Korsanların gururu şimdi Siyah Kalkan'la denizlere yelken açacak,' diyerek pencereden dışarı uçu. Pencerenin altındaysa İsveç'in Gothenburg limanı uzanıyordu, uzakta bir *nyckelharpa* ağılıyordu..."¹⁹

"Sonra ne yaptın?" diye soruyorum kendimi öyküye iyice kaptırarak (ama bir taraftan da bu kadar çok yer ismi başımı döndürüyordu).

"Parşömen dosyasını açmadan, arkamı döndüm, koridor-dan geçip bara indim. Kapıyı açıp geceye karıştım. Paseo de Pereda'ya gittim, oradan Santander'e, oradan da Kantabriya Denizi'ne. Bilbao'ya yöneldim, Euskal Herria'dan geçtim. Donostia-San Sebastian'ın yanında *txistu* ile davul eşliğinde *Eurresku* ve *Ezpatadantza* danslarını yapan gençler gördüm.²⁰ Pireneler'e tırmanıp bir zamanlar Huesca ile Zaragoza arasında bulunan Ebro Irmağı'na ulaştım. Orada bir gemi bulabildim, böylece Ebro'nun Vent de Dalt'ın gürleyen sularının ortasında Akdeniz'e döküldüğü delta üzerinden yolculuğuma devam ettim.²¹ Yalın ayak Tarragonia'ya tırmandım, oradan meşhur Montjuic Savaşı'nın yapıldığı alanı geçerek Barselona'ya vardım."²² Durito sanki hızını toplamak istermiş gibi duraklıyor.

¹⁸ Bu bölüm, Ege Denizi'ndeki Midilli adasında, Mitilini'de doğan, sonradan kendini Yavuz Sultan Selim'in donanmasında Kaptan-ı Derya olduğu Dersaadet'te (İstanbul) bulan Barbaros Hayrettin Paşa'ya atıftır.

¹⁹ *Nyckelharpa* geleneksel bir İsveç yaylı çalgısıdır; tellerinin altında kayan tuşlarla ve yayla çalınır.

²⁰ *Eurresku* (ya da *aurreku*) açık daire dansıdır, dansçılar dairenin ortasında görülmeye değer ve zor adımlarla oynarlar. *Ezpatadantza* ise kılıçlarla ya da sopalarla yapılan bir tür savaş dansı. *Txistu* sol elle çalınan küçük, dört parmaklı bir flütür. *Txistu* çalınırken sağ elle de *taboril* adındaki davul çalınır.

²¹ *El Vent de Dalt*'ın sözcük anlamı Yukarıdan Esen Rüzgâr'dır. Pireneler'den Katalonya kıyısı'na, Ebro Irmağı Vadisi'ne sert rüzgârlar eser. Ebro deltasından ırmağın yukarisına giden alan "yukarı ırmak" (Katalan dilinde *rebera de Dalt*), deltadan esen rüzgârsa *El Vent de Dalt* olarak bilinir.

²² Tarragonia Katalonya'da, Barselona'nın güneyinde bulunan bir bölgedir. Otuz Yıl Savaşları sırasında İspanya kralı IV. Philip bu bölgeyi Fransızlara karşı savaştırmak için Katalonya'ya ordu göndermiştir. Ancak Katalanlar isyan ederek kendi Cumhuriyetlerini ilan etmişler, Fransızlarla ittifak

“Barselona’da Palma de Mallorca’ya giden bir yük gemisine bindim. Güneydoğuya yöneldik, Valencia’nın kıyısından geçip daha güneye, Alicante’ye ilerledik. Almeria’yı, daha uzakta Granada’yı gördük. Bir Flamenko ezgisi Endülüs boyunca tüm palmiyeleri, gitarları ve topukları hareketlendirdi. Dev bir *zambra* Algericas yoluyla ters yöne dönene kadar bize eşlik etti. Cadiz’i geçtik, Guadalquivir’in ağzında Cordoba ile Sevilla’dan gelen ‘ölüm sesleri’ni duyduk.²³ Bir *cante jondo* haykırdı, ‘Uyu şimdi Durito, dünyanın sevgili oğlu. Amaçsız gezilerini bırak, güzel dansını bitir.’²⁴ Huleva’yı yeni yeni seçebiliyorduk. Sonra yedi ana Kanarya Adası’na yöneldik. Kara göründü. Adada ‘Drago’ denilen ağaçtan biraz bitki özü topladım. Hem fiziksel hem de ruhsal hastalıklara iyi geldiğini söylüyorlar. Böylece Lanzarote adasına vardım ve biraz önce bahsettiğim gibi Don Pepe’yle münakaşa ettim.”

“Vay canına! Ne kadar da uzağa gitmişsin,” diyorum Durito’nun seyahatlerini dinlemekten yorularak.

“Evet, gitmediğim yer kalmadı,” diyor böbürlenerek.

“Artık gezgin şövalye değil misin yani?” diye soruyorum.

“Tabii ki şövalyeyim. Şu ‘korsanlık’ işi geçici. Merhum Barbaros’un emanet ettiği görevi yerine getirene kadar sadece.”

Durito bana bakmaya devam ediyor. Gözlerini ne zaman bana dikse bu... bu...

“Hayır!” diye atılıyorum.

“Neye ‘hayır’? Sana bir şey demedim ki,” diye soruyor şaşırılmış gibi davranarak.

“Evet, daha bir şey demedin ama bu bakış hiç hoşuma gitmedi. Her ne diyeceksen cevabım ‘hayır.’ Gerilla olarak yeteri kadar sorunum varken bir de deniz eşkıyalığıyla uğraşamam.

kurmuşlardır. İspanya ordusu Barselona’da isyancılara boyun eğdirmeye çalıştığında, 26 Ocak 1941’de Montjuic’te yapılan savaşta Katalanlar tarafından hezimete uğratılmıştır.

²³ *Zambra* hem çingenelerin eğlence oyunu hem de Mağribilerin yavaş ritimli duygusal dansıdır, şimdiyse adı hem Flamenko hem de göbek dansıyla anılmaktadır. “Guadalquivir’in yanında duyulan ölüm sesleri” Federico Garcia Lorca’nın “Antoñito El Camborio’nun Ölümü” şiirinden bir dizedir. Ayrıca bkz. “Durito Marcos’u Silahları Yapıyor”daki dipnot.

²⁴ *Cante jondo* hüzünlü ritmi ve tonuyla tanınan bir tür Flamenko şarkısıdır.

Ayrıca bir konserve kutusunda yolculuğa çıkacak kadar da çıldırmadım!”

“Korsanlık’, ‘deniz eşkıyalığı’ değil! İkisi farklı şeyler, sevgili koca burunlu kamarotum. Ayrıca, bu da konserve kutusu değil, fırkateyn. Adı da ‘Başkalarının Hatalarından Ders Al.’”

Hakaretini önemsemeyip cevap veriyorum,

“Başkalarının Hatalarından Ders Al’ mı? Çok tuhaf bir isim. ‘Deniz eşkıyası’ ya da ‘korsan’ her neyse. Sonuçta ikisi de bela demek.”

“Nasıl istersen. Ama her şeyden önce görevini yerine getirmelisin,” diyor Durito vakarla.

“Görevimi mi?” diye soruyorum gardımı düşürerek.

“Evet. İyi haberi tüm dünyaya yaymalısın.”

“Hangi ‘iyi haberi’?”

“Döndüğüm haberini. Hem okuyucularına işkence ettiğin şu uzun, yoğun ve sıkıcı bildiriler gibi olmasına da gerek yok. Ayrıca riske girmemek için bir taslak bile hazırladım.”

Durito bunları söyledikten sonra çantalarından birinden bir kâğıt çıkarıp bana uzatıyor. Kâğıdı okuyorum, sonra tekrar okuyorum. Durito’ya bakıp bu öyküyü başlatan ‘hayır, hayır, hayır’ları sıralamaya başlıyorum.

Sizi daha fazla sıkmamak için kısaca, Durito’nun bana ulusal ve uluslararası sivil topluma hitaben onun döndüğünü haber veren bir mektup veya bildiri yayımlatmaya çalıştığını söyleyeyim. Tabii ki reddettim, çünkü Uluslararası İnsan Hakları Gözlemi Sivil Komitesi’ne (CCIODH) katılan üyelerin bize gönderdiği mektubu cevaplamam gerekiyordu. Mektuplarında onlara 1998’de gösterdiğimiz güvenin aynısını yine göstermemizi, onları anlamamızı, onlara söz vermemizi istiyor, kendilerinin de buraya yeni bir ziyarette bulunacaklarını söylüyorlardı.²⁵ İşte bildirim:

²⁵ 13 ülkeden 230 eylemciyi bir araya getiren Comisión Civil Internacional de Observación por los Derechos Humanos (CCIODH), Meksika’nın insan hakları kaydını incelemeye 1997’de başladı. Komisyon, incelemeleri sırasında Chiapas konusuna özel ilgi gösterdi. İlk ziyaret 16–28 Şubat 1998’de gerçekleşti, bu ziyaretin ardından Avrupa Parlamentosu’na konuyla ilgili bir rapor sunuldu. İkinci ziyaret 15–25 Kasım 1999’da yapıldı. Zedillo hükümeti yabancı gözlemcileri dışarıda bırakmak için çoğu CCIODH temsilcisine turistik amaç dışında gelenlere verilen FM3 tipi vize vermeyi reddetti.

Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu
Meksika, 1999 Ekimi
Uluslararası İnsan Hakları Gözlemi Sivil Komitesi
Erkek ve Kız Kardeşler:

Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu ile Yerli Direniş Komisyonları'nın çocukları, kadınları, erkekleri ve yaşlıları adına sizleri buralarda görmenin bizi şerefliendireceğini söylemek isterim. Size güveniyoruz. Uluslararası gözlemciler olarak hak ettiğiniz saygıyı göreceksiniz. İnsancıl işinize bizim tarafımızdan bir engel gelmeyecek. Sizinle konuşmaktan da onur duyacağız. Yolunuzu gözlüyoruz.

Vale. Salud ve burada onurun yanı sıra çamurun da bol bulunduğunu hatırlatırım.

'Adsız' Adadan, affedersiniz, Güneydoğu Meksika dağlarından

Subcomandante Insurgente Marcos

Meksika, "Başkalarının Hatalarından Ders Al" Firkateyni Dikkat: Notlar aşağıda.

Not: Kollarını sarılmak için uzatır.

Arka arkaya dizdiğim retlerin ardından Durito bana hazinenin bir kısmını önererek beni ikna etti. Parşömenleri gözden geçirdik ve bir define haritası bulduk. Tabii haritayı çözmemiz gerekiyordu, ancak macera kaçınılmazdı.

Durito'nun metni mi? Çetin bir müzakerenin ardından yazıyı not olarak yayımlamaya karar verdik. İşte karşınızda...

**Not: Ulusal ve Uluslararası Sivil Toplum'a
İlanımfendi,**

Size bu şahane [Durito'nun metni öyle diyor] müjdeyi, genç yaşlı herkesi mutlu edecek armağanı iletmekten şeref duyarım. Büyük finans merkezleri sarsılsın! Panik büyük ve sahte beyefendilerin saraylarını doldursun! Aşağıdakiler şenlensin! En güzel kızlar geceliklerini hazırlasın, dölyataklarının pınarı iç geçirsin! İyi adamlar şapka çıkarsın! Çocuklar neşeyle oynasın! Bu dünyanın gördüğü korsanların [asıl metinde üstü çizilmiş], affedersiniz, gezgin şövalyelerin en iyisi ve en yücesi döndü! Lacandona'lı Don Durito! (Telif

hakları korunmuştur) [Durito'nun metni böyle diyor]. İnsanlık adına yaşasın! Neoliberalizme en içten taziyelerimizi sunarız. O burada; büyük, ulu, harikulade, en üstün, çok-aşırı-yüce, yücelerin en yücesi [Durito'nun metni böyle diyor], bir ve tek, eşsiz Lacandona'lı Don Durito!

İşteeeeeee! [Durito'nun metni böyle diyor].

Durito'nun (kendimi tamamen uzak tuttuğum) metninin sonu.

Her neyse. Durito döndü (İç çekiş). Nedense birden başım ağrımaya başladı.

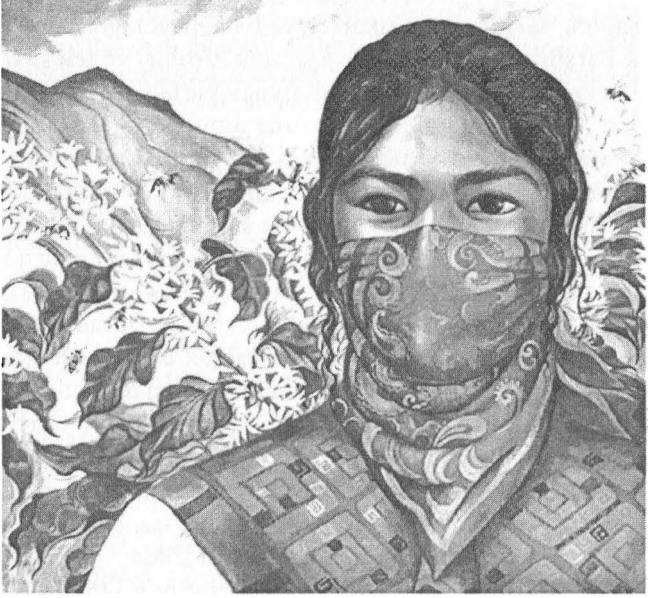
Vale. Salud ve aspirini olan var mı?

(Sağ gözünün üstündeki kumaş parçasıyla inanılmaz derecede yakışıklı görünen) SupKorsan (cinas ustaları, çekimser).²⁶

²⁶ “Göz üstünde kumaş” (*parche en el ojo*) İspanyolca'da oğlancılık için kullanılan argo bir ifadedir.

KÜÇÜKLERİN SAATI

BÖLÜM II: AŞAĞIDAKİLER

Küçük ve farklı olan herkese:
yakında gelecekler güçle çıldıranlar
kibar/ vefasız/ biraz yamyamca
dağların, vadilerin sahipleri
sellerin ve depremlerin
kuralları yıkan öncüler
cömert ve cimri
mektupları sarmak talepler lütfeder
zamanın posta kutusunda
—Mario Benedetti¹

Bu mektup ve bu dizideki öbür mektuplar 21 Ekim 1999'da *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren irlandeses.

¹ Bkz. *Buzón de tiempo* (Alfaguara, İspanya: Santillana, 1999). Bu şiir ve bu kitaptaki öteki şiirler 13 Eylül 1999'da, *La Jornada*'da yayımlanmıştır ve bu mektuplar dizisi boyunca bunlardan alıntı yapılır.

Fırtına şimdi biraz dindi. Cırcır böcekleri bunu fırsat bilip şehirde ötüşmeye döndüler. Büyük bir siyah kukuleta kaplıyor semayı. Yağmur yağmaya hazırlanıyor, ama en aşağıdaki su birikintileri bile dolduğunu bildiriyor. Gece kendi sözleriyle geliyor şimdi ve kendi tarafından unutulmuş öyküler çıkarıyor. Bu, aşağıdakilerin öyküsü, küçüklerin saati.

Aşağıda, salyangozun uzun feryadı çağırıyor, gölgeler sessiz kalarak karşılık veriyor, rahat ve sıcacık zırları ve telaş ediyor yüzlerini kaplayan karanlık. Muhafızlar parolaları değiş tokuş ediyorlar, "Oraya kim gider?" sorusuna umut hep şöyle cevap veriyor: "Vatan!" Gece unutulmuşların dünyasında nöbet tutuyor. Bunun için de hatırladıklarından askerler yaptı ve en küçüklerin acısını dindirmek için onları hafızayla silahlandırdı.

Yağmur yağsa da yağmasa da, yüz­süz gölgeler aşağıda nöbetlerine devam ediyor. Elbette, o yazmayı ya da okumayı sürdürüyor, ama o hep daha kısa olan pipoyu içiyor. İyi, burada yapacak hiçbir şey yok, o zaman hadi yeniden küçük evi ziyaret edelim. Böylece yine yağmur başlarsa, bu sefer başımızın üstünde bir çatı olur. İşte buradayız! Allah kahretsin! Dağınıklık daha da artmış: kâğıtlar, kitaplar, kalemler, eski çakmaklar. Gölge yazısına kilitlenmiş. Yazıyor da yazıyor. Yazılarına dönüyor. Bir şeyler siliyor, bir şeyler ekliyor. Küçük teypte çok garip bir ses, çok uzaklarda bir ülkenin müziği gibi, bir o kadar uzak bir dilde.

"Çok garip," dedim. Evet, küçüklerin saatinde, ötekinin, farklı olanın da yeri vardır. Ziyaret ettiğimiz gölge de böyle düşünüyor olsa gerek, çünkü kâğıtlarının birinin üstünde "Öteki" yazıyor.

Ama ona yazısını bitirmesi ya da düşündüğü ve hissettiği ile bu oynak yosma, yani başlık arasındaki köprüyü daha iyi açıklaması için biraz zaman tanıyalım. Bitirmiş gibi görünüyor. Yavaşça yerinden kalkıp yatak olarak kullandığı köşesine çekiliyor. Şansımız varmış, mumu nöbet tutması için yanık bıraktı. Evet, masanın üstünde birkaç sayfa okumaya elverişli bir şekilde bırakılmış. Birinci sayfada şu yazıyor:

Bir Başka Mektup, Bir Başka Bozulan Sessizlik Mektup 4b

Deprem ve sel kurbanlarına.

Aşağıdaki mektubu ben yazmadım, bana gönderildi. Yağmur suyundan oluşan bir dere küçük bir kâğıt geminin içinde bu ıslak sayfaları, nemli mektupları kulübeme getirdi.

8 Ekim 1999, 4:45

Sup,

İşte yayın şebekelerinin arasında dağıtabileceğiniz bir yazı. Doğanın trajedisinden başka bizi yaralayan şey İktidar göklerinden bezgin, kötürüm, bilgisiz, bitap, acı dolu bir halkın üstüne yağan mücrim şiddettir. 500.000'den fazla sayıda kurban için bir şeyler yapalım. Bu şiddetli yağmurlar çocukları, yaşlıları, erkekleri ve kadınları HİÇ-BİR ŞEYSİZ bıraktı, özellikle de bu acımasız, soykırımcı, zalim ve demagojiye dayanan düzenin mahkûm ettiği yerlilerle *campesinoları*. Dün sabah konuştuğum kadının bana gönderdiği mektubu paylaşıyorum sizinle; içinde bizi hırpalayan acı gerçek hissediliyor:

Zedillo ile Vali _____'nin (herhangi bir valinin adını yazın, hepsi aynı) bütün bilgi makineleri, erzak ve yardım kamyonlarıyla ziyaret ettiği _____ (herhangi bir hasar görmüş topluluğun adını yazın, öykü hepsinde aynı) Kasabası'nda görüldüğü gibi, Zedillo ile Vali'yi taşıyan helikopterler havalanır havalanmaz, erzak taşıyan kamyonların çoğunu da uzaklaştırdılar, sadece birkaç tanesini bıraktılar, bu da bizi öfkeden daha güçlü bir şeye yönlendiriyor. Her Kasabada, bize yardım vermeyeceklerini, bizden daha muhtaç olanlara yardım ettiklerini ve baktıklarını söylüyorlar. Sanki bütün kasabalar arasında hiç iletişim (düzgün çalışan CB radyosu yoluyla Topluluklardaki durumu öğrenmek mümkün) yokmuş gibi. Böylece hiçbir etkili yardım olmadığını da öğrenmiş olduk. Sadece birkaç topluluk alınır alınmaz tüketilen az ve sınırlı yardımdan bahsetti. _____ (yerli topluluğun adı) durumunda -her yerdeki durum da böyle gibi görünüyor- gıdadan barınmaya tüm ihtiyaçların giderilmesi sorumluluğunu sivil örgütler üstleneceğinden, gereksinim duyulan tek şey onarılacak yoldur. En iyi ve tek iletişim yoluna (helikopterlere) yoğunlaşmak Hükümetin kibirlenmesine ve durumu anlayan ve idare edenlerin yalnızca kendileri olduklarını düşünmelerine neden oluyor. Ancak hükümet mekanizması yolların açılması ve onarılması konusunda yetersiz.

Yine de, o bölgeden sorumlu yetkililer yardım etme olanağı ve isteği olan Kasabalara ve Örgütlere bakmıyorlar.

_____ (eyalet adı) federal ödeneğin haksız ve eşit olmayan dağıtımının kurbanı olan son eyalet olmaktan kurtulması gerek.

Yönetiminin başında Zedillo toplumsal ilkelerini bu eyalette test edeceğini söyledi. Yanıldı, çünkü eyalete ötekilerden farklılaşmak ve maruz kaldığımız bir yıllık gerilemeyi (_____ [eyaletin adı]'nın başlıca sorununun fakirleşme olduğunu, başka her şeyin onun sonucu olduğunu söylememe gerek bile yok) aşmamız için gerekli kaynakları sağlayamamakla kalmadı; buraya ulaşan çok az kaynağın da iyi yönetilmesini ve sonuçta, felaket zamanlarında bu kaynakların yeterli olmasını (her ne kadar Medya kaynakları ve yardımları abartıp hükümetle övünse de) da sağlayamadı.

Felaket sürüyor: Depreme şiddetli yağış da eklendi. Daha dün gece, bizi destekleyenler CB radyosundan son derece ciddi bir durumu bildirdiler, durumu burada özetliyorum: _____ (yerli topluluğu)'nda 100 ev DEPREMde yıkıldı, 80 evi nehir götürdü, bir helikopter oraya çok az erzak getirdi, 250'ye yakın çocuk hasta; _____ (belediye adı)'de _____ ile _____ (yerli toplulukların isimleri) Toplulukları harap oldu, onlara hiç yardım gelmedi, bir helikopter inip insanları selamladı ve gitti; _____ (yerli topluluğu) _____ (yerli topluluğu)'na çok az yardım götürdü (bir üçüncü Topluluk dağın altında kalmıştı), bu arada geri kalan dokuz toplulukla hâlâ iletişim kurulamıyor; _____ (belediye)'nde evlerin %70'i yıkıldı, nehir mısır tarlalarıyla kahve çiftliğini süpürdü, yolları kesti, buralar zaten ziyaret edildi ve erzak dağıtıldı (25 paket yemek, üç sandık dolusu su, 12 kutu dolusu zeytinyağı).² Vaziyet çok korkunç; acil durum sona ermediği gibi, durum gittikçe kötüleşiyor. İlaç, giysi, battaniye, dayanıklı gıda maddeleri ve tenteye ihtiyaçları var. Bu yüzden kaynakları toplamak ve bağışları bir araya getirmek için dört Örgütü birleştirdik. Durmayacağız. Bundan sonra asla.”

Mektup burada sona eriyor. Yani, okunabilen kısmı. Geri kalanı su ve çamur yüzünden okunamaz hale gelmiş.

Durito (kancası sayesinde) miğferimin kayışından sarkan mektubu dikkatlice okudu.

“Ne düşünüyorsun?” diye soruyorum.

“Şaşırtıcı olan şey hükümetin sorumsuzluğu değil. Elbette depremlerden, yağmurlardan onlar sorumlu değiller, ama duruma tepkileri iğrenç. Aşağıdakilerin talihsizliği onlara ön sayfalarda ve elektronik haber postalarının konu kısımlarında görünmesine yarıyor. Ama dikkatini çeken bu değil, bu beklenmedik bir şey değildi. Gerçekten güçlü ve etkileyici olan şu: ‘Durmayacağız. Bundan sonra asla.’”

“Evet,” diyorum, “bir başka sessizlik bozulmuş gibi.”

“Dahası da olacak...” diyor Durito postalıma atlayarak.

Dışarıda, gün başlıyor.

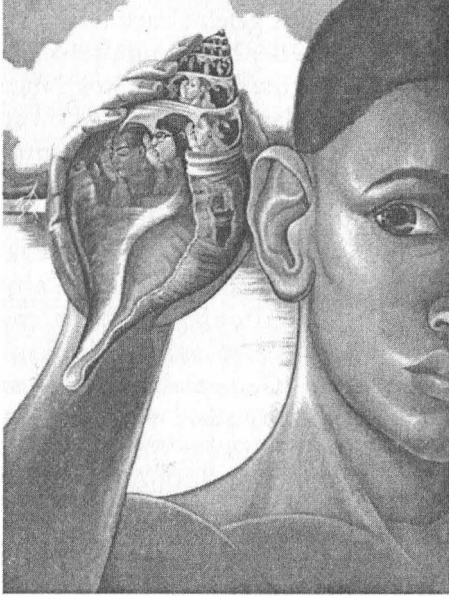
Salud. Salud ve katılıyorum: “Bundan sonra asla.”

Saygıyla sessizleşen Sup.

² Eylül'de başlayıp Ekim boyunca süren şiddetli yağış, altı eyaletteki bir milyondan fazla Meksikalı'yı etkisi altına aldı. Yıkım, 30 Eylül'de Meksika'nın Pasifik kıyısını vuran 7,4 şiddetindeki depremle daha da arttı.

KÜÇÜKLERİN SAATI

BÖLÜM III: HESABA KATILMAYAN ÖTEKİLER

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kahverengi erkek ve kadınlara:

**bizler göçmenleriz
soluk tenli, isimsizler
sorular ve şaşkınlıktan oluşan
mirasımızı biriktirdiğimiz sırtlarımızdaki
dinsiz ve hayvani asırla
—Mario Benedetti**

Durito, bir kez sınırı aştığında insanı bir korku dalgası sarıyor ve takip ediyor, diyor. Bu sadece *la migra* ve *kukuxklanes*'den gelen tehditten değil.¹ Bayrağında çamurlu yıldızlar ve çizgiler

¹ *La migra* Göç ve Yurttaşlığa Kabul Etme Servisi için kullanılan genel bir terimdir, bu servisin adı şimdi Vatandaşlık ve Göç Servisleri Dairesi'dir ve İç Güvenlik Bakanlığı'nın bünyesinde bulunmaktadır. *Kukuxklanes* Marcos'un ABD'deki terörist örgüt Ku Klux Klan'ın İspanyolca telaffuzudur.

olan ülkenin gerçekliğinin dört bir yanını dolduran ırkçılıktandır da. Meydanlarda, caddelerde, işte, okulda, kültür merkezlerinde, televizyonda, yayınlarda, hatta tuvaletlerde, her şey sizi renginizi reddetmeye iter, çünkü birinin ten rengi onun kültürünü, vatanını, tarihini, yani Kuzey Amerika'daki Latinlerin kahverengisiyle birlikte gelen onuru teslim etmektir.

“Şu kahverengiler,” derler her zaman satış fiyatıyla doğru orantılı olan alış gücüne göre (ne kadar çok satarsan o kadar çok alırsın) insanları sınıflandıran bir düzenin suçu olan insanların ten renklerine göre sınıflandırılmasının ardına saklananlar. Küçük kahverengiler Amerikan Birliğinin İktidarlının sürdürdüğü beyazlatma ve deterjan kampanyasından sağ çıkmışlarsa, bu “kahverengi” Latin topluluklarının (sadece Meksikalıların değil, Latin Amerikan kahverengisinin Kuzey Amerika'yı boyadığı tonlardan birkaçından bahsetmek gerekirse Porto Rikoluların, Salvadorluların, Honduralıların, Nikaragualıların, Guatemalalıların, Panamalıların, Kübalıların, Dominiklilerin) adsız ve onları destekleyecek bir örgüt ya da ürün olmadan bir direniş ağı kurmayı bildikleri içindir. Latinler beyaz bir ulustaki “ötekiler” olmaktan kurtulamadan bitmekte olan 20. yüzyılın en yiğit ve bilinmeyen tarihlerinden birini taşıyorlar; renklerinin tarihi, umut doğana kadar çabalamış ve incinmiş. Kahverenginin dünyanın ırklar gökkuşağında bir başka renk olacağı ve onun artık hakaretin, küçümsemenin, unutulmanın rengi olmayacağı umudu.

Acı çeken ve zulüm gören sadece “kahverengi” değil. Durito, Meksikalı olmasının yanına, kabuğunun siyah renginin de eklenmesini istiyor. Bu cesur böcek “hem kahverengi hem siyah”tı, bu yüzden de iki kere zulüm gördü. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Latin ve siyah toplulukların en iyileri onu koruduğundan iki kere yardım ve destek gördü. Böylece, kentsel kâbuslar da denilen başlıca Kuzey Amerika şehirlerinde seyahat edebildi. Göz alıcı, zengin turist bölgelerinde değil, siyahlarla Latinlerin öteki olmaktan vazgeçmeden, kendileri olmalarına izin veren direnişi inşa ettikleri, aşağı caddelerde yürüdü. Ama Durito bunun başka sayfaların öyküsü olduğunu söylüyor.

Şimdi “Siyah Kalkan” Durito ya da (küreselleşmediyseniz) Durito *Escudo Negro Mum Işığında Uyanıklık Öyküleri* adını

verdiği yeni kitabını davul zurnayla ilan etmemin önemli olduğu konusunda ısrar etmeye başladı.

Amerika Birleşik Devletleri'nde "kanun dışı göçmen" ya da *mojado* olarak dolaştığı günleri hatırlayarak yazdığı öyküyü anlatıyor şimdi:

"Yukarısı ve Aşağısı Görecelidir... Onları Devirmek İçin Girişilen Mücadeleye Bağlıdır"
Mektup 4c (öyküye dahildir)

"Bu çok uzun bir başlık," diyorum Durito'ya.

"Öyküden şikâyet etme, yoksa hazineyi rüyada görürsün," diye tehdit ediyor Durito kancasıyla.

Öykü şöyle devam ediyor:

Bir zamanlar herkes onun üstünde yürüdüğü ve her şeyin altında kaldığı için çok üzülen küçük bir zemin varmış. Öteki zeminler ona "Neden şikâyet ediyorsun? Bir zeminin başına başka ne gelebilir ki?" demişler. Küçük zemin sessizce durmuş, hafifçe uçup zaman zaman görünen ama zemine bakmayan küçük bulutun kalbini kazanmayı hayal ettiğini kimseye söylememiş. Küçük zemin gittikçe daha da mutsuz olmuş, üzüntüsü o kadar artmış ki ağlamaya başlamış. Ağlamış, ağlamış, ağlamış, ağlamış, ağlamış...

"Daha ne kadar 'ağlamış' diyeceksin? İki üç tane yazsan yeter," diye Durito'nun sözünü kestim.

"Kimse Siyah Kalkan Durito'yu sansürleyemez. Hele de koca burunlu bir kamarot, daha da kötüsü burnu nezleli," diye beni tehdit ediyor Durito, konuşurken de bahtsızların üstünde köpekbalıklarının midelerine doğru yürüdüğü korkunç tahtayı gösteriyor. Sessizce teslim oluyorum. Köpekbalıklarından korktuğum için değil, denizin uzun ömürlü nezlemi ölümcül boyuta sürükleyeceğinden.

Ağlamış, ağlamış, ağlamış. Küçük zemin o kadar çok ağlamış ki üstünde duran ya da dikilen herkes ve her şey kaymaya başlamış. Artık üstünde kimse ya da hiçbir şey kalmamış. Ve küçük zemin o kadar çok ağlamış ki incelmış, hafiflemiş. Üstünde kimse ya da bir şey de olmadığından, havada yükselmiş ve uçmaya başlamış. Kendi yönünü bulmuş ve şimdi onu gökyüzü diye çağırmaya başlamışlar. Söz konusu bulut da yağmur olmuş ve şimdi yerde olan oymuş. Küçük zemine "tatlı küçük gökyüzü" demiş boşuna.

Kıssadan hisse: Senden aşağıda olanları hor görme, çünkü en ummadığın zamanda tepene düşebilirler. *Tan-tan.*

“ ‘Tan-tan’ mı? Öykü bitti mi?” diye soruyorum boşuna. Durito artık beni dinlemiyor. California, Los Angeles’ın Doğu Ucu’nda bir *mariachi* olarak çalıştığı eski günlerini hatırlayarak geniş Meksika şapkasını takıp akortsuz bir şarkı söylemeye başlıyor: “Ay, ay, ay, ay, *canta y no llores, porque cantando se alegran, cielito lindo, los corazones.*”² Daha sonra da ahenkten uzak bir çılgılık: “Ay Jalisco, vazgeçme!”

Vale. Salud ve sanırım yelken açmakta geç kalacağız. Durito sardal... affedersiniz, fırkateyn konservesini “aşağıdaki binici” gibi görünmesi için tadil etmeye kararlı.

El Sup, Órale Ésse!

Wacha bato notu: Biri yardım edebilir mi? Durito gemideki menüde acı sosislilerle *burrito* da olsun diye ısrar ediyor. Ah, *que carnal ésse!*³

² “Ay, ay, ay, ay, şarkı söyle, ağlama. Şarkı söylediğinde, tatlı küçük gökyüzü, kırık kalplere neşe katıyorsun.” Bu dize *Cielito Lindo* (Tatlı Küçük Gökyüzü) adlı şarkıdandır.

³ “Órale Ésse,” “wacha bato” ve “a que carnal ésse!” Caló deyimleridir. Sırasıyla “Kesinlikle, Ahbap!,” Şuna bak dostum!” ve “Ne adam ama!” anlamlarına gelir.

KÜÇÜKLERİN SAATI

BÖLÜM IV: ÖTEKİ...

İkiymiş gibi sevdiler
Ama birdiler
İkisi farklı, Fark yok
Aşkta rakam yok¹

Mary Read ile Anne Bonny'nin Gerçek Öyküsü

Lezbiyenler, eşcinseller, transseksüeller ve travestilere, hayranlık ve saygıyla.

Parşömenlere bakarken, Durito'nun benden yeni kitabı *Mum Işığında Uyanıklık Öyküleri*'ne koymamı istediği bir öykü buldum. Göndereni bilinmeyen (imzası okunamıyor) bir mektupla ilgili. Aslında mektubun kime gönderildiği de

¹ William Shakespeare, "The Phoenix and the Turtle" ("Zümrüdüanka ile Kaplumbağa"). Bu şiirin tamamının çevirisi bulunmamaktadır. (ç.n.)

bir muamma, aslında hitap belli, ama bir kadına mı erkeğe mi gönderilmiş, o açık değil. En iyisi kendi gözlerinizle görün. Kanımca, erkekle dişi arasındaki tanım eksikliği mektupta da giderilmemiş. Tarih okunmuyor, ne zaman yazılmış olabileceğini anlamak için de yeterli teknolojimiz yok. Bana kalırsa yüzyıllar önce de yazılmış olabilir, birkaç hafta önce de. Ne demek istediğimi biliyorsunuz. Pekâlâ, o halde.

Mektup 4d

Siz,

Korsan öyküleri iki kadından söz eder: Mary Read ile Anne Bonny. Bu iki kadın, erkek kılığında, öbür korsanlarla birlikte mavi-likleri aşmışlar, kasabaları, gemileri soymuşlar, kuru kafa ile çapraz kemikler standardını yükseltmişler. 1720 yıllarıymış; farklı öyküler o zamanların azgın denizleriyle boğuşan ve denizlerde yaşayan Mary Read ya da Anne Bonny'den bahseder. Kaptan John Rackam'ın komutasındaki bir korsan gemisinde birbirleriyle karşılaşmışlar. Anlatılanlara göre, biri öbürünü erkek zannederek birbirlerine aşık olmuşlar, ama gerçeği öğrendikten sonra her şey normale dönmüş ve kendi yollarına gitmişler.

Hayır, böyle olmadı. Size yazdığım bu mektup Mary Read ile Anne Bonny'nin gerçek öyküsünü anlatır. Bu mektup kitaplarda bulamayacağınız öteki öyküye dayanır. Kitaplarda bulamazsınız, çünkü insanlar hâlâ normallliği tahayyül etmekte ısrar ediyorlar, 'öteki'nin normallliği ise tasvip etmeyen sessizlik, kınama ya da ihmalden öteye gidemiyor. Bu, kendileri olmak ve bilinmek için 'ötekiler' tarafından inşa edilen yeraltı köprülerinde yürüyen öyküden bir bölümdür.

Mary Read ile Anne Bonny'nin öyküsü bir aşk tarihidir; görünen bölümleri de vardır, ama en büyük kısmı daima derinlerde saklıdır. Görünen kısmında bir gemi (daha doğrusu yelkenli) ve bir korsan, Kaptan John Rackam vardır. Hem gemi hem de korsan, yukarıdakilerin tarihinin gelecek nesillerden saklayacağı kadar çok 'başka' ve 'farklı' bu aşkın koruyucuları ve suç ortaklarıdır.

Mary Read ile Anne Bonny hemcins olduklarını bile bile birbirlerini sevmişler. Kimi öykülere göre, ikisi de erkek kılığına girmiş kadınlar olarak birbirleriyle tanışmışlar, her biri öbürünün kadın olduğunu biliyormuş ve Midilli'nin (Lesbos) müşfik bakışı altında birbirlerine aşık olmuşlar. Başka öykülere göreyse, onlar korsan giysilerinin içine saklanmış erkeklermiş ve eşcinsel aşklarıyla tutkulu karşılaşmalarını erkek kılığına giren kadın korsanlarla ilgili karmaşık öykülerin ardına gizlemişler. Her iki şekilde de, bedenleri; çok bariz olduğu için unutilan, vücutlarının çözöldüğü zaman inlemelere ve fırtınalara ilham veren düğümleri olan o köşelerini, bazen sadece aynı olanların bilebildiği yerleri keşfeden aynada buluşmuş. Dudakları, tenleri ve elleriyle aynı olanları buluşturan, onları farklı kılan köprüler inşa etmişler. Evet, iki durumda da, Mary Read ile

Anne Bonny sahte kostümler içindeki birbirlerini keşfedip kavuşan travestilermiş. İki durumda da, aynı olarak farklılaşmışlar, farkları kaybedip bir olmuşlar. Mary Read ile Anne Bonny korsan olmalarının sıradışılığına, kendi “anormal” ve muhteşem aşklarını eklemişler.

Eşcinsel ya da lezbiyen, iki durumda da travesti olan Mary ile Anne cesaretleri ve gözüpeklikleriyle ‘normalliğin’ zincirlediği insanlarla baş etmişler. Erkekler bile direnmeden teslim olurken, Mary ile Anne esir alınmadan önce sonuna kadar savaşmışlar.

Mary Read cesaretini sözcüklerle şereflendirmiş. Ölmekten korkup korkmadığı sorusuna şöyle cevap vermiş: “Darağacında ölmek çok da zalimce değil, çünkü aksi halde bütün korkaklar korsan olur, denizleri cesurları aklıktan öldürecek kadar istila ederlerdi; korsanlara kendi cezalarını seçme hakkı tanınsaydı, ölümden başka bir yol seçmezlerdi, çünkü ölümden korkuları korkak hırsızları onurlandırır; bugün adalet için dulları ve yetimleri dolandıran, parasız komşularına zulmeden pek çokları soymak için denizlere koşarlardı ki okyanuslar da topraklar gibi hırsız kaynasın...”²

Eşcinsel miydiler yoksa lezbiyen mi? Bilmiyorum, gerçek 17 Kasım 1720’de, Port Royal’de asılan John Rackam’la ve onlara yardım ve yataklık eden yelkenliyi parçalayan deniz kazasıyla birlikte gömüldü. Her halükarda. Aşkları çok “başka”ydı ve farklı olduğu için de büyüktü. Çünkü aşk kendi yolunu çizer ve kanunları hep bozar...

Size bu öyküyü anlatarak görevimi yerine getiriyorum.

Adios.

(Okunmayan bir imza)

Öykü burada bitiyor... yoksa devam mı ediyor?

Durito cinsel tercihleri farklı olanların, kendileri öteki olanların arasındaki ‘öteki’ olduklarından, çifte “öteki” olduklarını söylüyor.

Bu kadar “öteki”den başı dönen ben Durito’ya “Biraz daha açar mısın?” diye soruyorum.

“Evet,” diyor Durito. “Bir şeyleri değiştirmeye çabaladığımızda, bunun kendimizi de değiştirmek anlamına geldiğini genelde unuturuz.”

² *General History of the Thefts and Assassinations of the Most Famous Pirates*, Daniel Defoe, der. (Madrid: Valdemar, 1999). İngilizceye çeviren: Francisco Torres Oliver. Mary Read ile Anne Bonny hakkında daha fazla bilgi için bkz. Marcus Rediker, “Liberty Beneath the Jolly Roger: The Lives of Anne Bonny and Mary Read,” Margaret S. Creighton ve Lisa Norling, eds. *Iron Men, Wooden Women: Gender and Seafaring in the Atlantic World, 1700-1920* (Baltimore: Johns Hopkins, 1996).

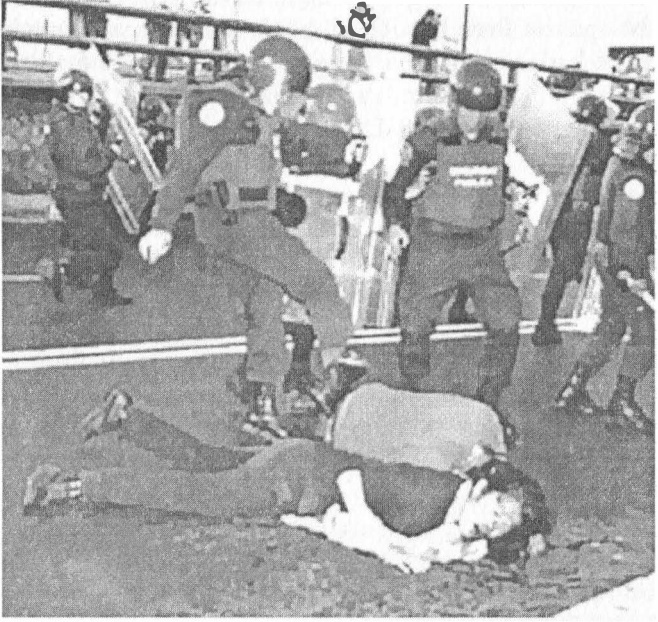
Şafak üstümüzde değişmek ve kendini “öteki” ve “farklı” yapmak üzereydi. Yağmur sürüyordu, tıpkı mücadele gibi...

Vale bir kez daha. *Salud* ve kimseye söylemeyin, ama bu sardalye kutusunun içine nasıl sığacağını bilemiyorum (ah!).

Firkateyne dolan suyu boşaltan El Sup, çünkü anladığımız gibi, yağmur tekrar başladı ve Durito suyu boşaltmanın benim “ayrıcalıklarım” biri olduğunu söylüyor.

KÜÇÜKLERİN SAATI

BÖLÜM X: ÖĞRENCİ ÖTEKİLER

Grev yapan genç üniversite öğrencilerine:

Istırap bizi bitiriyor, kardeşlerim

Arkamızdan, yanımızdan,

Sinemada bizi çıldırtıyor,

Gramofonlarda dövüyor,

Yatağımızda süründürüyor, doğruca düşüyor biletlerimize,

Mektuplarımıza...

—Cesar Vallejo¹

Bütün gece yağmur... Şafak sökerken de yağmur dinmiyor, yolları, tepeleri, tarlaları, patikaları, kulübeleri yıkıyor. Sanki düzensiz, aceleci damlalar çarpıyor çatılara, ağaçlara,

¹ Perulu şair Cesar Vallejo, komünist ve anti-faşist hareketlere katılmıştır. 1938'de Paris'te yasadışı bir göçmenken öldü. Alıntılanan dizeler *Poemas Humanos (İnsan Şiirler)* kitabında geçen "Los Nueve Monstruos" ("Dokuz Canavar") şiirindendir.

zaten dolu olan birikintilere, son olarak da toprağa. Çünkü küçüklerin saati böyle ilerler; düzensiz, umutsuz, yığın halinde.

Aşağıda... Aşağıda neler olup bittiğini öğrenmek için beklemek zorundayız, çünkü çamur sizi çekmeden tek bir adım bile atmak mümkün değil, zaten sonra da bütün vücudunuz çamuru öpüyor. Evet, bir düşüşü böyle tanımlamak biraz karışık, ama o kadar çok yağmur yağıyor ki bu ve daha fazlası için zaman var. Düşüş... Kimi zaman siz düşersiniz, kimi zaman da sizin üstünüze düşerler. Demek istediğim, bir düşüş var, bir de düşüş var.

Ne oluyor? Ne? Yağmur mu diniyor? Doğru, ama çamur olduğu gibi duruyor. Neyse, gidelim. Ama aheste aheste. Karanlık. Belki kimse yoktur ya da bizi ilgilendiren gölge uyumuştur. Bir bakalım mı? Işığınız var mı? Güzel. Hımmm. Evet, kimse yok.

Masada her zamanki kargaşa... Ama bugün üstünde farklı bir kâğıt var. Bir tarafında, 15 Ekim 1999 tarihli *La Jornada* gazetesinin bir kopyası. Manşet şöyle diyor: "Çevik Kuvvet ile Grevciler Çevreyolunda Çatıştı." Bir fotoğraf sayfanın yarısını kaplıyor. Efendim? Tasvir etmemi mi istiyorsunuz? Peki, ışığı yaklaştıran... şuraya... Tamam. Fotoğraf siyah beyaz. Ön planda caddeye yatırılmış bir kız var, yüzü kanlı. Onun yanında bir diğeri üç çevik kuvvet polisi tarafından tekmeleniyor (polislerden ikisi ön tarafta, üçüncü ortalarında, kalkanının arkasında kalmış ve tekme atarken sağ elinden de destek alıyor). Aşağıda daha fazla ayrıntı var: Fotoğrafı çeken Rosaura Pozoa, yerdeki kız Alejandra Pineda, onun yanındaki, polislerin postallarının altındaki genç onun ağabeyi Argel Pineda, Gencl Grev Konseyi temsilcilerinden. Mekân Güney Çevreyolu. Fotoğrafta, öbür polisler (kaskları dikkatlice sayarsanız en azından altı tane daha var) fotoğrafın sağına bakıyorlar; olay yerindeki yalnızca bir kişi öğrencilere dönük, devam etmekle yerdeki genci copla döven polislerle katılmak arasında tereddüt ediyor.

Daha fazla ayrıntı mı istiyorsunuz? Peki. Argel ile Alejandra'yı tartaklama eylemlerinin arkasında beş adam seçilebiliyor. Üç tanesi fotoğrafın sağına doğru mercekleri işaret ediyor (iki tanesi hâlâ fotoğraf makinesi taşıyor, bir tanesinde ise kamera var). Öbür ikisi tekmeleme manzarasına bakıyorlar. Kareli gömleği olan ya kulağını kaşıyor ya da kulağına bir şey tutuyor, öteki ise sadece bakıyor. Daha da geride, arka planda,

iki taşıt zar zor görülebiliyor: sürücüsünün yüzü sadece bakan adamın bacakları nedeniyle görülmeyen bir otomobil ve sürücüsü önüne yani fotoğrafın soluna doğru bakan başka bir taşıtın (muhtemelen bir kamyonetin) önü. En geride, sağda, metinleri okunamayan üç “eğlence rehberi,” (en sağdaki haber programı bildiriyormuş gibi görünüyor). Aynı açıda, solda, en tepesinde lambaları ya da eğlence rehberleri olan türden bir kuleye benzeyen bir şey var.

Pekâlâ, hepsi bu kadar. Ne dediniz? Yazılı kâğıt mı? Ne mi diyor? Tamam, okuyorum...

BİR FOTOĞRAFA MEKTUP

Mektup 4X

Bayan Fotoğraf,

Beni affedin, ama Ekim'in 17. gününün şafağına kadar sizi göremedim. Hayır, sakın size serzenişte bulunduğumu düşünmeyin. Yağmur yüzünden geciktiğinizi anlıyorum. Ayrıca, yükünüz hiç de hafif değil. Biliyorsunuz. Sizi gördüğümde, bir burukluk hissettim. Evet, inciten fotoğraflar olduğunu biliyorum; sizin bunlardan biri olmadığını söylemek isterim.

Muhabirin (Roberto Garduño) çalışmasına göre devam edersek, size okuyabileceğim daha fazla kaynak olur. Kız, Alejandra Pineda, 5 nolu Hazırlık Okulu'ndan, ağabeyi Argel ise Siyasal Bilimler Fakültesi'nden. İkisi de UNAM'da okuyor. Fotoğraf çekildikten sonra (öyküden anladığımız kadarıyla), yani polislerden yenen dayakların ardından, Argel *compañeroları* merak eden Alejandra'ya yardım etmeye, onu sakinleştirmeye çalışır. Alejandra “Nasıllar? Onlara hâlâ vuruyorlar mı? Başım çok acıyor, artık baskı istemiyoruz, özgür eğitim istiyoruz,” der (*La Jornada*, 15 Ekim 1999, s. 66). Bu muhabire ve aynı gazeteden alınmış açıklamalara göre, öğrenciler çevik kuvvet tarafından saldırıya uğradıklarında, zaten Ciudad Universitaria'ya doğru çekiliyorlarmış.

Sizin görüntünüzün gösterdikleri ve kayıt, haber ve açıklamaların tasvir ettikleri bana bir şeyler söylüyor. Ama -biliyor musunuz?-resminizin ya da iç sayfaların cevaplamadığı başka sorular da var. Bu yüzden size, Bayan Fotoğraf, birkaç soru sormama izin verin. Kabul mü?

1. Alejandra dövülmeden önce kaç yaşındaydı? 17 mi 18 mi? Ya Argel? Peki şimdi kaç yaşındalar?

2. Gözlerim beni yanıltmıyorsa, çevik kuvvet Alejandra ile Argel'i Çevreyolu'na bağlantı yolunda dövüyorlar, (“temizleyecekleri”) ana şeritte değil, öyle değil mi?

3. Fotoğrafta sağa bakan polisler *compañerolarının* ne yaptığını görmemek için mi oraya bakıyorlar? Yoksa biri gelir de çocukları kurtarır diye, Alejandra ile Argel'i döven üç polisi mi koruyorlar?

Orada, daha ileride (fotoğrafın sağında) başka birileri daha mı dövülüyor? Öğrenciler geri mi çekiliyorlar?

4. Mexico City yönetimi Alejandra'yı Argel'in kardeşi olmakla suçlayarak mı dövüyor? Argel'i de Alejandra'ya yardım ettiği için mi dövüyor? İkisini de "aşırı" oldukları suçlamasıyla mı dövüyor? Arabalar serbest geçiş istediği için mi dövüyor? Anketler öyle istediği için mi dövüyor? Televisa ve TV Azteca'dan alkış toplamak için mi dövüyor? Genç oldukları için mi dövüyor? Öğrenci oldukları için mi dövüyor? Üniversite öğrencisi oldukları için mi dövüyor? Güçlü bir yönetimleri olduğunu göstermek için mi dövüyor? Affedersiniz, Bayan Fotoğraf, ama anlamıyorum. Alejandra ile Argel'i niçin dövüyorlar?

5. Rosario Robles'i Mexico City yönetiminin başına geldiği için kutlayan kadınlar, onu Alejandra'yı dövmelerini emrettiği için de tebrik ettiler mi?² Robles, Alejandra'nın gönlünü aldı mı? O kadınlar sessiz mi kaldılar? Yoksa kendi kendilerine "Kız asi olduğu için bunu hak etti," mi dediler? Efendim? Evet, affedersiniz, bunu bilemez misiniz?

6. Öğrenciye vuran en azından üç polis memuru gösteren Siz, Bayan Fotoğraf, neden yetkililerin önüne sadece iki polis çıkarıldı?

7. En sağdaki polisin elindeki cop diyaloga bir çağrı mı? Mexico City'deki şimdiki yönetimin öncekilerden "farklı" olan bir gösterisi mi? Yoksa sözleri eylemlerden ayıran mesafenin ölçüsü mü sadece?

8. Kareli gömlek giyen adamın sol kulağına dayadığı şey cep telefonuysa, kiminle konuşuyor?

9. Hareket halindeki arabanın fotoğrafta görünmeyen sürücüsü polisin Alejandra ile Argel'i dövmesini onaylıyor muydu?

10. Alejandra'nın vücudunun altındaki ne, yani kandan başka? Panço mu? Kazak mı? Kumaş parçası mı? Ceket mi?

11. En arkadaki sürücü bizi de aynısını yapmaya mı çağırıyor? Kanlar içindeki Alejandra ile düşmüş Argel'in fotoğraflarının önünden onlara bakmadan, kıza bakmadan geçip gitmeye mi davet ediyor bizi?

12. Sizin manşet olduğunuz gazetenin 69. sayfasında başka bir fotoğraf daha var. (O da Rosaura Pozos'un, başlık da "Güney Çevreyolu'nun polis tarafından temizlenmeden önceki hali.") Ön planda genç bir adam var; kareli gömlek giymiş, çevik kuvvet polislerinden oluşan bir sıranın önünde diz çökmüş. Dizlerinin önünde sırt çantası var, polisler bir kitap gösteriyor. Polislerin kalkanlarında "Kamu Güvenliği. Çevik Kuvvet. Federal Bölge." yazıyor. Ortada şapkalı bir kadın duruyor. Arkada da bir kameraman. Geride ağaçlarla binalar. İşte sorular:

² Rosario Robles 1999'da Mexico City başkanlığında Cuahtémoc Cárdenas'ın yerine geçti. PRD'nin üyesi olmasına rağmen, sıklıkla halk hareketlerini bastırarak, demir yumrukla hüküm sürdü.

12a. Genç adamın polislere gösterdiği kitabın adı nedir?

12b. Diz çökmüş genç adam polislere bir şey mi söylüyor?

12c. 1968 hareketinin Ulusal Grev Komisyonu'nun talep listesindeki Üçüncü Madde "Doğrudan baskı aracı olan Çevik Kuvvetin Kaldırılması ve buna benzer örgütlerin kurulmaması" değil miydi? ("Savaş Raporu," Julio Scherer ve Carlos Monsiváis, s. 161)³

12d. Çevik Kuvvetin varlığı ve yürütülmesi anayasaya uygun mu? Ne diyorsunuz? Bunu öbür fotoğrafa mı sormalıyım? Tamam, haklısınız. Başka sorular sorayım:

Öğrencilerin yürüyüş yapmasının sebebinin TV Azteca ile Televisa'nın üniversitedeki çatışmayla ilgili haber raporunu protesto etmek olduğunu hatırlıyor musunuz? Eğer siz, Bayan fotoğraf, konuşmasaydınız, elektronik medya ve Mexico City yönetimi tarafından 14 Ekim 1999 gecesi yayınlanan öğrencilerin saldırgan ve olaya karışan polislerin hepsinin kadın olduğu, yalnızca bir öğrencinin yaralandığı ("ciddi değil"), onu da "arabanın ezdiği" yönündeki yegâne yorumla mı kalacaktık?

PRD'nin başında olduğu bir hükümetin daha farklı davranmasını bekleme hakkımız var mı?

Sessiz kalmalı, hiçbir şey sormamalı mıyız?

"Mektup 3a"yı haklı çıkardığınızı biliyorsunuz, Bayan Fotoğraf.⁴ Ancak ben bu mektup yerine, sahte bir aynanın karşısında, "Mexico City'ninki gibi demokratik bir yönetimin gururlu yetkilileri" olmakla övünenleri doğrulamanızı dilerdim.

Biliyor musunuz? Size her baktığımda, Bayan, neden bilmiyorum, ama bir taş alıp uzağa fırlatmak ve üstümüzdeki sessizliğini koruyan yordakçı sessizliği sonsuza kadar kırmak geliyor içimden.

Efendim? Evet, devam edin, Bayan Fotoğraf, kendi yolunuzda devam edin, sorular sormaya devam edin. Ne kadar münasebetsizsiniz Bayan Fotoğraf, bu ne işgüzarlık!

Vale. Salud ve bence Alejandra'nın vücudunun altındaki şey bir bayrak. Ve bence onunla birlikte bayrak da yükseldi.

Soruları yağmurmuş gibi biriktiren El Sup.

³ Julio Scherer García (ve Carlos Monsiváis?) *Parte de Guerra: Tlatelolco 1968: documentos del general Marcelino García Barrigán: Los hechos y la historia* (Mexico, D.F.: Aguilar, 1999).

⁴ Carlos Monsiváis'e "Mektup 3a", 8 Ekim 1999'da *La Jornada*'da yayımlandı. Bu mektup "Siete Veces Dos" dizisinin bir parçasıdır.

HAVAYLA GECENİN ÖYKÜSÜ: INSURGENTALAR! MART'TA LA MAR

8 Mart 2000, Dünya Kadınlar Günü'nde, yerli ve kadın haklarını savunan birkaç bin Zapatista kadın, San Cristóbal de las Casas'taki XERA radyo istasyonunu 40 dakikadan fazla bir süreliğine işgal etti. Marcos onların şerefine kadınların Zapatista mücadelesine önemli katkılarından söz eder. Yorumlarının içinde ayrıldığı La Mar'a şahsi tebrikleri de vardır. Durito'nun aşk acısıyla ilgili tavsiyesi Marcos'u Koca Antonio'nun "Havayla Gecenin Öyküsü"nü La Mar'la paylaşmaya iter.

INSURGENTALAR!
(MART'TA LA MAR)

Mektup 6e, Meksika, Mart 2000

İlk olarak 11 Mart 2000'de *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren irlandesalı.

Düşmüşlere,
İzimizdekilere,
Geleceklere,

Sıcak mektubum gidiyor,
ateşte şekillenen bir kumru,
iki kanadı katlanmış
ortada adres yazıyor.
Yalnızca vücudunu, ellerini, gözlerini
ve nefesinin çevresini
isteyen bir kuş.
—Miguel Hernández¹

Mektuplar geç geliyor, yeterli de değil ki
İnsan istediğini söyleyebilsin.
—Jaime Gil de Biedma²

Gece şapkasıyla hokkabazlık yapan zırdeli Mart kararsız. Yağmur mu yağdırsa, göğü siyah mürekkeple baş başa mı bıraksa bilemiyor. Şubat rüzgârı, güneşi, yağmuruyla geride kaldı. Bu yılki kadınların Mart'ı, 8'den 21'e, Zapatista kadınların, *insurgentaların* Mart'ı.

Daha önce isyancı kadınlardan, yani *insurgentalar*dan, onların yanında olmamızdan, küçük büyük kahramanlık hareketlerinden söz etmiştim. Her 8 Mart'ta, biz erkek isyancılar bu kadınlarla karşılaşır, onlara asker selamı veririz. Bunu dağ kamplarımızın el verdiği kadarıyla, küçük bir şenlik takip eder. Kadınlar EZLN'nin başlarından beri güneydoğu Meksika dağlarındalar. Zaman geçtikçe, dünyanın sonradan "Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu" dediği küçük, çılgın ekibe daha fazlası katıldı.

Gerilla hayatını oluşturan küçük, günlük işler vardır ve bunlar dağın onun bir parçası olmak isteyenlere yüklediği kü-

¹ İspanyol şair ve tiyatro yazarı Miguel Hernández faşistler tarafından tutuk edilene kadar İspanyol İç Savaşı'nda Cumhuriyetçi tarafta savaştı. Hapishanede öldü. Alıntılanan metin "Mektup" adlı şiirindendir. Bkz. Hernández, *Selected Poems*, Timothy Baland, der., Timothy Baland, vd., çev. (Buffalo: White Pine Press, 1989), 67.

² Siyasetle de ilgilenen, eşcinsel İspanyol şair ve deneme yazarı Jaime Gil de Biedma 1929'da Barselona'da doğdu, 1990'da aynı yerde, AIDS'ten öldü. Bu beyit "Jimmy Baldwin'e ithaf ettiği şiiri "En Una Despedida"nın başlangıç dizeleridir.

çok sorumluluklar gibidir. Bu zorlukların her birini çok iyi biliyorum, zorlukların kadınlar için ikiye katlandığını da iyi biliyorum. Bu, bizim öyle sorumluluklar vermemizden değil, başka yerlerden ve başka zamanlardan gelen şeylerden kaynaklanıyor.

Birinin geçmişini terk ederek bizim tabirimizle “ayaklanıp,” isyancı asker mesleğini seçmesine hayran oluyorsanız, aynı yolu seçen kadınlara da durup bir bakmalısınız. Hayranlığınız kat be kat artacaktır. Epey sert koşullara uyum sağlamanın yanı sıra, *insurgentaların mestizo*-yerli ayrımının da ötesinde, kadınlara uygun olmayan alanları belirleyen toplumsal yargılara da (yani davranışlar, ortamlar, görevler, işler, sorumluluklar ve dışlamaya dayalı toplumun çoğalttığı vesairelere) göğüs germeleri gerekiyor. Bir *insurgenta*, erkeklerle birlikte yük taşımak, yürümek, talim yapmak, savaşmak, okumak ve çalışmaktan bitkin düştüğünü düşünüyorsa yanılıyordur. Beterin beteri vardır. Bizim durumumuzda komuta etmek daha kötü.

Esasen yerli olan EZLN bununla birlikte yalnızca herkesi daha iyiye götürme umudunu taşıyor, bu dünyanın bir kenara atmak istediğimiz belalarını ve körlüğünü de uzaklaştırıyor. Yerli topluluklarda ve şehirlerde, kadınlar erkek olmanın kendilerinden farklı olanları (kadınlarla eşcinsel erkekleri) yok sayan bir ayrıcalık olduğu bir dünyaya göğüs germek zorundaysalar, dağlarda, birlik komutanı olarak kadınlardan emir alan erkek çoğunluğun direnişine de karşı durmak zorundalar. Bu direniş 1994 savaşı sırasında epey azalmış gibi görünse de, bu tamamen yok olduğu anlamına gelmez. Erkekler hep kadın bir komutan-dan daha iyi savaşabildiklerini düşünürler. Köylerde de buna benzer bir durum yaşanır, ancak şu anda sadece muvazzaf birliklerden, isyancı erkek ve kadınlardan bahsedeceğim.

Geçmişte, EZLN’de yalnızca tek bir yükselme yaşanmıştı, yani askeri rütbe anlamında. Bir *insurgenta* olan Maribel Birinci Yüzbaşılık’tan Piyade Birliği Binbaşılığı’na yükseldi. Şimdi bir binbaşı olan Maribel hâlâ kısa boylu ve koyu tenli, üstelik o hâlâ bir kadın. Değişen tek şey şimdi bütün bir alaya komutanlık etmesi. Bölge komutanı olarak karşılaştığı zorluklara kadın olmanın verdiği zorluklar da ekleniyor.

Öteki *compañeralar* da onun gibi, komutan olsun olmasın, ellerinde silahlarıyla hizmet ediyor, tıpkı bütün savaşçılar gibi

sorumluluklarını canla başla yerine getiriyorlar. Ama sokaktaki projektörlerin ışığına en az tabi kalanlar isyancı birliklerse, *insurgentalar* giydikleri kar maskelerine bir gölge daha ekliyorlar; çünkü onlar kadınlar.

Biz erkeklerin kahramanlığına kahramanlık kattıklarını da söylemem gerek. Bunu (tüzüklere, yasalara, Devrimci Kadın Yasası'na, görüşmelere ve bildirilere rağmen) anlamayabiliriz, ama her zaman da minnettar oluruz. Maribel'den başka kadın subaylar da var; "Sihhiye" dediğimiz bölümde, *insurgenta* yüzbaşılardan (en aktif yıllarını EZLN'de geçiren) Oli-Ale, Monica ve *insurgenta* Teğmen Aurora.

Daha pek çok subay ve er var. Kimisinden zaten yıllar önce, yine böyle bir fırsatta, söz ettim. Hepsinden önce Alicia vardı, 1983'te EZLN'yi kuran ilk grubun içindeydi ve birlikleri komuta eden ilk kadındı (dağlarda kadın olmanın ve erkeklerle komutanlık yapmanın zorluklarıyla karşılaşan ilk kişiydi). Kısa süre sonra Lucía geldi, Zapatista Marşı'nın sözlerini (ve bugün güneydoğu Meksika dağlarında geceleri duyulan şarkıların pek çoğunu) yazan *insurgenta*.³ Ondan da önce, Murcia (1974'teki savaşta Zapatist gerillada şehit düşen ilk kadın), Deni Prieto S. (1974'te şehit düştü), Soledad (1974'te şehit düştü), Julieta Glockner (1975'te şehit düştü) ve Ruth (1983'te şehit düştü; bana ateş etmeyi öğreten oydu) vardı.

Onlardan başka ve onlarla beraber bir de Lucha var; "paslanmaz çelik *insurgenta*" diye çağırdığımız Lucha. 30 gizli yıldan daha uzun bir süre Lucha'nın kar maskesinin aramızda daha özel bir şekilde parlamasına neden oldu. Lucha bugün onu üzmesine izin vermediği kansere rağmen, gerilla kadınlarımız arasındaki ilklerden, en güzel anımız olmaya da devam ediyor.

8 Mart'ta şimdiki *insurgentalarımızı* selamlarken, onlardan ve bizden önce gelen ve birçok yönden bizden üstün olan bütün *insurgentaları* da anıyoruz.

Size "*insurgenta*" sözcüğüyle ilgili bir şey anlatacağım. Bu anı, dağlardaki o bilinmeyen tekdüzeliğin her tür zaman ve mekânına uyar.

³ Zapatista Marşı geleneksel "Carabina 30-30" *corrido* yani baladına dayanır, bu marş 1910 Meksika Devrimi sırasında Zapatistalarca yaygınlaştırılmıştır.

Kendimi askeri talim tatbikatlarının başında bulmuştum. Gerilla kolu tatbikatlarla taktik çalışmaları arasında az çok belli marşların ritmine göre koşuyordu. Örneğin ben “Oraya Kim Gider?” diye bağırdığımda, askerler bir ağızdan “Vatan!” diye cevap veriyorlardı. Bu böyle giderdi, şimdi de böyle oluyor. Savaş marşlarının birinde kumandan “Biz kimiz?” diye sorar, herkes de “*Insurgenteler!*” diye cevap verir.

Söz ettiğim gün gerilla kolunun yarısı kadınlardan oluşuyordu. “Biz kimiz?” diye bağırdığımda, erkekler “*Insurgenteler!*” diye cevap verirken, kadınların da “*Insurgentalar!*” diye bağırdığını, üstelik seslerinin erkeklerinkini bastırdığını duydum. Önce sessizce durdum. Sonra erkeklere sıradan çıkmalarını emrettim. Yüzümü kadınlara dönerek “Biz kimiz?” diye sordum. Onlar da ciddi ve gür bir sesle “*Insurgentalar!*” diye bağırdılar. Hayretle yüzlerine bakmaya devam ettim, hafifçe tebessüm ettiklerini fark ettim. Yeniden “Biz kimiz?” dedim, onlar da “*Insurgentalar!*” diye karşılık verdiler. Pipomu yakıp bakışlarımı herhangi bir şeye yöneltmeden yavaşça içtim.

Yeniden sıra olmalarını emredip şöyle konuştum: “Bugün bizler kazanacağımızı öğrendik. Sorusu olan?” Sessizlik. Gür sesle emrettim “Hazır ol! Dikkat! *Insurgenteler!*” Etrafımda dönüp *compeñaralar*a baktım ve ekledim “Ve *Insurgentalar!* Rahat! Şimdi!” Postalların çıkardığı sesler birörnekti. Tanrı’ya şükürler olsun, dedim kendi kendime. Hepsi, erkeklerle kadınlar karargâhlara gittiler. Bense pipo içmeye devam ettim. Dişi olan ikindi göğü leylak ve deniz renklerinin içinde *insurgentalar*a, Zapatist *insurgentalar*a benziyordu.

Zapatist *insurgentalar*...

Bu defa özellikle birinden bahsetmek istiyorum. Bu kadın da bizlerden biri, ama benim için aynı zamanda o eşsiz bir kadın. La Mar bir roman karakteri değil, o bir kadın, o bir Zapatista. O, geçen yılın ulusal ve uluslararası *consultasının* (ve son altı yıl içindeki her bir barış inisiyatifinin önemli bir bölümünün) mimarı. Her Zapatista’da olduğu gibi, onun iki kere adı yok, çünkü o bir kadın. Bugün 8 Mart olduğuna göre, çoğu zaman kamusal şahsiyet olmak benim görevimse de, inisiyatiflerin büyük bir kısmı başka *compañero* ve *compañeralar* tarafından onların tasarımı ve düşünceleriyle ortaya çıkıyor. *Consultadaysa* bu şahsiyet bir kadın Zapatista olan La Mar’dı. 21 Mart’tan hemen sonra çantasını hazırlayıp birliğe katıldı...

Kadınların (Meksika'da ve dünyada) ulusal ve uluslararası irtibat bürolarında, tugaylarda, koordinatörler arasında, oy masalarında ve eylemlerdeki seferberliği bu *consultan*ın belke miğiydi. Her boydan, kökenden, toplumsal statüden, renkten ve yaştan kadınlar çoğunluğu oluşturunuyordu. Bu yüzden, savaştan kadınları, onların da ötesinde, savaştan ama görünmeyen kadınları selamlamak için bu satırlarda *insurgent*alara yer veriliyor. Onları tebrik etmek amacıyla, yaşlı ve akıllı bir yerli adamın, Koca Antonio'nun ve bu dünyaların görüp görebileceği en cesur ve en heybetli şövalyenin, Durito'nun (namı diğer Nebukadnezar, namı diğer Lacandona'lı Don Durito, namı diğer Siyah Kalkan, namı diğer Sherlock Holmes, namı diğer Heavy Metal Durito, namı diğer daha aklına ne gelirse) fikrini sordum. İsyankâr kadınlara, yüzü olmayan kadınlara, *insurgent*alara en iyi dileklerimle...

Aşk hastalığı

Yine Mart. İlk üç harfı altını ışıktaki okumaya çalışan bu gözlerle yansıyor. Fito Páez elbise ile aşkımı hediye ederek bana eşlik ediyor ve küçük teypte "Söylenecek bir şey kalmadı," diye çalmaya devam eden şarkıyla bana dans ettiriyor.⁴ Rüzgârın nefesinden yararlanarak sardalye kutusuna özene bezene gene kim bilir ne çakan Don Durito'ya ulaşıyorum. Biliyorum, biraz önce bunun bir korsan gemisi olduğunu söyledim. Zaten "sardalye kutusu" yazdığım da Durito da dönüp bana delici gözlerle baktı, ama sadece okuyucuya Durito'nun artık rahmetli Barbaros'tan miras kalan zor görevi yerine getiren ünlü korsan Siyah Kalkan (*Escudo Negro*) olduğunu hatırlatmak için öyle yazıyorum. Durito, affedersiniz Siyah Kalkan, bilmediğim bir nedenden dolayı "Başkalarının Hatalarından Ders Al" adındaki bir gemiye vardı. Durito daha önceden benden onunla birlikte hazine avına çıkmamı istemişti, onu başka bir mektupta anlattığımdan burada da bahsetmem gerek yok. Denizin bu Mart'ında rotamı Durito'nun neyle uğraştığını görmek ve ondan bana yol göstermesini ve öğüt vermesini istemek için çalıştığı yere çevirdim. Durito eğreti bir yelken taktığı gemi direğine son çekiç darbelerini vuruyor, orada olduğumu fark etsin diye boğazımı temizlediğim de "Evet, işte böyle. Pruvamızda

⁴ Fito Páez Arjantinli bir şarkıcı ve sinemacıdır.

sen de olduğuna göre hiçbir sürpriz bizi engelleyemez,” diyor.

Hüzünlü bir edayla gülümseyerek umursamazca gemiye bakıyorum. Durito beni azarlıyor: “Bu sıradan bir gemi değil. Bu bir kadirga, 16. yüzyıl civarında yapılmış bir savaş gemisi. Kadirgalar yelkenler veya “kürek mahkûmları” tarafından kullanılan küreklerle ilerletilir.”

Biraz durakladıktan sonra yeniden konuşmaya başlıyor: “Yelkenlerden bahsetmişken, bu yüzünden düşen bin parça da ne?”

“Önemli değil” anlamında bir el hareketi yapıyorum.

Durito bunu hemen yorumlayıp, “Anladım! Aşk hastalığı,” diyor.

Çekiçe testereyi bir kenara koyup gemiyi terk ediyor, minik piposunu çıkarıp yanıma oturuyor.

“Kanımca, müstakbel okçum, seni bu kadar kederlendiren, dertlendiren şey dişi bir varlıktan, bir kadından başkası olamaz.”

İç çekiyorum.

Durito konuşmasını sürdürüyor: “Bak, sevgili banyo denizcisi, uykularını alan bir kadınsa, yani özel bir kadınsa, hastalığın ciddi olsa da, çaresiz değil.”

İtiraf ettim: “Evet, yani bir kadın var, özel biri. Adı olan “Mariana”dan daha çok La Mar o. Bahtsız bir günümde, onunla ayrı düştük, şimdiyse azgın fırtınalardan saklanmak için ıslaklığını arıyorum, ama nafîle. Bir de kendimi affettirmem gerek, ama ona ulaşamıyorum.”

Durito piposundan uzun bir nefes çekip hüküm veriyor:

“Hataların ve kayıpların çok büyük ve çok ciddi, yine de mektuptaki talimatlarımı izleyeceğine söz verirsən sana biraz tavsiye verebilirim.”

Durito’yu korkudan zıplatan bir hevesle “evet,” dedim. Gözündeki bezi elinden geldiğince düzelttikten sonra “Büyüye başvurmak gerekli. Aşk evreninde dünya her zaman olduğu gibi bir yapbozdur. Ama belli bir erkek parça başka bir dişi parçayla karşılaşır da parçalar birbirine uyar ve şekil alırsa, yapboz tamamlanmaya, yüzleri, kolları, bacakları oluşturmaya başlar.”

“Bir de göğüsleri,” diyorum göğsümde hissettiğim ıstırabı söküp atarken.

“İyi. Kastettiğim şu ki, büyüünün ancak o kadın, yani senin

için La Mar, teslim olmaya istekliyse etkisi olur. Yoksa başarısız olur. Yani, büyülenmek istenen insan büyülendiğinin farkında değilse büyü bir işe yaramaz.”

“Tuhaf bir büyü bu.”

Durito bana aldırmayarak devam ediyor: “Ona çok ileriye görmesini sağlayacak, bakışlarını kaldırıp uzaklara, derinlere yöneltecek iyi bir anı yaşat. Ondan ileriye bakmasını iste, ertesi güne, bir sonraki haftaya ya da gelecek yıla değil. Daha da ileriye, hepsinden öteye. Ona ne gördüğünü sorma. İleriye bakan kadına bak sadece. Gözlerinin şefkatle güldüğünü görürsen, affedilmişsin demektir. Buğday, kum, deniz ve rüzgâr görünecek, sen de tekrar yelken açabileceksin. İşte bu da aşkın ta kendisi.”

Durito aletlerini toplayıp yeniden kadirgayı tamir etmeye başlıyor. Yolculuğumuzun varış noktasından hâlâ haberim yok, Durito sessizce durup benden istenileni yapmamı bekliyor.

Şafakta biraz daha dolanıyorum. La Mar'ı yatağında bulmayı umuyorum. Tabii şimdi siz benim sıradan bir yataktan bahsettiğimi düşünüyorsunuz, ama yatak buralarda masa, yer, sandalye ya da hava anlamına da gelebilir. Ne zaman gölge den söz etsek gölge asla tek olmaz, hep ikidir, ama bu gölgeler birbirlerine çok yakındır. Bir yataktan bahsetmek için iki kişiye ihtiyacınız vardır. La Mar uyurken onu böyle anlamsız bir büyü masalıyla uyandırmamın bir hata olacağını düşündüm. Sonra aklıma bir şey geldi, belki de olaya dolaylı yollardan girmeliyim, ıslıkla bir melodi çalarak ya da havadan sudan konuşarak ya da bir aşk şiiri okuyarak yaklaşabilirim.

Ama sorun şu ki, her aşk şiiri çok az kişinin açabileceği, neredeyse hiç kimsenin açamayacağı, keşfedemeyeceği, özgür bırakamayacağı bir kilit, nihai bir sır saklar. İnsan birisi için hissettiklerinin başka birinin sözlerinde en mükemmel, kusursuz ve tam halini bulduğu duygusuyla baş başa kalır. Sonra da duyguların sıradan sözcüklere döküldüğü kâğıdı buruşturur (Tabii bilgisayar çağından bahsediyorsak, bahsi geçen dosyayı siler). Aşk şiirleri hakkında pek bilgim yok, ama kalemime bir aşk sonesinden ziyade çilekli süte benzeyen birkaç dize yazdıracak kadar da biliyorum. Kısaca, şiir, daha doğrusu aşk şiiri, herkes içindir, ama onu en yükseğe çıkaracak kanatlar herkeste yoktur. Bu yüzden, dost ya da düşman, şairlere ve La Mar'ın kulaklarına uğradığım zaman, pek kekelemeden kendime mal

ettiğim çalıntıları yeniliyorum. Bildiğinden şüpheleniyorum, öyle ya da böyle, benim öğrenmeme izin vermiyor, gözlerini kapatıp parmaklarımı saçlarının ve rüyalarının arasından geçiriyor. Yaklaşıp en başa dönme, tekrar başlama, ilk sözcüğün ilk vuruşuna, biraradalığın uzun abecesinin “A”sına dönme, ikimizi birleştiren ilk eskize dönme, tekrar tekrar serpilmeğe başlama, umut çizgisini keskinleştirme arzularımı aklımdan geçiriyor, hissediyor, kendi kendime anlatıyorum. İşte orada. Uyuyor. Yaklaşıyorum...

(...)

Bütün bunlar yerinde sözler, çünkü bu Mart denizinde her şey perişanlık, karışıklık, tedavi edilemez çöküş, hüsrana kokuyor. Hepinize garip geleceğini bildiğimden, bugün her renkten bayrağın döneceğini, aşağıdaki tarlaları, caddeleri, pencereleri boyayacağını söylemeye cüret ediyorum. Ediyorum, çünkü bu Zapatist kadına, onun körpe sebatına, güçlü aşkına, rüyasına bakıyorum. Ona, onun içinden, onunla bakıyorum. Ona da kendime de, zenginlerle fakirleri farklı nedenlerden uykusuz bırakan bu kardeş bayraklar, pankartlar, el ilanlarına yeni bir hava sözü veriyorum. Ona da kendime de bu bunaltıcı gecenin ortasında en iyi olmasa da bundan daha iyi olacak bir yarın sözü veriyorum. Sabahları, benim önümde kulak kabartıp bana sanki “kapıyı çalıyorlar” dermiş gibi “işte helikopter geliyor” derken tabancasını eline alan bu kadın için. Geriye kalan küçük iyiliğin de kaybolmaması için, onunla bugün çok uzak görünen yarını kurmaya başlamak için bu sorumlulukları üstlenen bu Zapatista, bu kadın ve onun gibi pek çok kadın için.

Vale. Hepsine Salud ve ona bir çiçek.
Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

Not: İkiyüzlülük yapar.

La Mar’a verdiğim anıyı buraya ekliyorum. Böylece Mektup 6e iki kanadını da takip her mektuba gereken uçuşa geçiyor. Tamam.

Istırap Gecesinde Öyküsü

La Mar’a anlamadığım bir nedenle, Koca Antonio’nun Alman filozof Immanuel Kant’ın kimi yazılarını okumuş olabi-

leceğini anlatıyorum. Yabancı düşmanlığına kapılmak yerine Koca Antonio dünyada mevcut olan bütün iyi şeyleri, hangi topraklarda doğduğuna aldırmadan aldı. Öteki uluslardan iyi insanları kastederken “dünyalılar” terimini kullanırken, “yabancılar” sözünü kendi renginden, ırkından bile olsa, onunla aynı dili bile konuşsa da kalbine uzak olanlar için tercih etti. Koca Antonio bana pasaport saçmalığını açıklamak için “Bazen aynı kandan olan yabancılar da vardır,” derdi.

Ama ben La Mar’a vatandaşlık tarihinin başka bir tarih olduğundan bahsediyorum. Hatırladığım kadarıyla bu, gece ve onun geçitleriyle ilgili. Mart’ın çılgın mesleğini doğrulamak için kullandığı şu şafaklardan biriydi. Yedi kuyruklu kamçıya benzeyen güneşin boz fırtına bulutlarıyla dolu bir öğleden sonra tarafından takip edildiği bir gündü. Geceleyin, soğuk rüzgâr solgun, ürkek ayın üstünde kara bulutlarını toplamıştı bile.

Koca Antonio şimdi sigarasını yakmak için kullandığı aynı sakinlikle sabahı da ikindiye de geçirmişti. Koca Antonio’nun sigarasına hayat veren ışıktan rahatsız olan bir yarasa bir anlığına çevremizde kanat çırpıyordu. Tıpkı o yarasa gibi, gecenin yarısında aniden...

Gece Havasının Öyküsü

Dünyayı doğuran en büyük tanrılar, ilk tanrılar, yapacaklarını nasıl ve neden yapacaklarını düşündüklerinde, her bir tanrının bunu bilmek için, öbürlerinin de öğrenmesi için sözcüğünü çıkardığı bir meclis topladılar. İlk tanrıların her biri bir sözcük çıkarıp onu meclisin ortasına atacaktı, orada zıplayan sözcük öbür tanrılara ulaşacak, onlar da sözcüğü alıp tekrar fırlatacaklar, top gibi dönen sözcük herkes onu anlayana kadar bir o yana bir bu yana gidecekti. Sonra, dünyalar dediğimiz şeyleri doğuran en yüce tanrılar anlaşma yaptılar. Sözcüklerini çıkarttıklarında buldukları anlaşmalardan biri her yolun bir yolcusu, her yolcunun da bir yolu olduğuydu. Sonra da her şeyi tamamlamaya, daha doğrusu çeşeltirmeye koyuldular.

Havayla kuşlar böyle meydana geldi. Hava ne seyahat etmek için önce yaratıldı, ne de kuşlar uçabilsinler diye sonra yaratıldı.

Suyla içinde yüzen balıklar, toprakla üstünde yürüyen hayvanlar, yollarla üstünde gezen ayaklar da aynı anda yaratıldı.

Ama kuşlardan bahsetmişken, havaya karşı çıkan kuşu hatırlamak gerekir. Bu kuş hava ona direnmeseydi daha iyi ve daha hızlı uçacağını söylerdi. Söylenip dururdu, çünkü uçuşu çevik ve hızlı olsa da, hep daha iyi, daha hızlı olmak isterdi, bunu yapamamasının nedeni de havanın ona engel olmasıydı. Tanrılar havada uçup da ondan yakınan kuşun yaygaralarından o kadar usandılar ki ceza olarak

kuşun tüylerini ve gözlerindeki ışığı aldılar. Onu çıplak bir şekilde gecenin soğukunda kör gözlerle uçmaya gönderdiler. Bir zamanlar zarif ve hafif olan uçuşu bozuk ve hantal oldu.

Gelgelelim aldığı pek çok darbeden ve geçirdiği kazalardan sonra bu kuş kulaklarıyla görmeyi öğrendi. Bu kuş yani yarasa başka şeylerle konuşarak yolunu bulur ve dünyanın onu sadece nasıl dinlemesi gerektiğini bildiği bir dilde cevapladığını bilir. Onu saran tüyler olmadan tedirgin ve aceleci uçuşuyla kör yarasa dağ gecelerine hakim olur, başka hiçbir hayvan karanlıkta onun kadar iyi gezemez.

Erkeklerle kadınlar bu kuştan yani *tzotztan*, yarasadan söylenmiş sözcüğe, düşüncenin sesine değer vermeyi öğrendiler. Ayrıca, gecenin içinde pek çok dünya barındırdığını, bu dünyaların meydana çıkıp gelişmesi için onları nasıl dinlemeleri gerektiğini de öğrendiler. Gecenin dünyaları sözcüklerle doğar. Sesler yoluyla ışığa dönüşürler, sayıları çok olduğundan karaya sığmazlar ve birçoğu göğe yükselir. Bu yüzden yıldızların yerde doğduğunu söylerler.

En ulu tanrılar erkeklerle kadınları da dünyaya getirdiler. Birisi öbürünün yolu olsun diye değil, ikisi de birbirinin yolu ve yolcusu olsun diye. Birlikte olmaları için birbirlerinden farklı kılındılar. Yüce tanrılar erkekleri ve kadınları birbirlerini sevsinler diye yarattılar. Gece havasının uçmak, düşünmek, konuşmak ve sevişmek için en uygun hava olması bundandır.

Koca Antonio öyküsünü o Mart'ta bitiriyor. Bu Mart'ta, burada La Mar sözcüklerle vücutların soyundukları, birbirleriyle çarpışmadan dünyaları kat ettikleri, aşkın acı olmadan uçtuğu hayallere yelken açıyor. Yukarda bir yıldız yerde boş bir alan keşfedip çabucak alçalırken bu şafağın penceresinde anlık bir iz bırakıyor. Küçük teypte dünyadan bir Uruguaylı olan Mario Benedetti "Hepiniz gidebilirsiniz, ben kalıyorum," diyor.⁵

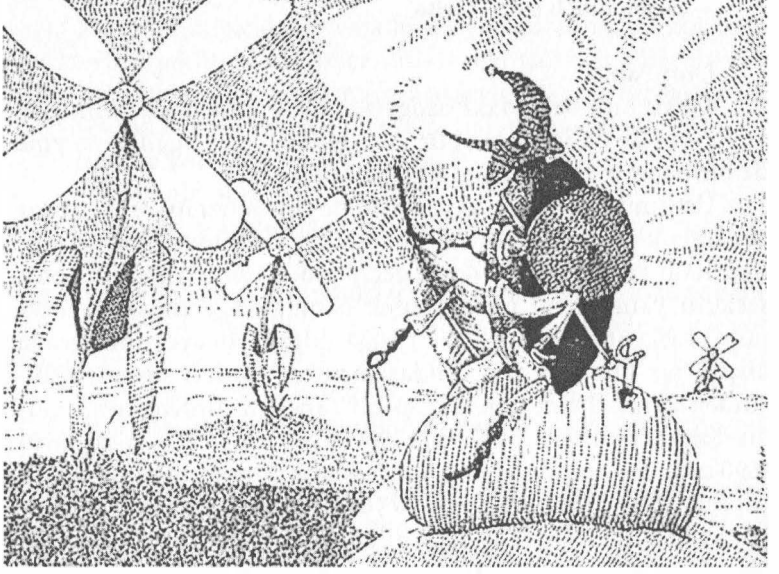
Başka bir not: La Mar büyüyü kabul etti mi? Bu kimin söylediğini bilmediğim bir sır.

Vale bir kez daha. *Salud* ve Mart her zaman olduğu gibi dengesizce geliyor.

Her zaman olduğu gibi, yani pipo içerek bekleyen Sup.

⁵ Bu, Benedetti'nin "A la izquierda del roble" şiirindeki son dizedir. Mario Benedetti, *Noción de patria. Próximo Próximo* (Madrid: Visor Libros, S.L., 1998).

KAYIT DIŞI: LA REALIDAD

Marcos UNAM'ın eski rektörü ve CONAI'nin önde gelen üyelerinden olan Pablo González Casanova'ya bir mektup yazarken, Durito araya girip ona bazı siyasi metinler verip kurabiyelere yönlendirir. Marcos ağaçtan sallanan eski torbanın içinde, bayatlamış "Kremalı Gözlemelerin," pılı pırtının arasında iki kitap bulur; bunlardan biri Lewis Carroll'ın *Aynanın İçinden* kitabı, öbürü ise kendisi tarafından yazılmış bir siyaset kuramı kitabıdır.

Not: Başka bir pencere önerir.

(Kayıt dışı: La Relidad)
(Mektup 6c'ye not)

İlk olarak 25 Mart 2000'de, *La Jornada*'da yayımlanmıştır. İngilizce'ye çeviren irländesa.

Mart 2000

Don Pablo González Casanova'ya

UNAM, Meksika

Pencereler de kurabiyeler gibidir; hem lezzetli hem de besleyicidir.

—Iacandona'lı Don Durito

Don Pablo,

Mektubun başındaki özdeyiş eminim size garip gelmiştir. Söyleyeni ise daha da gariptir. Açıklamak kolay değil, ama yine de bir deneyeyim. Her şey o gün başladı...

Üstümüzde, gök ufukta boylu boyunca uzanıyor. O kadar gerilmiş ki derisi yırtılıyor, yırtıkların arasından ışık geliyor. Çok hafif rüzgâr var. Yine de geçip giden esinti kulağıma bazı seslerin yankılarını taşıyor. İpek pamuğu ağacından aşağıya inip ağaçların kapladığı zayıf ışığa doğru yürüyorum. Orada küçük bir topluluk var. Yaklaşıyorum, “yankılı sesleri birbirinden ayırabilmek için durup bir tanesini dinliyorum.” Çılgın Şapkacı'yla Yabani Tavşan çay içiyor, La Mar'la insanların %90'ının doğumgünlerini kutlamamayı ve doğumgünü partisi yapmamayı tercih ettiğini söyleyen bir anket üzerine konuşuyorlardı. Böyle şeyler sadece güneydoğu Meksika dağlarında olur. Ben doğumgünü kutlamayı tercih eden %10 içindeyim, bu yüzden de çaya ve sohbete davet edilmedim.

Ne olursa olsun, 21. yüzyıl bütün takvimlerde dolaşıp duruyor şimdi. Ve çay olmadığı için kahve ve hayvan şekilli kurabiyeler var. Sahi, küçük hayvanlardan söz etmişken, Zedillo'nun genişletilmiş kabinesi (yani kendininkiyle, Labastida'nın “kampanya ekibi”) gittikçe daha da rezilleşen açıklamalarıyla battıkça batıyor.¹ Saygınlık saygınlığını kaybetmiyor, ama Üsttekinin sözlerini önemseyen Meksikalı erkeklerle kadınların sayısı süratle azalıyor.

¹ Francisco Labastida Ochoa, 2 Temmuz 2000 seçimlerinde Zedillo'nun ardından Başkan seçileceği söylenen PRI adayydı. Labastida adaylığı sırasında Zinacantán'ı ziyaret edip Chiapas'ta askeri manevralarla ve karşılıklı ateşle yapılan bir savaş olmadığını, sadece bir “gerilim halinin” egemen olduğunu söyledi. Bkz. José Gil Olmos, “En Chiapas no hay balazos, sí un clima de hostilidades: Labastida,” *La Jornada*, 8 Ağustos 1999.

Kurabiyelerden söz edildiğinde oy pusulasında adını arayan bir siyasetçi gibi saldıran Durito masanın bir köşesinde görünüyor. Don Pablo González Casanova'ya cevap (daha doğrusu not) yazarken, Durito gözündeki kumaşı, tahta bacağı ve kancasını bir kenara fırlatıp bağırdı-sordu-istedi-talep etti,

“Biri kurabiye mi dedi?”

“Demedim, yazdım. Ama hiç heyecanlanma, çünkü bunlar hayvan şekilli kurabiyeler, onları sevmediğini biliyorum.”

“Niye siyasetle kurabiye gibi asil şeyleri hep birbiriyle karıştırıyorsun? Ayrıca, bir yerlerde ‘Kremalı Gözleme’ gördüm.”

Hemen kalemimi bırakıyorum.

“‘Kremalı Gözleme’ mi? Nerede?”

“Yok yok. Çay yoksa kurabiye de yok.”

“Ama Durito... Tamam, hadi anlaşıalım. Ben konserve ku... şey, affedersin gemi mutfağını düzenlemekte sana yardım edeyim, sen de bana ‘Kremalı Gözlemelerin’ nerede olduğunu söyle.”

Durito bir süre düşünüyor. Sonra, “Yapacaklarına güverteyi paspaslamak ve fırtına olduğunda içeri dolan suyu boşaltmak da dahil mi?” diye soruyor.

“Onlar da dahil,” diyorum gökte bulut olmadığından fırtına çıkmasından endişelenmenin gereksiz olduğunu düşünerek.

“Beni takip et,” diyor Durito. Masadan inip dağlara doğru yürümeye başlıyor.

Fenceri de yanıma aldım, ama ay ışığı sayesinde ona gerek kalmadı. Çok yürümedik. Durito bir *huapac* ağacının önünde durdu, dallarından birini işaret etti. “İşte orada,” dedi. Parmığıyla işaret ettiği yere bakınca dala asılmış küçük bir torba gördüm. Muhtemelen birliklerimizden biri tarafından bir süre önce bırakılmış eski bir “posta kutusuydu.” Durito ağacın dibine oturup, piposunu çıkardı ve içmeye başladı. Sessizliğini yorumlayıp ağaca turmandım, çantayı çözüp onunla birlikte ağaçtan indim. Torbayı açınca içinde bir paket “Kremalı Gözleme,” bir çift AA pili, paslanmış bir ampul, Lewis Carroll’ın eskimiş, yıpranmış bir kitabı (*Aynanın İçinden*), bir Zapatista şarkı kitabı ve bir de siyaset kuramı kitabı; yazarı da Subcomandante Insurgente Marcos!

Siyaset kuramı üstüne bir kitap yazdığımı hatırlamıyorum. Aslında kitap yazdığımı bile hatırlamıyorum, nokta. Za-

patistaların siyasi görüşünü anlatan uzun bir işe girişme fikri aklımdan geçiyordu, ama bu fikir daha somutlaşmamıştı. Ben kitabın sayfalarını karıştırırken Durito gözlemleri silip süpürmüşü bile. Durito kaşla göz arasında hepsini bitirmiş, geriye kırıntılarını bile bırakmamıştı.

"Hepsini mi bitirdin?" diye çıkışıyorum.

"Bana teşekkür etmelisin. Gözlemler 'yeni' PRI'den bile daha bayatmış." Sonra Durito bana bakıp ekliyor, "Canını sıkan bir şey var galiba. Bana güvencibilirsin, sevgili hantal burun."

"Posta kutusunda şu kitabı buldum. Daha yazılmamış bir kitap dağlardaki eski bir posta kutusunda ne arar?"

"Sorunun cevabı öteki kitapta."

"Hangisinde? Lewis Carroll'inkinde mi?"

"Tabii ya! Beşinci Bölüm'e bak."

Baktım. Emin değilim ama cevap Alice ile Beyaz Kraliçe'nin konuşmasında olsa gerek:

"Geriye doğru yaşamamanın etkisi işte," dedi Kraliçe sevecenlikle, "başlangıçta biraz sersem eder hep."

"Geriye doğru yaşamak ha!" diye yineledi Alice büyük bir şaşkınlıkla. "Hiç böyle şey duymadım!"

"... Ama bir ayrıcalığı da var doğrusu, kişinin belleği ileri geri çalışıyor."

"Benim *belleğim* tek yönlü çalışıyordur eminim," diye atıldı Alice. "Henüz olmamış şeyleri anımsayamam."

"Yalnızca geriye işleyen bellek, zayıf bir tür bellek olmalı," dedi Kraliçe.

"Siz en iyi neleri anımsıyorsunuz?" diye sordu Alice.²

"Ne yani elimde daha yazılmamış bir kitap mı var?" diye sordum.

"Aynen öyle. 'Pencere' denen alanlardan birindeyiz şimdi." Durito'ya şaşkınlıkla bakıyorum. "Evel," diyor. "'Pencereler.' Öbür tarafı görmeni sağlayan yerler, ya ne olduğunu görürsün ya da ne olacağını. Örneğin burada Zedillo yönetimine ne olduğunu görebilirsin, bizi sürüklediği karmaşayı da görebilirsin. Artık istikrarlı olan tek şey istikrarsızlık. Her tür sorun ortaya çıkacak."

² Lewis Carroll, *Alice Harikalar Ülkesinde, Aynanın İçinden, İkinci Kitap*, çev.: Tomris Uyar, Can Yay., 2001, 68-69.

“Zaten o noktaya varacakları belli. Borsa zaten karanlıkta. Çok iyi anlaşılmasa da iktisadi endeksler ‘Aralık hatası’ olmayacağını bildiriyor.”

“Belki de bu başka bir ay meydana geleceğindendir.” Durito şaşkınlığını fark edip ekliyor, “Anlamalısın.” Durito bana kuşkuyla bakıp düzeltiyor, “Tamam, anlamaya çalışmalısın. Dinle, sen en iyisi şunu oku.” Durito bana kendi yazdığı sayfaları uzatıyor.

Ne zaman olacağı gibi, ne olacağını da açıklamaya yaran notlar. Makro İktisadi Endeksler: Kozmetik Çerçeve

Seçim yılında adaylar sürüyedir, tıpkı yalanlar gibi. Bu yalanlardan en büyüğü hiçbir yerde rastlanmamış bir iktisadi refah vaa-didir.

Halkın acılarını görmeyen hükümet yetkilileri neyi söylemedikleriyle aslında daha fazlasını söyleyen rakamları sergilerler. Yüksek makro iktisadi endeksler, yoksulluk artışını ve ülkedeki yoksulların sayısındaki artışı gizlemek için bulunan makro örtbastan başka bir şey değildir. Kimsenin onlara inanmadığı gerçeğiyle yüzleşen hükümet Meksika’yı büyük finans merkezlerine hızlı ve patırtılı bir şekilde satarak alkış topluyor. İşadamlarıyla hükümetin toplantılarında (ulusal suçluların en kudretli derneği) artan kârlar için birbirlerini kutluyorlar. Bu arada, Meksika sokaklarında ve kırsal alanlarda hayatta kalmak günlük bir mücadele halini alıyor. Temel ürünlerle hizmetlerdeki fiyat artışları sofralara (daha az gıda), sokaklara (işsizlik oranı artıyor), küçük işyerlerine (sefalet ve kepenk kapatma) ve kırsal alanlara (büyük şehirlere ve Amerika Birliği’ne artan göç) yansıyor.

Yine de, kozmetik çerçeve ciddi ihmalleri gözler önüne seriyor. 13. Ulusal İktisatçılar Birliği Kongresi’nde, Zedillo’ya sadık Ticaret Bakanı Herminio Blanco, tanıtım kampanyasıyla eleştiri topladı. UNAM’da bir araştırma görevlisi olan Enrique Dussel ona “3.100 *maquila* ve 300 büyük yerli ve yabancı şirket ülkedeki istihdamın yalnızca yüzde 0,12’sini sağlıyor ve sadece yüzde 5,6 iş yaratıyor,” dedi.³ Büyük şirketlerin (Meksika’daki istihdamın ana kaynakları olan) küçük ve orta ölçekli sanayi kollarıyla üretim bağlantıla-

³ *El Universal*, 9 Şubat 2000, Finans bölümü, Haber: Lilia González ve Alberto Bello. *Maquilalar* veya *Maquiladoras* ABD-Meksika sınırında bulunan, ilk olarak 1960’ların ortalarında Sınır Sanayileşme Programı çerçevesinde kurulan montaj fabrikalarıdır. Çokuluslu şirketler, elektronik ve otomotiv tüketici mallarının montajını ucuz işçilikle yaptırmak için Meksika’nın her yerinde *maquilalardan* faydalananıyorlar.

rı kurmadıklarına dikkati çeken araştırma görevlisi, Señor Blanco'dan alıntı yapıyor: "Bunlar gerçekler, küresel korkular değil." (Aynı yerde)

"Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması" denen büyük sahtekârlıkta (büyük Salinas yalanının ürünü), yakın gelecek Avrupa Birliği'yle serbest ticaret anlaşması imzalanmasıyla gösteriliyor. Çağdaş kozmetiğin büyüüne kapılan Avrupa devletleri hükümetinin uyuşturucu kaçakçılığıyla en fazla bağı olan hükümet olduğunu fark etmeden, Zedillo'nun ellerinin yerli kanına bulaştığını önemsemeyen ellerini Zedillo'ya uzatıyorlar ve ülkemizdeki anti-demokratikliğe göz yumuyorlar. Avrupa Birliği'nin esnekliğinin nedeni anlaşılabilir. Söz konusu olan şey -hâlâ- "Meksika" denen pastadan bir dilim almak. Küreselleşmenin mucizeleri sayesinde, ülkeler makro iktisadi endekslerine göre ölçülür. Ya insanlar? Onlar yok, onlar sadece satıcılar ve alıcılar. Bu insanların arasında da sınıflandırmalar yapılabilir: küçükler, büyükler ve makrolar. Bu son gruptakiler ülkeleri alıp satarlar. Onlar eskiden ulus devletlerin hükümetleriydi, şimdiyse yüksek fiyatlarla büyük kârlar peşindeki tüccarlar haline geldiler.

Siyaset Sınıfı ve Kurucuları: Ruhban Sınıfı, Ordu, Medya, Aydınlar ve Uluslararası Örgütler

Siyaset sınıfının gitgide daha az siyasileşip daha fazla ticarileştiğini söylediğimiz gibi, seçim yılında kinizmin reklam "patlaması" yaşadığını da söylemeliyiz. "Önem" taşıyanlar yönetilenler değil, iktidarın yürütülmesine katılanlar, ya da karışanlar, olur. Meksika siyaset sınıfının topladığı yüksek ruhban sınıfı, ordu, elektronik medya, entelektüeller ve uluslararası örgütler "büyük seçmenler" haline gelirler. Seçim zamanında hepsi çıkarlarına göre rejimden abartılı bir şekilde faydalanır. Yurttaşlar bir kenara itilir, talepleri seçim anketlerine indirgenir. Verilen demeçler, karşı demeçler ve yorumlar, gitgide dostlar alışverişte görsün tarzı ve gitgide fikir ve programlara dair ciddi tartışmalardan uzaklaşan kanaat "önderleri" denilen insanlara yönelik hale gelir.

Yüksek ruhban sınıfı ise sözde ilahi kabulle dünya hilelerinde ilerliyor. Katolik hiyerarşi, yöneten ve/veya yönetmeye heves edenlerle ekip kurarak sözlerinin hükümet siyasetleri üzerinde etkili olduğunu memnuniyetle görüyor. Laik devlet takvimde utanç verici bir tarih olmaktan öteye gitmezken, siyasetçilerle papazlar açık ve kapalı oturumlarda ekmeklerini, tuzlarını, suçlarını ve hayâsızlıklarını paylaşıyorlar. Bu farklı alanların birbirlerine gösterdiği saygı değil. Bu kimi piskoposlarla kardinallere Meksika İktidarına sıradan Katoliklerden (Meksika halkının çoğunluğundan) daha yakın olma şansı verir. Reform Yasaları mı? All'edersiniz bayım, o bir cadde adı değil miydi?⁴

Başka bir alanda, -bu sefer entelektüel Sağ'dan- öteki "piskoposlarla" "kardinaller" Papa Octavio Paz'ın bıraktığı boşluğu doldurmak için birbirleriyle savaşıyorlar.⁵ Birisi Paz'ın iktidarla ve iktidar için etkili aydın olarak kazandığı önemi hesaplayabilirse, bu onun vasiyeti için savaşılan cücelerin hesabına benzer. Paz'la birlikte Meksika Sağ'ındaki son büyük aydın da ölüyor. Onu takip edenler Sağcı olabilirler, ama aydın olmaktan çok uzaklar. Yine de, Meksika entelektüel sağındaki hiyerarşilerin yardımcıları ve gerekirse de askerleri var. Öğrenci hareketi karşısındaki entelektüel cephe son zamanlarda ciddi bir aksilik yaşadı. Darbe solcu akademisyen ve aydın Pablo González Casanova'dan geldi. UNAM araştırma görevlisi çok önemli bir şeyi ispatladı: Yasallık meşruluğunun yerine geçemez. UNAM çatışması durumunda, "yasallık" (artık öteki aydınlar Federal Koruma Polisi'nin UNAM'a girmesinin yasadışı olduğunu gösterdiler, tıpkı tutuklu öğrencilere karşı yapılan cezaevi mahkemeleri gibi) şiddet saçmalığının Latin Amerika'daki en büyük üniversiteden fahri doktorluk unvanı almasını sağlayan bir yöntemle dönüştü.⁶

Solcu olmak González Casanova için zaten affedilemez bir şeydiyse, düşünceleriyle uyumlu işler yapmasıysa, "bu kadarı da fazla" dedirtti. Aydınlar sınıfının "kardinalleri" Don Pablo'yla uğraşmaları için piyonlarını yolladı (hatta bazılarının ad ve soyadları bile varmış). Sağ'ın aydınları savaşı kaybetse de bu mağlubiyet uyuklarını kaçırmaya yetmez. Onların nihai savaşları düşünceler meydana da değildir (kesinlikle kaybederlerdi), ilerici aydınlara karşı da değildir. Fethedilecek, istedikleri, şu anda da faydalandıkları bölge "prens" yanı başıdır; masasının köşesinde büyük siyaset ve para patronlarının kulağına övgüler fısıldarlar. Yine de kendilerini hükümet saraylarının etrafına üşüşen soytarılardan ayırt etmek için bir şeyler yapmaları gerekir. Bu yüzden de dergileri ve televizyon

⁴ Antonio López de Santa Ana'yı deviren liberal bir ayaklanma olan 1855 Ayutla Devrimi'nin ardından, 1857 Anayasası'ndan önce bir dizi yasal reformlar gerçekleştirildi. Kilise hiyerarşisiyle Meksika ordusunun gücünü sınırlayan bu reformların arasında Ley Juárez (1855), Ley Lerdo (1856) ve Ley Iglesias (1857) da vardır. Bu isyanın şerefine, Meksika'daki pek çok caddeye La Reforma adı verilmiştir.

⁵ PRI'yle bağdaştırılan şair ve denemeci Octavio Paz (1914—1998) Meksika'nın önde gelen entelektüellerindendir. 1981'de Cervantes Ödülü'nü, 1982'de Amerikan Neustadt Ödülü'nü, 1990'daysa Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır.

⁶ Şubat başında, Wilfredo Robledo emrindeki Federal Koruma Polisi kampus özerkliğini bozarak üniversiteye baskın yaptı ve yaklaşık 1.000 kadar öğrenciyi tutukladı. Federal Koruma Polisi, *Consejo General de Huelga* (Genel Grev Konseyi) önderliğinde, kısmen öğrenci grevlerine karşı kurulmuş özel bir birliktir. Serbest milli eğitimi kısıtlayan eğitim reformlarının lağvedilmesi için yapılan eylem 12 Mart 1999'da başladı.

programları vardır. Karaladıkları ölü metinler, aydın çevreleri ve açık alanlarının hedefi kendilerinden başkası değildir. Bu açık alanlarda birbirlerini yorumlar, birbirlerini okur, birbirlerini “eleştirir”, birbirlerini selamlarlar, böylece birbirlerine şöyle söylerler: “Biz yeni iktidarın vicdanıyız; gerekliyiz, çünkü gerekliyiz diyoruz; İktidarın iktisadi çıkarlarını ve bunların giderlerini yazıya ve şiire dökecek birilerine ihtiyacı var; bizi soytarılardan ayıran şu: Biz fıkra anlatmayız, fıkraları açıklarız.”

Cücelerin bu cüce dünyasında zemin filler, şahlar, vezirler, piyonlar, atlar ve kalelerin avaz avaz bağırarak anlaştığı bir satranç tahtasıdır. Kimin kazanacağını herkes bilir, önemli olan bu değil, hangi kareyi ne kadar süre işgal edecekleridir. Gürültü patırtı kulaklarını sağır etse de çark işlemeye devam eder. Şimdi “yeni PRI” diye adlandırılan siyasi düzen yetmiş yıllıktır. Çarkların gürültüsü dişlilerin sürtünme sesine benzemez; her seferinde daha çok reklam seslerini andırır. Satranç tahtasında yeri olmayan parçalar sahneye çıktığında, garip nesneler dişlileri tıkadığında ya da kudretli “alış satış” işlemlerini engelleyen bir müdahale olduğunda sorunlar başlar.

Yurt İçi Haber Sayfasından Magazin Bölümüne mi?

Güçlülerin Meksika’ndaki ana ses hücreleri elektronik medyadır. Ancak, televizyon ile radyo siyaset sınıfının sözlerinin bir yankısı olmanın ötesinde, kendi seslerine bürünüp kimse onları sorgulamadan yurttaki ana ses olurlar. Bu yüzden, yurtiçi gündemi ne ülkenin büyük sorunları ne siyasi liderler belirler. Seçim kampanyaları ve hükümet gündemleri radyo ve televizyon programlarını takip eder.

Elektronik medya haber yayınlamaz; haberi yaratır, besler, büyütür ve yok eder. Partilerin seçimler sırasındaki tercihleri arasındaki farklılıklar destekledikleri halk programlarından değil, medyada güvence altına almak istedikleri zaman aralıklarından kaynaklanır. Reytingler televizyon izleyen halkın değil, siyaset sınıfıyla yatıp kalkanların reytingleridir. Başlıca siyaset aktörlerinin demeçleri ve bildirilerinin önemli bir kısmı gerçek olaylarla değil, saçma haber öyküleriyle ilgilidir. Bu nedenle, medyada görünen “son dakika” haberleri kendi seçimleridir. Meksika siyasetinin büyük tiyatrosunda siyasetçiler hem oyuncu hem izleyicidir. Radyo ile televizyon yönetmen, oyun yazarı, yapımcı, ışıkçı, sahne görevlisi ve biletçi rollerini üstlenir. Tek bir Meksika’dan bahsetmek gitgide zorlaşıyor, seçim zamanı geldiğinde ise tamamen imkânsız. İki ülke olduğu aşikâr: manşetlerdeki ülke, haberlerin ve özel haber öykülerinin dışında tutulan “kayıt dışı” ülke

Kayıt Dışı: Gerçeklik

Radyo ile televizyon Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi’nde “denge dönemi” görüntüsü sunmaya çalışırken, toplumsal eylemcilere karşı uygulanan “Hukukun Üstünlüğü” taraftarları, Wifredo

Robledo'nun birliklerinin kampüse girmesinin ve yüzlerce üniversite öğrencisinin tutuklanmasının en büyük üniversitedeki çatışmayı "durdurmamasını" şaşkınlıkla karşılıyorlar. Öğrenci hareketi sona ermedi, tahta göz diken rektör De La Fuente de hâlâ yerinde.⁷ Tutuklu öğrencilerin (birkaçını hâlâ hapiste alıkoyma çabasıyla) seçilerek ve parça parça serbest bırakılması serbest eğitim ve karar verme yetkisi olan gerçekten demokratik bir üniversite kongresi talepleri için verdikleri mücadelenin önünü kesmeye yaramadı. Öğrenci hareketi kimi zaman sorun yaşanlsa da siyasi mahkûmların serbest bırakılması, serbest eğitim ve kongre taleplerinden vazgeçmezken, radyo ile televizyon manşetlerin sadece yayın parasını ödeyenlere ait olmasını sağlamaya uğraşüyor. Geri kalanlarsa polis kayıtlarına gönderilmeli ya da boşluk doldurma yazısı olarak kullanılmalıdır. Esteban (Guajardo) Moctezuma ile Emilio Gamboa, Labastida'nın ekibinde savaşıyorlarsa, çocuklarının serbest bırakılması için canla başla mücadele eden ana babalar kimin umrunda?⁸ Bir zamanlar CGH'nin sözcük dağarcığından dehşete düşen aynı medya şimdi seçim kampanyalarının "palavraları" ve adaylar arasındaki yoğun dijital sinyal alışverişisiyle heyecanlanıyorlar.

Ama Gerçeklik programlananın dışında gerçekleştiğinde, zaman zaman yukarıdakilerin Meksika'sından bir parça kopartır, makro iktisadi endeksleri, haber programlarını ve adayların gündemlerini altüst eder. Öteki Meksika'nın bir köşesinde bir topluluk *telenovelalar* ve haber programları olmadan yaşamaya karar veriyor, polisle çatışıyor ve kırsal kesimdeki bir eğitim fakültesini savunuyor.⁹ El Mexe, Hidalgo'da başrol oyuncularını eğitim fakültesi öğrencileri ya da onları ezmeye çalışan polisler değil, oranın halkı.¹⁰ Polis kayıtları dışında hiçbir haberde yeri olmayan, adayların mitinglerinde bir nokta, taraftar toplama turlarında dağıtılacak sandviç ve gazoz sayısından başka bir şey olmayan halk. Görüldüğü gibi kaybolu-

⁷ Juan Ramón De La Fuente, Francisco Barnés de Castro'nun ani istifasının ardından 12 Kasım 1999'da UNAM Rektörü oldu.

⁸ PRI'nin önde gelen üyelerinden olan Esteban (Guajardo) Moctezuma ile Emilio Gamboa, Labastida'nın seçim ekibinde önemli görevlere getirildiler. Moctezuma seçim kampanyası yöneticisi olurken, Gamboa'ysa kampanyanın irtibat sorumlusuydu. Gamboa'nın uyuşturucu kaçakçılığıyla bağlantısı olduğu iddia edilirken, üst düzey bir PRI yetkilisi de bir ihtilafın merkezindeydi.

⁹ *Telenovelalar* özellikle Meksika, Venezüella ve Brezilya'da çekilen, Latin Amerika'da sevilen ve farklı dillere de çevrilen pembe dizilerdir.

¹⁰ 20 Şubat'ta Tepatepac, Hidalgo'da bulunan El Mexe Eğitim Fakültesi'nden eylemciler, okulun sabahın erken saatlerinde basılmasının ardından polis tarafından yasadışı yollarla tutuklanan 176 öğrencinin serbest bırakılmasını sağladı. Protestocular okula yapılan saldırının intikamını yakalanan 40'a yakın polis memurunu ana meydana çıplak dolaştırarak aldılar.

yor da. Demeç çığları ana gerçeği (“*Ya Basta!*” kesinkes uygulanıyor) ve bir şeyi daha gömüyor: Chiapas’ı.

Chiapas mı? Chiapas BM’nin ya da başka ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin gündemlerinde yer alıyor olabilir, ama ulusal siyaset gündeminde yeri yok. Albores köftesi Chiapas’ın siyaset gündeminde yer almaması için masraftan kaçınmıyor.¹¹ Köfte “Chiapas’ın” haberlerde kötü şöhret edinmemesi için bir yılda 28 milyon pezo harcadı (*Proceso Sur*, Sayı 1, 4 Mart 2000). Çek defteri olan adam TV Azteca’nın sevgili oğlu Manuel de la Torre daha dün dönen helikopteriyle köy okullarını yıkıyordu.¹² Bugünse gazetecileri koyun gibi gütmeye çalışıyor.

Hükümet Chiapas’a büyük bir iktisadi yatırım yaptığını iddia ederken, en fazla masrafın reklamlara, gazetecilerin paralı notlarına, “tatlılarını kaçırın” haberleri susturmak ve federal ordunun bozulmuş imajını düzeltmek için verilen rüşvetlere harcadığını eklemeyi “unutuyor.”

Ordu Albores’in havlamaları ve Rabasa’nın anırmaları arasında yeni saldırı mevzileri alıyor, garnizonlarını görünürde güçlendiriyor, uçaklarla helikopterler uçuşlarını artırıyor, savaş sürüyor; ama bunların hepsi gazete manşetlerinden uzakta oluyor. Zapatista yerlileri sözün değerinde ısrar ediyor. 8 Mart’ta San Cristóbal’daki kadınlar, 21 Mart’ta *coordinadoras*, Amador Hernández sakinleri, Amparo Agua Tinta’dan, Los Altos’tan Tzotziller, Las Cañadas’tan Tzeltaller, Kuzeyli Choller ve Zoqueler, Sierra’dan Mameler. Hepsi de hükümetin değer vermediği bir sözün, San Andrés Anlaşmaları’nın olduğunu hatırlıyorlar. Meksika yerlileri için artık ne barış ne adalet ne de onur kaldığını görüyorlar. Halkın Meksika’sı ön sayfalardan, elektronik haber programlarından uzaklarda, direniş, sabırlı bekleyiş ve umutta yerini alıyor...

“Daha ne bekliyorlar?”

Kâğıtları Durito’ya geri verirken “Bu ‘daha ne bekliyorlar?’ sözü bir soru mu, talep mi yoksa kehanet mi?” diyorum.

“Pencereden dışarı bak,” diyor Durito. Ben de dediğini yapıyorum, bakıyorum ve inanamıyorum.

¹¹ Chiapas Valisi Guillén’in lakabı.

¹² TV Azteca haber programı “Hablemos Claro”nun (“Açık Konuşma”)yönetmeni ve Chiapas Tarım Bakanı’nın kardeşi Manuel de la Torre, La Realidad’a sürpriz gezi yapan programın sunucusu Dolores “Lolita” de la Vega’ya eşlik etti. Tam teçhizatlı haber ekibi helikopterle valinin izni üzerine topluluğun okul binasının terasına iniş yaptı. Tojolobal liderleri helikopterin gitmesi için baskı yaptı, ancak helikopter kalkışı sırasında okulun çatısını yararak birçok çocuğun ciddi şekilde yaralanmasına sebep oldu.

“Yani?... Kim bilebilirdi ki?”

“İşte böyle. Pencereleler de kurabiyeler gibidir; hem lezzetli hem de besleyicidir,” diyor Durito dönmeye hazırlanırken...

Durito bu sabahki konuşmasını bu sözlerle bitirdi, Don Pablo.

Kulübeye döndüğümde mektubunuzu bir kez daha okuyup bu satırları yazmaya koyuldum. Biz Zapatistalar yazınızda belirttiğiniz üzere kendimizi sadece solun penceresinde görmüyoruz. Başka bir pencere açtığımızı düşünüyoruz. Soldaki pencerenin içinde bir pencere. Siyasi önerilerimiz sizin pencerenizden bakanlarınkinden daha köktenci, farklı ve “öteki.” (Not: “Daha iyi” yazmadım, sadece “farklı.”) Bu mektubun size (ve ötekilere) Zapatistaların açtığı bu öteki pencerenin bize göre nelerden oluştuğunu açıklama niyetini güdüyordu. Ancak her şey bu henüz yazılmamış, ama güneydoğu Meksika dağlarındaki “pencere bölgelerinden” birinde okunabilen kitabın içinde olacak. Bu yüzden bu ünlü kitabın yazılmasını (ki iyimser olmazsanız bu hiçbir şeydir) ve basılmasını (ki bu da fazla saflık olur) beklemeniz gerekecek.

Şu anda Don Pablo selamlarımızı alıyor. Bir sonraki mektubunun yanına “Kremalı Gözleme” (bayatlamamışlarsa tabii) koyarsan memnun oluruz. Belki böylece Durito’yu beni yeniden şanslı “pencereye” götürmesi için ikna edebilirim. Çünkü henüz yazmadığım (ama sanırım yazacağım) kitaptan sadece ithaf bölümünü okuyabildim, ıslak sevecenlik daha fazla ilerlememe engel oldu.

Vale, Don Pablo. *Salud* ve yakından baktığında, pencere kırık bir aynadan başka bir şey değildir.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

DURITO.COM

Acteal katliamının yıldönümüne denk gelen, Amador Hernández Zapatista topluluğunu işgal eden son taburların geri çekilmesi çatışma bölgesini hâlâ yoğun bir şekilde silahlandırılmış olarak bıraktı. Geriye kalan 250 taburun geri çekilmesi sırasında, Durito El Sup'a kendi adını "Lacandona"lı Don Durito"dan "Durito-nokta-com"a çevireceğini açıklar.

Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu
Meksika
22 Aralık 2000
Ulusal ve Uluslararası Basına

İlk olarak Sitio oficial de la visita del EZLN a la Ciudad de México www.ezlnaldf.org tarafından yayınlanmıştır. İngilizce'ye çeviren irlandesli. Ayrıca bkz. "Carta del CCRI-CG EZLN Sobre El Reciente Retiro de Tropas," *La Marcha del Color de la Tierra, Comunicados, cartas y mensajes del Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (México, D.F.: Rizoma, 2001), 20.

Hanımefendiler ve Beyefendiler,

İşte taburların nihai geri çekilişiyle ilgili bir bildiri. Askerler geldiğinde, sinsi davrandılar, şimdi muazzam bir halk gösterisiyle geri çekiliyorlar. Barış buralara gelirse, Zapatista olmayanlar (ARIC'takiler) kendilerini Zapatista olarak tanıtlarsa ve kirli savaşı sürdürenler (ordu) kendilerini barış destekçileri olarak gösterirlerse de bizim için fark etmez.¹ Buna medya rüzgârlarının esiş yönüne göre yön değiştiren bukalemun hastalığı deniyor.

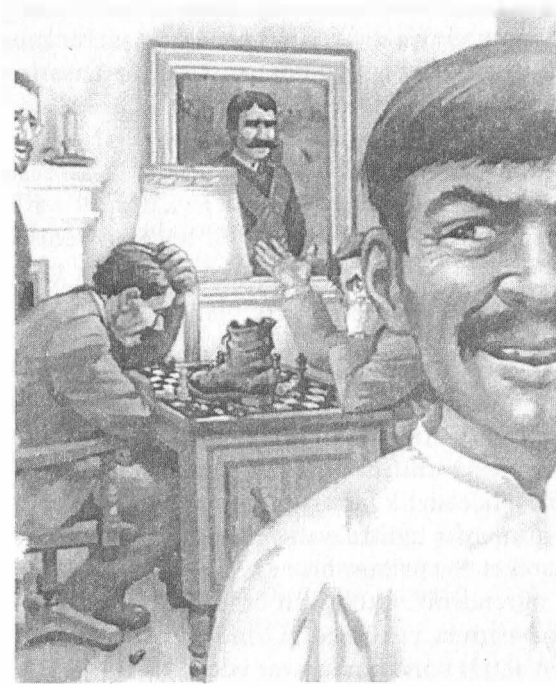
Vale. Salud ve yılın sonu kederin de sonu olsun.
Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos
Meksika

Not: Durito adını değiştireceğini söylüyor. Adı artık "La-candona'lı Don Durito" değil "Durito-nokta-com" olacak. "İşletme uzmanlığı" dalgasına önder olduğunu söylüyor.

Diyalektik (veya Kendisiyle Çelişen) Not: Durito hayır diyor, ne "nokta-com," ne "işletme," ne de "uzmanlık." Yolculuk sırasında gereksinim duyulan şey bir denizcidir, diyor. La Mar da aynı fikirde, ben de deniz tutmasına iyi gelecek bir ilaç arıyorum.

¹ O zamanın valisi Albores'in yürüttüğü, sözüm ona silahlarını teslim eden Zapatistaları gösteren ve yaygın bir şekilde kamuoyuna sunulan fotoğraf serilerinden birinde, ARIC (*Asociación Rural de Interés Colectivo*, yani Yerel Ortak Çıkar Birliği) üyeleri Zapatista olarak gösterildi. (AP: 2 Nisan 1999)

ÖTEKİ OYUNCU

“Onur Yolları: Yerli Hakları, Hafıza ve Kültürel Miras,” adlı 12 Mart 2001 kültürler arası toplantıda, Marcos konuşmasına Durito’nun kendisini hazırlanırken sık sık engellediğinden yakınlıkla başlar. Marcos bir de yerli bir adamın satranç maçında araya girmesiyle ilgili bir öykü anlatır. Marcos’u kültürle ilgili konuşmasıyla baş başa bırakan Durito o akşam Zócalo’da yapılan rock konserine gider.

12 Mart 2001

İlk olarak yayınlandığı kaynak: Sitio oficial de la visita del EZLN a la Ciudad de México, www.ezlnadl.org. İngilizce’ye çeviren irländesa. Ayrıca bkz. “Ponencia del Subcomandante Insurgente Marcos, Encuentro Intercultural, Villa Olímpica, D.F.,” *La Marcha del Color de la Tierra, Comunicados, cartas y mensajes del Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (México, D.F.: Rizoma, 2001), 250-55.

Herkese tünaydın!

Ulusal Antropoloji ve Tarih Fakültesi'ne bize sözcüklere hayat verme güçlerine insanlıklarını da ekleyen, ancak insanlık için yapılan büyük savaşta kaydedilebilecek bir mücadeleye katılan bu insanlar arasında konuşma yapma fırsatını verdikleri için tebriklerimizi iletmek istiyoruz.¹

Bu konuşmaya başlamak hiç de kolay değil.

Sadece buradaki ışıkların baş döndürücü olmasından ve biz gölgelerin gözde mekânı olan çok az karanlık yer bırakmasından değil. Ayrıca, münasebetsiz bir böceğin beni dengeli ve ustaca bir sunum hazırlamaktan alıkoyduğu, her tür saçma ve anlaşılmaz bahanelerle engellediğinden.

Belki daha önce ondan konuşulduğunu duydunuz. Kendini "Lacandona"lı Don Durito" olarak adlandırıyor ve adaletsizliklere son verme, muhtaçlarla çaresizlerin imdadına koşma görevini edinmiş. Anlamadığım bir nedenle, Durito benim de muhtaç ve çaresiz sınıfına girdiğime karar vermiş ve bütün hayatımın bir adaletsizlik olduğuna inanmış.

Beni günlerdir uyutmayanın Fox'un çelişkili sözleri ya da Ulusal Hareket Partisi'nin bize savurduğu ölüm tehditleri olmadığını öğrendiniz. Otobüsün otobüs değil de gemi olduğu, yürüyüşün aslında yürümediği, onu yaşatan deniz olduğundan yelken açtığı konusunda ısrar eden Durito'ydu.

Anlayabildiğim kadarıyla, Durito bugün Mexico City'de Zócalo'da yapılacak olan rock konserine gidecek. Pek çok sayıda genç erkek ve kadının yanı sıra, Joaquín Sabina, Maldita Vecindad, Santa Sabina ve Panteón Rococó da orada olacaklarmış.² Yani, bu yürüyüşteki her şey gibi, bu da anlatılacak bir hikâye.

Zapatismo kültürde kendi onurlarını seslendiren yankılara ve cömert kulaklara ulaştı. Müzikte, özellikle de rock müzikte,

¹ Marcos, History or Escuela Nacional de Antropología e Historia (ENAH) yani Ulusal Antropoloji ve Tarih Fakültesi'nin Olimpik Spor Merkezi'nde yapılan "Los Caminos de la dignidad: Derechos Indígenas, memoria y patrimonio cultural" adlı panelde ünlü aydınlar José Saramago, Alain Touraine, Manuel Vázquez Montalbán, Bernard Cassen, Carlos Monsiváis, Elena Poniatowska, Carlos Montemayor ve Pablo González Casanova'ya katıldı.

² "Zapata en el corazon" konserine tahminen 90.000 Zapatista yandaşı, komutanı ve hayranı katıldı. Joaquín Sabina son anda vazgeçti. Marcos'un da gittiği söylene de, kutlamalara katılmadı.

görsel sanatlarda, tiyatrodan, edebiyatta ve bilimsel çalışmalar-
da kendi onurlu yollarını izleyen iyi insanlar, insancıl insanlar
bulduk. Bu vesileyle, kültür yoluyla insanlık adına mücadele
eden o harika erkekleri ve kadınları selamlıyoruz.³

Onur yollarıyla ilgili Zapatistalar gibi konuşmak için, size
bir öykü anlatacağız. Öykünün adı:

ÖTEKİ OYUNCU

“Köşelerine geçmiş gayretli oyuncular
taşlarını oynuyorlar sırayla. Şafak sökene kadar
satranç tahtası onları hapsedmiş
kanlı bıçaklı iki rengine.

(...)

Sonunda, oyuncular çekildiğinde,
zaman onları nihayet tükettiğinde,
ayın da olmayacak kesinkes.

(...)

Oyuncu da geçici heveslerin esiri
(sözler Omar’ın) başka bir yerde
kara gecelerin daha beyaz günleri izlediği yerde.
‘Tanrı oyuncuyu kaldırıyor, o da taşı oynatıyor.
‘Tanrı’nın ötesindeki hangi Tanrı toz, zaman,
uyku, ıstırap turunu başlatıyor?’
—Jorge Luis Borges⁴

Öykü şöyle:

Bir grup oyuncu kendini önemli bir usta satranç oyununda bul-
lur. Yerli bir adam yaklaşır, bakar ve ne oynadıklarını sorar. Ona
kimse cevap vermez. Yerli adam satranç tahtasına yaklaşır, taşların
yerlerini, oyuncuların ciddi ve çatık yüzlerini, onları bekleyiş içinde
izleyenleri seyrederek. Aynı soruyu yineler. Oyunculardan biri zahmet
edip cevap verir, “Bu senin anlayabileceğin bir şey değil; bu önemli
ve zeki insanların oyunu.” Yerli adam bir şey demez, satranç tahtası-
na ve oyuncuların hamlelerine bakmaya devam eder. Biraz sonra bir
soru daha sorar: “Kimin kazanacağını biliyorsanız, neden oynuyor-
sunuz?” Daha önce cevap veren oyuncu, “Bunun nedenini asla anla-
yamazsın, senin aklın ermez. Bu uzmanlar için,” der. Yerli gene bir

³ Zapatistaların kültür işçilerini tebrik ettikleri önemli bildiri için bkz. “Barış
ve Demokrasi için Ulusal Halkoylaması Bugün Bitiyor,” EZLN, *Documentos
y comunicados* 2. (México, D.F.: Ediciones Era, 1995), 449-50. Ayrıca bkz.
“Yeraltı Kültüründen Direniş Kültürüne,” *La Jornada*, 27 Ekim 1999.

⁴ “Satranç,” Jorge Luis Borges, *Selected Poems* (Seçme Şiirler).

şey demez. Seyretmeye devam eder, sonra da oradan ayrılır. Az sonra, elinde bir şeyle döner. Tek kelime etmeden oyun masasına yaklaşıp eski, çamurla kaplı bir postalı satranç tahtasının tam ortasına koyar. Oyuncular şaşırıp sinirli sinirli yerliye bakarlar. Yerli adam şeytanca güler ve “Şah?” der.

Öykünün Sonu.

18. ve 19. yüzyılların zirvesinden İngiliz şair Samuel Taylor Coleridge şöyle demiş: “Bir adam rüyasında Cennet’ten geçer, oradakiler adama Cennet’te bulunduğunun kanıtı olarak bir çiçek verirler ve adam uyandığında elinde o çiçeği görürse... Ee... Ne olacak?”⁵

Bu Yerli Onuru Yürüyüşü’nde, biz Zapatistalar radyo ve televizyon haber programlarında ana yayın saatine denk gelmeyen ulusal trajedi haritasının bir kısmını gördük. Burada bulunan herkes bunun hiçbir öneminin olmadığını ve haritadaki Meksika’nın sayıda ve fakirlikte çoğunluğu oluşturduğunu fark etmek için yürüyüşün gerekli olmadığını savunabilir.

Ama buraya yoksulluk oranları, daimi baskı ve ihanetlerden bahsetmeye gelmedim.

Bu yürüyüşte biz Zapatistalar, kendilerini ve başkalarını gören Meksika’nın isyankâr taraflarını gördük. Onur ne bu ne de başka bir şey. Aşağıdaki Meksikalılar, özellikle de yerliler, bize uzaklardan gelip her yerin bugününde çarpan mücadele ve direnişin tarihinden söz ediyorlar. Evet, ve bu ileriye de bakan bir tarih.

Güneydoğu Meksika dağlarından Mexico City’nin Zócalo meydanına, biz Zapatistalar burada olduğumuzun kanıtı olarak kahverengi onur çiçeği veren isyan bölgesinden geçtik. İktidarın merkezine ulaştık ve o çiçeğin ellerimizde olduğunu gördük. Sorun şu, Coleridge’in de dediği gibi, “Ee... Ne olacak?”

Siyaset sınıfının köşe yazarlarının düşündüğünün aksine, bu soru bundan sonra ne geleceğini değil, o kahverengi çiçeğin ne anlama geldiğini soruyor. Ve onun da ötesinde, gelecek için ne anlama geldiğini soruyor.

⁵ Bu sözün tamamı şöyledir, “Bir adam rüyasında Cennet’ten geçer, orada adama Cennet’te bulunduğunun taahhüdü olarak bir çiçek sunulur da adam uyandığında elinde o çiçeği görürse... ee sonra?”

Zekâ katsayılarının yerini banka hesaplarının, şiirin yerini kısa reklamların, bilimin yerini de sözsel ishalin aldığı bu modern zamanlarda, hayallerden bahsetmek çağdışı durabilir.

Yine de, Yerli toplulukların onurları için mücadelesi temel olarak bir hayal, çok başka bir hayal.

Meksika'daki yerli mücadelesi, sadece toprağın rengini içeren yarını kuran bir hayal değil, ayrıca, hepsinin üstünde, o yarını uyandırmak için mücadele eden bir hayaldir.

Biz Yerli topluluklar, tam da bizi reddedenlerin daha güçlü ve dayanıklı görüldüğü zaman yeniden ortaya çıktık. Kurduğumuz hayalin de öngördüğü tam da bu. Neoliberalizmin kendi için kurduğu anıtlar yarının harabelerinden başka bir şey değil.

İktidar şimdiki yerli mücadelesini nostalji, kalp çarpıntısı ve işçi "refahı"yla sınırlandırmak istiyor. Yerli mücadelesini "geçmiş bize ödenmemiş hesaplarla geliyor," gibi bir düşünceyle, çok moda olan pazarlama dilini de kullanarak geçmişin çerçevesinden çıkarmak istiyor. Sanki bu hesapları kapatmak, o geçmişi silecek etkili çözücüyümüş gibi, bundan sonra, Fox'un geçmişte seçim programı, şimdi de hükümet programı olarak kullandığı "bugün, bugün, bugün" sorunsuz bir şekilde hüküm sürebilecekmiş gibi. Neoliberalizmin dinsel bir imana dönüştürdüğü aynı "bugün."

Yerli hareketinin moda olmak istediği konusunda uyarıda bulunduğumuzda, onu sarmak isteyen reklam hevesinden söz etmiyoruz. Sonuçta, moda nihai ufku şimdiki zaman, bugün, bu günlerde kısa bir an olan bir geçmişe dönüşten başka bir şey değildir.

Onur mücadelesinde de, benzer bir geçmişe dönüş vardır, ama nihai ufuk geleceğin kendisidir.

Başka bir deyişle, -modadan, yani ufku şimdiki zaman olan bir geçmişe dönüşten başka bir şey olmayan (bu yüzden "neo", liberalizme geçen yılın güncelliğini verir)- neoliberalizm şu anın dünyasını mümkün olabilecek tek dünya, tüm çağların doruğu olarak algılar. Bu yüzden de Fox ile ötekiler tüm ilerici mücadelelerin en sonunda kendisinin İktidara çıkmasıyla sonuçlandığını söylerler. Aydınları ve halkla ilişkiler danışmanları (tabii aralarında bir fark varsa) zamanı durdurmak için tarih saatine ateş ediyorlar, böylece onların başkanlık ettiğinden başka bir yarının olmadığından emin olmak istiyorlar.

Neoliberal aydınlar, seleflerinin aksine, tarihsel inisiyatifi reddettiler ve geleceği de artık bildirmiyorlar. Sadece göremedikleri için değil, aynı zamanda ondan korktukları için de.

Meksikalı yerli mücadelesi zamanı geri çevirmek için gelmedi. Bu geçmişe dönüp duygulu ve mülhem bir ses tonuyla “bütün geçmiş zamanlar daha iyiydi,” diye nutuk çekmekle ilgili bir şey değil. Sanırım onlar buna katlanabilirler, hatta alkış bile tutabilirlerdi. Hayır, biz Yerliler saati kurmak, böylece esaslı, hoşgörülü ve çoğulcu yarının -yani, aklıma gelmişken, mümkün olan tek yarının- gelmesini sağlamak için buradayız.

Bunu yapmak için, yürüyüşümüzün insanlık saatini yürütmesi için, biz Yerliler henüz yazılmayanları okuma sanatına başvurduk. Çünkü bizi yerli, Meksikalı, onun da üstünde insan olarak canlı tutan hayal budur. Mücadelemizle, dün ekilmiş, bugün biçilen ve ancak biri savaşırsa, yani hayal ederse mahsul getirecek olan geleceği okuyoruz.

Kuşkuculuk-yapımı-Devlet-öğretisine, neoliberal kayıtsızlığa, küreselleşmenin kinik gerçekçiliğine, biz Yerliler hafızayla, sözle, hayalle karşılık verdik.

Sahip olduğumuz her şeyle bu mücadeleyi başlatarak, biz Meksika yerlileri, hem bireysel hem de toplu olarak, evrensel bir insan güdüsüyle, isyan güdüsüyle hareket ettik. Bu bizi öncekinden bin kez daha iyi yaptı ve yalnızca kitaplardaki ya da anıtlardaki şöhretiyle değil, -küçük harflerle- tarih yapma yeteneğiyle tarihi bir güce dönüştürdü.

“Öteki Oyuncu”nun püf noktası, nüfuzu ve parası olan beyefendilerin medya satranç maçını ve siyaseti taklit ve yalan sanatına dönüştürenlerin arasındaki oyunu bozan çamurlu eski postal da değildir. Asıl mesele, yerlinin gülümseyişindedir ve bir şey bilmesindedir. Öteki oyuncunun, yani kendisinin, eksik olduğunu; ve kendisi olmayan bir diğer ötekinin de eksik olduğunu biliyor. Ama hepsinden önemlisi, mücadelenin bittiği ve bizim kaybettiğimiz doğru olmadığını biliyor. Mücadelenin daha yeni başladığını biliyor. Ve bunu bildiği için değil, hayal ettiği için biliyor.

Kısaca, biz yerliler dünün değil, yarının bir parçasıyız.

Postallar, kültür ve yarınlardan söz etmişken, bir süre önce geçmişe bakıp geleceği hayal ederek yazdığımız şeyi hatırlıyoruz: “Postal kötü yola düşmüş bir bottur ve tüm postalların özlemine duyduğu şey, yani çıplak ayak olmak ister.”

Ve bu bize çok uygun, çünkü hayalini kurduğumuz gelecekte ne postallar, ne kotlar, ne de askerler olacak ve ayaklar -güneş henüz doğarken olmaları gerektiği gibi- çıplak olacaklar.

Teşekkür ederim.

Ulusal Antropoloji ve Tarih Fakültesi'nden
Subcomandante Insurgente Marcos
Meksika

Not: Yerlilerin kültüre bakışından bahsetmek için başka seslere -burada Borges ve Coleridge'e- başvurmam kimileri için sinir bozucu olabilir, biliyorum, ama kendime de size de kültürün herkes için takvimleri ve sınırları aşan bir köprü olduğunu ve bu anlayışın da savunulması gerektiğini bu şekilde hatırlatıyorum. Kendimize de başkalarına da şöyle diyelim: kültürel hegemonyaya hayır, kültürel homojenliğe hayır, her türlü hegemonya ve homojenliğe hayır!

İÇİNE GÖÇMÜŞ KÜÇÜK ARABANIN ÖYKÜSÜ

Marcos ile 23 *Comandante* Yerli Onuru Yürüyüşü'ne başlamadan önce, Durito yürüyüş sırasında Zapatista temsilcilerini korumak için devriye arabası kılığına girerek El Sup'u şaşırttı. Marcos'a çocuklar için bir konuşma hazırlaması için yardım eden Durito, özelleştirmenin ortaya çıkardığı krizle baş eden bir kurmalı oyuncak hakkındaki "İçine Göçmüş Küçük Arabanın Öyküsü"nü anlatır.

18 Mart 2001

İlk olarak yayınlandığı kaynak: Sitio oficial de la visita del EZLN a la Ciudad de México, www.czlndf.org. İngilizce'ye çeviren irlandesli. Ayrıca bkz. "Mensaje del Subcomandante Insurgente Marcos, ENAH," La Marcha del Color de la Tierra, Comunicados, cartas y mensajes del Ejército Zapatista de Liberación Nacional (México, D.F.: Rizoma, 2001), 278-281.

Isidro Favela Mahallesi'nin Erkek ve Kız Çocuklarına,¹

Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun sesi benim sesimle konuşmuyor.

Evet, doğru duydunuz: "vesairenin sesi." Dün kaldığımız odanın duvarlarına bakıp bir fikir ya da size aynı zamanda hem tahlil, hem düşünce, hem minnettarlık, hem davet hem de vesaireleme ya da herkesin katıldığı, eğlence, şarkı ve dansın olduğu oyunlardan daha iyi veya en az onlar kadar iyi bir şey olan birkaç söz söylememe yardım edecek bir şey arıyordum.

Ama aklıma hiçbir şey gelmedi. Sadece "erkekler ve kızlar" ya da ona benzer bir şey denilen radyo programını hatırladım. Fox'un halkla ilişkiler danışmalarının ona bizim yaptıklarımızı taklit etmesini tavsiye etmeleri gibi, üç koşulu yerine getirmeye istekli olduğum ya da barışı reklamlarla veya bu satırların arasına yazdıklarımla kapatmak istemediğimi belirten bir bildiriyle ortaya çıkabilirdim.²

Işıklar söndüğünde bunu düşünüyordum. En eksik karanlık etrafımı sardı. "Eksik" diyorum, çünkü ışıklar söner sönmez kap pervazının altında tüm gücüyle hareket eden minyatür bir Noel ağacına benzeyen bir şey belirdi. Takvime baktım, takvim bana "Mart'tayız ve Mart'ta Noel ağacı olmaz," dedi.

Panikledim, ama biz Zapatistaların cesur olmasıyla ilgili sözler varken, paniklememin hoş görünmeyeceğini düşünerek sakinleştim. Aynı sebeple, karanlıktan korktuğunu söyleyerek dolaşamazsın, çünkü biz çocuklar karanlıktan gerçekten korkarız, bu yüzden de biz Zapatistalar bütün biz çocukların ışığı olsun diye savaşıyoruz. Tamam, neyse, bu başka bir öykü.

¹ Isidro Favela Mahallesi, Yerli Onuru Yürüyüşü sırasında Zapatista temsilcilerine ev sahipliği yapan Ulusal Antropoloji ve Tarih Fakültesi'nin çevresidir. Mahalle de üniversite de Zapatistalara sürekli ve muazzam bir destek vermişlerdir.

² Vicente Fox'un başkanlık koltuğuna geçişinin ardından, Zapatistalar ancak Fox üç şartı yerine getirirse, yeni bir barış sürecine katılacaklarını bildirdiler. Bu şartlar, çatışma bölgesindeki 259 askeri tesisin yedisinin kaldırılması, tüm Zapatist siyasi mahkumların serbest bırakılması ve San Andrés Anlaşmaları'nın kabul edilmesidir. Fox, medyanın da yardımıyla, barış sürecini kendisiyle Marcos arasındaki bir anlaşmaya ve eninde sonunda ticari bir logosu olan medya olayına indirgemeye çalıştı.

Kapının altında beliren ve Noel ağacına benzeyen şey bana doğru geliyordu. Yaklaştığında, onun Noel ağacı değil, içine göçmüş küçük bir araba ya da havası inmiş küçük bir topa benzeyen bir şeyin çektiği şu ışıklı tellerden olduğunu anladım.

“İçine göçmüş küçük araba senin anandır, havası inmiş küçük top senin anandır!” diye bağırdı içine göçmüş küçük arabaya ya da havası inmiş küçük topa benzeyen şey. Annemi çok severdim, o yüzden ışıklara dönüp... o şey her neyse... ona gününü gösterecektim.

Işıkları yaktım. Sürpriz! O şeyin, gerçek ismi Nebukadnezar olduğu halde kendini “Lacandona’lı Don Durito” olarak adlandıran mızımız bir böcekten başka bir şey olmadığını fark ettim. Sadece arkadaşlarının “Durito” demesine izin verir.

“Affedersin Durito,” dedim ona. “Seni burada görmeyi ummuyordum. Şu Noel ışıklarını neden sürüklüyorsun? Daha Mart’a yeni girdiğimizi bilmiyor musun?”

“Tabii ki biliyorum! Zapatista olduğun doğru olsaydı, biz Zapatistaların çocuklar ne zaman isterlerse, Mart’ta veya Temmuz’ta, ya da yılın her ayında Noel kutlayabilsinler diye savaştıklarını bilirdin.”

“Tamam, tamam. Neden Noel ışıkları taşıyorsun?”

“Çünkü kılık değiştirdim.”

“Ne kılığına girdin peki?”

“Devriye arabası.”

“Devriye arabası mı?”

“Evet, Zapatista temsilcilerinin güvenliğini sağlamakla yükümlüyüm. Kimse benim büyük, emsalsiz, yüce Lacandona’lı Don Durito olduğumu anlamasın diye devriye arabası kılığına girdim. Tamamen dijital, garantili ve piller dahil!”

“Dijital, garantili ve piller dahil mi?” diye soruyorum.

“Evet, işletme mastırı yapıyorum,” diye cevapladı Durito ve ekledi:

“Peki, sen ne yapıyorsun, içine göçmüş havuç burun?”

“Bizi hoş bir şekilde karşılamalarına teşekkür etmek için bu mahallenin çocuklarına bir mesaj veya selamlama hazırlıyorum.”

“İyi, kenara çekil. Bu tam yenilmez Durito’ya göre bir iş. Sana bir öykü yazdıracağım. Bunu onlara okuyacaksın, genç yaşlı herkes keyif alacak.”

“Ama Durito...” diye karşı çıkmaya çalıştım.

“Aması maması yok! Sadece yaz.”

İçine Göçmüş Küçük Arabanın Öyküsü

Bir zamanlar küçük bir kurmalı araba varmış. Ama kurulmak için bir anahtarı yokmuş. Ya da varmış ama kuracak kimse yokmuş. Onu kimse kurmazmış, çünkü eski bir küçük arabaymış ve her tarafı içine göçükmüş. Tekerlerinden biri eksikmiş ve çalıştırıldığında daire çizmekten başka bir şey yapamıyormuş.

Çocuklar onunla ilgilenmemiş, çünkü artık Transformerlar, Pokemonlar ve Burç Şövalyeleri varmış.

Bu yüzden içine göçmüş küçük kurmalı arabanın onu kuracak kimsesi yokmuş. Bir gün büyük şehirde ışıklar sönmüş, çünkü yetkili kişi elektrik sanayisini özelleştirmiş ve zengin adam ışığı başka ülkelere götürmüş, bu yüzden Transformerlar, Pokemonlar, Burç Şövalyeleri artık çalışmamaya başlamış.³

Sonra içine göçmüş küçük araba “Benim anahtarım var, ama beni kuracak kimsem yok,” demiş. Küçük bir oğlan çocuğu onu duyup kurmuş, küçük araba daireler çizmeye başlamış. Küçük çocuk “Peki şimdi?” diye sormuş, “Böyle olmaz,” demiş küçük araba, “Beni ters çevir.” Çocuk denileni yapmış ve “Ya şimdi?” diye sormuş, küçük araba da “Şimdi de motora paket lastiği geçir, bak orada,” demiş. Küçük çocuk onu da yapmış, küçük araba “Şimdi beni kur, ışıkların yandığını göreceksin,” demiş. Çocuk arabanın dediğini yapınca ışıklar geri gelmiş. İçine göçmüş küçük bir kurmalı arabası olan tüm evlerde bu işlem tekrarlanmış, olmayan evlerse ışısız kalmış. Sonunda küçük araba şöyle demiş: “İşte yapman gereken bu. İler şeyi ters çevir ki dünyaya ışık geri gelsin. *Tan tan.*”

Kıssadan hisse: Elektrik sanayisini özelleştirmesek iyi olacak, ya her evde içine göçmüş küçük bir kurmalı araba yoksa?

Isidro Favela Mahallesi'nden
Lacandona'lı Don Durito (piller dahildir)
Meksika, Mart 2001

“Durito,” diye karşı çıktım.

“Ne var!”

“Kimse bu öyküyü beğenmez!”

“Neden ki? Gayet güzel bir öykü, anlamlı, hem pile ihtiyacı yok ve yıkıcı da değil. Şimdi ben gidiyorum, Fernández de Cevallos'un etrafta olduğunu duydum, benim de jiletim var.”⁴

İşte öykü böyle, Isidro Favela mahallesinin erkek ve kız çocukları. Umarım beğenmişsinizdir ve neden benim sesimle konuşanın EZLN değil de, kendini yoksullara yardım etmeye ve güçlülere meydan okumaya adanmış olduğunu söyleyen

“Lacandona’lı Don Durito” adlı bir böcek olduğunu anlamışsınızdır.

Vale. Salud ve onu buralarda görürseniz, bana sormadan aldığı tütünümü geri getirmesini söyleyin.

Aksıran El Sup.

³ Ulusal elektrik sanayisinin yeniden yapılanması, ülkenin yüzde 90’ından fazlasının elektriğini sağlayan Federal Elektrik Komisyonu’nu (Comisión Federal de Electricidad) özelleştirmezlerse Meksika’nın enerji sıkıntısı çekeceği iddialarıyla haklı çıkarılmaya çalışıldı. Ernesto Zedillo tarafından başlatılan ve Vincente Fox tarafından gayretle takip edilen özelleştirme çabaları, ulusun en militan ve bağımsız sendikalarından Meksika Elektrik İşçileri Sendikası’nın güçlü direnişiyle karşılaştı.

⁴ Yürüyüş boyunca ve Zapatistaların ulusun başkentine vardığı sırada, ileri gelen PAN Senatörü Diego Fernandez de Cevallos, San Andrés anlaşmalarına ve COCOPA’nın önerisine karşı olduğunu açıkladı; böylece Fox’un Zapatistaların koşullarını yerine getirme girişimini, sonuçta da diyalog yolunu baltaladı.

YAZDIĞI ZAMAN HAYAL KURAN EL

Yerli Onuru Yürüyüşü için Mexico City'ye varmalarının ardından, Durito Marcos'a, Zapatistaların öğrencilerle buluştuğu UAM kampüslerinden biri olan Azcapotzalco civarında bir yerde hayatını nasıl kazandığını anlatır. Durito ayrıca Zapatistaların meclis üyelerine hitap etme çabalarını baltalayan usta siyasetçileri tiye aldığı "siyaset yapmak" üzerine kısa bir söylev çeker. Halkın baskısıyla karşı karşıya kalan hükümet 28 Mart 2001'de teslim olup Zapatista temsilcilerini dinledi.

İlk olarak yayınlandığı kaynak: Sitio oficial de la visita del EZLN a la Ciudad de México, www.ezlnaldf.org. İngilizce'ye çeviren irlandesli. Ayrıca bkz. "Mensaje del Subcomandante Insurgente Marcos, UAM Azcapotzalco," La Marcha del Color de la Tierra, Comunicados, cartas y mensajes del Ejército Zapatista de Liberación Nacional (México, D.F.: Rizoma, 2001), 321-24.

20 Mart 2001

EZLN'nin Azcapotzalco, Otonom Başkent Üniversitesi'ndeki Sözlere

UAM-Azcapotzalco'daki erkek ve kız kardeşler,
Kuzeybatı Mexico City mahallelerinden erkek ve kız kardeşler,

Hepinizden özür diliyorum, bu olay için özel bir şey hazırlayamadım. Bu yüzden, yerel konularda uzmanlaşmış birinin öğüdüne başvurdum, çünkü dediğine göre, bir zamanlar yakınlarda bulunan eskiden rafineri olan bir yerde çalışmış.¹

Üstüne bastığınız toprakların tarihi hakkında şüphesiz çok bilgili olduğunuz için, (onun dediğine göre) şu aralar -rock and roll yeteneğinden dolayı değil, rafineriden hurdaları aşırıp arkeolojik eserler diye, herkesin bildiği üzere tarih hakkında çok bilgili olan ve tarihi mirasın korunması konusunda titiz davranan Coparmex yöneticilerine sattığı için- "Heavy Metal Durito" olarak bilinen Durito'dan bahsettiğimi zaten biliyorsunuz.²

"Gerçekten çok kolaydı," diyor Durito. "İlurdaların antik bir uygarlığa ait olduğuna inanmaları için metallerin oksitlendiğini ve paslandığını görmeleri yeterliydi."

Durito UAM'da öğrenciyken okul harcını ödemek için sonrada öğretim üyesiyken ek gelir sağlamak için bu işlerde çalışmış.³ Durito kısa sürede sıkılmış, çünkü ona göre ahmakları dolandırmakla şöhret gelmiyordu ve yardıma muhtaçlar için savaşmanın daha iyi olacağını düşünüyordu. Böylece üniversite işçiliğine başladı, SITUAM'a üye oldu.⁴ "Böcek 'C,' yarı za-

¹ Meksika petrolünün kamulaştırılmasından sonra "18 de Marzo" ("18 Mart") adını alan PEMEX rafinerisi çevre ve güvenlik ihlalleriyle meşhur oldu. Her ne kadar Carlos Salinas burayı kapatıp parka dönüştürmekle puan kazanmış olsa da, kapatma tehlikeli bir yangının ardından yerel eylemcilerin ve çevrecilerin protestolarının sonucuydu.

² COPARMEX, Confederación Patronal de la República Mexicana (Meksika Cumhuriyeti İşverenler Konfederasyonu) 1929'da kurulan Meksikalı sanayiciler sendikasıdır.

³ Universidad Autónoma Metropolitana (UAM) 1973'te üç kampüs açtı: Azcapotzalco, Iztapalapa ve Xochimilco. UAM 40.000 kayıtlı öğrencisiyle, Mexico City'nin ikinci en büyük üniversitesidir.

⁴ 7.000 üyesi olan sendika Sindicato de Trabajadores de la Universidad Au-

manlı işçi” diye bir meslek sınıfı çıkarmaya çalışınca kovuldu. Daha sonra da kendi deyimiyle “AZCA”dan taşındı, onun alçakgönüllü çabalarını ve harika idari üstünlüğünü talep eden başka rafinerilere gitti.

Durito, herkesin halihazırda bildiği gibi (bilmiyorsanız harcınızı boşuna harcıyorsunuz demektir), asil gezgin şövalyelik mesleğini benimsedi ve bin bir sanat öğrenmenin yanı sıra *Encyclopedia Britannica* ile bütün internet bağlantılarını utandıracak, onu “Cebinize en yakın hurda” sloganı ve “The Crummy Inc., Ltd, TM,” markasıyla bir cep sözlüğü sınıfına alçaltacak kadar zengin bilgi edindi.

Tam burada Durito’ya Kongre’deki “müfritlerin” Zapatistalarla neden diyaloga girmek istemediklerini bilip bilmediğini sordum. İşte bana anlattıkları:

“Benim sevgili, nezleli, yerfıstığı burunlu...”

“Nezle değil, IMECAS,” diyerek sözünü kestim.⁵

“Öyle olsun,” diye teslim oldu Durito. “O dolandırıcıların şu korkunç kar maskesi yüzünden sana kulak astıklarını ve sözlerini sakındıklarını sanma, çünkü onsuz daha korkunç olacağını herkes biliyor...”

Durito burada duraklıyor, böylece bizi birbirimizle buluşturan o muhteşem sloganı bağırırmaya başlayabilirsiniz: “Çirkin değilsin, çirkin değilsin!”⁶ Slogan sadece bir slogan olduğuna, gerçek de gerçek olduğuna göre, Durito bastırmaya devam ediyor:

“Seninle ilişkilendireceğim şeydeki mantığı kendin bulmalısın...”

“Usta siyasetçi hayata sanki artık kimsenin kullanmadı-

tónoma Metropolitana (SITUAM) yüzde yüzlük ücret artışı talebiyle 1996 Şubat’ında yürüyüş yaptı. 43 günlük grevin ardından SITUAM, PRI yetkililerinin başından beri ısrar ettiği yüzde 16’lık artışı kabul ederek, yürüyüşü 14 Mart 1996’da bitirdi.

⁵ Hükümet, Mexico City’deki Hava Kalite Standartları’nı ölçmek için, karbon monoksit, nitrojen dioksit, sülfür dioksit, ozon ve kurşun da içeren birleşik hava kirleticilerinden oluşan IMECAS adlı tek bir ölçü hazırladı. 100 IMECAS “temiz” ya da “kabul edilebilir” hava demektir.

⁶ Yürüyüşler sırasında ve Zapatista gösterilerinde, destek veren kalabalıklar “No están solos, no están solos,” (“Yalnız değilsin”) diye bağırırlardı. Marcos da maskesini çıkarıp yüzünü gösterince, kalabalıkların birlik simgesi olarak “Çirkin değilsin” diye bağırımlarını öneriyor.

ğı, bir ucunda kalem ucu, öbür ucunda silgi olan kurşun kalemlerden biriymiş gibi yaklaşmaya alışkındır. Siyaset yapmak böyle olmuştur, sürekli bir yazma ve silme işlemi, her zaman harflerin çizgilerini ve sözcükleri meydana getirmek için karmaşık dizilişlerini -ki dünyalar da böyle adlandırılır- düzeltme çabası. Silgiyle yanlışları düzeltmeye, her sayfaya tekrar tekrar başlamaya, harfleri güzelleştirmeye, sözcükleri zarıfletirmeye, dünyayı süslemeye çalışırlar. Siyasetçi daima kalemini geliştirmeye gayret eder ve İktidarı sözcüklerini törpülemeye, onları mükemmelleştirmeye ve cazibeli hale getirmeye yarayan hari-ka bir kalemtıraş haline getirir. Pek çok kişiyi hayrete düşürür, kimileri ise onu alkışlar. Ancak kalemtıraş, her öğrencinin de bildiğı gibi, kalemin ucunu sivriltenin yanı sıra kalemi tüketir de. Bir süre sonra kalem o kadar küçülür ki kullanılmaz hale gelir ve İktidarın zulmettiğı her şey gibi kendini çöp kutusunda bulur.

“Sonra yerini başka bir kalem alır ve siyaset satırları gene başlar. Aydınlar kullanılmaz hale gelen harflere ‘demokratik değişim’ der. Ama İktidar hep kalemtıraş önerir ve siyasetin ucu sivriltilmiş kalemleri için daima bir çöp kutusu bulunur.

“Siyasetteki İktidarların tarihi yalnızca kendini tekrarlar; sözcükler aynıdır, sadece harflerin satırları değişir, eğiklikleri, genişlikleri, büyüklükleri değişir. Ama sözcükler değişmez, bu nedenle dünyalar da değişmez.

“O zaman sorun harflerin güzelliğinde değil, dünyaları duyuran sözcüklerin, onları arkada bıraktıktan sonra başka sözcükleri de doğurmasındadır.

“Sözgelimi, bazen kalem bile gerekli değildir. Bazen denize ya da kuma bir isim yazmak için bir el yeter, bu da içinde iki kişinin olduğu bir dünyadır: adı yazılan ile ortak geleceklerinin yarattığı köprüyü elinde tutan.”

“Anladın mı?” diye soruyor Durito.

“Elbette,” diye cevap veriyorum. Kendi cevaplarını değiştiren otomatik bir kalem kullanmak daha iyi olur.”

“Aman Tanrım! Ne tuhaf ve kötü huylu bir büyücü beni lanetledi ki seni asistanım olarak seçtim? Dürüst olmam gerekirse, hiç senin kadar büyük burunlu ve küçük beyinli bir yoldaş tanımadım. Otomatik kalem, saçmalık! Düşün, seni aptal!”

“Mürekkepli kalem mi?” diye ürkekçe soruyorum.

Durito patladı, “Bu kadarı da fazla ama! Hayatımın en güzel yıllarını senin gibi bir salağı eğitmeye çalışmakla harcıyorum! Mürekkepli kalemin canı cehennemci! Hadi gidelim, önce Azcapotzalco’ya, ardından Iztapalapa’ya, sonra da Xochimilco’ya gitmemiz gerek. Buraları tasarlayanlar denetim kurmayı kolaylaştırmak için üniversiteyi bölmüşler. Görüyorsun, bölünmüş, mölünmüş ama yine de Zapatista ve Zapatista olmaya devam edecek.”

“Gidelim o zaman,” diyorum boyun eğerek, ama Durito fark etmeden, tuvalette “UAM-Azcapotzalco’nun iki ‘Z’si var, yani kısaltmak isteseler bile, her zaman Zapatista kalacak,” yazdığım silinmez mürekkepli kalemi atıyorum.

Vale. Salud ve anlamadığımı sanmayın. Konu neyle yazdığınla değil, yazarken hayal kuran elle ilgili. Kalemin de korktuğu bu, yani ona gerek olmadığının anlaşılması.

Otonom Başkent Üniversitesi’nin Azcapotzalco Birimi’nden

Gizli Devrimci Yerli Komitesi – Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu Genel Komutanlığı

İKTİDAR SANDALYELERİ İLE İSYAN KELEBEKLERİ

Bu bildiride, Durito sözcülük görevini yerine getirmeye çalışan bir zamanki yoldaşına müdahale eder. Marcos, Angel Luis Lara ya da “El Ruso”ya Madrid’deki Aguascalientes’in açılış töreniyle ilgili bir bildiri göndermiştir. Bu sırada Durito internetten porno indirmek için duyargalarından birini uydu modeme dönüştürür. Erişim sağladığı pornoda hiç böcek olmadığı şikâyetini ilettikten sonra Marcos’a sandalyelerle ilgili bir öykü yazdırır. Gezgin şövalyemizin sadık silahtarıyla paylaştığı alegori sabırlı ayaklanmanın erdemlerinin altını çizer.

Marcos, El Ruso’ya gönderdiği bildiride, Bask halkına yapılan siyasi ve kültürel baskıya ilişkin eleştirilerini belirtir. İspanyol Hakim Baltazar Garzon, Marcos’un Euskadita Askatasuna (ETA) hakkındaki görüşlerinin teröristlere gizli destek verdiğini belirterek Marcos’un eleştirisini reddetti ve maskesini çıkarmasını talep etti. Marcos cevap olarak Lanzarote ada-

sında, Euskal Herria¹ politik mücadelesine katılmış tarafların hepsi tarafından düzenlenen ve onların katılacağı “Söze Bir Fırsat Tanı” adlı *encuentro*yla birlikte bir tartışma yapılmasını teklif etti. Tartışmaya 57’nin üstünde akademisyen, gazeteci ve sanatçı katıldı; bunlar önce 22 Aralık 2002’de Söz İçin Sivil Forum’u düzenlediler. Bu forumun 22 Nisan 2003’te yapılması kararlaştırılan daha büyük bir *encuentronun* hazırlığı olduğu belirtildi. ETA, Zapatistaların müdahalesinden ve ET’A’nın katılmasına önkoşul olarak ateşkes ilan etmesi tavsiyesinden rahatsız oldu. Zapatistalar bunu izleyen bir müdahalede sözlerini söyleme haklarını yineleyip Chiapas dışındaki çatışmalardan da haberdar olduklarının altını çizdiler.

12 Ekim 2002

ZAPATİSTA ULUSAL KURTULUŞ ORDUSU. MEKSİKA

Angel Luis Lara, namı diğer El Ruso’ya

Gön: Sup Marcos

Kardeşim Ruso. Öncelikle seni kucaklarım. Bunun ardından sana bir tavsiye; Takma adını değiştirsen iyi olur; Çeçenler seni başkasıyla karıştırabilir, sonra da evet, doğru, elveda Aguascalientes ve elveda günümüzün en iyi rockçılarından biri.

Bu satırları yazmaya başladığım tarih (12 Ekim) bir tesadüf değil (Zapatistalar için hiçbir şey tesadüf değildir), tıpkı Madrid’deki Aguascalientes’in açılış törenini hazırlamak için çalıştığınız yere bugün uzatmaya çalıştığım tuhaf köprünün de tesadüf olmaması gibi.²

Her şeyin yolunda gideceğine eminim. Aznar budalası (onda eksik olan tek şey, adından da belli olduğu üzere gerçekten anırması) ile kabız olmuş küçük Kral Juan Carlos’un yokluğu ¡*Hola!* Dergisinde bile hissedilmeyecek.³

Senle birlikte çalışan bütün erkeklerle kadınlara bu destansı projeden mahcup olmamalarını söyle. *Rebeldía* adında

İlk olarak 25 Kasım 2002’de *La Jornada*’da yayımlanmıştır. İngilizce’ye çeviren Leslie López.

¹ Euskal Herria: Bask ülkesinin Baskça adıdır. (y.n.)

² Madrid Aguascalientes’i hakkında bilgi için bkz. www.aguascalientesmadrid.org.

³ Marcos eşek anlamına gelen *asno* sözcüğüne atıfta bulunuyor. José María Aznar, 1996’da Kral I. Juan Carlos’un huzurunda İspanya Başkanı olarak ant içerek iktidarı Sosyalist Partili Felipe “Felipillo” González’den aldı.

bir dergi yayımlanmak üzere, bu dergideki “toplum” sayfasına prensesin düğününü “çocuk eğlenceleri” sayfasına düşürecek bir eleştiri ekleyebilirsiniz.

Ayrıca bahsi geçen bu dergi ilkeleriyle kesinlikle tutarlı olacak, yapacağı ilk şeyse imla kurallarına isyan etmek olacaktır, bu yüzden reklam eklerine çok para yatırmayın. Bu arada, içinde fotoğraf olursa (pornografik olmadığı takdirde) daha pahalı olacaktır. Üzgünüm, ama ücret avro değil mark üzerinden belirlenecek, çünkü daha güçlü bir para birimini tercih ediyorlar.

Kraliyet gelmese de ağlayıp sızlanmayın. Onun yerine İber Yarımadası’ndan ve başka yerlerden pek çok erkek, kadın, çocuk ve yaşlının katılacağını düşünüyorum. İnsanlar gelmeyi başarırlarsa bu bir zafer olacak. Ancak polisin zaferleri hep izlediği konusunda da sizi uyarayım. Çünkü haksızlığa uğrayan insanların kralın bilmem ne zaman yayımladığı bilmem kaç bildiriye göre sadece ağlamaları ve teslim olmaları gerekir ve herkes Sivil Koruma sopalarının ritimlerine ayak uydurarak Aguascalientes’ten hapishaneye ya da İspanyol “demokrasi”sinin İberli isyancılar için ayırdığı yer olan mezarlığa yürürler.

Aguascalientes’in anlamlandırdığı isyan şölenine katılım sadece İspanya’dan olmayacak biliyorum, ama çoğunluğu onlar oluşturacak.

Transatlantik Kanolar

Biz gelemeyeceğiz, çünkü kısa bir süre içinde Avrupa’yı fethetmeyi tasarlıyoruz. Tahmin ettiğiniz gibi, buradaki herkesin valizi hazır (tabii iki paket *tostada*, bir tabak bozuk fasulye, iki şişe hormonsuz *pozol* ve tadımlık kırmızıbiberi “valizden” sayıyorsanız). Ama kimsenin can simidi yok. En hazırlıklı olanlarımız deniz tutmasına karşı birkaç hap aldı. “Tuvalet molası” verilecek mi diye soruyorlar safça.

Ama henüz en kötüsünü görmediler. *Cayucolarla* (içi oyulmuş ağaç kütüklerinden yapılan kanolar) pek uzağa gidemeyeceğimizi anlatamadım gitti. Chiapas’ın Atlantik limanı olmadığı ayrıntısını da atlamamalıyız. Panama Kanalı’ndan geçmek için gereken geçiş ücretini ödeyemeyeceğimiz için Pasifik’in etrafından dolanmamız, Filipinler, Hindistan ve Afrika’dan geçip kuzeye, Kanarya Adaları’na ilerlememiz gerekecek. Karadan gidersek pek zevksiz olur. Moğolistan’dan SSCB’den geriye kalanlardan -buralardan geçerken “Rus”u (El Ruso) görmeye

geldiğimizi söylememiz işimize yarar- geçmemiz, sonra Doğu Avrupa üzerinden Fransa'ya gidip "Chateau Neuf Du Pape, '69 hasadından" depoyu doldurmamız (şarapla bile sözcük oyunu yapıyorum), İtalya'ya yönelip tıka basa makarna yememiz oradan da Pireneler'i geçmemiz gerekir. Uzun yürüyüşler bizi yıldıramaz, ama üniforma aşınınca pek çirkin görünüyor.

Tayfa olacakların arasında heyecan da tırmanıyor, mide bulantısı da. Nitekim *compalardan* birinin istifra ettiğini görüyorum, ona daha yola çıkmadan neden kustuğunu sordüğümde "Alıştırma yapıyorum," diye cevap verdi Güneydoğu Meksika dağlarında hüküm süren çetin mantıkla.⁴

Neredeydim? Ha, evet. *Companın* da söylediği gibi sefer "alıştırması yaptığımız" için Aguascalientes açılışına geleme-yeceğimizi söylüyordum.

Tabii İber Yarımadası'nı (Lanzarote'de⁵ mola verip Saragago ve Pilar'la kahve içtikten sonra) işgal edeceğimizi kimseye söylememelisiniz, çünkü krallık yönetiminin nasıl olduğunu biliyorsunuz, çok çabuk sinirlenirler, sonra da prenseslerle soytarıları (Felipillo González'le -daha önce de belirttiğim gibi pişmanlığını adında taşıyan- Pepillo Aznar'ı kastediyorum) alıp tatile çıkarlar.

Dahası krallığı kötülemek pahalıya patlar. En iyi ihtimalle sizi ev ve arazilerinizden çıkarırlar, çünkü "*okupás*" alanı onurlu insanlara ait olması gerektiğinden ve herhangi bir *okupás* evinde El Escorial'dekinden daha çok onur olduğundan kalkıp Aguascalientes'i bir *okupás* alanına inşa ettiniz.⁶

Hay anasını! Kendimi kaybedip yine saltanatla uğraştım. Böyle yapmamam gerek, çünkü çöple uğraşanlar sonunda bok gibi kokarlar; El Corte Inglés'te satılan şu sahte parfümlerden bile kullansanız o kokudan kurtulamazsınız.⁷

⁴ İspanyolca metinde Marcos konuşma dilinde kullanılan *vomitardan* "*vomitando*" yerine *gomitardan* "*gomitando*"yu kullanıyor. Bu örnekte de, bildirinin geri kalanında da İspanya'da konuşulan İspanyolca ile Meksika'da özellikle de Chiapas'ta konuşulan İspanyolca'yı sözcük, argo, tonlama ve uyum da dahil her bakımdan açık bir şekilde ayırıyor.

⁵ Lanzarote yedi ana Kanarya Adası'ndan biridir, Atlantik Okyanusu'nda Afrika kıyısının yalnızca 60 mil uzağındadır.

⁶ *Okupás* gecekondudur demektir. El Escorial, 16. yüzyılın sonlarında II. Felipe tarafından inşa ettirilmiş saray ve kütüphanedir.

⁷ El Corte Inglés İspanya'daki en büyük alışveriş merkezlerinden biridir. Ondan Mexico City'de de bir tane vardır.

Korsana evet deyin, dağıtıma hayır. Tek söz edememenin büyük yararını sunan monologuma geri döneyim. Erdemli Sivil Koruma'yla yüzyüze geldiğinizde de tek söz edemezsiniz. İzin verirsiniz Sivil Koruma'nın ne sivil ne de koruma olduğunu söylemek isterim. Ama İktidar dünyasının tutarsızlıklarla dolu olduğunu zaten herkes bilir.

Efendim? Başka bir konuya mı geçtim? Haklısınız. Allah kahretsin! Başka bir şeye paranız yetmediği için sunabildiğiniz tek yemek olan ısıtılmış Galiçya çorbasını kaçırarak olmak canımı sıkıyor.

Conquistadorlar (fatihler) ile Neoliberaler

Bu mektubu gönderiş tarihimin bir tesadüften ibaret olmadığını söylüyordum. Aguascalientes projesini selamlamak için 12 Ekim'i seçmemim bir nedeni var.

Kimi kesimlerde Meksika'daki yerli halkın şu anki durumunun İspanyolların burayı fethetmesinden kaynaklandığı düşüncesi var. Bu çok yanlış. Hernando Cortez ile zırh ve papaz giysisi içindeki yoldaşları çok hayırsever insanlardı demiyorum, ama günümüzün neoliberal yöneticileriyle karşılaştırdıklarında bir avuç yardımsever rahibe gibi görünürler.

Onurlu İspanya'nın erkekleriyle kadınlarından sadece kardeşlik ve koşulsuz dayanışma sözleri, bizi dikkatle dinleyen kullaklar, yardım eden, selamlayan ve kucak açan ellerle karşılaştık.

Affedersin, Hidalgo Baba, ama şimdi Zapatistalar, "Neoliberaler aşağı! *Gachupin*ler yukarı!" diye bağırıyorlar.⁸

Oralarda bir yerlerde Katalan bir müzik grubunun fena bir şekilde *ranchera* müziği çaldığını hayal edebiliyorum, ama işte kimse ellerine su dökemiyor.⁹ Galiçya'dan, Asturias'tan, Cantabria'dan, Endülüs'ten, Murcia'dan, Extremadura'dan, Valencia'dan, Aragón'dan, La Rioja'dan, Castilla y León'dan, Castilla-La Mancha'dan, Navarra'dan, Baleares Adaları'ndan, Kanarya Adaları'ndan ve Madrid'den herkes gelmeli.¹⁰ Hepsine

⁸ Miguel Hidalgo Baba Meksika'nın bağımsızlığına kavuşmasını sağlayan 1810 isyanına önderlik etti. *Gachupine*, İspanyol anlamına gelen, Meksika'da kullanılan aşağılayıcı bir hitap şeklidir. Ancak bu hitap 1937 İspanya İç Savaşı sırasında gelen İspanyol mülteciler için pek kullanılmaz.

⁹ Ranchera müziği Meksika Devrimi'nin ardından ortaya çıktı; köy yaşamına özlemi anlatan bir müziktir.

¹⁰ İspanya'nın bölgeleri.

bizden kocaman bir kucak. Bu kucak hepsine yeter. Kollarımız hepsi de büyük olan bu kadar erkek ve kız kardeşlerimize duyduğumuz sevginin gücüyle kocaman oldu.

Efendim? Bask Ülkesini mi atladım? Yok, hayır. İzin verirsiniz oradaki erkek ve kız kardeşlerimize özellikle değinmek istiyorum.

İspanyol siyaset sınıfının elinden tutan Yargıç Garzón adındaki acayip şaklabanın dürüst hiçbir erkek ya da kadının öfkelenmeden anlayamayacağı gerçek devlet terörünü yürüttüğünü bilmiyor muyum? İspanyol siyaset sınıfı da mahkeme kadar gülünç, ama onun olgun çekiciliğinden yoksun (Düşes nasıllar? İyi, iyi, Baron. Soyтары Felipillo'yu hiç özlemiyorum, Pepillo da en az onun kadar komik. Bu arada, fermuarınızı kapatınız Baron, soğuk almak istemezsiniz herhalde, zaten mahkemede soğuk almaktan başka ne yapabiliyorsunuz ki, falan filan). Evet, şaklaban Garzón Bask Ülkesi'nin siyasi mücadelesinin yasadışı olduğunu ilan etti.¹¹ Pinochet'yi yakalamasıyla ilgili aptalca öyküsünü anlatarak kendini gülünç duruma düşürmesinin ardından (halbuki tek yaptığı onu ücretli bir tatile göndermekti), Bask halkının meşru bir sebeple siyasi mücadeleye girişme hakkını reddederek gerçek faşist yüzünü gösteriyor.¹²

Bunu laf olsun diye söylemiyorum. Burada pek çok Basklı erkek ve kız kardeşle tanıştık. Barış kamplarındaydılar. Bize ne yapmamız gerektiğini anlatmaya gelmemişlerdi, bombalar yapıp suikastler düzenlemeyi de öğretmeye çalışmadılar.

Çünkü burada olanlar yalnızca Yucatan'inkilerin aksine bir türlü kafiyeyi tutturamayan Chiapas'ın bombaları.

İşte Olivio çooook hasta olduğum için bana verdikleri süslentisi dolanan fındıklı çikolatalardan istemek için geliyor. Sonra da bana bir bomba şiiri okuyor ezberden.

¹¹ Metnin İspanyolca aslında şaklaban için İngilizce "clown" kullanılmıştır.

¹² Baltasar Garzón 1997'de eski Arjantin subaylarının 300'den fazla İspanya yurttaşının ölümü ya da kaybedilmesiyle ilgili olarak tutuklanmasını talep ederek halktan büyük destek görmüştü. Garzón ayrıca Şili diktatörü Augusto Pinochet'nin de 100'e yakın İspanya vatandaşının öldürülmesi ithamıyla tutuklanıp İspanya'ya iade edilmesini istemişti. 1998 Ekim'inde Pinochet, Scotland Yard tarafından yakalandı ve İspanya'ya iade edilmekle tehdit edildi. Daha sonra, Britanya mahkemesi beraat kararı verdi.

“Tamam, tamam,” diyorum çikolataların bozulduğunu fark edince. Olivio sesine derinlik katıp ezberinden okumaya başlıyor, “Bom, bom, verendamda portakal fidanı var, kız kardeşin de pek güzel.”

“Kardeşimle ilgili kısma pek kızmıyorum da uyağın olmayışı canımı sıkıyor, yine de Olivio’ya çikolataları veriyorum. Ama eline değil başına; çocuğu kovalarken yorulunca, yani birkaç adım ilerledikten sonra, çikolataları kafasına fırlatıyorum.

Dahası, burada sadece müzik zevki iyi olanlara saldırırlar, ben elime bir gitar alıp tekdüze bir ezgi tutturdüğümde, müzikle hiç uyumlu olmayan bariton sesimle “Ne zaman sarhoş olsam, bir şey olur mutlaka, seni görmeye gelir, yanlışı hamağa girerim,” diye giden şarkıyı söylediğimde örneğin. Oysa Manu Chao beni dinlese hemen sözleşme imzalatırdı.¹³ Tabii isyancılarla el ele savaşında, şizofren inek şarkısını söylerken kopan iki gitar telinin bedelini ödemek zorunda kalmazsam. Yoksa “Çılgın İnek” miydi? Neyse, Manu için sorun olursa, ona yardım edin ve “Umut” adlı bir sonraki istasyonda karşılaştığımızda ona tellerin bedelini ödeyeceğimizi söyleyin.

Ve eğer Manu benimle sözleşme yapmak istemezse, ben de Amparo’nun grubuna giderim. Ama adlarını “Amparano-ya”dan “Amparofobi”ye değiştirmek zorunda kalabilirler, zira eleştirilenlerim de küreselleşiyorlar.¹⁴

Neyse, terörist olmak için ana eksiklerimiz sebep değil çağrıdır.

Pekâlâ, Bask Ülkesi’ndeki erkek ve kız kardeşler burada bizimleydiler, Baskların âdeti olduğu üzere onurlu davranışlar sergilediler. Fermín Muguruza da orada mı bilmiyorum;

¹³ Farklı müzik ritimlerini birleştirmesi ve politik şarkı sözleriyle bilinen Manu Chao, Zapatistalara ithaf ettiği ilk solo albümü *Clandestino*’yu 1998’de çıkardı. Manu Chao 2000 yılında Chiapas’ta Zapatista toplulukları için bir konser verdi. Şimdiyse telif haklarını EZLN’ye bağışlıyor. Marcos’un söylediği şarkı Manu Chao’nun ikinci solo albümü *Próxima estación*’dan “Esperanza”dır.

¹⁴ Amparanoia’nın solisti Amparo Sánchez, 2000 yılının sonuna doğru Chiapas’a geldi, Mart 2001’deki Yerli Onuru Yürüyüşü’ne katılmak için Mexico City’ye döndü. İspanya’nın alternatif müzik sahnesine dönüşünün ardından Zapatistalar için para toplamak amacıyla Sound System turnesini organize etti. Marcos grubun isminin değişmesi gerektiğini söylerken küreselleşme karşıtı eylemcilerin İspanyolca karşılığı “globalifóbicos” ya da “globofóbicos” sözcüğüyle oynuyor.

bir kere buraya geldiğinde nereli olduğunu sormuşlardı, o da “Basklı,” diye cevap vermişti, “Fransız Bask Bölgesi’nden mi yoksa İspanyol Bask Bölgesi’nden misiniz?” diye sorduklarındaysa bir an bile tereddüt etmeden “Bask Ülkesi’nden” diye yanıtlamıştı onları.¹⁵

Bask Ülkesi’nin erkek ve kız kardeşlerine selamlarımı göndermek için Baskça bir söz arıyordum ama pek bir şey bulamadım, sözlüğüme ne kadar güvenebilirim bilmiyorum ama Baskça “onur” sözcüğünü aradığımda Zapatista sözlüğü bana “Euskal Herria” karşılığını verdi. Doğru sözcüğü bulmuş muyum, tekrar mı deneyeyim?

Son olarak, Garzón’un da taklitçilerinin de bilmediği gibi, onur bazen şişme balığa dönüşür, ona her kim çarparsa onun felaketi olur.

İsyan Bayramı

Aguascalientes’in hiçbir siyasi partiyi memnun etmeyen bir isyan bayramı olması gerektiğini söylemiştim.

“Sahtekâr bunlar,” diye araya girdi Durito.

“Dur bir saniye Durito, daha Meksika’daki siyasi partilerden söz etmeye başlamadım bile.”

“O sahtekârlardan bahsetmiyorum ben, internetteki porno sayfalarına diyorum.”

“Ama Durito, balta girmemiş bir ormanda internet ne gezer?”

“İnternetimiz yok mu? Bu söz bana Avrupa Birliği’ni hatırlattı. Benim var. Biraz hayal gücü, küçük bir sakız ve kanal bandıyla duyargalarımın birini güçlü bir uydu modeme dönüştürdüm.”

“Söyler misiniz lütfen sayın postmodern gezgin şövalyemiz, porno sayfalar neden sahtekâr?”

“Çünkü sayfalarda tek bir böcek bile yok, çıplak böcekler bir yana, küçük ‘tangalar’ ya da adları her neyse onlardan giden böcekler bile yok.”

¹⁵ Fermin Muguruza “Negu Gorriak,” “Kortatu” ve “Dut” gruplarında şarkı söyledi. Bu gruplar, Bask halk müziklerini *punk*’ın yoğun coşkusu ve Dub, Hip Hop, Drum’n Bass, Reggae ile Ska’nın canlı ritimleriyle birleştirerek, Bask dilinde söyledikleri şarkılarla Bask müzik sahnesine egemen olmuşlardır.

“Tanga mı?”

“Elbette! Allah kahretsin! İspanyol tasfiyecilere yazmıyor musun sen?” diye soruyor beresini düzeltirken.

“Tanga mı?” diye tekrarlıyorum, kaçınılmaz olandan kaçınmaya çalışarak. Ama kaçınılmaz başıma geliyor, gereken- den fazla eli ve edepsizliğiyle Durito yazıma burnunu sokuyor.

“Bakalım. Hımmm, hımmm,” diye mırıldanıyor Durito omzuma tırmanırken. “Rusça mı bu? Putin’e mi yazıyorsun? Hiç tavsiye etmem, sonra şu gazlardan birini üstüne salabilir, hem de senin çok fasulye yediğin zamanlarda çıkardığın gaz- dan daha kötüsünü.”

İtiraz ediyorum, “Dinle Durito. Samimiyetimizi mi taze- lemek istiyorsun? Tamam o halde. Elimdeki mektup Penta- gon’dan geldi, aşırı zehirleyici gazını nasıl geliştirdiğini soru- yorlar.”

“Ha, ben onları geri çevirdim. Çünkü gazım da aşkım gibi alınıp satılamaz niteliktedir. Alanların hak edip etmediğine aldırmadan ikisini de ücretsiz olarak veririm,” diyor Durito taklit etmesi zor Endülüs aksanıyla.

Biraz durduktan sonra ekliyor, “Günün konusu ne evlat?”

“Hiç, *tío*, sadece isyan ve Madrid’de açılacak Aguascalien- tes,” diye cevap veriyorum havaya yayılan Flamenko ezgilerin- den etkilenerek.¹⁶

“Madrid’de mi? Hangi Madrid’de? Aznar’la Meretorious’un Madrid’inde mi? Yoksa saygısız Madrid’de mi?”

“E herhalde saygısız olanında. Gerçi Aznar toynaklarını soksaydı da şaşırmazdım ya.”¹⁷

“Mükemmel!” diye alkışlayıp García Lorca’yı hayata dön- dürüp bilinmeyen ve yayınlanmamış eseri “Saralı Böceğe Gaz- zel”i besteletecek bir şekilde dans ediyor.

Dansını bitirdiğinde emirler yağdırmaya başlıyor, “Yaz! Çabuk! Konuşma yapacağım.”

“Ama Durito, programda sen yoksun ki! Davet edilmedin bile.”

¹⁶ *Tío*, “almak,” “adamım” gibi anlamlara gelen bir argodur. Marcos metnin İspanyolca aslında Yarımada’da konuşulan İspanyolca’nın ritmini yakala- mıştır.

¹⁷ Buradaki deyimde “burnunu sokmak” da denilebilirdi, ancak Marcos Az- nar için sürekli olarak anıran eşek betimlemesini yaptığından “toynak” tercih edilmiştir.

“Biliyorum, Ruslar beni sevmiyor. Olsun, umrumda değil. Hadi, yaz! Başlık ‘İsyan ve Sandalyeler’.”

“‘Sandalyeler’ mi? Umarım gene senin şu...”

“Sessizlik! Bu fikir Saramago’yla son yüzyıl biterken yazdığımız ‘Sandalye’ adlı küçük bir parçadan geliyor.”

Şaşırarak soruyorum, “Saramago mu? José Saramago mu?”

“Elbette! Başka Saramago mu var? Neyse. Bir gün o kadar çok içmişlik ki habire sandalyeden düşüyorduk, yerdeyken ona dibe vurmuşların arada kafaları yerine geldiğinde olduğu gibi bir zihin açıklığıyla şöyle dedim, ‘Pepe, bu küçük şarap insanı eşek Aznar’ın çiftelerinden daha kötü vuruyor.’ O bir şey demedi, çünkü gözlüklerini arıyordu.”

“Ona aklıma birşeyler geldiğini söyledim. ‘Acele et José, fikirler barbunya fasulyesi ve sosis gibidir. Dikkatli olmazsan biri gelip yer.’”

“Saramago sonunda gözlüklerini buldu, sonra birlikte bu öyküye şekil verdik. Seksenlerin sonuydu yanılmıyorsam. Tabii sadece onun adı geçiyor, biz böcekler telif hakları için çok mücadele etmeyiz.”

Durito’nun anılarını keserek “Tamam tamam, başlığı anladım. Sonra?” diyorum.

Sandalyeler

Aslında bu, insanların sandalyeler hakkında düşüncelerinin onlara nasıl bir siyasi tanım yüklediğiyle ilgilidir. Devrimci (evet, büyük D’yle) sıradan sandalyeleri küçümser ve başkalarına da kendisine de “Oturmaya vaktim yok, bu ağır görevi bana Tarih (evet, büyük T’yle) yükledi, bu görev de beni saçmalıklarla ilgilenmekten alıkoyuyor,” der. Böyle devam ederken günün birinde İktidar sandalyesine rastgelir. Üstünde oturana tek elde bir kenara atar, kendisi oturur ve kabız olmuş gibi kaşlarını çatar, başkalarına da kendisine de “Tarih’in (evet, büyük T’yle) verdiği görev yerine getirildi. Her şey ama her şey anlamlı artık. Ben Sandalye’de (evet, büyük S’yle) oturuyorum ve zamanın sonuyum.” Bir gün başka bir Devrimci (evet, büyük D’yle) gelip onu bir kenara atana kadar orada kalır. Sonra tarih (evet, küçük h’yle) tekerrür eder.

Halbuki isyankâr (evet, küçük i’yle) sıradan bir sandalye gördüğünde onu dikkatle inceler, yanına başka bir sandalye daha koyar, sonra başka bir sandalye daha, kısa bir süre sonra bu görüntü toplantıyı andırır, çünkü başka isyankârlar (evet, küçük i’yle) da gelmiştir; sonra kahve, tütin ve sözler dolaşır, birbirine karışır, tam herkes

rahat etmeye başlamışken, huzursuz olmaya başlarlar, kahveden midir, tütünden mi yoksa sözlerden mi bilinmez, herkes kalkıp yoluna devam eder. Başka bir sıradan sandalye bulduklarında tarih tekerrür eder. Ancak, isyankâr İktidar Koltuğu'yla (evet, büyük İ, büyük K) karşılaşırsa ona dikkatlice bakar, onu inceler, üstüne oturmak yerine destansı bir sabır göstererek törpüyle sandalyenin bacaklarını inceltir. Sandalyenin bacakları sonunda o kadar incilir ki biri oturduğunda hemen kırılır, zaten bu da hemencik olurur. *Tan-tan.*"

"*Tan-tan* mı? Ama Durito..."

"Hayır, hayır, boşver. Biliyorum, bu çok kuru; kuramın kadife gibi yumuşacık olması lazım, ama benim üslubum üst-kuramsal. Belki anarşist olmakla suçlanırım, ama konuşmam eski İspanyol anarşistlere mütevazı bir hürmet göstermek içindi. Onlar sessiz kahramanlardır, bunun için parlarlar."

Durito gidiyor, ama gelmeyi tercih edeceğine eminim.

Neyse, bu kadar cinas yeter. Zırlı edepsizlik araya girdiğinde ne diyordum?

Ha, evet! Aguascalientes'in isyan bayramı olduğunu söylüyordum.

Pekâlâ, sevgili Çeçen arkadaşım, isyan nedir?

Bir tanıma ulaşmak için Aguascalientes'in inşasına katkıda bulunan ve açılış törenine katılacak (kapanış törenine değil, çünkü onun polis tarafından gerçekleştirileceği kesin) bütün erkeklerle kadınlara bir bakman yeterli. Ancak bu bir mektup olduğuna göre, ne kadar dokunaklı olursa olsun, asla bakışlar kadar delici olamayacak sözcüklerle bir tanım yazmam gerekiyor.

Bana yardımı dokunabilecek bir metin ararken Javier Elorriaga'nın ödünç verdiği kitabı buldum.¹⁸

Bu küçük kitabın adı *Yeni Etiyopya*, yazarı da Bernardo Atxaga adındaki Basklı şair.¹⁹ İçinde denizin üstünde uçan ve denizde hiçbir ada ya da kaya olmadığından dilenecek yer bulamayan kelebeklerden bahseden "Kelebek Reggae"si diye bir şiir var.

¹⁸ Javier Elorriaga FZLN'nin sözcüsü ve Rebeldía dergisinin editörü olmuştur. Ayrıca bkz. *Şelivet Mağarası*'ndaki dipnot.

¹⁹ Ünlü Basklı yazar Bernardo Atxaga yirmiden fazla çocuk kitabı yayımlamıştır. Öykü derlemesi *Obabakoak* çok beğenildi ve İspanya'da Ulusal Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Şiirleri pek çok müzisyen tarafından şarkıya dönüştürüldü.

Umarım Bernardo, sentezim onun reggaesi kadar güzel olmasa da beni affeder, işte içimden gelenleri söylüyorum size de:

Kelebekler

İsyan, üstünde ne bir ada ne bir kaya olan denizin üstünde uçan kelebek gibidir.

Dinlenecek bir yer olmadığını bilir, yine de uçmaktan vazgeçmez. Hayır! Ne kelebek ne de isyan aptaldır, ikisinin de canlarına kastı yoktur. Dinlenecekleri bir yerin olacağını bilirler sadece, orada hiçbir uydunun varlığından haberdar olmadığı kocaman, yaşlı bir ada vardır.

O büyük ada kelebek, yani kanatlı isyan tam sendelemeye başladığında konacağı kardeş isyandır.

Sonra kanatlı isyan, yani deniz kelebeği bu aniden ortaya çıkan adanın bir parçası haline gelecek, denize doğru azimle uçmaya başlamış başka bir kelebeğe iniş noktası olacak.

Sadece biyoloji kitaplarına merakımdan söylüyorum, her kim dediyse, en büyük kasırgalar genelde kelebeğin kanat çırpmasından kaynaklanıyormuş.

Kanatlı isyan yani kelebek uçarak HAYIR diyor.

Mantığa hayır.

İhtiyata hayır.

Hareketsizliğe hayır.

Konformizme hayır.

Hiçbir şey ama hiçbir şey bu uçuşun çevikliğini görmek, simgelediği mücadeleyi kutlamak, rüzgâra önyak olduğunu hissetmek, bütün bu cereyanların titrettiği şeylerin ağaçların yaprakları değil, o zamana kadar denizin üstünde uçmaya kalkan kelebeklerin öldüğünü sanan saf güçlülerin bacakları olduğunu görmek kadar harika olamaz.

Evet, değerli Moskovalı arkadaşım, kelebeklerin tıpkı isyan gibi bulaşıcı olduğunu bilirsiniz.

İsyan gibi kelebekler de rengârenktir.

Mavi olanlar gök ve deniz birbiriyle yarışsın diye mavidir.

Sarı olanları güneş kucaklar.

Kırmızı olanlar asi kanıdır.

Kahverengi olanlar dalgaların üstündeki toprağın rengidir.

Yeşil olanlar umuda boyanmıştır.

Hepsi de deridendir, hangi renge boyanmış olursa olsun parlayan deriden.

Uçuşlar da rengârenktir.

Dört bir yandan gelen kelebeklerin buluştuğu zamanlar vardır, işte o zamanlarda gökkuşağı oluşur.

Bütün saygın ansiklopedilerden de öğrenebileceğiniz üzere, kelebeklerin görevi gökkuşağını aşağıya taşıyıp çocuklara uçmayı öğretmektir,

Kelebekler ve isyanlardan bahsetmişken, hepiniz sirkte ya da mahkemede Şaklaban Garzón'un karşısındayken, Aguascalientes'te ne yaptığınız sorulduğunda "uçuyorduk" diye cevap verebilirsiniz.

Sizi sınırdışı edip Çeçenistan'a uçursalar da, kahkahalar Güneydoğu Meksika dağlarına kadar gelecektir.

Bir kahkaha, kardeşim, müzik kadar latiftir.

Müzikten söz etmişken, bildiğim kadarıyla, yengeç dansı Meksika, İspanya, İtalya ve Fransa hükümetlerinde moda oldu; bu dans kalçayla kolları geniş daireler çizerek saat yönünün tersine sallayarak yapılıyor.

Saatin ellerinde olduğumuza göre, Manuel Vázquez Montalbán'ı görürseniz selamımızı iletin. Fox ona Marcos ile Zapatistalar'ın neden sessiz olduklarını bilip bilmediğini sorduğunda "Sessiz değiller, siz dinlemiyorsunuz," diye cevap verdiğini öğrendiğimi de söyleyin.

Bu arada, *butifarra* sosislerinin elmas gibi, yani ölümsüz olmadığını, gönderdiklerinin uzun zaman önce bittiğini, beş kilo sosis getirmezse onu ve Pepe Carvalho'yu rehin alacağımızı da bildirin.²⁰

Ya da, yok söylemeseniz daha iyi olur. Sonra bizi terörist sanarlar, Bush da BM'yle el ele verip bize karşı "insani" bir savaş başlatır. En iyisi o *butifarraları* göndersin, ben de karşılığında, Haşmetli Aşçıbaşı'nın (haha!), nedendir bilmem, ben-den istediği Marcos Spesiyali'nin tarifini vereyim.

Pekâlâ, bitiriyorum. Sizi hangi hapse attıklarını bana haber verin. Yani o tarafa yola çıktığımızda lazım olacak.

Bunun sizi dışarı çıkarmak için olduğunu sanmayın sakın. Bu, sadece kapılarınızın iyice kilitli olduğundan emin olmak için çünkü hepiniz delisiniz. Düşünün, Madrid'de bir Aguascalientes açmayı istiyorsunuz. Bir dahaki sefere hapishanede otonom bir belediye oluşturmayı isteyeceksiniz.

Size sigara gönderemeyiz, ama sizin kadar onurlu *tostada*larla *pozol* yollayabiliriz.

Vale. Salud ve her şey hüküm sürmekle ilgiliyse, bırakın isyan hüküm sürsün.

Güneydoğu Meksika dağlarından
Subcomandante Insurgente Marcos

²⁰ Bkz. "Küçüklerin Saati"ndeki dipnot.

Not: Eva İspanya Devleti'nde (gerçekten böyle dedi) video olup olmadığını soruyor, Pedro Infante filmleri koleksiyonunu da yanında götürecekmiş. Orada farklı bir düzenin olduğunu söyledim Eva'ya. O da "Nasıl yani farklı bir düzenleri var? Hükümetleri neoliberal değil mi yani?" dedi. Cevap vermedim. Şimdi cevaplıyorum, "Comandanta Eva, orada başka ne olabilir ki?"

Bir not daha: İtalya, Fransa, Yunanistan, İsviçre, Almanya, Danimarka, İsveç, İngiltere, İrlanda, Portekiz, Belçika, Hollanda vb.'den de Aguascalientes'e gelecek isyancıların olduğunu bilmediğimi sanmayın. Hepsine selamımızı iletin, terbiyesizlik ederlerse onları da işgal edeceğimizi de söyleyin. Küflü *tostadalarla* bozuk *pozolu* küreselleştireceğiz. Sonra bakalım küreselleşmeden korkan insanların sayısı nasıl artacak.

Vale tekrar.

Yolculuğa hazırlanan, yani El Olivio'nun yerde unuttuğu küflü çikolataları kusan Sup.

ELMALAR VE ZAPATİSTALAR

Bu kitabın son öyküsü, Durito'nun Meksika solunun yeni dergisi *Rebeldía*'nın sayfalarında ilk defa görünmesine işaret eder. Durito, Zapatistaların ektikleri tohumların nasıl büyü-yüp de meyve vereceğini, gelecek nesillere besin olacağını anlatıyor.

Durito hayatın elma gibi olduğunu söylüyor.

Ve elmaları yeşilken de çürüdüğünde de olgunlaştığında da yiyenler olduğunu ekliyor.

Durito bir elmayı nasıl yiyeceğini (nefis bir meyve salatasında, püre halinde, -Durito'ya göre iğrenç olan- soda veya meyve suyu olarak, kek, kurabiyede ya da gastronomileri nasıl isterse) seçme şansı olan çok az insan olduğunu belirtiyor.

Durito yerli insanların çürük elma yemeye mecbur kaldıklarını, yeşil elmaların gençlere verildiğini, elmalar hile kurtlarıyla zehirlendiklerinde çocuklara güzel elmalar vaat edildiğini, kadınlara bir elma ve yarım portakal yeme hakkı verildiğini anlatıyor.

Durito hayatın bir elma gibi olduğunu söylüyor.

Bir Zapatista bir elmayla karşılaştığında, bıçağını hazırlayıp tetikte bekler ve ustalıkla elmayı ikiye ayırır, diyor.

Durito, Zapatistaların ne elmayı yemeye niyetlendiklerini ne de elmanın olgun mu, çürük mü, yeşil mi olduğunu önemsediklerini söylüyor.

Durito, elmanın kalbi açığa çıkarılınca, Zapatista büyük bir özenle çekirdeklerini çıkarır, bir parça toprağı işler ve çekirdekleri toprağı eker, diyor. Daha sonra Zapatista küçük ekini gözyaşları ve kanla sular, bitki büyürken onu korur.

Durito Zapatista'nın elma ağacının çiçek açtığını, meyve verdiğini bile göremeyeceğini söylüyor.

Durito, Zapatista'nın ağacı, o orada yokken, ileride birisi o ağaçtan olgunlaşmış bir elmayı koparıp meyve salatasında, püre halinde, meyve suyunda, pastada ya da -Durito'ya göre iğrenç olan- elma sodasında yiyebilsin diye dikmişti.

Durito Zapatista'nın derdinin şu olduğunu söylüyor: çekirdeği ekip büyümesi için onu korumak. Durito başka herkesin derdinin büyüyecek elmayı nasıl yiyeceklerini seçme özgürlüklerinin olması için mücadele etmek, diyor.

Durito Zapatistalarla insanlığın geri kalanı arasındaki farkın bu olduğunu söylüyor; herkes elmayı görürken, Zapatista tohumu görür, gidip toprağı işler ve korur.

Bundan başka Durito, biz Zapatistalar komşu çocuğı gibi yiz, diyor. Farklı bir şey varsa o da daha çirkin olmamız diyor, gözünün ucuyla benim kar maskemi çıkarmamı izlerken.

Subcomandante Insurgente Marcos

21. yüzyılda bir şafaktan...

KAYNAKÇA

Derlenen Bildiriler

EZLN, *Documentos y comunicados*, 1 de enero/8 de agosto de 1994 (México D.F.: Ediciones Era, 1994).

EZLN, *Documentos y comunicados* 2, 15 de agosto/29 de septiembre de 1995 (México D.F.: Ediciones Era, 1995).

EZLN, *Documentos y comunicados* 3, 2 de octubre de 1995/24 de enero de 1997 (México D.F.: Ediciones Era, 1997).

EZLN, *Documentos y comunicados* 4, 14 de febrero de 1997/2 de diciembre de 2000 (México D.F.: Ediciones Era, 2003).

EZLN, "Democracia, Sustantiva, Democracia Social: Propuesta del EZLN a la Mesa 2 sobre Democracia y Justicia en el Diálogo de San Andrés Sacamch'en de los Pobres," (México D.F.: Berbera Editores, tarihsiz.).

Marta Durán de Huerta, der., *Yo, Marcos* (México D.F.: Ediciones del Milenio, 1994).

Zapatista! Documents of the New Mexican Revolution (New York: Autonomedia, 1994). lanic.utexas.edu/project/Zapatistas/.

Ben Clarke ve Clifton Ross, der. *Voice of Fire: Communiqués and Interviews from the Zapatista National Liberation Army* (Berkeley: New Earth Publications, 1994).

Shadows of Tender Fury (New York: Monthly Review Press, 1995).

Subcomandante Marcos, *Cuentos para una soledad desvelada* (México D.F.: Publicaciones Espejo, 1998).

Subcomandante Marcos, *Relatos de El Viejo Antonio* (México D.F.: Centro de Información y Análisis de Chiapas, 1998).

Subcomandante Marcos, *La Revuelta de la Memoria: Textos del Subcomandante Marcos y del EZLN sobre la historia* (San Cristóbal de las Casas: Centro de Información y Análisis de Chiapas, 1999).

Subcomandante Marcos, *Desde las montañas del sureste mexicano* (México D.F.: Plaza y Janés, 1999).

Subcomandante Marcos, *Don Durito de la Lacandona* (San Cristóbal de Las Casas: Centro de Información y Análisis de Chiapas, 1999).

Subcomandante Marcos, *Detrás de nosotros estamos ustedes* (México D.F.: Plaza y Janés, 2000).

Juana Ponce de León, der. *Our Word is Our Weapon: Selected Writings*

of *Subcomandante Marcos* (New York: Seven Stories Press, 2000).

Daniel Barrón Pastor, der., *La Guerra por la Palabra: A Siete Años de Lucha Zapatista* (México D.F.: Rizoma, 2001).

Paulina Fernández Christlieb ve Carlos Sirvent, der., *La marcha del E.Z.L.N. al Distrito Federal* (México D.F.: Ediciones Gernika, 2001).

La Marcha del Color de la Tierra: *Comunicados, cartas y mensajes del Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (México D.F.: Rizoma, 2001).

Söyleşiler

Subcomandante Marcos y Adolfo Gilly, *Discusión sobre la historia* (México D.F.: Taurus, 1995).

Yvon Le Bot, *El sueño zapatista* (Barcelona: Plaza y Janes, 1997).

Manuel Vázquez Montalbán, Marcos: *El señor de los espejos* (México D.F.: Aguilar, 2000).

Marta Durán, *El Tejido del Pasamontañas, Entrevista con el Subcomandante Marcos* (México D.F.: Rizoma, 2001).

Subcomandante Marcos, "The Punch Card and the Hourglass," söyleşi yapan Gabriel García Márquez ve Roberto Pombo, *New Left Review* 9 (Mayıs/Haziran 2001), 69-79.

EZLN Belgelerinin İnternetteki Arşivleri

Chiapas95, www.eco.utexas.edu/facstaff/Cleaver/chiapas95.html

Chiapas Media Project, www.chiapasmediaproject.org

CIEPAC: Center for Economic and Political Research for Community Action, www.ciepac.org/bulletins

Enlace Civil, www.enlacecivil.org.mx/

EZLN Ya Basta!, www.ezln.org/

Frente Zapatista de Liberación Nacional, www.fzln.org.mx

Global Exchange, www.globalexchange.org/campaigns/mexico/chiapas

Irish Mexico, Group Zapatista Index, flag.blackened.net/revolt/zapatista.html

Mexico Solidarity Network, www.mexicosolidarity.org

Schools for Chiapas, www.mexicopeace.org

SIPAZ: International Service for Peace, www.sipaz.org

Kitapçıklar, Resimli Kitaplar, Derleme Fotoğraflar

Subcomandante Marcos, *Zapatistas in Their Own Words* (Londra: ds4a, 1994).

Daniel Cazés, der., Chiapas, *El alzamiento* (México D.F.: La Jornada Ediciones, 1994)

Subcomandante Marcos, *The Story of Colors* (El Paso: Cinco Puntos Press, 1996).

Subcomandante Marcos, *La Historia De Los Colores*, Colección El Viejo Antonio 1, tarihsiz

Subcomandante Marcos, *La Historia De Las Preguntas*, Colección El Viejo Antonio 2, tarihsiz.

Subcomandante Marcos, *La historia de la espada, el árbol, la piedra y el*

agua, Colección El Viejo Antonio 3, tarihsiz.

Subcomandante Marcos, *La historia de los sueños*, Colección El Viejo Antonio 4, tarihsiz.

FZLN, "Siete piezas sueltas del rompecabezas mundial," México D.F., 1997.

FZLN, "Fuerte Es Su Corazón: Los Municipios Rebeldes Zapatistas," México D.F., 1998.

FZLN, "Acuerdos sobre Derechos y Cultura Indígena, Mesa 1 de los Diálogos de San Andrés Sacamch'en," México D.F., Şubat 1999.

FZLN, "Declaraciones de la esperanza," México D.F., 1999.

FZLN, "Los Zapatistas y la manzana de Newton," México D.F., 1999.

FZLN, "Hacia el Segundo Encuentro Continental Americano," México D.F., 1999.

FZLN, "Siete preguntas a quien corresponda (Imágenes del neoliberalismo en el México de 1997)," México D.F., 1999.

FZLN, "Qué Hacer Ante Un Proceso Penal, Manual," México D.F., 2000.

Open Media Pamphlet Series, "To Open a Crack in History," Ekim 1999.

Open Media Pamphlet Series, "Letters From Our Silence," Nisan 1999.

Open Media Pamphlet Series, "I Scatter Flowers of War," Ağustos 1999.

Open Media Pamphlet Series, "On East Timor and Amador Hernández," Eylül 1999.

AGIT Press, "Navigating the Seas, EZLN Communiqués (22 Aralık 1997- 29 Ocak 1998)," tarihsiz.

AGIT Press, "Memory From Below, EZLN Communiqués (29 Ocak 1998- 28 Mart 1998)," tarihsiz.

AGIT Press, "Masks & Silences, Nisan-Temmuz 1998," tarihsiz.

CAT, "Now and Then: Voices of the Mexican Revolutions," tarihsiz.

Mexico Solidarity Network (Montreal), "Communiqués of the Zapatista Army of Liberation, Ocak '96-Ağustos '96".

Cecilia Rodríguez, "I Ask That a Small Piece of Your Heart be Zapatista," (El Paso: National Commission for Democracy, tarihsiz.).

Margen, "20 Years Before," Los Angeles: *evidentes panfletos*, tarihsiz.

Austin Class War, "Second Declaration of La Realidad," 1996.

Pablo González Casanova, "Causas de la Rebelión en Chiapas," México D.F., tarihsiz.

Martín Salas, ve d., der., *Chiapas: rostros de la guerra*, (México D.F.: Publicaciones Espejo, 2000).

Chiapaslink, "The Zapatistas: A Rough Guide," (Londra: Calverts Press, 2000), www.chiapaslink.ukgateway.net/ch0.html.

Irish Mexico Group, "Chiapas Revealed," Dublin, 2001. www.struggle.ws/mexico/pdf/revealed1.html.

Arturo Kemchs, *Chiapas: Caricaturas por la paz* (México D.F.: Editorial Planeta Mexicana, 2001).

Derleme Eserler

Rosa Rojas, der., *Chiapas, y las mujeres que?* Tomo I (Mexico, D.F.: Ediciones La Correa Feminista, Centro de Investigacion y Capacitacion de la Mujer A.C., 1994).

Rosa Rojas, der., *Chiapas, y las mujeres que?* Tomo II (Mexico, D.F.: Ediciones La Correa Feminista, Centro de Investigacion y Capacitacion de la Mujer A.C., 1995).

Raúl Trejo Delarbre, der., *Chiapas: la guerra de las ideas* (México D.F.: Editorial Diana, 1994).

Elaine Katzenberger, der., *First World, Ha Ha Ha! The Zapatista Challenge* (San Francisco: City Lights, 1995).

John Holloway ve Eloina Peláez, der., *Zapatista! Reinventing Revolution in Mexico* (Londra: Pluto Press, 1998).

Chiapas volumes 1-11 (México D.F.: Ediciones Era y Instituto de Investigaciones Económicas). www.multimania.com/revistachiapas/

Midnight Notes Collective, *Auroras of the Zapatistas: Local and Global Struggles of the Fourth World War* (New York: Autonomedia, 2001).

Tom Hayden, der., *The Zapatista Reader* (New York: Thunder's Mouth Press, 2002).

Tarih

John Womack, *Rebellion in Chiapas, An Historical Reader* (New York: The New Press, 1999).

Thomas Benjamin, *A Rich Land, A Poor People: Politics and Society in Modern Chiapas* (Albuquerque: University of New Mexico Press, 1989; gözden geçirilmiş baskı, 1996).

Kevin Gosner ve Arij Ouweneel, der., *Indigenous Revolts in Chiapas and the Andean Highlands* (Amsterdam: CEDLA, 1996).

Dan La Botz, *Democracy in Mexico: Peasant Rebellion and Political Reform* (Boston: South End Press, 1995).

James Cockcroft, *Mexico's Hope: An Encounter with Politics and History* (New York: Monthly Review Press, 1998).

Monografiler ve Makaleler

George Collier, *Basta! Land and the Zapatista Rebellion* (Oakland: Food First Books, 1994).

Lynn Stephen, "The Chiapas Rebellion," *Radical America* 25:2 (Haziran 1994): 7-17.

Gustavo Esteva, *Crónica del fin de una era* (México D.F.: Editorial Posada, 1994).

Alexander Ewen, "Mexico, The Crisis of Identity," *Akwe:kon Journal* 9:2 (Yaz 1994): 28-40.

Bill Weinberg, "Zapata Lives On: A Report from San Cristobal," *Akwe:kon Journal* 9:2 (Yaz 1994): 5-12.

Ronald Nigh, "Zapata Rose in 1994, the Indian Rebellion in Chiapas," *Cultural Survival Quarterly* 18:1 (İlkbahar 1994): 9-13.

George Collier, "Roots of the Rebellion in Chiapas," *Cultural Survival*

Quarterly 18:1 (İlkbahar 1994): 14-18.

Gary Gossen, "Comments on the Zapatista Movement," *Cultural Survival Quarterly* 18:1 (İlkbahar 1994): 19-21.

Frank Cancian ve Peter Brown, "Who is Rebelling in Chiapas?" *Cultural Survival Quarterly* 18:1 (İlkbahar 1994): 22-25.

Andrew Reding, "Chiapas is Mexico: The Imperative for Political Reform," *World Policy Journal* 11:1 (İlkbahar 1994): 11-25.

Luis Hernández Navarro, "The Chiapas Rebellion," in *Transformation of Rural Mexico* 5 (San Diego: Ejido Reform Research Project, Center for U.S.- Mexican Studies, University of California San Diego, 1994).

Antonio García de León, "Chiapas and the Mexican Crisis," *NACLA* 29:1 (Temmuz/Ağustos 1995): 10-13.

Sylvie Deneuve ve Charles Reeve, "Behind the Balaclavas of Southeast Mexico," (Ağustos 1995): 1-11. flag.blackened.net/revolt/

John Ross, *Rebellion from the Roots* (Monroe: Common Courage Press, 1995).

Philip Russell, *The Chiapas Rebellion* (Austin: Mexico Resource Center, 1995).

Noam Chomsky, ve d., *Chiapas Insurgente: 5 Ensayos sobre la realidad mexicana* (Navarra: Txalaparta Editorial, 1995).

María Fernanda Paz, "Searching for Root Causes: A Historical Background Sketch of the Protagonists of the Zapatista Uprising," *Identities* 3:1-2 (1996): 235-252.

James Petras ve Steve Vieux, "Both Innovation and Revolutionary Tradition: Lessons of the Chiapas Uprising," *Against the Current* 10:6 (Ocak/Şubat 1996): 5-7.

Adolfo Gilly, *Chiapas, la razón ardiente: Ensayo sobre la rebellion del mundo encantado* (México D.F.: Ediciones Era, 1997).

Katerina, "Mexico is Not Only Chiapas Nor is The Rebellion in Chiapas Merely a Mexican Affair," *Common Sense* 22 (Aralık, 1997), 5-37.

Online at www.geocities.com/CapitolHill/Lobby/2379/tpgt1.htm.

Peter Poynton, "Mexico: Indigenous Uprisings, Never More a Mexico Without Us!" *Race and Class* 39:2 (Ekim-Aralık 1997), 65-73.

Carlos Montemayor, *Chiapas: La rebelión indígena de México* (México D.F.: Editorial Joaquín Mortiz, 1997).

Richard Roman ve Edur Velasco Arregui, "Zapatismo and the Workers Movement in Mexico at the End of the Century," *Monthly Review* 49:3 (Temmuz-Ağustos 1997): 98-116.

Alejandro Guillermo Raiter ve Irene Inés Muñoz, "Zapatista Discourse: What is New," *Common Sense* 21 (1997): 18-30.

Adolfo Gilly, "Chiapas and the Rebellion of the Enchanted World," in Daniel Nugent, der., *Rural Revolt in Mexico, US Intervention and the Domain of Subaltern Politics* (Durham: Duke University Press, 1998).

Neil Harvey, *The Chiapas Rebellion: The Struggle for Land and Democracy* (Durham: Duke University Press, 1998).

Julio Moguel, *Chiapas: la guerra de los signos del amanecer Zapatista de 1994 a la masacre de Acteal* (México D.F.: La Jornada Ediciones, 1998).

Arij Ouweneel, "Welcome to the Nightmare: 'Thoughts on the Faceless Warriors of the Lacandona Revolt of 1994 (Chiapas, Mexico)," in Kees Koonings ve Dirk Kruit, der., *Societies of Fear: The Legacy of Civil War, Violence and Terror in Latin America* (Londra: Zed Books, 1999).

Bill Weinberg, *Homage to Chiapas: The New Indigenous Struggle in Mexico* (New York: Verso, 2000).

John Ross, *The War Against Oblivion* (Monroe: Common Courage Press, 2000).

Thomas Benjamin, "A Time of Reconquest: History, the Maya Revival, and the Zapatista Rebellion in Chiapas," *American Historical Review* 105:2 (Nisan 2000): 417-450.

Carlos Tello Díaz, *Rebelión de las cañadas: Origen y ascenso del EZLN* (México D.F.: Águila, León y Cal Editores, 2000).

Rachel Neumann, "We Make the Road by Walking: Lessons from the Zapatista Caravan," *Monthly Review* 53:2 (Haziran 2001). www.monthlyreview.org/0601neumann.htm.

Vicki Larson, "Brief Impressions from Chiapas," *Monthly Review* 53:2 (Haziran 2001). www.monthlyreview.org/0601larson.htm.

Midnight Notes, *Auroras of the Zapatistas: Local and Global Struggles of the Fourth World War* (New York: Autonomedia, 2001).

Rosalva Aída Hernández Castillo, *La Otra Frontera: Identidades múltiples en el Chiapas poscolonial* (México D.F.: Centro de Investigaciones y Estudios Superiores en Antropología Social, 2001).

Xóchitl Leyva Solano, "Regional, Communal, and Organizational Transformation in Las Cañadas," *Latin American Perspectives* 28:2 (Mart 2001): 20-44.

June C. Nash, *Mayan Visions: The Quest for Autonomy in an Age of Globalization* (New York: Routledge, 2001).

Lynn Stephen, *Zapata Lives! Histories and Cultural Politics in Southern Mexico* (Berkeley: University of California Press, 2002).

Postmodern İsyen

Roger Burbach, "Roots of the Postmodern Rebellion in Chiapas" *New Left Review* 205 (Mayıs/Haziran 1994), 113-124.

Ana Carrigan, "Chiapas, The First Postmodern Revolution," *The Fletcher Forum* 19:1 (Kış/İlkbahar 1995), 71-98. Republished in Juana Ponce de León, der. *Our Word is Our Weapon: Selected Writings of Subcomandante Marcos* (New York: Seven Stories Press, 2000), 417-443.

Daniel Nugent, "Northern Intellectuals and the EZLN" *Monthly Review* 47:3 (Temmuz/Ağustos 1995), 124-138.

Roger Burbach, "For a Zapatista Style Postmodernist Perspective" *Monthly Review* 47:10 (Mart 1996), 34-41.

José Rabasa, "Of Zapatismo: Reflections on the Folkloric and the Impossible in a Subaltern Insurrection," Lisa Lowe ve David Lloyd, der., *The Politics of Culture in the Shadow of Capital* (Durham: Duke University Press, 1997), 399-431.

Kadınlar

"Interview with Ramona and Ana María," *Turning the Tide* 7:5 (Eylül-Ekim 1994), 13-14.

Rosalva Aída Hernández Castillo, "Reinventing Tradition: The Women's Law," *Akwe:kon Journal* 9:2 (Yaz 1994), 67-70.

Rosa Rojas, der., *Chiapas, y las mujeres que?* (México D.F.: Ediciones La Correa Feminista, Centro de Investigación y Capacitación de la Mujer A.C., 1994). İngilizce çevirisi www.eco.utexas.edu:80/Homepages/Faculty/Cleaver/begin.html

Diana Banjac, "Rape in Mexico: An American is the Latest Victim of the Repression," *The Progressive* (Ocak 1996), 18-21.

Lynn Stephen, "Democracy for Whom? Women's Grassroots Political Activism in the 1990s, Mexico City and Chiapas," in Gerald Otero, der., *Neoliberalism Revisited: Economic Restructuring and Mexico's Political Future* (Boulder: Westview Press, 1996), 167-186.

Claudia Von Werlhof, "Upheaval From the Depth: The Zapatistas, the Indigenous Civilization, the Question of Matriarchy and the West," *International Journal of Comparative Sociology* 38:1-2 (Haziran 1997), 106-130.

Rosalva Aída Hernández Castillo, "Between Hope and Adversity: The Struggle of Organized Women in Chiapas Since the Zapatista Uprising," *Journal of Latin American Anthropology* 3:1 (1997), 102-120.

Christine E. Eber, "Seeking Justice, Valuing Community: Two Women's Paths in the Wake of the Zapatista Rebellion," *Working Paper #265* (Mart 1998), Women in International Development, Michigan State University.

Neil Harvey, "The Zapatistas, Radical Democratic Citizenship, and Women's Struggles," *Social Politics* 5:2 (Yaz 1998), 158-187.

Rosalva Aída Hernández Castillo and Lynn Stephen, "Indigenous Women's Participation in Formulating the San Andrés Accords," *Cultural Survival Quarterly* 23:1 (İlkbahar 1999), 50-51.

Erika Jones, "Indigenous Women in Chiapas Claim Their Rights," *Sojourner: The Women's Forum* (Ağustos 1999).

Otonomi

Araceli Burguete Cal y Mayor, "Chiapas: Maya Identity and the Zapatista Uprising," *Aba Yala News* 8: 1, 2 (Yaz 1994), 6-11.

Evon Z.Vogt, "Possible Sacred Aspects of the Chiapas Rebellion," *Cultural Survival Quarterly* 18:1 (İlkbahar 1994), 34.

Duncan Earle, "Indigenous Identity at the Margin: Zapatismo and Nationalism," *Cultural Survival Quarterly* 18:1 (İlkbahar 1994), 26-30.

Jeffrey W. Rubin, "Indigenous Autonomy and Power in Chiapas: Lessons from Mobilization in Juchitán," in *Transformation of Rural Mexico 5* (San Diego: Ejido Reform Research Project, Center for U.S.-Mexican Studies, University of California San Diego, 1994).

Héctor Díaz-Polanco, *La rebelión Zapatista y la autonomía* (México D.F.: Siglo Veintiuno Editores, 1997).

Lynn Stephen, "The Zapatista Opening: The Movement for Indigeno-

us Autonomy and State Discourses on Indigenous Rights," *Journal of Latin American Anthropology* 2:2 (1997), 2-41.

George Collier, "Reaction and Retrenchment in the Highlands of Chiapas in the Wake of the Zapatista Rebellion," *Journal of Latin American Anthropology* 3:1 (1997), 14-31.

Shannan Mattiace, "'¡Zapata Vive!': The EZLN, Indigenous Politics, and the Autonomy Movement in Mexico," *Journal of Latin American Anthropology* 3:1 (1997), 32-71.

Lynn Stephen, "Redefined Nationalism in Building a Movement for Indigenous Autonomy in Southern Mexico," *Journal of Latin American Anthropology* 3:1 (1997), 72-101.

Héctor Díaz-Polanco, "Acteal and Autonomy," *Against the Current* 13:2 (Mayıs/Haziran 1998), 20-22.

Gustavo Esteva, *Grassroots Postmodernism: Remaking the Soil of Cultures* (Londra: Zed Books, 1998).

Luis Hernández Navarro, "The San Andrés Accords: Indians and the Soul," *Cultural Survival Quarterly* 23:1 (İlkbahar 1999), 30-32.

Patrick Cuninghame ve Carolina Ballesteros Corona, "A Rainbow at Midnight: Zapatistas and Autonomy," *Capital and Class* 66 (Sonbahar 1998), 12-22.

George Collier, "Zapatismo Resurgent: Land and Autonomy in Chiapas," *NACLA* 33:5 (Mart/Nisan 2000), 20-22; 24-25.

Tim Russo, "A Day in a Zapatista Autonomous Community," *NACLA* 33:5 (Mart/Nisan 2000), 23.

Gustavo Esteva, "The Meaning and Scope of the Struggle for Autonomy," *Latin American Perspectives* 28:2 (Mart 2001), 120-148.

Xóchitl Leyva Solano, "Regional, Communal, and Organizational Transformations in Las Cañadas," *Latin American Perspectives* 28:2 (Mart 2001), 20-44.

Christine Eber, "Buscando una nueva vida: Liberation Through Autonomy in San Pedro Chenalhó, 1970-1998," *Latin American Perspectives* 28:2 (2001), 45-72.

Shannan L. Mattiace, "Regional Renegotiations of Space: Tojolabal Ethnic Identity in Las Margaritas, Chiapas," *Latin American Perspectives* 28:2 (Mart 2001), 73-97.

Radikal Demokrasi

Karen Kampwirth, "Creating Space in Chiapas: An Analysis of the Strategies of the Zapatista Army and the Rebel Government in Transition," *Bulletin of Latin American Research* 15:2 (Mayıs 1996), 261-67.

John Holloway, "The Concept of Power and the Zapatistas," *Common Sense* 19 (Haziran 1996), (sayfası bilinmiyor). aries.gisam.metu.edu.tr/chiapas/power.html.

John Holloway, "Dignity's Revolt," *Common Sense* 22 (Aralık 1997). aries.gisam.metu.edu.tr/chiapas/dignity.html.

Wildcat (Germany) ve John Holloway, "Wildcat (Germany) Reads John Holloway—A Debate on Marxism and the Politics of Dignity," *Com-*

mon Sense 24 (1999), 58-75. www.ainfos.ca/98/oct/ainfos00201.html.

Régis Debray, "A Guerrilla with a Difference," *New Left Review* 218 (Temmuz/Ağustos 1996), 128-37.

Joseph M. Whitmeyer ve Rosemary L. Hopcroft, "Community, Capitalism, and Rebellion in Chiapas," *Sociological Perspectives* 39:4 (Kış 1996), 517-538.

Lynn Stephen, "Pro-Zapatista and Pro-PRI: Resolving the Contradictions of Zapatismo in Rural Oaxaca," *Latin American Research Review* 32:2 (1997), 41-70.

June Nash, "The Fiesta of the Word: The Zapatista Uprising and Radical Democracy in Mexico," *American Anthropologist* 99:2 (Haziran 1997), 262-274.

Lynn Stephen ve George Collier, "Reconfiguring Ethnicity, Identity, and Citizenship in the Wake of the Zapatista Rebellion," *Journal of Latin American Anthropology* 3:1 (1997), 2-13.

Lynn Stephen, "Election Day in Chiapas: A Low-Intensity War," *NACLA* 31:2 (Eylül/Ekim 1997), 10-11.

Karen Kampwirth, "Peace Talks, But No Peace," *NACLA* 31:5 (Mart/Nisan 1998), 15-19.

Xochitl Leyva Solano, "The New Zapatista Movement: Political Levels, Actors and Political Discourse in Contemporary Mexico," in Valentina Napolitano and Xochitl Leyva Solano, der., *Encuentros Antropológicos: Power, Identity, and Mobility in Mexican Society* (Londra: Institute of Latin American Studies, School of Advanced Study, University of Londra, 1998).

Gustavo Esteva, "The Zapatistas and People's Power," *Capital and Class* 68 (Yaz 1999), 153-182.

Kathleen Bruhn, "Antonio Gramsci and the Palabra Verdadera: The Political Discourse of Mexico's Guerrilla Forces," *Journal of Interamerican Studies & World Affairs* 41:2 (Yaz 1999), 29-55.

Stephan Gregory, "John Berger and Subcomandante Marcos: Peasants, Parables, and Politics," *Third Text* 52 (Sonbahar 2000), 3-19.

Josée Johnston, "Pedagogical Guerrillas, Armed Democrats, and Revolutionary Counterpublics: Examining Paradox in the Zapatista Uprising in Chiapas Mexico," *Theory and Society* 29:4 (Ağustos 2000), 463-505.

Monty Neill, George Caffentzis ve Johnny Machete ile, "Towards the New Commons: Working Class Strategies and the Zapatistas," tarihsiz www.geocities.com/CapitolHill/3843/mngcjm.html

Rosalva Aída Hernández Castillo, "Between Civil Disobedience and Silent Rejection: Differing Responses by Mam Peasants to the Zapatista Rebellion," *Latin American Perspectives* 28:2 (Mart 2001), 98-119.

Chris Gilbreth ve Gerardo Otero, "Democratization in Mexico: The Zapatista Uprising and Civil Society," *Latin American Perspectives* 28:2 (Mart 2001), 7-29.

Kara Ann Zugman, "Mexican Awakening in Postcolonial America: Zapatistas in Urban Spaces in Mexico City," (Doktora Tezi, University of California erkeley, 2001).

Buluşmalar

Lynn Stephen, "The Zapatista Army of National Liberation and the National Democratic Convention," *Latin American Perspectives* 22:4 (Sonbahar 1995), 88-99.

EZLN, *Crónicas intergalácticas: Primer Encuentro Intercontinental por la Humanidad y contra el Neoliberalismo* (Barcelona: Collectiu de Solidaritat amb la Rebello Zapatista, 1997).

Massimo De Angelis, "2nd Encounter for Humanity and Against Neoliberalism, Spain 1997," *Capital and Class* 65 (Yaz 1998), 135-157.

Greg Ruggiero and Stuart Sahulka, der., *The Zapatista Encuentro: Documents from the 1996 Encounter for Humanity and Against Neoliberalism* (New York: Seven Stories Press, 1998).

İnsan Hakları

"Mexico, The New Year's Rebellion: Violations of Human Rights and Humanitarian Law During the Armed Revolt in Chiapas, Mexico," *Human Rights Watch* 6:3 (Mart, 1994).

Physicians for Human Rights and Human Rights Watch, *Mexico: Waiting for Justice in Chiapas* (Boston, 1994).

"Mexico at the Crossroads: Political Rights and the 1994 Presidential and Congressional Elections," *Human Rights Watch* 6:9 (Ağustos 1994).

Andrew Reding, *Democracy and Human Rights in Mexico* (New York: World Policy Institute at the New School for Social Research, 1995).

"Mexico: Labor Rights and NAFTA, A Case Study," *Human Rights Watch* 8:8 (Eylül, 1996).

"Mexico: Torture and Other Abuses During the 1995 Crackdown on Alleged Zapatistas," *Human Rights Watch* 8:3 (Şubat, 1996).

Centro de Derechos Humanos "Fray Bartolomé de las Casas, Ni Paz, Ni Justicia (San Cristóbal de las Casas, 1996).

Human Rights Watch/Americas, *Implausible Deniability: State Responsibility for Rural Violence in Mexico* (New York, 1997).

John Ross, "Zapata's Children: Defending the Land and Human Rights in the Countryside," *NACLA* 30:4 (Ocak/Şubat 1997), 30-35.

Nikki Craske, ve d., "Chiapas, Before It's Too Late...: A Report by an Independent Delegation to Chiapas, Mexico," (Mart, 1998).

Richard Stahler-Sholk, "The Lessons of Acteal," *NACLA* 31:5 (Mart/Nisan 1998), 11-14.

Global Exchange, "On the Offensive: Intensified Military Occupation in Chiapas Six Months Since the Massacre at Acteal (Haziran, 1998).

Global Exchange, ve d., *Foreigners of Conscience: The Mexican Government's Campaign Against International Human Rights Observers* (México D.F., 1999).

Human Rights Watch, *Systemic Injustice: Torture, "Disappearance," and Extrajudicial Execution in Mexico* (New York, 1999).

Lynn Stephen, "The First Anniversary of the Acteal Massacre," *Cultural Survival Quarterly* 23:1 (İlkbahar 1999), 27-29.

Shannon Speed ve Jane Collier, "Limiting Indigenous Autonomy in

Chiapas: 'The State Government's Use of Human Rights," *Human Rights Quarterly*, 22:4 (Kasım, 2000), 877-905. muse.jhu.edu/journals/human_rights_quarterly/v022/22.4speed.html

Militarizm

Stephen J. Wager ve Donald E. Schulz, "Civil-Military Relations in Mexico: The Zapatista Revolt and Its Implications," *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 37:1 (İlkbahar 1995), 1-42.

Martha Patricia López A. *La Guerra de Baja Intensidad en México* (México D.F.: Plaza y Valdés, 1996).

Francisco Pineda, "La guerra de baja intensidad," in Andrés Barreda, ve d., *Chiapas 2* (México D.F.: Ediciones Era, 1996), 173-195.

Graham H. Turbiville, "Mexico's Other Insurgents," *Military Review* (Haziran-Temmuz 1997), www.cgsc.army.mil/milrev/English/mayjun97/turb.htm.

James Rochlin, "The Indigenous and Mexican Security: Chiapas and Southern Mexico," in Redefining Mexican "Security," *Society, State, and Region Under NAFTA* (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1997), 57-97.

Donald E. Schulz, "Between a Rock and a Hard Place: The United States, Mexico and the Challenge of National Security," *Low Intensity Conflict & Law Enforcement* 6:3 (Kış 1997), 1-40.

Democracy, Human Rights, And Militarism In The War On Drugs In Latin America (Guatemala: The Transnational Institute, The Bolivian

Documentation and Information Center, and Inforpress Centroamericana, Nisan 1997).

CONPAZ, Fray Bartolomé de Las Casas Human Rights Center, CONVERGENCIA, *Militarization and Violence in Chiapas* (México D.F.: Imprete, 1997).

Luis Hernández Navarro, "The Escalation of War in Chiapas," *NACLA* 31:5 (Mart/Nisan 1998), 7-10.

Andrés Aubry ve Angélica Inda, "Who Are the Paramilitaries in Chiapas?" *NACLA* 31:5 (Mart/Nisan 1998), 9.

Luis Hernández Navarro, "Mexico's Secret War," *NACLA* 32:6 (Mayıs/Haziran 1999), 6-10.

Lincoln B. Krause, "The Guerrillas Next Door: A Short History of Mexico's Armed Revolutionaries from the 1960s to the EZLN Uprising of 1994," *Low Intensity Conflict & Law Enforcement* 8:1 (İlkbahar 1999), 34-56.

Andrew Selee, "From Elite Violence to State Violence: The Origins of Low-Intensity Conflict in Chiapas," *UCLA Journal of Latin American Studies, Generation* 99 (Kış 1999), 1-12.

Inés Castro Apreza, "Quitarle el agua al pez: la guerra de baja intensidad en Chiapas (1994-1998)" in Andrés Barreda, ve d., *Chiapas 8* (México D.F.: Ediciones Era, 1999), 123-141.

Gustavo Castro ve Onécimo Hidalgo, *La Estrategia de Guerra en Chiapas* (México D.F.: 1999).

CIEPAC, CENCOS, and Global Exchange, *Siempre Cerca, Siempre Lejos: Las Fuerzas Armadas en México/Always Near, Always Far: The Armed*

Forces in Mexico (México D.F.: 2000).

Graham H. Turbiville, "Mexico's Multimission Force for Internal Security," *Military Review* (Temmuz/Ağustos 2000).

Graham H. Turbiville, "Mexico's Evolving Security Posture," *Military Review* (Mayıs-Haziran 2001). msos.leavenworth.army.mil/fmsopubs/issu-es/mexico_evolve/mexico_evolve.htm

Çevre

James D. Nations, "The Ecology of the Zapatista Revolt," *Cultural Survival Quarterly* 18:1 (İlkbahar 1994), 31-33.

George A. Collier, "The Rebellion in Chiapas and the Legacy of Energy Development," *Mexican Studies/Estudios Mexicanos* 10:2 (Yaz 1994), 371-382.

Neil Harvey, "Rebellion in Chiapas: Rural Reforms, Campesino Radicalism, and the Limits of Salinismo," in *Transformation of Rural Mexico 5* (San Diego: Ejido Reform Research Project, Center for U.S.-Mexican Studies, University of California San Diego, 1994).

Philip Howard ve Thomas Homer-Dixon, "Environmental Scarcity and Violent Conflict: The Case of Chiapas, Mexico," *American Association for the Advancement of Science, University of Toronto* (Ocak 1996).

Naomi Adelson, "The Environmental Roots of the Chiapas Uprising," www.wws.princeton.edu/~jpia/1997/chap7.html.

Victor M. Toledo, *La Paz en Chiapas: Ecología, luchas indígenas y modernidad alternativa* (México D.F.: Ediciones Quinto Sol, 2000).

Andrés Barreda, "What Lies Beneath," *NACLA* 34:4 (Ocak/Şubat 2001), 38-40.

Mücadelenin Elektronik Yönü

Harry Cleaver, "The Chiapas Uprising: The Future of Class Struggle in the New World Order," *Riff Raff: attraverso la produzione sociale* (Padova), marzo 1994, s. 133-145; *Impaction* (Tokyo) No. 85, 1994, s. 144-160; *Common Sense* (Edinburgh) No. 15, Nisan 1994, s. 5-17; *Canadian Dimension* (Winnipeg), C. 28, No. 3, Mayıs-Haziran 1994, s. 36-39; *Lonnsslaven* (Oslo), #5, İlkbahar-Yaz 1994, s. 6-7 (parça); *Studies in Political Economy* (Toronto), No. 44, Yaz 1994, s. 141-157; *África América Latina. Cuadernos*. (Madrid) Número 18, 2a/1995, s. 71-84.

June Nash, "Press Reports on the Chiapas Uprising: Towards A Transnationalized Communication," *Journal of Latin American Anthropology* 2:2 (1997), 42-75.

Harry Cleaver, "The Zapatistas and the Electronic Fabric of Struggle," in John Holloway ve Eloína Peláez, der. *Zapatista! Reinventing Revolution in Mexico* içinde (Londra: Pluto Press, 1998), 81-103.

Harry Cleaver, "The Zapatista Effect: the Internet and the Rise of an Alternative Political Fabric," *Journal of International Affairs* 51:2 (İlkbahar 1998), 621-640. www.eco.utexas.edu/faculty/Cleaver/zapeffect.html.

David Ronfeldt ve John Arquilla, *The Zapatista Social Netwar in Mexico* (Santa Monica: Rand Arroyo Center, 1998).

David Slater, "Rethinking the Spatialities of Social Movements: Questions of (B)orders, Culture, and Politics in Global Times," in Sonia Alvarez, ve d., der., *Cultures of Politics, Politics of Culture: Re-visioning Latin American Social Movements* (Boulder: Westview Press, 1998), 380-404.

Gustavo Lins Ribeiro, "Cybercultural Politics: Political Activism at a Distance in a Transnational World," in Sonia Alvarez, ve d., der., *Cultures of Politics, Politics of Culture: Re-visioning Latin American Social Movements* (Boulder: Westview Press, 1998), 325-352.

Harry Cleaver, "Computer-linked Social Movements and the Global Threat to Capitalism" (1999). www.eco.utexas.edu/faculty/Cleaver/polnet.html.

Judith Adler Hellman, "Real and Virtual Chiapas: Magic Realism and the Left," Leo Panitch ve Colin Leys, der. içinde "Necessary and Unnecessary Utopias," *Socialist Register* 2000 (Suffolk: Merlin Press, 1999), 161-186.

Harry Cleaver, "'The Virtual and Real Chiapas Support Network: A Review and Critique of Judith Adler Hellman's 'Real and Virtual Chiapas: Magic Realism and the Left,' *Socialist Register*, 2002,'" tarihsiz., 1-41. www.eco.utexas.edu/faculty/Cleaver/anti-hellman.html.

Justin Paulson, "Peasant Struggles and International Solidarity: The Case of Chiapas," in Leo Panitch ve Colin Leys, der., "Working Classes, Global Realities," *Socialist Register* 2001 (New York: Monthly Review Press, 2000), 275-288.

Judith Adler Hellman, "Virtual Chiapas: A Reply to Paulson," in Leo Panitch and Colin Leys, der., "Working Classes, Global Realities," *Socialist Register* 2001 (New York: Monthly Review Press, 2000), 289-292.

Küreselleşme

Massimo De Angelis, "Globalization, New Internationalism and the Zapatistas," *Capital and Class* 70 (İlkbahar 2000), 9-35.

Manuel Castells, Shujiro Yazawa ve Emma Kiselyova, "Insurgents Against the Global Order: A Comparative Analysis of the Zapatistas in Mexico, the American Militia and Japan's AUM Shinrikyo," *Berkeley Journal of Sociology* 40 (1995-6), 21-59.

David Slater, "Spatial Politics/Social Movements: Questions of (B)orders and Resistance in Global Times," in Steve Pile ve Michael Keith, der., *Geographies of Resistance* (New York: Routledge, 1997), 258-276.

Sarah Hilbert, "For Whom the Nation? Internationalization, Zapatismo, and the Struggle Over Mexican Modernity," *Antipode* 29: 2 (Nisan 1997), 115-148.

Massimo De Angelis, "Global Capital and Global Struggles: The Making of a New Internationalism and the Zapatista's Voice," *l'acéphale* (Ekim 1997). www.acephale.org/encuentro/globinr.html.

George Yúdice, "The Globalization of Culture and the New Civil Society," in Sonia Alvarez, Evelina Dagnino, ve Arturo Escobar, der., *Cultures of Politics, Politics of Cultures: Re-Visioning Latin American Social Movements* (Boulder: Westview Press, 1998), 353-379.

Markus S. Schulz, "Collective Action Across Borders: Opportunity

Structures, Network Capacities, and Communicative Praxis in the Age of Advanced Globalization," *Sociological Perspectives* 41:3 (1998), 587-616.

Ana Carrigan, "Why Is the Zapatista Movement so Attractive to Mexican Civil Society?" *civreports journal* 2:2 (Mart/Nisan 1998), 1-22.

John Berger, "Against the Great Defeat of the World Order: An Introduction," *Race and Class* 40: 2/3 (Ekim 1998-Mart 1999), 1-4.

Aaron Pollack, "Epistemological Struggle and International Organizing: Applying the Experience of the Zapatista Army of National Liberation," *Working Paper* #295 (Ağustos 1999), Institute of Social Studies.

Luis Hernández Navarro, "Globalizing Liberation," *NACLA* 33:6 (Mayıs/Haziran 2000), 4, 43.

Henry Veltmeyer, "The Dynamics of Social Change and Mexico's EZLN," *Latin American Perspectives* 27:5 (Eylül 2000), 88-110.

Mike Gonzalez, "The Zapatistas: The Challenges of Revolution in a New Millenium," *International Socialism* (Kış 2000), 59-80.

Roger Burbach, *Globalization and Postmodern Politics: From Zapatistas to High-Tech Robber Barons* (Londra: Pluto Press, 2001).

Greg Fuchs, "Words as Weapons: James De La Vega, Subcomandante Marcos and Zapatistas!" *Clamor* 7 (Şubat/Mart 2001), 78-81.

Mark T. Berger, "Romancing the Zapatistas: International Intellectuals and the Chiapas Rebellion," *Latin American Perspectives* 28:2 (Mart 2001), 149-170.

Neoliberalizm: NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması), Puebla Planı, Panama ve FTAA (Amerika Serbest Ticaret Bölgesi)

Kristin Dawkins, "NAFTA: The New Rules of Corporate Conquest," *Open Media Pamphlet Series* 24 (Haziran 1993).

Neil Harvey, "Playing with Fire: The Implications of Ejido Reform," *Akwé:kon Journal* 9:2 (Yaz 1994), 20-27.

Elaine Bernard, "What's the Matter with NAFTA," *Radical America* 25:2 (Haziran 1994), 20.

Tom Barry, *Zapata's Revenge: Free Trade and the Farm Crisis in Mexico* (Boston: South End Press, 1995).

Gustavo del Castillo V., "NAFTA and the Struggle for Neoliberalism: Mexico's Elusive Quest for First World Status," in Gerald Otero, der., *Neoliberalism Revisited: Economic Restructuring and Mexico's Political Future* (Boulder: Westview Press, 1996), 27-42.

Neil Harvey, "Rural Reforms and the Zapatista Rebellion: Chiapas, 1988-1995," in Gerald Otero, der., *Neoliberalism Revisited: Economic Restructuring and Mexico's Political Future* (Boulder: Westview Press, 1996), 187-208.

Ricardo Grinspun ve Maxwell Cameron, "NAFTA and the Political Economy of Mexico's External Relations," *Latin American Research Review* 31:3 (1996), 161-188.

Stephen D. Morris ve John Passé-Smith, "What a Difference a Crisis Makes: NAFTA, Mexico and the United States," *Latin American Perspectives* 28:3 (Mayıs 2001), 124-149.

Video Kayıtları, Filmler, Müzikler

Chiapas, La Otra Guerra, Canal 6 de Julio, 42 dakika, 1994, videokaset.
La Luz Llegará, director Carmen Ortiz ve José Luis Contreras, 1994, süresi bilinmiyor Colectivo Perfil Urbano, videokaset.

Los Más Pequeños, Colectivo Perfil Urbano, 62 dakika, 1994.

Viaje Al Centro de la Selva, director Epigmenio Ibarra, 60 dakika, 1994, videokaset.

Zapatistas: The Next Phase, director Gloria La Riva, 1994, 23 dakika, videokaset.

Aguascalientes, la Patria vive. documentary, 56 dakika, 1995.

Las Compañeras tienen grado [Zapatista Women with Rank], director Guadalupe Miranda ve María Inés Roque, 30 dakika, 1995, videokaset.

Corridos sin rostro/Ballads without a face, director Othelo Khanh, 1994, videokaset.

Chiapas Historia Inconclusa, director Cristián Calónico, 90 dakika, 1995, videokaset.

Chiapas, Diálogo bajo amenaza, Canal 6 de Julio, 47 dakika, 1995, videokaset.

Prado Pacayal, director Carlos Martínez, 26 dakika, 1995, videokaset.

Somos Indios, Cantos Mexicanos por la Democracia, Justicia y Libertad, Dedicado al EZLN, TechnoDisc Records, 1995, PCD 1126.

Todos Somos Marcos, Quihubo Videos, 1995, 10 dakika, videokaset; (dağıtım Prado Pacayal)

The Tequila Effect, directors Jose Manuel Pintado ve Gloria Ribe, 40 dakika, 1995, videokaset.

Un Grano Para Mi Hermano, Colectivo Perfil Urbano, 1996, videokaset.

Marcos Historia y Palabra, director Cristián Calónico, 90 dakika, 1996, videokaset.

The Sixth Sun, director Sal Landau, 1996, 56 dakika, videokaset.

Juntos Por Chiapas, director Cristián Calónico, 28 dakika, 1997.

Acteal estrategia de muerte, Canal 6 de Julio, 47 dakika, 1998, videokaset.

Chiapas, La Historia Continúa, director Cristián Calónico, 58 dakika, 1998, videokaset.

Del Dolor a la Esperanza, Colectivo Perfil Urbano, 64 dakika, 1998.

Zapatista, Big Noise, 60 dakika, 1998, videokaset.

A Place Called Chiapas, director Nettie Wild, Zeitgeist Films, 93 dakika, 1998, videokaset.

Por Estos Pies Que Aún Caminarán Mucho..., *Bicycle Café Music*, 1998.

Phyllis Ponvert, "Putting the Power of Video in the Right Hands: The Chiapas Youth Media Project," *Against the Current* 13:2 (Mayıs/Haziran 1998), 22-23.

Freedom is Forbidden: A Zapatista Benefit Compilation, T4 Records, 1999, T4-07.

The Sacred Land, Chiapas Media Project, 2000, videokaset.

Oscar Chávez Chiapas, Ediciones Pentagrama, 2000, LPCD 416.

Chiapas: Historia y Dignidad, director Cristián Calónico, 81 dakika, 2001, videokaset.

The Silence of the Zapatistas, Chiapas Media Project, 2001, videokaset.

Storm from the Mountain, Big Noise, 2001, videokaset.

Los Nakos Va Por Chiapas, Discos Pentagrama, tarihsiz, PCD 265.

www.nodo50.org/raz/informacion/videos.htm

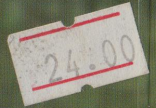

"Yürümenin, daha doğrusu yaşamının büyük doğruları yoktur, hesapladığında oldukça küçük olduklarını görürsün. Gece, biz güne ulaşmak için yürüdüğümüzde gelir. Yalnızca yakın hedeflere bakarsak, kısa mesafeler kat ederiz. Çok uzaklara bakarsak da çok sendeleriz, yolumuzu kaybederiz." Koca Antonio dinlenirken soruyorum: "Uzağa ve de yakına bakmayı nasıl öğreneceğiz?"

Koca Antonio sigarasını ve sesini tazeliyor.

"Konuşarak ve dinleyerek. Yakında olanlarla konuşarak ve onları dinleyerek. Uzakta olanlarla konuşarak ve onları dinleyerek."

Koca Antonio elini tekrar yıldıza doğru uzatıyor. Eline bakıp "Hayal ederken yukarıdaki yıldızı görmelisin, savaşırken yıldızı işaret eden eli. Hayat budur. Bakışını sürekli olarak kaldırıp indirmektir..." diyor.

www.otomomyayincilik.com
iletisim@otomomyayincilik.com